dumitru almaș

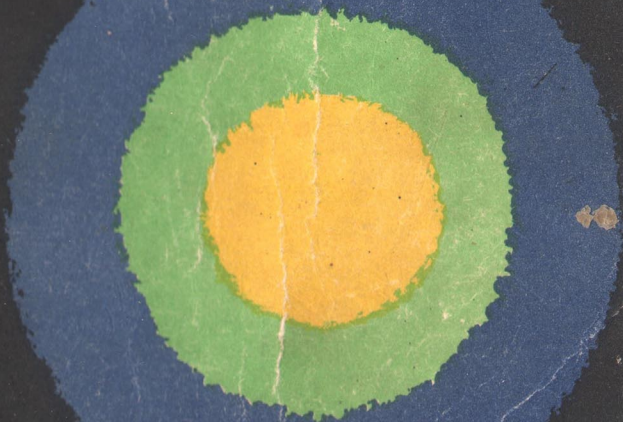

făclia s-a aprins

Coperta de *Tiberiu Nicorescu*

DUMITRU ALMAŞ

FĂCLIA S-A APRINS

ROMAN

EDITURA DE STAT
PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ

I. Din zori în amurg

1. Se îngîna ziua cu noaptea.
In ograda lui Iorgu Cremene, nici o mişcare. Doar un cocoş roşcat dibuia cu pas mut, prin troscotul mărunt şi des. Iscodi împrejurimile încerte. Săltă pe loitra căruţei din mijlocul ogrăzii. Răsuci clonţul spre zarea unde licăreau zorii. Bătu din aripi. Şi slobozi glas surprinzător de tare.

Tăndărită, liniştea nopţii se risipi, brusc. De pe-o ramură, fluieră o mierlă ca un clarinet ce-şi încearcă tonul. Îi răspunse o privighetoare din fundul livezii. Apoi alte păsărele, tot mai numeroase, se chemară la viaţă, în toate livezile megieşe. Ca nişte fanaragii ai lumii, cîntînd, se înălţau de pe ogoare ciocîrliile, să stingă cele din urmă stele de pe cer, să deschidă calea soarelui.

In ogradă la Chiţcop trîmbiţă răguşit al doilea cocoş; cu gălăgioase gîlgîiri de îngîmfare îl îngînă un prieten din coteţul lui Hîrlea. Şi-n curînd, glasurile cocoşilor din sat se amestecară, intempestiv, ca nişte trompete sparte, în concertul matinal al primăverii.

Soarele înroşi geana zării, săgetînd cerul şi lumea cu suliţi de lumină.

Intîi şi întîi, razele lui se agăţară de vîrful ulmului din dealul conacului, la marginea de miazănoapte a satului. După acest ulm cu coroana înaltă şi rotundă, ridicată ameninţător spre cer, foarte de departe.

călătorii știau că acolo-i satul Sohodor. Și povesteau că, acum un veac și jumătate, stăpînii moșiei foloseau acest arbore drept spînzurătoare. De-o cracă a lui a fost atîrnat și robul Iftode Tiron. Dar într-o noapte, fără s-o simtă paznicii conacului din apropiere, nevastă-sa Ilinca a tăiat toate crăcile ulmului. I-a lăsat doar smocul din vîrf, așa cum se vede și azi. Boierul a chemat satul: „Cine mi-a ciumpăvit spînzurătoarea?" Ilinca a pășit în față: „Eu." „De ce"? „Să nu mai ai unde atîrna oamenii nevinovați"... De atunci sohodorenii îi zic „ulmul Ilincăi lui Tiron" și-l privesc ca pe un grăitor semn al împotrivirii față de asuprire.

Deasupra satului Sohodor, spre miazănoapte, lumina zorilor, de veacuri aceeași, căuta în darn conacul boieresc: nemții în retragere l-au aruncat în aer; n-au mai rămas decît ruinele zidului împrejmuitor și livezile.

După ce se jucară cîteva clipe în coama ulmului, aceleași raze ale răsăritului învăluiră piscul Măgurii și pădurea verde ca buraticul, aflate spre partea de miazăzi a satului. Apoi coborîră la arinii și plopii abia înfrunziți din luncă și se strecurară pe albul sur al șoselii pînă în mijlocul Sohodorului. De pe șosea, razele dimineții se prelinseră iar, mai departe și mai adînc în inima satului, pe cele douăsprezece uliți strîmte și cotite, desprinse parcă anume din drumul mare ca să înșire pe dreapta și pe stînga lor grupuri de case și livezi.

Dintre clădirile Sohodorului, întîi biserica înaltă și albă se învălui în lumină, răsfrîngînd-o asupra hanului de peste drum, cu acoperișul pleoștit, cîrpit cu scînduri și bucăți de tablă de felurite culori. Pînă anul trecut în acest han a fost crîșma lui Pandele Andronescu, care s-a concurat la tarabă și s-a ciorovăit în alegeri cu Neculai Chițcop, cel cu crîșma de lîngă școală; Andronescu — liberal, Chițcop — țărănist. Din 46, de cînd satul a deschis cooperativă în han,

Andronescu și Chițcop au devenit prieteni la cataramă.

Săltîndu-și unda peste bolovani, strecurîndu-se pe lîngă plăvii de salcie sau arini, cotind pe sub peretele înalt al carierei de piatră părăsite, tăind șoseaua sub podul de lemn înalt și îngust, deși nu se odihnea nici o clipă, niciodată, pîrîul Sohodorului cel din urmă se înfrățea cu zorile. Chiar iazul și moara se luminau înaintea lui. Și chiar cele paisprezece căsuțe de peste Sohodor, mici, fără prispe, înghesuite sub malul de lut gălbui, fără loc în jur nici pentru un strat de ceapă, chiar căsuțele din Țigănie se luminau înaintea pîrăului Sohodor, care parcă păstra cu îndîrjire în unda-i clară ceva din taina umbrelor nocturne.

Cu toată alarma cocoșului roșcat, cocoțat pe loitra căruței, în ograda lui Cremene nu se simțea încă nici o mișcare; lumina se așeza mută, făcînd frunzele troscotului mai străvezii și sporind rozul florilor de măr, în pomul de lîngă prispă. Dezumflat în îngîmfarea-i, cocoșul coborî de pe căruță, pășind spre ușa bucătăriei și căutînd să ciugulească, de ici de colo, cîteva boabe.

Deodată, ușa casei de sus se deschise energic. În pervazul ei se ivi un tînăr cu chip aspru. Făcu un pas în cerdac; se opri să asculte îngînarea păsărelelor din livada înflorită. Apoi își greblă părul cu degetele, rînduindu-l în pale largi, ondulate. Clipi des și zîmbi spre cocoșul din fața bucătăriei, cel mai harnic ceasornic din Sohodor. Își suflecă mînecile și se dezmorți cu o mișcare hotărîtă, din coate, spre spate. Înșfăcă o găleată și-o umplu la fîntîna din colțul ogrăzii. Își adăpă mînzul din grajd, îl netezi cu țesala și-i puse în iesle un braț de luțernă. Apoi scoase o găleată și-o turnă în ligheanul așezat de-aseară pe marginea cerdacului. Se spălă, se șterse apăsat, privind răsăritul. Cînd era atent la cîntecul privighetorilor din livadă, sprîncenele i se depărtau de rădăcina nasului și chipul i se îmblînzea. Cînd îl încolțea un gînd trist, rădăcina sprîncenelor se chircea și atunci chipul îi

devenea iar colțuros, încruntat, aspru. Îmbrăcat, cu o carte sub braț, porni pe uliță la vale, spre șosea. Pînă se da la mers, piciorul drept îi alicnea ușor. Ajuns în șosea, se opri parc-ar fi așteptat pe cineva.

In față peste drum, casa lui Anton Hîrlea, directorul școlii, își lucea parmaclîcul înalt cu geamuri albastre și portocalii, ca o muiere dichisită cu hurmuji și salbe strălucitoare, anume ca să ia ochii lumii la horă.

In stînga, acareturile lui Neculai Chițcop, mari, greoaie, posomorîte, croite din belșug și din lipsă de gust. In dreapta, primăria cu acoperiș țuguiat, de țiglă roșie. Peste drum, sub un nuc uriaș, încă neînfrunzit, sediul organizației de partid.

Pierdută între aceste clădiri, veche și strîmbă, școala parcă se ascundea, umilită de propria-i înfățișare.

O dată cu răsăritul, toți pomii din livezile Sohodorului se prefăceau în clăi de lumină. Înfiorat de ploaia razelor, cireșul stufos din gardul școlii spre casa lui Chițcop scutura puzderii de petale albe și valuri de miros proaspăt, dulce-amărui.

Din spre miazăzi izbucni duduit de tractor și un chiot zdravăn de flăcău zdrobi orice urmă de liniște și nedumerire rămasă din timpul nopții peste sat. „Trufașu ară în luncă, se bucură tînărul. Nu s-a lăsat Tiron pînă nu l-a convins. Bravo lui!"

Un stol de rîndunele săgetară cuprinsul țipînd zglobii și voioase.

Tînărul zîmbi; chipul i se lumină așa de tare că părea frumos și bun. Dar, zărind iar școala și copacul uscat din ograda ei, zîmbetul i se stinse pe buzele-i accentuat arcuite și chipul i se aspri iară. Își trecu mîna prin păr, repede, înduşmănit. Porni smuncit la vale, parc-ar fi vrut să scape de o primejdie; dar după cîțiva pași se opri chiar sub cireșul dintre școală și gospodăria lui Chițcop. De după tulpina lui se ivi întîi o căciulă jupuită, apoi un smoc de păr sîrmos, roșcat, și doi ochi verzi, privind curioși, lacomi,

despărțiți de un nas cîrn, șăgalnic. „Vichentie", se dumiri tînărul.

Pe o cracă, printre flori ca omătul, chiscuia un stol de vrăbii. Ridicat deplin în picioare, Vichentie făcu semn, ușurel, cu degetul în sus, șoptind:

— 'Te-o!... În margine. Albă! Albă de tot, dom'învățător...

Din cireș, stolul de vrăbii sfîrîi, speriat; o ploaie deasă de frunzulițe jucăușe albi pămîntul.

— O vezi? întrebă tare Vichentie, țîșnind de sub cireș, urmărindu-le cu mîna și cu privirea pînă se pierdură după șira de paie a lui Chițcop. Ca spuma! De două ori am văzut-o. Miron'ice că nu-i. Dar este! 'otărît!

Învățătorul îi făcu semn să se apropie. Pe vîrfuri, trăgînd cu coada ochilor spre odaia unde dormea Chițcop, Vichentie păși spre gard:

— Dac-o prind ți-o dau'netale, dom'Dragoș. S-o pui la școală. O vrabie albă!

Dragoș mîngîie cu privirea ființa îmbrăcată-n zdrențe care venea spre dînsul, șoptind. Se miră:

— Vrabie albă?

— Da. Ca omătul. Lucru rar!

„Ce scornire! Are vedenii, din pricina bătăilor", gîndi învățătorul. Și cu glas tare:

— Bine Vichentie, o fi albă cum zici; dar nu mai spune la nimeni. Păstrăm taină.

— Da? Bine. Pîn-o prind. Că p'ormă o să fie, așa, de pomină!

— Măi Vichentie, tu de ce nu vii la școală?

În casa lui Chițcop s-auzi scîrțîit de ușă. Băiatul o zbughi înapoi ca o sălbăticiune și, fluturîndu-și zdrențele, se mistui în grajd.

Rămas fără răspuns, învățătorul înălță ochii spre limpezimea dimineții. Dar privirile i se izbiră iarăși, ca-ntr-un spin, de clădirea școlii. I se păru jalnică. „De-un an și jumătate am descins aici, c-o traistă de planuri: școlarizare sută-n sută, local nou, cămin cultural. Și pînă acum n-am izbutit nici măcar s-o con-

ving pe Lucreţia să facem nunta"... Mînios, răsuci capul spre miazănoapte. Zări ulmul Ilincăi de unde, întîia oară, şi-a dat seama cît de mare este şi cît de bine se adăposteşte în vale satul Sohodorului. Şi mînia îi spori. Cîteva clipe ascultă zumzetul subţirel al sîrmelor de telegraf întinse ca nişte strune pe harfa viorie a cerului. Vru să treacă drumul, să bată în poarta directorului; dar din stînga îl agăţă glasul lui Dumitru Tiron :

— Noroc ! Ai pornit-o cam de diminicioară...

— Sînt curios să văd ce-o să zică directorul.

— De fondurile pentru şcoală ?

— Da.

Dumitru Tiron, secretarul organizaţiei de partid din Sohodor, zîmbi şi, ca un om care a întîlnit un prieten şi vrea să schimbe cu el o vorbă, scoase o ţigară şi-o aprinse, tacticos. Se cunoştea că nu dormise de fel. La miezul nopţii, Dragoş îl lăsase încă la sfat cu Iorgu Cremene şi cu tractoristul Traian Trufaşu. Tiron trase un fum de ţigară, îşi împinse pălăria mai pe ceafă şi cercetă pe învăţător, pornind de la cartea de sub braţ :

— Dumneata ce crezi c-o să zică ?

— Poate trebuia să-l chemăm şi pe el aseară, la şedinţă.

— Vorbim cu dînsul acum. Adu-l, te rog, la organizaţie, cum se iveşte în cerdac.

Tiron îşi feri o şuviţă de păr de pe frunte, şi-l săgetă pe Dragoş c-o privire ascuţită.

— Dacă facem şcoală nouă şi munca politică o să meargă mai bine în Sohodor. Dar, n-o să fie uşor. Nu. Că-n satul nostru nu-i încă nici o unire. Deajuns să zică unul „cea", că altul şi trage „hăis" !... Nu din convingere, nu ; ci din năravul dezbinării.

— Asta o ştiu. Dar Hîrlea are satul în mînă şi...

— Eu aşa-mi închipui, că şi învăţătorii s-or sili să fie alţii. Şi copiii... — continuă Dumitru Tiron, parcă fără să observe îngăimarea. Că, de pildă eu : într-a patra n-am mai încăput în clasă. Ne mutase în chile-

rul de la primărie. Tata m-o băgat slugă la han, la Pandele Andronescu. Acu' şcoala-i şi mai dărîpănată şi mai neîncăpătoare. Învăţătorii s-or fi deprins în ea ca viermele în hrean şi nu se-ndură s-o părăsească.

— Bine faci, tovarăşe Tiron că mă dojeneşti, acum, cînd răsare soarele, surîse Dragoş.

— Mi se părea că nu-l vezi... Să strîngem oamenii pentru deseară.

— Adunarea asta-i totuşi, în primul rînd, treaba directorului. Altfel seamănă prea mult cu cocoşul de colo care îşi închipuie că soarele răsare numai pentru că el îi cîntă aşa de frumos... dădu Dragoş din cap spre ograda lui Chiţcop, unde cucurigea fălos un cocoş, coţofănit pe-o grămadă de gunoi.

— Adevărat, tovarăşe Dragoş. Dar construirea şcolii este întîi şi întîi datoria noastră, a comuniştilor. Noroc!

Şi, zvîrlind mucul de ţigară, respirînd adînc văzduh proaspăt filtrat de floarea cireşului, Tiron trecu drumul spre sediu.

Dragoş se întoarse către şcoală. „Să mobilizăm satul?... Să facem toată cărămida prin muncă obştească? Cu cine? Cu un filfizon ca Porumbiţă? Cu fricosul de Petrescu? Cu un beţiv ca Savu al cărui ideal a fost să-şi cumpere bicicletă şi servietă? Cu palavragiul Anton Hîrlea? Cu Virginia Hîrlea căreia i-a mai rămas doar o pasiune: să-ndoape curcani?... Cu cine?"

Şi dintr-o dată se simţi înveninat, parcă toată noaptea i-ar fi dospit boabă de mătrăgună în inimă.

Totuşi în şedinţa de aseară de la partid el a propus muncă obştească pentru şcoală. Li s-au acordat fonduri pentru patru săli de clasă. Dacă se face cărămida cu muncă obştească, înalţă o şcoală cu şase clase, cu cancelarie şi cu sală de serbări. Adică strictul necesar pentru satul Sohodor.

Un vînt uşor spulberă unda de miasme vechi, clocite, şi aduse miros proaspăt, zămislit în florile primăverii. Gîndul lui Dragoş se răsuci iar, însufleţin-

du-se. Hotărî în sinea lui : cînd s-or rumeni cireşele, cărămida să fie gata.

Neculai Chiţcop zis Pleşcanu apăru în cerdacul înalt al casei. Îşi netezi mustaţa zburlită, îşi frecă ochii şi înălţă spre cireşul înflorit priviri cîrpite de somn :

— Vichentie ! strigă el gros, răguşit.

— Aud... răspunse din grajd glasul băiatului.

O lopată de bălegar ţîşni pe gîrliciul pentru gunoi al grajdului.

— Să pui nişte spini, apărătoare la cireş. Auzi, mă, tontule ?

— Aud... Şi o nouă lopată de gunoi ieşi pe gîrlici.

— Să pui mulţi, c-acuşi vin golanii la şcoală şi strică cireşele. Din floare le strică ! Auzi, mă, tanăule ? întrebă iar Chiţcop, coborînd treptele cerdacului şi, clămpănind din bocancii descheiaţi, se apropie de fîntîna din fundul ogrăzii.

Treziţi de vorba stăpînului, porcii începură să guiţe în coteţ. Chiţcop se răsti iar către sluga din grajd :

— Mai repede, trîntore ! Şi dă drumul la porci, că pe urmă mergem la arat !

— Ce să fac mai întîi ? Să rînesc în grajd ? Să pun spini la cireş ? S-adăp boii ? Să dau drumu la porci ? Ori să mer' la arat ? întrebă glasul din grajd.

— Haide — hai ! O cauţi cu lumînarea, clampăule ! dojeni printre dinţi stăpînul, trăgînd cu coada ochiului spre învăţătorul care mai sta încă în colţul gardului, cătînd spre şcoală. Se aplecă, ridică de jos o gură de ham : „Ce dracu' s-a proţăpit şi-ăsta în faţa casei ? Se preface că se uită la şcoală, comunistu', da' cu urechea..." Şi tare : Unde-i Ioana, Vichentie ?

— Pe imaş. Cu caii.

— Cum cu caii, mă ?

— Da. 'Netale-ai trimis-o. De-aseară.

De-o bucată de vreme, Chiţcop simţea duşmănia lui Vichentie ; în privirile piezişe, în vorbă — răstită, în felul cum înhăma caii — încet, a lehamite, cum

mîna turma de porci spre luncă — mînios. Uf, ce chelfăneală, i-ar fi tras, acu', de dimineaţă... Dar se stăpîni.

— Comunistu' ăsta-şi vîră nasu'-n toate. Cere să-l dau pe Vichentie la şcoală... bombăni el pe sub mustaţă, cătînd tabachera în chimir să răsucească o ţigară, cu toate că nu fuma pe inima goală.

Strecurîndu-se pe lîngă poarta agăţată numai într-o ţîţînă, ca o poartă de vădană, Dragoş intră în ograda şcolii. In dreapta, un cîrd de raţe, cu un popor de răţuşte în jur, se bălăcea într-o băltoacă mîlită. Călcă apăsat pe prima treaptă a cerdacului. Lemnele scîrţîiră betege.

„Dacă într-o zi vreau să fiu trist, n-am decît să-mi imaginez chipul şcolii în care slujesc : acoperişul peticit, ferestrele strîmbe, pereţii coşcovi, streaşina forfecată de putregai, ograda cu băltoace ori cu copaci uscaţi. Un singur lucru mîndru mai are şcoala din Sohodor : firma. Stă sus, pe fruntea cerdacului, ca un clac pe-un chip de babă : «Regatul Romîniei, Com. Sohodor, Şcoala primară Alex. Isăceanu»... Sîntem la 29 aprilie 1948 : de patru luni avem republică populară şi firma... Dar cine a fost acest Isăceanu ? Un moşier cu ambiţii de ministru ; într-o campanie electorală, a făgăduit ajutor şcolii. N-a dat nici un gologan ; a binevoit în schimb să împrumute ilustrul lui nume acestei prăpădite şcoli săteşti.

Văzînd urmele unui şuvoi de apă pe perete, învăţătorul îşi aminti că directorul relatase într-un raport către inspectorat : ... „In şcoala din Sohodor plouă în cinci locuri din care pricină apa se recoltează în lighene, căldări, putini şi alte vase, împrumutate din gospodăria mea de director“... Intre cele două săli de clasă, şcoala avea un culoar şi o cancelarie foarte strîmtă, în fund, unde, la consiliile pedagogice, nici nu încăpeau toţi învăţătorii şcolii. Două clase ţineau cursurile într-o odăiţă închiriată la baba Ancuţa Busuioc, vecina lui Hîrlea, iar una într-o săliţă, alături, la primărie. In sat, însă, erau copii pentru douăspre-

zece clase. Dragoş nu putea spune că pe Anton Hîrlea nu-l preocupă problema clădirii unei şcoli noi. De cînd era director făcuse nenumărate rapoarte, devize, adrese. Le păstra pe toate, în copie. Acum, în vacanţă, fără elevi, clădirea părea o ruină de unde au fugit pînă şi spiriduşii care-i dădeau iluzia vieţii.

Privind din cerdacul şcolii, Dragoş avea impresia că satul întreg îi defilează prin faţă, zorind spre cîmp, la munci de primăvară. De la deal, de pe uliţa Huţanilor, venea încet, printre alţi oameni, dibuind cărarea cu băţul, Alexe Axinte, primul om întîlnit pe drum, în acea zi uscată şi prăfuită din 46, cînd Dragoş descinsese în Sohodor. Un flăcău înalt şi voinic se sprijinea de garduri şi întreba trecătorii unde se află.

— Bună dimineaţa, Alexa!... La slujbă?

— La slujbă, dom'Dragoş. Şi, pipăind cu băţul poarta, orbul se îndreptă spre cerdacul şcolii. Ce faci aici, aşa de dimineaţă?

— Pornim construcţia şcolii!

— Asta-i bine că... şi bătu cu băţul în cerdacul putred. Dragoş se aplecă şi-l ajută să urce treptele. Şi-apoi aista ţi-o fost gîndul chiar din ceasul cînd ai intrat în sat.

— Dracul să mă ia! N-am făcut încă nimic.

— Ba ai învăţat copiii de la şcoală să m-ajute cînd mă-ntîlnesc pe drum. Şi l-ai tocmit pe Cucută lăutaru' să mă-nveţe la vioară...

— Lasă asta, Alexa... Binele ţi l-a făcut Tiron că te-a pus telefonist.

— E-adevărat, dar tot mata ai stăruit. Şi-apoi astătoamnă ai pregătit zece copii să intre la gimnaziul din Dărmăneşti. Pînă anul trecut, din Sohodor n-a plecat la alte şcoli decît feciorii lui Andronescu şi dom'Mircea Hîrlea. Iar acu', dintr-o dată, s-au desprins din sat zece copii. Asta-i ceva!

— Imi pare rău de fetiţa lui Ieremia Huţan.

— Şi mie.

— Colega mea Margareta Florea m-a ocărît că

n-am stăruit mai mult. Bădița Ieremia ar fi lăsat-o, pînă la urmă.

— Domnișoara Margareta are dreptate... Cît a plîns biata fetiță... Ei, dar o fi șapte. Mă duc la telefon.

Greu i-a fost lui Dragoș să lupte cu prejudecățile oamenilor; ziceau să-l lase pe Alexa „în plata Domnului". Năstase l-a oprit în drum și l-a dăscălit: „De ce osîndești la muncă un biet schilod, dom' învățător? Și încă la primărie, la telefon, în văzul lumii. Nu putem noi schimba vrerea lui Dumnezeu. De-acu' rostul lui este să stea la ușa bisericii, cu mîna întinsă, să se roage pentru cei păcătoși. Are glas frumos. Să cînte: «Ajută-le Doamne, cu îngerii tăi»... Și noi l-om milui cu ceva pomană, că nu sîntem cărpănoși la inima noastră". Acum toți se miră ce ușor se descurcă Alexa Axinte în slujba lui de telefonist.

Plecînd, flăcăul făgădui să ajute și el la mobilizarea pentru adunarea de deseară.

— Oamenii noștri sînt harnici și săritori, da-s neuniți. Dacă izbutește cineva să-i strîngă mănunchi, face bună treabă cu ei.

Vorbele și promisiunea lui Alexa îi încălziră inima. Cîteva clipe fu mulțumit și împăcat cu sine însuși. Ascultă cum cîntau două cinteze în cireșul din gardul de către Chițcop. ...„Mai bine m-aș duce la Iliești s-o văd pe Lucreția"... gîndi, dar nu se urni, ci se rezemă de-un stîlp al cerdacului, scoase cartea de sub braț și începu să citească. Dar nu parcurse nici un sfert de pagină, cînd, de peste gard, glasul gros și răgușit al lui Chițcop astupă cîntecul păsărelelor și-i întrerupse lectura în care cu greu se adîncea:

— Ce dom' învățător, ai visat că se prăbușește școala ș-ai venit să-i pui umărul proptea?...

— Ba am venit s-o dărîm.

— Cum?

Și, după o clipă de ezitare, Chițcop lăsă jos barda și lemnul din care cioplise un orcic, ocoli pe drum și pătrunse în ograda școlii.

Privindu-l cum intră pe poartă, cu capul înainte, cu mîinile lungi şi cîrjoiete, parc-ar tot trage spre pîntecele-i supt, încins cu chimir şi cu brîu lat, cu guna ciudat de mare şi de lacomă, sub mustaţa stufoasă, Dragoş înţelese de ce oamenii din sat îl poreclesc Pleşcanu.

— Mda, mormăi cînd ajunse lîngă cerdac şi aprecie scîndurile răscoapte, putrede. Ar cam trebui răparată.

— Ba facem una nouă !

— Una nouă ?!

— De ce te miri aşa ?

— Pen' că astea nu-s vremuri să faci şcoală nouă. Tiron îi ager la minte şi-l furnică multe idei prin căpăţînă. Dar îi tînăr, n-are practică. O trăit numai în lipsă. Spune şi dumneata, că eşti om învăţat : n-au putut face şcoală oameni bogaţi, prefecţi şi dipotaţi, şi o să facă Dumitru lui Iftode Tiron ? Te rog să mă crezi : am tot enteresul să fie şcoală bună în Sohodor, vreau să vă ajut ca...

— Ca să aibă unde învăţa Vichentie, nu ? zeflemisi Dragoş.

— Aşa... se prefăcu Chiţcop că nu pricepe înţepătura. Eu cred că este orînduială anume : unul plugar, unul crîşmar, unul văcar, altul cărturar. Iaca eu, de-o pildă : am avut tractor. Acu' nu-l mai am. L-am vîndut ! Şi suspină din rărunchi. Da, am avut tractor. Dar de-nvăţat tractoria n-am putut învăţa. Nu m-a ajutat... talentul. Aşa că, de-o-cam-dată, s-o răpărăm pe asta, trase concluzia la alte premize decît cele pe care le rostea şi împunse cu capul către şcoală. Şi gata ! Vă pot da nişte lemn. Aşa... nu te lua după năluciri. Tiron îndrugă verzi şi uscate despre şcoală şi nevastă-sa nici nu ştie măcar să se iscălească.

— Bade Neculai, lasă-l pe Tiron în pace, îl întrerupse aspru învăţătorul. Şi dacă vrei să ne ajuţi, fă-o, fără să ne strici socotelile.

— Mda... sigur... eu nu mă amestec. Aşa, un sfat, pirsonal... Nu te supăra... — se bîlbîi Chiţcop şi se

depărtă, săltîndu-şi chimirul. În poartă scutură din cap să-i vină căciula pe frunte, a mînie.

„Cam tîlhar vecinul nostru"... gîndi Dragoş, deschizînd iar cartea şi privind pagina fără să citească. Şi în timpul discuţiei despre proectul de constituţie tot aşa vorbea : „Ce ne trebuie alta ? E foarte bună cea veche. Oamenii sînt răi şi ticăloşi, nu legile. Eu, dac-am fost vrednic, sub constituţia asta m-am ridicat şi cu iconomie am strîns oarecare comînd. De ce vreţi să schimbaţi o lege care subţine pe cei vrednici ?... Dar cum de-a auzit ce am vorbit cu Tiron ?"

2. Rezemat de stîlpul cerdacului, Dragoş depăna gînduri şi amintiri. Nu mai auzea freamătul dimineţii stîrnit în jur. Nu mai vedea că pe şosea gospodarii treceau la arat, iar copiii duceau vitele la izlaz.

Tresări doar cînd simţi paşi aproape. Ridică privirea întunecată. În faţă îi apăru învăţătoarea Margareta Florea ; zîmbetul ei se proiectă şi pe faţa lui, luminînd-o.

— Dumneata ? întrebă, admirîndu-i în sinea lui zvelteţea paşilor, rochia ca bujorul şi părul în vînt.

— Mi-a fost dor de Sohodor !...

— Nu te cred... deşi rimează.

— Atunci află că m-a chemat Tiron ; iar tata m-a sfătuit să mă grăbesc.

— Aseară, în şedinţă, m-am gîndit la dumneata. Îmi părea rău că nu erai aici să ne ajuţi la...

— Uite, sînt prezentă. Dar să mă învăţaţi ce să fac. Sînt aşa de stîngace... Zîmbi iar. Şi zîmbetul luminos, cald al tinerei învăţătoare arăta lui Dragoş, mai bine decît soarele, că a venit primăvara.

Chipul vioi, ochii ciudat verzi, umbriţi de gene lungi şi negre, braţele vînjoase ca ale fetelor deprinse cu

munca, toată făptura Margaretei fremăta în limpezimea înmiresmată a dimineții.

— Mi-i dragă dărăpănătura asta! „Dărăpănătură sentimentală", cum ar zice directorul, roti fata verdele privirii asupra școlii. Lîngă cerdacul ăsta m-a tras Hîrlea de perciuni pentru că mă suisem în cireș. Mă ustura, dar nu vroiam să plîng. „Cum? ochii ăștia ca frunza pelinului nu fabrică lacrimi?" m-a întrebat Hîrlea... „Nu. Rîd. Poftim: ha-ha!"... Pe atunci copacul ăsta avea cireșe dulci, nu era uscat ca acum; iar eu eram mai îndrăzneață. Acu' mă intimidez în fața directorului, a colegilor, a... Asta mă face să moțăi în bancă la rînd cu toți, bucuroasă că trece vremea, fără să se schimbe nimic...

— Iaca, pornim.

— Bine că pornim! Hai să vorbim cu oamenii, acum, cît ni-i entuziasmul cald.

— Stai să vină întîi directorul.

— Adevărat... Hm! El ne conduce... Știi, ți-am spus: aș fi putut căpăta un post în oraș. Dar l-am ascultat pe tata. Dacă sînt învățătoare, să pornesc din satul din care am plecat.

Și, deodată, răsucindu-se într-o piruetă șăgalnică, rîse și arătă cu degetul cireșul uscat:

— Ce putregai!

Alergă la gazdă, la Marcu Damaschin, a treia casă pe uliță în sus, și se-ntoarse repede cu un ferăstrău și c-o secure.

— Hai, trage de ici! Să-l tăiem cît mai de jos.

— O să facă Hîrlea o gălăgie... suspină Dragoș, supunîndu-se și trăgînd la ferăstrău.

— Nu mai vreau să-mi fie teamă de el. Înțelegi? Nu mai vreau!

Ferăstrăul ronțăia scoarța cariată și se-nfunda tot mai adînc. Margareta rîdea și trăgea cu toată puterea de mînerul ferăstrăului. Pletele îi jucau pe umeri, zbuciumate, îi cădeau pe față. Cînd copacul se prăbuși, bufnind și frîngîndu-se, se îndreptă de șale, respiră larg și hohoti băiețește:

— Opt, cu a brînzei nouă !... De-acu' n-are decît directorul să-l jăluie, cu patos : „Acest arbore secular care a umbrit generaţii milenare"...

Depăşit de exuberanţa fetei, de talentul cu care imita vocabularul şi gesturile lui Hîrlea, Dragoş surîse trist.

Ademenit de discuţia tinerilor învăţători, Chiţcop se trase uşurel spre gard şi se aşează pe un butuc.

— In mai facem cărămida, cu muncă obştească. In iunie-iulie clădim. In septembrie...

— S-alegem şi cărămida bună din dărămăturile curţii lui Isăceanu.

— Ce prilej pentru Hîrlea să-şi dezlănţuie tot elanul oratoric.

— Exact !... „Eu totdeauna, idealul meu : şcoala !"

Neculai Chiţcop îşi împinse cu arătătorul căciula pe ceafă... Il iau peste picior, mucoşii, pe dom' Antonică. De-o auzi, zboară 'mnealui la oraş şi-l mătrăşeşte la dracu'n praznic pe dom' Dragoş ăsta... Se răsuci spre drum să vadă cine trece cu căruţa. Dar în clipa aceea, o balegă mare şi moale, ca un aluat călduţ, îl izbi drept în faţă.

— Ce ?... Ce ?... scuipă, înjură, bîjbîi gardul să se ridice în picioare şi răcni : ticălosule ! Ptiu ! Ai înnebunit ? Ptiu ! Ptiu !...

— Ce-i, bă'ţă Neculai ? Cu cin' te certi ? răsări Vichentie în uşa grajdului.

— Ptiu... Apă ! Apă ! Dumnezeii... m-ai chiorît, netrebnicule !... Ticălo... Of, ce mă ustură ochii ! Adă apa să mă spăl ! Şi-n nări mi-a intrat... Mai repede cu apa ! Mai repede, că orbesc !

In cerdac se ivi, speriată, Sofia, nevasta lui Chiţcop. Văzînd chipul bărbatului lipit cu balegă, pufni în rîs şi se feri după frunzarul de viţă ce umbrea cerdacul.

Vichentie alergă la prispă, la fîntînă şi înapoi, prefăcîndu-se că nu găseşte căldarea. Cînd Sofia îi întinse o cofă, o smuci şi azvîrli cît colo apa din ea. Tropăi spre fîntînă, coborî ciutura în adînc şi icni ca şi cum n-ar fi putut-o scoate. Numai cînd simţi că stăpînul şi-a pierdut cu totul răbdarea, se apropie şi-i turnă

apă în pumni, de-a dreptul din cofă. Chiţcop se spăla, ocăra şi blestema într-una. Vichentie se miorlăia :

— Ba'ţă Neculai... Nu-s vinovat. Zău, nu !... Tocma' acu', boala de vacă... Ce să fac ?

— Mmmm... Dobitocule !...

— Şi 'netale, ce stăteai pitit ? Tocma' la gardu' un' ai zis s-arunc balega moale !

Chiţcop îl ţîştui, cercînd să-l atingă la ţurloaie cu vîrful bocancului. După ce se ghilosi cu două cofe de apă, se îndreptă de şale, urcă în cerdac, smulse prosopul din mîinile Sofiei şi se şterse, gemînd şi pufnind. Ochii îl usturau şi lăcrimau. Aruncă prosopul ghem în pieptul nevestei, smulse biciul din căruţă, îşi înfipse o mînă în ceafa lui Vichentie şi-l împinse în grajd.

— 'Ţ-arăt eu ţie, hăbăucule !...

— Nu mă bate, bă'ţă ! se împotrivi copilul rugător. Nu mă bate !...

Tocmai atunci apăru şi Anton Hîrlea în cerdac. Îşi ridică pălăria, parc-ar fi salutat soarele. Zări în ograda şcolii pe Dragoş şi pe Margareta. Din peisaj lipsea ceva. Ce ? A, cireşul cel uscat. Asta a bufnit aşa, mai adinioarea... Un cuţit nevăzut i se înfipse în inimă. Îşi muşcă buza de jos. Răspunse plictisit la bineţele trecătorilor. Apoi, băgînd seama cine sînt, porunci scurt :

— Mîine, măi Ghiţă, cînd treci spre tîrg, ia şi vaca mea cea stearpă.

Se întoarse iar cu faţa spre şcoală. O undă de mînie oţeţită începu să fiarbă în el. Trecînd prin grădina din faţa casei, sorbi miros de liliac şi de iasomie, dar nu-şi ostoi supărarea. „A, privesc cum îşi mustruluieşte Chiţcop sluga... se mai îndulci o leacă inima lui Hîrlea. Doi ţîngăi... S-or fi îndrăgostit şi o fac pe Romeo şi Julieta din Sohodor, iar eu îmi închipui că... Dar de ce au tăiat cire... Ce urlă hăbăucul ăla de Vichentie, aşa ? I-auzi, parcă-l taie cu cuţitele. Aşa fac şi cei de la şcoală. Huieşte satul cînd le administrezi cîte o simplă şi necesară corecţie educativă"...

Margareta se apropie de gard şi strigă :

— Nu mai bate băiatul, bade !...

„Uite-o, miloasa !... Mama oropsiţilor !", se scandalizează Hîrlea, în sine.

Furia astupase însă urechile lui Chiţcop. Nu auzi nici cînd intră în ogradă, cu caii de căpăstru, Ioana, cumnată-sa. Femeia legă frîul cailor de ţăpuşa căruţei ; privi în jur, stărui cîteva clipe asupra celor doi învăţători aflaţi dincolo de gard, îşi strînse pe cap broboada ponosită, apoi se repezi spre grajd. Îl smulse pe Vichentie de sub bici şi-l scoase afară. Chiţcop o urmări, pregătindu-se s-o lovească şi pe dînsa.

Intr-o străfulgerare, zărind băieţaşul plin de sînge, Dragoş îşi proiectă propria-i imagine, cu ani în urmă. Ca împins de-un resort, sări gardul şi se propti în faţa lui Chiţcop :

— Incetează ! Îi smulse biciul, îi rupse codirişca şi-l azvîrli-n grămada de gunoi, gemînd de mînie : unde te trezeşti ?

Cu chip schimonosit de ură, Chiţcop ridică pumnii, răcăduindu-se.

— Vai ! se sperie Margareta, aplecînd capul în dosul scîndurii din gard. Dar, stăpîn pe sine, Dragoş îl pironi cu privirea pe Chiţcop, şi-l sili să-şi lepede pumnii în jos, moi, nevolnici.

— Ce te amesteci, măăă...

— Dacă nu încetezi sălbăticia, aduc miliţia !

— Cuum ? Afară din ograda mea !

Margareta auzi paşi în spate şi se întoarse, surprinsă : zîmbitor, Hîrlea se ivise ca din pămînt.

— Ţi-a fost teamă c-o să-l zdrobească Pleşcanu pe Dragoş Acatrinei ? o întrebă el, fără a da bună dimineaţa. Ai scos un ţipăt tragic, shakespearian, de îndrăgostită romanţioasă cînd îşi vede iubitul junghiat de un adversar teribil. Ei, uite-l teafăr ! Numai că se-ntoarce cam plouat, cu coada-ntre picioare, cum zice poporul. Dă, ce-a căutat în ograda omului ? Şi cum îşi permite, ca învăţător, să sară gardul ? Unde-i prestigiul ? Dacă învăţătorii sar peste garduri, elevii

au să sară peste şcoală. Cum zice înţeleptul proverb popular: capra sare masa, iada sare... Şi, ca să nu-i dea prilej Margaretei să răspundă, Hîrlea schimbă brusc discuţia şi tonul: Bună dimineaţa! Mi se pare că nici n-am... Care-i cauza, originea şi geneza acestei vizite matinale, acum, aici, şi încă în vacanţă?

— Pornim să construim şcoală nouă! grăi Margareta, aşa de hotărîtă că Anton Hîrlea încremeni, o clipă, ca lovit în frunte.

— Daaa? Zău?... Ei, de cînd vreau eu o şcoală nouă în Sohodor! E visul meu. Marele meu vis! Căci eu, mă ştiţi: primo — şcoala, secundo — celălalte... Aşa că, vă rog, nu glumiţi cu acest nobil ideal al meu... Şcoală am vrut să...

— Ai vrut dumneata, de mult; dar nu te-au lăsat curcanii, îl întrerupse Dragoş, apropiindu-se şi descărcîndu-şi măcar o parte din obida stîrnită împotriva lui Chiţcop. Hîrlea vru să răspundă, dar i-o luară înainte vreo trei curcani din propria lui ogradă, chirăind elocvent şi tare în văzduhul sonor al dimineţii. Neavînd încotro, roti privirea împrejur şi se răsti nervos:

— Cînd? De ce, cine şi cu permisiunea cui a tăiat cireşul?

— Noi. Acum. Pentru că era uscat, scandă Dragoş.

— Fără să mă-ntrebaţi? Asta-i anarhie!

— Prefer atare... anarhie, în locul indolenţei! nu se putu stăpîni Dragoş. Hîrlea însă, temîndu-se de ridicol, se răzgîndi:

— Trebuia să convocăm comitetul şcolar, măi băieţi, să facem un proces-verbal. E lucru obştesc şi...

— O să ardă bine la iarnă şi fără proces-verbal! Să-l iertăm deci, vorbi repede Margareta, îmbujorîndu-se.

— Te aşteptam, domnule director, să mergem la organizaţia de partid. Aseară ne-a telefonat de la regiune că s-au aprobat fondurile pentru şcoală.

— Fondurile? Adevărat? Bravo! bătu Hîrlea din palme.

— Cu tovarăşii de la partid am hotărît să ţinem deseară o adunare, cu tot satul şi să începem.

— De ce nu mi-aţi spus de aseară ? Hai la partid ! şi-l luă pe Dragoş la braţ, trecînd repede şoseaua.

3. Şedinţa a fost scurtă. Tiron a propus un plan de desfăşurare a adunării. Hîrlea a fixat sectoarele pentru fiecare învăţător.

— Să nu lipsească nici un om ! s-a înălţat el pe vîrfuri, împungînd văzduhul cu arătătorul, ca un general pe cîmpul de luptă. De cînd aştept eu ziua asta ! Nou lăcaş de cultură în Sohodor !... Tu ştii, Tiroane, că mi-ai fost elev, ştii cît m-am zbătut, cît am cheltuit. Dar totdeauna m-am izbit de indolenţa pasivă şi negativistă a politicienilor veroşi. Acum avem fonduri ! Asta mă convinge, definitiv şi irevocabil, că numai comuniştii duc o inteligentă politică de culturalizare a maselor. Şi pornesc logic, ştiinţific ; pornesc de la clădire, de la baza materială. Mă bucur, nespus, Tiroane, că tu eşti azi printre sprijinitori. Ţi-aduci aminte în ce condiţii improprii ai învăţat tu ? Parcă te văd : un copil slăbuţ, pricăjit, dar bun la aritmetică şi la inimă. Şi creionul îl tăiai în bucăţi şi-l împărţeai cu cei ce n-aveau. Stăteai în banca patra, purtai un sumăieş cafeniu, spălăcit, de soare, cîrpit în coate cu petice de altă culoare... Vezi cîte-mi amintesc ?

— Pe urmă... n-am mai avut loc în şcoală şi...

— Acatrinei mă critica într-o zi că n-am şcolarizat copiii din Ţigănie. Dar cum să-i aduc la şcoală, dacă n-am unde-i adăposti ? Cultura şi sărăcia sînt antipodice, dragii mei ! Se exclud, ca lumina cu întunericul. Incultura este consecinţa logică, este apanajul mizeriei materiale. Formîndu-mi aceste convingeri, eu am fost materialist înaintea multora. Sigur că vă întrebaţi : de ce un pedagog model ca mine n-a avut pînă acum

şi un local de şcoală model? Asta-i contradicţia şi paradoxul carierei mele. M-am zbătut; dar într-o ţară de afacerişti, într-o ţară unde a domnit hatîrul, şperţul şi mita, eu, cu cinstea mea... Dacă aş fi împins cutărui revizor o putină cu brînză, dacă m-aş fi pretat să ung şi să-ndulcesc bunăvoinţele satrapilor din minister, poate aş fi obţinut şi fonduri pentru şcoală. Dar, eu nu m-am compromis. Nu m-am vîndul pentru un blid de linte. Am cutezat să-l înfrunt şi pe Ţoni, dictatorul învăţătorimii din Romînia Mare!

— Ei, acum avem fonduri. Să vedem cum le sporim, grăi cu bun simţ secretarul de partid care nu auzise niciodată de Ţoni şi nici cum de a cutezat Hîrlea să-l înfrunte.

Ieşind din sediul organizaţiei, Hîrlea şi Dragoş se opriră iar în poarta şcolii. Margareta, cu străjerul de la primărie, curmase cireşul uscat şi-l cărau în şura din spatele şcolii. Dragoş sări s-o ajute. Hîrlea privi cu mîinile la spate. Lucrînd, Margareta povesti că un coleg din Apold a făcut, cu muncă obştească, o sută de mii de cărămizi pentru şcoala din satul lui.

— Impresionant! declamă Hîrlea, aruncînd ţigara fumată numai pe jumătate. Iată un exemplu grăitor. Va să zică se poate! Apoi, ritos, rotindu-se şi marcînd cu arătătorul sectoarele pe teren pentru fiecare învăţător, cuvîntă: deci mobilizare serioasă! Să nu lipsească un om! Spuneţi că-i dispoziţia mea... Ce dispoziţie, ordin! Da, ordinul meu. Vorbiţi şi cu doi-trei, mai răsăriţi, să ia cuvîntul deseară. Ştiţi... Iniţiativa să pornească spontan, din mase...

După aceste fraze bombastice, cei trei învăţători se priviră în tăcere. Mai aveau ceva de spus, dar ezitau. O răţuşcă se apropie de picioarele lor, cercînd să ciugulească de pe jos petale de cireş.

— Harnic băiat, Tiron, rupse Hîrlea pojghiţa tăcerii. Ce ne-am face noi fără el? În şcoală, învăţa excelent. Mai ales la aritmetică; avea un cap... un cap cifric, cum numesc eu pe cei tari la calcul mintal. Băiat

de nădejde, hotărît, călit în lupta cu nevoile. Îmi place! Sînt mîndru că l-am crescut...

— Cu Iorgu Cremene am ochit un loc bun pentru cărămidărie, în luncă, lîngă cei trei plopi, îl întrerupse Dragos, ca şi cum nici nu l-ar fi auzit ce spune.

— Foarte bine! Acolo lutu-i de-o calitate mai...

— Să facem rost de nisip, de butoaie pentru apă, scînduri pentru şură, lemne pentru ars cărămida.

— Să începem lucrul la 2 mai, interveni şi Margareta.

— Bravo! Bravo, măi copii! Închipuiţi-vă o şcoală de zid, acoperită cu ţiglă! Formidabil! Să nu mai nădăjduieşti nimic şi, dintr-o dată, într-o dimineaţă ca aceasta, o infuzie de optimism fortifiant...

— Şi nişte calupuri trebuie să facem. Măcar douăzeci de calupuri, de forme pentru cărămidă, îşi continuă Dragoş gîndul, stăruind, parcă cei de faţă n-ar fi ştiut ce înseamnă „calup". Hîrlea simţi ironia şi tăcu.

Pe gardul dinspre Chiţcop se urcă Varvaroi Vichentie. Obrazul stîng îi era însemnat cu o zvîrcă roşie. Ioana îi întindea de jos tîrşurile de spini, iar el le aşeza în jurul tulpinei cireşului, ca o cunună ghimpoasă. Din mijlocul ogrăzii, cu mîinile în şolduri, Chiţcop dirija, înduşmănit.

— E aşa de hapsîn vecinul nostru, zîmbi Dragoş, c-ar fi în stare să alunge şi albinele, să nu mai zumzăie prin flori.

— Auzi, cinteza? surîse Margareta spre Dragoş. Cînd eram mică, mama mă scula dis-de-dimineaţă să hrănesc vaca, înainte de a mă duce la şcoală şi-mi cînta: „Ieşi fată-n ogradă, ieşi; cîntă cintiţa-n cireş; ţie-ţie, bogăţia, ţie-ţie, fericirea"...

— Ţie-ţie, fericirea!... Exact aşa tălmăcea şi mama cîntecul cintezei, se bucură copilăreşte Dragoş.

— Dar lui Chiţcop n-ar trebui să-i cînte aşa...

— Rîdeţi voi, la modul poetic, dar Pleşcanu-i prevăzător, admiră Hîrlea contrazicînd. Vede departe. Nici nu s-a scuturat floarea şi a şi pornit să apere

fructele. E drept că are și cine-l ajuta. Al dracului om! Sub conducerea lui, un hăplăug ca Vichentie și o toantă ca Ioana, iaca, fac treabă.

— De ce spui că Ioana-i toantă?

— Tu n-ai de unde ști, Acatrinei; dar o dată Ioana asta n-a rostit nici un cuvînt două luni de zile. Ce zici? Originală grevă! Și, după mine, numai un smintit ori un fachir poate tăcea, așa, pînă-i înțepenesc fălcile. La cumnatu-su a găsit adăpost bun, măcar că-i, deh, sărac...

— Chițcop a avut crîșmă, tractor, batoză, cincizeci de hectare și două case-n tîrg...

— Toate le știi, ca un... ca un om mare... rîse directorul.

— Uite, și-acu' pe un oblon mai scrie „cîr" și pe altul „ciumă".

— Constat că nu cunoști încă bine oamenii din sat, dragă Acatrinei.

— O să-i cunoaștem mai bine acum, cu prilejul muncii pentru școală, replică Dragoș și o luă pe șosea în sus, spre Poiana Sohodorului.

— Nu te-a încîntat vacanța, cu deliciile ei... domnișoară Margareta? De ce-ai venit înainte de-a o consuma pînă la capăt? întrebă Hîrlea.

— Am venit anume pentru școală, se îmbujoră învățătoarea, intimidată.

— Pentru... școală? Frumos și nobil!

— Colegul din Apold — căuta fata să-și biruie sfiala — îmi arăta fotografia școlii lui și se lăuda: „Cărămida din peretele ăsta e făcută de clasa mea: două mii două sute de cărămizi"... La noi, în Sohodor...

— Oho! Ne critici?

— Da! Că nu-i o figură de stil gluma lui Trufașu către un flăcău. „Nu chiui, măi, în dreptul școlii c-o dărîmi și turtești învățătorii"...

— Hehe! Au umor, împieliții! chicoti directorul, cotind spre ograda lui și lăsînd-o pe Margareta în drum. Nu era dispus s-o contrazică. Din poartă

adăugă: Treci pe la Porumbiță și trimite-l la mine. Am de vorbit ceva cu el.

Fata încreți sprîncenele și-și urmă calea singură, îngîndurată. Își șterse cu palma de pe frunte microscopice bobițe de sudoare. Directorul îi poruncise ca atunci cînd era elevă într-a patra: „Treci pe la"... Trecu pe sub un măr, apoi pe lîngă un liliac înflorit. Pe nesimțite, fruntea i se înseninâ, tinerește, și se răsfăță în lumina dimineții de primăvară...

4. Ostenită de umblet și amărîtă de discuțiile cu oamenii, Margareta își luă din casă o bucată de pînză și se așeză pe prispă, sub vișinul înflorit. Dar ochii îi lunecau peste fire și peste cruciulițele de mătase roșie. În urechi îi sunau vorbele oamenilor: „Școală? Ce vă trebuie?" „Bună-i școala, dar nu-i timpu"... „N-am vreme"... „Am mai lucrat și altă dată și tot 'nica n-o ieșit"... „Ați mai găsit unul căruia să-i faceți casă cu truda noastră?"... „Un singur învățător vrednic a avut satu' ista: dom' Neculai Mancaș. Da amu se chiamă că-i la penzie. L-o dat dom' Hîrlea deoparte. Da, iaca, el o făcut școala asta veche. El cu cîțiva mai inimoși..." „Noi facem, dacă dom' Hîrlea"... În lupta asta cu gîndurile, singurătatea o speria. Zărind pe Dragoș în uliță, îl strigă. Trebuia să schimbe impresiile cu cineva. Prea o deceptionase prima încercare de a strînge oamenii în jurul școlii. Dragoș intră în ogradă surîzînd abia perceptibil. Se așeză pe prispă:

— Merge, tovarășă Florea?

— Cam greu...

— Oamenii din Sohodor sînt individualiști și îndărătnici. Moș Grigore Axinte, văcarul, zice că satul ista ar trebui să se cheme „Hoarța", pentru că toți stau de-a curmezișul.

— Bravo! Şi Hîrlea stă în fruntea „Hoarţii", tresări fata subit înveselită. Sări zglobie şi aduse din casă, pe-o farfurie, felii de cozonac şi vin.

— Poftim cinstite oaspete care trebuie să armonizezi... hoarţa din Sohodor...

— Ei, te comporţi drept ca o gospodină. Gustă din cozonac, privi vişinul înflorit, ascultă cîntecul Victoriei lui Melinte, vecina Margaretei şi zîmbetul i se scutură iar: E aşa de frumos, că mi-i ruşine să spun că-s nefericit...

— Dumneata? Dar ce-i fericirea, tovarăşe Dragoş?

— Ştiu eu... Mi se pare că-i o mulţumire, o plăcere, o bucurie a sufletului. Uite, o floare ca asta, un cîntec ca al vecinei dumitale, o privire... o privire prietenească, dacă ating sufletul, dacă alină o suferinţă, pot deveni pretextul unei fericiri. Dar la mine, fericirea...

Margareta vru să-l răpună c-o glumă. Dădu însă de adîncul ochilor lui Dragoş şi se cumpăni, parcă s-ar fi uitat într-o fîntînă ciudată; ameţi şi se intimidă. Timiditatea o sili totuşi să lovească de-a dreptul, mai îndrăzneţ decît dac-ar fi reflectat asupra întrebării:

— Tovarăşe Dragoş, de ce eşti dumneata aşa de închis la suflet?

— Eu?

— Da; închis, trist şi singur. Discuţi orice: despre învăţămînt, despre ştiinţă, despre artă, despre oameni, despre politică. Traduci articole de pedagogie şi le comentezi în cancelarie, chiar dacă Porumbiţă ori Hîrlea se uită chiorîş. Despre dumneata însuţi nu spui însă nimic, niciodată. De ce?

Dragoş zîmbi melancolic, ciocni paharul de vin, scuturâ o firimitură de pe haină şi grăi încet, frămîntat, căutîndu-i privirile:

— Pentru că viaţa mea intimă nu cred că ar interesa pe cineva. Şi-apoi, uite, ca să nu mă socoteşti ursuz, am să-ţi explic de unde-mi vine, ştiu eu? sfiala de a vorbi la persoana întîi. O dată, în clasa a treia.

am fost singurul care am rezolvat bine o problemă de aritmetică. Învăţătoarea m-a lăudat şi mi-a dat un pumn de bomboane. Am istorisit acasă. Aşteptam să mă laude şi ai mei. Mă deprinsesem, vezi matale, cu binele. „Ai spus mulţumesc?" m-a întrebat tata, om aspru şi morocănos. „Nu"... „Eşti un prost!"... s-a oţărît el, tare supărat. Am încremenit. Pînă atunci nimeni nu mă învăţase să spun mulţumesc. Nici nu auzisem, în casa noastră, pe nimeni mulţumind. Povestisem din toată inima o ispravă a mea. Iar tata m-a batjocorit... Săracu' tata... Abia după ce a murit am aflat că nu era nici aspru, nici nedrept; era numai bolnav şi amărît.

— Asta-i tot?

— Copilăresc, nu?

— Foarte!... Adică...

— Totuşi de atunci port în mine o stupidă jenă de a...

— Vorbeşte atunci la... persoana a treia şi spune ce-i cu Lucreţia Gorcea?

— Despre ea nu pot spune nici măcar copilării. Ştiţi voi mai multe decît mine. Mi-i dragă şi... Dar asta-i o chestie personală. Nu interesează pe nimeni, absolut pe ni...

Margareta simţi că roşeşte şi că fruntea i se broboneşte de sudoare. Dar tocmai de asta nu-şi îngădui să se lase înfrîntă.

— Atunci... atunci dă-mi voie să bîrfesc eu despre dumneata. Adică la persoana a doua... singular. Ţi-aminteşti ce-a zis Hîrlea cînd am intrat întîia oară, ca învăţătoare, în cancelaria şcolii din Sohodor?

— Da. A declamat: „Insfîrşit, avem şi noi o domnişoară tînără, o Beatrice, o Laura, printre noi!"... Iar Porumbiţă şi-a plăsmuit o mutră de mare cuceritor, de irezistibil Don Juan.

— Mutra o avea şi o păstrează şi acum.

— E-ndrăgostit de dumneata?

— Nu! Aurel Porumbiţă nu poate fi îndrăgostit decît de el însuşi... Cît m-a contrariat pe mine atunci

vorbirea lui Hîrlea... „O educatoare, o învățătoare tînără în Sohodor! Ce cucerire! Mai ales că putea foarte bine să capete post în oraș... Dar nu, tu fiică a Sohodorului, ai venit să-ți îndeplinești misiunea de apostoliță a neamului în mediul rural, chiar în satul tău natal"... M-a contrariat pentru că-i uitasem genul teatral.

— Strașnic îl imiți, rîse Dragoș, cu poftă.

— Stai, alta: „Noi învățătorii sîntem mai presus de șlefuitorii de diamante. Divinitatea a creat substanța cerebrală a omului, iar pe noi, ucenicii lui ne-a destinat s-o șlefuim".

Caricaturiza anume pe director ca să se încredințeze că și alții îl socot ridicol și că deci răzvrătirea ei este legitimă.

— Mi-aduc aminte că dumneata, numai dumneata nu te-ai grăbit să-mi întinzi mîna. Și nici nu te-ai grozăvit c-o frază sforăitoare, ci m-ai întrebat simplu: „Ai gazdă"?... Vezi, întrebarea asta mi te-a diferențiat complet de ceilalți.

— Am vrut să-i aduc la realitate.

— Și asta mi-a plăcut.

— Dar ce s-a mai burzuluit Hîrlea cînd ți-am recomandat casa lui Marcu Damaschin... Vroia să găzduiești neapărat la Năstasă ori la Chițcop.

— Pe poarta lor scrie: „Cîini răi", l-ai potolit dumneata, scurt.

— Cînd am pornit să te conduc, Hîrlea l-a plesnit pe Porumbiță cu o expresie vulgară: „Ți-a suflat-o, craiule!" Iartă-mă că ți-o spun...

— Am auzit-o și eu. De aceea ți-am mulțumit că m-ai scos din cancelarie la vreme. Ne-am cunoscut în cerdac.

— Și-acum cerdacul trebuie dărîmat. Dar o să construim un balcon, din care...

Fără nici un motiv, macii din obrajii Margaretei se scuturară. Privi parcă speriată în jur.

— Ți-a făcut planul de lecții pînă la sfîrșitul anu-

lui? schimbă ea discuția, invitîndu-l să mai ia o bucățică de cozonac.

— Da. Zilele astea n-am avut ce face. Și-apoi, știi, dacă nu-mi pregătesc din vreme lecțiile, n-am liniște, nu mă pot odihni. Colegii rîd că-s bucher, dar nu-l adevărat. Predau numai de doi ani. Din școală am intrat în armată, din armată în război, din război în prizonierat, așa că... am încă emoția primelor lecții. Și chiar de-aș preda de-un sfert de veac, tot așa simți nevoia...

— Bodaproste că te-aud vorbind așa. Uneori am impresia că-s o învățătoare tare mediocră. Nu pot improviza. Nu le am pe toate gata în cap să încropesc scamatorii spontane ca Hîrlea. Uneori mi-i teamă să nu mă întrebe copiii ceva și eu să tac ca lemnul. Alteori îmi zic: oare izbutesc să mă exprim așa de clar ca să mă înțeleagă, așa de frumos ca să atrag copiii spre carte? Și dacă i-am atras să-i duc înainte? Ce greu mi-i, tovarășe Dragoș, uneori...

— Lucrăm doar cu ființe vii, cu oameni, cu viață. E firesc să fie greu.

Pe uliță trecu Mihai Savu cu cineva străin. Dădu bună ziua și-și urmă drumul.

— O fi vreun inspector?

— Dac-ar fi, ar trage întîi la Hîrlea...

— Ei, s-or mai schimba ele și obiceiurile astea: inspector, director, curcan fript, țuică bătrînă și raport elogios...

Mai discutară mult despre adunarea de deseară.

— În orice caz Hîrlea are satul în mînă. Dacă vrea el, construim școală mare. De două ori mai mare decît planul.

— Eu am mai multă încredere în Tiron, în Cremene, în Damaschin...

— Poate... Și-ar fi bine să fie așa.

Pe poartă intră Porumbiță și ură Margaretei bun venit. Ca să scape de politeturile lui, se ridică să-i aducă un pahar de vin.

— A venit un inspector din Bucureşti, informă Porumbiţă. Savu vroia să-l hrănească numai cu ouă fierte. Noroc c-a prins de veste Hîrlea şi l-a invitat la masă.

— A tăiat şi un curcan?

— Păi, se putea!... A, sărut mînuţele! Nu trebuia să te deranjezi... Eşti ca o ... Cum se cheamă, măi Acatrinei, aia care servea pe zei la masă cu nectar.

— Cîţi oameni ai chemat la adunare? întrebă Dragoş, rece.

— Vreo... trei. De-acu-nainte, dacă... se bîlbîi. Porumbiţă, luat prea din scurt.

— Mihalache Huţan, Bursuc şi alţii ară în luncă. Fă o plimbare pînă la dînşii.

— Tu, mă Acatrinei, tu chiar crezi că facem şcoală?

— Cred.

— Să am iertare, dar eu socot şcoala un moft, mă, un simplu moft. Nu-i necesară nimănui, cum zice directorul. Nici chiar nouă. Pentru că deşi trăim din şcoală, trăim prost, mă. Ca portar la o fabrică aş cîştiga mai bine.

— De ce te-ai făcut atunci învăţător?

— Pentru că aşa m-a trecut soarta în catalogul ei; dascăl! Şi pînă cînd s-o îndura să mă şteargă, lăsîndu-mă repetent în braţele reci ale morţii...

— Totuşi, pînă la îndurarea ursitoarelor, n-ar fi bine să... să te mai schimbi?

— Eu? De ce?

— Isăceanu, cînd făcea „vînători" împreună cu maiorul Milică Andronescu, te lua hăitaş şi-ţi cerea să-i „faci rost de dame", cum mîna cîinii să-i adulmece prepeliţele şi să i le-aducă în buza puştii.

— Da... e-adevărat, se dezumflă Porumbiţă. O dată, s-au îmbătat şi m-au silit, cu puşca, să le-aduc o învăţătoare, o fată drăguţă de care eram îndrăgostit lulea.

Dragoş se încruntă şi grăi repezit, enervat:

— Asemenea vremuri nu trebuie să se mai întoarcă! Să nu mai fim pui căzuţi din cuib, cum zice

Tolstoi, ci oameni tineri şi noi, într-o lume tînără şi nouă !...

Cînd vorbea aşa, obrazul smead al lui Dragoş cu trăsături aspre, colţuroase se lumina, se îmblînzea aşa cum i se lumina şi îmblînzea chipul la lecţii. Fruntea înaltă, larg boltită, sprijinită pe pragurile sprîncenelor stufoase şi îmbinate, brăzdată la mijloc de-o cută verticală adîncă, îngîndurată, strălucea. Margareta îi urmărea mîinile puternice, osoase, muncite, cum gesticulau expresiv în ritmul cuvintelor.

Porumbiţă tăcu cîteva clipe ; cînd îşi reveni, împunse duşmănos :

— Eşti şi tu din ăia care seamănă şorici sărat ca să crească scroafe cu purcei.

— Nu ! Eu vreau să fiu un educator, să ajut copiii să devină oameni întregi, armonioşi.

— Iluzii, învăţător pîrlit din Sohodor ! Nu uita că te afli într-un sat de ciobani, de porcari, de braconieri silvici. Într-un sat din care elita oraşului şi-a recoltat slujnicele şi prostituatele. Fă o statistică succintă : cîte femei din Sohodor sînt „slujite" la boieri, în tîrg ? Notează şi cu ce „zestre" s-au ales de la stăpîni ! Ce să ne mai dăm pe după persic ? Optzeci la sută din copiii din Sohodor sînt guşaţi, restul cretini, hăbăuci. Şi cu ăştia vrei tu să faci „cultură" ? E ca şi cum ai cînta din Lohengrin în faţa unor măgari : ori se sperie, ori adorm...

— Debitezi nişte prostii auzite probabil de la Dorel Isăceanu, îl întrerupse Dragoş, adîncindu-şi dunga dintre sprîncene.

— Ba sînt realist. Observ şi constat. Îşi aprinse ţigara, rotind larg bricheta în văzduh. Le văd ! Nu mă amăgesc cu iluzii, ca voi. Şi cînd vorbesc mă bazez pe documente scrise. Înţelegi ? Documente ! Am găsit în podul şcolii o condică veche de procese-verbale. Într-un singur an, cincizeci şi patru de copii scutiţi de şcoală, majoritatea : insuficienţă mintală, „hăbăuci". Şi voi vorbiţi de reforma învăţămîntului, de şcoală cu şapte clase în Sohodor. Vreţi, probabil, să-i

învățăm algebra pe Huțan, pe Bursuc, pe Brîndușa ori pe alții cu capul cît pumnul, cu pieliță groasă pe creier și cu mintea mai opacă decît toate opacitățile lumii!

— Invață, totuși, Aldiș Viorica, Trufașu Tasia, se împotrivi Mihai Savu, sosit tiptil în spatele lui Porumbiță și adulmecînd vinul din paharele golite pe trei sferturi.

— Simple excepții, se întoarse Porumbiță spre el, abia reținîndu-și disprețul.

— Sînt zece care învață la gimnaziu, stărui Dragoș.

— Or fi! Dar propunerea ta, Acatrinei, de a clădi școală nouă cu munca obștească a analfabeților, mă face să rîd, să rîd homeric. Mă mir că nu vezi absurditatea și ridicolul. Ți s-a atrofiat simțul umorului...

— O să-i alfabetizăm pe toți, pînă la ultimul moșneag.

— Da, sigur! pînă la Grigore Axinte, Treancafleanca!

— Și de ce nu? întrebă Savu după ce gustă o bucățică de cozonac și sorbi cu sete paharul de vin adus de Margareta.

— Cultura nu-i un borș în care să-și vîre lînguroiul orice țigan nespălat de dincolo de apa Sohodorului. Cultură, cu alde Găinaru, care neam de neamul lor au furat cloște, alde Linguraru care-au scobit doar linguri, alde Chihai care n-au făcut decît huscă? Și directorul care le-a studiat arborele genealogic, pe generații, s-a convins că trebuie să mai treacă măcar un mileniu, pînă cînd vom putea vorbi de cultură în Sohodor.

— Așteaptă dumneata un mileniu! strigă Dragoș.

— Nu mă întrerupe: vorbesc de cultură, de adevărata cultură subțire cum zice directorul. Uite un exemplu chiar în clasa Margaretei; fata potcovarului Stroe. Părintele o trimite la școală să devină cîntăreață; mama, mai realistă, vociferează pe toate ulițele Sohodorului că-i luăm copila de la muncă. S-a și exprimat: „Am să dau foc școlii". Și asta se nu-

meşte, emfatic, „setea de cultură a poporului!" Ce gogomănie! N-avem şi nu putem avea o cultură. Condiţiile istorice, vitregia...

In momentul acela Margareta ar fi vrut să-l audă pe Dragoş dînd o replică tăioasă, necruţătoare. Nădăjduia asta cu atît mai mult cu cît ea nu se simţea în stare. Dar Dragoş se ridică încet, privi parcă absent peste lume şi ieşi din ogradă.

Urmă o tăcere lungă, în care Porumbiţă îşi savură succesul, privind cu suveran dispreţ la Mihai Savu, la straiele lui ponosite, necălcate, roase.

— Ce-ţi tremură nările, mă, cînd vezi vinul? Ii duci dorul?

— Ii duc, că-i leac de viaţă amară...

— Ai fost în Valea Rece cu bicicleta, să vadă şi Emilia Sandu că ţi-ai împlinit visul?

— Nu, dar am să...

— Să nu uiţi să iei şi geanta. Că aşa-i „şic" la viziţă: cu bicicletă, cu geantă şi cu... burlane în loc de pantaloni...

Aurel Porumbiţă avea de ce-şi dispreţui colegul. Ca înfăţişare fizică Savu era antipodul lui: eleganţa alături de mizerie. Porumbiţă purta mustăcioară tuşinată scurt şi era foarte mîndru că bătea în roşu. Totdeauna spilcuit, cu cravată asortată, cu pantalonii călcaţi, cu pantofii lustruiţi lună, cu pălărie de culoarea hainelor, cochet aranjată pe o parte, trecea printre învăţători drept arbitrul eleganţei şi al gusturilor fine.

— Iar a plecat popa la tîrg, la vreun aldămaş, mă Porumbiţă? întrebă Mihai Savu, cătînd spre dunga pantalonilor colegului şi cercînd să-i plătească pentru ironiile cu bicicleta şi geanta.

— Popa? Ce ţi-a venit?

— Văd c-a avut preoteasa vreme să-ţi calce pantalonii, la dungă, să te tai în ea, nu alta.

— Mă, nu fi... se-nfurie Porumbiţă. Astea-s glume mojiceşti şi eu nu...

— Ascultă, umbră a lui Hîrlea, o anecdotă nouă şi noteaz-o: copilul ceferistului se duce la şcoală, sin-

gur, în prima zi. „Ei cum a fost ?“ îl întreabă tată-său, la întoarcere. „Mare înșelătorie, tată, acolo la școală.“ „De ce ?“ „Păi, pe ușă scrie cl. I și înlăuntru, bănci de lemn“...

— Bună ! Chiar mi-o notez, își scoase Porumbiță un carnețel, uitînd furia.

Așa își îmbuna Savu colegul ori de cîte ori se supăra : îi servea o anecdotă.

— Ce-ai făcut cu logodna, dragă Aurel ? Ziceai că de paști....

— Ei, am contramandat-o. Căsătoria, cum zice directorul, este o chestie socială. Nu te poți încurca cu oricine, ca Petrescu. E o chestie de principiu, de armonie, de prestigiu. Tu, învățător, cu cine apari în lume ?

— Am auzit : fata susținea că în căsătorie trebuie să fiți o singură inimă cu două bătăi, iar tu pretindeai două inimi cu o singură bătaie.

— Bună !... S-o notez. Și pentru că era cu carnețelul în mînă, ciuguli cîteva cugetări și le debită ca și cum ar fi fost originale : Măi, am ajuns la convingerea, să mă ierte Margareta, că iubirea-i o slăbiciune morală care dezvăluie conștiința mizeriei intime a bărbatului. Dragostea pe care o simți pentru femeie este dovada inebranlabilă a propriei imperfecții masculine... Voi știți : eu sînt băiat subțire, pretențios. Și-mi place să trăiesc clipa : *carpe diem,* cum zice directorul. Că viața-i o clepsidră : se scurge pic cu pic. Și totul se reduce la ce poți subtiliza printre picături.

Ascultîndu-l pe Porumbiță, Margareta se gîndea, de fapt, la Dragoș. Îl acuza de lașitate. Intră în casă să mai aducă un pahar de vin lui Savu, că prea-l sorbise cu sete pe cel dintîi.

— O vezi ? — șopti Porumbiță cu impertinență — vreau să pun gabja pe puștanca asta. Ce zici, bună, nu ?

— Porumbiță, cîteva învățătoare și unele preotese te cred un fecior de lele, un mare Don Juan. Dar se înșală amarnic ; nu ești.

— Dar ce-s ?

— Un papă-lapte, sclivisit și plin de parapon...

Margareta întinse paharul lui Savu, gata să înceapă ea bătălia cu Porumbiță, de acolo de unde o abandonase Dragoș. Dar acesta apăru pe poartă, aducîndu-l de mînă pe Cremene Todiriță dintr-a treia.

— Dați-i orice operație cu numere pînă la 100.000.

— Îl știu ! E „fenomenul" descoperit de tine... Și, mai mult în batjocură, aruncă spre copil cîteva operații cu trei și patru cifre. Lui Todiriță îi sclipeau ochii de bucurie că le putea rezolva dintr-o dată.

— Cu o floare nu se face primăvară, cum zice direc... se strîmbă dușmanul culturii în mediul rural.

Dragoș însă era pregătit ; pe poartă apăru și Văideanu Grigoriță, dintr-a patra. După ce-și trecu degetul arătător pe sub nas, băiețașul scoase din sîn un pachet, îl puse pe prispă, privi o leacă mirat în jur, apoi îl luă pe Cremene de mînă și, spunînd bună ziua, plecă.

Învățătorii tăcură, privind nedumeriți spre pachetul învelit în jurnal.

— Moara ! exclamă, fără vrere, Porumbiță, cînd Margareta desfăcu pachetul. Adevărată operă de...

— I-ai rupt gura ! rîse Savu. A trecut subit de la insultă la admirație.

— Eu vorbeam de... cultură, știi, înaltă, superioară... se bîlbîi Porumbiță.

Dincolo de gard, Victoria lui Melinte începu un cîntec de jale, așa de cald, de uman și mai ales așa de oportun, că Savu izbucni :

— Auzi, Porumbiță ? Mai ai nevoie și de-un al patrulea argument ?

— Elevii noștri au să-l înțeleagă și pe Michel Angelo și Simfonia a IX-a. N-avea grijă ! — se război și Margareta, apăsînd așa de dîrz cuvintele, că Aurel Porumbiță nu cuteză nici să mai cîrcnească.

— De altfel ăsta-i și rostul nostru aici : să-i ajutăm să înțeleagă, nu să-i disprețuim. Adevărata cultură e aceea pe care o înțelege poporul.

— Acestea fiind zise, mulțumim pentru tratație și hai la treabă ! Să facem, ca să zic ca Hîrlea : templu pentru cultură !

— Mă, Savule te-ai molipsit și tu de entuziasm, de ăsta vulgar și...

5. Rupînd păienjenișul din tindă, Dragoș așează scara și se urcă în podul școlii, îmbîcsit de praf și miros de funingine. Se cumpăni printre grinzile și căpriorii șubrezi, curios să găsească „documentul" de care pomenise Porumbiță. Deschise lada unde zăcea, grămădită, arhiva veche. Dezgropă condici, registre, cataloage. În catalogul clasei a patra, anul 1912, dădu peste nume cunoscute : Vamanu Tudose, Chițcop Neculai... Apoi, o condică de procese-verbale din 1920—1930... „Școala din Sohodor se prezintă într-o stare mulțumitoare și foarte curat întreținută"... „Am inspectat pe d-l Anton Hîrlea la ora de expunere și compunere, cl. a III-a. Deși tînăr, d-sa se impune printr-un debit verbal impresionant de bogat, de curgător, de select, precum și printr-o remarcabilă abilitate pedagogică. Apreciez calitățile învățătorului ca excepționale"... „Învățătorii de la școala din Sohodor își îndeplinesc datoria"... „D-l Hîrlea este un eminent director"... „școală bună"... „rezultate excepționale"... „merită mențiune"...

Laudele acestea seci, culese de pe filele îngălbenite, scrise cu cerneală spălăcită, îl întristaseră pe Dragoș. Nu pentru că-l proslăveau pe Anton Hîrlea. Era convins că directorul e-un învățător bun. Îl întrista însă formalismul sec, lipsa de argumentație a calificărilor din rapoarte.

Inainte de a lăsa condica din mînă dădu peste un „Proces-Verbal dresat în com. Sohodor, la 12 august 1925 de noi membrii comitetului școlar al școlii pri-

mare «Alex. Isăceanu» din com. Sohodor. Obectul: scutirea unor elevi de a frecventa şcoala, în cursul anului 1925/26.

In urma vizitei amănunţite făcute personal cu toată stricteţea şi imparţialitatea, deplasaţi fiind chiar la faţa locului, au fost scutiţi din cauză de boală şi de defecte corporale, următorii copii minori:

nr. crt.	NUMELE ŞI PRONUMELE	SPECIFIC. BOLII
1	Bour C. Minodora	betegoasă
2	Vucu D. Nicanor. . . .	morb corporal
3	Ursu M. Varsavia	hăbăucă şi atinsă de boli mintale
4	Farcaş V. Vle...	bolnav de gălbenare
5	Galeş I. Stroe	atins de boli mintale
6	Huţan Irimia	hăbăuc
7	Trandafir Marghioliţa . . .	scroforosă şi pelagroasă
8	Vucu C. Mihai	hăbăuc şi scroforos..."

Ochii lui Dragoş refuzară să mai descifreze numele din tabloul întins pe două pagini. Treceau doar peste rubrica „specific. bolii", culegînd în chip ciudat caracterizările ca pe nişte ghimpi: „hăbăuc"... „atins de boli mintale"... „scroforos", „pelagros"... „hăbăuc"... „morb corporal"... Se opriră asupra statisticii finale subliniată cu roşu: „Deci despensaţi pe anul şcolar 1925/26:

Virsta 7—15 ani ·

băieţi — 25
fete — 29
Total 54 cu defecte corporale şi cu defecte organice atinşi boli mint. şi hăbăuci, improprii p. învăţătură.

Pe sus-numiţi şi din cauzele specificate, Comitet. şcolar îi scuteşte de şcoală pe anul 1925—1926 şcolar.

Sohodor, 12 august 1925

Preşedinte, Membrii: Pandele Andronescu
Medic, Pr. Mihăilescu".

În fîşia de lumină furişată pe bagea, Dragoş se chinui să deslușească numele preşedintelui şi al mediculuí. Dar nu izbuti. Aşează condica la loc, se sprijini de un stîlp afumat, încîlcit în păienjeniş des şi stătu cîteva minute, dus pe gînduri: cum se poate ca satul Sohodor să fi avut 54 de hăbăuci, de nebuni, în 1925? Printre dînşii Huţan Irimia, cel cu „de fapt şi de drept", Varsavia lui Ursu, azi văduva Varsavia lui Cristache Bour, „hăbăucă şi atinsă de boli mintale", o femeie harnică, isteaţă şi guralivă cum nu-s trei în sat. Dragoş a auzit-o de multe ori vorbind cu femeile în faţa porţilor — îndrăzneţ, colorat — aruncînd expresia „noi, fa!" „voi, fa!" Femeile o ascultă şi-i cer sfaturi.

Intîlnirea cu aceste nume, într-o veche condică de procese-verbale, răscoli inima şi mintea lui Dragoş. Se convingea că Tiron avea dreptate: întîi trebuie secat izvorul neştiinţei de carte, apoi alfabetizaţi toţi vîrstnicii care n-au putut învăţa la timpul lor. Deci construirea şcolii, alfabetizarea şi şcolarizarea totală sînt una şi aceeaşi problemă de revoluţie culturală.

Mai răscoli prin ladă: alte cataloage, matricole, condici de procese-verbale. Le răsfoi: ...„La cercul cultural din... s-a discutat excelenta lecţie model ţinută de d-l director Anton Hîrlea. D-sa a dat dovadă de excepţionale calităţi pedagogice, de..." Răsfoi mai departe. Elogii. Elogii. Doar pe o foaie, jos, cîteva cuvinte înghesuite în şiruri mărunte: ...„Pr. verb. Comit. şc. a împrumutat d-lui director A. Hîrlea 50.000 cărămizi. D-sa se obligă a le restitui şcolii, la nevoie..." Semnează Anton Hîrlea, Pavăl Năstasă, Pandele Andronescu, pr. Mihăilescu. „Ei, va să zică avem un stoc serios de cărămizi!" se bucură Dragoş, punînd condica sub braţ, ca pe un act de preţ.

Coborî şi porni iar prin sat, să invite la adunare şi oamenii pe care nu-i găsise la prima vizită. Cele descoperite în podul şcolii parcă-l sileau să privească altfel lucrurile şi oamenii. Irimia Huţan curăţa pomii în livadă. Dragoş îl întrebă de la gard:

— Cînd erai de vîrsta şcolii, bădiţă Irimia, ţi-aminteşti, te-a văzut vreun doctor?

— Doctor, zici? Pe dracu'! făcu omul, retezînd cu barda o creangă uscată. Pe mine, de fapt şi de drept, de cînd mă ştiu nu m-a văzut nici un doctor. Şi nici n-a avut de ce. Sînt sănătos, bodaproste. Da, de fapt şi de drept, de ce mă-ntrebi?

— Uite-aşa, ca să ştiu... Să ştiu cum îşi făceau doctorii datoria.

— Păi, ar fi datorie, dacă aş fi fost bolnav. Dar dacă, de fapt şi de drept, se cheamă că-s sănătos, ce datorie? Da pen' c-ai deschis vorba, fă-mi socoteala asta, mă rog matale, dom' Dragoş... Şi scoase din brîu o hîrtie împăturită mărunt. Am fost la oraş după marfă pentru cooperativă, de drept şi de fapt. Fecioru-meu zice că m-a-nşelat un ticălos...

— Socoteala-i bună, bădiţă Irimia, confirmă Dragoş după ce adună şi făcu proba de jos în sus, ca la lecţie.

— Haram de capul meu, c-am plătit c-o mie mai mult... Amu de un'e să pun banii la loc? Rău îi Doamne, de fapt şi de drept, de omul prost şi fără carte... O mie... o mie, dumnezeii mamei lui... Se depărtă, bombănind... De fapt şi de drept, iaca nu-s bun de nica...

Cîtăva vreme Dragoş îşi urmă drumul, războindu-se în gînd cu cei care au trimis un analfabet după cumpărături pentru cooperativă. „Pe cine să trimită că... Şi noi, noi învăţătorii din Sohodor paştem bobocii. O şcoală cu două săli de clasă! Unde să-ncapă toţi copiii din sat?"

Ascultă măcăitul raţelor de dincolo de gardul cu zăplaz al gospodăriei lui Pandele Andronescu. Nu intră, deşi ar fi vrut să-l întrebe despre cărămida împrumutată directorului. Chibzui că-i mai bine să vorbească direct cu Hîrlea. Prin Valea Lupilor trecu în Poiana Sohodorului. Se opri în poarta Varsaviei lui

Bour. Femeia punea un strat de ceapă în grădiniţa din coasta casei. Dragoş îi dădu bună ziua şi-o invită la adunare.

— Păi ce să caut eu la şcoală? Nu ştiu nici o boabă... se îngăimă Varsavia.

— Spune, de ce n-ai învăţat dumneata de fel carte?

— Eram mulţi copii, pămînt puţin, sărăcie mare... Am intrat argată la popa. Îi legănam plozii. Că făcea preoteasa tot cîte doi. Şi erau tare plîngăcioşi şi răi. Îi legănam şi-i tăbărceam în braţe, unul la dreapta şi unul la stînga. Zi şi noapte îi legănam, pînă-mi pierea răsufletul. Nu dormeam cu lunile. Mă chinuia aşa de tare somnul, că-mi venea să-i gîtuii şi să-i arunc în fîntînă, numai să pot aţipi o clipă. Pe urmă am argăţit şi la Pandele Andronescu. Vorbeau ei cu învăţătorul să mă scutească de şcoală. Şi m-au tot scutit pîn-am trecut de paişpe ani.

— Dar Stroe de ce n-a învăţat?

— L-a pus vechilul lui Isăceanu la fierărie. Zicea că la curte trebuiesc potcovari, nu cărturari. Să ştie să numere pîn' la patru cîte picioare are calul şi pîn' la şase cîte caiele intră la o potcoavă...

— Cîţi argaţi avea Andronescu?

— Mulţi! La vite, la căruţe, la han; ţinea şi crîşmă pe atunci la han. Ş-apoi fete-n casă, la ţesut, la tors, la pieptănat lîna; flăcăi şi bărbaţi la secere, la coasă, la adunat. Că avea gospodărie mare şi pămînt mult.

Învăţătorul îşi roti ochii asupra ogrăzii Varsaviei; gardul de nuiele aplecat spre drum se sprijinea în proptele; poarta, legată cu gînj de mesteacăn, sta gata să-şi doboare stîlpul de susţinere; colniţa, acoperită cu paie negre zbîrlite de vînt, ameninţa să cadă peste vaca, roşcată, mică, slăbuţă. Se vedea efortul stăpînei de a ţine o gospodărie care, cîndva, încercase să se zburătăcească deasupra nevoii.

— Varsavia, în condica asta — arătă învăţătorul spre terfelogul de sub braţ — scrie că eşti... adică

scrie că nu ești în toate mințile. De ce ? întrebă el cu neînțeleasă stîngăcie și naivitate.

Surprinsă, femeia se ridică și-l măsură din cap în tălpi :

— Uite ce, dom' învățător, eu n-am auzit că' netale să ai darul paharului, ca dom' Savu ; dar azi parc-ai cam tras la măsea.

— Nu, Varsavia — se zăpăci Dragoș, zîmbind în silă — chiar așa scrie aici în condică, negru pe alb, că suferi de „boli mintale", adică ești nebună.

Varsavia îi aruncă o privire aprigă, furioasă. Izbi în ciur firele de arpagic din pumn și plecă trăgînd casînca pe ochi, mormăind întunecată :

— Toți la fel !

Dragoș împinse poarta să intre în ogradă :

— Stai, Varsavia, că nu eu... nu, n-am vrut să te insult. Aici, în condică scrie că...

— Nu-i nici un ceas de cînd l-am alungat pe Porumbiță ! Vă-nchipuiți toți că dacă-s vădană, de-amu-s și bașoaldă... Ieși afară !

Dragoș se descumpăni. Parcă abia acum înțelegea grozăvia batjocurei înscrisă și parafată în condica din podul școlii. Și înțelegerea asta îl amuți. Se retrase abătut, gîndind s-o roage pe Margareta s-o viziteze pe Varsavia și să-i explice de ce a vorbit așa. Intră în ograda lui Ghiță Lungu, ferind cu grijă poarta nouă din scînduri bine geluite.

— Aăăă... De școală ne arde nouă acu' ? se strîmbă Lungu, zgîrcind buza de iepure adînc crestată. Nu pot veni. Spun drept. Mă duc la tîrg de cu noapte și trebuie să mă hodinesc.

La fel grăi și megieșul de peste uliță, Tudose Vamanu :

— Implinim campania agricolă ori facem școală ?

— Și una și alta.

— Păi, 'netale ești tinerel și n-ai hi aflat că cine umblă după doi iepuri nu s-alege cu 'nica... Și se depărtă spre ocolul vitelor, tîrîndu-și greoi opincile mari, tefelegoase.

Amărît, Dragoş socoti că Hîrlea are dreptate cînd îl învinuie că nu cunoaşte oamenii din Sohodor. Nu-şi putea ierta că vorbise aşa de nechibzuit cu Varsavia. De Lungu şi de Vamanu nu-i părea rău. Îi ştia cei mai îndărătnici oameni din sat: deci nici o pagubă dacă nu vor fi la adunare. Abia n-o avea cine trage „hăis". In faţa cooperativei se întîlni cu Porumbiţă; îi povesti ce greşeală a făcut. Auzind, Porumbiţă îşi aşează cravata, îşi îndreptă reverele hainei şi se umflă:

— Dacă nu ştii s-o iei? N-ai bosă la... E-o femeie clasa una! Înţelegi? Şi-i acolo, în cătun, singură, nu te simte nimeni.

— Cu mine, te rog, să nu vorbeşti aşa!

— Ho! Sihastrule, sfîntule!

— Sînt învăţător, nu jandarm.

— Bine, bine...

— Şi te poftesc să te duci chiar acu' să ceri scuze Varsaviei. Era scandalizată din pricina purtărilor dumitale. Înţelegi?

— Înţeleg, înţeleg, sfîntă şi incoruptibilă virtute. Miroşi a tămîie de o poştă.

Se despărţiră. Porumbiţă se duse îndată la Hîrlea şi-i povesti întîmplarea lui Dragoş, ca pe-o anecdotă hazlie.

— Să mi-o aduci pe Varsavia la adunare! porunci Hîrlea, autoritar, după ce reflectă cîteva minute.

— Eu?

— Ce? n-auzi bine? Eu ştiu cum te porţi tu cu femeile. Şi... dacă n-o poţi convinge, trimite-o la mine. Du-te şi cheamă şi oamenii care ară în luncă.

— Lasă-i să vină în sat.

— Nu! E mai democratic să porneşti, *per pedes apostolorum,* să duci muncă de lămurire cu oamenii chiar la locul lor de muncă. Pentru şcoală!

Porumbiţă se execută, de nevoie. Nu putea ieşi din cuvîntul directorului. O întîlni pe Varsavia la cooperativă, cumpăra gaz.

— Te cheamă domnul Hîrlea, o vesti Porumbiţă, temîndu-se să înceapă o discuţie cu dînsa.

— Ei, ce-o mai fi şi asta ? Se ploconeşte toată şcoala, azi, ha-ha ! dinaintea mea, rîse femeia, arătîndu-şi dinţii albi, sănătoşi. Se roti, sprintenă, spre casa directorului.

6. Primind în faţă o boare de vînt cu mirozmă culleasă din florile livezilor, Anton Hîrlea privi soarele cum trecea de amiază şi strîmbă din nas : de ce-o fi întîrziind inspectorul ? Nu ştia de ce, dar primăvara asta îi displăcea, îl supăra. Începu să cureţe trandafirii cu cosorul, să-i lege cu rafie de tutori şi se înverşună gîndind că nu mai are un argat în ogradă şi e nevoit să dea plugul pe seama unui nechibzuit ca Mîndrilă Vucu. ...Mînă tare, bate caii şi ară la suprafaţă, parc-ar zgîria mîţele. Mai mult rîs şi batjocură decît arătură... Îl zări pe Dragoş trecînd spre casă şi-l strigă :

— Acatrinei, ai terminat ?... Bravo ! Fii bun, vorbeşte şi cu cei din vatra satului, de la Văideanu încolo. Că, uite, am aici o leacă de treabă şi nu mă pot duce.

Dragoş făcu semn că acceptă şi porni.

Privindu-l de departe cum şchiopăta, Hîrlea avu o tresărire de bucurie : „Nu, Lucreţia nu se mai uită la tine, puiule ! Ea aspiră la ofiţeri. Iar tu, un pîrlit de învăţător, un Dragoş Acatrinei... Auzi : Dragoş ca pe viteazul, neînfricatul descălecător al Moldovei. Ce zimbru ai ucis, mister Dragoş ? De ce nu te-au botezat Ghiţă ? Ghiţă Acatrinei, se potrivea mai bine cu mutra-ţi încruntată, de argat. În recreaţie, la plimbare, tot cu nasul în carte. Ai să-ţi frîngi gîtul într-o groapă, cultule ! Ah ! se înţepă într-un spin de trandafir şi-şi schimbă atitudinea : a vorbit Acatrinei alaltăieri la căminul cultural. Mi-a plăcut, ca să fiu sincer“... Un curcan sări gardul grădiniţei. Hîrlea îl huşîi, nervos. Gestul, semănînd a dos de mînă peste mutra unui

obraznic, îi ostoi mînia mosorîtă în inimă. Se întrebă dacă Virginia a avut rom pentru curcanul pe care l-a tăiat în cinstea inspectorului. Legă un trandafir de harac şi gîndurile i se agăţară iar de şcoală. Ştia că, în definitiv, prin două mijloace şi-a menţinut autoritatea şi direcţia : prin severitatea faţă de copii şi prin făgăduiala că va face în Sohodor o şcoală nouă. Dar nu mai poate duce oamenii cu vorba. Trebuie să pornească la lucru. Îşi aminti că are împrumutată de la şcoală nişte cărămidă şi se cutremură : „Dacă... De unde-o dau îndărăt?" Cînd ridică fruntea, îl zări iar pe Dragoş, pe Savu şi pe inspector, trecînd drumul spre dînsul. Le ieşi în cale, afectînd bucurie. Îl conduse pe inspector în casă, invitîndu-l să se spele şi să se odihnească un pic înainte de masă.

— Ca să nu vă deranjez, ies în grădină : am ceva de lucru. Vă rog, poftiţi : casa mea vă stă la dispoziţie.

In poartă Dragoş şi Savu discutau încă.

— Sînt fericit, tovarăşe director — îl întîmpină cel dintîi — că avem un fond important de cărămizi.

— Cărămizi ? Cum adică ? îngălbeni Hîrlea.

— Uite ici, procesul-verbal de împrumut, îi puse în faţă condica din care-i citise şi lui Savu şi zîmbi, candid, în adevăr fericit.

— A, da... cărămida care... sigur ! Nu ştiai ? Un stoc important... Te-am rugat să mă suplineşti la... A venit inspectorul şi... de la Văideni încolo.

Dragoş şi Savu plecară. Hîrlea se apucă de lucru, cu toate că nu mai avea nici un chef. „Uite, dom'le, parcă eu i-am sugerat să caute procesul-verbal. Fir-ar al dracului !"

Pe poarta cea mică intră Mircea, fecioru-su. In loc de bună ziua, se răsti :

— Tată, n-ai de gînd s-aranjezi o dată chestia aia cu transferarea mea ?

— Dragă — suspină Hîrlea, îndreptîndu-se de şale — nu se pot face mutări acum, în timpul anului. La toamnă.

— Te duc cu mîia, tată ! Zboară-l de-aici pe Porumbiță.

— Nu, nu ! Porumbiță-i de-ai noștri.

— Mut-o atunci pe Florea.

— Nu, nici pe... E fată frumoasă. De cîte ori o vede mă-ta exclamă : „Ce bun'ar fi asta de noră..."

— Ți-am cerut să m-aduci în Sohodor. De-nsurat am eu grijă ! Ori nu m-aduci de teamă să nu te concurez la direcție ?

— Nu fii ingrat, Mircișor dragă. Ar merita Anton Hîrlea măcar atît pentru sacrificiile făcute pe altarul școlii, după un sfert de veac de apostolat, după ce a condus banca și cooperativa, ar merita, zic, măcar să lase fiului său Mircea Hîrlea direcția școlii. Dar cine mai recunoaște azi meritele și munca ? Breasla noastră cere eroism fără glorie. Da ! Fără glorie ! Toți : inginerii, doctorii, ofițerii, toți se pricopsesc. Noi, jertfele ! Răspunderi extra, viață nepătată, caracter model, bronz ! identificați aidoma principiilor morale pe care le propovăduim de pe catedră, pentru că exemplul vieții noastre trebuie să fie supremul mijloc de educație a viitoarelor generații. Ce-i viața noastră de dascăli, în definitiv ? O povestire morală de abecedar. Nu...

— Vino la chestie, că mi-i somn : mă aduci ori nu în Sohodor ?

— Ți-am ex...

— Nu-mi explica ; transferă-mă ! Ai atîtea cunoștințe mari. Folosește-le, cît mai sînt la putere.

— Ah, tineretul ăsta lipsit de idealism ! Pe vremea mea, un învățător tînăr ca tine, un apostol al neamului, un...

— Dacă nu m-aduci în Sohodor, nu mai stau în învățămînt nici un ceas. Categoric ! N-am stofă de „apostol" și nici nu vreau să fac bureți în Dămuc, învățînd alfabetul pe niște guși ! Vreau să-mi trăiesc viața, nu să robesc în școală. Înțelegi ?

— Mircea ! Eu care te-am crescut după principiile mele...

— Palavre! Nu mă confunda cu Porumbiță și nu cerca să mă amețești cu apă chioară. Mută-mă în Sohodor, asta-ți cer! încheie tînărul o discuție repetată de multe ori, de doi ani încoace. In prag însă, socoti că i-a mai rămas un rest și continuă, să-l audă și Virginia Hîrlea care robotea în bucătărie, cu ușa deschisă: auzi? In Sohodor, să mă îngrijească mama. Altminteri mă-nsor c-o văduvă și m-apuc de blăstămății. Vă fac numele de rîs!

— Ssst! Mai încet! E-un domn inspector în salon.

— Foarte bine! Pune-i chestia. Tare și hotărît! In locul lui Acatrinei, de pildă.

Mircea Hîrlea intră în odaia lui, domolit; își scoase haina, își scuturâ confetile din păr și se trînti pe canapea, încălțat. Venea de la un bal din Dărmănești și era furios că tată-său nu i-a dat docarul; a fost nevoit să vină pe jos din Valea Rece și nici n-a putut conduce acasă o fată cu care a dansat toată noaptea. Își roti ochii obosiți prin odaie. Din cele șase camere, cît avea casa lui Hîrlea, aceasta era cea mai mică. Pe peretele din față atîrna o cromolitografie în ramă grea de bronz: Othello sugrumînd pe Desdemona. Privind cu ochii împăienjeniți de somn, Mircea Hîrlea își aminti cuvintele lui Othello, tipărite dedesubt: „Ah, suflete, mă-ntrebi de ce? de ce?... Gelozia!" și se înfurie cu ultimile rămășițe de putere, înainte de a-l doborî somnul. „Ce tîmpenie! Auzi, un bărbat gelos își pierde vremea gîtuind... o femeie. Gelos pe femei? Niște tîrfe. Și-ncă să ucid din gelo... Slavă Domnului". Adormi, scîrbit că a existat cîndva un ins de genul masculin care s-a degradat, zămislind în inima lui un sentiment atît de reprobabil, de josnic ca gelozia.

După cîteva minute, Virginia intră c-o ceșcuță de cafea neagră, dar constată că-i adormise odrasla. Îi scoase pantofii de bal, îl acoperi cu un pled moale, albastru și ieși pășind în vîrful degetelor.

Afară, în mijlocul straturilor de flori, Anton Hîrlea rămăsese tot pe gînduri. Constata, cu regret, că Mircea îl cam făcea de rîs. N-avea încotro: trebuia să-l

mute în Sohodor. Altfel ajungea un beţiv ca Savu. Şi, deodată, se agăţă de ultimile cuvinte ale lui Mircea : „în locul lui Acatrinei... Mda... Cum dracu nu mi-a trecut prin cap să distrug procesul-verbal cu cărămizile ?"

In doi ani, de cînd Dragoş funcţiona în Sohodor, directorul se convinsese că, deşi tînăr, Dragoş nu era uşor de condus. Avusese destule discuţii şi chiar conflicte cu dînsul. Nu se lăsa copleşit, nici nu cădea victimă magiei verbale a lui Hîrlea. Socotea că Dragoş era coleg incomod, cam îngîmfat, care-şi ia „nasul la purtare". Altădată, pe un asemenea coleg l-ar fi „expediat în doi timpi şi trei mişcări" din Sohodor. Acum însă observa că Dragoş nu poate fi „pus la punct" nici cu metoda bruscării, cum l-a pus pe Ştefan Petrescu, nici cu cea a uluirii, cum l-a cuminţit pe Porumbiţă, nici cu cea a şantajului, folosită cu Mihai Savu. Îşi dădea seama că Dragoş e altfel de caracter. Deşi-i naiv, totuşi greu de manevrat. Poate l-ar fi luat el de multe ori în unghii şi l-ar fi tratat de sus, ca pe ceilalţi, dar Dragoş era membru de partid. Şi directorul nu voia să se pună rău cu comuniştii. Chibzui că aici e nevoie de altă metodă. „Trebuie lucrat şi prelucrat în alt mod. Subtil"... Şi socoti că tocmai construcţia şcolii e cel mai bun prilej pentru asta... „Eu nici nu pot apărea în fruntea celor care construiesc şcoli. Să fie Acatrinei !"

Cînd Varsavia lui Bour se opri în poartă, Hîrlea tresări bucuros, parc-ar fi găsit ultima soluţie la problema ce-l preocupa.

— Ia poftim încoace Varsavia, să auzim ce supărări ai tu cu... cu învăţătoraşii mei.

7. Porumbiţă o luă, agale, tot înainte, spre luncă. furios pe Acatrinei care, credea el, l-a convins pe Hîrlea să-l trimită pe cîmp să cheme oamenii la adunare. Din marginea satului, privi şesul ciopîrţit de

ogoare înguste, strîmbe, încătușate între haturi spinoase. Scutură cu sfîrlă un puf de păpădie de pe hainele bleumarin și porni mai departe, ocolind arăturile zbicite la soare. Vorbi cu cîțiva plugari, apoi coti spre huciul de la poala Măgurei, să culeagă un buchețel de viorele pentru Margareta.

„Ar fi bună fata asta, dacă n-ar strica-o... dacă n-ar fi așa de serioasă. Prea serioasă, dom'le. Imposibil să-i ciupești un pic de curte. Dar nu-mi rezistă ea mie, nuuu..."

— Bună ziua, dom' învățător!

— Bunăăă... înmărmuri Porumbiță, cînd descoperi că Fănica lui Petrea Linguraru dăduse bună ziua. O privi cum sfărîma bulgări pe ogorul lui Năstasă și, ca să-și revină, o întrebă glumeț: Ce mai faci, bala-oacheșo?

Pe chipul Fănicăi surîsul se stinse brusc. Își trase broboada peste ochi și izbi mai departe cu sapa în bulgări. Așteptînd să-i răspundă, Porumbiță socoti că de vreo cinci ani fata asta nu mai vorbește cu nimeni; trece mută și absentă pe lîngă oameni, ca o fantomă.

— Ascultă, tuciurio, vroiai să-mi spui ceva?

— Nu.

— N-ai dat tu bună ziua, așa, de florile mărului.

— Ba chiar de florile mărului...

Pe coasta Măgurii, măceșii înfloriți păreau niște grămezi de puf alb, strălucitor. De pe arături, de sub brazde, zburau cărăbușii, sfîrîind spre livezile satului.

După ce schimbă cîteva vorbe cu oameni întîlniți în cale, Aurel Porumbiță intră în huceag să culeagă flori. „Ce poetic e un buchețel de viorele... Distins, gingaș. În ton cu ochii tăi albaștri. Adică, de fapt, verzi..." Ticluindu-și discursul pe care plănuia să-l țină în fața Margaretei, Porumbiță își puse, de probă, trei floricele la butonieră, legă buchețelul cu un fir de păiuș uscat, îl privi de la distanță și schiță o reverență către tufa din față, șoptind, ca la o repetiție, înainte de a intra în scenă:

— Poftiți, duduie, simbolul primăverii și al dragostei mele...

În clipa aceea, din tufă țîșni o capră cu botul întins spre bucheţelul de flori.

— Ptiu ! Fir-ai... și cercă s-o izbească în pîntece, cu piciorul. De unde-ai apărut ?

Capra se feri, întorcîndu-i coada bîrligată.

— Nu te supăra, dom'Porumbiță, grăi lelea Safta, apărînd și ea, de după o tufă. Era o femeie, înaltă, slabă, negricioasă, totdeauna rufoasă și descultă, cu mîini lungi, osoase, cu păr o leacă sur la tîmple. Oamenii o porecleau Calauca și-o cunoșteau cum trepăda satul după urma picioarelor late, cu degetul cel mare mult răşchirat în afară.

— Se lovesc uneori lucrurile, de-a minunea ! urmă Safta, rîzînd o leacă șiret, o leacă linguşitor. Zici „duduie" și se iveşte-o capră... Da' caprei, chiar de-i dai, cu plecăciune, un buchet de flori, ea tot nu-l pune-n cosiță, ci-l rumegă... îl rumegă, dom' Aurel.

— Ia mai ține-ți gura !

— Tac... dar întîi îți dau ştire că azi popa-i la oraș și nu vine decît mîine, spre seară. Are un proces c-un adalmaș lung, și preoteasa...

— Ei, lele Safta, se cunoaşte că eşti rudă cu Margareta Florea... cîrmi Porumbiță vorba.

— Cu asemenea rudenie nu mă făles.

— Ba-i fată bună, frumoasă, inteligentă...

— Mda... O fi ! Da, dacă-i dai ei florile, află că le strici de pomană.

— De unde ştii, vulpe şireată ?

Era gata să înceapă o anecdotă cu o vulpe care l-a păcălit pe vînător, dar se opri la timp : „Doar n-o să intru în conversație cu asta".

— Ca să am leac la descîntec, trebuie să ghicesc inimile oamenilor.

— Lele Safta, de ce-o dușmănești pe Margareta ?

— Pen" că-i odraslea lui frate-meu, ciocanaru' comunistu'. Și pen' că i s-o năzărit să mă smulgă de la gospodăria lui Andronescu. S-amestecă-n toate. Se

leagă de oricine. Nu cată vîrsta : „De ce ţii copilul murdar“ ? „Dacă te dor şalele, du-te la doftor, nu la vrăjitoare !“ „De ce nu ţeseli vaca ? Ar da mai mult lapte.“ Auzi, parcă laptele ar veni din ţesală, nu din ţîţe. E fricoasă în inima ei, dar cînd are ceva de spus, ţi-o toarnă de la obraz, hodoronc-tronc ! Leit tată-su ! Sînt doar şi eu cineva în satul ista ; sînt doftoroaia Sohodorului. Am moşit sute de copii, am legat dragostele la zeci de flăcăi şi fete, vindec bolile, iau mana vacilor. Şi ea... Acu' se gudură pe lîngă mine, dar nu, nu mă-mpac. Tată-su o părăsit satul, ca un nelegiuit. Şi-a vîndut casa lui Cioranu. S-o aciuit la oraş. Da-n loc să strîngă bani, ca Andronescu, ori să-şi cumpere o casă pe uliţa mare ca Pleşcanu, el s-o făcut comunist.

Uitînd postura ridicolă de adineauri, Porumbiţă zîmbea amuzat de trăncăneala femeii. Duse la nas bucheţelul de viorele :

— Lele, descîntă-mi de dragoste pentru Margareta.

— Mda... îngăimă femeia, făcînd ochii mici şi ştergîndu-şi degetele de catrinţa ruptă. Dacă plăteşti, eu, de ! se cheamă că-mi fac datorinţa ! Al'minteri, nu-i fată rea. Harnică foc ! Citeşte şi scrie din cîte două, trei cărţi o dată, pînă se istoveşte gazul în lampă şi mai arde şi din fitil. Cînd împleteşte ori coase, pune fetele de la şcoală să-i citească şi ea ascultă. Mereu cumpără cărţi ; îi trimite şi tată-su, de la oraş. O umplut policioara. Copiii, ce-i drept nu-i păcat, ţin la ea şi-o ascultă. Eu zic că are ceva bun la inima ei, dacă se lipesc plozii de dînsa ca muştele de miere.

— Nu-i aşa ? Trebuie să mă însor şi eu...

— Mda... Ajunge cît ai holteit. Însoară-te cu ea, mai ales c-o ai aici, în sat, cu slujbă, tînără şi frumoasă. Că-i frumoasă, nu ? Negricioasă, cu ochi verzi şi cu vino-ncoace, nu-i aşa ?

— Da...

— Iţi dau nişte buruieni, te-afum, îţi descînt de ursită, bat frigările-ntr-un brad, cu meşteşug, cum

știu numai eu, înghet apele și ți-o aduc călare pe mătură, la așternut, după pofta inimii.

Porumbiță își îndreptă reverele hainei și porni țeapăn spre sat, parcă l-ar fi vrăjit înadevăr lelea Safta și-ar fi încălecat pe mătură s-ajungă mai repede la casa iubitei.

Văzînd-o pe Margareta în cerdac la Marcu Damaschin, intră minunîndu-se :

— O fată cosînd sub un vișin înflorit : ce poetic tablou ! Ce negru ți-i părul și ochii ce verzi...

— De ce-ți bați dumneata joc de mine ?

— Nu ! Zău nu... Acum cînd sîntem singuri, îmi exprim nespusa bucurie c-ai apărut printre noi, asemenea Laurei lui Petrarca, să luminezi cu făptura ta gingașă această melodioasă zi de primăvară...

— Ah, ce peltea demodată ! izbucni Margareta.

— Mda... hm-hm ! tuși Porumbiță, schimbînd tonul. Cum ai petrecut vacanța ? Ce scrisori ai primit ? Și iar declamator : Iți ofer acest buchet de viorele, simbol al primăverii și-al...

Margareta nu se grăbi să întindă mîna. Îl lăsă parcă anume în această postură caraghioasă.

— A, ce frumoși bujori ! A fost pe aici un crai mai harnic decît mine ?

Și, cam opărit, bătu în retragere, ducînd buchetul la piept, parcă de teamă să nu apară iar capra poznașă a lelei Safta.

— Doi crai : copiii gazdei ! rîse Margareta.

— Cum ? S-a priceput Damaschin Mihai să-ți aducă flori ?

— De ce nu, tovarășe învățător ?

— Ori eu nu-s pedagog, ori dumneata faci minuni.

— Nici una, nici alta. Am izbutit să-i potolesc teama de școală. Atît.

— Ești teribilă ! Ia-te de mînă cu Acatrinei ! Și el susține că Tiron Ana-i una din cele mai bune eleve ale școlii, pe cînd Hîrlea afirmă că-i o mutălaucă înapoiată ; nu poate învăța nici o pagină pe de rost.

— Tiron Ana are o fire meditativă ; înțelege și gîn-

deşte matur ; de aceea refuză să tocească de-a rostul. M-a călăuzit acum pe uliţa lui Melinte şi mi-a expus planul ei şi al Brînduşei de a ajuta la construirea şcolii.

— Aveţi voi talentul de a răsturna principiile !

— Unele „principii" nici nu-s greu de răsturnat. Altele trebuiesc răsturnate.

— Ei, văd că ai căpătat curaj ! Ţi-a priit vacanţa... îşi reveni Porumbiţă, dojenind-o în şagă. Eu vin să-ţi spun că numai pentru tine mai trăiesc şi tu...

— Şi-acum nouă ani, cînd îţi eram elevă, te-am auzit spunînd unei fete că dacă pleacă, te împuşti. Fata a plecat, iar dumneata trăieşti şi azi.

Porumbiţă înghiţi în sec, tăcu şi porni spre poartă. „Afurisită ţigancă ! A simţit că mi-i simpatică şi vrea să mă fiarbă."

Rămasă singură, Margareta se întristă. Ştia că Porumbiţă e un curtezan flecar. Nici nu era întîia oară cînd îi vorbea „în stilul amorezilor de suburbie", cum zicea Dragoş. De obicei nu-l băga în seamă. Acum regreta că l-a supărat. Totuşi i se părea că toată galanteria lui avea ceva imoral, monstruos chiar. Ca să alunge întristarea, porni iar prin sat.

8. S-aşternea seara peste Sohodor cînd Margareta se întorcea acasă. Era obosită şi tristă. Refuzurile de dimineaţă sporiseră parcă după-amiază ; „Să vedem"... ; „Dac-oi avea vreme"... ; „Sigur ! Şcoală vă mai trebuie acu' !" Tot mai regreta că s-a purtat nepoliticos cu Porumbiţă. Acum cînd pornesc o construcţie, oricît de modestă, e mai necesară ca oricînd unirea, înţelegerea, prietenia, între învăţătorii din Sohodor. „Bravez din timiditate şi fac numai prostii. Şi barem de nu mi-ar fi fost musafir. Nici pe Dragoş nu-l prinde brutalitatea, d-apoi pe mine, la douăzeci de ani, cu mutra mea. Numai Savu ştie să dea proştii

prin şperlă fără să-i supere prea tare", gîndea Margareta, pregătindu-şi cina.

Viaţa tinerei învăţătoare din Sohodor se desfăşura simplu şi modest. Îşi aranjase aici, la Marcu Damaschin, o odăiţă primitoare. Avea în fiecare fereastră o muşcată învoltă, cu flori şi iarna şi vara, o măsuţă de brad acoperită cu o faţă de masă lucrată de dînsa. Pentru laiţă şi-a cumpărat un macat vişiniu de la mănăstirea de maici din apropiere. Patul îl aşeza, ca la ţară, să nu strice rînduiala casei. Avea şi două scaune şi-o laiţă lîngă peretele dinspre fereastră. Se mîndrea mai ales cu cărţile aşezate, la linie, pe etajera de brad. Prin contrast, îşi aminti de lelea Safta. Astăiarnă i-a scris lui văru-su, Florea, rugîndu-l să-şi sfătuiască mama să se lase de farmece şi de slujit la Minodora lui Andronescu. Florea Safta Florea era plecat de-un an în armată. Margareta şi-l amintea bine; în copilărie păziseră oile împreună, pe suhat. O dată l-a adus chiar în clasă şi l-a aşezat în bancă, lîngă dînsa. Era aşa de mare şi voinic că abia-l încăpea banca. Dar Hîrlea l-a dat afară; nu putea intra dintr-o dată în clasa a treia. Iar Andronescu, unde argăţea Florea l-a trimis la o tîrlă de oi în munţi, departe. Margareta a mai auzit de dînsul acum doi ani: cînd a ucis un lup cu toporul, mîntuind stina de primejdie. Pandele Andronescu i-a dăruit atunci flăcăului o capră.

La scrisoarea Margaretei, a răspuns locotenentul comandant de pluton al lui Florea, vestind-o că vărul ei este un ostaş isteţ şi destoinic; învaţă carte şi meserie. Învăţătoarea a oprit-o pe lelea Safta în uliţă şi i-a citit scrisoarea. Femeia a înţeles un singur lucru: că Florea al ei nu va mai veni acasă, ci va rămîne, undeva, meseriaş.

— Fecioru-meu cioban a fost, în Sohodor, şi tot cioban o să fie şi după liberare. Înţelegi?

Safta a vorbit cam tare. Domnica lui Năstasă a auzit şi a răspîndit zvonul că învăţătoarea şi mătuşă-sa s-au tras de cap şi s-au scuipat, în uliţă, în vă-

zul lumii. Hîrlea a adus cazul în discuţia unui consiliu pedagogic, din strategie morală şi prestigiu.

După ce strînse masa, Margareta ieşi în cerdac. Seara intra în sat o dată cu oamenii întorşi de la muncă. Satul întreg se-nviona de freamăt. Un băieţaş mîna o vacă floreană spre vadul morii, la apă. Irimia Huţan intră cu plugul în ogradă, iar Viorica, fiică-sa, îi deschise poarta. Măriuţa Varsaviei lui Bour, cea cu strungăreaţă, cu nas cîrn şi cu cozi mari, blonde, îndemna c-o nuieluşă gîştele lui Andronescu, cîrd lung, legănat, pe marginea uliţei. Cumpenele fîntînilor se plecau şi se ridicau mute, parc-ar fi bătut măsura. Prin largul ogrăzii treceau, zbîrnîind, stoluri de cărăbuşi.

Zărind-o pe Varsavia bătînd în poartă la Andronescu, Margareta îşi aminti că Dragoş a rugat-o s-o invite la adunare.

— Vin, domnişoară ! răspunse femeia cam înţepat. Ai să vezi că vin.

Implinirea datoriei izvora un început de bucurie în inima Margaretei. Netezindu-şi părul, fredona o melodie ca pentru dînsa.

— Bună seara, tovarăşă, îi întrerupse Dumitru Tiron pînza abia urzitului vis. Mulţi cărăbuşi s-au stîrnit în primăvara asta ! Potopesc livezile.

Ca un pumn de prundiş împroşcat în văzduh, parcă anume pentru a adeveri spusele secretarului, cărăbuşii se izbeau de obstacolele ivite în cale. Unul se lovi chiar de sapa din spatele lui Tiron şi căzu în iarbă cu elitrele desfăcute ca un minuscul elicopter avariat.

— Pune, te rog, sapa la adăpost, pînă după adunare.

Nici el nu ştie de ce s-a oprit în poartă la Damaschin. In cinci minute ar fi ajuns acasă. Dar parcă-i era greu să se întîlnească în prag cu nevastă-sa, cu Saveta. La întoarcerea din război, Tiron şi-a găsit nevasta tare schimbată ; tristă, morocănoasă, speriată. Parcă nu ştia nici ce vrea, nici ce-i place, nici ce nu-i place. De asta Tiron nu mai simţea căldura căminu-

lui. I se părea că oricît s-ar strădui nu l-ar mai putea încălzi. Saveta nu-l înțelegea. Nici nu vorbea cu el; mormăia. Adesea, seara, Tiron lungea ședințele, sta mult de vorbă pe uliță, cu oamenii, se înfunda în cooperativă, nu mai să nu se ducă acasă, să nu-l înghețe răceala din sufletul și din jurul Savetei... „Ei, dac-aș avea o nevastă deșteaptă, cu carte, ca învățătoarea asta... De ce nu mă pot înțelege cu nevasta?" se întreba Tiron privind-o pe Margareta cum rezema sapa de căruța din mijlocul ogrăzii. Prinse un miel brumăriu dintre oile ce treceau pe uliță, răspîndind miros de lapte crud și-l cîntări în mîini să vadă de-i gras.

— Damaschin n-a venit de la cîmp?

— Nu.

— Atunci, hai noi să pregătim adunarea.

— Minunată-i seara asta, tovarășe secretar! exclamă învățătoarea privind asfințitul în mii de culori răsfrînte printre ramurile înflorite. Parcă toată lumea-i de argint și de aur...

Secretarul zîmbi o leacă trist și, mîngîind blănița mielului, grăi cu glas baritonal, cald:

— Mda... frumos. Chiar foarte frumos. Primăvară și miros de flori. Numa'aș zice că dacă ne îmbătăm de mirozna florilor, să nu uităm că sînt și omizi. Că dacă ne plac mieii albi cînd zburdă pe pajiște cu botul ud de lapte — și lăsă mielușul jos — să nu uităm că sînt și lupi. Omizile trebuiesc distruse și lupii împușcați. Tocmai pentru ca primăvara să fie în adevăr frumoasă, pentru toți.

9. Mobilizarea satului pentru adunare a reușit peste așteptările învățătorilor. Cele două săli de clasă erau tixite de lume, iar cei veniți mai tîrzior se opriseră în cerdac sau afară lîngă ferestrele deschise.

— Vedeți ? Cînd fac eu apelul, satul răspunde „prezent" ! se lăuda Hîrlea.

Dragoș era plăcut surprins că Tiron l-a invitat și pe bătrînul învățător pensionar Neculai Mancaș, care trăia de mulți ani în Sohodor, într-o căsuță modestă, plină cu cărți, întreținîndu-se din pensie și din prisaca pe care-o îngrijea cu pasiune. Cîteodată, vara, îl vizitau feciorii și nepoții, ingineri, studenți. Cu mulți ani în urmă, Hîrlea îl dăduse afară din cancelarie, pentru că se împotrivise ca școala din Sohodor să poarte numele lui Isăceanu. De-atunci nu mai călcase prin școală.

— Îl știu certat cu Hîrlea și n-am cutezat.

— Ba trebuie să cutezăm.

— A, uite-o și pe Varsavia Bour... Bine c-a venit ! Trebuie să-i explic că... Și în șoaptă îi povesti și lui Tiron cum a jignit-o.

Deschizînd adunarea, directorul rosti, împotriva obiceiului, puține cuvinte :

— Ne-am adunat să hotărîm construirea unui nou local de școală. Localul acesta, vechi, a ajuns o primejdie socială. Priviți tavanul : în fiecare săptămînă cade cîte o lostopană de tencuială. E o rușine ! Nici proptelele nu-l mai țin. Scurt : ne trebuie alt local ! Categoric ! Prin grija partidului ni s-au aprobat fonduri pentru o clădire cu patru clase. Dar noi sîntem sat mare, cu o numeroasă populație școlară. Ne trebuie și avem forțe să facem o școală încăpătoare, pe măsura nevoilor noastre actuale și mai ales a celor viitoare. Căci satul nostru crește repede. Iar local de școală nu putem face în fiecare an. Cel pe care-l construim acum trebuie să fie pentru cel puțin o jumătate de veac. Dau cuvîntul tovarășului secretar Tiron, să ne expună planul de muncă pentru construirea școlii din Sohodor, plan alcătuit în colaborare cu învățătorii din sat, în frunte cu Dragoș Acatrinei.

— Păi, eu am să-ncep, oameni buni, amintindu-vă condițiile în care am învățat noi carte, pentru că acelea în care învață acum copiii din Sohodor sînt și mai

proaste, porni vorba Dumitru Tiron. Cuvintele lui captau atenţia şi inima oamenilor. Poziţia horţişă, aşa de obişnuită oamenilor din Sohodor, slăbea, se domolea. Din felul cum întindeau gîturile, cum clipeau din ochi şi ciuleau urechile s-audă şi să înţeleagă tot, se putea bănui că sohodorenii au gînd să pornească, în sfîrşit, uniţi, la o treabă obştească. La toamnă trebuie să avem, şi vom avea şcoală nouă ! Să ţinem seamă că niciodată satul nostru n-a primit atîţia bani pentru şcoală cîţi a primit acum. Prin muncă obştească, noi putem spori de două ori suma acordată. Asta înseamnă că putem face o şcoală cu cel puţin şapte încăperi, din care una pentru serbări. Acu', cine se-nscrie la muncă ?

Seria angajamentelor a deschis-o Dragoş. Margareta observa că, vorbind în public, Dragoş nu mai semăna cu cel din clasă. Acolo grăieşte cald, înaripat ; vorbele lui ating inima şi scapără în mintea copiilor. Acum glasul i se înăsprise. Cuvintele-i erau grele, bolovănoase, ţărăneşti, chipul încruntat. Totuşi, oamenii îl ascultau cu interes, mai ales că vorbea de organizarea concretă, amănunţită a muncii pentru construcţia şcolii.

— Pornim cu un fond de 50.000 de cărămizi, cum ştiţi, împrumutate de şcoală tovarăşului director, anunţă el. Va trebui să facem cam o sută cincizeci de transporturi de materiale, mai ales de piatră pentru temelie şi lemnărie pentru schelă şi acoperiş. Piatra o aducem din cariera părăsită de sub Măgura. Nu-i departe.

Hîrlea era pregătit : surîse binevoitor şi ameninţă cu degetul pe vorbitor :

— Mi-ai luat-o înainte, Acatrinei ! Era datoria şi mîndria mea să anunţ acest fond de cărămidă făcut de noi, de sat, prin muncă voluntară.

După Dragoş s-a înscris flăcăul Traian Trufaşu, tractorist la S.M.T., din Ilişeşti.

— Tineretul trebuie să fie în frunte. Eu mă înscriu cu cinsprezece zile de lucru şi mă voi strădui să con-

ving şi pe alţii să se înscrie cu cît mai multe zile de muncă.

Urmă o ploaie de angajamente; zile de lucru la cărămidărie, căruţe la transportul materialelor, donaţii pentru schelă, şură. Savu îi nota pe toţi într-un caiet. Totul merse bine, pînă cînd Hîrlea îi făcu semn lui Mîndrilă Vucu să se înscrie şi el; ţăranul îşi scutură umerii mari şi se burzului răguşit:

— Nu! Privirile tuturor se răsuciră mirate spre dînsul, parcă sohodorenii şi-ar fi amintit de vechea lor hoarţă. Ce vă uitaţi aşa? Nu mă scriu! Dau şi eu statului impozit? Dau! De ce-l dau? Să-mi facă statul şcoală! Asta-i!

Indeobşte oamenii nu-l ţineau la nici o seamă pe Mîndrilă Vucu. Era om harnic, dar cam beţiv, cam arţăgos şi tare necuprins la treabă. Muncea pînă cădea în brînci şi tot nu putea alunga sărăcia din preajmă-i. De fapt, se numea Nicanor. Mîndrilă l-a poreclit de cînd era flăcău şi visa să aibă doi boi zdraveni, să-i înjuge la plug şi să-i mîne: „Hăis Busuioc! Cea Mîndrilă!" Şi azi, cînd se-mbată şi se-ntoarce acasă pe două cărări, mormăie: „Cea Mîndrilă". „Feri de-o parte, că trece Vucu cu boii", a rîs, careva. Şi pentru că nu vedeau boi, l-au numit pe el „Mîndrilă". Şi aşa a rămas. Că oamenii din Sohodor cînd pun coadă cuiva, apoi ţin'-te nene... Nu-l mai iartă. Iar cel cu poreclă-i ca unul cu pecete-n frunte, ori cu tinichea de coadă. Şi nici de data asta nu l-ar fi băgat oamenii prea mult în seamă pe Vucu, dacă din fundul sălii n-ar fi răzbătut glasul puternic al Varsaviei lui Bour:

— Nici eu nu mă scriu! Nu vreau să fac casă învăţătorilor! Un'e-i, fa! cărămida făcută pînă amu? Am lucrat noi, fa, cărămidă cînd eram fete mari? Am lucrat două cuptoare? Un'e-i? se răsti către o femeie aflată mai spre uşă. Un'e-i fa?

— Tu n-ai auzit că tovarăşul director o dă înapoi? se încruntă Iorgu Cremene, un ţăran înalt, chipeş, cu

mustață răsucită, cu glas aspru, membru în biroul organizației de partid. O dă!

— Ești un prost, Cremene! Cînd ți-i vedea ceafa, atunci. Și nici atunci!

— Femeie! se înroși Hîrlea ca un rac, ridicîndu-se de pe scaun.

— Nu răcni la mine, c-acuși îți răstorn oala cu borș și spun tot ce știu.

O clipă chipul și privirile lui Hîrlea se rătăciră; pumnul cu care se pregătise să bată în masă îi căzu moale. Varsavia urmă:

— Adicătelea ce, fa? Să muncesc? Să fac voia celor care se opresc în fața casei și-mi spun că-s nebună?

— Varsavia! se repezi Dragoș. Te rog să mă ierți, dar așa scrie aici, în condica asta.

— Ce condică? Eu pe'netale te-am auzit! Și zic: dau adicătelea povață cătră femei: nu vă prindeți, fa, la școală! Copiii ne trebuiesc la muncă pentru noi, nu pentru învățători, să le facă lor casă! Na! Mi-am răcorit inima...

Se retrase mai în urmă și-și șterse cu colțul casîncii năduşeala de pe față.

Intre oameni se așeză o tăcere apăsătoare. Pe Margareta Florea o săgetă părerea de rău: „Și-am stăruit să vină la... o credeam femeile deșteaptă și uite ce poznă face".

— Are dreptate Varsavia!... bolborosi Ilie Ciocîrlan. Nu ne prindem la muncă! Să ne facă statul școală. Că doar dări plătim, berechet! Vorba lui Mîndrilă; statul!

— Și dacă statul a dat bani, noi de ce să facem cărămida pe de gratis? întrebă Ghiță Lungu, cu gîlgîit de răutate în glas, dezvelindu-și doi dinți lați prin știrbătura buzei de iepure.

Dragoș tresări; nu-l văzuse pe Lungu și nici nu bănuise că va veni. Inima începu să-i tremure de ciudă. „Uite cum schimbă atmosfera adunării". Nu

renunță la gîndul de a se justifica în fața Varsaviei. Se socotea vinovat și nedreptățit în același timp :

— Varsavia, înțelege că n-am avut nici un gînd rău, că...

— M-ai ocărît cum nu m-a ocărît nimeni în sat. Haideți, fa, acasă, la plozi ! răcni femeia și se strecură printre oameni, ieșind furioasă.

Careva chicoti în fund. Pe furiș, să nu le vadă lumea, plecară încă vreo trei-patru femei. Hîrlea privea de pe catedră, se frămînta, nervos, dar nu intervenea. Porumbiță lăsase capul în jos și trăgea cu coada ochiului spre director : „Fac ce-o face șeful..."

Dragoș vru iar să intervină, dar clocotul mîniei nu-l lăsa să-și rînduiască ideile. Margareta o zbughi după Varsavia ; o ajunse cînd cobora cerdacul și-o prinse de mînă :

— Liță Varsavia, ce-i cu dumneata ? De ce faci asta ?

— Așa se cuvine ! De la o nebună — o nebunie ! Na !

— Te rog să rămîi ! Eu te-am invitat și...

— Ce ? Crezi c-am mîncat ciumafai ? Se smuci, furioasă și se pierdu în noapte.

Intre oameni, Dragoș ridică în sfîrșit glas cutremurat de emoție :

— Eu sînt vinovat de supărarea Varsaviei, oameni buni... Și povesti despre condica de procese-verbale găsită în pod. Exemplele date uimiră oamenii și-i îndîrjiră. De afară, Margareta îl asculta : vorbea cam dezordonat, dar așa de emoționat, de sincer, de convingător, că, uitînd-o pe Varsavia, oamenii se întoarseră toți cu fața spre sala de clasă.

— Printre cei care v-au batjocorit așa, este și Pandele Andronescu. El a iscălit asemenea proces-verbal mincinos, măsluit, ca să-și facă argați ieftini. De aceea azi, dumneata bădiță Irimia și dumneata bădiță Vucu nu știți carte. De aceea și Varsavia în seara asta s-a purtat așa cum s-a purtat. Cînd trebuia să

învățați carte, erați siliți să argățiți la Andronescu, la Năstasă, la Chițcop, la...

— La Isăceanu, da! tresări Stroe, potcovarul satului.

— Ce te legi de oameni, dom'învățător? își tună întrebarea Ghiță Lungu. De-abia ai venit în sat. De-a putere hi, venetic. De unde știi 'neata ce-or făcut oamenii pentru sat?

— I-au stors vlaga! replică Dragoș. Asta au făcut! Oamenii le-au strîns averi, iar ei au împărțit ciomege, cum mai împarte și acum Chițcop lui Vichentie și Ioanei!

— Iote, pribagu'! De unde știe el ce și cum? strîmbă Lungu buza-i de iepure. Haideți, oameni buni, c-aici nu-i școală, e... e atîțare la rivoluție!

Și porni spre cerdac, cercînd să scoată din clasă și de pe sală cît mai mulți oameni, să spargă adunarea. Dar nu izbuti să împingă afară decît trei-patru săteni. Ceilalți se aplecară ca holda sub vînt și rămaseră pe loc, înălțîndu-se iar.

Trecură cîteva clipe nehotărîte. Ascunzîndu-și amărăciunea într-un zîmbet, Margareta se strecură în grupul femeilor. Dragoș simțea că trebuie neapărat să spună ceva, dar nu știa anume ce. Îi lipsea un cuvînt cald, un argument hotărîtor. Era prea emoționat ca să gîndească lucid și prea speriat ca să poată înfiebînta inimile oamenilor din fața lui. Dar în acea clipă nesigură, din fund, răzbătu glasul sfătos, o leacă tremurat al pensionarului Neculai Mancaș;

— Mă mir de Ghiță Lungu. Cum mă mir și de Varsavia. Acu' o jumătate de veac, cînd am început clădirea asta veche, tatăl lui Ghiță era în fruntea epitropilor școlii. Atunci, împotrivă era boierul Alecu Isăceanu. Poate s-o adeverească și Toma Huțan, că-i de pe vremea mea. Eu știu, mai bine ca oricine de aici, cît a stat Isăceanu de-a curmezișul, și fățiș și pe-ascuns, la ridicarea acestui local, care azi e așa de bătrîn și de prăpădit. Mai tîrziu, alții, falsificînd isto-

ria, l-au numit pe Isăceanu „ctitor" și l-au pus pe firmă. Acu', eu știu că Dorel, fiul Isăceanului pe care l-am înfruntat noi cu o jumătate de veac în urmă, mai vine, arare și cam pe furiș, prin acest sat. Dar nu știu să tragă nici la conac, că-i ruinat, nici la Ghiță Lungu, că are laiță tare, iar boierii au ciolane gingașe. Ei trag tot la saltele moi. Deci, nici Varsavia, nici Lungu n-au aflat chiar din gușa lui Dorel Isăceanu să se poarte cum s-au purtat. Dar, oameni buni, oricine poate vedea și pricepe că și Ghiță Lungu și Mîndrilă și Ilie Ciocîrlan și Varsavia lui Cristache au apucat calea dușmanilor școlii. Cu știință sau fără știință, ei sînt ori devin sculele acestor dușmani. Ei vor să stea de-a curmezișul într-o treabă obștească. Vor să învie dezbinarea cea de pomină a sohodorenilor. Oameni buni, să lăsăm dihonia și zavistia care ne roade de mult. În sat ne trebuie o școală nouă și mare. Guvernul ne-a dat bani. Putem noi pierde prilejul de a-i spori cu muncă obștească? Nu, nu putem! Tovarășe Savu, înscrie-mă ca voluntar permanent. Am muncit pentru școala veche, vreau să muncesc și pentru cea nouă!

De la Cremene, de la Trufașu, de la Margareta, ropotiră spontan aplauzele.

— Bravo! Bravo, moș Neculai!... Bravo, dom' Mancaș!...

Neculai Mancaș se așează jos, scuturînd ușor capul împodobit cu păr ca omătul și zîmbind ca un copil. Măcar că trecuse de șaptezeci de ani, se ținea drept, dîrz.

Cînd ropotul aplauzelor conteni, țîșni glasul lui Dumitru Tiron:

— Mulțumim din toată inima, domnule învățător. Ai grăit ca un înțelept și ne-ai dat cea mai frumoasă pildă. De altfel, noi ne așteptam la unele împotriviri. Și-ntr-un fel, e bine că dușmanul și-a arătat colții. Pe drum s-or mai ivi poate și alte piedici. Datoria noastră este să clădim școala. Și o vom clădi cu ajutorul tuturor oamenilor cinstiți din satul nostru. Asta-i!

— Ce te faci cu vară-ta, cu Varsavia ? întrebă cu răutate, Ilie Ciocîrlan, iote-o : s-a pus cam contra.

Cîţiva dintre Ciocîrlani şi Humeni rîseră.

— Eu mă înscriu cu zece zile de muncă obştească, iar soţia mea cu cinci, urmă calm Tiron. Oamenii îl aplaudară.

— Ader întru totul la cele declarate de domnul Mancaş şi de tovarăşul secretar, vorbi Hîrlea cu solemnitate. Este un prilej minunat de a îmbina tradiţia sănătoasă cu tinereţea revoluţionară. Personal, mă înscriu cu cincisprezece zile de muncă.

Inscrierile continuară : la cărat materiale, la săpat temelia, la frămîntat lut, la făcut cărămidă. Stroe potcovarul făgădui să dea, cu împrumut, scoabele pentru schelărie.

— Mai bine ţi le-ai bate la bordei, mormăi Ilie Ciocîrlan care nu se da dus.

— Ilie ! se supără Marcu Damaschin, un om mărunţel, vioi, cu chip blînd şi cumpănit la vorbă. Ai trei copii la şcoală ; dacă nu te trage inima să te-nscrii cu zile de muncă, ai măcar obraz să taci ! Nu mai trage „hăis" ! numai aşa, de dragul împotrivirii.

— Mde... Am să mă scriu... sigur. Numa' să vorbesc mai întîi cu femeia, se fîstîci Ilie.

— Dar la batjocură de ce n-aştepţi să-ţi întrebi femeia ? ironiză Dragoş. Oamenii rîseră. Ciocîrlan îi întoarse o căutătură plină de ură, dar n-avu cuvînt.

Cînd aproape toţi cei de faţă s-au înscris pe lista lui Savu, oamenii parcă uitaseră împotrivirea Varsaviei ori a lui Lungu.

Aşa se făcu primul pas spre unirea sohodorenilor.

Hîrlea se ridică şi mulţumi simplu şi sincer.

După asta, adunarea alese un comitet de construcţie : Hîrlea, Acatrinei şi Porumbiţă, dintre învăţători, Dumitru Tiron din partea partidului, Ion Axinte şi Marcu Damaschin din partea părinţilor. Cînd Tiron propuse ca preşedinte de onoare pe învăţătorul pensionar Neculai Mancaş, toţi aprobară bucuroşi. Hîr-

lea își făcu loc printre oameni și-i strînse mîna cu putere, gata să i-o smulgă din umăr :

— Scuză-mi erorile și ereziile juneței... Iartă-mă !

Îl luă de braț și-l aduse în față, unde comitetul se strînse la sfat asupra planului de lucru.

— Pentru a duce aceasta operă la bun sfîrșit trebuie s-o încredințăm unui om energic, se rosti cu căldură Hîrlea. Propun președinte al comitetului pe Dragoș Acatrinei.

— Tocmai eu, cel mai tînăr ?

— Principiul meu este : promovarea cadrelor tinere ! E cea mai înțeleaptă politică și cel mai nimerit prilej de trezire a calităților latente... Și continuă așa cîteva minute.

Cu toată împotrivirea, Dragoș trebui să primească președinția comitetului și deci conducerea lucrărilor pentru școală.

— Măcar că sînt foarte ocupat cu treburile direcției, totuși te asigur, dragă Acatrinei, de tot concursul meu dezinteresat, loial. Eu nu țin de fel să mă împăunez cu glorie. E vorba, aici, nu numai de construcția școlii, ci și de munca și de conducerea colectivă.

— Sigur, colectivă ! — aprobă Porumbiță, contrariat, neînțelegînd de ce Hîrlea cedează un loc la care de mult rîvnea ; ba chiar netezește calea lui Dragoș.

Au stabilit ca lucrul la cărămidă să înceapă joi dimineață.

— Pînă atunci, Acatrinei, ce-a mai serioasă mobilizare. Înțelegi ?

10. Margareta deschise fereastra, să i se umple odăița de mireasma primăverii. Privi cerul înstelat, cu un sentiment de plenitudine. Ziua fusese rodnică. „La toamnă pe-aici, printre nucul și mărul ăsta, o să văd clădirea școlii : înaltă, masivă, cu fe-

restre multe, strălucitoare. Vom avea clase mari, curate, împodobite, copii inteligenți, vioi, veseli... Uite-o pe Huțan Ancuța, ce frumos s-a pieptănat azi, lins, cu cărare dreaptă la mijloc... La aritmetică știi? Da? Bine! De ce surîzi așa, Lisăndrelule? Vrei să spui poezia? Spune... Nu, nu ține mîna la gură. Stai drept, ferchеș... Așa... Nu «Somno'oase păsă'ele», ci«Somnorroase păsărrele!»... Așa, bine Lisandre. Și cămășuța ți-i curată azi, ca omătul de curată."

Supărat că ședința a durat prea mult și că i-a încurcat planurile, Porumbiță se opri totuși în poartă la gazda Margaretei. Pe Marcu Damaschin îl lăsase încă la școală, de vorbă cu Tiron și cu Dragoș. „Nu vine repede. Sau pînă vine, eu..." Străbătu ograda, pe vîrfuri, să nu-l simtă cîinile. Margareta îl auzi numai cînd începu să urce prispa. Tresări. Se trase o leacă mai înapoi, în dosul mușcatei din fereastră.

— Ce bine că nu te-ai culcat, Margareta... Ce făceai?

Și-și îndreptă ținuta, mîndru, încîntat de sine.

— Mă gîndeam... visam...

— Ce poetic! Să visezi la stele, pe-ntuneric... Și, biruitor, puse mîna pe clanța ușii.

— Nu! se repezi Margareta, speriată, și trase clempușul.

— Ce... ce faci?

— Iau măsuri de precauție...

— Fetițo, ești... Dă-mi drumul, nu fi proastă.

— Nu-s atît de proastă încît să nu știu cine ești.

— Te iubesc! Sînt nebun de dragoste după tine.

— De aceea vii tiptil, noaptea, ca o javră?

— Permite-mi atunci să te invit la plimbare. Uite ce noapte poetică...

Și întinse mîna spre dînsa. Margareta se trase iar înapoi, dincolo de mușcată.

— Nu, mulțumesc. Sînt obosită.

— Cum? Mă refuzi? Nu vezi cît sînt de-ndrăgostit? Ard, ca pe jar! Sufăr ca-n chinurile iadului. Ori poate mă crezi un... un caraghios?

— Iartă-mă, dar mi se pare că un om nu-i ridicol prin sentimentele pe care le are, ci prin cele pe care le afectează, pe care se preface că le are.

— Adică chiar mă refuzi ?

— Da.

— De... De ce ? Nu ţi-ar place dragostea cu...

— Cum poţi fi aşa de neserios, la treizeci şi patru de ani ? întrebă, cu un uşor tremur de indignare, de emoţie şi de intimidare în glas. Porumbiţă lăsă braţele în jos, înfrînt. Şopti :

— Te rog să mă ierţi... Noapte bună.

Şi coborî prispa, abătut, prostit. Fusese aşa de sigur de succes, că înfrîngerea îl zăpăcise. Nici nu ştia încotro să mai apuce. Cîinele îl simţi şi se repezi asupră-i ; o împunse la fugă spre poartă. In uliţă se ibzi piept în piept cu Marcu Damaschin.

— Ce-ai păţit dom'... Ai scăpat din puşcă ? Mde... Ţi se mai cuvine şi 'neatale cîte-o cociorvă-n spate, că prea dai prin băţ...

11. Mai încolo, peste două livezi, în odăiţa lui, Dragoş nu aprinse lampa, ci, tot pe întuneric, se întinse pe laiţa de lîngă fereastră. Nu-şi putea potoli îngrijorarea şi mirarea din inimă : „De ce m-a propus tocmai Hîrlea, el care-i aşa de orgolios ? Va trebui să colind zilnic, casă de casă, să vorbesc cu fiecare om în parte, să cer muncă şi bani. Sînt prea tînăr pentru o sarcină ca asta. Dar oare moş Neculai Mancaş cîţi ani avea cînd a pornit construcţia şcolii ? Şi apoi, el era singur. Noi sîntem şapte colegi. Hîrlea e activ, întreprinzător, plin de dorinţa de a se evidenţia. Dar mai ales îl avem pe Tiron, avem comuniştii. De ce să mă tem ?"

Urmîndu-şi gîndurile socoti că, după terminarea clădirii, se vor crea încă două posturi în Sohodor şi-i

va fi uşor s-o transfere aici pe Lucreţia. „Facem nunta la vară. Mă duc mîine să-i spun. Dar oare s-o fi întors de la oraş? De ce-a plecat fără să-mi spună? Ce vrea fiinţa asta?... Nu mă mai iubeşte?“ se chinuia Dragoş cu întrebări fără răspuns. ...„Dragostea ei mi-i singura fericire. O fericire care se lasă prea mult dorită, prea mult aşteptată.“

In poiată, cocoşul lui Iorgu Cremene cîntă înfundat, somnoros. Îi răspunse iară răguşitul lui Chiţcop şi îngîmfatul lui Hîrlea. Apoi alţii, tot mai departe, în tot satul, stîrnind misterioasele murmure ale miezului de noapte în luna mai, cînd şi prin somn florile şoptesc, izvodind miroznă îmbătătoare şi fiori dulci de viaţă şi dragoste.

Peste Sohodor mai trecuse încă o zi, din zori în amurg şi din cîntat în cîntat de cocoş.

II. Cine face curcubeul?

1. Întîlnindu-se în prima dimineață de școală după vacanță, învățătorii porniră vorba despre clădirea școlii.

Dragoș își aminti că, în ultimile două zile, auzise iar prea multe vorbe de-ngăimare: „Ași veni, dar am de pus cartofi"... „Joi începeți? Păi... mă duc la tîrg"... „N-am timp săptămîna asta. Trebuie să muncesc pentru gură!" Unele femei îl luau, răutăcioase, în rîs: „Vin cînd-o veni Varsavia"... Savu arătă că, după însemnările lui, aveau programate pînă acum numai 273 de zile-muncă.

— Foarte puțin! strigă Hîrlea, revoltat. Mai multă energie în munca de lămurire!

— Cărămida trebuie să fie gata la sfîrșitul lunii mai, îl susținu Dragoș. În primele zile ale lui iunie trebuie s-o avem clădită în cuptoare, să începem arderea. Altfel nu putem termina pînă în septembrie.

— Ce, v-ați închipuit că bateți din palme și vă vin toate de-a gata? întrebă Porumbiță. Eu v-am spus! V-am avertizat. Sohodorul nu-i un boț de plastilină să-l modelezi, cum zice domnul director, după ideile cele mai extravagante.

— Să stăruim! povățui Hîrlea. Mai avem două zile pentru mobilizare. Să găsim și alte căi. De pildă, să le oferim și noi oamenilor un ajutor în muncile de primăvară.

— Ai dreptate, tovarăşe director, se bucură Margareta şi se şi adresă elevilor, feriţi mai de o parte de cînd apăruseră directorul şi Porumbiţă. Copii, voi aţi văzut ce stricăciuni fac cărăbuşii în livezi ?

— Da, mănîncă frunzele !

— Uite-aşa, le foarfecă de la margine...

— Şi le-nghit !

— Atunci, mîine, cum se luminează de ziuă, veniţi la şcoală cu cîte o traistă ; mergem să scuturăm cărăbuşii din livezi şi să-i distrugem.

— Cum ? Aşa de... de prompt ! Bravo ! se entuziasmă Hîrlea.

În două ceasuri, copiii au curăţat livezile lui Marcu Damaschin, Ion Melinte, Neacşu Paraschiv, Ion Axinte şi a Anicăi lui Tomescu. Stîrpirea cărăbuşilor, o acţiune la care nu se gîndise nimeni pînă acum, a stîrnit o adevărată vîlvă în sat. S-a înfiripat chiar un început de acţiune colectivă. Mulţi, cînd treceau pe lîngă un pom fructifer năpădit de cărăbuşi, îl scuturau ori îl semnalau şcolarilor.

Curăţirea livezilor de cărăbuşi apărea şi ca un joc ; participau şi Varvaroi Vichentie sau Bour Măriuţa deşi nu erau la şcoală. Ba, în dimineaţa cînd scuturau cărăbuşii din livada lui Iorgu Cremene apăru şi Ioana lui Tudor, cumnata lui Chiţcop. Nu spuse niciun cuvînt. Se urcă într-un păr stufos cu frunză fragedă şi zgîlţîi crengile cu putere ; apoi ajută copiilor să strivească sau să mătură cărăbuşii şi să-i arunce în focul aprins în fundul livezii.

— Imi pare bine c-ai venit, se bucură învăţătoarea.

— Chiţcop nu-i acasă, — repezi Ioana vorbele cu obidă. Se urcă în alt copac şi scutură, furioasă.

Margareta o cercetă : tînără, vînjoasă, chiar frumoasă, dar îmbrăcată mai rufos ca o cerşetoare. Ochii căprii, umbriţi de gene mari, căutau trişti, fruntea prea încruntată o urîţea, o îmbătrînea ; gura rumenă, cu buze plăcut arcuite, nasul drept şi mai ales gropiţa din obrazul stîng îi împrumuta o notă copilăroasă, şă-

galnică, în neîngăduit contrast cu încruntarea de pe frunte.

— Ştii carte ? întrebă Margareta cînd femeia sări jos din copac, sprintenă.

— Nu !

— Şi nu vrei să-nveţi ?

Ioana strivi sub călcîi un ciorchine de cărăbuşi foşgăitori şi bodogăni :

— Mi-i capul dogit de bătăi...

— Ce fel de bătăi ?

— Aşa, ca toate bătăile : cu pumnul, cu ciomagul, cu coada sapei... Un cărăbuş îi zbură de pe umărul gol, ars de soare prin cămaşa ruptă. — Ia nu mă mai sfredeli aşa cu privirea ! Că nu-s căscăună şi nici smintită, cum mă ocărăşte lumea. Sînt numai o femeie nenorocită, ţinută cu sila-n nemernicie

— Ioana !

— Ce ? poate crezi că totdeauna am fost aşa, rufoasă, mînjită, proastă ? Muncesc noaptea şi mi le cîrpesc ; numa' că mi le sfîşie cumnatu-meu, anume.

Margareta se cutremură. Ştefana Damaschin îi povestise o dată că, la şaptesprezece ani, Ioana a fugit după Nicu Tudor, flăcău sărac, dar vrednic şi mîndru cum nu se mai afla în şapte sate. A murit însă chiar în primele zile ale războiului. Durerea a zdrobit-o sufleteşte, a prăbuşit-o. Folosindu-se de deznădejdea ei, Chiţcop, sub cuvînt c-o adăposteşte şi-i dă hrană, i-a luat pămîntul, a făcut-o slugă şi-a ponegrit-o în fel şi şi chip. Oamenii au ajuns s-o creadă zăludă şi-i zic „Căscăuna de la Chiţcop".

— Crezi că pentru cărăbuşi am venit eu aici ?

— Ai venit pentru necazurile dumitale, surîse Margareta. Înţeleg. Ai încredere în mine. Vreau să fim prietene.

— Copila lui Stroe zice că mata ai aşa un dar de a alina unele suferinţe. Că sfătuieşti bine oamenii. Învaţă-mă... — strînse Ioana pumnii în faţă şi-şi clocoti vorbele sugrumată de emoţie — învaţă-mă cum să scap din casa lui Chiţcop. Ajută-mă !

— Dar cum ai ajuns în casa lui ?

— Poveste lungă. Ia ! căruța... Vine ! Mă stîlcește în bătaie, dacă află că... Aruncă repede cărăbușii în foc și țîșni spre casă, fluturîndu-și zdrențele.

Margareta privi lung în urma ei, clătinînd din cap.

In trei zile au fost stîrpiți cărăbușii din livezi. Ileana Melinte și doi dintre Urseni au făgăduit să subscrie pentru școală a cincea parte din banii pe care-i vor cîștiga pe fructe.

2. Joi în zori, cu hîrlețe, sape și lopeți, cu tărgi și tărăboanțe, oamenii se adunaseră în ograda școlii.

— Am dezmorțit satul ! se fălea Hîrlea. Sînt nouăsprezece bărbați și douăzeci și șase de femei.

Savu încolonă copiii și-i porni cîntînd. In frunte cu bătrînul pensionar Neculai Mancaș, cu Anton Hîrlea, cu Dragoș Acatrinei, cu Margareta Florea și cu Savu, oamenii se îndreptară spre cărămidărie. Pe drum, s-au mai alăturat încă mulți.

— Nu pot sta decît pînă la amiază...

— Lucrez numai vreo două ceasuri, dar vreau să fiu de la început, se scuzau unii.

Oricum, toți observau că se crea un făgaș spre munca obștească. Școala începea să fie privită cu simpatie și cu interes.

— Vin ! Nu-i lasă inima... se bucură Tiron către Dragoș, privindu-i cum se ivesc din ogrăzi și se alătură. Nu-s așa de nepăsători la binele obștesc.

— Nici așa de îndărătnici cum le-a mers faima.

Cioplira aria pentru uscat cărămizile, săpară lut, cărară nisip și apă. Ion Axinte, Cremene și Neacșu Paraschiv, pricepuți la stolerie, începură să construiască șura, din stîlpi și din scînduri împrumutate de oameni.

Pentru copii, totul era ca o joacă tare atrăgătoare. Ei nu văzuseră niciodată atîta lume adunată în ace-

laşi loc la muncă. Învăţătorii îi rînduiră care la cărat apă, care la frămîntat lut ori la cernut nisip. Vucu Miron dădu nume fiecărei echipe : „aparii", „călcătorii", „nisiparii" şi aşa mai departe.

— Lucrăm de nădejde — spuse Dragoş Acatrinei — mai facem şi cîte o lecţie două ; iar dacă ne-om încălzi. ne scăldăm în pîrău. Este ?

— Este ! Devenim scăldătorii, dom' vă rog... se întinse cu şaga Vucu Miron.

— Cînd vom face cuptoarele şi vom da foc, vom veghea noaptea, de strajă şi vom spune poveşti. E bine ?

— Fain ! se entuziasmară copiii, trecînd repede la treabă, mai hărnicindu-se, mai lovindu-se, mai certîndu-se pentru o sapă ori o targă. Cei mai bucuroşi păreau „călcătorii". Desculţi, cu izmănuţele suflecate mai sus de genunchi, începură să joace în lut, fără să le pese că se stropeau şi se mînjeau ca nişte draci.

Dragoş muncea cu „lutarii" la săpat pămînt. Margareta, cu „cărătorii", transporta lut cu targa. Savu căra nisip din pîrău cu „nisiparii", Anton Hîrlea, cu pensionarul Neculai Mancaş trecură lîngă Ion Axinte la cioplitul grinzilor şi la înfiriparea şurii.

Lunca Sohodorului se însufleţi îndată. Moş Grigore Axinte văcarul s-a apropiat să privească şi el claca asta cu lume multă, harnică şi gureşă, cum nu s-a mai văzut. Sohodorenii muncesc, de obicei, cîte unul, doi. tăcînd ori mormăind vreun viers de jale. Acum erau mulţi la un loc şi neobişnuit de veseli.

— De ce nu lucrezi cu noi, bunicule ? nu-l cruţă Brînduşa. Uite, domnul Mancaş, şi-i mai bătrîn ca mata

— Păi, nu-mi dă mîna să pun în plug cu de-alde voi. io-s văcar. N-am fost şi nici n-am să mai pot fi vreodată şcolar.

— Bunicule, se supără nepoata, ascute-mi măcar sapa, că iote, nu mai taie de fel.

— No ! ce mai salba dracului mai am şi eu... În loc să mai alerge şi ea după cele dobitoace, că-s beteag de cotonoage, de bătrîneţe hărbuit şi de somn tă-

huit, ea mă pune la muncă, la cărămidărie-n luncă. Păi eu, de-acu', la anii mei, umbră deasă, pe cîmp de verdeață și somn tihnit, pe cîmp înflorit...

— Tranca-fleanca mere acre! rîse Ciocîrlan Ștefan, cel voinic, îndrăznet și bătăuș.

Copiii chicotiră, pe-nfundate. Văcarul se simți atins și tăcu. Văzîndu-l supărat, Margareta îl rugă:

— Moș Grigore, spune o poveste „nisiparilor", să aibă mai mult spor la lucru.

— Mda, de povești-s bun, că-s de cînd adambabadam la vîrsta anilor.

Și, așezîndu-se pe cojoc lîngă cei care cerneau nisip, începu un basm. Dar amintindu-și de necazurile lui, îl lăsă pe Făt-Frumos cu buzduganul ridicat, gata să-l trăsnească pe zmeu în cap și schimbă povestea într-o aprigă sfadă cu boierul:

— Da, eu, mă școleri, fost-am văcar la Isăceanu, nu l-ar mai răbda pămîntul și usca-l-ar vîntul... Am vrut să mă fac meșteșugar, dar boierul, cu cravașa, nu! M-a silit să-ncremenesc la ocoale, cu boii. De-atunci am prins năravi: vorbesc și blăstăm, cu stihuri mă-ndemn, ca să mă răzbun pe-un boier nebun, nebun și hain, inimă-n venin. Așa ajuns-am mare vorbitor, ici în sat la Sohodor; durui pînă te dobor, te ridic și iar te scol și cu vorba mi-te-omor. Doi vorbesc în Sohodor: eu și domnul director. Și cu toate că ne-asemănăm, mie-mi zice lumea Treanca-fleanca mere acre, iar lui îi'ce... oratori...

Mîhios, văcarul a lăsat povestea neterminată, a plecat după vite și nu s-a mai întors lîngă nisipari. Era prea neobișnuit lucru să muncească sohodorenii laolaltă, de-a valma. De ce să strice el vechi năravi sohorodean?

Cei patru cărămidari ai lui Chihai au învățat repede și pe alții să bată lutul în forme. După un ceas, cincisprezece flăcăi și fete mînuiau bine calupurile și turnau cărămida pe arie.

Muncind, Dragoș privea din cînd în cînd șoseaua spre Iliești. Îi făgăduise Lucreția că va veni la deschi-

derea șantierului. Avea clasă după-amiază și, pînă în Sohodor, o excursie de o jumătate de ceas. Dacă ar fi fost Lucreția aici s-ar simți și el vesel, ca toți ceilalți, cu mai multă tragere de inimă. Dar nu venea. Și parcă pe Dragoș începea să-l roadă ciuda, nu împotriva Lucreției, ci a Margaretei: prea era harnică, sprintenă, glumea cu femeile, diriguia echipele cu îndemînare, parcă numai asta ar fi făcut de cînd lumea. Fetele, în cap cu Victoria lui Melinte, îi arătau oarecare dragoste. Și de asta-i era ciudă lui Dragoș. Îi invidia temperamentul deschis, sincer, modest, înclinat spre veselie și fericire. Și, vrînd-nevrînd, o compara cu Lucreția cu mofturile și problemele ei complicate, greu de înțeles. „N-a venit, desigur, ca și Porumbiță, pentru că nu vrea să-și șifoneze rochia. Pe cînd Margareta, uite-o, s-a prins cu toată inima de treabă, fără nazuri de boieroaică".

La unsprezece, Hîrlea a plecat:

— Să trimit hîrtiile la inspectorat.

Moș Grigore Axinte strînse vitele mai aproape, se trase la umbră, sub un plop, și se-ntinse pe cojoc: e bine să moțăi cînd fetele cîntă vesele și lucrează ca albinele.

Margareta își adună copiii la umbră și făcu o lecție de aritmetică. Școlarii ei au numărat, au socotit unelte, cărămizi, tărgi de lut, căldări cu apă. Au născocit chiar cîteva probleme, folosind datele oferite de munca de pe șantier.

— Tîlharilor! Nelegiuiților! răcni deodată moș Grigore. Asta-nvățați voi la școală? Să rîdeți de-un biet bătrîn?

Cînd înțeleseră că un poznaș a vîrît un furnicar în cojocul bătrînului, toți făcură mare haz.

— Miron a ticluit șotia asta!

— Cum ai cutezat? îl dojeni Dragoș sever. Sgîtie neastîmpărată!

— Da' el de ce doarme, cînd noi muncim? mormăi Vucu Miron, întristat că șaga lui a devenit poznă.

— Fugi şi-l ajută să se scuture de furnici. Şi cere-i iertare!

A stat ce-a mai stat moşneagul, chibzuindu-se în sine şi s-a apropiat iar de oameni la lucru:

— Dacă mi-or pus furnicari în cojoc ca să-mi dea pildă, să nu mai dorm cînd alţii muncesc, iaca na! nu mă mai supăr, zîmbi suflînd furnicile rămase prin sîn. O să lucrez după puterile mele. Iar tu, ghiduşule, ca să te iert, du-te şi abate vitele la umbră, către ocol. Ales că mi-ai adus aminte: numai cu vorba nu se face ciorba...

Grigore Axinte trecu la cernut nisip şi ticlui snoave şi strigături şfichiuitoare, la-ntrecere cu Savu, sporind voia bună, prielnică muncii:

— Foaie verde de mohor, la horă mă-ntrec de zor! la făcut de cărămidă mă tîrăsc ca o omidă.

3. Dintre învăţători, numai Aurel Porumbiţă n-a dat încă pe la şantierul de la cărămidărie. Iar după-amiază n-a lăsat nici elevii din clasa lui:

— De ce n-ai venit pe şantier? l-a întrebat Dragoş, seara.

— Ori carte ori muncă obştească! Dacă-mi vine o inspecţie, n-o să mă întrebe cîte cărămizi am făcut, ci cîte probleme. Şi-apoi nu vă mai daţi aere. Auzi „şantier"!... Mi-e greaţă că nu vă vedeţi lungul nasului. Eu ştiu că Hîrlea s-a străduit un sfert de veac să facă şcoală în Sohodor şi n-a izbutit. Iar voi, aşa, cît ai bate din palme, în patru luni!

— Nu cît ai bate din palme, ci cu trudă grea. Şi nu în patru, ci în şase luni. Şi nu „voi", ci noi, toţi, cu Hîrlea în frunte. O şcoală cu şase săli de clasă, tovarăşe din comitetul de construcţie.

— Şase săli de clasă în Sohodor? De la două, tocmai la şase? Broscoiul se umflă s-ajungă cît boul,

cum ar zice directorul. Ați obținut ceva fonduri, dar ați pierdut total simțul realității. Iar tu ai și început să te înfumurezi. Știu o anecdotă cu unul care, așa ca tine...

— Lasă-te de fleacuri ! Vorbește cu Ion Melinte, cu Irimia Huțan și cu Rădoi să vină mîine la cărat piatră. Neapărat !

— Mă rog, ce ești tu aici ? Director ? Inspector ? Ce dracu' ești, de-mi poruncești așa ? se mînie Porumbiță de-a binelea.

— Sînt colegul dumitale, răspunse calm Dragoș. Un coleg ceva mai conștient.

— A, mă faci inconștient ?...

— N-am spus eu asta. Te rog vină la muncă !

— Eu ? Să car țărnă ? Să frămînt lut ? Ce-s nebun ? Eu sînt un intelectual. Sînt învățător, nu salahor ! Am oroare de îndeletniciri murdare.

— Murdară-i lenea, necinstea și imoralitatea !...

— Țin... contabilitatea, dacă vrei, se muie Porumbiță. Dar la lopată, la targă, alături de... Mi-e scîrbă, zău ! Nu vin în ruptul capului, înțelege Acatrinei : mi-i imposibil ! Moralmente mi-i imposibil. Ș-apoi eu, în definitiv, după părerea voastră, sînt un sceptic. Deci lăsați-mă în pace !

— Hm... clătină Dragoș din cap. Te-a convins Varsavia lui Bour că nu ne trebuie școală ?

— Te rog !

— În fapt, te-nțeleg, îl scrută Dragoș cu privirea. Erau odinioară unii care visau doar salariu bun, masă îmbelșugată, haine bine periate, pantofi lustruiți, pat moale și nevastă frumoasă, cu care să iasă duminica la plimbare, să le dea oamenii bună ziua și iluzia că sînt cineva în sat, foarte respectabili...

— Ce mai vrei să spui ?

— Că vremurile-s altele. Lumea se preface, se primenește.

— Și-n această primenire, de, s-ar putea ca unora să li se șifoneze o leacă dunga pantalonilor, surîse Margareta, biruindu-și sfiala.

— Sohodorul are nevoie de cămin cultural, de lumină electrică, de gospodărie colectivă, nu de Don-Juani.

— Eu Don...

— Dumneata ! Don Juan de mahala.

— Mă, voi vă permiteţi cam mult, se răţoi Porumbiţă, înghiţind în sec. Tăcu, nedumerit. Poate pentru că nu vroia s-o jignească pe Margareta cu o vorbă nepotrivită, poate pentru că nu ştia ce să răspundă. Părea că meditează, că-şi ascultă un glas interior, tainic. Grăi cu ciudată smerenie în glas :

— Margareta, eu... şi nu vreau să mă feresc de Acatrinei, eu te-am rugat să fii mai atentă cu mine. Inima mea...

— Bună seara ! îşi scutură Margareta părul, înălţă fruntea şi plecă.

Porumbiţă rămase mofluz, cu botul pe labe, ca un prepelicar cînd îi zboară prepeliţa. Dragoş zîmbi, privindu-l cum îşi îndreaptă cravata, ca să evite un soi de sufocare.

— Aşa... aşa începe dragostea : cu... cu de-astea, cu... Dar nu mă las ! Nuuu ! Are dreptate Hîrlea : bună bucăţică...

— Eşti trivial ! şi-i întoarse şi Dragoş spatele.

— Stai, mă, ce-o faci pe... se bîlbîi Porumbiţă, pornind după dînsul. Am intenţii serioase. Foarte serioase ! Doamna Hîrlea vrea s-o dea lui fecioru-su. Dar nu mă las ! O fîşneaţă ca asta, o cuceresc din doi timpi şi trei...

— Eşti ridicol ca un berbec bătrîn, primăvara.

— Zexe ! Tocmai tu vorbeşti ? Tu, care eşti un falit în materie de dragoste ? Îţi permiţi să-mi dai lecţii de... Vezi-ţi lungul nasului, cum zice directorul.

Infrînt, Dragoş se opri, încruntă sprînceana şi schimbă vorba :

— Ai să vii dumneata şi pe şantier, într-o bună zi.

— Niciodată ! Nu refuz munca, nu ! Dar să fie în conformitate cu pregătirea şi cu situaţia mea. Eu nu-s demagog ca alţii, să pornesc în frunte, cu sapa în

spate. Eu sînt pentru *ze rait men in ze rait pleis,* omul care trebuie la locul care trebuie, cum zice...

Dragoş înţelese că lungeşte vorba degeaba ; intră în casă la Petrescu, apoi trimise după Savu. Împreună, rînduiră treaba pe a doua zi la cărămidărie.

— Să n-o slăbim de fel. Că după ce facem cărămida, celelalte-s mai uşoare.

Se împînzirăiară, tustrei, prin sat. Hîrlea şi Margareta îi ajunseră din urmă. Li se alătură şi Porumbiţă :

— Munca de lămurire, da, cade în sarcina noastră. La lutărie, în mizerie, nu ! Să nu creadă Acatrinei că eu, Doamne fereşte, sabotez. Să înţeleagă însă că nu fac muncă brută. Orice, afară de asta !

4. Abia cînd se opri în faţa casei, ezitînd dacă să intre sau să se mai ducă încă la un om despre care ştia că are căruţă, Dragoş îşi dădu seama ce liniştit şi frumos amurgea.

Nu-i era foame. Mîncase o strachină de brînză cu smîntînă la Maria lui Ion Axinte. Porni, aproape fără gînd, spre Iliseşti. Simţea că-l mînă inima. Tot drumul depănă firul dragostei pentru Lucreţia. O vedea elevă în clasa a opta, apoi la orele de practică pedagogică, la serbări, în plimbările înfiorate pe tainicele străzi ale Sucevei, pînă sus la cetate, ori în partea cealaltă, spre Zamca. Amintirile îi vrăjeau inima. Cu toate că nu întîlnea în cale decît un izvor, un pîlc de arini în lunca Sohodorului şi podul îngust şi şubred, totuşi drumul pînă la Iliseşti i se părea fermecător, ca o cale înstelată. Murmurul izvorului, freamătul arinilor, susurul pîrăului, ţîrîitul cosaşilor în noapte, îngînarea buhailor de baltă, toate îl întîmpinau ca nişte frînturi dintr-o simfonie a dragostei. Sclipărul stelelor sporea poezia şi căldura inimii în care sălăşluia

intactă iubirea făurită în adolscente primăveri și păstrată cu sfințenie, de-a lungul greilor ani de despărțire din timpul războiului.

Cînd zări silueta Lucreției în cerdac, cu tîmpla rezemată de stîlp, inima lui Dragoș zvîcni de bucurie: „Mă așteaptă!"

— Tu? La ora asta?

Tonul sec, trădînd un sentiment de neplăcută surpriză și silă, slei subit fericirea din inima lui Dragoș.

— Iartă-mă, draga mea, dar am fost foarte ocupat...

— Eh, ocupațiile...

— Da, am început școala și...

— Asta o știu! Mi-a spus-o la telefon și ăla, cum îl cheamă, orbul ăla al tău.

— Alexe?

— Da. Avea aerul că mă invită să-ți dau concursul.

— Mi-ai făgăduit că vii.

— Și dacă ți-am făgăduit, trebuie să mă prelucrezi cu... cu interpuși?

Între ei se lăsă o perdea de gheață...

— Să stăm serios de vorbă. Să hotărîm o dată! se îndîrji brusc Dragoș, lepădînd aerul de naivitate; cuta dintre sprîncene i se țăncușă, adîncă; privirile i se învăpăiară.

— Ce să hotărîm? se miră Lucreția. Să lăsăm asta. Mai bine arată-mi cum să fac un plan de lecție. Că parc-au înnebunit ăștia: ne cer și planuri zilnice.

Nu-l primi în casă; aduse, repede, în cerdac, lampa, niște caiete și niște manuale. Apoi, zăngănind nervoasă farfurioara și linguriță, îi pregăti o dulceață.

Dragoș deveni iar bun, moale, ca boțul de ceară din care poți modela orice. Explicîndu-i planul de lecție schițat în fugă, îi luă mîna și i-o mîngîie ușor, înfiorat, timid; trecu iar, pe nesimțite, de la aritmetică la frămîntările din inima lui. Lucreția era acum liniștită, dar fără chef, mîhnită. Dragoș îi sărută mîna.

— Tot drumul, pînă aici, Lucreția, m-am hrănit cu amintiri: serile de la Suceava, logodna... Te iubesc,

draga mea, ca acum șase ani. Și mai mult ca atunci. Mai matur, mai...

Cu zvîcnit nervos, Lucreția își retrase mîna dintr-a lui. Prinzîndu-i privirile din clipa aceea, Dragoș se cutremură : priviri străine, poate desperate. Măcar că vorbele semănau cu bărzăunii năuci cînd se izbesc într-o fereastră înghețată și cad frînți, în gol, continuă totuși să-și tălmăcească pînă la capăt gîndurile.

— Să ne căsătorim, Lucreția. In două săptămîni...

— Tu cu postul într-un sat, eu în altul și... Ori poate vrei să ne petrecem luna de miere la izvorul lui Toma.

— Lucreția, tu nu mai ai încredere în mine ?

— Ba da, dar... Nu știu dacă...

Un fluture nocturn pîlpîi stăruitor, prostește, orb, în jurul burluiului lămpii, pînă se prăbuși pe masă cu aripile arse.

Pe drum trecea cineva, cu pași apăsați de om țanțoș, fudul. Copleșit de frămîntările din el, Dragoș nu vedea nimic dincolo de lumina lămpii.

— Du-te... tresări Lucreția, devenind neliniștită, nervoasă. E tîrziu. Vreau să mă culc. Vorbim altă dată. De ce ne... așa, în pripă. Du-te, te rog, mi-i tare rău.

Dragoș împinse ușor spre dînsa fluturele nocturn, privindu-l cum se mai zbătea încă. Surîse amar. Dar Lucreția nu-i înțelese ori se prefăcu că nu-i pricepe nici gestul, nici surîsul.

Nu-și închipuise Dragoș vreodată că drumul dintre Iliești și Sohodor poate fi așa de lung, plin de gropi și de spini, lipsit de orice farmec. Era miezul nopții cînd ajunse în dreptul școlii din Sohodor. Bătînd din aripi, cîntau cocoșii sub pătule. Printre ghemurile de scamă ale norilor înalți și suri, sclipeau, totuși, șăgalnic, stelele. Dar privirea lui Dragoș era prea întunecată ca să mai prindă sclipărul șăgalnic al stelelor din nopțile primăverii.

5. Soarele dogorea, uscînd repede cărămida. Oamenii zoreau mereu. Margareta Florea lăsă targa jos şi-şi şterse sudoarea de pe frunte cu dosul mîinii. Braţele o dureau. Pălmile, beşicate, o usturau.

— Hai, tovarăşă învăţătoare! strigă Traian Trufaşu, izbind lutul în calup. Nu căta că-i greu. Nu te speria de căldură, că vine-acuşi furtuna...

— Hei, copilăretul! — dădu glas Marcu Damaschin. Căraţi, fuga! toate cărămizile zbicite sub şură! Trap!

— Aşa, piticilor! Galop! Galop, Miroane faraoane!...

— Aşezaţi-le bine cum v-am învăţat. Drept. Pe cant. La un lat de mînă interval.

— Pînă trece furtuna, nu mai facem cărămidă. Cărăm lut.

— Pregătim butoaiele pentru apă.

— Hai, Brînduşa, ţigăncuşă!. Ce-aştepţi Paraschiv Vasile? întreba Damaschin. Dar tu, mălăieţule? Cum te cheamă? Aha, Bursuc Dumitru! Să nu dărîmi stiva! Haide, haai! nu te lăsa!

Margareta Florea ridică fruntea spre cerul năpădit de nori; ascultă vuietul tunetului. O furtună neagră se năpustea dinspre apus, cuprinzînd toată zarea. Fulgerele şi tunetele se-nteţiră zguduind pămîntul şi făcînd să pîrîie din încheieturi toată bolta cerului. Oamenii lăsară lucrul şi alergară la adăpost sub şură. Veniră fuga şi prăşitorii din luncă şi lelea Safta, cu capra ei. Sub adăpost, unii urmăreau cum răpăie stropii pe pămîntul uscat, iar alţii se speriau de fulgere şi trăsnete şi-şi tămăduiau spaima cu belşug de cruci însăilate în grabă. Unii mai cărau cărămizi zbicite sub şură, iar alţii aşezau ciuberele sub streaşină să strîngă apă de ploaie. Rîzînd cu flăcăii, Victoria lui Melinte îşi spăla mîinile şi faţa în şiroiul streaşinii. Copiii se înghesuiau printre ceilalţi, chicotind. Vîrstnicii repezeau cîte o vorbă de duh. Lelea Safta ţinea c-o mînă capra de coarne, iar cu cealaltă căra cruci

ori de cîte ori fulgera şi trăsnea, boscorodind împotriva celor care lucrează azi, în ziua sf. Foca.

— O să vă trăsnească, păgînilor!

Şi chiar în clipa aceea pămîntul se cutremură izbit de-un trăsnet, parcă anume poruncit de lelea Safta, ca să îngrozească lumea. O lumină uriaşă orbi vederile şi unul din cei trei plopi de pe malul Sohodorului, învăluit de vînt, se prăbuşi, despicat în două.

Copiii îngălbeniră de spaimă. Cei mai în vîrstă făcură cruci şi şoptiră rugăciuni:

— Doamne apără...

Singur Traian Trufaşu mai glumi şi de data asta:

— Uite-l pe Sîntilie! S-o tocmit tăietor de lemne la moş Grigore văcarul. Îţi pregăteşte surcele pentru iarnă, moşnege!

Dar furtuna se depărtă repede, spre Ilişeşti. În spatele perdelei de nori se rotunji un curcubeu uriaş, tot mai lat şi mai viu colorat, peste perdeaua catifelat-albăstruie a norilor. Oamenii porniră iar la lucru. „Călcătorii" admirau cerul, ţopăind pe lutul ud de ploaie.

— Cine face oare curcubeul? întrebă Miron.

Ca să răspundă la această întrebare, Dragoş improviză, pe loc, cu toţi copiii, o lecţie despre naşterea ploilor, a furtunilor şi a curcubeului. Ascultară şi oamenii în vîrstă. Multora li se părea o socoteală prea simplă, prea uşoară: aburi, nori, electricitate de două feluri, scînteie. Nu se amesteca nici o putere neobişnuită. Nici un sfînt Ilie, nici un sfînt Foca, nimic. Curcubeul: raza de lumină care trece prin picurii de ploaie şi se desface în cele şapte culori din care-i alcătuită. Atît.

—'Te, Doamne, cum bîiguie nişte minţi crude, oftă lelea Safta cu multă obidă. Simt cutremurul trăsnetului şi-n loc să-şi plece fruntea-n ţărnă, covîrşiţi de spaimă, ei băsnesc despre scîntei şi despre 'letricitate...

— Cum adică? întrebă Tiron. Ana cea tăcută.

Lelea Safta privi în jur şi cînd văzu că Margareta-i departe, cu targa de lut spre masa unde se turna cărămida, îşi lăsă capra să pască şi porni boscorodirea :

— Anume v-au scos azi la lucru, ca să vă trăsnească sf. Foca, pe care Dumnezeu l-o pus mai mare peste fulgere şi trăsnete. V-o arătat semn. Luaţi aminte ! Dacă mai lucraţi, vă trăsneşte sfîntul ca pe plopul cela. Auziţi, puişorilor ?

Copiii se-ngroziră de-a binelea. Lelea Safta sfătui mai departe, în şoaptă şuierată :

— Hai, căraţi-vă acasă, repejor. Pe ici, pe sub malul pîrăului, să nu mai ştie mime. Sf. Foca o mai trimis un semn : curcubeul. Îl vedeţi ? Vesteşte o furtună şi mai grozavă.

Galeş Irina scăpă targa jos. Vucu Miron bombăni :

— De trăsnet, dă, mă cam tem. Dar curcubeul îmi place. E frumos.

— Frumos, puişorilor ! Uite-l cum bea apă din pîrău. Dacă te dai de trei ori tumba, peste cap, acolo unde bea apă curcubeul te schimbi din băiat fată şi din fată băiat.

— Vai de mine !

— Băgaţi sama ! Curcubeul deschide vrana furtunilor. Mîine trăsneşte celălalt plop şi... şi pe urmă şura asta ! Pe toţi v-amestecă, uite-aşa, cu lutul şi cu cărămizile astea blăstămate !

Vorbea repede, înşurubînd glas ascuţit în urechi şi în inimi. Paraschiv Vasile, Ciocîrlan Ştefan, Huţan Viorica încremeniră, uitînd lopeţile înfipte în lut. Admiraţia pentru curcubeu se schimbă în spaimă.

— Haideţi, mă, cu tărgile ! strigau „călcătorii".

— Veniţi o dată ! Aţi adormit sub mal ?

— Nu vă duceţi, nepoţeilor ! E păcat ! Mai bine priviţi curcubeul, puişorilor. Ce om ar putea face un curcubeu ? Hai ? Ce om ? Numai sfinţii... Iar voi lucraţi în ziua sfîntului care-i mai mare peste o minune ca asta.

Curcubeul revărsa lumină feerică şi ciudată peste tot cuprinsul. Vucu Miron uitase explicaţiile învăţă-

torului. Şovăia: „Nici bădita Traian Trufaşu, cîtu-i el de voinic tot n-ar putea face nici o fărîmă de curcubeu, darămite... Lelea Safta are dreptate. Mai bine s-o şterg. Am un cuib de sturz colo-n dumbravă şi..."

— Eu o alung pe moaşa asta! şopti Ana Tiron.

— Cu măturoiul îi dau în... tresări Brînduşa, înşfăcînd coada unui măturoi mare, lat, din frunzar de mesteacăn şi rotindu-l în aer, puternic. Picăturile de apă de pe măturoi se împroşcară larg, roată, în văzduhul însorit. Toţi copiii care prinseră gestul Brînduşei exclamară cu deznădăjduită bucurie:

— Curcubeu!... Un curcubeu mai mic!...

— A pierit... suspină Miron.

— Din măturoi! îi tremură glasul Brînduşei. Da, din picăturile de apă.

Şi mai roti încă o dată măturoiul şi mai puternic. Curcubeul apăru mai sus şi mai clar.

— Vai! Brînduşa face curcubeu! exclamă Irina, din adînc, parc-ar fi gemut. Şi se lăsă jos, covîrşită de mirare.

— Da... Chiar curcubeu! îşi ascuţi glasul Vucu Miron tot aşa de covîrşit. Moaie-l în apă, Brînduşa şi mai aruncă o dată! Uite colo, în ghiolul cela. Aruncă!

Zorită de nerăbdare, de surpriză, fata împlinea întocmai spusele copiilor.

— Brînduşa face curcubeu! hăuliră toţi, cuprinşi de-o admiraţie şi de-o bucurie fără margini.

A treia oară văzu şi lelea Safta culorile scrise pe cer de apa ţîşnită din măturoiul Brînduşei. Întoarse o privire speriată împrejur şi, tîrîndu-şi capra de coarne, se furişă pe sub mal, spre sat.

Strînşi în jurul lui Dragoş, o jumătate de ceas, copiii şi chiar flăcăii şi fetele se întrecură, care mai de care, să arcuiască în văzduh curcubee înalte, împroşcînd apa cu măturoiul în lumina soarelui.

— Moaşă Safta! — strigă Miron — ne vrăjeşti cu minciuni cît mata de mari. Da' unde eşti! Aha,

te-ai cărat? Bine... Da' pînă la cuibul de sturz tot mă furişez eu o leacă. Numa' să-l văd de nu l-or găbjit careva...

6. — Am cîştigat bătălia muncii obşteşti! gesticula Hîrlea larg, în faţa lui Dragoş. Ne putem felicita! Un prieten din minister mi-a scris că se pregăteşte reforma învăţămîntului. Noul an şcolar, anul reformei! Dacă avem local, avem şi frecvenţă sută la sută. Păcat că-n coasta noastră zac ţiganii ăştia de dincolo de moară. Ăştia or să ne păteze obrazul. Fug, domnule, de cultură ca hotentoţii. Ăstora să le clădeşti o biserică din caş s-o înfulice în ziua de Paşti şi una de slănină s-o halească de Crăciun. Să le dai o gîrlă de rachiu şi o diblă să cînte. Atît! De asta-s buni: de cerşit, de ciordit, de halit şi de zdrăngănit, rîse mulţumit de sine, triumfător, răsucindu-şi cu stînga fire din mustaţa tuşinată scurt.

Dragoş se căzni cîteva clipe să desluşească firea şi gîndurile directorului. Dar ochii mobili, lunecoşi, buzele arcuite în zîmbet batjocoritor, nasul drept, cu nări largi şi ciudat de sensibile, parc-ar adulmeca mereu mirosuri exotice, îl opreau ca o pavază, ca o carapace. Mai cercă, totuşi.

— Stroe, deşi-i din Ţigănie, ne ajută la şcoală. Iar fata lui...

— Ei, dacă-i vorba de excepţii onorabile, *exceptio facit regulam!* mai este şi Margareta Florea; tot cam de prin partea locului îşi trage originea şi neamul. Dar poate-o... „înnobila-o" Porumbiţă, că-l văd foarte insistent. E îndrăgostit, fantele şi... compătimeşte.

Fără să ştie de ce, Dragoş socoti gluma asta drept o stupiditate. Şi, ca de obicei, în atare împrejurări, ieşi din cancelarie şi se-ndreptă spre moară. Mergea

gîndind la Hîrlea : „Face treabă. S-a antrenat cu toată energia în construcția școlii. N-am greșit susținîndu-l în fața lui Tiron. Uneori, însă, o mai dă prin șperlă, ca acum. Ce are cu Margareta ? Porumbiță și Manga... O monstruozitate". La punte, Ioana Tudor se chinuia să ridice în spate un sac cu făină. Dragoș se opri :

— Greu ?

— Dare-ar dracii-n el !

— Chițcop are căruță, cai, boi. De ce cari cu spinarea de la moară ?

— Caii-s la tîrg. Boii, în grajd, la hodină.

Avea o ironie amară în glas și suliți de mînie în priviri.

— Hai, să-ți ajut să-l ridici.

— Mulțămesc !

Sălță sacul și se clătină sub povară ; din drum întoarse spre Dragoș o căutătură tristă :

— Dacă ești așa de omenos, de ce nu m-ajuți să scap din robia lui Chițcop ?

Dragoș tresări, parcă l-ar fi izbit în față tot șuvoiul de lapă rece din scocul morii. Nu știu ce să răspundă. Privi cum se înfundă tălpile desculțe ale Ioanei în prundul lunecos, cum i se arcuiesc muschii pulpelor, și-și urmă gîndul : „A văzut că l-am înfruntat pe cumnatu-su și crede că... Dar eu... Cu cine să mă sfătuiesc și să... Dacă ar fi Lucreția aici ?... Inteligentă, cu bun simț... Cu bun simț ? Nu. Nu cred că Lucreția mi-ar fi o bună sfetnică. Ea nu simte durerile și nenorocirile oamenilor".

Dincolo de șirurile de plopi și de stejari, sub malul de lut galben, se înghesuiau căsuțele din Țigănie. Pe uliță, copiii se fereau din calea învățătorului, ascunzîndu-se în bordeie, ca niște guzgani sperioși. Dragoș se opri în fața potcovăriei lui Stroe. Se rezemă de ușor și începu vorba. Mișcînd pîrghia foalelor, potcovarul numără peste douăzeci de copii din Țigănie care nu învață la școală. „Pepinieră de analfabetism. Și școala-i la cinci sute de metri. Ce-am

făcut astă-vară, astă-toamnă? La dracu'!" se blestema Dragoș, privind pe Stroe cum lovea cu ciocanul în potcoava înroșită.

— Eu am dat-o pe Irina la școală că are glas bun. Au sărit alde Cucută: „Dă-o, zice, să-nveţe carte. Şi-apoi o luăm în taraf".

Şi, icnind, Stroe bătu repede potcoava pe nicovală pînă-i dădu forma dorită. Pe urmă grăi iar, gîfîind:

— As'vară, la Dărmăneşti, un' de la... de la căminele culturale, un' tinerel, da' foarte iscusit la vorba lui, 'ce: „Tovarăşe, s-o dai neapărat la şcoală, că fata'netale are o comoară în gît. E cam mare de ani da' văd c-o prins repede scrisu' şi cetitu".

Căli potcoava în apa neagră din troaca de lîngă vatră; apoi, cînd Irina apăru în pragul potcovăriei, spuse:

— Or să vină şi Chihai şi Trandafir şi Linguraru. Mi-au făgăduit c-or să vină cîte două-trei zile la lucru la şcoală.

Învăţătorul îi mulţumi pentru grijă şi-o invită pe Irina să cînte ceva. Fata se roşi pînă în vîrful urechilor, scuturâ cozile groase şi negre:

— Cînt, da' de-afară... Se retrase dincolo de peretele de bîrne, îşi drese încetişor glasul şi porni, abia auzit:... „Mugur, mugurel, ia fă-te mai măricel"...

Un tăciune, plesnind, acoperi o clipă glasul şi scăpără cîteva scîntei. Stroe opri foalele. Glasul Irinei se întări şi se încălzi:... „Bate-i doamne pe ciocoi, cum ne bat şi ei pe noi"... Induioşat, învăţătorul se sprijini de nicovală şi, fără voie, privirile i se împăienjeniră; îl cercau amintiri duioase. O droaie de copii, adunaţi tiptil, priveau extaziaţi la Irina. Dar cum băgară seamă că învăţătorul cată spre dînşii, o împînziră care-ncotro: unii după potcovărie, alţii mai departe, după plopi, spre moară.

— Iar ai început lălăiala, zăludo? Marş în huci, după vreascuri! Nici cîntarea, nici învăţătorul nu-ţi dă de haleală.

— E... e nevastă-mea, Glafira, lămuri Stroe, stin-

gherit, clătinînd din cap spre bordeiul de unde venea strigătul. Ei nu i-i voia să-nveţe carte Irina. 'Ce mai bine să culeagă bureţi ori să cioplească linguri, ca Fănica lui Petrea. Femeie proastă, neumblată în lume, Glafira...

Irina opri cîntecul : tremura de ciudă şi de ruşine. Dragoş îi mîngîie părul ondulat şi lucios ca smoala. „Seamănă cu părul Margaretei," constată bucuros Dragoş. Dacă cineva l-ar fi întrebat de ce-l bucură un lucru aşa de neînsemnat, n-ar fi putut răspunde.

— Bravo, Irina ! O să te pun să cînţi şi la serbare, lăudă el anume, cu glas tare pe fetiţa potcovarului şi plecă spre şcoală. Îl urmăriră cîtăva vreme privirile galeşe ale Irinei, glasul ciocanului răsunînd pe nicovală, apoi vuietul morii, murmurul Sohodorului şi freamătul plopilor. „Va ajunge cîntăreaţă Irina ori, ca Fănica lui Petrea, va umbla cu borboada trasă pe ochi, să nu-i mai vadă nimeni faţa ? Fănica, Ioana, Varsavia... Ce făpturi nefericite, ce viaţă ! Aici, cu Savu care vine beat la şcoală, cu Porumbiţă care neagă importanţa şcolii, cu Petrescu care... Parcă eu î-s mai breaz ?" Nu mai putu gîndi la asta. Îl durea şi destinul lui şi al altora. Intră în cancelarie, hotărît să discute cu colegii, să găsească un mijloc de şcolarizare a copiilor din cătunul de dincolo de moară.

Dar aici găsi mare zarvă şi anchetă. Cu nuiaua în mînă, directorul judeca doi elevi dintr-a patra.

— Acatrinei, eu ştiu că matematica-i un şir de scamatorii, inventate pentru o subtilă echilibristică a minţii omeneşti. Eu înţeleg că matematica nu-i pentru orice mîrlan. Dar ca în ora de matematică să facă morişti cu cărăbuşi în loc de probleme, asta n-o mai concep ! Tu care studiezi pedagogia nouă, sugerează-mi o sancţiune exemplară.

— Îţi sugerez o recompensă. E mai just.

— Cum ? De ce ? se dezumflă Hîrlea, înţepat în spinul rece al răspunsului. Pentru că au desconsiderat matematica, o ştiinţă care...

— Ba pentru că ţi-au dat prilejul să fii mai ceva ca Don Quijotte: nu lupţi cu morile de vînt, ci cu moriştele de cărăbuşi! hohoti Savu, susţinînd, o leacă ameţit.

Hîrlea pufni pe nări abur de mînie, ca un armăsar şi tuşi amarnic către elevi:

— Marş afară! Vorbim noi mîine, derbedeilor!

Copiii ieşiră, cu spatele înainte, înspăimîntaţi, cu ochii ţintă la nuiaua din mîna directorului. Dragoş se aşteptă ca Hîrlea să pornească harţa cu dînsul. Dar, nu. Aprinse o ţigară şi tăcu. Tăcu parcă n-ar fi avut nimic de spus. Porumbiţă însă se simţi dator să-şi apere directorul; se ridică de pe scaun, îşi înfipse mîinile în buzunare şi se pieptoşi în nasul lui Dragoş:

— Cum adică domnule? Aştia fac morişti de cărăbuşi în clasă şi tu...

— Majoritatea actelor de indisciplină îşi au originea în proasta metodă de lucru a învăţătorului, ripostă calm Dragoş.

— Mă insulţi? — răbufni Hîrlea, ca o oală care nu-şi mai poate ascunde clocotul şi azvîrle de sub capac cîte o împroşcătură de aburi.

— Nu. Iţi spun doar că morişca a fost mai interesantă decît lecţia. Atît.

— Faină! sughiţă iar Savu. Dom'director mi se pare că ţi-ai găsit nasul cu tînărul ăsta.

Lui Dragoş îi plăcea intervenţia lui Mihai Savu, dar nu-i putea ierta beţia. Socoti că nu era momentul potrivit să pună problema şcolarizării copiilor din Ţigănie şi ieşi iar din cancelarie.

7. Brînduşa şi Ana s-au sfătuit să însemne şi ele într-un caiet oamenii care vin la muncă ori dăruiesc ceva pentru şcoală. Copiii erau mîndri că învăţătorii îi trimiteau să cheme sătenii la lucru:

— Cum să nu vii ? Doar ai făgăduit, bădița Mihalache ?

— Pentru școala noastră !

Tiron Ana cea tăcută învățase cum să grăiască fiecăruia, ca să nu refuze. La Melinte ori la Hutan :

— M-a trimis dom'director. Chiar dumnealui te roagă să vii. — La Bursuc sau la Văideni schimba macazul, vorbind ca tată-său : adică nu putem noi face o școală mare, bădiță ?

Dar amestecul copiilor într-o socoteală ca asta nu era pe placul tuturor părinților.

— Eu vin să lucrez, spunea Saveta lui Tiron, frămîntînd lutul în mîini, izbindu-l în calupurile presărate cu nisip și netezindu-l cu linia : gravidă, ea nu putea face altă muncă. Dar nu mă-mpac cu colinda copiilor pe la porțile oamenilor. Stîrnesc și hărățesc cîinii. Și asta-i nechibzuință.

— Ai dreptate, adeveri Maria lui Ion Axinte, mama Brîndușei. Sînt unii cam porniți împotriva școlii și-or asmuți cîinii asupra copiilor.

— Și Ana și Brîndușa sînt inimoase și le place misiunea de curier, le liniști Dragoș. Și-apoi, vorbind cu oamenii, copiii devin mai îndrăzneți, mai descurcăreți. Au atras-o de partea lor pe fetița Varsaviei, pe Măriuța, cu toate că nu-i la școală. Chiar Ana dumitale mi-a spus că, după ce termină de prășit la Pandele Andronescu, vine și Varsavia Bour la lucru. Măcar o zi-două, să fie și ea între noi.

Duminică, sohodorenii au primit ajutorul voluntarilor din Valea Rece și din Padina. Ziua de clacă a fost spornică și deosebit de veselă. Aria la cărămidărie a trebuit să fie dublată. Căruțele cu care au venit megieșii au făcut zece transporturi de piatră, alături de căruțele celor din sat. Inițiativa de a cere ajutorul satelor vecine la pornit de la Savu. Hîrlea și-a însușit-o, făcînd el însuși invitațiile la telefon. Au venit mai ales mulți flăcăi și fete. Dar cu cît numărul oamenilor sporea pe șantier, cu atît se-nver-

suna parcă mai tare Varsavia Bour. Oprea în uliță ba pe una, ba pe alta dintre femei și le dăscălea:

— De ce vă duceți la școală, fa? Nu robiți voi destul acasă?

Din Iliești a venit, spre seară, numai Lucreția. Și nu ca să lucreze, ci să-l ia pe Dragoș la plimbare.

— Ați făcut pînă acum o sută de mii de cărămizi? E o cifră! Dar cînd a rămas numai cu Dragoș, l-a întrebat: Și mă rog ce-ai să cîștigi tu din asta? Te fac ăștia director?

— O s-avem școală, Lucreția, răspunse Dragoș.

— Eu te previn: vezi-ți de clasa și de cărțile tale. Nu te-ncurca în construcția școlii. Hîrlea nu-ți iartă că-l concurezi. Bagă seamă; eu nu-ți aduc mîncare, cu sufertașul, la pușcărie, Doamne ferește!

În prima clipă, Dragoș nu înțelese nimic. Pe urmă înmărmuri.

— Cum adică, tu ești... ești împotriva școlii?

— Ferit-a sfîntul! Cum mă poți învinui? Dar mă tem să nu te compromiți. E vorba de bani, de materiale. Și tu n-ai simț practic, nu cunoști oamenii.

— Nu te-ngrijora de asta: o să-nvăț. Dac-ai să fii și tu, aici, lîngă mine...

— Nu pot fi! Postul, dacă se va crea, se va crea pentru Mircea Hîrlea. Al tău e ochit pentru soția lui. Că nu-i prost Mircea s-o ia pe Florea, cum plănuiește doamna Hîrlea. Cred că, în doi ani, ai avut timp să vezi și tu că directorul nu îngăduie în Sohodor decît pe cei supuși, pe cei care nu-l concurează la direcție. Ori ce-i altceva zbaterea ta pe șantierul școlii decît candidatura la direcție? Ce, el nu vede?

Mai mult din instinct decît din descifrarea intențiilor Lucreției, Dragoș nu se lăsă împins pe panta acestei discuții. Glumi:

— Am să mă-nsor. Și poate-oi fi și director. O nenorocire nu vine niciodată singură. Deși, jur că nici nu m-am gîndit să... Ce-ți trece prin cap!

O luă pe Lucreția la brat și-o conduse, prin înserare, pînă acasă. Îi vorbi într-una, pătimaș, înaripat.

O simțea lîngă dînsul, caldă, fremătînd de dorinți, de viață. Era fericit că, în sfîrșit, o regăsește iar, ca acum șase ani.

Dar cînd urcă în cerdac, cînd începu și ea să vorbească, Dragoș descoperi în lumina lunii, altă Lucreție: blazată, plictisită, acră. Se ferea, îi respingea îmbrățișările:

— Lasă-mă!... Mă sufoci, ce dracu'! De ce mă săruți atîta?

Nu era vreo ingenuă încercare de a prelungi deliciile sărutului, ci dezgustul în fața dragostei.

— Te iubesc...

— Te cred, dar mi-i silă. Sînt sătulă...

— Lucreția, de ce vorbești așa!

— Ești un naiv. Nu știi cîte s-au întîmplat de cînd... în timpul războiului...

— Îmi închipui. Dar să nu vorbim niciodată despre asta!

— Nu se poate, Dragoș. Tu nu știi ce tragedie este să fii o fată mai curățică, într-un sat ca Iliești, pe vreme de război, cu Milică Andronescu, cu Porumbiță, cu ofițeri nemți...

— Înțeleg și iert totul! Numai tu să le înmormîntezi în tine și să le uiți, cum uiți visele cu strigoi.

— Așa zici acum, dar mai tîrziu, cînd ți s-o mai potoli focul dragostei...

— Vreau să fii a mea.

— Nu!... Ah bărbații! Toți sînteți niște negustori de carne vie... Toți mi-ați tîrguit frumusețea. Chiar și tu!

— Lucreția!

— Da, și tu!... Și pentru că n-ai avut ce-mi da, mi-ai dat poezia dragostei. Te costa mai ieftin!

— Draga mea...

— Așa că, dacă-i vorba să mă vînd, barem să mă dau unuia cu bani.

Plămînii lui Dragoș înghețară. Poate și inima. Doar mușchii brațelor s-au destins, iar picioarele l-au împins să coboare din cerdac. Parcă l-a înhățat o menghină de frunte și niște cătușe i-au sugrumat pieptul. „Cum

de n-am văzut tragedia din sufletul Lucreţiei ? Ce orb am fost, ce orb !"

O zi şi o noapte, inima lui Dragoş a fiert în oţet şi mătrăgună.

8. Cu cît înaintau lucrările pe şantierul şcolii, cu atît se strîrnea în sat un freamăt de bucurie şi, simultan, o ciudată zîzanie.

— Luptă înverşunată dintre discordie şi armonie, glumea Savu.

Unii oameni stăteau multă vreme pe scaunele din faţa porţilor şi sporovăiau despre şcoală, despre învăţători, despre secretarul organizaţiei de partid. Alţii se strîngeau şi tăceau, aruncînd priviri piezişe ori împungînd rar cu cîte-o şoaptă. Ba parcă, în anume ogrăzi, lătrau ciinii noaptea, scurt, amuţind repede, semn că se află stăpîn pe aproape.

Ilie Ciocîrlan, Mîndrilă Vucu şi alţii întîrziau cam mult cu Ghiţă Lungu la cooperativă, fumînd tacticos, schimbînd cîte un cuvînt ori cîte-o privire, sorbind din ţoiuri monopol tare şi, mai ales, ascultînd ce se spune în jur. Iorgu Cremene, cel dintîi, îi atrase luarea-aminte lui Tiron :

— Ne coc ceva, ăştia, măi Dumitre.

Secretarul o chemă pe Margareta şi-o rugă să stea de vorbă cu Varsavia, cu Ioana Tudor şi cu Fănica Linguraru.

— Eşti tînără, dibace la vorbă, tovarăşă învăţătoare. Adă-le cu inima spre noi.

Margareta se bucură c-o laudă secretarul. Se sfătui cu Hîrlea şi cu Porumbiţă.

— Nu-ţi bate capul cu nişte îndărătnice, cu nişte tîmpite, care nu ştiu să zică nici bună ziua ! se scandalizâ Aurel Porumbiţă. Tu, dac-ai primi să... te-aş scuti de orice muncă.

— Bine, dar secretarul...

— Varsavia-i vară cu Tiron ; n-are decît s-o prelucreze el. Tu eşti tînără şi nu face să te amesteci în tărîţe, cum zice... Oricum, fereşte-te de nebune! Şi nu mă mai trata cu indiferenţă. Ştii că eu îmi menţin...

Margareta stătu mult pe gînduri. Parcă nici nu-l auzea pe Porumbiţă cum se chinuia să-i demonstreze că-i foc îndrăgostit.

— Dacă în vara asta nu mă însor cu tine...

— Găsesc că te pripeşti. Şi dacă te pripeşti, s-ar putea să dai greş. Eu nu te iubesc şi nici nu cred că te-aş putea iubi vreodată.

— Las'că ştiu eu : aşa zic toate fetele timide, ca tine. Dar nu-i nimic. Am răbdare.

Dumitru Tiron trecea în fiecare zi pe la cărămidărie, pe la cariera de piatră ori pe la şcoală unde se aduna lemnăria, nisipul, piatra. Săptămînal îi chema pe învăţători şi ţinea o scurtă şedinţă în care se analizau înfăptuirile şi se luau hotărîri noi.

— Împotriva propunerii voastre şi a inginerului — se ridică Hîrlea, la sfîrşitul scurtului raport înfăţişat de Dragoş — eu susţin să păstrăm clădirea veche.

— Dimensiunile terenului ne impun s-o dărîmăm. N-avem încotro.

— Nu-i bună de nimic, tovarăşe director. Dumneata însuţi ai spus că-i o primejdie socială.

— Mă mir că domnul Mancaş nu-şi apără opera.

— E o ruină, o simplă amintire.

Lucrurile cam tărăgănau, Dragoş n-avea energia să-l convingă pe director să înceapă dărîmarea. Şi Dumitru Tiron observase că în ultima vreme Dragoş se schimbase. Era tare necăjit. Secretarul vedea, înţelegea dar nu ştia cum să-l ajute. „Ce să-i spun? Ce să-i fac? E mai învăţat decît mine. O cunoaşte pe Lucreţia din şcoală. Ce sfat să-i dau eu? Eu care nu izbutesc să mă înţeleg măcar cu Saveta?" Dar constatarea asta nu era o consolare ; cînd îl vedea pe Dragoş tăcînd şi muncind trist, parcă i se poticnea inima într-un spin de măceş. De-o săptămînă nu l-a mai văzut rîzînd. Alaltăieri l-a

auzit spunînd lui Savu: „Bate-ţi joc de femei, ca Porumbiţă. Cinstea în raporturile cu ele e o prostie". De la Cremene, Tiron a aflat că Dragoş nici nu se mai îngrijea de masă. Mînca pe fugă şi pe sponci, unde apuca. Tot salariul pe mai l-a trimis unui frate care se însura. „Vezi, şi învăţătorii ăştia... Greu cu ei", gîndea secretarul, în vreme ce Hîrlea căuta să argumenteze că se poate găsi un alt teren pentru clădirea cea nouă şi că, eventual, să se cumpere o parte din grădina bătrînei lui Boboc şi să se construiască acolo.

— Mai aşteptăm o leacă pînă facem formele, dar avem un teren...

Asista şi Porumbiţă la şedinţa asta, dar habar n-avea ce se discută. Nici nu voia să ştie. Şoptea într-una la urechea Margaretei, cu aerul unui versat cuceritor, care întreţine o doamnă distinsă să nu se plictisească, înainte de începe partea a doua a balului. Învăţătoarea tăcea, îl urmărea pe Hîrlea, pe Tiron, pe Damaschin şi pe toţi care luau cuvîntul şi, din cînd în cînd, zîmbea enigmatic, întorcînd spre Porumbiţă ochii mari, migdalaţi, cu dulci irizări verzi, în care el nu ştia dacă trebuie să citească dragoste ori ironie.

Dragoş se mira de purtarea celor doi şi se revolta în sinea lui. „Uite-o şi pe asta cum savurează aiurelile lui Porumbiţă. Nu-l vede că plesneşte de îngîmfare şi de prostie?" O clipă voi să-l întrebe pe Hîrlea de ce ţine aşa de mult să schimbe terenul şi să păstreze vechiul local. Nu cumva anume ca să nu înceapă clădirea? Dar se răzgîndi. Socoti că-i mai nimerit să se angajeze Hîrlea direct în construcţia şcolii. Pe Savu şi pe Petrescu, directorul îi ţinea de o parte. „Sînt fără prestigiu, compromişi, blegi, tîrîie brîu; sînt ca nişte oi toante... Te-ncurcă la treabă. Cînd ţi-i lumea mai dragă te lasă cu... pe gheaţă."

Şedinţa s-a sfîrşit fără a lua vreo hotărîre. Dragoş era încurcat şi parcă abulic.

— Daţi-mi răgaz cîteva zile.

— Sigur ! Tot nu putem face nimic pînă nu se termină cursurile.

La plecare, apropiindu-se de Porumbiță și de Margareta, Dragoș filozofă acru, ostil :

— Plicticoase ședințe mai ținem noi.

— Adevăr grăești ! Plicticoase ale dra...

— Noroc că voi le mai îndulciți cu declarații de dragoste.

— De unde știi ?

— Nu-i greu să vezi, pe mutrele spoite cu beatitudine.

— Mare psiholog !

— „Curtea", făcută chiar și într-o ședință plicticoasă, este, din partea bărbatului un semn de grosolănie sufletească și de sărăcie în patosul virilității, iar din partea femeii care acceptă tîrgul, dovada unui suflet de sclavă ori de cocotă !

— Cuum ? Grosolănie ? Coco...

Dar Dragoș grăbi spre ieșire. Porumbiță porni să-l înhațe de mînă și să-i ceară socoteală. Surîzînd, Margareta îl opri :

— Nu-i vinovat. N-avea de unde știi că nu mă interesează „curtea" dumitale. Mă interesează școala.

Porumbiță parc-ar fi căzut din nucul pe sub care treceau. Îi trebui mult timp pînă se reculese și începu iar asaltul :

— Ești o fată fină, subtilă. Nu te compari cu nici una din învățătoarele noastre. Toate-s prea rurale, prea simpluțe. Jur c-am să-ți fiu un soț fidel, ideal...

— Te-nșeli. Sînt și eu tot o învățătoare, tot „rurală", tot „simpluță".

— Nu, zău... Tu ai trăit la oraș, eu... eu m-am născut la oraș. Amîndoi sîntem mult mai șlefuiți decît... Cît sîntem împreună *carpe diem,* cum zice directorul.

— Cu mine n-ai să-ți poți „trăi" nici clipa, nici veacul. Bună seara !

— Iar îmi faci figura ?

Și-l cuprinse, subit, plictiseala, deznădejdea. Porni spre casă. Pe urmă se gîndi să se ducă la popă, adică

la preotească. „Ce neşansă... Şi numai din pricina lui Acatrinei, idiotul! E furios că l-a păsărit Lucreţia. Un falit sentimental".

Dar cînd ajunse în dreptul casei se răzgîndi. „Sînt frînt... Ce meserie! Învăţător: adică rîndaş la plodurile mîrlanilor din Sohodor. Şi nici o satisfacţie. Nici chiar muieruşca asta nu vrea. Mi se pare că mă-ndrăgostesc... că mă-ndrăgostesc serios. Dar eu nu-nghit şopîrle, nu".

În tindă, Neculai Chiţcop, Pavăl Năstasă şi Pandele Andronescu stăteau aproape, bot în bot, pe scaune scunde, lîngă masa rotundă cu trei picioare, la care gazda mînca de-o vreme încoace, să creadă lumea că-i sărac. Se cinsteau cu rachiu din acelaşi păhărel ştirb „de servici" cu care Năstasă îşi trata musafirii de rînd.

— Cam devreme ai dezertat de la datorie, dom' Aurel! se agăţă cu vorba de el Pandele înghiţind un dumicat gras de pîine cu slănină. Altă dată staţi în... în şedinţă pînă la miezul nopţii.

— Mă cam doare capul, însăilă Porumbiţă cu stînga un gest spre frunte.

Pandele cîrmi către învăţător obrazul scofîlcit, sprîncenele ghemuite, fruntea brăzdată, ochii înconjuraţi de creţuri mărunte, adînci şi dese, mustaţa sură şi rară, chelia lucioasă. Lui Porumbiţă i se părea că întreg chipul lui Pandele exprima spaima, deruta.

— Păi, daaa... îl compătimi Năstasă pe învăţător. Cum dracu', dom' Aurel, să nu te doară capul? Că vă munceşte ca pe nişte hristoşi. Eu nu văd? Înainte, învăţătorul huzurea. Un trai şi-o viaţă. Zău aşa! De-a mai mare dragul. Eu am învăţat cu Dandu. Intra în clasă la opt, la nouă, cum poftea. Punea mîna pe vargă, o ridica drept, cum ridică surugiul biciuşca la cai. Bocănea: pac-pac! de două ori în catedră. Se făcea linişte. Musca! Începea procitania şi totul mergea ca pe şfară. Sfîrîia, nu alta. Dar acu'... La mine au stat mai mulţi învăţători în gazdă; dar spun drept, muncit şi stors ca dumneata — nici unul. Neam! Zău aşa.

— Şi... v-aţi apucat serios să faceţi şcoală nouă? iscodi Andronescu, ciugulind cu vîrful degetelor firimiturile de pe pieptar şi aruncîndu-le în gură.

— Mda... ne-am apucat, cu tot satul, suspină Porumbiţă, dînd să se tragă spre odaia lui.

— Nu iei un rachiu, colea, cu noi?

— Mulţumesc, domnule Năstasă, dar cum am spus, mă...

— Aista-i rachiu anume pentru de aceea: pentru trudă şi pentru durere de cap. Le ia parcă le-ar lua cu mîna, zău aşa. Ia poftim! apucă de pe policioară un alt păhărel, îl umplu ras şi i-l întinse. Gustă şi o bucată de slănină, cu pîine, aşa, gospodăreşte. Că după cîte ştiu, în cănţelerie n-aveţi decît sticle cu cerneală, iară alinător de-aista, neam! Zău aşa.

— Am auzit c-aţi chemat-o la muncă şi pe Fănica lui Petrea Linguraru, rînji Chiţcop, clipind din ochii lui mici, negri ca tăciunele şi neastîmpăraţi, ca la viezure.

— De ce nu?

— Ei, dac-o scoateţi pe aia în lume, vezi, dom' Porumbiţă că se nimere să-şi capete iar glasul şi să-şi aducă aminte din cel război.

Porumbiţă îngălbeni şi înghiţi cu noduri. In piept i se făcu un gol în care începu să odrăslească spaima, reflectată parcă de pe chipul lui Pandele.

— Şi apoi, mă rog, de cînd Sohodorul s-a mutat în Ţigănie? Imi pare rău că nu-i aici şi dom' Antonică, să-l întreb şi pe el: sat de oameni gospodari îi ăsta?

— Acu-i se spune „tovarăşu'" director!

— Da! I se spune. Numai că „tovarăşu'" o cam fost ţărănist, cu mine.

— Bun orator însă, n-am ce zice.

— Ce s-a mai încontrat cu popa şi cu cumătru' Pandele, zău aşa.

— Aşa era politica pe-atunci, cumătre, cu-ncontrare mare.

— Da, eram mai multe partide. Şi răcneam...

— Cine răcnea mai tare, acela avea şi puterea şi dreptatea şi averea. Iar popa răcnea pentru liberali de se detuna catapeteazma.

— Las' că nici Hîrlea nu se lăsa mai prejos. Cînd îşi slobozea oratoria o ţinea cîte o juma' de zi, într-una. Zi-i şi dă-i, dă-i şi zi-i! Dintr-o sută de mii de vorbe dacă-nţelegeai zece: cîte-un „domnilor", un „şi", un „ticălos"... Încolo, ioc! Lumea nu-l credea; dar, de lehamete, să nu-l mai audă lătrînd, 'cea că-l crede.

— Ei, dar era bine.

— Zău că era bine.

— Şi, mă rog, la şcoala asta nouă, trebuie să munciţi şi-nevoastră învăţătorii, chiar aşa, la lopată?

— Mda... mormăi Porumbiţă. Se vede că... n-avem încotro. Dar eu...

— Într-un fel, cînd văd pilda, oamenii prind curaj şi...

— Şi pe cînd vreţi s-o daţi gata?

— La toamnă, răspunse învăţătorul, întinzînd păhărelul gol. Năstasă i-l umplu iară.

— Ei, brava! Dar nu-i prea-n scurt?

— Acatrinei a făcut toate socotelile. El răspunde.

— Va să zică el e cel mai! El e răsponzabil?

— Da, el.

— Şi dumneata?

— Eu, de! nu vreau să mă pun rău cu nici unul.

— Foarte cuminte! Ce ai dumneata de-mpărţit cu satul? Îţi vin plozii la şcoală? Bine. Mustruluieşte-i cît pofteşti, burduşeşte-i cu carte. Aşa scrie la reglementul meseriei dumitale şi pentru asta te plăteşte statul. Încolo, reglementul nu mai scrie nimic.

— Ei, dacă-n 29 nu era criza cea mare, ce mai şcoală îi turnam noi, ţărăniştii, zău aşa, suspină Năstasă.

— Te lauzi! sări Andronescu. Aţi mîncat banii statului strînşi cu subscripţia.

— Lasă, cumătre Piandele. Mi-eşti musafir şi nu-i frumos să-ncepem iar gîlceava. Ce-a fost a fost. Gata.

Mortul de la groapă nu se mai întoarce, neam! Zău așa.

— Ba se-ntoarce! scrîșni Andronescu printre dinți.

— Intr-anumită privință, ai și 'netale dreptate. Năstasă dădu de dușcă păhărelul pe care Pandele îl crezuse pentru dînsul.

— Și, ce v-a apucat taman acu' zorul cu școala? Vreți să se laude comuniștii. Noi, noi v-am făcut-o!

— Vine o reformă a învățămîntului și trebuie să avem local încăpător pentru toți copiii din sat.

— Aoleu! exclamă fără voie Năstasă. Păi asta-i rău, frate.

—De ce rău? se grăbi Chițcop să-l liniștească, molfăind o bucată de pîine cu slănină și umblînd cu ochii după sticla cu rachiu. Cine învață e mai... mai învățat. Și mezinul tău o să fie.

— Lasă, cumătre, nu te mai preface, că dom' Aurel e de-ai noștri. El ne-nțelege suferința și amarul, zău așa. N-o să mai găsim nici un plod pentru... 'Neta cumătre Neculai, ai pus barem mîna pe Vichentie al Varvaroi și pe toanta de cumnată-ta. Dar noi ce ne facem? Acatrinei ăsta, cu Tiron...

— Ehei, am văzut noi unii mai grozavi și tot s-au poticnit în bot, ca armăsarii cînd calcă-n groapă de lup.

In odaie se făcu tăcere. Porumbiță regreta că s-a oprit la discuție. Pe Năstasă însă nu-l interesau regretele învățătorului. Vorbele lui Chițcop despicau cu încetul o lucire de lumină în capul lui cam întunecat de rachiu. Cînd le înțelese deplin tîlcul, turnă încă un păhărel și îndemnă:

— Bea, fir-ai al dracului, cumătre, c-afurisit cap ai, zău așa.

Porumbiță intră în odaia lui. Se întinse pe pat. Dar salteaua parcă era umplută cu spini. „Ce vor ăștia? Auzi, eu grosolan... E gelos tipul. Să știi că-i gelos"... schimbă el repede gîndul. „Nu, nu-i de chip: sînt nevoit să muncesc și eu la școală. Muncă brută. Altfel

mă iau la ochi şi-mi zgîndăresc trecutul. Mă ţin de Hîrlea, că are fler. Ce-o face el, fac şi eu."

Muncit de gînduri, tulburat de furtuna căzută din senin, adormi tîrziu, după miezul nopţii.

9. Şi Margareta simţea că în Sohodor a început o luptă surdă. Nu-i bănuia scopurile. Dar nu-i plăcea, în primul rînd, că Dragoş era trist, abătut şi fără voinţă. Prezent pe şantier, se pierdea adesea în gînduri tainice. Cînd află că pricina deprimării lui este Lucreţia, îi încolţi în minte un plan copilăresc. După ce se descotorosi de Porumbiţă, îmbucă pe fugă o bucată de pîine cu caş proaspăt şi cu un tiuleu de ceapă verde smuls de pe strat şi porni spre Iliseşti, să-i ceară Lucreţiei un model de jerseu. Acesta era pretextul. O găsi în casă, într-un capot de mătase, destul de elegant. Abia îi plecase un musafir; un bărbat care lăsase un fum de ţigară fină şi o ţigaretă cu iniţialele „E.A.", pe care Lucreţia se grăbi s-o ascundă în buzunarul capotului. Cu voie bună, Margareta povesti despre drumul pînă la Iliseşti, despre munca la cărămidărie, aducînd, cu îndemînare, vorba despre Dragoş. Îi lăudă seriozitatea, caracterul, pregătirea profesională.

— Îl cunosc bine, Margareta. Îl cunosc şi tocmai de aceea...

— Te iubeşte mult, disperat de mult, după cît am putut eu înţelege.

— Ştiu. Dar, sînt prea slabă, prea... L-aş nenoroci, dacă... Şi ţi-o spun ţie: din respect pentru el nu vreau...

— De ce vorbeşti mata aşa, duduie Lucreţia? Dragoş e, am impresia... adică nu, sînt sigură: Dragoş e foarte înţelegător. Nu ştiu dacă m-am exprimat bine. În orice caz, l-am auzit spunînd că iartă tot, absolut tot, dacă mata...

— Margareta, el te-a trimis aici?

— Nu ! Ţi-o jur că nu ! Am făcut o gafă apărîndu-l în faţa matale ?

— Nu, dragă, nu. Doar că pui cam multă căldură în apărarea lui...

— Pentru că amîndoi îmi sînteţi dragi.

— Între noi e-o diferenţă de cinci-şase ani ; dar, în fapt, sînt mult mai bătrînă decît tine, Margareta, mult mai... Am auzit că te măriţi cu Porumbiţă.

— Eu ? Nu ! Ferească Dumnezeu, duduie Lucreţia. De unde ?

— Aşa umblă un zvon.

— Porumbiţă îl lansează, ca să mă compromită, ca să-şi bată joc de mine. Dar nici nu mă pot gîndi la una ca asta. Mi se pare, nu ştiu cum să zic, mi se pare o nelegiuire. Şi-apoi, crede-mă, mi-i teamă de Porumbiţă.

— Eşti o copilă nevinovată. Ai avut norocul ca, în timpul războiului, să fii în şcoală, nu în Ilişeşti. Eşti drăguţă, frumoasă chiar. Dar poate eşti şi mai prudentă, mai înţeleaptă decît mine. În orice caz, fereşte-te de Porumbiţă. E un cîine.

— Da, mă feresc. Şi Dragoş zice, adică tot aşa mi-a dat a înţelege : să-l evit. Cu mine se poartă, iaş zice, bine. Dar simt, din instinct că-i primejdios, necinstit.

— Ştii, totuşi, uneori îmi pare tare rău că nu m-am măritat cu Dragoş.

— Ai timp s-o faci. Trebuie s-o faci ! Cheamă-l aici ; împăcaţi-vă !

— Hm... Crezi că se mai poate ? Nu se mai poate, fetiţo, nu ! Şi dacă mi-ai cunoaşte viaţa...

Cînd a ieşit de la Lucreţia, ploaia nu era prea departe. Fulgera şi tuna deasupra Padinei, spre apus. Dar Margareta n-a vrut să mai aştepte. De altfel nu numai că nu se temea de ploaie, ba chiar i-ar fi plăcut dezlănţuirea elementelor în puterea nopţii. Vedea că misiunea pe care şi-a asumat-o pe lîngă Lucreţia eşuase. Era înfrîntă şi voia să lupte, să lupte cu forţe mai tari decît capriciile unei fete uşuratice.

Liniştea era aşa de adîncă încît s-auzea vorba oame-

nilor dintr-un sat în altul. Şi deodată, cînd Margareta ajunse la apa Sohodorului, furtuna se dezlănţui, potopitoare. N-avu şi nici nu vru să caute un adăpost. Primi stropii mari şi grei în faţă, mergînd înainte. Fulgerele îi luminau cărarea; vîntul se izbea ca un berbec tont, gata s-o doboare. Ploaia era însă caldă. Margareta se lansă în vîltoare, fără teamă, cu dezinvoltură. Se juca parcă, nepăsătoare cu elementele dezlănţuite ale firii. De mult aştepta să treacă printr-o furtună, ca în anii copilăriei, înfrînîndu-şi teama de tunete şi de fulgere. Făcu mai bine de-un ceas pînă în sat. Ena numai ea, întunericul şi vînzoleala lichidă, ca o mare tălăzuită.

Cînd ajunse în dreptul drumului spre conac, ploaia încetase. Din tei curgea mirozna dulce, nefiresc, ameţitor de dulce. Ziua, teii nu pot mirosi niciodată aşa. Măcar că era udă pînă la piele, Margareta încetini pasul să se îmbete de plăcerea parfumului dens, puternic. Nu se duse acasă. Urcă pînă sus, la ulmul Ilincăi şi privi îndelungă vreme spre satul adormit în vale sub ocrotirea stelelor apărute iar, după goana norilor. In închipuirea ei îl îmbărbăta pe Dragoş şi-i cînta, să-i aline durerile. Era singura fiinţă care, la ceasul acela, privea satul pierdut în întuneric. Nu-i era frică. Dimpotrivă, priveliştea măreaţă şi nouă îi dădea un ciudat sentiment de putere şi de încredere în ea însăşi. Şi pentru asta Sohodorul i se părea încă mai frumos şi-i era încă mai drag, tot mai drag. Aici se născuse. Aici cercase întîile bucurii şi întîile dureri ale vieţii. Aici plînsese prima lacrimă, aici îşi pusese primul bujor în cosiţă. Lunca şi Măgura, iazul şi pîrăul, pădurea şi ogoarele de păpuşoi, culoarea anotimpurilor şi taina miezului de noapte, totul îi părea minunat, fermecător, misterios şi totuşi aproape, lîngă inima ei, în inima ei. Cînd intră în cameră, o întîmpină mirosul muşcatelor, refugiat acolo de frica furtunii. Deschise fereastra, se dezbrăcă, se şterse cu un prosop aspru de cînepă, îşi puse o cămaşă moale mirosind a levănţică şi se culcă liniştită, parc-ar fi făcut o baie în apa bucuriei.

10. Aurel Porumbiță se trezi la opt, cînd soarele, ridicat sus, îi gîdilă fața ca un smoc de raze calde, iar o pîrdalnică de muscă îl pișcă usturător. Se bărbieri, își lustrui pantofii și-și perie hainele, de-a mărunțelul, își aranjă părul în cărare, fir cu fir, își smulse cîteva fire albe indiscret apărute la tîmple, își înnodă cu răbdare cravata, desfăcînd-o și iar făcînd-o, pînă nimeri un nod pe gust. Se parfumă din belșug și ieși, mîndrindu-se că, în definitiv, e singurul om din Sohodor care se parfumează în zi de lucru.

Preocupat, nu observă că-n ograda școlii nu-i nimeni. Era ora nouă jumătate cînd intră în clasă. O găsi goală. Pe băncile din mijloc, bucăți mari de lut și var căzut din bagdadie. Pe tablă, un anunț: „Școlarii au plecat cu domnul director la cărămidării". Se-nfurie: „Scrisul lui Văideanu Mihăiță. Idiotul! Uite-l cum scrie «cărămidării»... Și tavanul ăsta cade, să-mi omoare plozii". Ieși în cerdacul școlii, bătîndu-se mai departe cu gîndurile: „Dac-au plecat, ducă-se dracului! Mai bine trag o fugă pînă la Iliești. Mi se pare că Dragoș a abandonat-o pe Lucreția. N-ar fi rea nici Emilia Sandu din Valea Rece; duminică se uita Savu la ea ca la un cuptor de plăcinte. Și aia-i cam încrezută... Mai bine tot la preoteasă".

— Ei, dom' Porumbiță — îl luă din drum peste picior Grigore Axinte, scuturîndu-și cojocul atîrnat de un umăr, bocănind cu bîta-i lungă — mi se pare că ți-o cam străchiet ciurda și te-o lăsat să bați în buză.

— Ba eu i-am trimis, moșnege! minți învățătorul. Și, vrînd-nevrînd, porni pe urma lor. Era mînios că pînă și copiii îi dau lecții. Mergea spre șantier, dar se jura că nu se apucă de lucru. Nu. Nu se degradează. O vizită, da; merge. Dar el, învățător, cu lopata în spinare, nu. Ce față s-ar mai apropia de dînsul dac-ar simți că miroase a lut? Și-apoi nu vroia să fie... demagog.

Pînă-n luncă merse de vorbă cu văcarul, mirîndu-se că și un treanca-fleanca, un analfabet ca ăsta se preocupă și știe atîtea despre școală. Fără să-și dea seama,

constata un adevăr : construcția devenea o problemă a satului întreg.

La cărămidărie, într-atîția oameni mînjiți de lut, pe mîini, pe picioare, pe față, Porumbiță se simți stingherit și aproape caraghios în costumul lui dichisit și parfumat. Ferindu-se să nu se murdărească, se apropie de groapa din care elevii lui cărau lut.

— De ce-ați plecat, mă, din clasă ?

— Dom'director ne-a luat.

— Era să ne cadă bagdadia în cap.

Rotind privirea asupra șantierului, Porumbiță se sperie de ce-au lucrat sohodorenii într-un timp așa de scurt. Șura era plină pînă sus de cărămizi stivuite. Un cuptor ardea și altul aștepta, gata pregătit. Pe arii se zbiceau în soare mii de cărămizi crude. Oamenii munceau de zor ; nici nu se sinchiseau de prezența lui. Nu mai putea pleca. Dar nici cu mîinile-n buzunar nu putea sta. Privi cu greață la Dragoș, la Margareta, la Savu. „Salahori, nu învățători."

— Ai un fir de praf pe pantof, dragă Aurel !

Nu răspunse ; își dădea seama că-i indecent de lustruit pentru acest loc de muncă. Trimise „galop" pe Văideanu să-i aducă de acasă o cămașă și-o pereche de pantaloni vechi. După o jumătate de ceas, privindu-l cum sapa cu hîrletul fără a se mai feri de noroi, Dragoș îl socoti vindecat de disprețul pentru munca de pe șantier și chiar de desgustul pentru Sohodor. Îl lăudă către Tiron :

— Se dă la brazdă. Ai să vezi !

11. Cînd cel de al doilea cuptor de cărămidă fu gata pentru ars, îl lăsară în paza lui Chihai și porniră spre sat : Dragos, Margareta, Savu și Victoria lui Melinte. Îi cuprinsese acea dulce și plăcută osteneală de la sfîrșitul unei zile rodnice. Nu fusese de

fel uşor să care şi să aşeze pentru ars atîta cărămidă. Savu o necăjea pe Victoria:

— Nu se uită el, Trufaşu, la tine.

— Nu se uită la mine? Ei lasă, fir-ar el moţat, că-l fac eu să se uite şi să mă vadă! răpunea Victoria cu vorba. Să mă vadă şi să mă ia! Nevastă de tractorist am să fiu! Înţelegi matale?

Dragoş tăcea şi privea, gînditor, ondulatele margini ale zării, topite în văpaia portocalie dinspre apus. De către sat venea abur cald de mămăligă. Pe cărare începea să se simtă roua şi mireasma de sînziană. Margareta se opri să-şi scuture nisipul din sandale; aruncă spre Dragoş un zîmbet luminos. Îi făcu semn să stea şi se sprijini cu umărul de pieptul lui; el o cuprinse uşor cu braţul, apoi îi şterse grijuliu un strop de lut de pe obraz. Descoperi că Margareta are o alunică aproape de ureche şi că atunci cînd zîmbeşte face gropiţe în obraz. Fulgerător, durerea din inimă deveni şi mai ascuţită. În şoaptă, porni să vorbească. Margareta rări paşii. Atingea cu virful sandalei florile de rochiţa rîndunelii, albe, ca nişte năsturei risipiţi prin iarbă. Îl luă, discret, la braţ, parc-ar fi sprijinit un prieten bolnav. Era bucuroasă că-l aude vorbind despre dragostea, despre inima lui. Nu-i spusese şi nici n-avea de gînd să-i spună c-a fost în vizită la Lucreţia. Frămîntarea, zbuciumul din sufletul lui Dragoş o impresiona, o cucerea. Participa la durerea lui, ca la propria ei durere.

— Ce mă-nveţi să fac?

Margareta se opri o clipă în mijlocul cărării; îl ţinti adînc cu privirea:

— Tot ce faci dumneata e foarte serios şi foarte sincer. Nu se poate ca o dragoste mare, serioasă şi sinceră să nu schimbe un om, oricît de uşuratic ar fi.

— Am încercat în toate chipurile.

— Învaţă de la Victoria. E analfabetă, dar ea a înţeles esenţialul: să nu se lase înfrîntă. Traian o s-o vadă şi-o s-o ia. Dumneata te laşi înfrînt prea repede.

— Sînt aşa de prost, de stîngaci, de nefericit.

— Nici domnișoara Lucreția nu-i fericită. Am stat de vorbă cu dînsa aseară, nu se putu stăpîni ea, atît de mult o fura durerea lui Dragoș.

— Dumneata ?

— Eu. Te superi ? Poate-a fost o greșeală. Iartă-mă, dar... Nu te lăsa. Și mai ales să nu-i îngădui să facă ce vrea din dumneata. Înțelegi ?

Apoi tăcu și ascultă mai departe șoapta mărturisirii lui. În privirile ei strălucind în amurg, Dragoș găsi înțelegere și alin. La despărțire, îi venea să-i sărute mîna și să plîngă.

— Îți mulțumesc că m-ai ascultat. Dac-am mai spus cuiva, parcă și ascuțișul durerii s-a mai tocit. Dar, te rog, să nu mai știe colegii. Rîd de mine.

Ea îi strînse mîna și, smulgînd o floare de cicoare de pe marginea cărării, grăbi spre casă.

În noaptea aceea, Dragoș ticlui o scrisoare ca un clocot de suferință și ca o năvală de nădejdi. O reciti în zori și-l trimise pe Miron s-o ducă, trap, pînă la Iliești.

O zi întreagă a așteptat liniștit.

12. Spre seară, terminînd treaba la școală, Dragoș puse un braț de trifoi în ieslea mînzului și se îndreptă spre cărămidărie. Chihai dădea foc la al treilea cuptor de cărămidă și voia să fie de față. Mergînd pe cărare, își rînduia în minte urgența lucrărilor : întîi mai trebuia mărită șura. Tiron propusese să fie folosite scîndurile de la schelărie. Urma deci să-i roage pe Axinte și pe Paraschiv să vină mîine la lucru. Apoi să-l trimită pe Porumbiță cu Damaschin la oraș, să aconteze dușumeaua. Și stăruia anume asupra acestor lucruri, ca să nu-și mai amintească de Lucreția. Aștepta răspunsul la scrisoare și nu venea.

Munca pentru școală îl făcea mai hotărît, mai răzbătător. Oprea oamenii în drum, îi chema la porți, intra după dînșii în ocoale, în livezi unde roboteau și nu se lăsa pînă nu-i convingea să vină la lucru. Ca și Tiron, nu se mai sperie cînd auzea îngăimeli. Stăruia. Și dacă stăruia, oamenii veneau.

In adevăr abia acum învăța să-i cunoască pe sohodoreni. Se acuza că a stat departe de dînșii, parc-ar fi făcut educația unor copii căzuți din lună. „Ce-o fi vrut Ghiță Lungu, azi, cu întrebarea lui: „Dacă dom' Hîrlea-i director, de ce nu conduce el treaba la școală?"

Ajutată de Trufașu, Margareta aducea la muncă obștească tot mai mult tineret. „Tinerii sînt mai entuziaști! se bucura fata. Păcat că mulți au uitat să citească. Trebuie, neapărat, să reorganizăm căminul cultural". Dragoș vedea că Margareta avea dreptate; Savu ar putea să înființeze iarăși corul și căminul ar reînvia. Îi sună în urechi deodată, și parcă fără legătură, un suspin al ei: „A, dac-aș avea un acordeon"... Frămîntul acestor gînduri îl bucura totuși pe Dragoș.

Numai dragostea pentru Lucreția îl înfrîngea, îl umilea, îl scădea în fața lui însuși. Nu mai era o lumină, ca mai înainte, ci o ciudată pată de-ntuneric și usturime.

De asta, mergînd în lungul șoselei, călcînd pe colbul moale, îngreuiat de rouă, Dragoș își scăpă iar gîndul spre Lucreția. „De ce nu mi-a răspuns la scrisoare? De ce n-a venit?" Ieri dimineață, după ce-a trimis scrisoarea, Dragoș a insistat pe lîngă Aldiș să-i închirieze două odăi și o bucătărioară; iar la prînz, vorbind la telefon cu inspectorul despre mersul lucrărilor, l-a rugat s-o transfere pe Lucreția în Sohodor.

De pe hatul unui ogor, pe neașteptate, îi apăru drept în față Varsavia Bour, rupîndu-i șirul gîndurilor.

— Copiii mei nu-s argați la școală! se răsti femeia, așa nitam-nisam.

— Sînt, în schimb robi la Pandele! Ca și dumneata, de altfel.

— Ce te privește? Lasă-mi copiii în pace! Auzi? Că eu nu-s dusă de multe ori la biserică. Te spurc și te scald în ocări de nu te mai cunoști singur. Auzi?

— Aud și mă mir. Intîi pentru că pe copiii dumitale școlarii i-au adus la lucru, nu eu. Și-apoi pentru că te pui prostește de-a curmezișul și mă batjocorești cînd satul întreg s-a prins la lucru pentru școală. Halal!

— Ce halal? Pe mine nu mă iei cu politică subțire, șontorogule!

Și-i întoarse spatele, rotindu-și catrința și pășind apăsat, triumfătoare, cu tălpile desculțe prin colbul drumului.

— Varsavia! se repezi învățătorul, o apucă de mînă și-o opri. Brațul femeii începu să tremure; obrazul îi îngălbeni. Se temea.

— Iți sînt dator o lămurire.

— 'Netale?

— Stai și ascultă-mă, liniștită, fără mînie.

Și Dragoș cu o stăpînire de sine pe care nici nu și-o bănuia, îi explică, limpede, de ce și de unde a luat atunci cuvintele acelea supărătoare. Varsavia se îmblînzea, pe măsură ce înțelegea că învățătorul vorbește deschis, cu mare dorință de a se împăca.

— Încă o dată te rog să mă ierți, că n-am fost așa de dibaci la vorbă, încît să nu fi stîrnit asemenea dușmănie în sufletul dumitale.

— Eu, de... n-am ce zice. Poate ai dreptate. Poate-i chiar bine că vrei să-mi deschizi capul. Dar cu Porumbiță, nu! Nu vreau să... E-un nerușinat!

— Ei, de ce-l batjocorești așa? E-un învățător cumsecade.

— Învățător o fi. Dar de cumsecade, nu-mi spune dumneata mie.

— Ei, dă mîna, să ne împăcăm.

— Ne împăcăm.

Acest succes încălzi inima lui Dragoș. Voia să-l împărtășească unei ființe dragi. Nu se mai duse la cărămidărie. Prin înserare, continuă drumul spre Ilișești,

să-i povestească Lucreţiei despre împăcarea cu Varsavia. Printre undele bucuriei îi revenea în auz ura din glasul femeii:... „Te spurc şi te scald în ocări". „Şi eu, totuşi, trebuie să-i vorbesc domol, blînd, din inimă; trebuie să-i educ odraslele; trebuie s-o ajut să înveţe carte... Oare din ce fel de aliaj s-ar cuveni să fie plămădită inima învăţătorilor? Voi avea puterea să-mi înăbuş resentimentele, mînia?"

Intîlnirea cu Varsavia a fost o izbîndă. Asta îl încuraja şi-i sporea nădejdea că va găsi şi pentru sufletul Lucreţiei, cuvîntul magic. Îi făgăduia mereu iertare pentru ce-a făcut în timpul războiului. Simţea că iertarea asta era sinceră, izvorîtă din belşugul dragostei. O iubea mult, nespus. Fotografia ei, cu ovalul dulce, cu buzele însufleţite de-un surîs o leacă şiret, o leacă nostim, l-a străjuit totdeauna. Lucreţia era pentru dînsul lumea, viaţa însăşi. Şi, mergînd pe drum o simţi iar lîngă dînsul cu mişcări molatice. Şi gesturile şi surîsul şi vorba-i era răsfăţată. Nu avea pe nimeni mai drag decît Lucreţia. Mamă-sa era departe; de fraţi se simţea înstrăinat; pentru ei, el exista doar în chip de mandat poştal, cînd le trimitea bani s-acopere diferitele lor necazuri.

Pînă la răsăritul lunii mai erau vreo două ceasuri. Intunericul devenea tot mai opac. Ca să nu se mai izbească de pietre, Dragoş trecu şanţul şi urmă cărarea, pe zoană. Îl învălui o mireasmă plăcută de cimbrişor, de sînzîiană şi de mintă. Dincolo de ocoale se întîlni cu o căruţă.

— Noroc, tovarăşe Dragoş. Ai fost la cărămidărie? îl întrebă Iorgu Cremene care venea cu nevasta şi cu băiatul de la prăşit.

— Cînd mă-ntorc, m-abat pe-acolo. Chihai a dat foc la cuptor.

— Şi cine face paza?

— Chihai... deocamdată.

— Poate-ar fi mai bine să te-ntorci cu noi să adunăm căruţele pentru lemne.

— Le-am adunat.

— Atunci... atunci nu te mai trudi degeaba pînă la Ilieşti. Nu face!

— Pentru mine, face... face foarte mult!

Neînduplecat, supărat chiar pe Cremene, Dragoş îşi urmă drumul. Îl ardea nerăbdarea. Mai avea de urcat dîmbul, de cotit pe uliţă, la dreapta şi pe urmă... Dorea să se termine o dată calvarul aşteptării. Se vedea urcînd în cerdac şi cuprinzînd mîinile Lucreţiei, caldele ei mîini din serile de la Suceava. Îi era teamă că nu va găsi cuvintele potrivite să-şi mărturisească toată dragostea.

Prin mijlocul drumului coborau două siluete, strînse una-n alta. Numai îndrăgostiţii merg aşa. Se opreau. Şi cîteva clipe formau o singură umbră în amurgul tulbure. Dragoş ar fi vrut să cotească pe-o cărare lăturalnică, să nu-i stingherească. Îndrăgostiţii au un drept imprescriptibil de ocrotire şi discreţie. Dar, dintr-o dată, rîsul fetei i se păru cunoscut. Inima îi îngheţă; în pumni îl furnicară ace de foc. „Nu, nu se poate!... Vru să se întoarcă, dar picioarele refuzară; îl împinseră drept în calea celor două umbre.

— Nu ţi-e ruşine?!

Cei doi se zgîiră, surprinşi, ca-n faţa unui strigoi. Reculegîndu-se, bărbatul tuşi, îşi umflă pieptul, se săltă pe vîrfuri să-l domine pe Dragoş şi-l apostrofă cu impertinenţă;

— Ce poftești, monşerule?

Liniştea se lăsă grea. În lanul vecin o prepeliţă strigă strident şi parcă ironic. Abia acum Dragoş îşi dădu seama că bărbatul cu care se plimba Lucreţia era maiorul deblocat Milică Andronescu. Decepţia îl paralizează de istov. Privea, nevrednic, cum îi ţinea logodnica în gheare. Şi nu-l cerca nici un gînd, nici un sentiment, ci numai gol, pustiu şi gheaţă. Coti la stînga, pe un hat. Păşi grăbit, tot înainte. Era bucuros că dăduse aşa de repede de-o cale dreaptă.

Cînd ajunse la pîrău, se opri cîteva minute, încurcat. Căuta să pună oarecare ordine în zăpăceala din el şi

nu putea. I se răvăşiseră toate în cap, ca-ntr-o oală cobîlţiită la oblîncul unui armăsar turbat. Trecu Sohodorul de-a dreptul prin apă. Urcă Măgura, printre semănături. Abia în huceagul cu miros de sulfină şi cu ţîrîiri de cosaşi nocturni, îndrăzni să răsufle în voie. Se aşeză jos la tulpina unui stejar bătrîn. De trei ani dragostea aceasta se ofilea, se istovea în absurde aşteptări. Acum nici aşteptările nu mai aveau sens. Cîntecele au amuţit. Vraja s-a stins.

In jur nu se clintea nimic; nici o frunză, nici un fir de iarbă. Era singur zbuciumat şi străin într-o lume încremenită. Numai el şi noaptea. Durerile n-aveau margini. Poate numai Savu mai este aşa de singur. Şi cearcă să-şi umple cu aburii vinului răstimpul gol din el.

Se ridică în picioare. Se rezemă de tulpina stejarului. Stătu aşa, în furtună de gînduri, să-l bată toate, cît mai vrăjmaş. Coborî, încet, şovăind, spre cărămidărie.

Fum gros şi miros de lut ars împînzise valea Sohodorului. În faţa cuptorului, păzea Vucu Miron, moţăind de somn.

— Fac strajă, cu bădiţă Chihai şi cu Paraschiv Vasile, raportă băieţaşul, în şoaptă, întorcînd spre învăţător obrajii dogoriţi de flacără. Eu schimbu-ntîi, Paraschiv, schimbul doi. Bădiţa Chihai e mai mare peste noi: şăf de comandă. Avem culcuş bun, în fîn. Spre ziuă vine şi moş Grigore. Să-i scol?

— Nu. Culcă-te şi tu lîngă dînşii, şopti învăţătorul. De foc am eu grijă.

Miron trecu o leacă mai încolo, amistuindu-se pe-un braţ de fîn şi urmă şoapta:

— Acuşi, să mai pui două lodbe. Vezi să n-adormi. Că dacă se stinge focul se strică toată cărămida.

— N-adorm pui de om, n-adorm...

— Peste-o juma' de ceas să-l scoli pe bădiţa Chihai să vadă cum arde focul. Să nu uiţi!

Dragoş se-ntinse pe pămîntul cald din faţa cuptorului: privi îndelung tremurul stelelor în văzduhul

limpede, înalt, nemărginit. Flăcările loveau în bolțile de cărămidă, duduind. Simțea dogoarea lor în coasta stîngă. In inimă îi stăruia însă același netulburat și dureros pustiu. Multă vreme ascultă doar respirația regulată a copiilor, ca un cronometru al liniștei. Se ridică, ocoli șura și aria, ca o adevărată santinelă. Pășea măsurat, făcea cîte un gest cu mîna, scutura capul ca și cum ar fi dezaprobat pe cineva, șoptea chiar cîte un cuvînt. Și totuși nici un gînd nu-i lumina mintea.

Se apropie iar de culcușul copiilor.

— Mult te doare-n suflet, tovarășe învățător... șopti Miron.

Dragoș nu se aștepta s-audă glas. Incetișor, plîngînd nevăzut, se tîrî lîngă băiețaș, pe fîn. Ii netezi fruntea ; în dăruirea acestui gest simplu, familiar, inima învățătorului începu să se dezgheațe, ca de-un vînt călduț, venit de departe. Se auzeau cum îi picură lacrimile pe fîn. Se rușină că plînge, dar nu se putea stăpîni.

— De ce nu dormi ? șopti sugrumat, stins.

— Eu ?... Mi-i inima ră, de ce-am auzit. De la bădița Iorgu am auzit că... se ține cu Milică. Pentru matale mi-i inima ră... Și eu am înțăles ce și cum, de pe felul cum o primit scrisoarea matale. Dar n-am îndrăznit să spun. De asta nu dorm.

Un buratic, misterios semnal în fapt de noapte, dădu glas ici, aproape. Luceafărul licări lumină argintie, colo sus, departe.

Răpus de osteneală, Miron adormi ; visă că duduia Lucreția-i bufniță, iar el o pune în cușcă și-o ține fără apă.

Dragoș tăcea ; tăcerea inimii frînte. Privea cum răsare luna, împrăștiind ciudată și mincinoasă lumină feerică. N-avea nici dreptul să viseze. Incleștă fălcile, pumnii și-l trezi pe Chihai, să vadă dacă în cuptorul de cărămidă focul arde bine.

13. Vestea că Varsavia s-a împăcat cu Dragoş se răspîndi repede în tot satul. Mistuit de amărăciunile din el, Dragoş însuşi îi exagera importanţa şi se lăuda către Hîrlea, arătînd că are şi succese în viaţă, nu numai înfrîngeri idioate.

— Vine şi la muncă. Ai să vezi.

Aceste vorbe le auzi şi Brînduşa. Şi, în mintea ei, socoti că poate împlini uşor gîndul învăţătorului.

Pentru că era zor în pregătirea serbării de sfîrşit de an, iar seara nu putea sta locului, Dragoş se duse la Mesteacăn, satul de dincolo de Padina, la colegul lui, Petre Manole, să împrumute un acordeon. Nu-l rugase nimeni; dar o auzise pe Margareta regretînd că nu are un acordeon pentru cor şi părerea ei de rău îl impresionase. Petre Manole i-l împrumută şi-i făgădui să vină cu elevii, într-o duminică, să-i dea o mînă de ajutor la lucru. Îl întreba apoi de ce-i aşa de slab, de abătut. Dragoş zîmbi:

— Muncesc mult la şcoală, răspundere, nu pot dormi...

— Îmi pare bine că te-ai despărţit de Gorcea. Nu făcea de tine.

Intră în sat peste dealul conacului. Se opri sub ulmul Ilincăi şi privi, îndelungă vreme, asupra satului. Peisaj calm, odihnitor. Soarele înclina în asfinţit. Peste sat se lăsa o ceaţă subţire, străvezie, albastră. În livada conacului începeau să cînte privighetorile. Ca să nu-l năpădească gînduri amare, Dragoş scoase o carte din buzunar şi se apucă de citit.

Numai în clasă şi afară, în cîmp, în luncă, pe malul iazului ori aici lîngă ulmul Ilincăi, se simţea mai liniştit. De oameni îi era acum silă. Nu putea suferi efortul lui Savu de a-l dispune. Compătimirile lui Hîrlea îl jigneau. Iar satisfacţia lui Porumbiţă îl ardea ca un fier roşu. Numai zîmbetul lui Tiron i se părea mai aproape, mai uman. Şi totuşi oamenii îi lipseau. Singurătatea îl chinuia. Şi mai ales îl durea că n-avea cui se destăinui, n-avea cui încredinţa măcar o parte din taina durerilor lui, mărunte, dar ucigaş ustură-

toare. Avea nevoie de prietenie. Crezuse, o clipă, c-o găseşte la Margareta. Acum o socotea vinovată. Oare nu ea l-a îndemnat să stăruie? Nu la sugestia ei a scris scrisoarea? Şi-apoi e prea copilăroasă. Regreta mai ales că o fată atît de tînără, de curată, ascultă balivernele lui Porumbiţă. Şi iar se gîndi la tragedia acestor făpturi, fete tinere, pline de viaţă, dar pierdute în cîte un fund de sat, pradă mediului, meschinăriei ori plictiselii. „Parcă Lucreţia nu-i tot o victimă?" se îmbună el, ridicînd ochii de pe carte, privind apusul şi sorbind miros crud de păpuşoi verde, rourat în fapt de seară.

Nu-i auzi paşii decît cînd Margareta ajunse aproape de dînsul. Venise pe după zidul curţii, dinspre cărămidărie, pe hăţaşul Măgurei.

— Ce ai acolo? Un acordeon?

— Da... L-am împrumutat de la Petre Manole din Mesteacăn, ca să zic aşa, pentru pregătirea serbării, zîmbi Dragoş, parcă bucuros că a găsit în el un oarecare ton de şagă. De fapt l-am adus pentru dumneata.

— Pentru mine? se rotunjiră, întrebătoare, genele Margaretei şi lumina asfinţitului făcu să-i scînteie nespus de ciudat safirul ochilor.

— Ca să dreg o grosolănie spusă, într-o seară.

— Nu. Aveai dreptate. Şi mie mi-i silă de insistenţele lui.

— La toamnă îţi cumpăr un acordeon.

— Dumneata? Mie? Nu...

— Ba da!

— Vrei să dai... „prilej de vorbe şi de ipoteze"?

Pe chipul lui Dragoş zîmbetul se stinse ca o flăcăruie de chibrit. Şi scînteierea ochilor Margaretei se stinse. Poate din pricina tristeţilor dinăuntru; poate din pricina asfinţitului sleit pe marginea zării.

Privind în jur, Margareta vru să remarce frumuseţea Sohodorului, acum, sub vălul înserării. Dar nu găsi cuvinte potrivite. Acele cuvinte simple pe care le surprind poeţii, acele accente calde de care se folosesc muzicienii, acele tonuri dulci pe care le zămislesc pe

paletă pictorii cînd zugrăvesc sau cîntă apusul soarelui pe plaiurile moldovene. Îi era ciudă pe dînsa, pe imperfecţia şi stîngăcia vocabularului. Simţea ceva frumos ce nu-i încăpea în cuvinte. Ar fi vrut să desfacă acordeonul, dar nu îndrăznea. Foşneau uşor frunzele păpuşoiului în adierea serii. Cîntau păsărelele în livezile din jur. Iazul lucea jos ca o oglindă ascunsă sub plopi şi sălcii pletoase. Fumegarea ajungea pînă aici ca o tămîiere a văzduhului. Seara de vară se rotea peste lume, plină, bogată, dospind de putere proaspătă şi de făgăduieli în roada ce-o să vină.

— De ce te-ai oprit aici ? îl ispiti Margareta cu întrebarea. Ai vreun motiv deosebit ?

— Nu... Poate pentru că eram ostenit de drum. Poate pentrucă de aici am privit întîia oară satul Sohodor şi mi s-a părut, atunci, frumos. Acum... El o fi tot frumos, numai că sufletul meu tare-i negru şi urît...

— Ulmul ăsta mie îmi aminteşte de ceasul cînd am plecat din sat. Aveam doisprezece ani. Am venit aici şi mi-am luat rămas bun. Credeam că părăsesc cel mai dulce cuib din lume. Era o toamnă colorată, luminoasă, cum de-atunci încoace n-am mai trăit alte toamne. Uite, ici mi-am răzimat fruntea şi-am plîns. Un copil care plîngea după satul copilăriei. Pe urmă, astă-toamnă, după prima zi de şcoală ca învăţătoare, tot aici am venit. Şi crezi că n-am plîns ?... Sînt unele locuri pe lume care parcă-s numai ale tale, parcă-s una cu tine : fac parte din priveliştea sufletului tău.

— Da, mi-aduc aminte : era tot pe-nserat, ca acum. Toată ziua ai fost preocupată atunci, tristă.

— Nu eram de fel mulţumită cum mi-a ieşit prima lecţie. De zeci de ori repetasem, vorbă cu vorbă, ce aveam de spus. Şi cînd colo... altceva a trebuit să spun.

— Directorul n-a venit să te prezinte şi te-am prezentat eu.

— Clasa mi s-a părut întunecoasă şi murdară ; materialul didactic, jerpelit, vechi, sărac.

— Şi eu rece ca un bulgăr de gheaţă.

— Nu. Dumneata ai vorbit simplu, prietenește, apropiat de copii. Toți au rămas cu ochii țintă la dumneata ; iar cînd ai plecat, te-au urmărit cu părere de rău că-i lași în seama altcuiva.

— N-aș crede.

— Ba da. Și eu am simțit că rămîn singură și m-am înfricoșat. In primele clipe, cei treizeci și șase de copii mi se părură treizeci și șase de semne de întrebare.

— Și ei te priveau, sînt sigur, tot mirați, uimiți și poate speriați.

— Adevărat. Cît am strigat catalogul, mi-aduc aminte, am avut multe surprize : unii nu vroiau să zică „prezent", alții refuzau să se ridice în picioare, iar alții vorbeau neîntrebați. Lui Văideanu Grigoriță i-am făcut observație : „Să vorbești numai atunci cînd te-ntreb". Iar el : „Păi, de ce nu mă-ntrebi ?" „Ei, știi că ești îndrăzneț ?" „Da ? Păi chiar așa o zis și mă muța : să fiu îndrăzneț. Că dacă-s prost și mutălău, mă bați și mă pui în genunchi pe grăunțe..."

— Vorba despre bătaie pune în încurcătură și pe un pedagog versat, dărămite pe cel care-și face prima lecție ?

— Adevărat. Am văzut că-i cuprinde panica. Simțeam cum le ticăie, înfricoșate, inimioarele. Am înțeles, dintr-o dată, că aici, în răspunsul ce-l voi da, stă cheia prieteniei mele cu copiii. Regretam că n-am cel mai dulce și mai cald glas ca să le izgonesc începutul spaimei, ghimpii nedumeririi.

— Exact așa am simțit și eu într-o împrejurare similară. Vroiam să exprim prin ton ce nu puteam cuprinde în cuvinte. I-am încredințat că eu nu bat nici vitele, darămite oamenii.

— Eu le-am spus : „Voi să mă ascultați și, ca niște copii cuminți și dragi, să nu ieșiți din cuvîntul meu. Am să vă-nvăț numai lucruri bune și frumoase". Nu știu dacă am găsit cheia. Dar știu că acum sîntem prieteni. Opt ani cît am învățat în școala normală, mi-am închipuit prima lecție ca primul acord într-o simfonie, ca prima silabă a bucuriei, ca primul gest al

vieții, ca prima licărire a luminii. Nu rîde. Așa-s eu. Prima lecție însă n-a fost cum am visat. Ci mult mai... realistă. Dar se pare că nici nu putea fi altfel. Cum nici celelalte care urmează nu pot fi decît o împletire între vis și realitate. Prima lecție... Emoțiile, sfintele emoții ale întîlnirii cu clasa, bucuria clipei cînd începi să desfereci inimile și mințile oamenilor, să-i înțelegi și să te-nțeleagă. Parcă tu ai despica zarea să răsară sîmburele luminii ; parcă tu ai fi lumina care deschide, colorează, învie bobocul unei flori.

Vorbind, Margareta desfăcuse acordeonul și-i cerca încet clapele. Cînd sfîrși fraza, Dragoș observă că fata cînta. Adică își acompania gîndurile ei despre prima lecție. Obrajii i se îmbujoraseră ; părul arunca sclipiri furate din portocaliul asfințitului. Lîngă dînsa, o cicoare înaltă, rămurată, își desfăcea corolele ca niște steluțe albastre.

Deodată, Margareta opri cîntecul în mijlocul unei note. Își aminti că, în seara aceea cu furtună și miros de tei, stătuse în închipuirea ei de vorbă cu Dragoș. Amintirea asta o sperie. Privi în jos, spre sat. Se răsuci parcă nu i-ar fi plăcut ce vede acolo. Dădu cu ochii de zidul curții, dărăpănat ; îi veni în minte, ca o salvare, o idee ; o exprimă strîngînd în grabă, nervoasă acordeonul, gătindu-se de plecare :

— Să cărăm cărămida și țigla asta la școală ! Se risipește de pomană. De cîte ori trec pe-aici, copiii sparg țiglele cu ciomegele. Hai să-i spunem lui Tiron ! Hai !... Hai o dată, moșnege !...

Porniră repede la vale. Amîndurora le părea nespus de bine și tot atît de rău că pleacă de sub ulmul Ilincăi, înainte de a fi sfîrșit cîntecul, înainte ca soarele să fi apus de istov.

A doua zi, primarul dădu ordin să nu se mai atingă nimeni de zidul curții.

— Ce ? Se-ntoarce Isăceanu ? rînji Ghiță Lungu.

A treia zi, duminică, echipe de flăcăi și fete cu tîrnăcoape și hîrlețe, au dărîmat cu grijă zidul, copiii au curățat cărămida și țigla, apoi, cu căruțe și tărgi, au

cărat-o devale la şcoală. Astfel Cremene Toderiţă şi Axinte Brînduşa numărară 14.000 de cărămizi şi 4.000 de ţigle bune şi le trecură în caiet. Între băieţi, Miron se ocăra singur, după pilda lui tată-su, Mîndrilă Vucu :

— Cap nătăfleţ ! N-a avut cin' să te deschidă. Am spart sute de ţigle şi de cărămizi. Acu', dac-ar fi toate întregi, am face şcoală cu etaj. Da, da, cu etaj !

Margareta prinse ultimele vorbe din mustrarea băiatului şi surîse : „Uite ce-i trece prin minte ? Şcoală cu etaj în Sohodor !" Vru să-i spună şi lui Dragoş, să rîdă şi el de-un gînd aşa de ghiduş. Dar văzîndu-l ce posac şi ursuz muncea, se opri. „Ce-o fi cu omul ăsta? Parcă-i tot plouă şi-i ninge. Dacă mai tînjeşte şi se mai jăluie după... e-un nătîng. Sus, la ulmul Ilincăi, era parcă altfel."

14. Răsări în cerdac o dată cu zorii : statuie vie a tinereţii. Işi scutură părul în lumina albă, vibrantă. Sorbi adînc văzduhul proaspăt. Buzele, ca vişina pîrguită, şopteau neauzite cuvinte de dragoste. Sînii zvîcneau feciorelnic, gata să spargă plasa bluzei, să se-nchine soarelui. Privirea împrumuta ceva din puritatea azurului, iar pleoapele se răsuceau uşor, o leacă viclean, o leacă pătimaş, spre poarta de unde ar fi trebuit să apară El, doritul fetelor singure, cînd au douăzeci de ani.

Satul începea să zumzăie ca un roi harnic.

Sub pătul, Ştefana mulgea vaca. S-auzea cum sună laptele în doniţă, tot mai plin. Marcu Damaschin adăpa caii la fîntînă. Pe drum, grupuri, bărbaţi şi femei, treceau spre cîmp cu sapele în spate, sporovăind în şoaptă. Dinspre casa lui Andronescu s-auzi lătrat de cîini furioşi şi un ţipăt deznădăjduit de copil. Ştefana se opri din muls, ridică fruntea de pe stinghia vacii şi, privind la deal, constată ca pentru sine :

— Dulăii lui Pandelea, mînce-i turba !...

Înviorată de prospeţimea dimineţii, Margareta intră în odaie să se spele. Cînd apa rece îi atinse obrajii, îşi aminti că aseară Brînduşa se lăudase c-o aduce azi şi pe liţa Varsavia la lucru : „Vine în zori şi frămîntă lut, aşa, vreo două ceasuri, pînă se ia roua". Se amuza de gravitatea cu care-i vorbise fetiţa : „Ştii cît îi place Măriuţei la noi ? Nespus !" „Cum nu m-am gîndit că Andronescu are cîini răi ?" se mustră învăţătoarea, ştergîndu-şi grăbită faţa cu un prosop aspru şi gros. O usturau bătăturile din pălmi, dar nu-i păsa. Bău o cană de lapte şi porni. Grăbi spre cariera de piatră ; un specialist trimis de Mihai Florea începea să dinamiteze stînca şi voia să fie de faţă. În şosea se întîlni cu moş Grigore Axinte.

— La dumneata arde lampa pînă după miezul nopţii : citeşti mereu, domnişoară învăţătoare. Iar dimineaţa porneşti în rînd cu noi, care ne culcăm o dată cu găinile.

— Trebuie să fiu mai devreme la carieră.

— Ei, frunză verde, frunză fragă, mult mi-i dragă munca, dragă. Şi cum sînt şi tinerea, nu mă-ntrece nimenea.

— Mă pui în cîntec, moş Grigore, dar nu merit...

— Ba...

Din capătul uliţei Huţanilor, îi întîmpină, speriată, Măriuţa :

— Pe Brînduşa o muşcat-o dulăii lui don' Pandelea.

— Cum ? — strigă Margareta, simţind furnicări de groază prin şira spinării.

— Iac-aşa, strînse din umeri Măriuţa. Au dus-o acasă pe braţe. Era galbenă, ca alămîia. Asta-i... Alerg, să nu mă vadă mămuca, şi-o tuli după vite.

Margareta porni în grabă spre casa lui Ion Axinte. Îi ieşi în cale Ana lui Tiron şi ea desfigurată de spaimă :

— E moartă, domnişoară...

Margareta se izbi în uşă. În tindă o întîmpină o bătrînă cu priviri halucinante şi gesturi ciudate :

— Fugi ! Fugi... şi-o stropşi împrăştiat printre gingiile vădane de dinţi. Vine la noapte şi-ţi suge sîngele...

— Cine ? întrebă învăţătoarea, luptîndu-se cu nedumerirea ei şi cu împotrivirea bătrînii.

— Strigoaica... Fugi că-i păcat de tinereţea 'netale.

„Ce se petrece aici ?“ Şi, neaşteptat, în toată făptura Margaretei se năpusti un şuvoi de îndrăzneală :

— La o parte ! şi împinse şi uşa de la odaia cea mare. Un miros de fum, de pucioasă şi de usturoi o trăsni în faţă, ameţind-o. Prin fumegarea ce umplea odaia, o zări pe Brînduşa întinsă pe pat, cu capul aplecat într-o parte, cu părul despletit, cu picioarele întinse, dezgolită la mijloc. Boscorodind descîntece, lelea Safta se pregătea să-i înfigă cruciş, în pîntece, două andrele mari.

— Ce faci ? strigă învăţătoarea, desperată. Eşti nebună ?

— Să piară strigoaica, lămuri, în şoaptă, lelea Safta. Da, să mai aşteptăm, că-i caldă încă...

— Crimina... şi-o brînci cu umărul aşa de tare, că Safta să răstigni pe laiţa de lîngă ferestre.

Maria, palidă şi dezbrobodită, se bocea în mijlocul odăii. Margareta trecu fulger pe lîngă dînsa şi, răsturnînd o muşcată, deschise ferestrele. Ana se strecură în odaie şi, ţinînd uşa deschisă, trase pe prispă ligheanul cu cărbuni în care ardea pucioasă.

— A trecut o mîţă neagră peste dînsa, înţeiegi ? După ce a iertat-o Dumnezeu, vorbi duşmănos lelea Safta, retrăgîndu-se totuşi, spre uşă. Se face strigoaică.

— Afară, nelegiuito ! Ieşi o dată ! o zgîlţîi de piept Margareta şi-o împinse pe uşă, peste prag. Luptînd, pieptenele îi căzu din cap şi părul îi veni pe frunte. Nu ştia nici de ce se poartă aşa, nici ce trebuia să mai facă. Intuia, ghicea doar că aici se petrece o nelegiuire şi voia s-o oprească. Se aplecă şi ascultă inima Brînduşei. Bătea. Ii scoase din nări astupuşurile de scrum din păr de cîine descîntat, izbindu-le jos, pe lut :

— Afurisite vrăjitoare !...

Simți respirația fetei, călduță, înceată și rară :

— Trăiește !

Bucuria o zăpăci mai tare ca spaima. Lacrimile îi năvăliră în ochi. Trase fetiței două palme puternice. Și, cînd văzu că obrajii încep a se rumeni, o cuprinse de tîmple și-o sărută, fericită, pe amîndoi obrajii :

— Brîndușa, Brîndușa, draga mea !...

Ca o vietate credincioasă, Ana urmărea fiecare gest, gata să-i împlinească orice dorință, orice poruncă.

— Cheamă, te rog Ana, cheamă pe... pe cine găsești dintre învățători ! ezită ea, dîndu-și seama că Dragoș e plecat de aseară la oraș cu Dumitru Tiron. Și, iute ca o zvîrlugă, luă cu pumnul apa din cofă și-o împroșcă peste fața și trupul Brîndușei.

— Ce stai așa ? răcni cu ciudă la Maria. Adă niște apă rece !

Smulse un ștergar de pe perete, făcu vînt în odaie să se primenească aerul, o duse pe Brîndușa pe laița de lîngă fereastră și începu să-i facă respirație artificială.

— Liță Maria, ajută-mă ! Ce ai, femeie, de stai așa ca lemnul ? Apuc-o de mîini și fă-i mișcări largi. Așa ! Nu te zăpăci ! Mai largi... Brîndușa, respiră dragă ! M-auzi ?... Nu-i lăsa brațele, liță Maria. Mișcă-i-le într-una, mai larg, mai rotund. Nu te speria... E numai leșinată. Acuși își vine în fire.

— Doamne, mișcă buzele... gemu Maria, și rîuri de lacrimi și de sudoare îi curgeau pe obraji.

— N-are nimic fata, s-a speriat. Atît ! o încurajă mai blînd, învățătoarea, calmîndu-se ea însăși. Babornițele astea o sufocau cu descîntece idioate. Uite ce scrum puturos i-au vîrît în nas. Liniștește-te... Privește-o, își revine. Brîndușa !

Cînd a venit Porumbiță, copila respira regulat ; obrajii căpătaseră viață.

După o jumătate de oră se trezi de-a binelea.

La prînz putu povesti cum a intrat în ograda lui Năstasă, s-o cheme pe Varsavia. Poarta cu arc s-a închis în urma ei. A încercat să sară peste poartă,

Dar cîinii au prins-o de catrinţă, de picioare şi au tras-o jos. Îi asmuţa cineva. Pe urmă nu mai ştie nimic. Avea zgîrieturi pe faţă şi o sfîşietură la piciorul drept.

— Trebuie s-o ducem imediat la spital.

Marcu Damaschin dădu căruţa; dar n-avea cine mîna caii. Margareta îl rugă pe Porumbiţă:

— Eu? Să mîn caii? Ce-s vizitiul mîrla...

— Bine, mă duc eu! se îndîrji învăţătoarea, întunecîndu-se.

Aduse repede căruţa în faţa casei lui Axinte. Acum Porumbiţă se răzgîndise: îi surîdea un drum pînă la oraş împreună cu Margareta. Se gudură pe lîngă poarta lui Axinte ca motanul pe lîngă oala cu lapte fierbinte. Margareta aranja un căpăstru în capul calului de către om şi se făcea că nici nu-l vede. Maria tipărea braţul de fin din căruţă, şi-l acoperea cu un macat. Cînd se duse s-o aducă pe Brînduşa, Porumbiţă se linguşi, în şoaptă, de la gard:

— Merg cu tine, Margareta; pe drum mai vorbim, mai...

— Nu te înjosi să mergi în căruţă c-o „învăţătoare simpluţă" şi să devii „vizitiul mîrlanilor".

— Nu... nu aşa, te rog...

— Împrumută bicicleta lui Savu!

— Eu ştiu că mă iubeşti şi numai sfiala... ori mîndria...

— Oricum, recunoaşte că nu prea eşti psiholog şi nu te pricepi să alegi momentul pentru declaraţii sentimentale.

— Dacă-n alte momente mă tratezi cu refuz... se ţinu după ea, ca un mînzoc nerod. Deseară ne-ntoarcem prin pădure...

— Caraghiosule! Diii! mînui fata hăţurile şi atinse cu biciul crupa cailor.

Porumbiţă avu impresia că l-a plesnit peste obraz. Clocotind, porni furios la Hîrlea şi-i povesti ce s-a întîmplat în Sohodor.

— Cum? În satul meu asemenea sălbăticie? Porumbiță, e nemaipomenit! Mi-i rușine că-s învățătorul acestor primitivi! Auzi! Vrăji! Strigoi!...

— Și Florea m-a sictirit, ca să zic așa, în mod barbar, insistă Porumbiță asupra necazului lui. Dar eu tot cred că mă iubește. O face așa, ca să mă-ntărîte, să mă încerce.

Hîrlea tăcu cîteva clipe. Îi venea să-i spună: Taci, idiotule! Pentru director, întîmplarea cu fata lui Axinte era mult mai importantă decît bîlbîiala despre eșecurile sentimentale ale lui Porumbiță.

— Și zici că Varsavia era acolo?

— Era.

— Ei, asta-i! Ea a făcut crima. Ea a asmuțit cîinii!... Ce muiere! Da, ce criminală!...

Pînă seara, tot satul știa că Varsavia Bour a vrut să ucidă copila lui Ion Axinte. După ce a asmuțit-o cu cîinii, a lăsat-o vreun ceas în ogradă la Andronescu, apoi a dus-o acasă la părinți. Pe drum a strigat la lelea Safta și la baba lui Cucută și le-a pus s-o înțepe cu andrelele, ca pe-o strigoaică. Ba unii aflaseră că și mîța neagră tot Varsavia a pus-o să treacă peste trupul fetei. Că acum fata-i la spital, că-i mușcată în șapte locuri și că, de bună seamă va turba. Dacă se întrebau femeile între ele de unde știau acestea, răspundeau:

— De la învățători!

Ba unele precizau! de la Porumbiță. Altele, de la Acatrinei. Adăugau chiar că, în fapt, învățătorii sînt vinovați; ei trimit copiii pe la casele oamenilor. Și cine era cel mai zorit s-o aducă pe Varsavia la lucru? Acatrinei. O întrebară pe Maria lui Axinte dacă-i adevărat că învățătoarea cea tînără i-a salvat copila.

— Dumnezeu să-i ajute, săritoare ființă și bună la inima ei... lămuri Maria. Dar Domnica lui Năstasă cîrmi și asta tot împotriva învățătorilor:

— Sînt vinovați! Acatrinei și cu Florea. Ați văzut cum s-au grăbit s-o ducă în liniște la spital?

Ca să astupe gura lumii. Ce dovadă mai bună că-s vinovaţi?

Aşa ajunse zvonul şi la Varsavia, în Poiana Sohodorului.

— Cum? Eu? se învineţi femeia. Eu, fa? Cine zice? Acatrinei? Va să zică tot nebună mă crede? Ei, lasă, fa! Cu mine are de-a face!

Alergă la Andronescu; Minodora o încredinţă că Acatrinei a răspîndit asemenea zvon:

— Anume, ca să te scoată ucigaşă. Te sfătuiesc însă să-ţi vezi de treabă, să stai cuminte şi să taci...

— Nu tac, coană Minodoră, nu tac! De ce să mă ponegrească? Ai văzut doar că eu am scos copila din gura dulăilor.

Varsavia bătu în poartă la Hîrlea:

— Dom' director îmi plăteşti pentru ce-am zis atunci la adunare?

— Eu? Femeie, cată-ţi de treabă! N-am ce discuta cu tine.

— Bine, dar satul zice...

— Ştie el ce zice. Satul nu-i chior.

Şi-i întoarse spatele. Varsavia amuţi. Abia găsi puteri să se urnească din poartă.

— Se ţin învăţătorii după fustele tale, ca nişte crancăi de rînd, ca nişte lupi, o aţîţa Domnica lui Năstasă. Vor să te duci la ei şi... ştii tu, să-i plăteşti ca să tacă... Ehei, Doamne, rău îi de femeia singură, văduană şi-ncă frumoasă, cum eşti tu, dragă Varsavia.

In inima femeii începu să fiarbă ura. Strînse pumnii, îndîrjită; o fulgeră cu privirea pe Domnica şi-şi văzu de drum. Şi pe dînsa o ura; dar socotea că are dreptate în cele spuse despre învăţători. Era limpede că ei o ponegreau.

In oraş, Margareta se întîlni cu Dragoş şi cu Tiron; împreună o instalară pe Brînduşa la spital. Secretarul era mîhnit şi frămîntat:

— Să nu fie asta ceva pus la cale.

— Ba eu cred că-i o-ntîmplare stupidă, se împotrivi Dragoş. Cînd auzi că-n prostia asta era amestecată şi Safta, tăcu. Tiron însuşi schimbă discuţia:

— Poimîine ne vine şi nouă, în sfîrşit o caravană cinematografică.

15. Caravana cinematografică a fost în adevăr un mare eveniment în Sohodor. Mai bine de trei sferturi de sat s-a strîns în ograda primăriei unde se proiecta filmul. Cu învoirea conducătorilor caravanei, Hîrlea încasa o intrare modestă pentru clădirea şcolii. Oamenii mai în vîrstă s-au aşezat pe bănci. Ceilalţi, în picioare, pe gard ori în copaci „la galerie". Victoria lui Melinte s-a furişat lîngă Traian Trufaşu.

— Să-mi spui şi mie, flăcăule! Că-s proastă şi nu ştiu citi!

— Dar ai să-nţelegi?

— Înţeleg tot, Traiane. Şi gîndul tău îl înţeleg...

Numai Varsavia se proţăpise în drum şi plefturia ba pe una ba pe alta dintre femei. Anton Hîrlea o aţiţă, făcînd haz:

— Bine-ţi merge meliţa, Varsavia! Propagandistă ai să ajungi!

— 'Napoi, fa! Ce căutaţi acolo? Draci negri pe pînză albă? Căraţi-vă acasă şi vedeţi-vă, fa, de ploduri. Unei muieri din Padina i s-o opărit copilul şi-o murit, tocmai cînd ea-şi pierdea vremea la cai verzi pe pereţi, la sminteli de-aiestea de-amu... 'Napoi, fa! N-auzi?

Dragoş cercă s-o astîmpere cu vorbă bună:

— Varsavia, dacă dumitale nu-ţi place cinematograful, du-te acasă, lasă femeile în pace. Ele vor să vadă filmul.

— Nu le las, mă! Nu le las!

— De ce, femeie?

— Așa! Pentru că zăpăciți capul la lume, cu fel de fel de lucruri care... Vă momesc, fa, spre școală!...

— Varsavia, dumneata ești femeie săracă: de ce vorbești ca Minodora ori ca Domnica?

— Doar n-am să vorbesc ca tine, lepădat de lege ce ești! Azi-dimineață n-ai fost la biserică; da' acu' te-nghesui ici, să vezi muieri goale și draci negri. Ori poate vrei să-ți iei una de pe perete, că pe cea din Iliești ți-o hașnit-o maiurul!

Cîțiva din jur, în frunte cu Porumbiță, rîseră tare, nerușinat. Dragoș se înroși ca racul și clipi din ochi, ametit.

— Varsavia, ce-i cu dumneata?

— De ce stîrnești minciuni c-aș fi ucigașă? Nu ți-o fost de-ajuns că m-ai făcut nebună?

Dragoș nu mai înțelegea nimic. Regreta c-a urzit sămînță de vorbă cu Varsavia. Știa că nu-i spontan, că se intimidează cînd îi toarnă cineva ocara de la obraz și totuși nu-l răbdase inima să tacă.

— Ai să-ți muști degetele, Varsavia, pentru batjocura asta, o dojeni el, cu glas blajin.

— Vezi că te-o stuchi vreo mîță, dacă află că ai și talant de proroc... Vă știu eu ce vreți de la mine, de ce mă ponegriți. Da' eu nu-s de-celea, mă! Nu!

Dragoș se înfurie; ridică pumnul; noroc că Maria lui Axinte, de alături, îl prinse de cot:

— Las-o, dom' învățător! Că-i pusă pe harțag. Și cînd e-așa, nimeni nu-i vine de hac.

— Nu te potrivi la gura ei spurcată... îi șopti, din partea cealaltă, Ioana lui Tudor. Că nici nu vorbește din inimă. E pusă la cale... și cerînd iertare că n-are nici un ban, se furișă mai în fund, să n-o vadă Chițcop, așezat în banca din față.

Vorbele Ioanei îl tulburară și mai mult pe Dragoș. Simțea ghimpi în inimă, în creier. Varsavia îl țintea cu ciudate priviri provocatoare. Mînia îi sporea dîrzenia și chiar frumusețea, o frumusețe robustă, bine păstrată, drămăluită parcă anume ca să înlocuiască

şi sărăcia şi singurătatea în care trăia de cînd i-a murit bărbatul. Gura cărnoasă, cu dinţi puternici, albi, frumoşi, părea gata să muşte, ochii însă îi deveniră repede umezi, porniţi parcă pe plîns. Îşi înălţă totuşi pieptul, într-un gest de aţîţare, de harţag. În clipa asta, Dragoş descoperi că Ioana şi Varsavia seamănă şi la înfăţişare şi la temperament. Atît doar că una îl respectă, iar cealaltă îl urăşte. Îi părea nespus de rău că nu poate afla ce-i în mintea Varsaviei. O lăsă în banii ei, aşa cum făceau, de altfel, toţi oamenii care o cunoşteau. Dar senzaţia de prăbuşire sporea în el. „Mă ocărăşte o muiere şi nu-s în stare să mă apăr. Nu-mi ia parte nimeni. Nici un învăţător. Nici un gospodar. Doar două femei. Ce egoişti. Ce fricoşi! Şi eu, ce nevolnic". Parcă anume, cînd ajunse lîngă dînsul, Porumbiţă îl cuprinse de umăr şi-i şopti la ureche:

— Nu fi prost!... Du-te într-o seară la dînsa şi împac-o. Pe de-alde astea trebuie să le iei cum le lua vechilul. Cu forţa! pe urmă tac chitic. O ştiu din... din experienţă.

— Dacă n-am fi între oameni, te-aş pălmui! scrîşni Dragoş, împroşcînd asupra colegului toată mînia zămislită în el în aceste zile tulburate şi nefericite.

Învăţătorii s-au aşezat printre oameni, să citească textul filmului, să dea lămuriri. Spectacolul a trezit un adevărat entuziasm. Mulţi au stat să vadă de două ori filmul. Şi pînă tîrziu, după miezul nopţii, au discutat, mai ales tinerii, povestind unele scene ori încercînd să-şi reamintească melodiile.

Numai Dragoş se lupta cu sine şi nu putea uita batjocura Varsaviei. Regreta că-i ceruse iertare şi-i întinsese mîna de împăcare. Vru să stea de vorbă cu Margareta, dar Porumbiţă se ţinea lipcă de dînsa. Se lăsă păgubaş. Porni, singur, abătut, spre casă. Îl istovea gîndul că nu mai are nici măcar consolarea şi iluzia unui drum pînă la Iliseşti. Singur Tiron îi ghicea inima, privindu-l după cum mergea, trist, cu capul plecat, cu braţele greoi legănate pe lîngă trup.

Grăbi să-l ajungă. Merseră cîtăva vreme tăcuți, amîndoi. Întunericul îi învăluia ca o manta groasă. Cunoșteau însă fiecare palmă din uliță; n-aveau nevoie să vadă. Oamenii se retrăgeau spre case. Asupra satului se lăsa, cu încetul, liniștea miezului de noapte. Ar fi vrut să-și spună multe, dar nu știa de unde să înceapă vorba.

— Am avut succes cu filmul, îngăimă Tiron, dîndu-și pălăria mai pe ceafă.

— Da.

Și iară tăcură pînă dincolo de gardul lui Năstasă.

— Are clonț bun Varsavia.

— Prea...

— S-a nimerit să nu fiu acolo. Dar chiar dac-aș fi fost, n-aș fi putut face nimic. Cînd pornește moara...

— Femeile o ascultă ori se tem de ea. Dar de data asta a leorbăit în pustiu.

— Ba a făcut propagandă reacționară! scăpă Tiron o formulă oficială. Adică, noi trebuie să aflăm cine-o pune la cale să vorbească așa. Că n-a pornit nici din inima nici din capul ei.

— Dar ce vină am eu?

— Nici una. Dar s-ar putea să plătești păcatele vreunui coleg.

— Porumbiță?

— Da... Varsavia mi-i vară. O cunosc bine. E femeie cinstită. Dom' Porumbiță, de!... Cam umblă cu șoalda. Hai înapoi la școală, să vedem ce bani s-au încasat. Hîrlea vrea să-mi arate programul serbării de sfîrșit de an. I-am spus că nu m-amestec; totuși el ține morțiș să-mi dau cu părerea. Cică ați făcut și unele inovații. Eu nu mă pricep și... Hai, te rog, înapoi.

Se întîlniră într-o sală de clasă, la lumina lămpii. Tiron se așează în bancă mai deoparte. Hîrlea îi oferi scaunul lui:

— Poftim, Dumitre, ici, loc de cinste. Reprezentantul partidului, tovarășe secretar.

— Vedeți-vă dumneavoastră de treabă. Eu sînt musafir... stărui Tiron în modestia lui.

Hîrlea apropie lampa, ridică fitilul, își frecă palmele, numără banii strînși la film, redactă procesul-verbal; apoi cerînd mereu părerea lui Tiron trecu la discutarea programului pentru serbarea de sfîrșit de an.

— Eu vreau să vă pun dumneavoastră o problemă, luă Tiron cuvîntul, la sfîrșit. Ce facem cu cazul Brînduşei şi cu Varsavia?

— Ce vrei să facem? Putem noi oare, acum cînd avem nevoie de oameni, cînd ne ţipă măseaua după mînă de lucru la şcoală să stîrnim asemenea chestie? Şi-apoi să-i facem proces de intenţie?

— Dar dacă şi asmuţarea cîinilor împotriva unui copil şi trăncănelile Varsaviei, din seara asta, sînt un chip de a lupta împotriva şcolii?

— Să ştii c-aşa-i! exclamă Hîrlea, pocnind din degete, ca şi cum ar fi aflat ceva extraordinar. O încercare de asasinat în ograda lui Andronescu! Asta trebuie reţinut! Trasez ca sarcină, da! ca sarcină sindicală lui Porumbiţă să afle adevărul. Dar s-o facă discret, cu cea mai mare discreţie!

— Aici nu-i vorba de trasat sarcini, tovarăşe director...

— Ştiu! Am fler, Dumitre! Le sezisez imediat: crima asta era să fie săvîrşită de mătuşa învăţătoarei Florea. Auzi? De ruda unui slujitor al şcolii! O invit pe domnişoara Margareta Florea să dea declaraţie scrisă, relatînd, cu obiectivitate şi imparţialitate, cum s-au petrecut faptele.

— De ce? se înfricoşă Margareta.

— Pentru că, deşi eu, personal, te cred nevinovată, totuşi, lumea-i ticăloasă. Ea spune că anume te-ai purtat aşa, ca să te absolvi de o vină gravă: vina de a fi trimis copiii să mobilizeze oamenii.

— Eu, vinovată?

— Cum o să spun eu o gogomănie ca asta? Mă insulţi. Dar lumea... Te avertizez! Şi-apoi cine ar ieşi

cele mai zgîriate din dandanaua asta ? Varsavia, Safta şi baba lui Cucută. Ori ce-au făcut ele ? Ce vină au ? Au dat primul ajutor, după priceperea lor, bineînţeles.

— Trebuie luate măsuri, încercă Dragoş să-şi limpezească ideile.

— Orice măsură e ridicolă în asemenea caz, atîta timp cît în sat nu există medic. La cine să apelezi ? La două ceasuri după ce învăţătoarea a dat-o în brînci afară pe Safta ca pe-o criminală, unul dintre Humeni a chemat-o să-i moşească pruncul. Safta este încă un rău necesar. Iar pe Varsavia, de ce s-o îndrăcim şi mai tare ? Şi-aşa-i ca viespea-ntr-un stup. Şi-apoi ea a scos copila ceea din gura cîinilor, ea... Uite, de aceea chestia asta nu-i de fel simplă. Şi eu aş propune ca, deocamdată, s-o lăsăm mai moale. Să cercetăm cu discreţie. Să nu mai zgîndărim o chestie rău mirositoare. Să mulţumim soartei c-a scăpat fetiţa ! Ce s-ar fi întîmplat dacă murea ? Totul era compromis. Totul !

— Bine dar...

— Vorbeam despre pasiunea ţăranului romîn pentru spectacole. Am verificat-o practic în lunga mea carieră dăscălească. Ei, ce serbări dădeam eu înainte de război... Totdeauna m-am dat în vînt după manifestaţii artistice. In şcoala normală am jucat teatru, teatru serios. Profesorii mă îndemnau chiar să mă fac actor. Am scris şi o dramă. Se cheamă „Destrămarea". Am jucat-o în 36. Tratez, zguduitor de dramatic, efectul dezastruos pe care discordia din familie îl are asupra educaţiei. Plîngeau spectatorii mai ceva ca la „Moartea civilă". In actul I...

— Tovarăşe director, se ridică Tiron, eu v-am pus o problemă...

— Bine, Dumitre : se rezolvă. Mă prezint mîine la tine cu un plan de acţiune, complet, dacă vrei. Cum spuneam : actul I : soţii Ion şi Maria discută asupra educaţiei pe care trebuie s-o dea copiilor lor. Ion vrea ca fiii lui să devină oameni respectaţi, cinstiţi, cuminţi, cumpătaţi ; Maria, dimpotrivă, vrea să-i vadă bogaţi, să trăiască viaţă lejeră, în dezmăţ. Actul II : mama îşi

exercită influența asupra celor doi feciori mai mari. Tata, asupra mezinului și asupra fetei, că au și o fată. Furînd, bînd și petrecînd, cei doi feciori, sub imperativul concepțiilor educative ale mamei, ajung niște nemernici. Dar și fata, lipsită de voință, se mărită, cum vrea mamă-sa, după un ticălos, prieten cu băieții cei mari...

— Tovarășe director, nu ne-ameți cu...

— Savule! Cum îți per... cum te lasă inima să mă întrerupi? Se răsuci spre fereastra din fund a clasei, își fixă privirea înainte și urmă, ca un mare inspirat: cum spuneam, în finalul actului II, tustrei săvîrșesc cîte o crimă; trei crime chiar în noaptea nunții. Actul III: Ion își vizitează copiii și ginerele la închisoare. Aici, copleșit de surprindere și durere, află că și mezinul, pe care-l credea în armată, este de fapt tot la închisoare, condamnat tot pentru crimă. Deci, tată a patru criminali. E o scenă zguduitoare! Te cuprinde o... o emoție...

Dragoș plecă înainte de a fi auzit sfîrșitul tragediei scrisă și jucată de Anton Hîrlea. După dînsul ieși, îndată, Tiron, pășind pe vîrfuri. Margareta ar fi vrut să-i urmeze, dar dorea să vadă unde vrea să ajungă directorul cu asemenea elucubrații literare. Numai Porumbiță îi sorbea cuvintele, cu gura căscată de admirație.

— Zguduitoare!

— Dar replicile? Scînteietoare! Să le savurați, nu alta! Și regia... Am făcut niște fulgere și niște trăsnete... Cum? Unde-au dispărut Acatrinei și... Ei, vedeți? Ce ignoranță!

— Nu, domnule director — îl consolă Savu — ei au înțeles mai devreme că asta a fost o subtilă stratagemă a dumitale, ca să te eschivezi de la o oarecare chestie mai dificilă. Te-ai prefăcut că nu-i vezi cum pleacă.

— Ce îndrăz... Tu... voi de ce n-ați plecat?

— Noi, de, sîntem ori fricoşi ori lichele... Să mă ierte Margareta. Şi cum îţi înghiţim toate scamatoriile, asta a fost cea mai nevinovată.

Multă vreme Dumitru Tiron se gîndi la întîmplările astea mărunte. Grăi şi cu Dragoş şi cu Cremene. La tustrei li se părea că lucrurile-s tare încîlcite. Ion Axinte era de părere s-o lase în pace pe Safta.

— Maria mea, ca şi Saveta 'neatale, Dumitre, în curînd or să nască. Avem nevoie de moaşă. Şi eu încă nici nu cred c-o vrut Calauca să facă vreun rău copilei mele.

— Să cerem o soră de naşteri în Sohodor, hotărî Dragoş şi se şi apucă să scrie cererea către regiune. Trebuie să smulgem rădăcina puterii din mînile Saftei.

Totuşi, după asemenea întîmplare şi după asemenea zvonuri, mult mai mulţi oameni au venit la lucru, fără să mai aştepte chemare.

— Ce? Parcă trebuie să ne-mbie ţîncii? grăia Mihalache Irimia. Ne cunoaştem şi singuri datoria.

În schimb, lelea Safta, furioasă dunăre, blestema pe toate cărările:

— Auziţi! Să mă brîncească şi să-mi zică ucigaşă... Zău că voiam s-o lecuiesc! Că doar ce făceam alta, decît c-o afumam cu păr din cînele care...

— Dar cu andrelele?

— Ei, andrelele! Aşa-i descîntecul.

Şi, dezpriponind capra, s-o ducă la apă, şopti către Varsavia:

— Cînd treci prin Valea Lupilor, coboară în rîpă şi culege-mi trei tufe de mătrăgună. Vreau să curăţ satul de-o ticăloasă. Ce te uiţi aşa? Fă cum îţi spun! Îmi eşti datoare: ţi-am moşit amîndoi copii.

— Ţi-i nepoată, Doamne iartă-mă.

— Mi-i nepoată, dar o fac eu să... să nu mai fie!

Umblînd însă aşa, supărată, de la o lehuză la alta, chiar în seara acelei zile, pe Safta o izbi în coaste berbecul lui Rădoi, priponit în uliţă şi-o trînti grămadă. Hui satul de răcnetul ei. Se alese cu o coastă ruptă.

16. De două ceasuri Margareta făcea repetiție la corurile pentru serbarea de sfîrșit de an. Era obosită. O dureau și mîinile de tras la acordeon. Făcu o pauză și intră în cancelarie. Elevii, slobozi prin ogradă, prinseră a se ochi către cireșul copt din gardul lui Chițcop. Pitit la tulpina lui, Vichentie ascultase cîntecul copiilor după acordeonul învățătoarei; își trecea degetele murdare prin hălăciuga părului, își smîrcîia nasul și parcă-i venea să plîngă. Se ridică și trase la o parte cîțiva spini din jurul cireșului, apoi, cu capul, făcu semn băieților să urce:

— Acasă-i numa' lița Ioana.

Cel dintîi se sui Vucu Miron:

— Să culeg cîteva pentru moașa Safta. Zace-n pat și n-are nici de unele. A lui Andronescu îi dă mîncare numai cînd îi îndoapă curcanii ori îi spală rufele.

Și Miron nu mai spunea că i-a dus de trei ori mîncare de la domnișoara Florea; moașa însă știa că-i de la lița Ștefana lui Damaschin.

Prinzînd curaj, s-au urcat în cireș, pe rînd, șapte băieți. In zece minute Miron a umplut trăistuța, a coborît și a alergat la lelea Safta.

Vichentie a așezat spinii la loc, să nu se cunoască.

Margareta începuse repetiția poeziilor, cînd intră Porumbiță în școală. Ca să-i stăvilească obișnuitele ditirambe de dragoste, îl invită destul de răstit:

— Ia și elevii lui Acatrinei, că-i plecat cu căruțele la pădure, și intră în clasă. Vii foarte tîrziu!

Porumbiță ajunsese în starea îndrăgostitului cărui și poruncile răstite ale iubitei i se par dulci cuvinte de dragoste. Deci se execută fără crîcnire.

Cocoțat pe gard, Vichentie privea în clasă prin fereastra deschisă. Învățătorul îi scoase la catedră pe cei care culeseseră cireșe, îi urechi și-i bătu cu varga, la palmă. Margareta nu știa ce se petrece în clasă, dar trăgea cu coada ochilor, măsurînd mîhnirea de pe chipul lui Vichentie.

Cînd îl văzu pe Vucu venind, Varvaroi îi făcu semn, deznădăjduit:

— Nu! Te bate! şopti el, şuierat, cu mîinile pîlnie la gură.

Miron zăbovi o clipă. Parcă se chibzuia în mintea lui: „Dă tare, dom'Aurel. Şi ustură. A naibei mai ustură". Ieşi iar în drum, îndreptîndu-se spre moară. Dar în şosea, Hîrlea. „El bate şi mai avan". Se-ntoarse tot spre clasa lui Porumbiţă, resemnat.

— Ei, ce să fac? Lelea Safta mi-a zis bodaproste pentru cireşe... mormăi copilul, intrînd în clasă.

Ca să vadă ce se petrece acolo, Margareta Florea se ridică în picioare, prefăcîndu-se că ascultă cum recită elevii din juru-i. De pe trunchiul de cireş tăiat astăprimăvară, învăţătoarea auzea şi vedea în clasă, ca pe-un ecran.

— Ce vrei? întrebă învăţătorul, plictisit, privindu-l pe Vucu Miron cum se înfiinţase în faţa catedrei şi aştepta.

— Păi eu... eu cel dintîi m-am suit în cireş, dom' vă rog...

— Şi pînă acum unde mi-ai umblat, derbedeule?

— Am dus cireşele la lelea Safta, năvăli băiatul cu vorba. M-aş fi întors eu mai repede, dom' vă rog, dar m-a rugat să-i citesc o scrisoare de la bădiţa Florea.

— Ce scrisoare?

— Ştiţi? Ceva nemaipomenit? Bădiţa Florea o învăţat a scrie. La armată o învăţat, dom' vă rog. Chiar cu mîna lui o scris scrisoarea către moaşa Safta... Şi-o laudă grozav pe domnişoara Florea. Cică i-o stat cu îndemnul dumneaei, să-nveţe, dom' vă rog. Acu' scrie că l-o făcut fruntaş şi căpitanul i-o strîns mîna.

— Ce tot îndrugi?

— Nu-ndrug, dom' vă rog. In curînd îl trimite armata la şcoala de tractorişti. Zău, aşa scrie! De trei ori am citit scrisoarea. Că nici Calauca... asta, moaşa Safta nu mă credea. 'Icea că bîigui. Dar el scrie frumos, mai cum scriu eu care-nvăţ de trei ani, iar el numai de cîteva luni. Măcar că face armata, armată la cataramă! Că şi cu puşca învaţă: cum s-o cureţe, cum să ochească-n duşman...

— Mă, băieţaşule !...

— Asta-i drept : nu scrie-n scrisoare. O zic, aşa, de la mine, dom' vă rog, c-am auzit-o la bădia Traian Trufaşu, că el o fost sergent la armată şi acu-i tractorist la S.M.T.

Porumbiţă se uita pieziş la puiul de om guraliv, neştiind dacă-l ironizează ori trăncăneşte ca să scape de pedeapsă. Îi plăcea totuşi c-o lăuda pe Florea.

— Toţi din clasa lui Acatrinei daţi prin băţ de-ndrăzneţi ce sînteţi. Vă cată-n coarne. Şi vă permite prea mult ! Asta nu-i educaţie. Marş la loc ! se răsti învăţătorul.

Vucu Miron răsuflă uşurat şi porni spre banca din fund unde se ghemuiseră cei mai mulţi dintr-a treia.

— Te iert, pentru că ai dus cireşele unei femei bolnave, se simţi dator Porumbiţă să explice, ca să alunge nedumerirea de pe chipul copiilor.

— Atunci... atunci tot trebuie să mă bateţi, dom' vă rog... — se-ntoarse şcolarul, cu un aer placid — că şi cei care stau în genunchi au cules cireşe pentru moaşa Safta.

— Treci la loc ! N-o mai fă pe isteţul !

— Sînt aici nişte pîrîci. Ori Ciocîrlan ori Vamanu. Pe mine pot să mă pîrască. Dar să nu cumva să spună că Vichentie a ferit spinii de-o parte. Că dacă află badea Chiţcop, rău îl mai cotonogeşte. Şi-i păcat să-l mai bată şi pentru cireşe. Îl zdrobeşte pentru altele, destul.

— La loc ! Toţi ! se văzu înfrînt Porumbiţă şi numi unul să citească lecţia.

Răsuflînd uşurată, Margareta îşi încetă observaţia ; îşi scoase batista şi-şi şterse sudoarea de pe frunte ; puse copiii să mai spună o dată poeziile.

Vichentie stătu multă vreme acolo pe gard ; prindea frînturi de vorbe din clasă şi vîntura gînduri triste. El n-a fost nici o zi şcolar. N-a avut niciodată o carte, un caiet, un creion. Cei de seama lui : Aldiş Viorica, Melinte Victor erau acum la şcoala din Dărmăneşti. Badea Neculai îi strigă : „Tu eşti porcar, nu cărtu-

rar!" Şi nu-l lăsă nici măcar să se uite spre ograda şcolii. „Iote! Aş putea învăţa numai ascultînd de-aici. De pe gard", îşi spuse băiatul. Urcă-n pom, culese un sîn de cireşe şi alergă cu ele la lelea Safta. I le deşertă într-o strachină.

— Bodaproste, Vichentie, suspină femeia ţinîndu-şi cu mîna coasta zdrobită.

— Arată-mi scrisoarea de 'a bă'ţa Florea.

— Păi, tu nu ştii să citeşti, gemu lelea Safta.

— Vreau, aşa... S-o văd. Numa' s-o văd, se rugă Vichentie.

Femeia scoase scrisoarea din sîn şi i-o întinse. Băiatul o luă, tremurînd. Ochii i se umeziră.

— Va să zică aşa. Se poate... şopti el, după ce privi lung cartea poştală cu rînduri dese, cu litere mari. Se poate!

Duse porcii la păscut, gîndind numai la asta: „Pe bă'ţa Florea armata l-o-nvăţat. Dar pe mine, cine? Cine mă-nvaţă?"

Seara, pe cînd păzea viţelul la mulsul vacii, şopti către Ioana:

— Ştii, Florea Saftei...

— Ce-i cu el? răsuci femeia capul, trăgînd prelung de ţîţa vacii.

— O scris scrisoare... Cu mîna lui o scris. Am văzut-o la lelea Safta.

Ioana tresări. Opri mulsul şi îndemnă viţelul să sugă ca vaca să mai lase lapte. Feri o leacă doniţa şi privi, de jos în sus, spre Vichentie.

— Eiii... era doar un cioban prost, plesni cu dosul mîinii viţelul peste bot, întrerupîndu-i clefăiala suptului, stoarse bine ugerul, duse laptele în bucătărie şi-l rugă pe Vichentie să-l strecoare în oale, la prins. Pe ascuns, puse trei străchini de făină într-un coştei, înşfăcă o oală cu lapte şi, pe lîngă cerdac, prin dosul gardului se furişă spre căsuţa Saftei. Intîia oară cuteza Ioana să-l înşele pe Chiţcop.

— Să văd scrisoarea, lele Safta.

— Ei! hagialîc pentru o...

Ioana netezi cartea poştală, cu grijă şi evlavie, parc-ar fi căutat ceva foarte de preţ în hîrtie, între rîndurile scrise.

— De ce-o iscodeşti aşa ?

— Să mă-ncredinţez... Dar dacă nu pot ceti, degeaba... — Puse scrisoarea în palma Saftei, deşertă laptele într-o oală de pe vatră şi ţîşni afară fără alt cuvînt.

După vreo jumătate de ceas spre uimirea Saftei apăru şi Dragoş :

— Ţi-a scris Florea ? Eşti bună să mi-o arăţi ? — Citi pe fugă scrisoarea. Bravo lui ! Un flăcău de nădejde.

Lelea Safta povesti despre vizita lui Miron, a lui Vichentie şi a Ioanei. Şi parcă abia acum înţelese că fecioru-su a săvîrşit un lucru de seamă.

— Trebuie să pornim, neapărat, alfabetizarea, conchise Dragoş, după ce povesti Margaretei conţinutul scrisorii. Pe învăţătoare o minună simplitatea şi logica promptă a lui Dragoş. Dar, deodată, fără motiv, se răzvrăti în ea un gînd potrivnic :

— Alfabetizare ? Hm... să vîri un număr de buchi în cîteva capete obscure... Ce mai ispravă !

— Însemnată a fost, totdeauna, prima scînteie care a căzut pe iască şi a dat focul. Celelalte, pînă la declanşarea energiei atomice, au venit relativ repede după asta.

— Ce destin avem noi învăţătorii... Colegii mei lucrează ingineri la Bumbeşti-Livezeni ori la Hunedoara. Străbat munţii ; fac să curgă oţelul ca apa. Iar eu mă bucur, ca de cine ştie ce cucerire, că un Florea Safta Florea oarecare a învăţat să scrie... Învăţătoare în sat... Aici, dacă eşti o leacă mai răsărit, ratezi ca Savu ori ca Lucreţia Gorcea.

Dragoş îşi ghici în vorbele Margaretei propria-i răzvrătire dintr-un moment deznădăjduit. O înţelegea. Îi dădea dreptate. Suferea deci şi dînsa. Asta i-o apropia, ciudat, de inimă.

— Deci mai încet cu entuziasmul cultural în Sohodor, continuă ea şi mai oţărită... Bine zice Porumbiţă : între guşaţi...

— Văd că are consecinţe dezastruoase „curtea" lui, se înfurie Dragoş, cînd auzi pe cine-l citează. Numai acest nume era de ajuns, în clipele astea, să-l facă să sară în sus. Venise lîngă Margareta ca lîngă un prieten şi se întîlnea cu expresiile şi ideile lui Porumbiţă. Şi el simţea modestia misiunii de învăţător ; dar pentru nimic în lume n-ar fi acceptat ideea inutilităţii, profesată de unii colegi şi, acum, îmbrăţişată şi de Margareta. Se depărtă, mîhnit.

Margareta îşi regretă explozia de pesimism. O cuprinse o sete ciudată. Trecînd spre casă se opri la fîntîna lui Axinte, îşi scoase o căldare de apă şi bău. Îşi văzu chipul în apa limpede şi se înfurie şi mai tare. Înţelese că-i singură în Sohodor, că n-are nici o prietenă, că n-are cu cine se împrieteni, că Porumbiţă o agasa cu stăruinţele lui, că nu se află aici nici măcar un băiat mai de Doamne-ajută de care să se îndrăgostească. Nimic şi nimeni. Nimeni... Şi parcă nu i se mai păru aşa de absurdă ieşirea pesimistă de adineauri. Ba, cînd îşi aminti de întîlnirea de acum cîteva seri, fără voie, cu Dragoş sub ulmul Ilincăi, amărăciunea şi ciuda îi spori în suflet. O clipă atunci a răpit-o iluzia unei prietenii pentru un bărbat care nutrea aceleaşi gînduri şi sentimente ca şi dînsa. În noaptea aceea i s-a zămislit în inimă o căldură neaşteptat de plăcută, ca o muzică lină şi melodioasă. Dar a doua zi Porumbiţă a aflat şi-a apostrofat-o, brutal şi necuviincios.

— Te-ai întîlnit cu Acatrinei sub ulm ? Să ştii că nu-ţi dau voie !

— Domnule Porumbiţă, te rog nu...

— Cred că n-ai să fii atît de naivă încît să culegi ce-a lepădat Lucreţia Goncea. Şi-apoi, nu mă cunoşti : eu sînt gelos ca un corsican.

„Iar Dragoș, acum, îmi întoarce spatele. Cum să nu fiu mîhnită, singură și...“ La fîntînă veni Maria lui Axinte și-i povesti despre Brînduța :

— Acu' de fel nu se mai teme de injecții.

— Bravo ! Știam că-i fată curajoasă.

— Doctorul spune c-o să rămîie doar c-un semn mic, la picior.

— Încolo, bine, nu ?

— Da.

In inima Margaretei se făcu liniște. Amintirea întîmplării cu Brînduța îi spulberă parcă fumul amărui ce-i izvorîse în suflet nici ea nu știa de unde și de ce.

17. Cu toate că era acaparat de multe treburi, Tiron tot își aminti și de căminul cultural. E-adevărat că stăruia pentru asta și Dragoș. Amîndoi socoteau că reorganizarea căminului cultural era neapărat necesară pentru limpezirea atmosferei din sat. Convocă la organizația de partid pe toți învățătorii să hotărască. Mihai Savu refuză să strîngă iarăși corul :

— Pînă acu' unii au tras la jug iar alții au stat în căruță, dumicînd turta dulce a gloriei. Să mai muncească și dumnealor !

Deși vizat direct, Hîrlea nu se burzului ; ci, calm, îl invită pe Savu să primească :

— Te ajutăm cu toții.

— Nu ! Nu pot ! se îndărătnicea acesta, reproșînd nu numai ingratitudinea ci și invidia colegilor.

Dumitru Tiron cîntări, în sinea lui, firea lui Savu și i se păru că seamănă cu a Savetei. Și ea se încăpățînează adesea și stă în casă ca o mută, cu ochii mereu porniți pe plîns. Cînd o întreabă ceva, ori pufnește ori întoarce vorba cu dușmănie. Asta sporește răceala, mîhnirea și tăcerea de mult statornicite în casa lui

Cînd bărbatul îi cere un sfat, Saveta tace ori strînge din umeri : „Ce știu ? Sînt o proastă. Nu știu nici să iscălesc. Tu... tu ai ajuns în frunte. Nu mai sînt de tine, Dumitre". Acum în urmă s-a împrietenit cu Varsavia. Pînă și borș împrumută una de la alta. „Iar eu nu stau de vorbă cu ele. Nici Margareta Florea nu discută cu Varsavia, cu toate c-am rugat-o."

Și Dragoș reflecta la îndărătnicia și susceptibilitatea lui Savu, și-l înțelegea tare bine. Parcă i-ar fi citit în inimă. Se întreba dacă nu-i cazul să predea lui Hîrlea grija construcției, să se retragă, să se izoleze în căsuța și clasa lui și să-și vindece rănile și decepțiile. Ghicea parcă uneori că Hîrlea numai din abilitate l-a promovat președinte al comitetului de construcție. Savu chiar spusese : „Tu, Adatrinei, cu munca, directorul cu exploatarea succesului". Totuși către Savu vorbi parcă altcineva i-ar fi dictat frazele, ideile. Îl asigură că nu va lucra singur. Îl va ajuta Margareta, cu acordeonul, Alexa Axinte cu vioara. Directorul va face mobilizarea coriștilor.

— Cînd oi apela eu, damenii yin ! se făli Hîrlea. Prezent !

— La baritoni va cînta și Alexa Axinte.

— Un orb în cor ? țîfni Porumbiță. Vrei să-l dirijezi prin ghioncți ?

Dar Savu se îndărătnici să nu primească. Tiron voia să intervină, cînd intră Cremene, cu sufletul la gură :

— Dumitre, fugi acasă că-ți naște nevasta ! Eu telefonez la Iliești după soră.

Tiron îngălbeni ; se ridică de pe scaun, mirat, parcă abia atunci ar fi aflat întîia oară că soția lui trebuia să nască.

— Tovarășe Dragoș, condu dumneata ședința. Nu plecați pînă nu alcătuiți un plan de lucru la... la cămin.

Alergă pînă acasă. „Al treilea copil. Și parc-ar fi numai al Savetei. Chiar cînd a murit Culăieș, eu... Ce dracu-i cu mine ?" Cînd își văzu femeia istovită de

chinurile facerii, în inima lui Dumitru Tiron se răsuci un sfredel ascuțit, cumplit de dureros. Deveni mai îngrijorat ca atunci cînd se născuse Ana, primul copil. Se plecă în genunchi, lîngă pat, și-i cuprinse mîinile într-ale lui. Îi sărută obrajii aprinși de arșiță și ochii scăldați în lacrimi.

— Lelea Safta-i bolnavă și eu... Ce mă fac?

— Saveta, vine acuși sora. Ai să scapi ușor. Și-o s-avem un flăcău... Mitruț... Mitruț o să-l cheme.

Cuvintele îi izvorau din nebănuite adîncuri și le rostea cu atîta sinceritate și căldură că-l îmbărbătau și pe el însuși.

La organizația de partid, conducînd ședința, Dragoș îl convinse pe Savu să accepte conducerea corului.

— Și mie mi-i greu, tovarășe Savu. Dar poate, zbuciumîndu-ne pentru o fericire mare, la tuturora, vom găsi leac propriei noastre nefericiri.

18. Acordeonul Margaretei și vioara lui Alexa Axinte ajutară mult la pregătirea corurilor. Dragoș și Savu începură, în pauză, scurte lecturi și discuții pe felurite teme, pornind mai ales de la nevoile ori nelămuririle oamenilor. Căminul cultural reînvia. Venind la școală pentru repetiții la cor, tineretul sărea și descărca, repede, căruțele cu lemnărie, cu piatră, cu prundiș, cu nisip ori cu var, sosite în ograda școlii. Glumind, flăcăii sau vîrstnicii se-ndemnau bucuroși la lucru. Așa că, din activitatea căminului cîștiga și construcția școlii. Duminica veneau la lucru ori la corul căminului și cei care învățau la gimnaziul din Dărmănești.

De altfel, majoritatea copiilor erau aproape toată ziua pe „șantier". Lăsau vitele în seama lui moș Grigore și, cîte două trei ceasuri, dădeau ajutor la școală.

Ca să descarce cele cinci căruțe cu scînduri pentru dușumele sosite, Hîrlea a scos și elevii de a patra. Stivuiau scîndurile frumos, sub gardul dinspre Chițcop, „la linie", să le lucească netezișul la soare.

— Vichentie, vină și ne-ajută ! l-a invitat Toderiță pe Varvaroi, văzîndu-l că stă pe colacul fîntînei și privește cu jind.

— Facem întrecere ? Cel care cară mai multe scînduri, ia premiu ! îi trecu prin minte Brîndușei. Se întorsese ieri din spital și copiii o priveau cu admirație : a pătimit multe, dar a și văzut la oraș lucruri nevăzute pe la țară. Priveau, minunîndu-se fața albă care-i lega pulpa stîngă.

Varvaroi se încruntă și nu răspunse.

— Numai tu, Vichentie, n-ai fost scris în caietul nostru, i-a strigat Brîndușa, cătînd parcă să-i stîrnească ambiția.

— Hai măi acu', că nu-i acasă badea Neculai.

— Io nu-s la școală, mormăi băiatul.

— Parcă Huțan Viorica ori Bour Măriuța-s la școală ? stărui Brîndușa, așezînd scîndurile în stivă. Uite, scriu pe fiecare scîndură numele celui care-o cară. Pe urmă le numărăm, pe stive, tragem o linie și facem totalul.

Ca și cum acesta ar fi fost un argument decisiv, Vichentie surîse, sări sprinten gardul, scuipă în palme și se apucă de lucru. Căra cîte trei scînduri o dată. Întrecerea hărnici toți copiii. Brîndușa și Cremene nu mai pridideau cu „scrisul". Veni să le ajute și Vucu Miron. Însemnau, cu creion chimic, pe fiecare scîndură, numele celor care au adus-o de la căruță la stivă. Vichentie umbla ca o sfîrlează și întindea scîndurile numai Brîndușei :

— Na ! Scrie-le ! Na, tu, Brîndușa...

La urmă, cînd au tras linie și au făcut totalul, „Vichentie" era însemnat pe patruzeci și două de scînduri, Ciocîrlan „Ștefan", pe treizeci și șase, iar „Bursuc" Dumitru pe treizeci și una.

— Hă-hă ! Iaca un premiant care nu-i la şcoală ! şugui Vucu.

Margareta participase la această întrecere spontană, încurajînd-o cu privirea. Aduse din cancelarie pentru premiant un abecedar, un caiet şi un creion.

— Să-nveţi şi tu carte, Vichentie !

Băiatul se uită lung la darul primit, răsfoi cu degete crăpate foile albe şi întrebă, trist :

— Aşa, singur ? Din capu' meu ?

— Nu ; să vii la şcoală.

— Asta nu. Nu se poate... De peste gard, s-auzi glasul lui Chiţcop. Băiatul tresări : a venit...

Vîrî fulgerător, abecedarul, caietul şi creionul în sîn, se furişă tupiluş pînă în fundul ogrăzii şi sări gardul în livada lui Chiţcop. Copiii îl urmăriră îngrijoraţi. Neculai Chiţcop oprise căruţa în mijlocul ogrăzii şi striga tare, răguşit, cu limbă împleticită :

— Hei ! to-ontule... dez'amă caiii !... Aju-jută-mă să mă dau jo... uuuf...

19. Vucu Miron lăsase pe cîmp nişte sticleţi frumoşi gata să dea în laţ şi alergase acasă să-l pofteaască pe tată-su la serbare. „Dom' Dragoş m-a luat ieri în şfichi : «Păsărarule, tu încă n-ai aflat că toţi părinţii, lucrează pentru şcoală?» Eu îi zic : «O să vină şi tata, dom' vă rog». Şi cînd colo, tătuţa, 'te-te la el ! Criţă... Iar o să fie sfadă şi jale-n casă. Mămuca iar o să plîngă toată noaptea..."

Lăcrimă, fără voie, şi nu văzu că învăţătorul trecea tocmai acum pe drum. Dragoş se opri şi privi la Mîndrilă Vucu cum sta în mijlocul ogrăzii, se clătina, sughiţa şi bombănea, încîlcind cuvintele.

— Parcă ce ? Am b'ut banii mei ? Nu... Pandele, dom'Pa'delea mi-o dat. I-am zis cum m-o-nvăţat moş

Grigore : dom' Pa'delea, visu' meu : un puişor mai bătrîior, într-o ţigluţă mai măruţă, o dam'genuţă mai grosuţă c-un 'inişor mai roşior şi mai 'echişor, să mă ungă pe gîtişor... Puişorul să m-amuţească, 'inişoru' s'mă chiorască... Da dom' Pandelea nu mi-o dat decît rachiu. Rachiu tare, pe inima goală !... S'oboare şi-un taur, nu numa' un om. Cum să nu mă clatin ? Să nu sughi... ghit ?... Eh ! visez, ca nărodul, puişor, da mînc mămăligă rece şi beau rachiu ardelat, de la Andronescu...

— Tătuţă — îndrăzni Miron — vino şi mata la serbare...

— S'rbare ? S'rbare 'ici ? Păi eu sînt de s'rbare ? Numa-n zdrenţe. Uite ! Rîde lumea... Ho-ho ! ho !

— Toţi părinţii au venit să lucreze pentru şcoală. Mata...

— Ce am eu de la, hîc ! şcoală ? Nici să m'iscălesc nu ştiu... Nic nu ştiu...

— Tătuţă, mămuca-i bolnavă şi...

— Bolnavă, măi, săraca... Ce să-i fac, dac' Andronescu nu plăteşte ? M-aş 'ce să lucrez la gospod'ria de stat. Da' parcă mă lasă ?... Şi, tardiv se-nfurie pe copil : 'te dracului cu şcoala ta !

In loc să fugă, Miron îşi lua părintele de mînă şi-l duse pînă lîngă prispa joasă şi îngustă, lipită cu lut galben.

— Culcă-te, ici, tătuţă... Ţi-aduc şi-un ţol. Să nu te mai vadă mămuca, tătuţă, că s-amărăşte şi plînge.

Dragoş plecă fruntea şi-şi urmă drumul, mustrîndu-se. De un an îl cunoştea pe Miron şi niciodată nu i-a trecut pragul.

Şi iar singurătatea şi durerea zămislite în el i se părură insuportabile. „Să intru în casa unui elev e-o datorie, o datorie de învăţător. Şi eu..."

Cînd se-ntoarse înapoi, Mîndrilă adormise pe prispă. Intră în casă. Tasia, galbenă, slabă, cu ochii în fundul capului, sta covrigită sub un macat ponosit.

— Vrei să te duci la spital, nevastă ?

— Vreau, dar cine mă duce ?

— Eu.

— Dumnea... Şi copiii ? grăi femeia stins, cu buzele arse.

Dragoş o rugă pe Fănica lui Petrea, prima fiinţă pe care o întîlni în uliţă, să aibă grijă de casa lui Mîndrilă. Fără a şopti o vorbă, fără a privi pe învăţător, fata luă cei doi copii mici ai Tasiei şi-i duse, unul de mînă, celălalt în braţe, în căsuţa ei, unde cioplea linguri.

Pe Tasila a transportat-o Dragoş la spital cu una din căruţele cu care aducea fierul pentru planşeul şcolii. Cînd se trezi Mîndrilă găsi casa goală. A doua zi alergă la spital.

20. După ce scăpa din cupele roţii şi se rotea de cîteva ori în ştioalma de sub scoc, apa Sohodorului sălta şi frunzele copacilor sclipeau, parc-ar fi fost poleite-n aur şi argint.

Margareta trecea puntea spre cătun. Un vînt uşor, matinal, înfiora coroanele uriaşe ale stejarilor şi plopilor din jurul morii. Mai la deal, pe un trunchi de plop, sta Dragoş, adîncit în lectură. Fata, se rezemă de-o tulpină şi-l privi cîtăva vreme. Simţea că-i tare bine de citit aici, pe răcoare, în murmurul lin al apei, cînd zorii rumenesc cerul şi descîlcesc literele. Porumbiţă de mult n-a mai pus mîna pe o carte. Şi totuşi strigă : „Sînt intelectual !"

Pe sub plopi trecu spre moară Varsavia lui Bour. Margareta îi ieşi în cale :

— Liţă Vlarsavia, nu vrei să vii la lucru ?

— Nu ! Eu nici bună ziua nu mai dau învăţătorilor. Nici lui Hîrlea ! Şi intră în moară, trufaşă.

Margareta se deprinsese să lucreze cu oamenii. Nu se mai sfia să-i oprească în uliță și să le spună ce gîndea. Acum, însă, în fața Vlarsaviei o cerca un fel de înțepeneală ca-n fața unei ființe nesuferite. O lăsă în pace.

Dragoș ridică fruntea de pe carte și, zărind-o pe Margareta, tresări. Își aminti că a visat-o astă-noapte. Parcă se certa cu Lucreția. O clipă, dori să stea de vorbă cu dînsa. Îi rîvni prietenia. Numai cei cu inimile uscate nu-s în stare să-și lumineze singurătatea cu raza prieteniei. Nu, cei care nu simt nevoia de prietenie nu sînt oameni. Se gîndi că purtarea Varsaviei o amărăște și pe dînsa. Iar vinovat nu-i altul decît el: a stîrnit războiul c-o încăpățînată și-o nechibzuită ca asta.

Puse cartea sub braț, grăbi înaintea Margaretei și, vesel, rîzînd, îi dădu bună dimineața.

— Uite ce-i duc Irinei, desfășură ea emoționată panglica mare, roșie, din mînă. I-am împrumutat și un costum de la Victoria lui Melinte. O gătesc pentru serbare, păpușă.

— Foarte bine... Știi, aseară am primit ordin să mă prezint la cursurile de îndrumare de la Predeal.

— Cînd? se ofili bucuria din privirile Margaretei.

— La 8 iulie.

— Te felicit și te invidiez, surîse fata, o leacă tristă.

— Tiron zice că nu pot pleca, tocmai acum, pentru o lună de zile.

— Și are dreptate.

— Nu vrei să te duci tu?

— Eu? se intimidă copilărește Margareta. Sînt alții mai... Se-mpotrivește directorul.

— Nu, tăgădui Dragoș, clătinînd din cap. Te duci tu în locul meu; Tiron trece azi pe la inspectorat și te propune. Și... observă că ți-am spus „tu". Să fim prieteni, Margareta!

— Dragoș, de mult doresc prietenia ta. Și de mult îmi ești de fapt singurul prieten aici. Că și eu sînt tare singură și proastă. Mă încurc uneori în gînduri aiurite despre oameni, despre tine. Mai ales în ultima vreme, de cînd izolarea te face urîcios, ca un urs mușcat de viespi. Iartă-mă, dar cîteodată am impresia că te prăbușești, te îneci într-un smîrc.

— Eu sînt un înfrînt.

— Și ce-i dacă... nu ți-a înțeles dragostea?

— Mi-a distrus echilibrul interior, încrederea în mine.

— Îmi pare rău că te-am îndemnat atunci să... De altfel asta-s eu: uneori mă cred grozavă. Uneori! În astfel de clipe mă port nechibzuit. Fac manevre stupide de apărare împotriva prieteniei, un sentiment pe care orice om întreg îl rîvnește.

— Pe Lucreția am iubit-o... mult; prieteni însă n-am fost. Dragostea ei totdeauna m-a chinuit. Și asta pentru că n-a fost întărită de sentimentul prieteniei, al înțelegerii reciproce. Pentru mine prietenia e un sentiment odihnitor, izvoditor de liniște, de calm, de bunătate. Astă-toamnă, în ogradă la Hîrlea, ai rupt o dumitriță roză, ai dus-o la buze parc-ai fi sărutat-o, m-ai privit pe sub gene și mi-ai întins-o mie. Puteai s-o întinzi lui Porumbiță, că el ți-o cerea.

— Nu-l pot suferi! Iartă-mă că-ți spun: cred că mă refugiez spre tine și fiindcă toți ceilalți mi se par ori niște neisprăviți ori niște hulpoi gata să mă jumulească. Numai tu, ți-am mai spus-o, chiar din prima clipă m-ai privit ca pe-un om. Și pentru asta îți sînt și-o să-ți fiu recunoscătoare. Dar... dar la cursurile de îndrumare nu mă duc. Nu!

— Nici cînd acesta ar fi primul sfat prietenesc pe care ți-l dau?

— Oare prietenia e începutul unei tiranii?

— Al unei afinități care leagă omul de om, făcîndu-ne pe toți mai oameni.

Printre crengile stejarului, soarele trimitea buchete de lumină, aurind pietricelele pe cărare.

21. Lumea nu mai încăpea în ograda şcolii. Tineretul se urcase pe stivele de lemne şi de scînduri, se căţărase în sălciile de pe marginea drumului şi în cireşul din gardul lui Chiţcop. Invitaţi de Hîrlea, participau şi Niţă Iliescu cu soţia şi Lucreţia Gorcea din Iliseşti. Gîturile privitorilor se întindeau şi şopteau ori de cîte ori apărea cineva nou pe scenă.

— Aista al cui îi, fa ?... Al lui Cremene zici ?...

— Adevărat, tu ! Din tipar nu lipseşte nici patla de deasupra sprîncenei...

— Asta-i Brînduşa ?

— Iaca o scăpat de dulăii lui Pandelea.

— Halal de mama ei, că frumos mai spune poezia !

— Al meu joacă şi-n piesă, tu !

— 'Te-o ce mîndră-i îmbrăcată !

— Ce cozi ?

— Ce panglică roşie ! ! se mirară femeile, toate, cînd apăru Irina potcovarului Stroe. Numai Varsavia strîmbă din nas :

— De ce-or împopoţonat-o, fa, aşa, ca pe-o pupăză?

— Ce ? Nu-i frumoasă ?

— Işi bat joc, fa, de-un biet copil. Ce ştie ea de panglici şi mătasă ? Mîine n-o să vrea să mai îmbrace rufa mîne-sa, fa, de fuior, neagră ca obiala.

— Uite, lisonul i-l ţine chiar învăţătoarea, cu armonica.

— Frumuşică-i, bre !

— Da' glasu' ? De aur !

In colţul din dreapta al ogrăzii, Stroe tremura de bucurie că fata lui e lăudată şi de mîhnire că Glafira a rămas acasă, îmbufnată şi cătrănită. Nu ştia că nevastă-sa se afla în celălalt colţ al ogrăzii, cu un copilaş în braţe şi privea mută spre scenă. Aşa cum o povăţuise Varsavia, venise s-o ocărască pe învăţătoare, în faţa satului. Şi cînd colo lăcrima ca o nevrednică. Ba parcă-i venea să strige tuturor : „E fata mea, Irina mea !"

Margareta nu-şi închipuise că satul va primi cu atîta dragoste cîntecele Irinei. La sfîrşit, careva

aruncă pe scenă un buchet de vîzdoage şi de conduraşi.

— Ştii — şopti Glafira către o vecină — panglica i-a dat-o învăţătoarea. I-a dăruit-o de tot.

Numai chipurile citorva din jurul Varsaviei lui Bour se încreţiră, se întunecară şi mai amarnic; admiraţia şi voia bună a spectatorilor erau pentru ele ca un cîmp cu spini şi cu pelin.

— Decît ar bate-o cu flori, mai bine-ar pieptăna-o, fa, cu un pieptene des...

— Şi-ar da-o cu gaz, că i-ar prinde mai bine decît mirosul de crăiţe... rînji Domnica lui Năstasă, întorcînd nas ascuţit şi privire hulpească spre Varsavia.

Dragoş coborî dintre culise, să întreţină musafirii în pauză. Se aşeză pe-un colţ de bancă lîngă Porumbiţă şi cercă să le arate că oamenii o iubesc aşa de mult pe Irina, pentru că le-a cîntat şi la cărămidărie. Dar dinspre stînga, îl izbi un miros iute de grajd. Întoarse capul: Varvaroi Vichentie se apropie repede şi-i şopti ceva la ureche.

— Bine, dar tu... tu... se bîlbîi, suprins, învăţătorul.

— 'Te şi fluierul. Mi l-o 'mprumutat moş Grigore. El m-o învăţat să cînt. Hore, doine şi sîrbe. Opt cîntece ştiu. Vreau să le zic la lume.

— Bine, Vichentie, să...

— Acatrinei! se oţărî Aurel Porumbiţă. Sictireşte-l, mă, mai repede! Nu simţi cum miroase a... a cocină de porci?

— E mirosul lui „naturel", domnule, biciui Dragoş ieşirea năzuroasă a colegului. E porcar şi deci, deocamdată, nu poate mirosi a mosc.

— Cred că n-am invitat aici onoraţii colegi — şi făcu din cap spre familia Iliescu — să-i sufocăm cu mirosuri pestilenţiale...

De dragul politeței, Dragoș își înghiți o expresie dură. Socoti că urcarea lui Varvaroi pe scenă era cel mai bun răspuns. Dar băiatul dispăruse printre oameni.

22. După serbare, în cancelarie, Anton Hîrlea, prinzînd un moment cînd Petrescu nu era de față, se grăbi să-i invite pe învățători la masă.

— N-aș dori să fie și Florea..., se gudură Lucreția în șoaptă. Vreau să stau de vorbă cu Dragoș și mi se pare că ea...

— Pe Florea o ia în antrepriză Porumbiță.

— Nu-l poate suferi. N-are nici un succes.

— Daa? Bine... Atunci o fac eu să nu vină. Și chiar dacă vine să nu stea, se oferi galant Anton Hîrlea. Ce nu fac eu pentru tine, Lucreția...

Ca să evite întîlnirea cu Gorcea, Dragoș rămase în ogradă, schimbă păreri cu oamenii despre serbare și despre munca obștească pentru școală; apoi ajută Margaretei, lui Petrescu și lui Savu la desfacerea scenei, la împărțirea covoarelor împrumutate, la așezarea scîndurilor la loc, în stive.

In acest timp, pe drum, spre casa lui Hîrlea, invitații discutau despre serbare și mai ales despre vocea Irinei.

— Noi am descoperit-o! E un fenomen! se lăudă Porumbiță, cu emfază. Trebuie s-o ajutăm, să-i facem vînt spre conservator. Ajunge, sigur, o celebritate mondială. Cînd va fi cîntăreață la operă...

— O să te invite la premierele de gală! glumi acru Anton Hîrlea.

— Desigur! confirmă Porumbiță. Asta-i unica noastră satisfacție, ca apostoli ai neamului.

— Eu cred că Florea poate s-o învețe de pe acum

rolul pe care-l va „interpreta" la operă, rîse directorul, întrezărind parcă o cale de răfuială.

— Ce rol? întrebă soţia lui Iliescu, lăţindu-şi într-un surîs ironic buzele vopsite cam strident.

— Smolită cum e, „hartista" asta-i creată anume pentru rolul Aidei. Joacă fără machiaj.

— Ha, ha! rîseră Iliescu şi Lucreţia Gorcea.

— Închipuiţi-vă o primadonă tuciurie jucînd pe blonda Margaretă.

— Teatrul este... este cum să zic... — bîjbîi Porumbiţă după argumente — machiaj, peruci... Poţi face din blond brun şi invers.

— Faţa i-o machiezi; părul i-l vopseşti. Dar ochii?

— Ha-ha! Sigur, ochii! rînji Ilfescu cu dintele de aur din faţă, gata parcă să-l azvîrle din gingie. Ce faci?

— Îi scoţi pe cei ca mura şi-i plantezi alţii ca vioreaua?

Şi, pînă în cerdacul lui Hîrlea toţi, afară de Savu, făcură mare haz, ridiculizînd „numărul de senzaţie", „solista", „hartista" Galeş Irina.

— Am rîs şi ne-am veselit. Dar eu, drept să vă spun, acum cînd am ajuns în casa mea — vorbi grav Hîrlea, după ce se aşeză comod în scaun, în capul mesei încărcată cu bunătăţi, şi invitase şi pe ceilalţi să ia loc — eu drept să vă spun, şi să mă iertaţi că-mi exprim franş părerea, eu cred că azi tagma noastră dăscălească a primit o gravă şi nemeritată ofensă. O palmă care...

— Ce palmă? se cruci Porumbiţă, prostit. Ce ofensă?

— Şi asta-i cu atît mai regretabil cu cît lovitura porneşte tocmai din Sohodor, din satul unde muncim cîţiva dascăli eminenţi.

Făcu o pauză, să studieze efectul celor spuse. Momentul nu era de fel potrivit pentru asemenea peroraţie. Ochii musafirilor umblau după mîncăruri. Mai ales friptura de curcan îmbătat cu rom înainte de tăiere, friptură grasă, rumenită, clădită cu grijă şi

artă pe un platou mare, împodobită cu mărar și pătrunjel, nu-i lăsa pe oaspeți să cultive idei grave, în stil patetic. Mai mult din politețe, Porumbiță întrebă, înghițind în sec:

— Cum adică?

— Adică așa: noi ne străduim de generații, de la Haret ne străduim, să ridicăm prestigiul învățătorimii, să creăm dascălilor o bază de autoritate în sat...

— Da, autoritatea... întrerupse involuntar Porumbiță, mutîndu-și privirea de la friptură spre sticlele cu vin rubiniu și înapoi. Mare lucru au...

— ... o autoritate de nezdruncinat! apăsă Hîrlea vorbele, mustrînd cu privirea pe cel care-i frînsese bunătate de frază, alcătuită după tot dichisul retoricii. Dar iată, vin unii tineri, mai precis, vin unele fîșnețe de-abia ieșite din tiparul școlii și te compromit în așa hal că nu mai îndrăznești să scoți capul în lume. De aceea eu, o spun cu toată durerea și sinceritatea: *Caveant consules*! La serbarea de azi am trăit un moment penibil. Da, ăsta-i cuvîntul! pe-ni-bil!

— Ce vrei să spui, Antoane? întrebă Iliescu, intrigat și el de morga directorului și înciudat că trăncăneala asta întîrzia masa. Gîndea: se răcește friptura, se-ncălzește vinul.

— Te rog nu mă-ntrerupe! Vreau să ridic, întîi, o chestiune de principiu. Înțelegeți? De principiu! E permis — dar să vă gîndiți bine înainte de-a răspunde — e permis unei învățătoare să apară pe scenă, în fața țăranilor și să acompanieze o țigancă? Răspundeți: e perr-mis?

— De ce să nu fie „perr-mis"? întrebă calm, din spate, Dragoș, care intrase tocmai cînd, sentențios și categoric, Hîrlea își scanda întrebarea.

Toți întoarseră capetele, surprinși. Se făcu o clipă de tăcere.

Înțelegînd în sfîrșit că-i vorba de Margareta, Porumbiță se bucură. Era furios că azi nici nu s-a

uitat la dînsul, iar Domnica i-a raportat că, la răsăritul soarelui, se plimba cu Acatrinei, pe malul gîrlei.

Directorul se așează mai bine în scaun și cuvîntă:

— Mă rog, dumneata! dumneata ca învățător, admiți asta?

— Admiți? rînji Iliescu, fără voie, iar dintele de aur se proiectă așa de mult și de ponciș în afară de șirul celorlalți, că Dragoș simți un îndemn stupid să întindă palma și să-l prindă. Hîrlea tuși ca să-și dreagă glasul și se opinti să sloboade o nouă replică necruțătoare. Dar Dragoș i-o luă înainte:

— Nu numai că admit, dar eu am fost cu ideea. Eu am procurat și acordeonul. Lui moș Neculai Mancaș, cînd o asculta pe Irina, îi se umeziseră ochii de bucurie. De altfel și dumitale, tovarășe director, ți-a plăcut; ai aplaudat, ți-a părut bine că oamenii le-au aruncat flori. Și era firesc. Numai un nesimțit putea rămîne indiferent.

— Nu-i adevărat! Eu n-am știut că Florea va apare pe scenă! La repetiție, da. Dar în fața publicului, nu! A făcut-o de capul ei! Barem de-ar fi cîntat din culise. Cred că-și cam dă aere tinerica asta. O face pe originala, pe ultrademocrata. Și cînd colo nu-i decît o muierușcă. Să mă ierte Porumbiță că-i cam trage clopotele, dar ar trebui să observe că pînă și Dumitru Tiron îi face ochi dulci. Și ea, vorba ceea, „compătimește la amor". Pe un coleg cu prestigiu ca Aurel Porumbiță îl tratează cu refuz. Se cunoaște că-i fiică de... nepoata vrăjitoarei Safta, ruda Calaucei!

— Tovarășe director, mă surprinde așa de mult schimbarea-ți la față, că nu mai știu dacă ești director ori cameleon.

Savu rîse, scurt.

— Nu permit, în casa mea...

— Și, mă rog, ce greșeală a săvîrșit Margareta? se îndîrji Dragoș. A luat tonul fals? Cîntă prost din acordeon?

— Cum? dumneata ești orb? spumegă Hîrlea, cu glas subțire, strident. Dumneata nu sezisezi nimic?

— Uite ce, vorbește calm, nu te iuți de pomană și nu umbla cu fleacuri. În bună parte, reușita serbării se datorește Margaretei.

— Autoritatea tagmei noastre, a învățătorimii — fleac la dumneata ? urlă Hîrlea, izbind cu pumnul în masă așa de tare că frunzele de pătrunjel de pe friptura de curcan căzură pe imaculata față de masă, ca un șirag de lacrimi coclite. Ochii tuturor se îndreptară îngrijorați spre platoul cu friptură, mult mai îngrijorați decît de „prestigiul" șifonat al învățătorimii.

— Imoralitatea, da, știrbește autoritatea. Margareta însă, după cît știu, nu-l primește noaptea pe Milică An...

— Cum ? dumneata nu vezi primejdia care...

— Despre ce fel de primejdie vorbești, tovarășe Hîrlea ?

— Tot nu vezi ? Țăranii care au aplaudat-o azi, mîine-i vor cere să le cînte la nuntă ori la chef ! Ai observat c-o aplaudau mai ales niște derbedei cocoțați în cireș ?

— Ei, asta-i acu' ! Aplaudau din dragoste pentru...

— Să te văd cum ai să-mpleteși autoritatea cu dragostea, cînd Varsavia lui Beur sau Mîndrilă Vucu, cu mințile tulburate de alcool, vor pune mîinile-n șolduri și, printre sughițuri, vor țipa la protejata dumitale : „Zi-mi de dor ! Zi-mi de inimă albastră, de scîrbă și de necaz, fă, învățătoareo !"...

— Sigur ! Dac-am apucat-o pe calea asta, dăm dracului catalogul și luăm dible, sări în ajutor și Porumbiță, schimbîndu-se și el la față, după culoarea superiorului. Ne facem lăutari și acompaniem țigăncile soliste care cîrîie în restaurantele cu mititei.

— Văd că ni s-au încurcat limbile și nu ne înțelegem, zîmbi Dragoș. Vă urez poftă bună și luminarea minții.

Ieși.

În salon se cernu tăcerea punctată doar de sîrîitul potolit al unturii din cratița pusă pe măsuța de servi-

ciu şi de clipocitul înghiţiturilor în sec. Lucreţia Gorcea îl aşteptase pe Dragoş cu un scaun liber alături; vru să pornească după dînsul, dar se jenă. Porumbiţă se răsuci spre director, să afle ce va spune, ca să fie, repede, de aceeaşi părere.

— Un mojic! exclamă Hîrlea, cu dispreţ.

— Da, mare mojic! întări Porumbiţă, gudurîndu-se. Vine în casa directorului şi, în loc să sărute cu respect mîna gazdei, proferează insulte şi...

— Dragoş Acatrinei are dreptate! grăi Virginia Hîrlea, neaşteptat de categoric, punînd în mijlocul mesei un castron cu supă aburindă şi oftind. Margareta Florea e o fată deşteaptă, inimoasă şi o foarte bună învăţătoare. Aşa că, Antoane, încheie discuţia asta prostească. Nu-ţi face cinste.

Se lăsă iară tăcere de gheaţă. Neplăcut surprins, Iliescu strînse buzele ca marginile unei pungi de zgîrcit; dintele de aur însă îi rămase tot afară, poznaş şi trădător. Ar fi trebuit să se simtă ofensat şi să plece; dar prea îl ispiteau bucatele. De altfel, aburii izvorîţi din castronul de supă gîdilau nările tuturor şi totuşi nimeni n-avea curaj să înceapă masa. Nici chiar Hîrlea; îşi dădea seama că a împins „scamatoria" prea departe; voia s-o dreagă, dar încă nu ştia cum.

— Ştiţi... nevastă-mea... se bîlbîi el, stingherit — nevastă-mea o pregăteşte pentru.... pentru noră. E frumuşică, nu?

— Noră? O comunistă? se zăpăci Iliescu. Madam Hîrlea, păi mata... mata nu prea le vezi. Mircea are el fete... fete distinse! Nu se uită la...

— Ba nu se uită Margareta la el. Gata! încheie gazda, categoric, şi începu să toarne supa în farfurii. Poftim, serviţi!

— Felicitările mele, doamnă Hîrlea! se ridică Mihai Savu. Mulţumesc că-mi dai curaj să vorbesc. De-un ceas se debitează aici nişte tîmpenii îngrozitoare, iar noi căscăm gura ca la minuni.

Stupoarea atinse culmea. Porumbiță era așa de crucit, că nici nu mai putea adulmeca aburul apetisant al supei.

Singur Hîrlea rîse scurt, sări din fotoliu și, cu cel mai mieros glas din lume, grăi :

— Savule, dragă ! Te știu spiritual, glumeț, dar... încleștă dinții, încruntă sprîncenele și-l fulgeră cu privirea : nu-mi fă mutre ! Stai jos ! Ce, nu ți-a plăcut scamatoria ? Trebuia să le dau peste nas spre binele lor să nu și-l ia la purtare. Știi, succesul amețește și îmbată. Iar serbarea a fost un succes veritabil.

— Dom' direct...

— Și-apoi din scamatoria asta am aflat două lucruri, dintr-o dată : că tu, Porumbiță, nu ești îndrăgostit de dînsa, ci numai simulezi și că îndrăgostit cu adevărat e Acatrinei. A apărat-o ca un cavaler. Acum îmi explic de ce a stăruit așa de mult azi-dimineață să fie ea trimisă la cursurile de îndrumare de la Predeal. Lucreția deci, trage și tu concluziile tale.

— Procedezi oribil... gemu Savu.

— Cutezi ? schimbă Hîrlea iară tonul. Uiți că te afli în casa mea ? Îl așează cu de-a sila în scaun și urmă ceremonios : Dragi oaspeți, poftiți, gustați antreul. Țuica-i veritabilă. Porumbiță știe... Poftiți, vă rog ! Și către Savu, mai apăsat, printre dinți : dacă nu te comporți ca de obicei, dacă faci greva foamei, cu mine ai de-a face ! Ai înțeles... drăguțule ?

23. — Hai să ne plimbăm, Margareta, o invită Dragoș, întîmpinînd-o în poarta școlii. Dacă apari acum la Hîrlea, se răpăd toți la tine, cum se răpăd gîndacii la un fluturaș.

— La mine ? De ce ? se miră învățătoarea, înălțînd arcurile sprîncenelor.

— Ai apărut pe scenă şi-ai acompaniat o... ţigancă.
— Dragoş ? Îţi baţi joc de mine ? M-au felicitat...
— Ce are a face ? Acum, în frunte cu Hîrlea, te ocărăsc grozav.
— De ce ?
— Ai ştirbit prestigiul învăţătorimii.
— Sînt nebuni ?
— Hai mai bine la moară. Ne face moş Pintilie o mămăligă cu brînză şi ne astîmpărăm foamea.
— Chiar aşa ! Poate are şi-un borş de chitici.
— Ai muncit mult azi. Şi măcar atîta meriţi şi tu.
— Am încheiat un an şcolar. Primul meu an de învăţătoare.
— O, dragă prietenă, atunci ar trebui...
— Nu, la moară. Numai stai să-mi iau şi acordeonul, Dragoş. Deşi sînt tare supărată pe tine : nu te-ai lăsat pînă nu m-ai trimis la Predeal.
— Nu eu, Margareta, Tiron. S-a dus special aseară la inspectorat. Vrea să fie în sat învăţători bine pregătiţi. Ne iubeşte mult secretarul nostru... Te duci, nu ?
— Acu'... mai pot refuza ?

Dragoş se bucura c-a evitat o masă alături de Lucreţia. De altfel, abia acum înţelese că acesta era scopul principal al invitaţiei lui Hîrlea. Poate de aceea a şi început acea caraghioasă filipică împotriva Margaretei.

— Ah, bine c-am plecat ! exclamă el, luminat. Îmi pare rău că nu l-am luat şi pe Savu cu noi.

Moş Pintilie Găman, morarul, le-a dat, aşa cum îi plăcea Margaretei, borş de chitici cu mămăligă rece şi ceapă verde, boişteni prăjiţi în oloi de cînepă şi caş frămîntat, cu mămăliguţă caldă şi ridichi de lună. A adus şi o cană de vin. Au mîncat tustrei, ca-ntr-o familie ţărănească, din străchini de lut, cu linguri de lemn, cioplite de Fănica lui Petrea Linguraru.

— La dom' Hîrlea e... zaiafet. Şi 'neavoastră...
— E mai bine aici, moş Pintilie.

Apoi morarul povesti despre vremea cînd era învățător Neculai Mancaș. Pilduia, indirect, purtarea lui Hîrlea.

— La dînsul și învățătorii și sătenii sînt împărțiți în două: cei pe care-i are și cei pe care nu-i are la inimă. Asta am băgat-o samă și eu, de-aici de la moară.

Își aminti că ieri, cînd școlăretul se frămînta pentru serbare, lelea Safta s-a tîrît la moară și a împrumutat un căuș de făină.

— S-o tînguit că-i singură și amărîtă. Că lumea o ocolește. Nici la moșit n-o mai cheamă. „Asta-i pedeapsa pentru prosti ce era să faci", i-am ticluit eu, O plecat cam furioasă. Nu i-o prea convenit vorba mea.

— Îi trimit deseară niște făină și niște brînză. Dar de vorbit cu dînsa încă nu vorbesc, se încruntă Margareta. O mai las să fiarbă în oală seacă.

La sfîrșitul mesei, fiecare și-a spălat „tacîmul" în scocul morii. Apoi s-au așezat pe un lăicer, la umbra stejarului din colțul morii, să se odihnească. Învățătoarea a cîntat, încet, la acordeon.

— O să-mi fie urît fără tine, Margareta... Pe cît m-am bucurat cînd inspectorul a admis să pleci la cursuri, pe atît mă întristez acum. Și tîrcoalele astea ale Lucreției...

— Dragoș... opri fata acordeonul și, cu degete înfierate, îi mîngîie fruntea, încetișor, gingaș.

Tăcură îndelung. Cuvintele rămăseseră undeva, departe, ca niște pinguini ologi, luați la-ntrecere cu vulturii piscurilor luminate de soare. In inima lor înmugurea un sentiment nou. Nu știa ce nume să-i dea. Dar erau amîndoi bucuroși că-n ei se zămisleau asemenea sentimente noi, nenumite încă. Încetișor, discret, degetele Margaretei se retraseră iarăși pe clape și acordeonul porni aceeași melodie lină, pe care o începuse în seara cînd se-ntîlniseră sub ulmul Ilincăi. O porni și o duse pînă la capăt.

Pasăre rănită, prăbuşită spre hăul deznădejdilor, sufletul lui Dragoş se agăţă cu desperare de umărul acestei melodii. Nu ştia dacă s-a prins de-un spin ori de-un trandafir. Dar se bucura că, deocamdată, prăbuşirea înceta.

Mirat că de prea multă vreme cei doi tineri tac, lăsînd acordeonul să glăsuiască în locul lor, moş Pintilie Găman ieşi în uşă, zbîrlit şi hirsut ca un duh al morilor de apă.

— Am tras un puişor de somn fain, în cîntec de armonică, vorbi el, netezindu-şi părul sur cu palma aspră. Dulce somn, hodinitor. Eiii... la noapte o să cam ploaie... schimbă el glasul privind cerul spre miazănoapte, aşa cum se zărea pe sub coroanele stejarilor şi plopilor din jurul morii.

— Da ? tresări Dragoş. Trebuie s-adunăm cărămida de pe arie.

— Hai ! închise Margareta, repede, acordeonul.

La chemarea tinerilor învăţători, flăcăii şi fetele au lăsat hora, copiii imaşul şi-au trecut la lucru. In amurg, cînd se întorceau de la cărămidărie, Porumbiţă ducea familia Iliescu acasă, cu docarul lui Hîrlea Erau cu chef.

— Unde vi-i „hartista", porumbeilor ? chicoti Lucreţia Gorcea.

— Nici într-un caz nu se plimbă, beată, cu trăsura... scrişni Dragoş.

Săgetînd-o cu priviri tulburi pe Margareta, Porumbiţă dădu bici cailor. Şi el scrişnea :

— Las'că v-o coc eu vouă, îndrăgostiţilor. Nu scăpaţi voi de...

III. Temelia

1. Ardeau al patrulea cuptor de cărămidă. Prinşi la secere şi la coasă, sătenii nu mai pridideau să care lemnele. Ca să nu rămînă cuptoarele fără combustibil, comuniştii au organizat transportul lodbelor cu căruţele şi cu braţele, într-o mare clacă obştească, duminică dimineaţa. Era încă roua mare, cînd învăţătorii au venit la pădure cu toţi şcolarii din clasele a treia şi a patra. Un drum dus şi întors nu dura mai mult de o jumătate de ceas. Copiii îndeplineau munca asta ca o joacă, pe-ntrecute. Inainte de a se găti pentru horă, s-au adunat şi fetele la cărămidărie, acolo unde erau flăcăii. Au venit şi cîteva căruţe. Dinspre fundul pădurii a apărut Fănica lui Petrea ; fără să-şi ridice basmaua de pe frunte, fără să schimbe o vorbă cu cineva, a ajutat la încărcarea căruţelor. Flăcăii o îmbiau cu vorbe de duh ; dar ea tăcea, parc-ar fi fost surdă şi mută. Doar cînd Dragoş a întrebat-o din îndemnul cui a venit la clacă, a răspuns scurt :

— A lui Tiron.

Şi iar a tăcut. După vreun ceas, întîlnind-o din nou, Dragoş i-a mulţumit c-a avut grijă de copiii Tasiei lui Vucu.

— Nu 'neta trebuie să-mi zici mulţămită. Şi parcă se înseninä. Bădiţa Tiron zice să-nvăţ zidăria.

— Bine Fănica ; te angajăm, cu plată, la şcoală.

Ochii Fănicăi sticliră, ciudat, gata să izbucnească în plîns.

Ca să meargă treaba mai uşor, şcolarii alcătuiră o „coloană" a lor. O conducea Ciocîrlan Ştefan, mîndru că poate tîrî două lodbe, nu una, ca alţii. La al treilea transport, s-a alăturat şi Vichentie Varvaroi. Porcii i-a lăsat în seama lui moş Grigore. A legat cu curmeiul de la brîu trei lodbe, s-a înhămat voiniceşte la ele şi repede a ajuns în fruntea „coloanei şcolarilor".

— Vichentie, tu să ne conduci ! propuse Brîndușa, iar copiii aprobară :

— Da ! E mai vrednic ! Să conducă !

Cînd „coloana şcolarilor" s-a întors spre pădure, Vichentie a mers tot în frunte, ţîrlîind din fluier un fel de marş. Dragoş îl urmări cu interes, gîndind să-şi noteze în carnet purtarea şi evoluţia acestui băiat. „Nu l-a chemat nimeni şi totuşi, gîndea Dragoş, uite-l cum şterge sudoarea cu mîneca şi îndeamnă pe ceilalţi. I-i dragă munca. Are ceva de conducător. Copiii simt asta." În adevăr răsuna valea de strigătul lui :

— Haideţi, voinicilor ! Haida, haaai !

Toţi tîrîiau lemnele veseli, numai Ciocîrlan mormăia, supărat, că i-a uzurpat conducerea. Cînd ajunseră sub răchiţele din luncă, Varvaroi porunci :

— Popas trei minute !

Şi, aşezîndu-se lîngă o răchită, privi cerul printre crengi. Un stol de vrăbii, adăpostite la umbră, ciripeau molcom.

Deodată, Vichentie tresări ; se îndreptă în şale ; aţinti privirea printre frunzele răchiţii ; întinse gîtul şi şopti către Brîndușa de alături :

— 'Te-o !

— Ce ?

— Vrăbiuţa albă !

— Cum ? Vrabie albă ? întrebă tare Ciocîrlan. Eşti tanău ?

— Uite-o, măi chiorule ! Colo ! Pe crenguţa ceea... Incet ! Incet c-o sperii !...

Rîzînd, Ciocîrlan apucă o piatră şi zvîrli în răchită. Un sfîrîit de aripi printre frunze şi stolul întreg ţîşni drept în faţa soarelui.

— Uitaţi-vă, o vrabie albă ! Am mai văzut-o. De două ori am mai...

Nedumeriţi, copiii întoarseră capetele după stol. Dar, din pricina soarelui, văzură doar nişte puncte negre împroşcate în văzduh.

— Hă-hă, năzdrăvanul ! Vede vrăbii albe, hohoti tare, batjocoritor, Ciocîrlan. Rîsul molipsi toată coloana de copii. Clocoti valea Sohodorului :

— E năzărelnic !

— Cai verzi şi vrăbii albe...

— Acuşi o să spună că noi sîntem cocostîrci !

— Vrăbioiul alb !

— Să ne conducă Ştefan !

— Da ! Nu ne trebuie vrăbioi alb...

Vichentie nu putea îndura batjocura. Cercă să arate că nu-i năzăreală, dar nimeni nu-l asculta. Şi nici cuvintele nu-l ajutau.

— Este ! răcni, tare, furios, bulbucîndu-şi ochii, strîngînd pumnii.

Copiii din preajmă se speriară. Cei mai de departe însă îl înfruntară :

— Huo, furiosule !

— La o parte, aiuritule ! îl brînci Ciocîrlan, trecînd în frunte.

Înfrînt, Vichentie îşi dezlegă curmeiul din jurul lodbelor şi, mîhnit amarnic, se retrase la cîrdul de porci.

— Vrăbioi bălţat... Fiiuuu !... Huş, vrăbioi alb ! Huideo, hăbăucule !

Dintre toţi copiii, numai Brînduşa privea îngîndurată cum se depărta bietul băiat, copleşit de huiduieli. Dar nu cuteza să-l apere, ci doar grăi :

— El a venit, aşa, din buna lui voie, să ne-ajute. Şi noi...

— Coloană, după mine, înainteee... marş ! comandă, milităreşte Ciocîrlan.

Dragoş însemnă în carnetul lui doar o întrebare: „De ce vede Vichentie vrăbii albe?"

Ieşind tocmai acum în cerdac să-şi dezmorţească ciolanele, Aurel Porumbiţă auzi, în vale, fluierăturile şi huiduielile copiilor.

— Ce-i acolo? îşi întrebă gazda care sta în ogradă de vorbă cu Neculai Chiţcop.

— Ce să fie? Şcoala 'netale. Parcă hăitueşte lupi, aşa fluieră.

— Cară pădurea la vale! se hlizi Chiţcop, cu duh.

— Săracii copii! Ca pe vite-i înhamă.

— Azi, în sfînta duminică... Şi-amu, în vacanţie. Măi-măi, mare poznă!

Indispus, Porumbiţă începu să se îmbrace. Îl acuza pe Dragoş pentru ideea de a căra lemnele cu braţele. „Acum, în ziua noastră liberă. Şi totuşi trebuie să mă duc la claca dracului. Mai tîrzior însă... Pe de altă parte, cum zice directorul, e bine: aşa, în treburi de astea se uzează autoritatea lui Acatrinei, dacă va fi avut-o cîndva."

Dar intrînd în casă, Porumbiţă nu văzu că întrebarea lui prilejui sfat tainic între Năstasă şi Chiţcop.

2. Căratul lemnelor s-a terminat înainte de amiază. Venind la cărămidărie, Dumitru Tiron aduse pe Alexa şi pe cei doi Cucută, lăutarii satului. Cu pălăria pe ceafă, cu zîmbetul pe buze, secretarul era pretutindeni. Uneori dădea sfaturi. Alteori privea şi se bucura cînd era bine, ori se întrista cînd era rău. Totuşi, oamenii simţeau tot mai mult prezenţa lui alături de cea a lui Dragoş.

La umbra arinilor s-a încins o horă de-a mai mare dragul. Pe rînd, fetele şi flăcăii s-au dus acasă şi s-au îmbrăcat de sărbătoare. Dragoş s-a învîrtit prin-

tre oameni, grăind despre evenimentul cel mai de seamă din acele zile : naţionalizarea industriei.

— O luat şi fabrica de cherestea a lui Milică Andronescu din oraş, înştiinţă Cremene.

— Bine i-or făcut ! Imbogăţit de război...

Curînd s-a strîns aici tot satul. Dragoş se miră cînd văzu că şi Fănica lui Petrea a rămas la horă : desculţă, cu cămaşa şi catrinţa cîrpite, sta deoparte, rezemată de-un arin bătrîn. Privea cu jind şi cu ciudă, ridicînd broboada mai sus, pe frunte. Chiar Hîrlea a venit cu soţia şi cu feciorul. Traian Trufaşu conducea jocul aşa de îndrăcit, că abia se puteau ţine lăutarii după dînsul :

— Aista răstoarnă proverbul : trebuie să-i cînte după cum joacă.

Învăţătorul porni spre Fănica, gîndind să hotărască ziua cînd să înceapă lucrul la şcoală. Dar pe drum prinse o şoaptă : Varsavia Bour o dăscălea pe Ileana lui Huţan :

— De ce n-ai milă de copiii tăi, fa ? Se-nhăitează cu-a lui Aldiş : „cele două Viorele"... Iaca fleoşc ! N-au nici duminică, nici sărbătoare, fa, robesc de una la şcoală !

Încreţind fruntea, Dragoş se întoarse gata de harţă. Dar, desprinzîndu-se de lîngă arin, Fănica îi apăru drept în faţă, zîmbind straniu, ca oamenii care-au uitat să zîmbească.

— Tovarăşe învăţător — îl povăţui tare Iorgu Cremene — nu mai asculta cucuvăile. Prinde-te mai bine-n horă. Hai, Ileană, să te joc ! N-o să mă bată Irimia, că nici eu nu l-am bătut cînd te-a luat...

Intr-o pornire spontană, Dragoş o cuprinse, flăcăieşte, pe Fănica de mînă şi porni după Cremene, rotind-o sprinten. Privitorii zgîiră toţi, ochi foarte atenţi şi miraţi. Cînd pricepură cu cine joacă învăţătorul, unii zîmbiră, alţii rîseră :

— 'Te-te !... Fănica !

— Joacă Fănica lui Petrea !

— Cu învăţătorul !

— Să știți c-am intrat în altă zodie...

Dragoș o învîrtea ca pe-un fulg. Fata juca frumos, mlădiindu-se cu surprinzătoare grație. Cuprinși de însuflețirea obștească, muzicanții îi ziseră și mai cu foc. Flăcăii chiuiră tare, voios, zguduind văzduhul luncii. Înțelegînd că aista-i „un hai" în cinstea ei, Fănica își smulse, surîzînd, broboada de pe cap și-și scutură cozile negre, în vîntul iscat de rotirea jocului Se mira lumea :

— Ce vioaie !

— Ce sprintenă-i Fănica !

Veselia deveni spornică și generală ca și seninul acestei duminici luminoase de vară. Numai Varsavia bodogănea singură, prin spatele oamenilor.

— Dacă și aista-i învățător, atunci eu sînt vădană de mitropolit...

Dar pentru că nimeni n-o băga în seamă se lăsă păgubașă. Incepea să-i pară rău. „Satul merge pe calea lui : e plin de voie bună ! Numai eu, ca toanta." I se limpezi un gînd care de mult îi zăcea în minte, tulbure.

3. — Ți-ai împlinit misiunea, bătrîno, grăi mai în șagă, mai în serios, bătrînul Neculai Mancaș și dădu cea dintîi lovitură de dărîmare a școlii vechi. Iți mulțămesc...

După două zile de muncă nu se mai cunoștea locul unde a fost clădirea veche. Materialul recuperabil fu rînduit în fundul ogrăzii : bîrne, scînduri, tablă, uși, ferestre. Băncile și celălalt mobilier îl adăpostiseră în clasele închiriate. Trecură repede la săparea temeliei. Graba și elanul era așa de vădit, că seara se furișau în ograda școlii și ajutau la treabă, printre ceilalți oameni, chiar și Ioana și Varvaroi.

În ajunul zilei hotărîte pentru dărîmarea şcolii vechi, Anton Hîrlea a plecat la oraş. La întoarcere admiră şanţurile adînci pentru temelia clădirii noi şi felicită oamenii care năduşeau la lopată ; apoi numără sacii cu beton stivuiţi sub şură şi cubă movilele de piatră şi de nisip. Era fericit, euforic. Vorbea numai în superlative.

— Totuşi, această şcoală reprezenta un trecut glorios, un trecut de legendă. Şi în sinea mea, ca un sentimental incorijibil ce sînt, m-am întrebat : izbind cu tîrnăcopul în pereţi, nu v-aţi gîndit că la adăpostul lor aţi primit, voi toţi, lumina cărţii ?

— Ba ne-am gîndit... Domn' Neculai Mancaş chiar i-a ţinut şi un discurs de mulţămire.

— Da ? Aşa ? Atunci să-i dăm zor ! Că, uite, mă înspăimîntă golul hidos căscat aici, între primărie şi gospodăria lui Chiţcop. Şi ce ne facem la toamnă, dacă nu-i gata clădirea cea nouă ? Unde ţinem cursurile ? Nu vreau să fiu proroc mincinos, dar era mai bine dacă păstram şi clădirea veche. Adică dacă ţineam seamă de înţelepciunea populară care zice : nu da vrabia din mînă pentru cioara din par. Ţineţi minte ce vă spune Anton Hîrlea, azi 18 iulie, a.c. Sîntem în clar, nu ?

Asemenea lucruri nu le-a auzit Dragoş şi nici Tiron. Brînduşa şi Paraschiv Vasile se căzniră să le însemne în caietul lor, dar nu le dibăciră. Mai întîi nu ştiură dacă-s vorbe de şagă sau de dinadins. Şi apoi nu înţelegeau de ce oamenii zîmbeau doar, cu subînţeles. Spre seară însă, după ce terminară de cărat cărămida la cuptor, se retraseră sub arini şi scriseră : „18 iulie. Azi am pus foc la cel din urmă cuptor. Avem 300.000 de cărămizi. Dar badea Ghiţă Lungu zice să nu mai lucrăm la şcoală. Zice că sîntem mucoşi. Tot azi liţa Varsavia a bătut-o pe Măriuţa pentru că a muncit la şcoală. A bătut-o rău de tot. Domnului director nu-i place că am dărămat şcoala veche : zice că am dat vrabia din mînă pe cioara din par".

4. Dragoş caligrafie un moto la scrisoarea către Margareta : „Mai sînt încă roze, mai sînt şi tot parfumate şi ele"... Îşi admiră sorisul cu bucurie de şcolar. N-ar fi putut spune de ce, dar simţea că în el se producea o schimbare. Sta tot mai mult la sfat cu Tiron, cu moş Neculai Mancaş, cu Savu, cu morarul. Începea să simtă grija şi prietenia lor tot mai discretă, mai caldă. Bătrînul Neculai Mancaş îl primea în prisacă şi-l învăţa chiar să îngrijească albinele. Tiron venea la dînsul acasă şi-l ruga să-i explice unele probleme din Istoria Partidului ; apoi îl ducea în căsuţa lui, îi arăta cum lucrează nişte scaune şi un leagăn pentru Mitruţ.

— Sculele mi le-a împrumutat Ion Axinte. Sînt bune, nu ? Şi nu m-au costat nici un ban.

De Savu însă se apropia mai greu. Îl îngrijorau patima şi slăbiciunile lui morale. Aveau uneori impresia că Savu îl caută.

Cînd a aflat că Margareta îi scrie din Predeal, Porumbiţă a sărit în sus :

— Mă, eu îi trag clopotele şi tu... Nu ţi-a ajuns Lucreţia Gorcea, cea mai frumoasă, mai subţire şi mai de spirit învăţătoare din...

Dragoş nici nu se gîndea să-i dea vreo replică. Seara, recapitulîndu-şi activitatea zilei, era fericit ori de cîte ori constata că a înfăptuit vreuna din propunerile Margaretei. Scrisorile ei îi aduceau parcă un aer proaspăt, o mentalitate şi o gîndire nouă. ...„Am să-ţi povestesc în seara asta, Dragoş, ce am auzit de la o tovarăşă, colegă de seminar. Funcţionează într-un sat de lîngă Gherla. Redau povestea ei aproape aidoma. S-a dus tovarăşa noastră, prin 1935, la prefect să ceară fonduri pentru şcoala ei. A refuzat, argumentîndu-i că trebuiesc făcute economii. «Economii, sîngeroase economii ! Dumneata ca învăţătoare vezi problema prin prisma deformantă a specialistului. Dumneata crezi că totul se reduce la şcoală. Nu sezisezi ce-i mai esenţial, mai important pentru naţiune. Dar noi mai ştim că învăţătura mai are şi consecinţe negative : alterează mintea

curată și tradițiile patriarhale ale țăranului nostru, produs biologic prin excelență conservator și idilic. Școala din satul dumitale e făcută cu calcul : cîți elevi încap în ea, atîția să învețe. E unitatea de măsură la bursa culturii rurale. Restul — la plug, la pădure ori la vite. E cea mai sănătoasă concepție. De ce să dezrădăcinăm bieții țărani ? De ce să le tulburăm quietismul milenar ? Pentru meseria lor n-au nevoie de carte. Agricultura o au în sînge, din moși-strămoși, de la taica Traian, care se trăgea din plugari. Cum zice și urătura : «S-a sculat mai an bădică Traian»... Și-apoi cum zice proverbul : «Boul învățat nu trage la jug». Eu cred că dumneata nu vrei să rămînă în noroi carul națiunii, din pricina politicii școlare greșite»...

După cum vezi Dragoș, exact aceeași zicală o aplică și Chițcop din satul nostru. De aceea știi ce propunere am eu : să facem școala cu etaj ! Iețelegi, Dragoș ? Școală cu etaj. Și ideea, nu te speria ! întîia oară am auzit-o la prietenul tău Vucu Miron. Atunci am apreciat-o ca pe-o simplă ghidușie a păsărarului și am rîs. Acum nu mai rîd ! O vom face cu etaj ! Hîrlea : «Visul meu»... Savu și Petrescu (mîrîind) : «Cum o să putem?» «Ce ne trebuie o hardughie așa de mare ?»... Porumbiță : «Dacă-s săli mai puține și munca-i mai ușoară»...

Ne trebuie școală mare, încăpătoare, pe măsura satului de azi și de mîine. De aceea, Dragoș, sapă temeliile mai adînci, calculează cu inginerul dacă ne ajunge cărămida. Celelalte materiale le procurăm noi, cu vremea. Eu, spun drept, și conducta de lumină electrică i-aș instala-o. Că, în mai puțin de un an, Sohodorul trebuie să fie electrificat."

Îi dădea dreptate. Entuziasmul ei îi insuflă și lui un optimism robust. Înțelegea că Margareta se transforma, transformîndu-l. Îi analiza viața, îi cumpănea situația rudelor : Mihai Florea juca un rol important în conducerea fabricii „Steagul Roșu" din oraș ; un frate Matei era strungar bun. Un altul ucenic ; ea era cea mai mare. Serioasă și totuși candidă, gingașă. A

știut să-l „țină la distanță" pe Porumbiță, cu toate insistențele lui. Savu și Petrescu o respectă.

Răspunzînd la scrisorile Margaretei, Dragoș își limpezea gîndurile, sentimentele. Devenea mai încrezător în el însuși. Căpăta doi prieteni, două suporturi morale dintr-o dată : Tiron și Margareta. Dintr-o parte lua anumit fel de înțelepciune, de încredere în viață ; din cealaltă avînt spontan, tineresc. Nu era, în aparență, nici o legătură între caracterul, firea lui Tiron și a Margaretei ; totuși Dragoș îi simțea pe amîndoi tot mai aproape, cum simte călătorul obosit sprijinul tulpinei și mireasma teiului încărcat de floare lîngă o fîntînă la margine de drum.

O ținea în curent cu tot ce se întîmpla în Sohodor. Și, printre fapte, își strecura gîndurile și sentimentele lui. ...„Sînt încă îndurerat, dar nu mai sînt singur. Uneori mă învăluie o atmosferă caldă, înmiresmată, ca în ziua în care am tăiat copacul uscat din ograda școlii. Hm... Să nu te superi: dar abia acum în amintire te văd ce avîntată, ce fermecătoare erai atunci. Atunci eram orb. Adică, orbit... Poezia doarme-n suferință, cum doarme diamantul în cărbune. Dar care dragoste nu naște, la fel, din suferință? Dragostea... Dar m-am jurat să nu mai rostesc acest cuvînt... In seara asta, la partid, am hotărît să construim școala cu etaj, cum ne-ai sugerat tu. Ai avut dreptate. Și Tiron se gîndise la asta. Discutase chiar cu biroul. Aproape îmi pare rău că n-a fost nevoie să lupt pentru ideea ta. Dimpotrivă : secretarul mi-a argumentat de ce-i necesar și posibil să facem o școală mai mare în Sohodor. Cărămidă avem. Mai trebuie să calculez materialul lemnos. Lui Hîrlea îi spunem numai după ce punem totul la punct... Abia acum am aflat, de la Savu, de ce a azvîrlit Hîrlea asupra ta o filipică așa de grozavă, în ziua serbării de sfîrșit de an. Intre altele, ca să cerce «sentimentele» lui Porumbiță față de tine, ca să nu rămîi la masă și ca să te facă să nu pleci la cursurile de îndrumare. Te-a pîrît și la inspectorat. Îți scriu nu din mahalagism sohodorian, ci ca să te previn, să te aperi de ponegriri.

Planul lui era să-l trimită pe Porumbiță la cursuri. Protestele le-a pornit împotriva mea și le-a cîrmit asupră-ți. Mare sforar! Porumbiță însă a refuzat: ciracul s-a emancipat. Acum dumnealui e furios «că-l neglijezi», că nu-i scrii".

In adevăr, cu invidie și gelozie, Porumbiță urmărea zilnic poșta, ca un amant înșelat.

— Ce mai scrie „savanta"? întreba ironic cînd vedea că Dragoș a mai primit o scrisoare din Predeal. A aflat ce polcă vijelioasă ai jucat cu Fănica lui Petrea, cu... rivala? Fie vorba între noi, mare prostie! Are dreptate Hîrlea: de cînd te-a părăsit Lucreția faci numai gafe. N-ai idee cît bîrfesc oamenii. Pentru că Fănica a fost... o poamă bună. O tîrîtură! Acu' și-a luat canon de ispașă, o face pe muta și umblă cu fața acoperită. Dar oamenii știu că în timpul războiului ea... cu Milică Andronescu, cu jandarmii...

Se bîlbîia; fără voie, atacase un subiect nenorocit; nu putea nici spune tot, nici tăcea tot.

— Care „oameni"? Gazda dumitale? N-au decît! Cîinii latră, caravana... Hai mai bine la școală să dăm piatra la mîna zidarilor. In două zile temelia trebuie să fie gata. Am mărit planul, ridicăm și etaj.

— Etaj? Fii serios!

— Da, Margareta scrie că reforma învățămîntului va înființa școli cu 7 clase în toate satele mai mari.

— Dar că se pregătesc niște cursuri de îndrumare, în august, pe județe, și că vom fi obligați să participăm toți, ți-a scris „atoateștiutoarea"?

— La inspectorat am aflat că vor fi chemați numai cîte unul, maximun doi, din fiecare școală.

— Da?

— Cred că te duci dumneata, de data asta.

— Eu? Mai bine robesc aici, la lopată, decît să-nvăț. Tot m-am calificat salahor.

Seara, Dragoș, povesti Margaretei cum a început construcția: ...„Ce sentiment puternic, ciudat de puternic, îți dă clipa cînd pui o piatră de temelie. Capeți acea impresie generoasă, caldă, acea bucurie că idealu-

rile tale nu vor pieri o dată cu făptura ta. Pui început unui lucru care va folosi oamenilor decade întregi, poate veacuri. Şi nu ştiu cum, dar te simţi bine, bine că n-ai trăit degeaba... Sînt extrem de ocupat. Totuşi găsesc timp să citesc împreună cu Tiron. În curînd secretarul nostru va pleca la o şcoală de partid..."

Scriind, sta de vorbă cu sine însuşi, cu inima lui, înfrîngea durerile nesăbuite din el, nimicea şi drojdia lor.

5. De cînd începuse construcţia, directorul se agita grozav şi-l antrena şi pe Porumbiţă la lucru. Lui Dragoş şi lui Tiron le părea bine; nu se mai îndoiau asupra lui şi nici nu-i mai suspectau buna-credinţă.

— N-o face din devotament, ci din dorinţa de afirmare. Dar asta n-are importanţă. Clădirea să fie gata!

În schimb pe Savu şi Petrescu, Hîrlea îi dădea tot mai mult deoparte. Cînd venea Savu la lucru îl trimitea după alte treburi:

— Ai bicicletă. Faci şi o plimbare.

Cînd sosi un reporter de la ziarul regiunii, Hîrlea nu ştia ce să-i mai arate şi cum să-i mai intre în voie.

— Pentru noi, tovarăşe gazetar, ăsta-i un ceas mare; un ceas istoric; construim un local de trei ori mai mare decît cel vechi.

— O şcoală cu etaj! întări inginerul.

— Cum? Etaj? clipi directorul din ochi, nedumerit. Mi se pare că... În sfîrşit, sigur, e necesar! O temelie puternică... Dar nici nu vă puteţi închipui cît am muncit. Am antrenat tot satul la muncă voluntară... Şi noi, învăţătorii, conducerea, în frunte!

Dragoş stătea mai deoparte şi savura împăunarea lui Hîrlea.

— Musca la arat... murmură Savu printre dinţi.

— Aşa a făcut de cînd îl ştiu, surîse bătrînul Neculai Mancaş. Mulţi cred că-i activ, pentru că vorbeşte umflat, pentru că se agită mult, zgomotos.

— Nu, n-ai dreptate, moş Neculai. Lucrează... se împotrivi Dragoş.

După-masă Hîrlea a reapărut pe şantier, nedumerit:

— Dragă Acatrinei, va să zică, să ne socotim: patru săli de clasă, cu cancelaria cinci, cu biblioteca şase, cu sala de spectacol şapte, şapte încăperi... şi le arăta cu degetul pe teren, aşa cum începeau să se descifreze pe temelie. Destul! Prea destul! pentru puterile noastre... Berechet!

— Am calculat împreună cu tovarăşii din organizaţia de partid, cu inginerul şi cu maeştrii tot ce ne trebuie pentru etaj. Cărămidă avem, bineînţeles dacă dumneata restitui împrumutul...

— Evident că...

— Cimentul de la temelie l-am înlocuit cu piatră, şi-l trecem la planşeu. Comitetul te roagă să vorbeşti la regiune să mai obţinem un supliment de ciment. Pentru dulgherie şi sobe mai strîngem ceva fonduri din serbări şi baluri.

— Nu ţi-e teamă că te întinzi prea mult? Te-ai gîndit bine? întrebă Hîrlea prietenos, descumpănind oarecum certitudinea lui Dragoş.

— Teamă? De ce?

— Ştiu eu... Să nu ne încurcăm cu un plan prea...

— Nu!

— Vezi, eu... — se replie directorul în faţa hotărîrii lui Acatrinei — eu nu vreau să te împiedic, nu vreau să stingheresc înfăptuirea unui plan măreţ care este, în fond, al meu. Dimpotrivă. Eu care am un adevărat cult pentru grandios, îţi închipui că... Însă am şi eu experienţa mea şi vreau să-ţi deschid ochii la vreme. Să nu ne trezim, acolo, în octombrie, cu zidăria pînă la ferestre. Şi atunci unde deschidem cursurile?

— Aici! Terminăm întîi parterul, rosti Dragoş, mirat el însuşi de atîta hotărîre.

— Bineee...: Eu, vorba ceea: *dixi et salvavi*... şi, apucîndu-şi cu cîte două degete reverele hainei, se scutură, simbolic, de orice fir de praf compromiţător.

6. Pregătirea şezătorii a fost bine distribuită: Savu corurile, Petrescu scena şi recitările, Porumbiţă dansurile. Dar, important era că, datorită lui Tiron şi pensionarului Neculai Mancaş, aproape întreg satul se interesa de cămin.

Şezătoarea se ţinea în ograda primăriei. La intrare. Anton Hîrlea stătea rezemat de ţîţîna porţii, lîngă Iorgu Cremene care încasa donaţiile în bani. Se mira, în sinea lui, de felul cum scoteau oamenii banii pentru intrare. Il înghimpa o ciudată invidie şi teamă. Sohodorenii i se păreau prea emancipaţi, prea slobozi la vorbă în faţa lui.

— Nu te zgîrci; deschide punga mai larg, Văidene! Ai patru feciori la şcoală...

— Iţi trebuie o clasă numai pentru ai tăi.

— Nu mă zgîrcesc, nene, da' mă chibzuiesc: dacă Melinte a dat o sută şi are un singur băiat, apoi eu...

— Hai, numără aici — stărui Iorgu Cremene — patru porţii de... parale.

— Să număr. Ce să fac? Care va să zică: una pentru Tomiţă, poftim! una pentru Grigoriţă, una pentru Mihăiţă, una pentru Niculiţă... tot rînduia el bancnotele pe masă, în faţa lui Cremene. Şi fiindcă mai rămăsese în palma stîngă cu o sută, iar şoväi.

— Ei, ce stai? îndemnă Damaschin. Numai pînă la patru ştii?

— Mda, poftim!... şi una pentru Ştefăniţă, că intră la toamnă într-a-ntîia.

— Bravo, bădiţă Mihai! îl bătu Dragoş pe umăr. O să te dăm pildă la adunarea generală.

— Numai că am rămas fără lescaie. Nici de-un şfert de vin, la bal, nu mai am.

— Uite, Zamfira e aici, Văidane, sări moş Toma Trufaşu. A vîndut ieri la oraş trei găini. Să te ajute cu-n împrumut.

— Ce zici, mă-mprumuţi, femeie? cîrmi Văideanu nasul spre Zamfira care sta o leacă mai în urmă şi privea zîmbind.

— D-apoi ce-oi face ? rîse scurt Zamfira și dezlegă colțul batistei, numără în palma lui Văideanu trei hîrtii. Apoi către Cremene : ce zic eu ? Dac-am dat pentru cinci, să dăm pentru toată droaia. Na și pentru Toderiță și pentru Gheorghiță... se opri o clipă, repetînd gestul șovăitor al soțului cînd îi mai rămăsese o bancnotă răzleață în palmă. Uite, asta-i pentru fata pe care am s-o fac... Na ! Că n-oi fi blăstămată să am numai flecăi...

Oamenii făcură haz de vorba Văidenilor ; unii chiar își sporiră donațiile, ca să nu rămîie mai prejos.

Văzînd întrecerea dintre săteni, Irimia Huțan se feri mai la o parte.

— Ce să fac ? De fapt și de drept, n-am nici un șfert cît Văideanu. Eu zic să fac un transport de la oraș în contul serbării.

— Transportul e bașca ! Îl faci și fără asta.

— Dar dacă n-am, să rămîn pe dinafară ? Că eu n-am învățat clase la școală ; da, de fapt și de drept mi se frîngea inima cînd treceam pe lîngă ea.

— Atunci să-nveți acum.

— Amu ? făcu omul, holbîndu-se la Dragoș. Amu nu se mai poate. O trecut, de fapt și de drept, alba prin rai. Eu hăbăuc am fost și hăbăuc am să rămîn, cum sînt scris în condica de la școală. Ca și Fănica asta a lui Petrea — urmă el, arătînd cu capul spre fata rezemată de gard, la vreo cîțiva pași de poartă — că și ea-i, de fapt și de drept, tot un fel de hăbăucă, mai din coace. Dar se cheamă că tot pe nedrept îi scoasă săraca din rîndul oamenilor, ca beteagă la minte. Dar, de fapt și de drept, ea are mai multă minte și mai bună ca mulți alții ce se cred mintoși. Și ce glas avea Fănica asta ! Cînd cînta ea de jale și ochii cei mai seci lepădau lacrimi. Da' amu, gata ! un bleah, de fapt și de drept, un bleah ! Dumneata nu știi, dom' Acatrinei, da' de cînd jardarmii maiurului Milică Andronescu au batjocorit-o și-au diportat-o, ca țigancă... Pe-atunci era îragedă Fănica și frumoasă, nevoie mare. S-a întors după război. Da, uite-o, o tras broboada peste față, să

nu-i mai vadă nimeni ochii. Glasul i-o amuțit. Numai prin pădure mai cîntă, cînd-i singură, ca pasărea cea sălbatică.

Dragoș înregistra aidoma vorbele țăranului, să le scrie Margaretei. „Trebuie să-l învăț carte".

Huțan a intrat în ogradă la rînd cu ceilalți oameni.

— Dom' învățător... auzi Dragoș o rugă șoptită, cînd porni să dea drumul serbării. Se-ntoarse. Fănica îl țintì cu ochi mai lucitori ca roua dimineții. Vreau să-ți spun ceva despre... despre necazurile mele. Am văzut cum îl ascultai pe bădița Irimia. Dar el nu știe tot. Și le spune cam încălcit.

— Vorbim după șezătoare ; bine ?

— Bine, dar acu' vreau să intru la... și n-am nici un gologan.

— Intră, Fănica, o invită învățătorul. Privind-o în fugă, Dragoș înțelese că poziția și mișcarea sprîncenelor dau expresie chipului omenesc : vesel sau trist, spiritual ori tîmp, furios sau calm. Sprîncenele Fănicăi, de mult nevăzute de oamenii din Sohodor, exprimau bunătate și tristețe.

Pe scenă, gata rînduit, corul aștepta să înceapă programul. Dar Savu trimise vorbă că nu dirijează. Dragoș porni să-l roage ; în cale se izbi, piept în piept, cu Trufașu.

— Zice că iar l-a supărat dom' Hîrlea.

— Urcă-te tu, Traiane. Coriștii știu bine cîntecele. Merge !

— La repetiție am condus, dar acu' parcă mi-s mîinile încătușate.

— Rupi tu cătușele, n-avea teamă, îl încurajă Dragoș, privind brațele vînjoase ale flăcăului, sub mînecile albe ca helgea.

Șezătoarea avea succes tocmai pentru că Trufașu conducea corurile. Și Alexe Axinte, în colțul lui, la baritoni, simțea prin aer mîinile flăcăului și parcă-i venea să spună : „Așa, bravo, Traiane ! Ai în tine tactul cîntecelor. Zi-i ! Aici duios, lin ; aici apăsat, puternic ! Așa !"

Auzind cum laudă lumea jocurile echipei de dansuri, moş Grigore Axinte îşi scutură cojocul de pe umăr şi ţîfni :

— E tare uşor să joci sprinteior cînd eşti tinerel fecior, cu arc la călcîie : pămîntul te-azvîrle, tinereţea te saltă. Dar să mă vedeţi la ţopăială pe mine ori pe Safta lui Florea, că sîntem contigente mai vechi, şi-atunci să lipăiţi din palme !...

Făţîrea asta sugeră lui Dragoş ideea unei echipe de dansuri cu bătrînii : punct de atracţie în orice program al căminului. Aşa s-ar salva comori artistice populare, vechi.

La horă s-a mai strîns o sumă frumuşică pentru şcoală. Au venit mulţi flăcăi şi fete din Ilişeşti şi din Valea Rece, cu învăţătoarea Emilia Sandu. Nici nu mai încăpeau într-o singură horă. Moş Grigore Axinte, cu fluieraşul, deschise încă una, în coasta primăriei, pentru cei mai tineri. Cînd văcarul osteni, Vichentie Varvaroi cîntă el două sîrbe. Faţa i se scălda în sudoare, părul i se zburlise şi mai tare, drept o hălăciugă roşcată ; dar ochii verzui îi sclipeau de bucurie, că-i şi el între oameni, băgat în seamă, folositor.

— Cin' ţi-o dat voie să cînţi, mă ? se-ncruntă Ciocîrlan Ştefan.

— Trebuia să cer voie de la tine, umflatule ? îşi şterse Vichentie năduşeala de pe frunte, cu podul palmei şi trase cu coada ochiului spre locul unde, la o masă, bea Chiţcop.

— Vezi-ţi de porci, vrăbioiule bălţat !

— Vrăbioiul alb ! rîseră băieţii din jurul lui Ciocîrlan, amintindu-şi porecla.

— Vrăbioi bălţat ! Uşşş !...

Se stîrni un val de rîs batjocoritor, lăţindu-se repede ca un vînt rău, în toată ograda.

— Dar cai verzi cînd vezi, vrăbioiule bălţat ? îl strîmbă Năstasă Ionel.

Cîtăva vreme şaga se vîntură prin lumea-n forfotă. Pe toţi îi înveselea porecla asta năstruşnică. Nimeni nu se gîndea la inima lui Varvaroi.

— Vrăbioiule bălţat, pune fluierul la pîisc şi zi o corăghească!

— Hai, vrăbioiule — îl îndemnau în glumă flăcăiaşii şi fetişcanele — mai zi-ne o horă!

Intîi Vichentie vru să se arunce pe prispă, să-l plesnească pe Ciocîrlan cu dosul dreptei, iar cu stînga să-l atingă la lingurică pe sfrijitul lui Năstasă, că-i ţine hangul. Işi frînă însă pornirea, şi-şi duse fluierul la gură să înceapă o horă. „Lumea şuguieşte, nu face să isc bătaie, la joc".

Dar în clipa aceea se întîmplară două lucruri: întîi, luată de valul glumelor, Brînduşa strigă şi ea de pe prispa primăriei:

— Aşa, cîntă Vi... vrăbioiule alb! şi rîse cu toţi dinţii ei ca mărgăritarul.

Al doilea, Varvaroi zări printre oameni pălăria lui Chiţcop; venea spre el clătinîndu-se a bătaie. Înfipse iute fluierul în brîul lui moş Grigore, se strecură printre flăcăi şi fete şi, sărind gardul spre uliţa Huţanilor, scăpă la loc larg.

— Vichentie, nu fii prost, măi!... Am şuguit! strigă Brînduşa, cercînd să-l ajungă.

— Lasă-l fa! că-i tăntălău, se răsti Ciocîrlan, barîndu-i calea cu pieptul şi brîncind-o. Lasă vrăbioiul bălţat la porcii, la sticleţii lui.

Vorbea tare, mîndru că s-a impus în faţa lumii, stîrnind o poreclă de haz.

7. In scrisoarea din seara aceea către Margareta, Dragoş povesti tragedia Fănicăi:... „Şi-au bătut joc de dînsa, ca nişte coloniaţişti sîngeroşi, sălbatici. Au necinstit-o, au silit-o să cînte, i-au crestat

sînii cu lama de ras. Cine? Milică Andronescu, Dorel Isăceanu şi încă unul pe care se teme să-l spună. Tovarăşii din organizaţia de bază nu cunoşteau mîrşăvia asta. S-a petrecut la conacul lui Isăceanu, la începutul războiului. Îi păzeau jandarmii maiorului Milică. Numai Varsavia a mai văzut nelegiuirea asta. Ea i-a spus lui Ieremia Huţan. E bine că ştim. Fănica e o soră, încă mai nenorocită, a Ioanei.

...Mi-e tare drag moş Neculai Mancaş. Tot mai drag. Mă ajută mult la şcoală. Mă dojeneşte pentru Savu. Mă face chiar răspunzător dacă, într-o jumătate de an, nu-i vindecat de patima beţiei. Ce zici? Nu-i aşa că are dreptate bătrînul?

Dar pasiunea lui pentru albine — frumoasă şi reconfortantă pasiune! Mi se pare c-o să mă molipsească şi pe mine. Mi-a făgăduit chiar doi roi, să-mi pornesc prisacă. Şi ţie îţi plac albinele, nu? Să te aşezi vara la umbră, între stupi şi să citeşti, să visezi în zumzet harnic... Aseară după ce m-a pus să trîntoresc un fagure şi am reuşit la acest prim examen de apicultor, moş Neculai mi-a arătat nişte caiete de-ale elevilor lui. Interesante. Cît a muncit omul ăsta! Cîte-a notat, cîte a cules!... Experienţa lui didactică e un lucru tare preţios; nu trebuie pierdută. Sfaturile lui pedagogice ne vor fi de mare folos. Aveam o comoară lîngă noi şi n-am ştiut-o pînă acum. Pe lîngă el, Hîrlea-i un fanfaron sec.

In timpul serbării am observat cît de singură, de izolată-i lelea Safta. A dat tîrcoale în jurul primăriei şi nimeni nu s-a uitat la dînsa. Se vede că nici descîntecele ei nu mai au trecere: apariţia sorei de naşteri în sat, însănătoşirea Brînduşei şi mai ales felul în care a fost tratată la spital Tasia lui Vucu i-au luat lelei Safta multă, dacă nu chiar toată apa de la moară. Mila mă împingea s-o poftesc la serbare. Dar mi-au adus aminte de recomandaţia ta: s-o lăsăm să mai regrete. Vom sta de vorbă cu dînsa numai cînd nu se va mai duce pe la Andronescu.

Şi tocmai cînd mă pregăteam să închei scrisoarea, Todiriţă şi Miron au dat năvală în cameră. Ştii ce veste mi-au adus ?

Anton Hîrlea s-a înfiinţat în ograda şcolii cu 25.000 de cărămizi. A vîndut doi porci şi le-a cumpărat. Pe celelalte le aduce peste cîteva zile. Asta-i bine. E foarte bine chiar. Avem acum un plus de 15.000".

Despre toate povestea Dragoş Margaretei. Dar se sfia să-i scrie că Lucreţia îi trimitea mereu bileţele, iar Anton Hîrlea, asociat cu Porumbiţă, porniseră un adevărat asalt :

— Împacă-te, omule! Nu mai găseşti tu una ca dînsa : frumoasă, deşteaptă...

— Şi-apoi eu ştiu că v-aţi iubit, ca-n romane...

— Eşti un superficial, dacă renunţi aşa de uşor la prima dragoste. De obicei, în cazuri serioase, decepţiile sentimentale se rezolvă prin sinucidere. Ori tu, te consolezi cam repede, suspect de repede, în braţele brunetei.

— Lucreţia n-a fost niciodată îndrăgostită de Andronescu. Doar aşa, un moment de rătăcire. Adică o simplă şi pasageră aventură.

Dragoş tăcea, cu fălcile încleştate.

8. Şoapta gazdei îi supăra auzul, prin somn, ca o urechelniţă. Prinse doar :

— ...bine au făcut că au dărîmat-o. Cum nu se poate mai bine.

Înţelegînd că-i vorba de şcoală, Aurel Porumbiţă se trezi de-a binelea şi-şi ascuţi auzul. Dar o vacă mugi în ocol, astupînd şoapta lui Năstasă către musafirul lui matinal. Azvîrlind plapuma de pe el, Porumbiţă îşi trase pantalonii şi suflă un fir de praf

invizibil de pe genunchiul drept, în timp ce urechile înregistrară iar firul șoaptelor :

— Dar cum ? (Glasul lui Năstasă.)

— Prin Chițcop. Pentru bani el face orice. Legătura, cu Pană, în Ilișești. (Glasul răgușit al lui Pandele.)

Forțîndu-se să audă, Porumbiță răsturnă din greșeală un scaun.

— Ți s-a sculat chiriașul.

„Ce-o fi punînd la cale ?" se întrebă Porumbiță.

Așezîndu-și cravata, își aminti că azi vine Margareta și se întristă. Se privi mai insistent în oglindă. Părul i se rărise bine, iar la tîmple i se însurise așa de mult că nu mai cuteza să-l smulgă. Desfăcu iar nodul cravatei și se bărbieri, măcar că, de obicei, făcea asta o dată la două zile, cu regularitate astronomică. Îmbrăcă o cămașă de poplin crem, cu dungulițe maron și-și înnodă cea mai asortată cravată. Se privi iar atent în oglindă și se găsi „bine". Dar îndată se înfurie pe Dragoș : „N-a părăsit-o bine pe Lucreția și a aterizat în brațele... Dar nu mă las ! O bătălie pe viață și pe moarte. Acu' sînt și eu îndrăgostit." Se încredința că n-ar putea nicicînd găsi o fată mai bună, mai frumoasă ca Margareta. Voia s-o cucerească înainte de a veni Mircea Hîrlea în sat. De Acatrinei, nu-i era teamă. De Mircea da. Era frumos, era mai tînăr și, în plus, fiul directorului, căruia în fond nu i-ar displăcea o noră ca Margareta.

9. Îndată după miezul nopții, Dragoș a plecat la gară. Căruțele pentru ciment aveau să vină în urmă. Sosi în oraș o dată cu zorile, își lustrui pantofii și-și perie cu grijă hainele. Gîndi că seamănă cu Porumbiță și zîmbi spre lustragiu, ca spre un complice.

Trenul a intrat impetuos, frînînd brusc cu huruit şi scînteieri de saboţi.

Pe Margareta a zărit-o în uşa vagonului, înainte de oprirea trenului. Fata nu se aşteptase să fie întîmpinată în gară. Se îmbujoră de emoţie, de bucurie. Coborî zglobie ; vîntul îi flutură părul şi baticul înflorat de la gît.

— Tu ? Pentru mine, Dragoş ? întrebă ea, lăsînd geamantanul în mîna lui. Intră într-o fîşie de raze şi stătu o clipă, zîmbind, ca în faţa unui reflector. Il privi pe Dragoş adînc, serios, grav, înlăcrimată, muşcîndu-şi buzele. Apoi, deodată, sări de gîtul lui, îl îmbrăţişă strîns şi-l sărută lung, apăsat. Cînd îşi desfăcu braţele, plîngea de bucurie. O miră spontaneitatea propriului ei gest şi nu ştia, în clipa aceea, cît de frumos i s-au învăpăiat obrajii.

Îmbrăţişarea, focul privirilor îl încredinţară pe Dragoş că Margareta n-a sosit în gară, ci în inima lui. A sosit, năvalnic, ca un şuvoi de tinereţe, de bunăvoie. A sosit să nu mai plece niciodată.

La inspectorat, află că din Sohodor numai el era chemat la cursurile de îndrumare, organizate în oraş, pentru zece zile.

A încărcat repede cimentul şi s-a întors în sat. Margareta a mai rămas la părinţi.

— Bine c-am scăpat ! exclamă Porumbiţă cînd află că nu-i chemat la cursuri.

In schimb, Hîrlea mînios şi ofensat urcă imediat în docar şi, de-a dreptul la inspectorul şef şi la preşedintele sindicatului :

— O lume întreagă cunoaşte pasiunea mea pentru studii. Vreau să învăţ, să mă restructurez, să mă perfecţionez. Sînt democrat sincer ; sînt director de şcoală, director, nu fleac ! De ce mă jigniţi şi nu mă chemaţi ?

Intîlnind-o pe Margareta, o luă, cu docarul, la Sohodor. Iar a doua seară, bucuros c-a fost admis şi el la cursuri, Hîrlea şi-a invitat toţii colegii la o gustare, în cerdac. Au discutat pînă după miezul nopţii, mai

ales despre reforma învățămîntului și despre programul cursurilor de îndrumare audiate de Margareta, la Predeal. Li s-a alăturat și Mircea Hîrlea, călcîndu-și „principiul neamestecului în borșul din Sohodor", înainte de a fi transferat aici. Era însă tare curios să afle ceva despre reformă. Margareta vorbea simplu, limpede, fără sfială, dar și fără nici o umbră de îngîmfare. Modestia și francheța ei îl influența chiar și pe Anton Hîrlea. Nici el nu mai căuta să uimească. Aflase de la sindicat că Margareta va fi lectoră la cursurile de vară și repeta :

— Mă mîndresc, zău, sincer mă mîndresc c-o atare colegă și elevă !

Deodată în mintea lui Dragoș zvîcni, dureros un gînd : „Dacă pleacă Hîrlea, eu trebuie să rămîn. Să fiu iar departe de..."

Din mijlocul cerului, luna scutura lumină argintie peste Sohodor. Răcoarea se îmbălsăma, într-una, ca dintr-un nesecat izvor, cu miros de regina nopții. Ca să-și alunge neliniștea, Dragoș povesti Margaretei ce a realizat în luna de zile cît a lipsit ea de aici.

— Cei care ne dau concursul sînt știutori de carte. Dintre analfabeți vin doar Irimia Huțan și Victoria lui Melinte.

— Asta înseamnă că n-am reușit să antrenăm tot satul, clătină din cap Margareta. Ce mai zic... adversarii ? Nu cumva au influență asupra neștiutorilor de carte ?

— Adversarii ? se miră, ascuțit, Hîrlea. Ar fi ridicol să se împotrivească cineva unei acțiuni, unei realizări atît de nobile și care înregistrează atari succese : școală cu etaj !

— Dar Varsavia ? Ce face Varsavia Bour, Ghiță Lungu, Ilie Ciocîrlan ?

— Au amuțit, dracului !

— Ba, Margareta are dreptate ! interveni Dragoș ; ascultă o clipă glasul îndepărtat al cîrsteilor din lanurile de grîu copt de pe coasta Măgurei și urmă : trebuie

să îmbinăm munca de construire a şcolii cu acţiunea de alfabetizare. E bine că tu o înveţi carte pe Ştefana lui Damaschin, iar eu am început să-l alfabetizez pe Irimia Huţan. Dar astea sînt acţiuni izolate, sporadice, de factură filantropică. Reforma învăţămîntului cere, categoric, să lichidăm în întregime analfabetismul. Pentru asta, în toamnă, trebuie să şcolarizăm în primul rînd absolut toţi copiii între şapte şi paisprezece ani, adică să astupăm izvorul neştiinţei de carte în Sohodor şi apoi să pornim la secarea lui, alfabetizînd maturii.

— La asta trebuia să ne gîndim mai de mult, Dragoş, îl susţinu Savu. Construirea şcolii ne arată ce grea va fi alfabetizarea. De poarta Varsaviei lui Bour, a lui Mîndrilă Vucu, a Floarei lui Farcaş, nu ne-am putut niciodată apropia. Adică tocmai de porţile celora care n-au primit nimic de la şcoală, niciodată, afară de batjocura din procesele-verbale.

— Da, da ! Acum văd mai limpede. Nici nu sînt două acţiuni : de o parte construirea şcolii şi de alta alfabetizarea. E una şi aceeaşi : lupta pentru culturalizare. Construind şcoala şi alfabetizînd aprindem făclia culturii în sat.

Era miezul nopţii cînd se despărţiră.

Porumbiţă se ţinu în urma Margaretei pînă la poartă. In tot timpul vizitei la Hîrlea tăcuse, cu ochii ţintă la dînsa, fumînd şi suspinînd.

— Trebuie să-ţi reproşez că m-ai trădat, m-ai ignorat, m-ai uitat, pe mine care... te iubesc sincer şi devotat.

— Tovarăşe Porumbiţă, iartă-mă că mi-am permis unele... glume cu dumneata. Le regret. Te-am auzit de multe ori filozofînd : „Bărbaţii deplini, întregi, nu se iubesc decît pe sine... Femeia nu-i decît un instrument de polisare a vanităţii masculine... Iubirea-i o slăbiciune fizică şi morală care dezvăluie mizeria şi nevolnicia intimă a masculului"... Scoate-ţi carneţelul, şi citeşte-le, dacă le-ai uitat. Intoarce-te la filozofia asta şi nu-mi mai aţine calea. Eu detest aventurile de dra-

goste. Iar dumneata nu-mi inspiri, nu-mi poți inspira nici măcar gustul aventurii de dragoste. Cel mult dezgust.

Categorice și biciuitoare, vorbele Margaretei îl împietriră pe Aurel Porumbiță. Stătu mult în uliță, singur, parcă i s-ar fi prins picioarele într-o capcană. Cînd se putu urni din loc, în inima lui forfotea ura.

IV. Fulgerări în noapte

1. Amărît că a ajuns batjocura şi ocara satului, Vichentie a tăndălit cîteva zile, singur, în urma cîrdului de porci. Işi zbîrlea părul roşu şi sîrmos, îşi ştergea nasul cu mîneca slinoasă, boteza porcii cu numele băieţilor care-l porecleau „Vrăbioi bălţat“ şi izbea cu bîta ori cu piciorul în pîntecele lor, răzbunîndu-se măcar aşa :

— Haţa, Ciocîrlane !... Huideo, Năstasă !... Nea, Brînduşa !

Gîndea : în sat la Sohodor este acest obicei că scorneşte cîte unul mai căpos o poreclă şi, pe urmă, oamenii uită numele cel adevărat : Ioana e „Căşcăuna de la Chiţcop“, Fănica „Muta lui Petrea Linguraru“, lelea Safta „Calauca“. Iar gîndul că şi lui o să-i rămînă porecla de „Vrăbioi bălţat“, tare-l mai ustura. Şi usturimea asta îl făcea să treacă pe lîngă oameni ca pe lîngă butuci. Nici cu moş Grigore nu mai sta de vorbă. Se mosora în el un ghem de mînie împotriva tuturor.

In fapt, porcii ţipau o leacă şi gata ; nu le prea păsa de loviturile lui. De aceea răzbunarea asta nu-i prea ostoia inima. Trebuia să iscodească un mijloc de pedeapsă asupra prigonitorilor. Fură două furioare de cînepă din pod şi-şi împleti un harapnic aşa de gros şi lung că atingea porcul de la zece paşi. Şi pocnea de clocotea toată valea Sohodorului, iar frunza arinilor tremura ca la trăsnet.

— Aha! Bun! se bucură, sclipindu-şi ochii verzi ca buraticul. Şi trei zile făcu „ezerciţ de puşcat", în fel şi chip.

Băieţii se apropiară şi-l priviră cu admiraţie şi invidie, cum învăluia biciul înainte şi înapoi, îl rotea deasupra capului cu vîrtoasă putere, şi-l repezea, întors, spre dreapta, scurt, fulgerător, trăsnind din pleasnă. I s-au întărit muşchii; a ajuns să ţintească de la distanţă cu vîrful harapnicului chiar frunza de spin. Iar cînd îl repezea pe spinarea porcului cu pată neagră pe bot, botezat Ciocîrlan, ţipa şi fugea porcul parcă ar fi băgat jeratic în el.

— Te ustură, Ciocîrlane? Bine!... Că şi pe mine mă ustură.

Cercară băieţii să se apropie de Varvaroi. Să afle în cite viţe a împletit harapnicul, cum l-a legat în codirişcă de-l mînuieşte cu atîta meşteşug şi „puşcă" aşa de cumplit. Poftiră chiar să-l împrumute, să pocnească şi ei, măcar o dată. Dar lui Vichentie nu-i mai păsa de băieţi. Incrunta sprînceana, îşi scutura claia de păr roşu şi slobozea răpăiala de puşcături, dese, mitralieră.

— Măăăă... vrăbioiule! l-a strîmbat Ciocîrlan Ştefan. Te fuduleşti cu un bici subţire ca un maţ de prepeliţă? Eu o să-mpletesc unul ca mîna. Din furior de in... Ai să vezi!

Drept răspuns, Vichentie s-azvîrli într-un salt, roti şarpele harapnicului, îl încinse pe Ştefan de trei ori după gît, muşcîndu-l cu limbile plesnei de obraji, sîngerîndu-l. Fugi Ciocîrlan glonţ, urlînd de usturime. Şi nu se opri decît în ograda lui Chiţcop.

— Tocmai pe tine, măi Ştefăniţă, băiete! regretă făţarnic Pleşcanu. Eu cu tat-tu ne-ndemînăm la treabă. Las' că-l snopesc în bătăi pe Vichentie. Mama lui de hăbăuc!

Din ziua aceea, nici un copil din Sohodor nu s-a mai putut apropia de Varvaroi Vichentie. Cînd Miron a încercat să-i povestească despre un cuib de turturea, Vichentie l-a ars cu vîrful plesnei aşa de amarnic, că

o zi întreagă s-a văietat băiatul de usturime. La fel a pățit și Vaideanu și Cremene și Măriuța care porniseră să-l împresoare în luncă, să-i ia harapnicul. De asta, toți i-au prins frica și fug de el ca de o sălbăticiune furioasă. Seara, înainte de a intra în ogradă, Vichentie scotea biciul din coadă și-l ascundea în sin. Dormea cu dînsul sub căpătîi. Era arma lui de atac și apărare. Cînd îi auzea pe băieți urlînd de durere se simțea răcorit.

Dintre învățători, cea dintîi Margareta află că băieții îl porecleau pe Vichentie „Vrăbioiul alb", iar el îi croiește și-i arde cu harapnicul.

— Cum adică, „Vrăbioi alb" ? nu se dumeri ea.

— Adică așa, că vede vrăbii albe, ca un smintit, argumentă Vucu.

—Și-o făcut obicei : haști ! poc ! cu harapnicul, se căină Damaschin. Aseară de peste gard, l-o luat pe Ciocîrlan, cu meșteșug, în șfichi. Și i-o făcut niște svîrci și niște crestături, uite-așa, de un deget.

Margareta încreți fruntea :

— Năstrușnici sînteți, măi ! Și rămase îngîndurată pînă cînd o strigă Savu la școală.

— Știi, tovarășe Mihai, pentru noi Varvaroi Vichentie ar trebui să formeze o problemă specială de educație.

— Ar trebui, dar nu formează. Îl lăsăm slugă la Chițcop. E mai sănătos să nu ne-amestecăm.

2. Așezat comod într-un fotoliu de paie, în cerdacul cu zorele și trandafiri grimpanți, Anton Hîrlea se aerisea de dimineață. Părea calm și mulțumit. Dar nu era. Se întreba : de unde izvorăște puterea lui Acatrinei ? Și nu găsea răspuns. Pînă acum a dospit în umbră și, deodată, a țîșnit ca un gheizer. În două luni Dragoș a făcut, ceea ce el, Hîrlea, nu făcuse într-un

sfert de veac: făcuse cărămida și pornise lucrul la o școală cu etaj. Războiul l-a lovit destul de greu. Logodnica l-a părăsit. Astea îl îndemnau pe director să-l creadă o epavă morală la fel cu Savu. Nu-i contesta inteligența și pregătirea; îi exgera însă deprimarea. Crease chiar un aforism: cele mai zdrobitoare lovituri ți le dă în viață dragostea. Și cînd colo... In război, Savu a dat în doaga beției; Acatrinei s-a menținut. Iar acum, Margareta îl ajută, îl pune pe linia de plutire. Firul acestor gînduri i-l întrerupse Dragoș însuși. Il ruga, din drum, să invite pentru mîine, la lucru, oameni din Iliești.

— Să nisipim, acum, înainte de a pleca la cursuri. Vine și colegul meu Manole, din Mesteacăn. Savu îi invită pe cei din Valea Rece, adăugă Dragoș, și-și urmă drumul. Vorbise așa de frumos, de tovărășește, încît Hîrlea nici nu băgă de seamă că-i dă dispoziții, parcă el ar fi fost director. In cerdac apăru îndată Mircea Hîrlea, în pijama de poplin, albastră, vărgată și, căscînd zgomotos, se trînti în celălalt fotoliu. Luă o țigară din tabachera lui tată-său și-o aprinse, alene.

— Să-ți aranjezi treburile la cancelarie, vorbi pufăind fum gros. Nu vreau să mă deranjeze țoapele astea, cu noaptea-n cap. Vorbesc tare, trîntesc porțile, ca în țara lui Cremene...

— A lui Iorgu Cremene?... ironiză părintele, aprinzîndu-și și el o țigară.

— Spirit à la Savu... Să rîdă curcile: hi-hi!...

Jignit, Anton Hîrlea părăsi cerdacul, smulse cîteva buruieni din florărie, apoi plecă la școală. Mircea rămase în fotoliul de nuiele, să fumeze, să se sorească și să moțăie. Prin despicătura îngustă a genelor zărea forfota din ograda școlii și-l enerva: „Parcă-s smintiți, așa muncesc..." Își lepădă mîinile a lehamite, peste brațele fotoliului. Intinse picioarele și le trînti pe scaunul de pe care se ridicase tată-su, adineauri. O clipă își privi, cu scîrbă, papucii din piele moale: unul avea o pată roză de pastă de dinți. Un miros de apă de colonie veni parcă să-i sporească lenevirea și

dezgustul dulceag. Voia să intre iar în casă, să mai doarmă, cînd o zări pe Margareta Florea : venea dinspre cărămidărie, cu o sapă în spate." Învățătoare-i asta ? Și mama zice..." se simți Mircea Hîrlea foarte ofensat.

— Ei, domnișoară învățătoare ! și în glasu-i înăsprit se lăfăiau inflexiuni de batjocură. Pune sapa în basma ori împacheteaz-o în hîrtie și leag-o cu sfoară. Nu de alta, da' o să creadă lumea că vii de la prășit. Și ești clandestină : n-ai diplomă de prășitoare...

Margareta nu se aștepta ca Mircea Hîrlea să-i dea bună dimineața, dar nici s-o zeflemisească. Privi în jur, parcă să vadă cine l-a mai auzit. Din urmă venea, cu pas măsurat, pensionarul Neculai Mancaș. Margareta surîse :

— După ce termini batjocura, întreabă-l pe moș Neculai : ce fac albinele toamna cu trîntorii ?

— Îi alungă și-i ucid ! răspunse prompt, bătrînul Mancaș rîzînd. Și după ce privi spre tînărul Hîrlea, cum trîndăvea răstignit în fotoliu : iar porcilor obraznici, noi le dăm peste rît, în orice moment al anului și al zilei...

Mircea Hîrlea zvîrli mucul de țigară într-o tufă de trandafir și intră furios în casă. Uitase de ce-a ieșit în cerdac.

3. Margareta se bucură că mai stă două zile în Sohodor. Nu era altfel satul de cum îl lăsase la plecarea spre Predeal, nici oamenii nu se chemau altfel, dar ea nu mai era aceeași. Parcă acolo, la cursurile de îndrumare, lepădase niște ochelari care o jenau. Vedea mai bine. Oamenii munceau ca și înainte, dar parcă fiecare zi devenea tot mai bogată în nădejdi. Ghicea în văzduh neastîmpărul unei neostoite prefaceri. O ghicea din felul cum așezau copiii cără-

mida în ograda școlii, cum ciopleau oamenii lemnul și-l potriveau pentru argea, din felul cum mergeau la secere cîntînd și din felul cum spuneau „bună dimineața". Și poate tot o prefacere era și ura zămislită în sufletul lui Porumbiță ori al lui Mircea Hîrlea împotriva ei.

Conducerea cursurilor de îndrumare din oraș îi dăduse să facă cîteva planuri de lecții și seminarii. Le-a alcătuit aseară, împreună cu Dragoș. Acum se putea plimba, o oră, pînă la moară, s-o întîlnească pe Fănica. De două zile nu mai venea să lucreze la școală și voia să știe de ce. Dar după colțul uliței lui Melinte i se ivi în cale Ioana Tudor. Ducea caii la apă. Cămașa îi era ruptă în spate și murdară de funingine, catrința destrămată la poale. Mergînd alături, Margareta o cerceta cum strunește frîiele cailor, c-o mînă sigură, aproape bărbătească.

— Sînt mînjită rău? întrebă Ioana, neștiind cum să scape de sub privirea învățătoarei. Am curățat un hogeag. Iar cumnatu-meu nici nu m-o lăsat să... „Marș cu caii la adăpat! Trap!"... Anume mă silește să umblu așa, ca lumea să mă creadă nemernică, țîmpită.

— Ioana, vino deseară la mine.

— Nu pot. Mă zdrobește Chițcop.

Oftă și coborî caii în vad, la adăpat. Puse lanțul căpestrelor sub talpa desculță, își dezbrobodi casînca și, aplecîndu-se, se spălă zgomotos în unda limpede. Margaretei îi plăcea cum își ridica și-și scutura capul spre soare să se usuce. Observă că Ioana-i mai frumoasă decît soră-sa, Sofia, pe care Chițcop o luase pentru frumusețea ei. Și, în clipa aceea, fără să știe de ce, o văzu vorbind, sus, pe o tribună: „revoluționara". Are dreptate Tiron: Ioana va fi...

Întoarse capul; se apropia cineva cu pas apăsat. Din stînga o salută un militar. Surîdea și, într-o prea corectă poziție ostășească, întrebă:

— Dumneata ești tovarășa învățătoare Margareta Florea?

— Eu, răspunse Margareta, scuturîndu-şi părul ca să-şi ascundă surpriza.

— Să trăieşti, verişoară! Sînt soldatul fruntaş Florea Safta Florea.

— Noroc, Florea! Ce voinic eşti, bre! şi-i întinse bucuroasă mîna. Greu te-aş fi recunoscut. Ce faci?

— Militărie. Am venit într-o permisie, înainte de a pleca la şcoala de tractorişti.

— Bravo, măi! Tractorist! Frumos!

Şi-l cuprinse de umeri, scuturîndu-l cu puternică dragoste.

Din vad, răsucind capul, Ioana privi cu coada ochiului spre soldatul zdravăn, chipeş şi bine îmbrăcat, îşi mai scutură o dată faţa, îşi aşeză cozile, trase caii din apă şi, în salt sprinten, sări pe cel din dreapta, strigînd răstit, scurt:

— Bună seara!

Călărind pe deşelate, porni la trap spre izlaz. Soldatul Florea Safta Florea exclamă cu admiraţie:

— Parcă-i din cavalerie!

Pînă acasă, Margareta a discutat cu văru-su despre viaţa în armată, despre felul cum învaţă acolo carte şi meserie, despre sat şi oameni, despre lelea Safta şi despre Ioana Tudor. Soldatul Florea nu mai semăna cu ciobanul greoi şi ursuz de acum şapte ani.

— Ehei, multe de aici din sat, abia acolo, la armată, le-am înţeles deplin. Ştiu că mama nu se poartă prea bine. Am să grăiesc cu dînsa despre asta. Te rog şi pe tine s-o ajuţi să se lepede de vechile ei apucături.

4. O dată cu zorii, ograda şcolii se-umplu de oameni. Împărţiţi pe echipe, primiră tărgi, lopeţi şi începură să care înlăuntrul temeliei molozul rămas de la clădirea veche, apoi prundiş, nisip şi la urmă

iar lut, ca să facă o nisipeală tare. Îndată după răsăritul soarelui sosi și învățătoarea Emilia Sandu cu flăcăii și fetele din Valea Rece, iar Petre Manole cu cei din Mesteacăn. Pe la ora nouă apăru și Lucreția Gorcea cu cîțiva oameni din Iliești.

— Domnul director vă roagă să-l scuzați că nu poate veni. Împrejurări independente de...

Îndată după asta se ivîră și lăutarii.

Prezența Lucreției printre ceilalți voluntari răvășși iar sufletul lui Dragoș. Nu se putea elibera de amintiri, trezite violent în el. Spre prînz, pierzîndu-și răbdarea, Lucreția se prefăcu că ajută doi copii să ducă o targă, se apropie de Dragoș și-i șopti:

— Am venit anume ca să-ți vorbesc. Mă conduci deseară...

Dragoș se-nduioșă ca un adolescent. Șopti totuși aspru:

— N-avem ce mai vorbi amîndoi...

— Nu te știam laș! îl pironi ea cu privirea. Să fugă se pricepe orice nerod. Tu... N-a fost dragoste, dacă ai uitat-o așa de repede...

— De ce nu se pot șterge toate amintirile, așa, dintr-o dată?

— Pentru că nu se poate, surîse ea, fermecător.

Muncind tăcut, trist, Dragoș se gîndea că poate Lucreția s-a cuminți t; poate a înțeles măcar acum, în ceasul al doisprezecilea, cît a iubit-o; poate a părăsit-o Milică și-i nenorocită.

— Ei, ce zici? insistă ea, speculînd tulburarea din inima lui.

Fără voie Dragoș înclină capul afirmativ: „Bine, te conduc...“ Așteptarea i se păru ca începutul unei izbăviri.

Pe șantier munca mergea în pas cu hora și cu voia bună. Scripcarii cîntau, iar flăcăii și fetele jucau cu foc, bătucind zdravăn nisipeala dintre zidurile de piatră ale temeliei. Treceau pe rînd, cu sprinteneală și veselie, de la joc la tărgi și la lopeți. Se înfrățeau la muncă și la dans oameni din patru sate. La amiază,

fetele din Sodohor au adus oaspeților de mîncare: pîine, brînză, ceapă, roșii, plăcinte cu poala-n brîu. Cît s-au ospătat, Alexe Axinte, Margareta Florea și Irina i-au desfătat cu cîntece. De peste gard, Ioana Tudor s-a furișat cu o damigeană de țuică, învelită într-un sac.

— Nu știe Chițcop... șopti către Damaschin, învăluindu-l într-o privire caldă, recunoscătoare, că-i primește darul și nu-i spune: „Fugi, Căscăuno!"...

Băutura spori și mai mult veselia și chefuI de lucru, prelungindu-l pînă aproape de asfințitul soarelui.

Dragoș arunca priviri desperate spre Lucreția și se frămînta: să se ducă? Să-i întoarcă spatele? Îi era milă de ea cînd o vedea singură, izolată. Mută lopata în mîna dreaptă și parcă și gîndurile i se schimbară: ea-i vinovată; e înțepată, fudulă și necinstită. Se întreba cum a putut să-i răpească inima, să-i fure sufletul o ființă atît de rece. O frumusețe goală. Ehei, dar cîte visuri nu și-a făcut... Toată făptura lui Dragoș era un ghem de nehotărîri încîlcite. Nu vedea cum se va descurca. Cu cît gîndea la asta, cu atît se împotmolea. Apropierea serii îl speria.

Dar, la despărțire, cu energie și mai ales cu o cuceritoare istețime, Margareta îi rîndui pe toți: pe Porumbiță îl rugă să conducă musafirii din Iliești, pe Dragoș prietenii din Măgura; iar pe Savu să însoțească oaspeții din Valea Rece.

— Pe drum cîntăm.

— Acum, pornind, le mulțumim din inimă, tuturor!

— Și ne vom revanșa, curînd, dîndu-vă ajutor așa cum ne-ați dat, cu dragoste.

O clipă, fața lui Dragoș se scăldă într-o ciudată și neașteptată bucurie: Margareta era lîngă el și... Dar în clipa următoare, cînd își aminti că două săptămîni va rămîne iar singur în Sohodor, se întristă, se zăpăci. Lucreția îl asalta; asaltul ei îi răscolea iar inima. Trebuia s-o evite. Dar cum? Să fugă încotrova. Altminteri... In inima lui Dragoș se ciocneau contradicțiile, se frămînta neastîmpărul, ca un codru de

brazi sub izvoana unui vînt straniu, gata să să schimbe nevinovata hîrjoană a frunzelor în furtună ucigaşă.

Prin amurgul lin de vară, Margareta i-a însoţit pe cei din Mesteacăn. Veselia generală ostoi o leacă frămîntările din inima lui Dragoş. Le amînă. Căuta să se încredinţeze că dragostea pentru Lucreţia era un capitol definitiv încheiat şi fără nici un epilog. Efortul acesta îi seca sufletul. Dar, în acelaşi timp, privind-o pe Margareta, i se părea că s-a prins de torţile cerului.

— Claca asta ne-a săltat programul şantierului cu două săptămîni, aprecie el, ca să-şi astîmpere frămîntările. Nisipeala se poate usca bine, acum în august. Ştiţi, organizaţia de partid a hotărît, cum terminăm şcoala, să construim o mică uzină hidroelectrică, lîngă moară.

— Bravo! se bucură Petre Manole, luîndu-şi rămas bun.

Şi, la întoarcere, Dragoş vorbi tot despre rodul acestei zile:

— O construcţie modestă, dar va fi ridicată cu braţele noastre, ale tuturor. Şi sîntem abia la început, la primele măsuri din poemul creaţiei cu care se deschid zilele vieţii noastre. Şi poemul acesta-i nesfîrşit ca lumea, care se creează şi se distruge, se distruge pentru a se crea din nou.

Se opriră iar lîngă ulmul Ilincăi:

— Ce frumos o să fie peste un an, Sohodorul... surîse Margareta, sprijinindu-şi tîmpla de umărul lui Dragoş. De-aici, de lîngă ulmul Ilincăi, o să ne pară o constelaţie risipită în vale. Şi tu ai să-mi fii şi mai drag. Auzi! Şi mai drag, mai ales că, ştii, te străduieşti chiar să înveţi cum să birui ispitele de altădată...

In jurul lor porumbul dat în spic şi mătase şoptea uşurel, sfătos. Sus, în smocul de crengi, frunza ulmului fremăta, parc-ar fi urcat mai spre înalturi glasul ogoarelor de păpuşoi. Departe, spre pădure, cînta un bucium, limpezind sonoritatea serii.

— De multe ori, la Predeal, ți-am mulțumit. Dragoș, și ție și lui Tiron că m-ați trimis acolo. Acum însă îmi pare rău că te las singur aici, chiar și numai două săptămîni.

— De ce spui: „singur"? întrebă rar, tremurat, copleșit de mirare că-i ghicea toate gîndurile.

— Pentru că așa ești: singur, dacă pleacă Tiron. Și asta nu-i bine, Dragoș; nu-i bine de fel. Hîrlea te invidiază. Porumbiță te disprețuiește, poate acum te și urăște. De Savu te ții tu departe.

— Noi sîntem mai aproape de Tiron și de Cremene, de Damaschin și de Stroe, decît de colegii noștri. Hîrlea, de pildă, nu mi-a intrat niciodată în casă. Tu știi?

— Știu. Ștefana Damaschin a surprins-o pe Domnica lui Năstasă cum o învăța pe Varsavia să atîțe femeile împotriva școlii. Auzi?

— Dă-le la dracu'! La urma urmelor, vorba lui Hîrlea: n-au ce ne mai face! Cărămida-i gata. Zidurile se-nalță. Materialul lemnos e în stive. Tîmplăria e comandată. Am depășit cu 200% planul dat de minister. Chiar dacă voi lipsi zece zile, nu se întîmplă nimic. Nu sînt de neînlocuit. Mai ales că, de-aici încolo, contează munca specialiștilor: zidari, tîmplari, sobari...

— Nu cred că-i chiar așa.

— Am prevăzut totul. Materialul e aici. Ceva ciment, dușumeaua, apoi teracota pentru sobele de la etaj și gata!

— Bine.

— Merg la cursuri cu tine! se hotărî subit, coborînd spre sat.

Margareta înțelese și nu stărui. N-ar fi vrut să se despartă de dînsul. Nici să-l lase singur în Sohodor. In fața cooperativei îi întîmpină Stroe:

— Oare Irina mea n-ar putea termina școala mai devreme? E de-o samă cu Miron al lui Mîndrilă și...

— Ar putea, cu examen de clasa a doua.

— Dacă-mi ajutați, dau pentru școală toate scoabele de care-i nevoie, la schele, măcar c-o faceți cu etaj.

— De unde-ai să iei fierul ?

— Din cazemata de sub deal. Mangalul îl pun de la mine. Acu' și Glafira-i pentru.

Chiar în seara aceea, Margareta a dat Irinei cărțile de clasa a doua și i-a arătat cum să învețe.

Intre timp, fremătînd de nerăbdare, Dragoș a căutat oamenii programați la muncă pentru zilele următoare, s-a sfătuit cu dînșii, i-a rînduit în echipe, le-a stabilit precis munca. In stadiul în care se afla șantierul, lucrul cel mai greu și mai urgent era căratul cărămizilor în ograda școlii și pregătirea mortarului ; apoi înălțarea schelelor pentru etaj.

— Bădița Alexa să vină cu echipa de tîmplari, îl rugă pe Savu.

Dar se mîhni cînd auzi că toate atelajele erau angajate pentru zilele următoare la transportul unor mărfuri din gara Dărmănești și, deci, nu puteau aduce cărămida. Se duse s-o vestească pe Margareta. O găsi făcîndu-și geamantanul.

— Vezi, am prea multe pe cap.

Și, melancolic, privi prin fereastră asfințitul roșu, sleit de zarea știrbită de crestele munților. Părerea asta de rău, adîncă, tălmăcea dragostea din inima lui. Infiorată, Margareta îi mîngîie fruntea, surîzînd.

— Dacă trebuie...

Dragoș plecă grăbit, parcă anume ca să nu-și mai schimbe hotărîrea. Rămasă singură, Margareta simți întîia oară că n-au lucrat bine. Erau șapte învățători în Sohodor : de ce s-au trezit singuri ? De ce nu găsește Dragoș nici un înlocuitor de nădejde ?

Cînd s-a înnoptat deplin, a venit, pe furiș, Ioana Tudor. Au stat mult de vorbă ; învățătoarea i-a dăruit un abecedar, un caiet, un creion și i-a predat, în taină prima lecție. Amîndouă erau emoționate ca niște școlărițe : una că poate pricepe slovele, cealaltă că le

poate face înțelese și unui om matur, cu mintea frămîntată, roasă de aspre griji și necazuri.

— Mîine dimineață plec, Ioana. Lipsesc aproape două săptămîni. Scriu un bilețel Valeriei Petrescu să te ajute ea. Învață în fiecare seară cîte-o lecție.

— Învăț. Numai să nu afle cumnatu-meu.

— N-o să afle!

5. — Abia cînd a intrat în cameră, Dragoș a înțeles deplin îndemînarea cu care Margareta l-a călăuzit azi și l-a sustras din mrejele Lucreției. A înțeles, a felicitat-o și i-a mulțumit în gînd... „Orice o fi mă duc la cursuri. Nu mă despart de dînsa, nu!" își strigă el în gînd, ca să pară hotărît definitiv. Așa îl găsi Tiron, venit să-și ia rămas bun; pleca la școală pînă în octombrie. La partid locul i-l ținea Iorgu Cremene. La jumătatea lui august va veni un delegat al regiunii să-l ajute.

După un răstimp de luptă cu sine, Dragoș ieși iar în uliță. Voia să se ducă la moș Neculai Mancaș. Dar, văzînd lumină la Margareta, bătu în ușă.

— Ce-i cu tine, Dragoș?

— Vreau să merg, totuși. Hîrlea face cursurile, Tiron va învăța trei luni. Iar eu... Nu pot rămîne în urma altora. Ca să supraveghezi ridicarea unor ziduri, nu-i nevoie de cine știe ce nivel ideologic. Poate s-o facă și Porumbiță, care fuge de cursuri.

— Te sfătuiesc să rămîi.

— Să mă întreacă Hîrlea? Nu, Margareta! Aranjez cu Porumbiță. Și pe el îl interesează localul școlii.

— Eu am mai multă încredere în Savu, dacă-i vorba.

— Nu! N-ar fi bine. Și Petrescu și Porumbiță s-ar simți jigniți.

Măcar că era tîrziu, Dragos adună comitetul de construcție. Lămuri cît de necesare îi sînt cursurile de îndrumare. Toți îi îngăduiră să plece și-l acceptară locțiitor pe Porumbiță.

— Eu nu mi-aș lua răspunderea, se codi Porumbiță.

— Ori ai grijă de șantier ori intervin să te cheme și pe tine la cursuri, îi puse Hîrlea alternativa, amenințîndu-l.

— Nu! s-a speriat Porumbiță.

Dragoș intră în casă, aprinse lampa și se așeză pe scaun... „Da, pentru dînsa plec. Dar nu, n-o iubesc. N-o pot iubi. N-am putere. Mi-i așa de zdrelită inima, că nu-i în stare să mai zămislească, să mai cuprindă zbuciumul și fericirea dragostei." Și iar îl năpădiră amintirile. Nu, trebuia să-și țină jurămîntul: să nu se mai îndrăgostească niciodată. Să-i ajungă prietenia. Trebuie să-i ajungă. Cu un gest brusc ridică fitilul lămpii. În cămară se făcu lumină deplină. Nu-i era somn. Citi pînă se sfîrși gazul în lampă și fitilul începu să fumege.

Savu îi bătu în geam:

— Am condus-o pe Emilia Sandu pînă acasă. Am cercat să-mi deschid inima.

— Și?

— M-a privit ironic, batjocoritor.

— Nu... nu cred.

— Ba da! Ce mă fac, mă? Nu-s bun de nimic...

Pe Dragoș îl usturau suferințele colegului, ca propriile lui suferințe. Dar nu putu vorbi cald, prietenește cum ar fi trebuit, ci aspru:

— Și nici n-ai să fii, dacă nu te lecuiești de...

— Dar cum Dragoș, cum?

— Nu mă întreba pe mine. Sînt tot așa de slab, de șovăielnic ca și tine.

— Oricum, o povață...

— Ce povață să-ți dau, cînd și eu... Ce, nu știi ce-am...?

Vorbea rece, poticnit. Îl durea inima şi pentru ce spunea, dar mai ales pentru ce nu putea, nu ştia cum să spună. Savu îi bătuse în fereastră după ajutor. Şi-l lăsa să plece cu mîinile goale.

În noaptea aceea Savu a băut o sticlă de ţuică găsită în casă la Ghiţă Lungu, gazda lui. A dormit toată ziua următoare.

— Nu te-ncurca, Acatrinei, c-o epavă, spunea Hîrlea. Asta ne bea tot materialul pînă ne-ntoarcem. În comparaţie, Porumbiţă-i un înger şi un geniu practic. Ai să vezi. Şi să ştii: mă bucur mult că mergi la cursuri. Nu se putea: membru de partid să nu-ţi completezi pregătirea ideologică.

6. Organizarea cursurilor de îndrumare din vara anului 1948 frămînta mult cadrele didactice. Unii îşi procurau cărţi, se interesau de conferinţe şi programe. Alţii cîrteau că li „se ştirbeşte vacanţa"; iar alţii se văietau că-s stingheriţi de la „grijile gospodăriei".

— Ei, dacă trebuie, facem şi cursuri, mormăiau conformiştii resemnaţi.

— Ce-am să-nvăţ? strîmba din nas cîte unul.

— Cursurile astea-s sucursala fabricii de comunişti de la Predeal, unde-a fost îndoctrinată şi Margareta Florea din Sohodor, şopteau alţii.

— Nu mi-a plăcut să-nvăţ nici cînd eram elev, se scuza Porumbiţă. Aşa că...

— Diesterweg spunea undeva: un profesor poate învăţa pe alţii numai dacă el însuşi învaţă continuu. În momentul cînd dă cartea la o parte şi nu mai învaţă, în acel moment moare profesorul din el.

— Mai dă-l dracului pe Diester...

— Sînt de același principiu, își derută Hîrlea umbra. Orice dascăl conștient trebuie să studieze permanent. Cartea — instrumentul nostru de producție...

— Da... instrum... se bîlbîi Porumbiță, înghițind nodîlci aspre.

Bucuros că Porumbiță rămîne în sat și acceptă să aibă grijă de șantier, Dragoș i-a explicat amănunțit planul de muncă :

— În primul rînd să asiguri transportul de cărămîzi. Să nu stea zidarii degeaba. După socotelile meșterilor, în zece zile zidăria poate fi terminată. În al doilea rînd, trebuie să aduci dulgherii, să urce argeaua. Ingrijește-te să menții același ritm de lucru. Femeile, în frunte cu Fănica, pregătesc mortarul. Echipele de copii dau cărămida la mîna zidarilor. Să nu pierzi nimic din vedere : schelele, cărămida, vremea rea. Eu mă interesez de fier și de restul de ciment pentru planșeu.

Acasă, Dragoș se supără pe Cremene că punea la îndoială buna-credință a directorului :

— De ce-l bănui ?

— Prea-i cumsecade. Si n-am văzut arici care să-și smulgă țepii așa, de florile mărului.

— Pe Hîrlea îl cucerești dacă-l lași să se împăuneze.

— Alexa Axinte spune că uneori, noaptea, se strecoară om străin în livada lui Hîrlea. Și nu, nu fură mere ; grăiește în șoaptă cu stăpînul.

— Tovarășe Cremene, dumneata nu poți suferi intelectualii și atunci ți se năzăresc tot felul de năzbîtii. Insușirea de căpetenie a lui Hîrlea este puterea de adaptare. Deci e bun în orice moment. Face față la toate. Unor oameni ca el nu le poți face alta decît să-i lași să-ți fie utili.

— Așa ești dumneata : lesne crezător și iertător.

— Cum adică ?

— Adică ai văzut cu cine-și dă coatele Lucreția Gorcea și totuși o ierți...

— Nu sîntem toți secături. S-o știi! Și nu te mai amesteca în chestiunile mele personale.

— Hîrlea e un tilhar!

— Și dumneata un stîngist!

Îi părea rău de sfada cu Cremene; era însă mulțumit că a avut prilejul să-i apere pe învățători.

A plecat la cursuri o dată cu Hîrlea. Nimeni nu știa, nu bănuia că, de fapt, fugise din Sohodor ca să scape de insistențele Lucreției. Își anunțase o vizită la prînz: „Să te găsesc neapărat acasă. Vreau să-ți comunic ceva f.f. important. Nu fugi. Nu amîna. Nu îi laș. Te iubesc".

7 Plecarea celor trei învățători și a secretarului organizației de partid, lăsă un fel de gol în Sohodor, dar mai ales la școală. Întîi începură să furnice niște zvonuri: învățătorii au plecat cu toții la „fabrica de comuniști" și-au lăsat clădirea baltă. Apoi prin preajma școlii se iviră oameni noi: Chițcop, Năstasă, Lungu. Domnica lui Năstasă nu mai aștepta, ca pînă acum, să-i dea bună ziua nevasta secretarului, ci, mieroasă cum nu se mai poate:

— Ce mai faci, Saveta? Trimite-o pe Anuța să-ți dau niște castraveciori. Că la mine n-are cine-i mînca și îmbătrînesc. Îi pui la murat. Cînd o veni Dumitru sînt numai buni. Îți dau și mărar, dacă ai nevoie...

— Saveta, drăguțo, ai făină de grîu pentru Sîntămarie? Îți trimit eu prin Varsavia două căușe.

— Mă uit la tine ce singură ești, nevastă hăi... Bărbatul ba în război, ba la lucru în fabrică, ba cu partidul. Acasă, neam!

Și, așezîndu-se pe colțul prispei, o atrase pe Ana lîngă dînsa, o mîngîie pe cap și-o întrebă dacă se mai duce la școală.

— Da, după program: trei jumătăți de zi pe săptămînă.

— Și ce faci acolo, după program?

— Dau cărămidă la mîna zidarilor.

— Dar tu n-ai vacanță, fetițo? V-a pus Acatrinei la muncă silnică pe viață? Dac-ai terminat cu bine patru clase, ce legătură mai ai tu cu școala? Eu zic să-ți iei tu o samă și să nu te mai duci. Că, iacă, urcatul cărămizii pe schele te slăbește, te seacă la lingurică. Ce muncă! Și unde mai pui că schelele-s făcute din scînduri putrede; cînd îi cădea de-acolo, aleluia! Sub plopul din cimitir te așază mă-ta, să-ți crească viorele pe piept... Și-apoi, de acuma ești fată mare, draga lelei; dacă vrei să muncești, muncește pentru tine, să-ți cîștigi un ban. Am auzit că stau copiii noaptea la cărămidărie și...

— E frumos la cuptoare! Moș Grigore spune povești. Băieții fac fel de fel de ghidușii. Nici nu bagi seama cînd trece noaptea.

— Dacă răcești stînd pe pămîntul gol? și, mutîndu-se lîngă Saveta care torcea mai încolo pe prispă, începu să-i șoptească ceva foarte tainic.

— N-aș crede, înginâ Saveta, înnegurîndu-se.

Șoșoteala Domnicăi porni mai aprigă, mai învăluitoare. Parcă niște calici muți i s-ar fi bătut la gură:

— Da, i-am văzut în pragul morii; cîntau cu armonica.

La urmă, sporind glasul și sticlindu-și ochii, grăi cu scîrbă:

— Ea spune c-o fost la o școală, departe. Dar minte; s-o aflat c-o stat în oraș, la doftor, să lepede copilul. Ei, așa pățește cine stă noaptea în podul morii ori sub ulmul Ilincăi, cu handrălăii... Și școala asta de ce vor, mă rog, s-o facă așa de mare? Să-ți spun eu: ca să aibă ei casă! Și dacă învățătorii stau la școală, apoi copiii noștri slugă la toate. Tu du-te la apă! Tu, la băcănie! Voi, la săpat în grădină! Tu leagănă copilul... Spune tu, că ești femeie cu capul deschis, spune, Saveta dragă: dreptu-i?

Saveta strînse din umeri şi tăcu. Nu ştia ce să răspundă. Îi era ciudă pe Dumitru că n-o învaţă şi pe dînsa despre schimbarea vremurilor şi o lasă s-o prostească Domnica.

In prima scrisoare, Tiron întreba şi cum merg lucrările la şcoală. Ana a vrut să-i povestească despre zvonurile stîrnite prin sat, despre Ghiţă Lungu, Varsavia lui Bour şi Domnica lui Năstasă, cum îndemnau copiii să nu lucreze pentru şcoală. Dar s-a sfiit. „Îi stric inima, îl amărăsc degeaba". Scrise doar atît: „Clădirea se înalţă. Tovarăşul Acatrinei a plecat la o şcoală în oraş pentru zece zile. Îi ţine locul domnul Porumbiţă".

După ce citi şi scrisoarea lui Dragoş şi o puse alături de a Anei, Tiron se gîndi că Porumbiţă face aşa cum îl sfătuiesc alţii. Şi dacă Acatrinei i-a lăsat un plan de lucru amănunţit, pe zece zile, se descurcă el. Dacă n-ar fi căzut în patima beţiei, Savu ar fi fost cel mai de încredere. Se îngrijoră cîteva clipe, amintindu-şi că paza materialului de pe şantier e foarte slabă. Străjerul de la primărie, în seama căruia era dat acest material, se cam îmbată şi adoarme în cerdac.

Sta în bancă Tiron, şcolăreşte, cu caietul şi cărţile în faţă, ca sute de alţi activişti din partid aflaţi la aceste cursuri, dar gîndurile-i fugeau în Sohodor. Pala de păr castaniu îi căzuse pe stînga. Mîinile lui mari, butucănoase, dedate pe coada sapei şi pe coarnele plugului se chinuiau cu un creion minuscul să prindă în vorbe întortocherile cele mai neaşteptate ale minţii. Trase din ţigară şi rămase îndelungă vreme pe seama unor gînduri greu de tălmăcit în vorbe. În bănci, alături, tovarăşii învăţau în şoaptă. Tiron se miră cum mai găseşte în el răbdarea şi puterea să stea şi să înveţe ca un şcolar, ca Ana, de pildă. Se bucura nespus, că pricepea, da, pricepea tot şi chiar le dibăcea, le spunea bine pe cele mai multe, fără a le învăţa ca papagalul. Încă nu ştia cum, dar îşi dădea seama că, de aici, de la distanţă, parcă înţelegea

mai limpede şi firea oamenilor şi firul întîmplărilor din Sohodor. Iar cartea la care trudea să-i prindă înţelesul îl ajuta, îi limpezea calea acestei înţelegeri.

Răspunderea ce-i apăsa pe umeri, îl făcea pe Porumbiţă foarte nervos şi încăpăţînat.

— Eu răspund! Mie mi s-a încredinţat conducerea şantierului... se răsti la Savu cînd acesta a venit cu o propunere în legătură cu transportul cărămizii şi cu întărirea pazei materialului depozitat la şcoală. Pe Neculai Mancaş îl alungă pur şi simplu de pe şantier, pentru că-şi dăduse cu părerea în organizarea echipelor de lucru. Se ceartă cu Damaschin pentru că nu i-a adus căruţe la cărat cărămidă.

— Eu nu-s Acatrinei să pornesc cu pantahuza. Mie să-mi aduceţi, dacă vreţi şcoală!

A treia zi nu mai avea la urcat cărămidă pe schele decît o echipă de cîţiva şcolari. Pe Porumbiţă, după cît observa Savu, îl cuprindea acuşi panica, acuşi lehamitea. Purtarea lui mira pe toţi. Cînd veneau oamenii din propria lor iniţiativă, îi supăra cu grosolănii deplasate. Ba, nimerind-o singură, în spatele şcolii, se legă de Victoria lui Melinte. Fata îl scuipă şi fugi.

Prin sat se înteţiră şoaptele: poate de la Lungu, poate de la Chiţcop:

— Nu se face şcoală, ci colhoz...

Copiii trăgeau şi ei concluziile lor. Aşa, mai mult de-ai dracului, cîţiva băieţi, în frunte cu Ciocîrlan Ştefan, fluierară pe cei care mai urcau cărămizile pe schelă:

— Uite proştii, cum muncesc!

Batjocura asta a surprins aşa de mult, încît chiar Vucu Miron a trecut de partea lui Ciocîrlan. Brînduşa însă l-a prins şi l-a urecheat serios:

— Măgăroiule! De ce fluieri ca un mierloi? Te-ai dat cu duşmanii?

— Păi, tătuţa...

— Bădiţa Mîndrilă greşeşte. Tu... Hai la Vichentie, în luncă, să-l rugăm să ne-ajute la cărat cărămidă.

Miron se supuse, pocăit. Îl găsiră pe Vichentie rezemat de un arin. Zicea din fluier cu tot oful, deşi nu-l ascultau decît porcii, păscînd.

— Te rugăm, ajută-ne. Dacă terminăm şcoala, înveţi şi tu carte.

Vichentie s-a luminat la faţă; şi-a pus fluierul în brîu. Vorbele Brînduşei îi muiară inima, cum moaie focul boţul de ceară. Dar tocmai în acea clipă, de pe şosea, Ciocîrlan Ştefan strigă batjocoritor:

— Uite, măăă, vrăbioiul alb! Huşşş! Iha! minciună bălţată!

Ars de-un iute clocot de mînie, Vichentie înşfăcă harapnicul şi, dintr-o rotire, reteză şapte flori de spin, ca şapte capete vrăjmaşe.

— La dracu'!

Şi porni înapoi după porci.

Mîhniţi, Brînduşa şi Miron îl luară doar pe Văideanu Mihăiţă şi se-ntoarseră la şcoală, fiecare cu cîte trei cărămizi în braţe.

— Uite-ţi ajutoarele! — rîse Varsavia către Porumbiţă care o ţinea de vorbă în drum, tot întrebînd-o dacă-i acasă, deseară. Cu aiştea de n-ăi face 'neata şcoală, ha-ha-ha!... Acasă, zbrehuzilor, că vă cotonogesc!

Speriat, Văideanu scăpă o cărămidă peste picior şi-şi zdreli rău de tot degetele. Urla de durere.

— Uite ce faceţi cu şcoala voastră! se mînie Varsavia alergînd să-i dea ajutor. Caliciţi copiii satului. Asta faceţi!

Cînd auzi că zidarii pleacă dacă nu mai au cărămidă, pe Savu nu-l lăsă inima să nu vină iar la şcoală. Îl găsi pe Porumbiţă la taifas cu Mircea Hîrlea.

— Vrei căruţe? N-ai decît să le cauţi! Ori te erijezi şi tu în director, în inspector? N-am destul doi?

Savu se sfătui cu Petrescu.

— N-au nevoie de noi, strînse acesta din umeri. Ne socotesc nişte epave. Toţi fac cîte ceva. Unii sînt che-

maţi la cursuri. Altora li se dau munci de încredere. Noi... Toţi ne tratează cu indiferenţă ori cu îngîmfare. Au să ne dea afară ca incapabili.

— A mai apărut şi Mircea Hîrlea pe aici...

Se uitau cu jale la şcoală cum lîncezea lucrul şi nu se hotărau să intervină.

— Zău, îmi vine a crede că Porumbiţă sabotează...

— Aici trebuie un îndrăzneţ să ia taurul de coarne.

— Taurul, adică Anton Hîrlea, nu?

A doua zi, Savu se duse cu bicicleta la oraş. O căută pe Emilia Sandu, dar n-o găsi. Cînd îşi văzu colegii la cursurile de îndrumare, cum învaţă şi cum se laudă cu ce ştiu, îl cuprinse o mare deznădejde. Intră într-o crîşmă şi bău pînă seara. Porni spre casă cumpănindu-se pe lîngă bicicletă. Adormi la marginea şoselei, lîngă pădurea Măgurei. Cînd se trezi nu mai avea nici bicicletă, nici geantă, nici pălărie.

8. Era în seara celei de a cincia zi după plecarea lui Hîrlea şi Acatrinei. Aurel Porumbiţă stătea în cerdac şi fuma plictisit. Petrecuse noaptea cu Mircea Hîrlea şi cu Lucreţia; băuseră lichior şi jucaseră poker, bîrfiseră şi mai ales îl înjuraseră cu mare satisfacţie pe Dragoş Acatrinei. Virginia Hîrlea plecase la oraş, iar Mircea rămăsese stăpîn în casă. Pentru seara asta tînărul Hîrlea l-a invitat pe Savu.

— Hai, măi disperatule, să-i tragem un chef în doi... Hai, nu te mai codi. Ai să uiţi şi de bicicletă şi de servietă.

— Lasă-mă dracului!

— Dacă vii, îţi povestesc ceva despre Emilia Sandu. O să te intereseze. Nu te invit o dată cu Porumbiţă, că vă bateţi.

— Nu vin!

— Tu nu mai ştii de frica tatii?

Analizîndu-se, Porumbiță își descoperea furia împotriva celorlalți colegi din Sohodor care-și petreceau în tihnă vacanța. Supravegherea lucrărilor la școală îl îngrijora. Oamenii aveau mult de lucru la cîmp, la treier, la adunat, la dezmiriștit. Zece căruțe cărau mărfuri la Dărmănești. Organizația de partid l-a scuturat azi de dimineață foarte serios. Mai ales Cremene s-a înfuriat și s-a repezit împotriva învățătorilor, în general, acuzîndu-i :

— Ai obosit, dom' Aurel ? Așa de repede ?

— Ce vrei să zici ?

— Păi ce faceți 'neavoastră ? Intrați în clasă și stați la catedră. Nu vă plouă, nu vă ninge, nu vă arde soarele, nu vă-ngheață gerul... Iar acu', cînd aveți ceva de făcut...

Porumbiță n-a putut răspunde : era prea mahmur după cheful de astă-noapte. Le dăduse dreptate, „autocritic" :

— N-am fost destul de energic, cum ziceți, dacă n-am găsit căruțe... Și în gînd : „Am fost prost c-am primit ; n-o să fiu așa de prost încît să și execut poruncile lui Acatrinei".

Apusese soarele. Lumina trăgea cea din urmă raită prin ogrăzile Sohodorului.

Pîndindu-l cîteva clipe din ușa bucătăriei, Domnica urcă jumătate din scara cerdacului și-l întrebă dacă vrea să-i aducă masa.

După ce-i puse bucatele pe măsuța din cerdac, gazda se așează în fața lui și-l ispiti cu vorba, punînd degetul drept pe rană :

— Cum se face dom' Aurel că mata muncești, iar alții huzuresc la tîrg, cu cinematograf și grădină publică ?

— De... cam așa-i...

— Ei traiul cel bun, iar mata la corvoadă singur, în Sohodor.

— Am făcut o prostie că am primit.

— Ce vremuri, Doamne ! ...Și cum am trăit noi, of, of, of ! Ți-aduci aminte, acu' vreo opt ani, tot

într-o sară ca asta, ce mai chef ați pușcat, aici în cerdac. Popa se cam împărtășise cu stacanul cel mare și sforăia, colo, sub nuc. Iar preoteasa... Că mi-adusei aminte: am vorbit cu Varsavia despre ce mi-ai zis. I-a sărit țandura și sifonul... Se ține tare. O face pe cinstita. Te-a făcut muieratic și ordenar. Și dacă-i nesocotești împotrivirea cică-ți aruncă o oală cu apă clocotită în cap și te spune la jandari... Acu', cică, nu se mai teme. Că ea te are la mînă, din timpul războiului.

Porumbiță înghiți o îmbucătură plină de ghimpi, deși înțelegea că Domnica mai pune de la dînsa, anume ca să-l umilească. Și-și blestemă ceasul cînd i-a trecut prin cap s-o roage să-i mijlocească o întîlnire cu Varsavia. „Da, netrebnic am mai ajuns dacă și una ca Varsavia îmi face figura."

— Ți-aduci aminte de un băiat fercheș, frumos, de viață, iubitor de petreceri și melitar de carera lui?

— Da, Milică, se fîstîci Porumbiță.

— He, heeei! Ce băiat bun! suspină prelung Domnica. Ajungea general, dacă... I-au luat și făbricuța la 11 iunie, tălharii... Și-acu' umblă fugar, numai noaptea. Să-i spun să vină în sara asta, mai tîrzior?

— Ce să...

— Mai stați de vorbă. Vă mai împărtășiți cele năcazuri. Vă păzesc eu, să nu vă simtă nici stelele...

Pe Porumbiță îl luă cu frig; pielea i se încreți; dinții începură să-i clănțăne mărunt. De la ciuda împotriva lui însuși, trecu la spaima de el însuși. O clipă gîndi să invoce un pretext, o vizită la cărămidărie, la școală, undeva, să scape de-un musafir cu bucluc. Dar Domnica îl ghici, după respirație, și stărui:

— Nu-ți cere nimic, bietul om, neam! Absolut! Vrea numai așa, să grăiască o țîrucă, în taină mare, cu un prieten vechi. Are el plăcerea asta față de mata. Treburile lui și le face singur ori cu alții mai mari și mai îndrăzneți ca noi. Da' știi: umblînd hăituit, te cuprinde cîte-un dor...

— Ce să caute la...

— Ţi-aduci aminte cum aţi dezbrăcat-o pe Fănica, atunci la curte, la dom' Dorel? Unii zic că dumneata ai fost cu ideea să-i cresteze ţîţele cu lama. Cică voiai să bei sînge de ţigancă de şaişpe ani... După aceea aţi dat-o jandarilor, s-o flocăiască şi ei.

Porumbiţă se-nvineţi de spaimă: „Indrăcit mă şantajează"...

— Mult îi place viaţa lui dom' Milică: să mănînce, să bea, să pitrească noaptea cu femei... Acuşi vine să te vadă. O să vă amintiţi atîtea lucruri plăcute... Mata treci în odaia matale. Nu aprinde lampa. Eu îl vestesc.

Şi cu pas mut, în papuci de pîslă pe troscotul cărării, se strecură spre poartă. Porumbiţă nu mai avu nici răgaz, nici tărie să protesteze. Lăsă mîncarea în farfurie, intră în odaie să scape de înghe̦ţul propriilor spaime. „Dacă află cineva şi... Ce-mi trebuie mie? Mai bine mă duc la preoteasa sau la Iliseşti la... Dar n-avu curaj să iasă în uliţă. Parcă i se paralizaseră picioarele. Îşi imagina tot felul de lucruri înspăimîntătoare. I se părea că Fănica îl aşteaptă în poartă, îl scuipă-n obraz şi-i strigă: „Ucigaşule!" Se îngrozea că Milică îi va cere ori îl va sili să facă cine ştie ce nebunie. Aşteptă pînă aproape de miezul nopţii. Fulgere şi tunete prelungi zguduiră satul şi noaptea. Apoi picuri mari începură să sune pe acoperişul de tablă al casei.

Atunci, pe uşă, se furişă o umbră, mătăhăind, răsuflînd greoi şi tuşind, semnificativ.

— Bună, dom' Aurel.

Porumbiţă tresări de bucurie cînd îl cunoscu pe Chiţcop.

— Ce-i dom' Neculai?... Era vorba să... A dracului Domnica!... M-a ţinut sub...

— Iaca am venit eu şi nu... Trebuie să-ţi spun cîteva cuvinţele.

— Acum, noaptea?

— Taman amu! M-o trimis cel care trebuia să vie.

— S-aprind lampa...

— Nu! şi ochii lui Chiţcop scăpărară ca două amnare în beznă. E... mai bine aşa. Amu, iote despre ce-i povestea. Ea-i mai lungă. Bagă samă c-am s-o iau mai pe depărtişor. Fii cu luare aminte! 'Neta ştii cît de atenţi am fost noi, şi Andronescu şi dom'Isăceanu, cu 'neta. Şi cîtă prietenie ţi-am arătat noi, totdeauna. Totdeauna!

Lungea parcă anume vorbele, ca să nu-şi demaşte gîndurile, de-a dreptul, ori ca să-l ţină cît mai mult pe Porumbiţă ţintuit pe loc.

— Da... mă luau ca hăitaş la vînătoare şi codoş la petreceri, să le aduc dame... cercă el împotrivire.

— Ei, lasă, sfîntuleţule, că doar la asta erai meşter mare! Al mai mare meşter! Tu ai adus-o şi pe Fănica lui Petrea. Tu, mă! Ai amăgit-o că vrei s-o bagi în slujbă. I-ai făcut şi scăldătoare, că de, eşti specialist! Asta ţi-i a doua funcţie în satul ista, dacă nu chiar cea mai prima-întîi, judecînd după pricepere; că te pricepi! amestecă musafirul batjocura şi ameninţarea, Şi iar întinse vorba mai bine de o jumătate de oră cu fel de fel de amintiri anume ca să-l îngrozească pe Porumbiţă. Da' bine ai făcut că nu te-ai dus la fabrica de comunişti. Biiine! Vă mănîncă vacanţele de pomană, ăştia cu şcolile lor. Păi, ce-avea mai frumos, mai preţios carera de dascăl ca vacanţele? Aiştea, gata! vi le-a şterpelit. Mulţi învăţători, vezi şi... şi 'netale eşti cam de-aceia, au luat-o razna: vor să bage în capul tineretului carte comunistă. Aiştia nu-s romîni, sînt nişte...

Fulgeră orbitor; trăsnetul zgudui casa.

— Vezi ce furtună vînzoleşte noaptea asta de 6 august. Se cunoaşte că-i Schimbarea la faţă... se opri cîteva clipe, ascultînd zguduirea tunetelor. Mulţi s-au mai schimbat la faţă în vremea din urmă... Şi ce-au să mai plătească 'mnealor pentru schimbările astea...

— Şi ce vrei de la mine? se supără Porumbiţă scos din răbdări.

— Dămol... dămol, dom'Aurel! Că nu-ți cerem să-l împuști nici pe Acatrinei, nici pe Tiron. Nuu! Te sfătuim noi, la din contra: să faci cît mai puțin. In toate, cît mai puțin. Lasă-te pe tînjeală, așa cum îți place 'netale. Și vorbesc dintr-o poruncă de sus. Știi tu, mă, de unde-i porunca... Știi ori nu știi?

— Știu...

— Spre pildă: ați pornit școala nouă; da sau ba?

— Da, am pornit... bîigui învățătorul cuprins iar de groază.

— Așa... și noi sîntem pentru școli mari și... Dar ce înseamnă o școală nouă în Sohodor? Te-ai socotit? Te-ai întrebat?

— Inseamnă că vor putea învăța mai mulți copii... continuă să bîiguie Porumbiță ca la un examen prost pregătit.

— Păi, care-i, cum zice șeful, enteresul sfînt al neamului, în momentul de față? Care? Nu ni-i nouă de clădire. Clădire am vrut să facem și noi. Ni-i de ce vor învăța copiii adunați sub acoperișul ei. Noi nu vrem carte comunistă! Pricepi? Voi, învățătorii, bagă samă, veți fi spînzurați în cerdacul școlii în care ați învățat pe copii carte de asta... comunistă. Acolo veți atîrna ca niște cîini în cîrlige! De asta șefii zic așa: școala nu trebuie să se facă! Nu trebuie, înțelegi? Și cred c-ai aflat: șefii știu să atîrne în cîrlige...

— Da... îngăimă iar Porumbiță și spaima îi amorți creierul, întunecîndu-i-l cu totul. Și Chițcop continuă așa, încă multă vreme.

— Înțelegi? Școala nu trebuie terminată. Adică, cum să zic, să nu dăm chiar noi, cu mîinile noastre, apă la moara comuniștilor. La anul o terminăm noi. Dar școală, nu jucărie. Cu cîte clasuri și etajuri vreți; cu tiracotă, cu parichet pe jos, cu...

Alte și alte tunete zguduiră pămîntul. Porumbiță vorbi ca să-și mai alunge spaimele:

— Uite, dumneata știi, eu... niciodată, datoria...

— Dom'Aurel, aiasta-i poruncă de sus. Poruncă! Bagă la devlă! Dacă nu reușesc cu școala, gata, nu

pornesc nici pe celelalte. N-au coraj nici de colhoz! Înțelegi? Pentru 'neta, dacă nu lucrezi, nu-i nici o primejdie, nici o răspundere, îndulci Chițcop șoapta.

Prin ferestre fulgeră o sabie șerpuitoare de lumină. Departe, dinspre casa popii, lătră gros un cîine trezit din somn. Dincolo de școală s-auzea duruit înfundat de căruță încărcată; se depărta prin ploaie spre Iliești.

Rînjind în beznă, Chițcop înăspri iar șoapta:

— Și-acu' să nu sufli nimănui o vorbuliță că... că n-o să fie bine pentru tine. Înțelegi, mă? Ești de-ai noștri, de mult. Și dacă te schimbi la față, tocmai azi, sfînta zi a Schimbării la față... apăi nu ți-a hi bine... Dacă ne pîrăști, te pîrîm și noi ori te-achităm. Cîndva am fost împreună. Să fim mai departe. Pînă la capăt. Înțelegi?

Ieși repede, topindu-se în întuneric, ca-ntr-un val de apă neagră.

Cînd nu-i mai auzi nici fleoșcăitul bocancilor pe ulița udă, înglodată, Porumbița îndrăzni să răsufle. Îl durea în coșul pieptului de spaimă. Năucit, își frecă ochii și fața, ca să se dezmeticească. Se dezbrăcă pe întuneric, încetișor. Se vîrî sub plapumă, tremurînd, ca un copil speriat de stafii. Cercă să adoarmă. Dar parcă salteaua i-ar fi fost plină cu furnici și spini.

9. Bălăbănind prin ploaie, prin glod, prin întuneric, Savu căuta casa și n-o nimerea. Picioarele îl duceau aiurea. Parcă i s-ar fi deșurubat din glezne, din genunchi, din stinghie. Nu mai știa nici de unde venea. Vag își aminti că Mircea Hîrlea i-a dat să bea. A zvîntat paharul. Și aburul l-a băut. Era cînd bucuros, cînd mîhnit că Emilia a plecat la cursuri. „Numai eu, ca o zdreanță... «Doi ochi negri... două stele... sînt a mea amărăciune»... Așa a cîntat tot timpul. Și

Mircea a rîs cînd i-a povestit despre nenorocirile lui. Emilia rîde de el. Copiii or să rîdă şi ei curînd. Uite cum mă legăn... parcă-s o şalupă pe valuri. Şi cum vin casele, gardurile, copacii toţi spre mine. Hîc! Vin... Şi iar pleacă şi se pierd în noapte şi-n ploaie. Mă clatin şi mă poticnesc. Cînd fulgeră sughit, mă împleticesc şi toată lumea se roteşte, se răstoarnă... Hîc! Nimeni nu mă pune la nimic... Mă scot din învăţămînt. M-aruncă la gunoi. Şi Mircea tot de asta mi-a..."

Ud pînă la piele, istovit, se trînti jos, în şanţ, în apă şi glod. „Am atins culmea degradării..." i se limpezi o clipă mintea şi se-ngrozi: „M-a îmbătat anume. Şi anume m-a azvîrlit în drum; să mă vadă satul cît de jos am căzut... Aaah!" urlă de durere, de furie neputincioasă, opintindu-se zadarnic să se ridice.

Trezit din somn, un cîine începu să latre, repezindu-se prin ploaie. Omul beat se zvîrcolea, gemea nevolnic, iar geamătul întărîta cîinele... „Doi ochi negrei... două stele"... Mai mult gîndea decît mormăia.

Ploaia torenţială îl trezise de mult pe văcarul Grigore Axinte. Acum asculta cîinele şi se mira: „Latră a om. Cine o fi, pe vremea asta?" Îşi puse cojocul în spate şi ieşi în poartă, apropiindu-se cu teamă:

— Care eşti, măi?

Răspunse un geamăt jalnic, înspăimîntător.

„E cineva care-şi dă duhul?... Maică Precista".

În scînteierea unui fulger, văcarul cunoscu omul din şanţ. Se aplecă repede şi-l ajută să se ridice în picioare.

— Copăcel, bată-te fericirea să te bată. C-ai făcut-o lată, lată de tot. Ţin-te în picioare, aşa...

— N' p't... Du... du-mă 'c'să... s'n m' v' dă car'va... Pier' p'nea... se opintea şi nu putea articula nici o vorbă întreagă, cu toate că mintea-i era limpede. Îl zgudui plînsul. Sub şiroirea ploii şi moş Grigore lăcrima de milă. Cercă să-l ducă în spate, dar nu putu.

Constatînd că omul beat e greu ca un mort, alergă prin ploaie, scoase din grajd o tărăboanță, îl așeză în ea și-l împinse pînă-n șura de fîn; îl dezbrăcă de hainele ude și murdare de glod și-l îmbrăcă iute într-o cămașă de a lui Ion Axinte, îl acoperi cu cojocul că-i clănțăneau tare dinții și-l sfătui părintește:

— Hodinește-te, suflet amărît... Că de mîne, da, de mîne nu mai bei. Aista ți-a fost leacul...

Și așa cum era, descins și desculț, Grigore Axinte bătu calea, prin ploaie, pînă la bătrînul pensionar Neculai Mancaș:

— Iartă-mă că te scol din somn, în puterea nopții; dar, iote ce s-a întîmplat. Și după ce povesti larg, cu amănunte: povățuiește-mă ce să fac? E vorba de cinstea și de viața unui om.

— Grigore, să nu-l vadă nimeni. Mai ales copiii să nu-l vadă. Taina asta, păstrată în inimile noastre bătrîne, să-i fie lui întîiul leac pentru meteahna de care-i bolnav. Înțelegi, Grigore? Ticăloasă patimă!

Întorcîndu-se spre casă, moș Grigore vru să vadă dacă nu cumva străjerul de la primărie l-a văzut pe Savu cum horhăia, pe uliță, prin ploaie. Îl găsi în cerdac, dormea tun: răsufla greu, cu duhoare acră de băutură. Fără a gîndi mai departe, moș Grigore se bucura, în șoaptă:

— A dat beția-n voi, cumătrilor?...

10. Cînd a aflat că a fost repartizat în seminarul 8, condus de Margareta Florea, Anton Hîrlea s-a zbîrlit:

— Director de școală, dascăl cu noian de experiență, să stau în bancă și să mă muștruluiască fosta mea elevă? E prea din cale-afară...

După primul seminar însă se entuziasmă subit:

— Conduci bine discuţiile, tovarăşă lectoră. Mie-mi place să pun probleme, să disec, să analizez. Şi tu ţii seama de asta. Sînt foarte încîntat...

De altfel, în ciuda scepticilor, cursurile de îndrumare se dovedeau interesante şi utile pentru toţi.

Dragoş Acatrinei muncea organizat şi învăţa cu pasiune; a fost ales responsabil de seminar. O ştia pe Margareta aproape şi asta-i era de ajuns. In timpul liber şi mai ales seara la plimbare, revedeau împreună materia învăţată. Cursiştii o lăudau, iar lui îi creştea inima.

Intr-o pauză, Iliescu a rîs de Hîrlea: „Te pune la punct fosta-ţi elevă!" El i-a replicat: „E meritul meu c-am pregătit, am crescut şi am promovat asemenea elevă..."

— Mă cam încurcă, totuşi, în seminar, spunea Margareta. Creează mereu diversiuni. Monopolizează discuţiile. Vorbăria lui uneori mă derutează. Incontestabil ştie mai multe decît mine; dar mai ales e lunecos ca o ştiucă vie. Intr-o pauză s-a deschis discuţia despre teism şi ateism. Işi argumenta ateismul cu un raţionament şterpelit din Rabindranath Tagore: „Dacă există Dumnezeu, el a creat raţiunea. Iar raţiunea îmi arată că nu există Dumnezeu. Deci Dumnezeu îmi arată că nu există Dumnezeu."

— Un sofism destul de îndrăcit. Trecînd peste meteahna vorbăriei, Hîrlea pare însufleţit de o reală dorinţă de restructurare. Citeşte mult. In fiecare seară vine în dormitor după miezul nopţii. Şi cînd nu poate citi în seminar se duce în oraş, la un prieten.

— Va deveni însă un citatoman de alt tip; adică se va acoperi de citate „restructurate", marxiste, se temu Margareta.

— S-ar putea, surîse Dragoş.

— Oricum îmi pare prea zelos, suspect de... harnic.

— Hiperzelos a fost el totdeauna şi în toate.

— Personal, seminarul ăsta îmi ajută să mă le-

cuiesc cu totul de timiditate. Şi nici că se putea o biciuire mai bună decît să lucrez cu Hîrlea în seminar. Parcă anume mi l-a impus conducerea cursurilor.

11. Se întîlneau ori la Lucreţia acasă, în Iliseşti, ori la Mircea Hîrlea în Sohodor. Discutau despre „destinul idiot al omenirii" despre „marea tragedie a oamenilor superiori, rafinaţi" în acest „veac apocaliptic", copleşiţi de „vulgul ignar şi obraznic", ieşit ca „pleava la faţa apei", acum cînd barbaria conduce şi provoacă „răsturnarea valorilor".

— Ascultă, Lucreţia, oftezi ca o romantică ofticoasă după el. E absurd să suspini după o bestie. Eşti frumoasă, cu sexapil; învaţă arta de a te răzbuna, de-a ucide. Trăim o vreme cînd omul superior, cînd idealul celor aleşi nu se poate menţine decît cu pistolul...

— Mircea! se sperie Lucreţia. Mi-i milă de...

Dar Mircea Hîrlea bea cîte un păhărel de lichior şi-l fixa pe Porumbiţă cu o privire dispreţuitoare.

— Mila-i o făţărnicie popească! Eu îi urăsc. Mai ales pe Florea. O urăsc! Aş sfîşia-o cu dinţii.

— Şi io-s mi-milos... se împletici limba lui Porumbiţă.

— Ne întoarcem, adică ne-am şi întors la evul mediu. Numai ucizînd putem scăpa de ...de brutele astea. Ca să scap de psihologia de turmă, ca să devin o personalitate eu trebuie să înlătur toţi, absolut toţi adversarii, de orice natură, înţelegi?

— Tu?... A tu... atunci perfect! Io de mult... se poticni iar Porumbiţă.

Lucreţia asculta, se mira şi se întreba de unde atîta vitejie în guşa lui Mircea Hîrlea; n-a arătat-o niciodată pînă acum. Ea voia să-i vorbească de cearta

dintre Iliescu şi nevastă-sa şi despre purtările sălbatice ale lui Milică Andronescu, iar Mircea o aiurea cu idealul celor aleşi împotriva celor cu „psihologia de turmă", cu „distrugerea celor care comunizează şcoala".

— Am auzit asemenea filozofie smintită la Milică. Mi-i acru sufletul.

— E cea mai bună filozofie !

Lucreţia îl privi mai stăruitor. Era destul de ameţit Mircea Hîrlea ; îşi păstra toată frumuseţea. Poate s-ar fi îndrăgostit de dînsul dacă n-ar fi fost aşa de nestatornic, de neserios.

— Madam Hîrlea vrea să te însori cu Florea, iar tu...

— Nu vorbi prostii ! Eşti fată deşteaptă : cum ar putea un Hîrlea să ia o... o ţigancă ?

— E frumoasă !

— Asta-i ! E fru... gemu Porumbiţă, dînd un pahar pe gît.

— Dă-o dracului ! Cine se uită la...

— O ia Acatrinei...

— Nuuu ! O zvîrl de aici, cît ai zice peşte.

— N-ai să poţi. Acatrinei e comunist.

— Tocmai d-aia. Nu ne trebuie. Ca să fie trei Hîrlea în Sohodor, n-am să cruţ nimic.

— Să nu cru... Mircişor ! Să nu...

— Notează, trebuie să fac loc şi pentru nevastămea.

— Sigur, loc, looc !...

— Şi-atunci cei patru Hîrlea le-arată ei ce-i aia politică în şcoală. Le rup gura ! Îi desfiinţez !

— Domnul Hîrlea face cursurile de îndrumare...

— Da, face... De ce le fa...

— Ehei, are Chira socoteală, n-avea tu grijă...

Lucreţia Gorcea începu să-şi cureţe unghiile şi să zîmbească melancolic, pierdut. Nu credea în spusele lui Mircea ; şi cuvintele şi energia lui erau de împrumut. Se bucura totuşi ; răbufnirile lui erau donchiho-

teşti, însă tot îi mai răcoreau inima plină de zgura decepţiilor.

— Zici, patru Hîrlea, în Sohodor? Frumos, Mircea. Dar mie mi se pare că nici madam Hîrlea nu merge cu voi. Nu vă aprobă niciodată.

— O dăm la brazdă, n-avea teamă De douăzeci şi cinci de ani, mama n-a ieşit din cuvîntul tatii.

— Da, dar toate au o margine.

— O margi... Cuum? se cumpăni Porumbiţă.

Mircea nu-l mai lămuri, ci-l invită la un poker, în trei, şi-i luă toţi banii. Porumbiţă prefera să fie imbătat şi trişat la cărţi decît să fie ghemuit în casă şi ameninţat de ospeţia lui Milică Andronescu. Nu înţelegea bine de ce a procedat Domnica aşa; dar simţea că i-a băgat spaima în oase.

12. — Am găsit cinci căruţe şi mă duc cu tovarăşul Savu s-aduc fierul din gară de la Dărmăneşti, să nu plătim locaţie, i-a spus Cremene, cînd a izbutit să-l trezească din somn. Dumneata, caută altele pentru cărămidă. Zidarii nu mai au material nici pentru o jumătate de zi.

Pe Porumbiţă îl dureau rău ciolanele, capul îi era tulbure, gura amară şi n-avea nici chef de treabă. Se îmbrăcă încet, moţăind, îşi căută punga, buzunarele: era lefter. Ieşi în cerdac şi strigă mînios la Neculai Huţan să se ducă după căruţe.

— Oamenii sînt la treier, dom' Porumbiţă. Trebuia să spui de aseară.

— Atunci nu mai fac şcoala! Gata!

Trecînd pe drum tocmai atunci, Varsavia auzi.

— Vedeţi, fa, c-aţi muncit degeaba? — slobozi ea cuvînt, cum ajunse pe lanul de grîu între femei. — Şcoala n-o să fie gata-n toamna asta.

— Acatrinei-i vinovat, își dădea cu părerea femeia lui Ghiță Lungu.

Și pînă se mai zvîntară snopii după ploaia de astă-noapte, femeile măcinară multe vorbe și plămădiră chiar unele zvonuri noi.

— Veneticu' ista toate vrea să le facă după capul lui.

— Și mai la urma urmii, ce ne trebuie nouă o școală așa de mare? Gîndiți-vă: cine-o grijește în fiecare toamnă?

— E adevărat, fa, la asemenea hardughie trebuie un pluton de muieri. Să robotească, nu șagă!

— Uite-o, stă în mijlocul satului ca o plachie rumenită.

— Așa o prinde veacul, fa, neisprăvită, cuib de cucuvăi și bufnițe...

— Margareta Florea l-a îndemnat pe Acatrinei să dărîme școala cea veche, șopti misterioasă Domnica lui Năstasă. I-a scris așa: „Dacă n-o poți dărîma că să-mpotrivesc oamenii, pune-o pe Ioana și pe Fănica să-i dea foc".

— Eu nici nu mă mir, s-arătă filozof și Ghiță Lungu, zgîrcind buza orestată. Samănă cu tot neamul lui Florea: ușernic și distrugător. Bunicu-su hălăduia prin lume, ca lucrător la binale. Tată-su și-a luat lumea-n cap și n-a mai venit nici măcar să aprindă un pai de lumînare în țintirim la capul morților.

In acea zi n-au apărut pe șantier decît zidarii cu plată și Fănica lui Petrea.

— Dacă n-avem cărămida sus, pe schele, tovarășe învățător, noi plecăm.

Vreo două ceasuri s-a învîrtit Porumbiță pe lîngă cuptoarele de cărămidă și n-a găsit nici o soluție.

La prînz a venit Ion Aldiș, primarul, și i-a cerut niște grinzi să dreagă podul peste Sohodor.

— Cum? Să înstrăinez materialul școlii?

— Cu împrumut.

— Nu pot, domnule primar!

— De ce ? Vrei să fii acuzat că sabotezi treierişul ? N-am pe unde trece batoza.

— Nu pot !

— Dom' învăţător, eu iau grinzile ! s-a îndrăcit primarul.

Chiţcop s-a oferit bucuros să ducă lemnul pentru pod. A cărat patru căruţe : mai mult decît era nevoie şi anume a răvăşit şi grinzile şi scîndurile din ograda şcolii.

Seara, Acatrinei îl chemă pe Porumbiţă la telefon şi anunţă că a mai obţinut încă douăzeci şi cinci de saci de ciment : îl va aduce cînd termină cursurile.

— Dă-i zor să ridici etajul !

— O să-l ridic...

— Ai turnat planşeul ?

— Nu...

— De de ? Ce faci ?

— Mă joc ! Şi-i trînti furios telefonul.

Damaschin l-a chemat la organizaţia de partid să discute cu zidarii. Aceştia au pus condiţii :

— Continuăm lucrul numai dacă mîine aduceţi zece căruţe la transportul cărămizii.

Porumbiţă porni prin sat să caute căruţe. Dar nu făcu nici o sută de paşi şi constată că-i obosit. Amînă. Plănui să se scoale la cinci şi să strige oamenii din şosea. Dar cînd s-adoarmă, străjerul îl chemă la telefon :

— Iar Acatrinei ?

Era un văr, îl anunţa că mamă-sa era grav bolnavă şi-l ruga să vină numaidecît la Iaşi. „Stai : un alibi, cade bine." Îşi luă ca martor pe Alexa că a fost chemat pentru un caz grav şi urgent. Cu căruţa lui Năstasă, fără a lăsa şantierul în seama cuiva, Porumbiţă alergă la gară.

Dimineaţa, auzind că învăţătorul a plecat, fără să aranjeze transportul cărămizii, zidarii şi-au strîns sculele şi au pornit spre Dărmăneşti. Pe şantier rămase Fănica lui Petrea, singură.

13. Transportul grinzilor la pod, plecarea neașteptată a zidarilor și a lui Porumbiță au făcut să fiarbă zvonurile și să se umfle, parcă tot satul ar fi fost un ceaun cu lapte pus pe pirostrii sub un foc uriaș, aţiţat mereu de vînturi viclene, bătînd din multe părți, dar mai ales dinspre casa cu zăplaz a Andronescului.

— Tu crezi, măi Ilie, că asta-i școală? Uite la factura ei: magazie de colhoz, nu școală. Înțelegi? își zgîrci Ghiță Lungu buza de iepure, rînjind.

— Taci, mă! sări Ilie Ciocîrlan ca muşcat de şarpe.

— Cum or să țină școală într-un palat ca aista niște neisprăviți ca sohodorenii? Uite, încep catul al doilea: au adus și fierul. Să-mi spui mie cuțu și să mă fluieri, dacă la vara viitoare n-om avea aici colhoz, iar asta n-o să fie magazie.

Ilie Ciocîrlan a spus lui Mîndrilă Vucu, Mîndrilă lui Tudose Vamanu, Vamanu Varsaviei Bour, Varsavia lui Petrache Cucută, și așa, într-o jumătate de zi, satul s-a înțesat de zvonuri noi ca un stup de viespi dușmănoase, năpădite de neștine.

Zvonurile au pătruns chiar printre copii.

— Nu se mai face școală, a venit Lungu Mihai și a luat de la un cuptor patru cărămizi să le ducă acasă. Mămuța o zis că-i trebuie pentru vatră.

Trecînd prin dreptul cărămidăriei, Tuodose Vamanu s-a oprit și a azvîrlit în căruță vreo cincizeci de bucăți, pe alese.

În noaptea următoare, mulți din cei de dincolo de Sohodor, îndemnați de Ghiță Lungu, au cărat cărămizi și le-au ascuns în șuri, în poduri. Aflînd de la fecioru-su că Vamanu a luat cărămidă, Damaschin s-a aprins de mînie. A alergat la om acasă:

— Dă cărămida înapoi!

— Ce cărămidă, măi Damaschine? Măsoară-ți vorba și nu mă face hoț în ograda mea. Și dacă nu mai faceți școală, de ce...

— Ești zărghit? Cum să nu mai... facem?

— Păi așa o lăsat dom' Porumbiță vorbă lui Năstase. Și-i foarte bine! Ce ne trebuie nouă atîtea clase, măi Marcule? Să ne stea copiii toată ziulica în școală? Vin, mănîncă și iar la școală, în popasul de-amiază. Iar tu le stai dinainte cu hrana, cu încălțările, cu îmbrăcămintea. La muncă — tufă! Nici un ajutor. Aista-i berechetul pe care ni-l aduce școala cu etaj. Ba am auzit că vor să facă și internat, lungi vorba Vamanu, văzînd că se adună multă lume, în uliță, să-i închidă acolo și să le dea porție de la cazan, ca la armată. Copilul tău, sufletelul tău, hrănit cu porția.

— Bade Tudose, ești un tîlhar! n-a mai putut răbda Damaschin.

Dar pentru vorba asta era să se iște bătaie acolo în uliță.

Între sohodoreni învia iar vechea dușmănie.

Noaptea, ferindu-se să nu fie văzuți, Lungu și Ilie Ciocîrlan au dus acasă fiecare cîte o sută de cărămizi. Pe urmă au cărat și alții. În două zile s-au făcut atîtea vetre și hogeaguri în Sohodor cîte nu s-au făcut nici în trei ani.

— Chiar nu se mai face școală? întrebă Axinte Brîndușa.

— Vine poruncă să stricați și ceea ce ați zidit, zvonea Varsavia. Ce-ați clădit de voie, fa, o să dărămați de nevoie! O să vedeți voi pe dracu'!

Marcu Damaschin, Petrescu și bătrînul Mancaș, cu alți cincisprezece oameni, cu șase căruțe, muncind continuu o noapte și o zi, au cărat toată cărămida de la cuptoare în ograda școlii. Cel dintîi, Irimia Huțan observă că stivele de scînduri lămbuite pentru dușumele erau răvășite și mult mai mici decît le știa el.

— Cum adică? întrebă Iorgu Cremene, sosit împreună cu Savu, de la gara Dărmănești, cu restul de fier pentru planșeu.

— Adică așa, că stiva asta, de fapt și de drept, era de două ori cît codirișca biciuștei; iar acu', uitați-vă,

e sub codirişcă. O ştiu bine că, de fapt şi de drept, eu am cărat scîndurile iestea şi le-am stivit cu şcolarii.

Oamenii s-au uitat unii la alţii, lung. cătînd să se dumirească şi clătinînd capetele, tare nemulţumiţi.

— Ei, drăcia dracului ! Repede s-a-ncuibat tîlhăria aici... oftă Iorgu Cremene. Ce ne facem, măi tovarăşi ?

V. Negurile se despică

1. Privi din vîrful Măgurei zidurile roşii ale şcolii; un junghi îl înţepă în inimă. Se aşteptase să-l întîmpine o clădire înaltă, cu argeaua strălucind la soare, aşa cum plănuise cu Porumbiţă. Intoarse capul în urmă, parcă l-ar fi căutat pe Hîrlea să-l întrebe: „Cum se poate? Spuneai că lucrările merg excelent"... Dar Anton Hîrlea rămăsese în oraş. Păşea pe cărare, la vale, şi parcă se prăbuşea. Avea nevoie de un om, de un sfat. Şi era singur. Margareta rămăsese în oraş. se încheie situaţia cursurilor. Cînd se încredinţă că într-adevăr zidurile erau abia pînă la planşeu, Dragoş se aşează jos, pe marginea cărării, pe un pîlc de otavă crudă. Cătă mai atent spre satul pustiu. La cărămidărie, la şcoală — nimeni. Doar cîţiva copii, colo, departe, pe izlaz. Ici, mai aproape, Vichentie cu cîrdul de porci. Sta tolănit într-o rînă şi dîrlîia din fluier. Il strigă. Dar băiatul se ridică de jos, trecu de partea cealaltă a cîrdului de porci şi se depărtă, surd la orice chemare. Contrariat, Dragoş îşi săltă geanta şi intră în sat.

Nici în ograda şcolii nu lucra nimeni. Zidurile din interior abia treceau dincolo de jumătatea ferestrelor. Argeaua zăcea în fundul ogrăzii, neclintită ca şi acum douăsprezece zile. In varniţă, o raţă moartă; de cel puţin două zile, nimeni nu mai trecuse pe-aici. Se apropie de scîndurile lămbuite; constată că dintr-o

stivă lipseşte mai mult de jumătate. „Unde-s ? Ce-au făcut cu ele ?“ Se aşează pe o grindă. Lăsă geanta jos şi-şi strînse tîmplele în pumni. „Nu trebuia să plece ! Dacă au adus cărămida aici, de ce-au oprit lucrul ?“ Cercă să înfiripe în minte un răspuns logic ; auzi paşi uşori, desculţi pe-aproape şi suspinul Brînduşei :

— Aţi venit ?

— De cînd v-aşteptăm ! îl asaltă Vucu Miron, de partea cealaltă.

— Pe aici pe la noi, prăpădenie, sări iar Brînduşa.

— Ce ? dacă s-o-mbolnăvit mama lui dom' Porumbiţă, noi să rămînem fără şcoală ?

— Şi bunicu' o zis c-am făcut stînă, dar nu ne-am gîndit că sînt şi lupi.

— Aşa grăieşte bunic'tu, în pilde.

— Vichentie parcă-i nebun. Numai în pleasna harapnicului ne ţine.

— Mulţi iau cărămizi, adică le... ciordesc !

— Unii spun că s-au furat şi scînduri.

— Zidarii au plecat. Ce să facă oamenii, dacă n-aveau cărămidă ?

— Sigur ! S-au cărat.

— Cărămida asta au adus-o oamenii, pe urmă, cu dom' Mancaş.

— Zic că aici nici nu-i şcoală.

— Ci magazie de colhoz.

— Gata ! Am spus tot, dintr-o dată ca să ştiţi, răsuflă Brînduşa uşurată. Dar în clipa următoare iar suspină : Dacă chiar aşa or fost, ce să facem ?

Informaţiile gîfîite ale copiilor l-au dezmeticit pe Dragoş. Avea sentimentul că, într-o luptă cu cineva, a primit o lovitură cumplită. Durerea însă îl înverşuna. „Inconjuratu-m-au tauri mari şi graşi... Ce ziua zidea, noaptea se surpa“.

— Du tu geanta asta acasă la mine, Miroane. Şi spune gazdei c-am sosit.

Se repezi la organizaţia de partid. Cremene se oţărî la el :

— Ai văzut ?

— Da. Porumbiță... Ce-i de făcut acum?

Trimiseră pe Savu după zidari. Foarte zorit și măcar că Iorgu Cremene pleca la raion, chemă oamenii la o adunare, chiar în seara aceea. Vorbi cu însuflețire despre reforma învățămîntului, despre școala cu șapte clase, înfieră pe zvoniști și pe hoți. Ghiță Lungu, Ilie Ciocîrlan și Mîndrilă Vucu, veniți anume să facă scandal, nu deschiseră gura. In schimb alții, oameni cinstiți, așezați ca Melinte, Ilie Huțan, unul dintre Rădoi ridicară glas:

— Noi venim la lucru, numai dacă se pun la loc scîndurile furate!

Unii vociferară:

— E munca noastră! Banul statului! N-a fost pază!

Cînd Dragoș făcu apel să se reia munca obștească, toți îngăimară. Acum se văzu în adevăr singur; nici un învățător nu era lîngă dînsul.

Damaschin a luat cuvîntul, dar n-a avut nici el mai multă izbîndă.

Adunarea n-a dat nici un rezultat. A doua zi, la propunerea lui Neculai Mancaș, comitetul de construcție îl trimise pe Savu în Valea Rece s-o roage pe Emilia Sandu să vină cu cîțiva voluntari. Emilia a venit, în grabă, cu o echipă numeroasă. Învățătorii au adunat copiii la școală. Prezența voluntarilor din Valea Rece a fost pilduitoare. Incepură să se adune și sohodorenii, mai de drag, mai de rușine. Au pregătit varul pentru tencuială, au cărat scînduri pentru planșeu; au înălțat schelele, au urcat cărămida sus.

2. Așa cum o poftise lelea Safta, Brîndușa se așează pe prispă și, cu glas tremurat, îi citi scrisoarea de la Florea. Femeia asculta cu nerăbdare, bucuroasă că i-i sănătos feciorul și-i scrie des. Dar sfîrșitul

o sperie: Florea îi amintea să se ducă la Ion Axinte şi să spună cine a îndemnat-o să-i ucidă copila. „Fă aşa cum te povăţuiesc. Nu te teme şi nu mai amîna, c-altminteri iesă mai rău", citea fetiţa, cu glas tot mai moale, mai tremurat.

Lelea Safta îi smulse hîrtia din mîini şi intră în casă, bombănind. Vorbele din scrisoare prinseră s-o usture ca jeraticul presărat pe inimă. Nu se-ndura să creadă că fecioru-su a scris chiar aşa. „Născociri de-ale ei. O moacă, o mucoasă". Peste vreun ceas îl chemă pe Miron; şi el îi desluşi aceleaşi vorbe cumplite.

— Chiar că cine te-a-ndemnat, moaşă Safta? — întrebă cu naivitate băiatul.

— Du-te dracului, ticălosule!

Miron ieşi cu spatele, speriat de furia femeii.

Lelea Safta se zbuciumă singură, o zi şi o noapte, mutîndu-se de pe prispă în casă, din casă în uliţă, din uliţă în grădiniţă. N-o băga nimeni în seamă. Multă vreme a legat aici şi ploile şi dragostele, iar acum n-avea nici o putere. Era îngrozită că tocmai Brîndu şa aflase cea dintîi. Satul va începe iar să fiarbă. Simţea că nu va mai avea astîmpăr şi pace pînă nu va spune tot, tot. Dar cui să spună? Şi ce-o să se-ntîmple după aceea? Se temea de arest, de judecată. Chinuită de spaimă îl întîlni în uliţă pe Iorgu Cremene. Şi cu un gest de eliberare îi întinse scrisoarea.

— Cine-i? — întrebă Iorgu, ţintind-o aspru, după ce citi scrisoarea.

— Minodora lui Andronescu... îşi despovără Safta inima, tot aşa, dintr-o dată, pe negîndite. M-am jurat să nu spun. Dar dacă fecioru' meu mă sfătuieşte să... Iaca spun, chiar de m-aţi vîrî la gros.

— Hai, spune-i şi Mariei.

Intră în ograda lui Ion Axinte, în urma lui Iorgu, pe vîrfuri, ca într-o biserică. Clipind a nedumerire, privi la Maria cum hrănea găinile. Nu gîndea nimic. Se trezi doar spunînd simplu cu glas doborît:

— M-a plătit, știi, atunci... m-a plătit Minodora ca să-ți ucid copila. Iartă-mă, Maria...

Și lăsă mîinile în jos, frîntă. Găinile se speriară și se depărtară, cîrîind. Maria căta mirată spre lelea Safta. Nu înțelegea ce spune. Safta coti spre poartă. Găinile se apropiară să ciugulească firimiturile de mămăligă de pe degetele Mariei.

— Și copila mea care la toate te-ajuta, moașă Safta... suspină femeia, cînd se dumiri.

Pentru Safta nu putea fi cuvînt mai greu. I se tăiară picioarele de la genunchi. Se lăsă jos, în mijlocul ogrăzii. Găinile se speriară din nou, alergară cîțiva pași, chirăind ca de ulii, apoi se opriră și cotcodăciră întrebător.

— Acu, faceți-mi ce credeți, șopti Safta. Puteți să mă și omorîți. Merit. Dar trebuie să mai adaug ceva: pozna asta avea un țenchi — să depărteze oamenii de școală.

Și ieși din ogradă, tot pe vîrfuri, cum intrase. Nimeni nu-i zise nimic. Nu știa încotro să se îndrepte. Nimeri la pîrău. Aici o întîlni pe Ana lui Tiron. Cu o carte în mînă, fetița păzea rațele, privindu-le cum se scaldă în unda limpede. Era cu gîndul dus la ceea ce auzise în sat și se amăra: dacă nu se termină școala, ea nu va mai putea învăța. Zvîrli cartea în iarbă. O rățușcă alb-gălbuie, cu cioc lat, portocaliu, se apropie și-i cercă foile. Apropiindu-se cu pași moi, lelea Safta o alungă în apă, la celelalte; se aplecă, luă cartea, o răsfoi și se așeză jos, gemînd.

— Tot mă doare... Fir-ar să fie de berbece... Ce albe-s rațele voastre, Anuțo...

— Da, albe.

— Ia stai tu ici, cu capul în poală și citește-mi ceva din cartea asta, fulgeră un gînd în mintea lelei Safta. „Asta ar fi o cale de împăcare cu Margareta — să-nvăț! Să intru în rînd cu oamenii".

— Nu mai citesc. M-am săturat!

— Păcat... se răci inima Saftei. Mie-mi place să aud citind. Ce scrie aici?

— „Carte".

— C-a-r-t-e. Cinci semne numără ea pe degetele-i noduroase. Mă uit la Miron cum le descîlceşte, aşa, numai din privire. Mie parcă-mi vine să le despart cu mîna şi tot cu mîna să le adun la un loc, să fac vorbele. Cîte feluri de litere sînt în toată cartea, Anuţo?

— Treizeci.

— Dac-aş învăţa cîte trei pe zi, cîte zile mi-ar trebui?

— Zece zile.

— Numai?

— Da.

— La urma urmei pot să-nvăţ şi cîte patru pe zi. Mai cu seamă acu, cînd mă doare coasta şi nu pot munci. Decît să mă gîndesc la fel de fel de... mai bine buchirisesc cîte cinci litere pe zi. Vrei să mă-nveţi?

— Te-nvăţ! — luciră ochii Anei, uitînd supărarea. Aista-i „A"... „A" mare.

— Şi aista-i tot „A", şi aista... se bucură lelea Safta copilăreşte, recunoscînd literele.

Aşa acolo, pe iarba măruntă de pe malul pîrăului, păzind raţele, o fostă vrăjitoare şi o fetiţă începură jocul de-a alesul literelor din filele cărţii. După o jumătate de ceas, lelea Safta recunoştea bine patru litere.

— Cum aş cunoaşte patru răţuşte dintr-un cîrd. Mîine îmi aduci raţele să ţi le păzesc eu. Şi mă-nveţi încă patru litere. De nu le-aş uita pe astea... Ştii ce? Dă-mi cartea.

— Iţi caut eu alta, mai potrivită, moaşă Safta.

Împrumută un abecedar de la Văideanu şi i-l aduse.

— Aha! Litere mari, colea, de nădejde. Dar să nu spui la nimeni că-nvăţ, Anuţo. Oamenii rîd. Vreau să citesc singură scrisorile lui Florea...

Dacă satul o ocolea, lelea Safta îşi cerca drum spre oameni prin inima copiilor. Şi învăţătura era o încercare de a se împăca iar cu satul.

3. A lucrat şi noaptea la încheierea situaţiei seminarului şi, a treia zi, Margareta a sosit, o dată cu Hîrlea. El ar fi vrut să mai rămînă în oraş :

— Să mă distrez niţel, dragă tovarăşă exlectoră. Am muncit titanic. Am dreptul la un pic de odihnă legală ! E şi dialectic : după efort, odihnă. Dar dacă tu zici să ne grăbim, mă conformez dorinţei tale.

L-au găsit pe Dragoş în ograda şcolii, stropit de var, ca un salahor. Margareta se apropie de dînsul :

— Ei, unde-i acoperişul ? şi-i mîngîie obrajii, parcă să-i spele de negura tristeţii.

Aflînd cele întîmplate pe şantierul şcolii, Hîrlea îngălbeni ; se rezemă de gard, zdrobit. Apoi se indignă, declamînd, ca şi cum vinovatul ar fi fost de faţă :

— Of ! Of ! Porumbiţă ! N-am programat noi şi minuta ? Nu te-am rugat, tovarăşe învăţător titular definitiv Aurel Porumbiţă, cu paisprezece ani vechime în învăţămînt, nu te-am rugat, nu ţi-am ordonat noi să urmăreşti cu fidelitate execuţia lucrărilor ? Ce ? Eşti papă-lapte ? Ai caş la gură ?

— Injură-l în faţă, nu în contumacie.

— Adevărat ! Dar oare ce sîntem noi vinovaţi de imbecilitatea colegilor ? Da, imbecilitate ! De ce să tragem noi ponoasele altora ? Porumbiţă să ispăşească pe unde a comis infracţiunea la disciplina de... de stat ! Eu, de cînd sînt... E stupid ca tocmai acum să apară un inspector şi să-mi trintească un proces-verbal infamant că n-am treminat şcoala în timpul prescris. Ah, Porumbiţă ! Cum nu eşti aici în clipa asta ?

— Iar ?

— Sigur. Sînt indignat. Fierb ! Cum ne punem noi în practică preţioasele învăţături de la îndrumare ? Unde-i prestigiul meu de director ? Eu care în plenară mi-am luat angajamentul să...

— Mă duc să aduc restul de ciment, întrerupse Dragoş a treia oară ditiramba directorului. Transportă dumneata materialul de tîmplărie. Moş Mancaş şi

Savu strîng oamenii pentru lucru. Am pierdut doar cîteva zile. Totul se poate îndrepta.

Şi-a schimbat hainele şi a pornit repede, pe jos, la oraş.

Hîrlea s-a mai crămăluit către cîţiva ţărani adunaţi în faţa şcolii, învinuindu-l însă pe Dragoş :

— Mare greşeală ! A plecat şi a lăsat şantierul vraişte. Mai ales că el nici nu era chemat la cursuri. Numai eu, ca director. Dar s-a ţinut de coada lui Florea. L-a chiorît iar amorul...

4. S-a agăţat de o maşină şi, în mai puţin de un ceas, a ajuns în oraş. A încărcat cimentul într-un camion al fabricii „9 Mai" care venea în Sohodor după zarzavat şi la ora şapte Dragoş oprea în faţa şcolii, bucuros că a rezolvat repede un transport greu.

În schimb Anton Hîrlea abia se trezi din somn, se aşeză în fotoliu şi ceru Virginei o cafea neagră. Zărindu-l pe Porumbiţă în drum, îl pofti înăuntru.

—Vezi că te-am înjurat, te-am înjurat rău de tot, spuse Hîrlea, privind doliul lat de la braţul învăţătorului. Dar n-am ştiut că ţi s-a întîmplat o nenorocire aşa de ireparabilă. Încă o dată, condoleanţele mele cele mai sincere. Localul l-om face noi, că doar n-au intrat toate zilele într-un sac. Dar o viaţă de om şi încă viaţa celeia care ţi-a dat viaţă... A, uite-l pe Acatrinei. A şi venit cu cimentul ?... Se zbate omul ăsta.., Dar sohodorenii nu merită. Au furat avutul obştesc, ca nişte briganzi.

— Da. Cînd eu spuneam că-s progenituri de tîlhari, Acatrinei mă combătea cu insulte, se indignă Porumbiţă.

— Acatrinei o să se arunce ca un turbat asupra ta. Să te aperi cu îndrăzneală, acuzînd. El a semnat de primirea materialului, el să răspundă ! Să-l învăţăm

noi minte! Oamenii mi-au şi suflat că Marcu Damaschin, cel dintîi, a cărat cărămizi, pus la cale de Dragoş al nostru, desigur. Vrea să se însoare acum cu Florea şi...

— Cu Mar...

— Ei da! Dacă n-ai fost mai... Şi-acu, de, pregăteşte omul material pentru casă. Abil, nu? Abia acum am înţeles tot zelul lui pentru cărămidărie. Născocea şi se autofelicita, în gînd, studiind mirarea de pe chipul lui Porumbiţă.

Pînă să se adune oamenii, Dragoş lepădă surtucul şi, întîi numai cu Damaschin, apoi şi cu Ion Melinte şi Irimia Huţan, începu să descarce din camion sacii de ciment. Directorul grăia cu Porumbiţă, privind pe fereastră şi urmărind atent ce se întîmpla în faţa şcolii. O undă de bucurie i se scrisese pe chip, cînd văzu că aproape de camion se opriră Mîndrilă Vucu şi Ghiţă Lungu, îşi înfipseră mîinile-n brîu şi cătară batjocoritor la cei care năduşeau descărcînd camionul.

— Cară, cară, dom'învăţător, că pentru 'neata cari, întinse Mîndrilă capcana vorbei de batjocură.

— Car şi pentru unii ologi care se mulţumesc cu privirea, i-o reteză Dragoş. Şi să ştii că mie nu mi-e ruşine să muncesc pentru copiii satului. Sînt chiar mîndru de asta.

Cei doi cătară unul la al'tul cîteva minute, neştiind ce să răspundă. Dar nici nu se urniră din loc. Văzîndu-i la întoarcere de la magazie, tot cu mîinile în brîu, Dragoş izbi:

— Cine stă cu mîinile în brîu cînd alţii muncesc, riscă să-i mănînce puricii unghiile.

—Ţi-o zis-o, Mîndrilă! zădări Ghiţă Lungu, stîrcindu-şi mustaţa, despicăndu-şi urît buza de iepure, într-un rînjet rău şi o leacă beat. Cît ai să nabzi, mă?

—Te legi de mine, dom'învăţător? se zbîrli Mîndrilă, silit.

—Dacă ai băut, du-te şi te culcă! răsuflă greu învăţătorul, sub povara sacului.

— A, va să zică mă faci şi beţiv acu'. Nu ţi-e ruşine ? Furi scînduri, furi cărămizi muncite de oamenii din sat şi...

Irimia Huţan şi Marcu Damaschin se opriră în faţa lui Mîndrilă Vucu, privindu-l cu capetele puţin plecate spre umărul drept. Parcă voiau să-i măsoare toată vîrtoşenia trupului lui mare şi să-i înţeleagă puţinătatea minţii ascunsă sub pălăria pleoştită, îmbîcsită de sudoare şi praf.

— Cine ţi-a plătit rachiul, Mîndrilă ? Andronescu ori Chiţcop ?

— Mă ! Şi tu te legi de oameni ? sări şi Ghiţă Lungu, cu glas ascuţit. Şi tu ai dat în doaga celor care dărîmă şcolile şi se grozăvesc că fac altele, cu etaj ? Unde-i etajul ? Rînjeşte la cer ! Na ! Ce sîntem noi, chiori ? Uite cîte scînduri lipsesc. Sînt bun bazat că dumnealui ştie un'e-s... apăsă Lungu pe „dumnealui" şi împunse cu capul spre Dragoş care se-ncovoia sub sacul de ciment.

— Le-o pus de-o parte pentru casă... Ori pentru pat... se hlizi, cu răutate şi Mîndrilă. Că poate s-o-nsura şi n-o mai bătuci drumul morii, cu... mă-nţelegi ?...

Dragoş scăpă sacul jos. Strînse pumnii. Fălcile măcinară praf de ciment. Mintea i se împîcli. O năduşeală rece îl scăldă din cap pînă-n picioare, şiruindu-i pe frunte şi pe obraji. Se năpusti orbeşte spre Mîndrilă. Dar Damaschin şi Huţan îl primiră între piepturile lor descheiate, păroase, asudate şi prăfuite de ciment.

— Tovarăşe învăţă', nu te potrivi... Cuminte, că...

— Nu-ţi mînji mîinile ! Nişte nemernici...

Încleştat, Dragoş se zbătu să scape.

— Dă, mă ! — rise Mîndrilă, pieptoşindu-se şi înălţîndu-se pe vîrfuri — că asta aştept. Să te pisez, ici în şanţ, ca pe-un cătel de usturoi în scăfiţă.

In clipa aceea făptura lui Dragoş se descordă ca arcul din care arcaşul a slobozit săgeata. Pumnii i se descleştară. Ochii i se limpeziră. Se scutură de strînsoarea celor doi oameni, şoptind :

— Aveți dreptate... Să ne vedem de treabă.

Anton Hîrlea n-auzea nimic, dar pîndea scena cu discretă satisfacție, să nu-l simtă musafirul. În fotoliu, cu spatele la fereastră, Porumbiță habar n-avea ce se petrece în fața școlii. Înregistra doar pe chipul directorului un zîmbet subțire, repede stîns. Interpreta mîhnirea asta drept o participare la doliul lui. Ce inimă bună are directorul...

Afară, Mîndrilă Vucu și Ghiță Lungu se depărtară de camion, cu coada între vine ca niște javre, pălite peste bot. Patru oameni, veniți de pe cîmp, rezemară furcile și greblele de gard, umflară cîte un sac în spate și, în cîteva minute, descărcară tot cimentul din camion.

— Ce-i viața omului, dragă Aurel... suspină directorul filozofic și trist. Ca floarea cîmpului... azi strălucire, mîine...

Îndată după plecarea lui Porumbiță, apăru Mircea Hîrlea. Venea de la Iliești, plictisit și o leacă beat:

— M-aduci în Sohodor ori ba?

— Ai răbdare...

— Ce răbdare? Te boiești comunist și tot n-ai putere? Dacă într-o săptămînă nu l-ai zburat pe Acatrinei de-aici să-mi faci loc, te reneg ca părinte și mă las de meserie. Nu mai vreau să fiu învățător!

La aceeași oră, Ioana Tudor arăta Margaretei ce-a învățat în cele două săptămîni și-i povestea despre zvonurile din sat.

— Cic-ați dosit de la școală lemn și cărămidă pentru casă, după pilda lui Hîrlea. Că și el și-a făcut drept un palat mai de mult, cum se vede. Și nimeni nu i-a zis nici dă-te mai încolo.

— Noi?

— Te rog, nu te supăra. Dar așa zic femeile.

— Ioană, te-ntreb: nu născocești?

— Nu! Spun adevărat spre binele matale, să știi din vreme ce otravă le iese unora din gușă. Să te aperi. Școala are mulți dușmani. Mulți și răi.

Ochii învățătoarei se umeziră. Ioana cercă s-o mîngîie; dar nu îndrăzni: mîna-i era aspră, crăpată. O retrase, tremurînd. Margareta surprinse gestul și se întremă parcă ar fi sorbit un minaculos întăritor moral.

— Hai să facem lecția!

— Să-ți mai spun ceva, se opri Ioana, în mijlocul lecției. Într-o seară, adică în seara spre Schimbarea la față, cumnatul meu ne-a trimis pe Sofia, pe Vichentie și pe mine, cu docărașul la moară, în Valea Rece. Zicea că face făină mai bună. Am mas noaptea acolo. Cînd ne-am întors, căruța de boi era cu protapul spre gard, nu spre poartă, cum o lăsasem. Și era tare plină de glod.

— Ar fi putință, Ioana?

— Cumnatu-meu e cel mai rău dintre dușmanii școlii. Așa zic eu și am s-o adeveresc.

5. — Vezi, pentru cine ne sacrificăm noi? Nu știu ce mă mai reține aici, în acest cotlon de tilhari, de... de braconieri ai civilizației! — se indignă Porumbiță — tu le întinzi făclia culturii și ei — parul!

— Omul ăsta — arătă Hîrlea spre Dragoș — muncește dezinteresat, idealist... pardon! Vreau totuși să mă exprim ca un marxist... devotat, adică restructurat. El muncește sincer, iar dușmanii îl calomniază în mod grosolan. Insinuiază că ar fi furat scînduri, cărămizi, cuie. Ar trebui să-i dai în judecată. Să... dovedească! se sufocă directorul de indignare. Îndrăznesc să acuze, să ponegrească un învă-ță-tor! Ce neobrăzare!.

Dragoș nu spunea nimic. Stăruia pe lîngă zidari să grăbească. Cremene, Damaschin, Margareta și Savu îl ajutau, muncind cu îndîrjire, să cîștige timpul pierdut.

A doua zi se zvoni că ministerul ar fi dat fonduri mai mari, dar Dragoş le-a înjumătăţit, făcînd acte false.

— Munca toată-i plătită, spunea Ghiţă Lungu. Altminteri de ce-a însemnat pe fiecare în caiet ? In sat spune : muncă obştească. In acte — cu plată.

Asta făcu pe unii să se îngaime la treabă.

— Pe Fănica lui Petrea cum o plăteşte ?

— Dacă dai la unul, trebuie să dai la toţi.

— Ştim noi, fa, de ce-o plăteşte ! însinuă Varsavia lui Bour. Ii trage clopotele, seara, prin ţigănie, fa. Crede că... Şi la mine-or cercat, da le-am dat peste bot.

Muncind şi zi şi noapte, împotriva celor ce stăteau iar de-a curmezişul, ceilalţi în frunte cu comuniştii duseră totuşi clădirea pînă la acoperiş.

— Va să zică... o s-o terminaţi ? se miră Porumbiţă. Bravo ! Dar eu tot îmi cer transferarea.

Dragoş îl fugeră cu privirea ; apoi, săltînd un căprior, să-l dea dulgherului care aştepta pe schelă cu mîinile întinse :

— Hoop ! Ridică de capătul cela. Sus ! Aşa ! Mai sus, că eşti tare cît un taur ! Ei, te-ai mînjit pe... Nu-i nimic. Iese la spălat. Mai greu ies celelalte pete...

Vorbirea asta în şagă şi ironie îl lovi pe Porumbiţă mult mai adînc decît îşi închipuia Dragoş. Privirile Fănicăi, aflată aproape, lîngă varniţă, îl săgetară aşa de usturător că nu mai putu suporta. Il rugă pe Hîrlea să-i împrumute docarul şi plecă în oraş. Voia, cu tot dinadinsul, să se mute din Sohodor. Afară de temerile în legătură cu localul, îl durea şi înfrîngerea în dragoste. Cînd o văzu pe Margareta la plimbare cu Dragoş, ţinîndu-se de mînă, ameţi. Cînd află că se vizitează seara, turbă. Se simţea lovit în ce avea mai de preţ în toată făptura lui : ifosul şi paraponul de Don-Juan rural. Nu, nu mai putea rămîne cu dînşii în aceeaşi cancelarie. Intîia oară era înfrînt în dragoste. De ciudă, de enervare, s-a certat şi cu preoteasa pentru că şi-a permis să-l ironizeze pe chestia asta. Dar în faţa

inspectorului nu găsi nici un motiv temeinic de transferare. Trebuia să se resemneze rămînînd deocamdată tot în Sohodor.

— Îmi dau demisia! Mă fac contabil — se umfla el către Savu — dacă nu mă mută unde-am cerut — la oraş!

6. Tiron deschise plicul confecţionat stîngaci dintr-o foaie de caiet şi lipit cu clei de cireş. Surîse, emoţionat, gîndind că, de bună seamă, marca i-a dat-o Alexa, telefonistul. Citi de trei ori paginile cu scris mărunt pînă se lămuri asupra isprăvilor lelei Safta, şi asupra bîrfelilor Domnicăi despre dînsul şi despre şcoala la care învăţa. Ştirile din sat îi junghiau inima. Femeia lui Năstasă cunoştea bine atmosfera din casa lui. Pe aici cerca să-l lovească; nu se mai întoarce în Sohodor, va ajunge om mare şi nu se va mai uita la Saveta... Cînd dădu peste pasajul în care Ana îi povestea că lelea Safta vrea să învele carte, zîmbi: „Uite Calauca"... Înduioşată de nevinovăţia cu care Ana îl ruga să păstreze taina asta, mîhnit împotriva lui însuşi că n-a fost vrednic să facă din familia lui o cîtadelă, Tiron scrise răspuns, umplînd patru pagini.

În Sohodor, alăptînd copilul, mîngîindu-l încetişor, cu înfiorare mută, Saveta ascultă cuvintele bărbatului cu ochii în zarea asfinţitului. Pe chipul ei împietrit parcă se tămăduia o durere adîncă.

— Mai citeşte o dată, Ana.

Cînd fata termină şi a doua lectură, obrazul Savetei se îndulci de umbra unui zîmbet. Sprîncenele i se depărtară, luminîndu-i fruntea. Genele începură să-i pîlpîie încetişor. Buzele i se rumeniră şi se-nfiorară. O lacrimă fierbinte căzu pe obrazul lui Mitruţ, făcîndu-l să tresară, să lese sfîrcul ţîţei şi să privească a

dojană spre chipul mamei. Plînsul spăla otrava unei vechi amărăciuni din sufletul Savetei.

„Spune mamei, că mă gîndesc la ea cu dragoste nesfîrșită și cu mustrare de cuget că n-am știut pînă acum să-mi deschid inima și cu drag, cu înțelegere să-i grăiesc. Dacă ar ști carte, dacă-aș fi învățat-o slovele, i-aș fi scris acum o scrisoare s-o citească numai ea. Și din scrisoarea aceea ar pricepe mai bine cît de mult inima mea-i lîngă inima ei. Atunci n-ar mai crede ce spune Domnica despre munca pe care o duc aici, ci ar alunga-o cu măturoiul de la casa noastră. Atunci ar vedea limpede că partidul mă învață să fiu cinstit în toate. Absolut în toate."

Ana își lăsă capul în poala mamei. Scăpă scrisoarea jos, pe iarbă. Cîtva timp Saveta mîngîie obrazul și codițele fetei. Mitruț, cel mic privea tot nedumerit spre chipul mamei, pe care se scriau tot mai vădite semne noi. Cu mișcare domoală, discretă, Saveta duse colțul casîncii la ochi, apoi lăsă copilul în brațele Anei, ridică scrisoarea de jos, o vîrî în sîn și porni îmbărbătată după treabă. Parcă plutea.

Seara, după ce-l culcă pe Mitruț în leagăn, scoase scrisoarea din sîn și șopti :

— Mai citește-o încă o dată. Apoi : ia hîrtie și scrie. Scrie întocmai cum ți-oi spune. Începe : „Dragă Dumitre, noi sîntem sănătoși, ceea ce îți dorim și ție din toată inima noastră. Mitruț crește binișor ; îi dau și lapte de vacă. Cu munca la cîmp o scot la capăt, într-un fel. Sînt învățată. Vaca s-o gonit miercurea trecută. La școală lucrurile cam șchioapătă și nu știu dacă ți-o scris careva despre asta. Umblă zvon că s-ar fi furat scînduri și cărămizi. Scrisoarea pe care mi-ai trimis-o am s-o țin totdeauna lîngă inimă. Și-ți spun că eu, soția ta, am să mă port așa, ca să nu-ți fie rușine că ai o nevastă proastă. Am să învăț carte. Te aștept să vii. Soția ta..."

— Nu mă iscăli ! Învață-mă să scriu iscălitura cu mîna mea.

Glasul îi tremura ; în priviri îi ardea focul dorinței de a-și îndeplini un vis.

— Uite-așa, așa, mamă ! rotunji Ana literele, feicită, fremătînd de fericire : asta-i „S", pe urmă „a", „v", „e"... „Saveta" !

De trei ori și-a scris Saveta, tremurînd de emoție, numele pe-un petic de ziar, și numai a patra oară a îndrăznit să-l treacă pe scrisoare. Întîia oară mîna ei încondeiase șase litere, să le citească Dumitru acolo, la școala partidului. Și parcă-i auzea chiar glasul ca o șoaptă dragă : „Saveta"...

7. — Chițcop nu-i singur, spuse Cremene, după ce o ascultă pe Margareta Florea. Deocamdată, e bine să știm măcar atît : scîndurile au fost transportate în noaptea cu furtună, la 6 august.

— După cîte deduc — interveni Dragoș — atunci s-au întîmplat și alte lucruri ciudate. De pildă, moș Grigore Axinte l-a scos pe Savu din șanț ; căzuse mort beat. L-am întrebat de unde are semnul de la tîmplă ? și mi-a replicat cu o întrebare : „Oare de ce nu mă spînzur ?" De altfel, în ultima vreme, e și mai demoralizat. A slăbit. Bea mai mult ca înainte. Ieri, m-a întrebat, așa, fără nici un rost : „Nu-i așa c-o să mă dea afară din învățămînt ?"

— Cît ați lipsit, a băut în trei seri cu Mircea Hîrlea. Ar trebui curățată școala de...

— Asta nu !

— Tac, ca să nu mă faci iar stingist și pornit împotriva intelectualilor.

— Ca să descoperim tot firul tîlhăriilor, să nu slăbim lucrul la școală, conchise Dragoș, categoric și aspru.

Întîlnindu-l la ieșirea din biroul organizației, Savu îl invită la o țuică.

— Mă mustră domnul Mancaș, dar nu mai pot. De trei zile n-am băut și.. mă arde. Dragoș, mă arde...

— Dacă merg înseamnă că te încurajez.

— Hai, te rog ! Dacă gust un strop de alcool am curaj să-ți spun un lucru care...

Au băut cîte trei țoiuri.

— Uite, Dragoș, abia am ajuns la poarta raiului... Lasă-mă să intru, măcar o țîră, în rai. Poate găsesc și curajul să mă destăinui.

Mai ciocniră cîte două. Și Dragoș se ameți.

— Vrei să mă părăsești bre, acum, în mijlocul raiului ? Ce om ești ! Fără vicii. Perfect... Ingrozitor e un om perfect...

— Spune-mi, Mihai, ce a fost în noaptea aceea ?

— „Doi ochi negri, două stele... sînt a mea amărăciune..." mormăi cu glas de șagă și cu gîlgîit de plîns. Așa am cîntat toată noaptea... toată noaptea aceea afurisită.

— Răspunde serios.

— Imprumut o mască veselă ca să mai ascund mîrșăvia și tragicul. Că nu știu de ce, dar acum mă tem de tine, Dragoș, mai tare ca de Hîrlea. Tu ești un om cinstit, un comunist. Eu, o epavă...

— De ce să te temi de mine ? Mi-i rușine cînd te aud vorbind așa.

— Tu mă poți scoate din învățămînt.

— Mihai !... îi cuprinse mîna, i-o apăsă în masă și-l țintì în ochi. Savu prinse curaj și urmă în șoaptă :

— Mircea Hîrlea m-a îmbătat ; cred că anume, pus la cale de cineva. Eu, în noaptea aceea, trebuia să inspectez straja la primărie. Am aflat că a doua zi, la șapte, l-au găsit pe străjer dormind în cerdac, beat.

— Deci o acțiune conjugată, cu scopul...

— Să fure materialul. M-am compromis definitiv. Definitiv...

— Ei, drăcie !

— Și Porumbiță a petrecut cu Mircea Hîrlea și Lucreția Gorcea, în vreo trei seri. Ne-a rînduit tălharul ! In noaptea aceea m-a aruncat în drum și..

— Știu.

— De unde? și albul ochilor i se injectă de sînge.

— Mihai, hai cu mine acasă, acum, stărui Dragoș și plăti consumația.

— Nu mă lași tu s-ajung pînă în fundul raiului? o-ntoarse Savu spre șagă. Ce inimă tirană ai, omule perfect...

— Hai, prietene! Avem treabă.

— Prietene?

— Din inimă, Mihai.

Ochii lui Savu clipiră de cîteva ori, se scăldară în lacrimi și se limpeziră neașteptat de repede. Aburii beției i se evaporară subit. Împreună, pînă la miezul nopții, au pus la punct contabilitatea fondurilor și a materialelor pentru localul școlii.

— Dragoș, nu știu ce se-ntîmplă în casa lui Hîrlea. Dar ceva se-ntîmplă. Doamna Hîrlea-i mereu plînsă. Mircea furios, gata să ucidă. Aseară s-a bătut în parte cu tat-său. De la Ghiță Lungu am înțeles că sfada s-a iscat pentru că nu te-a mutat pe tine, pe Margareta ori nu m-a scos pe mine, să-l transfere pe el în Sohodor.

— Dacă vrea numaidecît să vină și Mircea în Sohodor, are loc: vom funcționa cu șapte clase. De ce să ne scoată pe noi?

8. Într-adevăr, a doua zi, o adresă a inspectoratului înștiința direcția că, începînd din toamna asta, școala din Sohodor va funcționa cu șapte clase. Elevii vor fi recrutați din Iliești, Valea Rece și Sohodor.

Consiliul pedagogic, convocat în casa lui Hîrlea, începu cu statistica elevilor. Aveau numărul necesar pentru fiecare clasă. Și nu socoteau decît copiii pe care și-i aduceau aminte că sînt la gimnaziu.

— Azi Ion Axente şi Hanganu au venit să se intereseze dacă într-adevăr avem şapte clase. Au mulţumit şi au rămas toată ziua la lucru. Pe mîine s-au anunţat încă şase voluntari.

— Aşa reformă zic şi eu ! — se extazie Hîrlea. — Aduce jumătate de liceu în Sohodor ! Abia acum se pun în practică principiile mele : specializare timpurie şi şcoală superioară în mediul rural.

— Cred că ne trimit şi profesori, îşi dădu cu părerea Porumbiţă.

— Profesori ? De ce ? Noi nu sîntem, adică, în stare să predăm ? Eu predau limba romînă. Acatrinei — matematicile, tu... Mai ales că eu totdeauna m-am visat profesor de literatură !

— Cred că deocamdată să discutăm problema localului. Că dacă ministerul ne-a înfiinţat şapte clase, s-a bizuit că avem local nou, stărui Dragoş. Trebuie deci să facem tot efortul ca pînă la 1 octombrie, parterul să fie gata. Restul, la 1 decembrie. De văruit se preocupă tovarăşul Savu şi Margareta cu fetele de la cămin. Văpsitul cade în sarcina lui Porumbiţă. Pensule avem. Văpseaua trebuie cumpărată.

— Iau asupra mea grija văpsitului, ceru Virginia Hîrlea, silindu-şi soţul să holbeze ochii surprins. Porumbiţă să se îngrijească de lucruri mai grele. De pildă — ţigla.

— Ai dreptate, tovarăşă Hîrlea. Argeaua-i gata. Poimîine ţigla trebuie să fie aici. Eu voi umbla după teracotă şi după meşteri sobari.

— De unde bani pentru teracotă ? întrebă Hîrlea.

— Sînt prevăzute şapte sobe. Pentru celelalte, ce-om scoate din serbări şi hore. Pînă atunci, împrumutăm.

— Trebuie să aducem, neapărat, să şcolarizăm, da ! să şcolarizăm toţi copiii ! schimbă Hîrlea discuţia. M-am gîndit mult la această problemă capitală din reforma învăţămîntului. Zic aşa, şi ca mine vă rog să ziceţi toţi : nu ne trebuie ziduri goale ! Ne trebuie clase pline. Acesta va fi anul marii cotituri pentru în-

vățămîntul nostru. De aceea fiecare să se îngrijească întîi de recensămînt.

Şi, cît ai clipi, repartiză fiecăruia clasa de recenzat.

— Poimîine vă prezentaţi cu tabelele liniate frumos, în dublu exemplar. Nu, în triplu!

— Facem recensămînt ori construim local? întrebă plictisit Porumbiţă. Puneţi-vă de acord, domnilor, şi-apoi porunciţi executarea.

— Recensămîntul, ăsta-i lucrul cel mai important! aprecie Hîrlea. Copiii, cel mai preţios capital. N-am învăţat aşa la cursurile de îndrumare, tovarăşă exlectoră? Deci toate forţele în bătălia şcolarizării totale. Să fim stahanovişti! 100% şi chiar să depăşim... Pardon, nu se poate depăşi. Sîntem în clar, nu?

— Totuşi localul...

— In etapa în care ne găsim e mai importantă şcolarizarea. E veriga principală a situaţiei concrete de la noi! Vreau să mă prezint primul la inspectorat cu statistica. E o chestiune de onoare!

— Lucrăm ziua la clădire, iar seara la recensămînt.

— Sigur! Să scol oamenii din somn, bodogăni Porumbiţă. Să mă ia cu parul. De îndoctrinaţi ce sînteţi umblaţi cu capul prin nori.

— L-aş ruga pe tovarăşul director, interveni Dragoş solemn, să amîne recensămîntul încă trei zile, pînă terminăm acoperişul. Mi-e teamă să nu înceapă ploile.

— Nu amîn nimic! Eu aplic reforma învăţămîntului! Cine nu trece mîine dimineaţă la recensămînt, va suferi sancţiuni. Eu nu sacrific conţinutul de dragul formei! Eu vreau o cultură naţională în formă, socialistă în conţinut!

— Sînt de părerea lui Acatrinei, se rosti Savu.

— Tu, mă? Nu execuţi? Bagă seama! Nu mai înghit! Abia la cursurile de îndrumare am învăţat cît de vigilent şi de intransigent trebuie să fie un director. Deci, executaţi! Că de nu, raport — şi-afară! Sîntem sau nu în dictatura proletariatului?

— Miraj ori camuflaj verbal? întrebă Dragoş.

— Adică ? răcni Hîrlea subțire, subit sugrumat de furie.

— Adică, de ce nu vorbești dumneata deschis, tovarășe director ?

— Ce deschis ? Cum deschis, domnule ? Sînt ori nu sînt director la școala asta ?

— Tovarășe...

— Nici un tovarășe ! se dezlănțui, făcîndu-se întîi roșu, apoi vînăt de mînie. Și continuă, ca să nu-i dea vad lui Dragoș să apuce cuvîntul. Cît o să te mai tolerez și pe tine ? Îmi sapi locul prin cele mai diabolice mijloace. Vrei să te-nscăunezi director. Asta vrei ! Ei, află că asemenea porcărie nu se va întîmpla ! Nu ! pentru că eu nu dorm. Te-ai întins mai mult decît ți-e permis ! Ți-ai asumat răspunderi pe care nu le poți duce la capăt. Ai lucrat de capul tău și, iată în ce situație mă găsesc acum ! Eu, Anton Hîrlea, nu am unde deschide școala. Da ! Nu am !

— O să avem !...

— Unde ? Cum ? Cînd ? Că lucrările la școală nu mai pot continua.

— De ce ? suflă deznădăjduit Dragoș.

— Pentru că, stimate domn, s-au furat materiale ! S-a jefuit bunul poporului adăpostit în ograda școlii. La început am crezut că-s zvonuri. Calomnii. Dar am cercetat discret. S-au furat aproximativ zece metri cubi de scînduri, mii de cărămizi, cuie etc., din sudoarea poporului. Dumneata, domnule președinte al comitetului de construcție, știi ? Știi ori nu știi ? urlă Hîrlea.

Dragoș se ridică în picioare, drept, cătă țintă spre director cercînd să înțeleagă unde vrea să ajungă cu provocarea scandalului.

— Răspundem solidari...

— Nu ! Răspunde cine a semnat de primire. Ai semnat ? Răspunzi ! Cu capul ! Marxismul ne învață că tradiția principiilor sănătoase trebuie păstrată. Și eu am un principiu sănătos : să nu ajung la parchet ! Cinstea mi-i tot ce am mai sfînt pe lume ! Acuma,

iată, din pricina dumitale, mîine, poimîine, orice nespălat, orice neisprăvit ar putea bîrfi : directorul şcolii din Sohodor şi-a însuşit material de construcţie care...

— Ca să nu se zică, restituie imediat cele 25.000 de cărămizi ! ripostă Dragoş, vînăt de mînie, dar calm în ton, chiar ironic.

— Lasă-te de diversiuni deplasate. S-au furat materiale sau nu ?

— S-au furat !

— Atunci de ce nu te-ai adresat autorităţilor competente de resort şi de rigoare ? De ce ? In loc să denunţi faptul mîrşav şi ilicit al duşmanilor culturii, îi ascunzi, îi muşamalizezi ! Ţinteşti în mod nerevoluţionar la stingerea luptei de clasă. Te comporţi ca un împăciuitorist. Ştii cum se numeşte asta, domnule, în bun limbaj juridic şi politic ? Complicitate cu duşmanul de clasă ! Da, în cel mai fericit caz : com-pli-ci-ta-te !

Inălţîndu-se, glasul lui Hîrlea tună satisfăcut, duşmănos, rău. In odaie se cuibări o tăcere grea, speriată.

Dragoş se clătină, îşi duse mîna la tîmplă într-un gest de apărare. Dar cînd Anton Hîrlea dădu să pornească o nouă filipică, doborîtoare. Dragoş zîmbi, iar zîmbetul îl contraria atît de mult pe director că nu putu îndruga decît :

— Pe duşmanii şcolii... şi iconi poticnit, parc-ar fi călcat în gol.

— De mult pîndeşti clipa asta, tovarăşe director ?

— Cum ? Ce ? Ce pîndă ?

— Da. Şi ai ales bine momentul. Recunosc.

— Ce moment ?

— Acoperişul nu-i gata şi în orice ceas pot începe ploile.

— Eu ? Indrăzneşti ? Măsoară-ţi cuvintele, Acatrinei ! Te chem în judecată pentru ultragiu ! Eu care mi-am pus idealul şi toată puterea de muncă numai în slujba...

— O să aflăm noi, curînd, în slujba cui ţi-ai pus idealul. Deocamdată ai luat cărămida şcolii şi trebuie s-o dai imediat înapoi !

— Tu vorbeşti ? Tu care ai dărîmat şcoala veche şi ai irosit materialul ? Ştiai că ministerul nu îngăduie să se dărîme localurile vechi ? Localul nostru se putea repara. Politica partidului este să se construiască şcoli acolo unde nu sînt de fel. Ce ? Crezi că am să te iert c-ai dărîmat un local care...

— Ticăloşie ! strigă Margareta, ridicîndu-se în picioare. Savu veni lîngă dînsa. Hîrlea deveni palid şi fioros de încruntat. Îi juca o vînă albastră la tîmpla stîngă. Declamă, patetic, fără răsuflet :

— Îndrăzneşti tu, fosta mea elevă, să vociferezi împotriva directorului, împotriva celuia care ţi-a pus condeiul în mînă, împotriva apostolului care s-a jertfit şi ţi-a luminat mintea ? Îndrăzneşti ?

— Da, îndrăznesc ! Tocmai pentru că mi-ai pus condeiul în mînă ; m-am luminat şi pot să văd cine-i necinstit, viclean.

Trupul lui Hîrlea se zgîlţîi, se zvîrcoli, parc-ar fi intrat în el zece jderi. Căută ajutor roată, împrejur. Dar n-avu de cine să se sprijine ; Porumbiţă tăcea, năucit, prostit ; Savu îl privea cu ură. Aceeaşi ură citi şi în ochii Virginiei. Încolţit, lepădă brusc morga trufaşă şi scînci, gudurîndu-se sentimental, mieros :

— Margareta dragă, în legătură cu tine, eu am avut cele mai nobile intenţii, iar doamna Hîr...

— Antoane ! îl întrerupse Virginia, răstit.

— Intenţiile ţi-or fi nobile, dar de purtat te porţi mişeleşte.

— Aşa ? înăspri iarăşi tonul. De astea-mi eşti, fetiţo ? Cască ochii şi vezi că ţi-s director ! Şi oricît ai fi tu de îndoctrinată, tot te-azvîrl, da, te-azvîrl unde a-nţărcat dracu căţeii ! Suspend democraţia pentru douăzeci şi patru de ore şi mă descotorosesc de tine şi de complicele tău cu care-ţi faci de cap. Sfidaţi morala publică ! Ştie un sat întreg ! Eu am oamenii mei la minister care...

— Notăm acuzaţiile, insultele şi abuzul de putere, şi ne vedem de treabă — interveni Dragoş zdrobitor de calm. Tovarăşe Porumbiţă, mîine...

— Dacă aşa stau lucrurile, eu... eu nu mă mai amestec.

— Amestecă-te ! Că dacă s-au furat materiale, apoi s-au furat cînd dumneata aveai responsabilitatea şantierului.

— Acu' le-arunci în capul meu ? După ce m-ai silit să...

— Tovarăşi — căută Margareta Florea să liniştească spiritele — ne-am iuţit şi ne-am îndîrjit prea mult. Propun să încheiem orice discuţie şi să ne prezentăm mîine dimineaţă la organizaţia de partid. Să vorbim acolo. Mai calmi. Cu inima deschisă.

— Da, discut ! declară Hîrlea. Dar nu la partid, ci la inspectorat.

— Da, la inspectorat ! se alătură Porumbiţă ca un ecou.

— E vorba de un conflict intern în tagma noastră, adică în colectivul nostru şi chiar de-ar trăsni Cel de sus, nu mă înjosesc în faţa lui Cremene şi Damaschin, să mă judece nişte... Să spălăm rufele în familie !

— Partidul conduce ! Şi numai el ne poate ajuta.

— Vezi-ţi de caşul de la gură ! răcni Hîrlea, scos din minţi. Ce-i tot tragi cu...

— Au trecut zece ani de cînd mă sileai să-ţi spun „săru mîna". Acum sîntem colegi !

Hîrlea nu mai putu suporta îndrăzneala Margaretei. Trecu în altă odaie, furtună, trîntind uşa ; ferestrele se cutremurară, flacăra lămpii pîlpîi.

Porumbiţă îl urmă, de aproape, ca o umbră.

Petrescu se strecură afară, încurcat, mîhnit, înfricoşat.

Dragoş se alătură de Margareta, cuprinzîndu-i mîna.

— Iartă-mă că nu ţi-am luat apărarea.

— Dar nu de mine-i vorba !

— Ştiu ! Deci hai, hai la ale noastre...

In clipa asta, după aprigă luptă cu sine, Savu veni lîngă dînşii.

— Adică haideţi, zîmbi Dragoş şi, cu un gest stîngaci, dar deosebit de sincer, cercă să-l cuprindă pe Savu de umăr. Să... să acoperim şcoala. In seara asta sîntem trei ; mîine vom fi trei sute ! vorbi anume tare, ca să-şi facă singur curaj şi să-l audă directorul.

Din colţul ei, Virginia Hîrlea se repezi, o îmbrăţişă pe Margareta, o sărută pe amîndoi obrajii şi fugi în odaia ei.

Gestul Virginiei uimi pe cei trei învăţători. Ieşiră. Dar cînd ajunseră în cerdac, Hîrlea ţîşni furios, îl înşfăcă pe Savu de mînă şi-l trase înapoi, trîntind iar uşa.

Dragoş şi Margareta se priviră nedumeriţi.

— Ce-o mai fi şi asta ?

Coborîră treptele şi se-ndreptară spre şcoală.

In noapte, şantierul părea un haos de ziduri şi schele estompate. Se apropiară, strînşi alături, muţi. Pe şosea, Petrescu se depărta cu pas şovăitor ; parcă aştepta să-l strige cineva înapoi. Dar Dragoş şi Margareta nu găsiră în ei puterea să-şi cheme un prieten. Parcă aveau inimile prinse în cleşte. Se simţeau singuri, răpuşi. Privind cum se desena în apa întunericului acoperişul gol, ca o rană imensă, Dragoş şopti :

— De ce s-o fi dezlănţuit ?

— Are ce-l teroriza pe Savu. Ce metode, Doamne...

Le tremura glasul de ciudă. Işi cuprinseră mîinile ca să nu doboare singurătatea ce se lăsa în jur, ca un hău în inima nopţii.

— Ia, parcă se aude ceva.

Işi ascuţiră amîndoi auzul. Părul Margaretei foşni mătăsos pe umeri. Un cocoş cîntă, departe, vestind miezul nopţii.

— In spatele şcolii, paşi...

Dragoş sări şanţul şoselei. Ocoli varniţele, stivele de cărămidă, schelele. Zări o umbră fugind :

— Hoţii ! Săriţi !... Hoţii !

Zidurile goale răsunară în noapte deznădăjduit de tare, ca niște stînci lovite de chiot. Furnicată de teamă, Margareta alergă spre primărie. Chițcop țîșni din casă desculț, șuieră și alergă pînă în fundul livezii cu cîinii după el :

— Puneți mîna pe ei ! Hoții ! Hoții !

Surprins, hoțul lepădă povara din spate și o împunse la fugă iepurește. Sări peste gardul din fundul ogrăzii, coti la dreapta, ocoli livada lui Chițcop, se hărăți cu cîinii vecinilor și se mistui în întuneric, departe.

Aprinzînd chibrituri, străjerul primăriei adus de Margareta găsi pe urma hoțului un sac cu ciment, spart.

— Uite, domnule, cum... bodogănea Chițcop, gîfîind, de dincolo de gard. Ce-o vrut să fure, dom' Acatrinei ? Cîinii mei l-or cam flocăit o leacă. Da'... cine dracu'-o fi fo' ?

A venit și Marcu Damaschin care era de servici la organizația de partid. A apărut și Hîrlea, foarte alarmat :

— Uite, domnule ! Ce crimă ! Bunul obștesc... Unde-i străjerul ? Președintele comitetului de construcție e membru de partid, dar e lipsit complet de vigilență. E un gură-cască ! Da, un gură-cască !

În zori Hîrlea a plecat din sat. A lipsit cinci zile. Cînd s-a întors, școala era acoperită. S-a arătat foarte fericit :

— Bravo, Acatrinei ! Felicitările mele. Fac mea culpa.

Și pentru că Dragoș îl privea sceptic, Hîrlea urmă :

— Autocritica asta arată cît de dialectic am devenit, cît de bine și de sincer m-am pus și eu pe... linie.

Dragoș nu-i povesti cît de greu i-a fost să mobilizeze oamenii. Nu-i povesti, mai ales, că s-a folosit de numele directorului, ca ultim argument, ca să-i aducă la munca obștească.

9. Adăpostită într-o tufă de lozie, Brînduşa îl urmărea pe Vichentie cum reteza spinii cu pleasna harapnicului. Înţelegea că se închipuie într-o luptă cu duşmanii. Deodată, băiatul opri la jumătate rotirea harapnicului, se apropie de un spin şi-i privi floarea cu luare-aminte.

— A, o albină! îl auzi Brînduşa şoptind. Iote cumu-i albina: culege miere şi din spini. Cruţ floarea. Dar sămînţa o ard.

Crănţănind între dinţi o frunză amară de lozie, Brînduşa compară în sinea ei pe Ciocîrlan cu Vichentie. Cel dintîi calcă grîul, scutură poamele, dă cu pietre în paharele de la telegraf, ucide puişorii de ciocîrlie; Vichentie, dimpotrivă, îngrijeşte păsărelele şi nu ţi-ar strica un cuib pentru nimica în lume; el nimiceşte doar spinii.

Tîrînd biciul pe iarbă ca un şarpe, Vichentie porni la vale, spre pîrău. Pe-ntinsul imaşului, căldura mai juca încă vălurele, săltînd pînă la vîrful tufelor de măceş. Vichentie trecu pe lîngă lozia unde sta ascunsă Brînduşa. Trăgea cu coada ochilor cînd spre Ciocîrlan, cum se scălda în ştioalna de sub plopul trăsnit, cînd spre ghetele lăsate pe mal. De vreo lună, aşa îl purta tată-su pe Ştefan: cu ghete, ca flăcăii. Lui Vichentie îi sclipeau ochii aprinşi, lucioşi, ca la bolnavi; şoptea ceva, în legea lui.

„...Vrea să fure ghetele" îngheţă inima Brînduşei.

Băiatul se opri în dosul răchiţii bătrîne, scorburoase, cu ramurile plecate spre faţa apei. Nu mai privea spre ghete: asculta cum chiscuiau vrăbiile. Deodată, gîtul i se lungi, i se lungi tare de tot, ca la un melc cînd vrea să urce. Suflarea i se opri. Părul roşu şi sîrmos i se zbîrli. Ochii îi scînteiară nu de lăcomie, ci de bucurie luminoasă. Brînduşa răsuci şi ea privirea spre ramurile unde ciripeau, molcom, vrăbiile asemenea femeilor adunate la poartă, cu furca în brîu.

— Măi băieţi, măăăi! şopti prelung, şuierat, Vichentie. Uite iar vrăbiuţa albă!

Glasul avea ceva ciudat, sălbatic, dar şi negrăit de blînd, de bun.

Băieţii se speriară, totuşi, părăsiră scăldătoarea şi împînziră prundul spre malul celălalt, în fugă, aşa goi cum erau. Ridicat în genunchi, porcarul arăta cu degetul spre răchită :

— Uite vrabia albă, măi !... Veniţi ! Veniţi !

— E nebun ! răcni Ciocîrlan — feriţi-vă de el !

— Chiorilor ! Este o vrabie albă ! Iuha ! chiui Vichentie, vesel.

— Uite-o !... suspină Brînduşa, răpusă de emoţie, cînd înţelese că, în stolul vrăbiilor, se află în adevăr, una albă ca omătul.

Cînd îl văzură înălţîndu-se voinicește cu harapnicul în mînă, copiii se tupilară ca potîrnichile, în dosul malului, sub tufe de lozie.

Brînduşa nu îndrăzni să iasă din adăpost, la Vichentie şi bucuria era cam prea sălbatică. Nu cuteză să se ridice, să-l ia de mînă şi să-l ducă la Dragoş Acatrinei, să se îngrijească de dînsul aşa cum Margareta Florea se îngrijea de liţa Ioana. Poate învăţa chiar carte. Vichentie ar trebui să fie în clasa a patra. Chiar azi mamă-sa îi spusese : „Tu, Brînduşa, eşti frate de botez cu Vichentie : v-o muiet popa în aceeaşi apă !“

Brînduşei nu-i venea să creadă că văzuse vrabia albă. Nu-i venea să creadă şi mai ales se temea să spună.

10. Uşurel, să n-o simtă ciinele care dormea în poiată, Ioana se strecură în ograda lui Damaschin. Ciocăni cu buricele degetelor în uşă şi intră. Şopti bună dimineaţa. Se aşeză pe laiţă, în faţa Margaretei. Îşi ridică broboada mai sus şi întrebă :

— Mata şi cînd te piepteni citeşti ?

— Vreau să cîştig timp, surîse învăţătoarea, ferind cartea într-o parte. Era odihnită, strălucitoare. Glasul cristalin, proaspăt. Părul lucios se vălurea sub dinţii pieptenului. Ce s-a întîmplat, Ioana ?

— Aseară, în poartă la Năstasă, Varsavia spunea c-o să luaţi la şcoală toţi copiii. Şi pe cei din Ţiganca, aşa cum sînt : goi, desculţi, aşa o să-i tîrîţi pe frig, pe ger, pîn-o da o bolişte-n ei şi-or pieri ca muştele.

— Va să zică ne-atacă din toate părţile !

Ioana îndreptă privirile spre fereastra cu muşcate pe unde pătrundeau zorile.

— Domnişoară, dacă află cumnatu-meu că vin la mata, că învăţ carte, mă taie cu toporul.

— Cît ai să te mai temi de el, femeie ?

— Cît o să-i mai aud de nume.

Indată după plecarea Ioanei a bătut în poartă Ion Aldiş, primarul.

— Domnişoară învăţătoare eşti repartizată să faci paza la marginea satului, lîngă ulmul Ilincăi. Misiunea : opreşti atelajele să nu treacă spre Valea Rece, grăi parcă şi-ar fi amintit c-a fost sergent în armată.

— Eu ?

— Da ! Toţi învăţătorii sînt concentraţi pentru campania de însămînţări. Ordin ! Intorci oamenii înapoi, la arat. Nimeni n-are voie să iasă cu căruţa din sat, pînă nu terminăm arătura de toamnă.

— Eu am treabă la şcoală. Trebuie să pregătesc varul, să...

— Eşti repartizată s-ajuţi la campania de însămînţări !

— Dar nu să fac strajă la răscruce !

— Refuzi ? Bineee... Chiar acum telefonez la prefectură ! Plecă furios ; dar se opri în poartă : Eu te sfătuiesc să-ţi îndeplineşti misiunea. Aşa-i ordin.

Margareta alergă la Dragoş ; plecase, de la ora patru, să păzească bariera dinspre oraş ; la fel Savu

şi Petrescu. Se resemnă, aflînd că Hîrlea propusese, iar Cremene şi primarul acceptaseră ca învăţătorii să ajute, în acest chip, campania de însămînţări.

— Putem noi refuza ordinul partidului ? In situaţia concretă, veriga principală — campania de însămînţări ! Sîntem supraaglomeraţi, dar ce să facem ? Nu uitaţi însă nici recensămîntul !

Patru zile au pierdut învăţătorii din Sohodor, păzind barierele. Abia în a cincia zi Dragoş a putut pleca la oraş, să aducă la cunoştinţa inspectorului abuzul organelor locale.

— Ce să fac ? Aşa au ordin primarii, de pretutindeni, nu numai cel din Sohodor, remarcă inspectorul-şef, netezind cu dreapta o foaie din dosar, iar cu stînga aşezîndu-şi cele cîteva fire de păr de pe chelie.

— Bine, dar e absurd !

— Spune-le-o celor de la partid. Dar bine că te văd : te sfătuiesc să nu te mai certi cu Hîrlea. Eşti tînăr, tovarăşe Acatrinei, eşti om cu vederi largi, eşti membru de partid. De la dumneata aşteptăm multe pentru îmbunătăţirea atmosferei în şcoala din Sohodor. Ori dumneata ce faci ? Provoci diversiuni, discordie, zavistie, scandaluri în cancelarie. In şcoala nouă trebuie să domnească armonia. Numai aşa veţi descoperi cine a furat materialul. Altfel, vom lua măsuri împotriva dumitale. Şi ne vom adresa parchetului. Bagă seamă ! Hîrlea-i om verificat. Noi avem încredere în el. Deplină încredere. Nu-i împiedica, prin ambiţii prosteşti, de a forma un colectiv tare, sănătos, în şcoala lui pe care o conduce cu pricepere.

Abia pe drum a înţeles Dragoş cît de mult l-au surprins şi cît de adînc l-au rănit cuvintele inspectorului. Nu s-a mai dus la judeţeana de partid, cum plănuise. Nici în oraş n-a mai rămas, cu Ion Axinte, să tîrguiască vopselele. A pornit pe jos, singur, spre sat. Parcă anume, ca să-şi dea seama şi mai clar cît de singur era. Se acuza că prea le-a luat în piept pe toate. Hîrlea-i tare, are oamenii lui. Dacă-i stă în cale, îl zboară din Sohodor. Şi dacă-l scoate din Sohodor, îl

desparte de Margareta. Vrea să aducă pe Mircea şi poate chiar să-l însoare cu... Nu ! Cum să fie principial cu asemenea oameni, care-l lovesc în ce are mai scump ? Viaţa-i un compromis stupid... Se ruşina simţindu-se năpădit de laşitate ca de o otravă vîscoasă, dar nu se putea descotorosi de ea. Şi se scuza cu constatarea neaşteptată că, în fond, dacă inspectorul, şeful lui, avea încredere în Hîrlea, nu mai era nimic de făcut. Trebuia să se cuminţească. Altminteri... Poate dacă n-ar fi îndrăgostit, s-ar fi aruncat în luptă cu toate armele. Dar aşa... Mircea Hîrlea îi ia şi postul şi... Să lupte ? Era ridicol să se bată singur cu toţi. Ştia că nu-i nici abil, nici intrigant. Pe cînd Hîrlea avea arta intrigilor şi a prefăcătoriei în aşa de înalt grad, încît tot ce spune el pare adevărul cel mai curat.

Astfel, în acest început de luptă cu Hîrlea, Dragoş căzu repede înfrînt. Era aşa de dezamăgit, că nici Margaretei nu îndrăzni să-i spună ce părere are inspectorul-şef despre director. Dacă Hîrlea ar fi aflat ce-i în sufletul lui ar fi exclamat: „Knoc-aut, tinere!"...

11. In zilele cît a stat la barieră, Margareta a discutat cu mulţi oameni, a citit, a scris directorului cursurilor de îndrumare, povestindu-i ce se petrece în Sohodor şi cerîndu-i sfatul, a ajutat-o pe Irina să parcurgă în întregime materia clasei a doua, a stat mult de vorbă cu Tasia lui Mîndrilă şi a înţeles ce fel de viaţă duc în casă. Apoi, cînd a aflat că a venit Tiron, nu s-a lăsat pînă n-a organizat o şedinţă cu toţi învăţătorii la organizaţia de partid.

— A venit anume, să ne judece ? a zîmbit ironic Hîrlea. Bine. Mă supun.

Dar peste un ceas s-a întîmplat să-l cheme, prin telefon, inspectorul-şef însuşi. A înhămat repede calul la docar şi a plecat.

Rămas fără tutore, Porumbiță s-a așezat în pat, bolnav.

La ședință a asistat și un delegat de la județeană: un muncitor negricios, cu mustață scurtă, cu ochi mici, cu un semn în obrazul stîng. Acatrinei a prezentat un raport asupra mersului lucrărilor la școală. Cei care au luat cuvîntul la discuții l-au acuzat, întîi, c-a plecat la cursurile de îndrumare fără a lăsa un om de nădejde în loc.

— În ce privește mobilizarea oamenilor — a arătat apoi Tiron — am greșit cu toții. Am crezut că dacă ieșim cu lopata în spate și pornim în frunte, la lucru, gata! satul ne urmează. Am crezut așa și nu ne-am organizat mai temeinic, mai adînc. N-am folosit mai mult nici căminul cultural, nici organizațiile de masă. N-am îmbinat lucrurile. În fapt, n-am văzut decît clădirea, zidurile. Trebuia să vedem mai ales oamenii care înalță aceste ziduri.

— Cum puteam face toate o dată? întrebă Dragoș, învrăjbit.

— Distribuind rațional munca, tuturor.

— De ce, în raport, tovarășul Acatrinei a trecut așa de fugar asupra atitudinei lui Hîrlea din ultimul consiliu pedagogic și asupra provocărilor lui Mîndrilă și Lungu? întrebă Margareta Florea. De ce n-a povestit tovarășul Acatrinei că, într-o noapte, el însuși a surprins un hoț furînd ciment?

— Cunoașteți precis ce materiale s-au furat? clipi des din ochii mici și iuți delegatul județenei.

— Am măsurat scîndurile, împreună cu tovarășul Cremene, grăi plictisit Dragoș. Lipsesc cam trei metri cubi din materialul pentru dușumele și doi metri cubi din scîndurile pentru uși și ferestre. Am să le pun la loc. Cînd cumpăr scîndurile pentru clasele de la etaj și pentru cerdac...

— Ce-nseamnă „am să le pun la loc"? Dumneata le-ai furat?

— Nu. Dar... deocamdată n-am ce face.

— Ce-ai întreprins ca să afli tîlharii?

— Nimic serios.

— De zece zile căscăm gura cu toţii ! strigă furioasă Margareta Florea. Asta facem. Rîd duşmanii pe sub mustaţă de noi.

— De ce nu-i denunţi tu, dacă le cunoşti şi mustaţa ? se'nfurie Dragoş, fără rost. — Doar n-o s-o bănui pe Varsavia Bour...

— Pe Varsavia poate nu, îl întrerupse Margareta, îndurerată. Dar pe Lungu ori pe Chiţcop, da ! Intr-o zi mi-a spus Ioana că...

— Fleacuri ! Chiar în seara aceea a adus o căruţă de lemne din coasta Măgurei.

— Da ? Intr-o zi spuneai : „Inconjuratu-ne-au tauri mari şi graşi". Acum vorbeşti parcă i-ai apăra. De ce nu te întrebi : unde-s şi directorul şi Porumbiţă ? De ce fug de analiza muncii în faţa partidului ? Eschivarea lor nu ţi se pare suspectă ?

— Ba da. Dar, inspectorul are deplină încredere în Hîrlea.

Citeva clipe apăsă o tăcere grea. Fitilul lămpii sfîrîi încet şi un colţ de flacără începu să afume burluiul. Tiron aprinse o ţigară, sugînd foc din lampă.

— A spune că Hîrlea unelteşte împotriva şcolii — reluă Acatrinei — înseamnă a porni cercetările pe o pantă greşită. Hîrlea trăncăneşte mult. In fond însă vrea şi ne ajută să facem şcoala. Bineînţeles, dacă se poate împăuna cu gloria succesului. Şi pentru că are impresia că eu îi întunec această glorie, se repede împotriva mea. E o ceartă, un conflict personal. Ţine grozav de mult să rămînă director. Şi-i convins că numai dacă termină şcoala la vreme şi dacă mă înlătură pe mine poate să-şi păstreze postul. Ieşirea turbulentă la ultimul consiliu pedagogic o pun pe seama invidiei ce-l roade şi a dorinţei de a-şi aduce feciorul în Sohodor, în locul meu. Nu duşmăneşte construcţia şcolii, ci pe mine mă duşmăneşte. Dacă nu ţinem seama de ambiţiile, de interesele lui, în mod inutil ni-l facem adversar, adversarul tuturor. Şi n-avem nici un interes.

Savu şi Petrescu erau de aceeaşi părere, bucuroşi, de altfel, că chiar Dragoş propunea menajarea directorului. Pe ei îi îngrozea orice luptă deschisă cu dînsul.

— Să nu-l zădărîm.

— Tovarăşe Acatrinei, ţi-i teamă de director? întrebă delegatul judeţenei, bătînd uşurel creionul cu buricele degetelor.

— Da. Toţi ne temem de el. Toţi!

— Asta aşa-i! luă cuvîntul Margareta. Dar ai fost apostrofat de Mîndrilă şi de Lungu; de ce nu ceri ajutorul partidului? De ce eşti trufaş şi nu stai de vorbă cu aceşti oameni?

— Te rog nu aduce în discuţie nişte incidente stupide, fără semnificaţie, se înverşună Dragoş împotriva Margaretei.

— Intîi nu mă întrerupe. Al doilea află c-am vorbit cu unele femei care... Am aflat lucruri interesante. Am să le comunic biroului de partid. Cheia acestei afaceri e la Varsavia. Ea împinge femeile, adică jumătate din sat, împotriva şcolii. Dar noi nu ştim despre Varsavia decît că-i arţăgoasă şi influenţată de Andronești.

— Acu' şi pe asta mi-o mai arunci în spate? Mi-am cerut iertare. Vrei să-i cad în genunchi?

— Te-nfurii de pomană, şi nu vezi că sîntem indolenţi. Strigăm că sîntem singuri. Dar întreb: cum îi ajutăm noi, cei trei care am făcut cursurile de îndrumare, pe ceilalţi colegi?

— Dar ce? Sînt infirmi mintali? se burzului Dragoş rău de tot. Să citească singuri, că doar nu-s analfabeţi!

— Starea lor morală, mentalitatea lor e mai rea ca o infirmitate. Şi nu-i vorba numai de citit. Ci-i vorba de a ni-i simţi alături. L-a smuls Hîrlea pe tovarăşul Savu de lîngă noi. Zis-am noi ceva? Nimic. Ne-am izolat de dînşii, fudui parcă de cîte ştim. Cînd

cercăm să ne apropiem de oameni observăm că ne lipsește căldura sufletească necesară prieteniei. De ce? Spune: știm noi ce-l doare pe tovarășul Petrescu ori Savu? E meritul lor că în seara asta sînt aici. Dar e marea noastră vină dacă, acum cîteva seri, ne-am simțit singuri. Hîrlea ori i-a alungat ori i-a smuls pur și simplu de lîngă noi!

— Ai dreptate!... exclamă Tiron fără voie. Ai pus degetul pe una din răni.

— Deocamdată asta am avut de spus. Și închei: stînd numai în defensivă, pierdem bătălia. Că aici e vorba de o bătălie aprigă. Și nu cred că egoiștii înfumurați ori fricoșii sînt buni comuniști, în stare să cucerească victoria. Nu pot să cred asta!

Lampa sfîrîi, trimițînd un colț cu cîteva scîntei ca un avertisment spre capătul burluiului. Tăcerea apăsă cîteva clipe, pînă luă cuvîntul delegatului județenei:

— Tovarășa Florea are dreptate. Aici la voi, deși sînteți atîția oameni buni, dușmanul este totuși în ofensivă. S-ar putea ca acei care lipsesc dintre noi să țină ședință în altă parte. Cu toate aparențele, pînă acum treaba a mers mai mult rău decît bine. Vina principală este, fără doar și poate, a tovarășului Acatrinei. E membru de partid, dar nu vine la partid, nu informează și nu cere ajutor partidului. Îl cocoloșește pe director pentru că se teme de el... Dacă vrei în adevăr ca școala să fie gata, tovarășe Acatrinei, dacă vrei să aduci toți copiii la școală și să începi munca de alfabetizare, apoi să-ți aliezi tot satul și să nu-i mai cruți pe dușmani.

Dragoș încleștă fălcile și tăcu. Cuta dintre sprîncene i se adînci. În măsele prinse a măcina neînțeleasă mînie.

La sfîrșitul ședinței, plecă de-a dreptul acasă. Se socotea nedreptățit, jignit. Îi învinuia pe toți de ingratitudine. Nu i-au recunoscut munca. Își închipuiau poate că zidurile astea s-au ridicat singure, la semnul

baghetei magice. În schimb, defecţiunile le-au turnat, cu ghiotora, numai în capul lui. Toţi ceilalţi s-au spălat cu isop. Un bleg ca Savu care n-a făcut nimic era luat în braţe : martir al egoismului comuniştilor... Iar el ? Şi cine a dezlănţuit critica necruţătoare ? Tocmai... Se cutremură ca de-o descoperire înspăimîntătoare : va să zică nici iubit nu era... Pentru dînsa a fugit la cursuri şi-a lăsat totul baltă. Şi ea... Nimic nu înţelegea din inima lui. Atîta ştia : şcoala ! O monomană, iar el, un dobitoc care se topea de dragoste pentru...

Sta în mijlocul camerei ca tăhui. Îi vîjîia liniştea în urechi ; îl frigea durerea în inimă. Tresări : bătăi în uşă ?

— Dragoş, de ce-ai fugit ? Vreau să stăm de vorbă.

— Am vorbit destul în şedinţă. Ajunge !

— Dragoş, des...

— N-am nevoie de supliment de... critică !

— Dragoş, de ce mă ţii la uşă ?

— Du-te şi te culcă. Mîine avem treabă ! şi se trînti în pat.

Margareta şovăi citeva clipe. Parcă abia acum măsura întîi adîncimea dragostei pentru dînsul. Cu inima strînsă de durere şi dezamăgire se întoarse spre casă. Pe drum se răzgîndi. Tocmai pentru că-l iubea pe Dragoş, pentru că-i era dragă şcoala şi se cutremura de marea ei însemnătate, nu trebuia să se lase. Ferindu-se de cîinii lui Năstasă, coti spre casa lui Tiron. Îi tremura inima că n-o să-l găsească. Dacă s-ar întîmpla aşa, gîndea să se ducă la moară şi să stea de vorbă cu moş Pintilie pînă în zori. Ce multe ar fi avut să-şi spună în seara aceea. „Dragoş, prostule, de ce nu înţelegi că dragostea mă îndeamnă să fiu aspră cu tine ?“

In poartă, secretarul discuta cu Iorgu Cremene. Nu se miră văzînd-o pe învăţătoare.

— Te felicit ! Ai pus bine problema.

— Mă doare că Dragoş nu înţelege, că mai are încă multă ţîfnă şi panapon, cum zice el însuşi.

— O să-i prindă bine scutărătura şi-o să înţeleagă el, curînd, cîtă dreptate ai avut.

— Am venit să întocmim un plan nou de muncă pentru şcoală. Cîteva zile, Dragoş o s-o facă pe ursul în bîrlog. Or, lucrul la şcoală trebuie să continue.

— Vroiam să fur un ceas două de somn, că poimîine am seminar. Dar dacă trebuie, să lucrăm.

— Te duce Toderiţă cu căruţa mea, se oferi Cremene. Mai dormi pe fîn, pînă la gară.

Intr-un ceas au întocmit un plan larg, repartizînd munca pentru fiecare învăţător în parte.

— Gîndeşte-te, tovarăşă Margareta, cum să organizăm femeile, i-a spus Tiron la despărţire. Eu mă întorc la 1 octombrie. Preocupă-te de Varsavia Bour; n-o neglija, auzi ?

Liniştea, siguranţa, temeinicia la lucru, tot mai proprii lui Tiron, aveau asupra Margaretei efect de balsam. Era mult deosebit de cel dinainte. Şi regreta că Dragoş se transformă greu.

La întoarcere îi găsi pe Savu şi Petrescu pe bancă, în faţa casei lui Damaschin.

— Te aşteptam, Margareta. Ne-am dus la Acatrinei şi-a refuzat să stea de vorbă. E furios... Noi vrem să lucrăm mai mult pentru şcoală.

— Aveţi dreptate ! Hîrlea v-a ţinut intenţionat de-o parte.

— N-are nici o vină clădirea cea nouă că noi sîntem nişte... da, nişte nevolnici, iar Dragoş o fire mai rece decît ne-ar conveni nouă... zîmbi Savu.

Margareta le expuse planul cel nou.

— Îţi mulţumim că nu ne laşi să...

Cu toate că nu dormise decît două ceasuri, răsăritul soarelui o găsi pe Margareta în cerdac, odihnită, proaspătă, zglobie. Se aşeză cu acordeonul în prag şi începu să cînte, încetişor, s-o audă parcă numai Dragoş.

Din cerdacul lui Cremene, Dragoș înțelese sensul cîntecului. Și, oricît de mohorît era, tot se trezi fredonînd în gînd :

Dar eu din brațe-i m-am desprins
Și l-am certat și l-am împins,
Dar n-am făcut-o dinadins
Și rău cc-mi pare acum.

O undă de bucurie curată, luminoasă ca răsăritul, îi umplea inima : inima în care, toată noaptea, dospise mătrăgună...

Prin dialogul melodiei și Margareta se destăinuia lui Dragoș :

Om bun ca dînsul nimeni nu-i
Și pentru o vorbă rea ce-i spui
El toată ziulica lui
Muncește supărat.

Și la amîndoi, în văpaia răsăritului, li se încețoșară privirile.

Cînd melodia se stinse, Acatrinei se scuturâ de păienjenișul vrajei. „N-am nici un dram de demnitate. Sîn un naiv iremediabil!"

In ziua aceea și în cele următoare nu s-a dus la școală ; n-a stat de vorbă nici cu învățătorii, nici cu oamenii ; a rătăcit pe Măgura, s-a plimbat singur ori cu Vucu Miron pe malul iazului ; a pescuit cu undița alături de moș Neculai Mancaș, mohorît.

12. — Te-au cam zolit, nu ? In ședință ? Săracu ! îl compătimi cu o întrebare mieroasă, a treia zi cînd l-a întîlnit în ulița Ciocîrlanilor. Sărac de tine ! Ce zavrac ți-au tras, pe nedrept ! Dacă eram eu acolo, nu se întîmpla asta... Și cît te doare nedreptatea... Își

bat joc, da, ăsta-i cuvîntul : își bat joc de devotamentul tău, de munca ta, de cinstea ta. Dar nu mai găsesc ei un comunist ca tine, de-ar rupe șapte perechi de opinci de fier căutînd.

— De unde știi că...

— Ei, am eu antenele mele. Îți mulțumesc că mi-ai luat apărarea. Te-ai convins că sînt un democrat sincer. Iubesc școala și satul. Sînt devotat misiunii de pionier al culturii noi, legată de popor, națională în formă, socialistă în fond. De aceea să facem pace. Ne-am cam ieșit din cuc, atunci, amîndoi. Și fără motiv serios. Ai dreptate : cînd ai, ai ! Să nu ne mai mîncăm între noi. Să ne menajăm. Sîntem intelectuali, oameni culți, învățători ! Nu ne pretăm la intrigi și meschinării, care pot slăbi unitatea de luptă a tagmei noastre. Păcat că Florea... O iubești ? Lasă-te păgubaș. E-o denaturată. Nici un pic de feminitate. De cînd a venit de la Predeal, numai școala și iar școala. Dacă n-a putut-o cuceri Porumbiță, ăsta care a dat gata învățătoarele și preotesele de pe-un județ... Las-o pe seama lui Mircea ; el e mai expert în materie. Într-o lună o dă la brazdă. Ce-am făcut eu din Virginia, face și el din țigăncușa asta plină de draci ; altminteri ce-i al ei, e al ei...

Acatrinei tăcea ; doar vinele la tîmple i se umflau și i se zbăteau ca niște pui de șerpi călcați pe cap. Cînd vru să răspundă, apăru Cremene în uliță și-l pofti la partid. Îi prezentă pe tovarășul Ene Mîndruț, de la regională.

— Va lucra cu noi mai multă vreme.

Dragoș cercetă atent chipul aspru, hotărît al muncitorului și nu-i plăcu. Avea acum nevoie de un om îngăduitor și nu de unul dîrz, neînduplecat. Dar vorba simplă și glasul cald al lui Mîndruț dezmințiră prima impresie.

— Te știu de la prietenul meu Mihai Florea, tovarășe învățător. Lucrăm amîndoi la „Steagul Roșu".

Discutară mai bine de un ceas despre treburi de partid. Apoi, porniră prin sat. Intrară în ogrăzile oa-

menilor. Sfătuiră mai ales despre rodul ogoarelor, despre neajunsurile în munca agricolă.

Insera.

— Dacă n-ai unde dormi, în camera mea am două paturi, propuse învățătorul, bucuros că nu va mai fi singur.

Își împărțiră pe din două bucatele, se așezară în pat și continuară discuțiile. Ene Mîndruț era trimis să pregătească satul Sohodor pentru întemeierea uneia din cele dintîi gospodării colective.

— Te-am descusut cam mult — încheie Ene Mîndruț, cînd auzi cocoșii cîntînd de miezul nopții — dar n-am încotro. Nu pornesc la drum pînă nu-mi cunosc tovarășii. Acuma zic că încep a te cunoaște. Mîine dimineață te duci și vezi ce plan au întocmit la școală și continui lucrul. Te duci la Florea și iei planul. Personal, înțelegi ? Fără ajutorul învățătorilor ne va fi greu să pregătim terenul pentru socializarea agriculturii. Și eu cred că dumneata ai dreptate : să fim atenți cu Hîrlea ; satul este încă sub influența lui. Intîi pentru că-i om iscusit în șurubării, apoi pentru că oamenii se desprind greu din vechile obiceiuri, de vechii stăpîni.

13. Nu se duse acasă la Margareta, ci așteptă să vină ea pe șantier.

— De ce-ai părăsit lucrul, tovarășe? întrebă ea, în șagă.

Dragoș nu răspunse, ci-i întoarse spatele și plecă. Îl durea inima, îl înăbușeau părerile de rău, dar nu se putea purta altfel.

Hîrlea în schimb se agita, fericit. Făcea zgomot în jurul lui. Striga la Porumbiță s-audă toată lumea cît de preocupat, de zelos este :

— Luntre şi punte, Porumbiţă, trebuie să deschid şcoala la timp! M-am legat pe cuvînt de onoare faţă de inspectorat. Şi eu îmi ţin cuvîntul. Eu nu-s ca alţii să făgăduiesc şi s-o las baltă. Să fim dialectici şi să ne pliem după împrejurările concrete, să folosim legile obiective ale societăţii. Avem două odăiţe închiriate? Mai închiriem două. Nu ştiu încă unde-o să pun cancelaria. Mut băncile chiar mîine. Ornăm frumos, cum am învăţat la cursurile de îndrumare. O să-ţi fac nişte clase ca nişte sorcove... In noul local, m-am lămurit: nu se mai poate!

— Ba se poate, tovarăşe director! se împotrivi Margareta.

— La îndrumare am învăţat că a confunda posibilul cu imposibilul, a încerca să dai imposibil drept posibil şi invers, posibilul drept imposibil este o poziţie, o metodă burgheză, reacţionară, o frînă în drumul spre progres. Nu se mai poate termina şcoala anul acesta. Categoric! Aşa păţeşte cine să se ia după fantasmagorii. La clasele a cincea — a şaptea am renunţat!

— De ce?

— Iaca aşa!

— Fără să ne întrebi pe noi, fără să te consulţi cu organizaţia?

— O trăsătură principială a dialecticei — înlănţuirea dintre fenomene — ne arată că de vreme ce n-avem clădire, adică baza materială, nu putem avea nici şapte clase, adică suprastructura. Am rugat inspectoratul să le treacă, deocamdată, asupra altei şcoli, mai încăpătoare, mai norocoase... Du-te Porumbiţă şi spune tuturor, şi mai ales lui Acatrinei, să-mi aducă recensămîntul. Altfel îi raportez la inspectorat.

Peste un ceas, Acatrinei s-a prezentat cu recensămîntul clasei a treia.

— Ai stat de vorbă personal cu fiecare părinte?

— Nu; nici nu-i nevoie.

— Refuz un tablou nedemocratic! Un tablou din burtă! Sînt împotriva birocratismului. Situația exactă a fiecărui elev: asta să-mi aduci! Înțelegi? La cursurile de îndrumare am învățat...

Dragoș își luă tabloul și plecă, fără cuvînt. Se plimbă, citind, pe malul Sohodorului. Cînd se întîlni cu Savu și cu Porumbiță, discută, glumi, ironiză noul vocabular „pe linie" al directorului.

— Te-ai pus în grevă, Dragoș?

— Nu. Altora mai vrednici locul meu îl las...

— Mă uit la tine și văd că Margareta are dreptate: fioros de rău îți pare că te porți așa. De ce te-ai certat cu ea?

— Nu m-am certat cu nimeni. Lăsați-mă-n pace!

Porumbiță rămase cu gura căscată, înfricoșat de-un gînd subit înfiripat în el; „Să încerc încă un «asalt», să folosesc «criza», legile obiective, cum zice directorul"...

14. Făcea tot efortul să mascheze, să pară sigur de sine; dar rar om încurcat și zăpăcit ca învățătorul Aurel Porumbiță în acele zile. Șoptea către Savu, în cancelarie:

— O făcea Acatrinei pe grozavul. Și uite ce repede l-a pus Hîrlea la pămînt. Ai procedat bine că nu te-ai răsucit cu totul către... Hîrlea-i tare, mă băiete! Tu... tu ce zici?

— Nimic.

— Ai dreptate. Oamenii sînt ca iedera ori ca mătasea broaștei: se agață de o tulpină solidă or se clatină după voia șuvoiului. Etica ne cere să avem personalitate. Dar acum, cînd toate s-au răsturnat, îți mai poți permite să... Ar fi un lux primejdios. Eu mă uit la Hîrlea: s-a pus pe linie mai ceva ca un ilegalist. Om deștept!

— El are etica lui, proprie : etica mîţei care oricum o arunci cade tot în picioare.

Surîsul lui Savu îl descumpăni pe Porumbiţă şi mai rău. In cerdac, îl întîmpină Domnica :

— Faceţi iar numărătoarea copiilor ?

— Iar !

— Nu-i bine, dom' Aurel, nu ! Prea siliţi lumea, prea o-nghesuiţi cu şcoala. N-are omul răgaz nici să răsufle ; şcoală şi iar şcoală. Am auzit că Floarea l-o scris şi pe argatul lui Chiţcop. Păi se poate ? Toată lumea ştie că-i sălbatic, hăplăug, bătăuş, aproape cremenal. Dumneata n-auzi cum bate copiii cu harapnicul ? A ajuns „Spaima dealurilor". Vichentie, porcar a fost plămădit, din pîntecele mă-sii. Peste un an doi, găliganul ista junghie porcul din goană.

— Dar ce să fac ? întrebă Porumbiţă nedumerit, parcă Domnica ar fi ţinut soluţiile culturale în buzunarul şortului. cum ţinea cheile de la cămară.

— Să laşi oamenii în banii lor. Asta să faci !

— Mă dă afară din învăţămînt.

— Mai bine să te dea afară, decît să-i slujeşti pe aiştia ! Te-ngrijim noi pînă...

— E-adevărat c-au ieşit acu' nişte cărţi de şcoală, noi, în care nu scrie nimic despre Dumnezeu ? se ivi Năstasă din odaia lui şi intră în vorbă, ca s-o întrerupă pe Domnica, să nu cumva să sufle o vorbă în plus.

— Da, manuale noi, în spiritul reformei învăţămîntului.

— Şi scrie în ele că pămînturile trebuie să fie delaolaltă, iar oamenii să trăiască în colhoz ?

— Scrie.

— Mi-a spus cineva mare că acei care-or învăţa copiii pe asemenea cărţi or primi cumplită pedeapsă. Auzi ? Zău aşa !

Porumbiţă schiţă un gest între spaimă şi plictiseală.

— Aud că scrieţi şi pe toţi neştiutorii de carte — stărui Domnica — să-i aduceţi la şcoală.

— Da, toți analfabeții.

— Cum adică? Vreți s-o aduceți la școală și pe Varsavia?

— Așa-s dispozițiile.

— Ce-ai să mai pățești 'mneatale cînd s-o întoarce roata. Că trebuie să se întoarcă...

— Tovarășe Porumbiță! îl strigă Margareta din drum. Nu vrei să-mi ajuți la recensămînt? La întîia e mai greu.

Fulgerător, Porumbiță întrezări că i s-a oferit cea mai bună ocazie pentru un „asalt", acum cînd e singură, certată cu... Își controlă ținuta, își așeză pălăria și nodul la cravată, își lăsă gazdele cu discuția neîncheiată și porni după învățătoare. O ajunse aproape de capul satului, spre Poiana Sohodorului. Îi făcu ochi dulci și-i surîse cuceritor, cît mai cuceritor cu putință:

— De ce zorești așa, frumoaso?

— Dacă-ntîrziem și azi prezentarea situațiilor, Hîrlea e-n stare să ne-acuze de sabotaj și să ne raporteze. Uite, am vizitat aceste case, arătă ea numele pe carnet. Am găsit doi copii din clasa dumitale, neînregistrați: unul la Toader Vasile Găinaru, altul...

— De cînd te-ai certat cu Acatrinei, ai rămas ca turtureaua.

— Nu m-am certat cu nici un Acatrinei.

— Atunci de ce... de ce ai apelat la mine?

— Voiam s-ajung la Varsavia. Dar nu singură.

— Plauzibil pretext! Ești deșteaptă.

— Pe dumneata femeile din Sohodor te cunosc mai bine și...

— Și mă respectă! Sînt gata să-ți fiu de ajutor, ingrato!

Din vale adia miros de brusturi și de iarbă mare. In stejarii stufoși păsările, poposind în calea spre miazăzi, cîntau melodios ca astă-primăvară. In Poiana, toamna parcă era mai colorată, mai limpede, sub cerul amețitor de înalt, de curat, de albastru.

— Bine-ai făcut că l-ai pus la punct pe... o sîcîi Porumbiță, neștiind cum să-și înceapă „asaltul". Prea-i ambițios și încrezut.

— Lasă-l în pace pe Dragoș.

— Nici nu mai nădăjdui să vă împăcați. E-un catîr despotcovit. El nici nu știe, nici nu înțelege cît ești de frumoasă, de gingașă, de drăguță, de...

— Aldiș Viorica și-a amintit de doi copii care au învățat numai clasa întîi, vorbi învățătoarea despre recensămînt, parcă n-ar fi înregistrat nici o silabă din palavrele lui Porumiță. Am recenzat paisprezece copii retrași din școală înainte de a termina patru clase. Uite, una este Bour Măriuța. O cunoști, nu?

— Ei, cum să nu...

— Bate-n poartă să vorbim cu mamă-sa.

— Eu? La Varsa... Nu bat!

Margareta bătu, aruncînd spre Porumbiță o privire rece, ascuțită.

Varsavia lui Cristache Bour ieși în prag, spălînd o oală neagră de lut.

— Ce poftiți? se răsti ea, aruncînd spre colțul prispei apa din oală.

— Să ne declarii copiii de vîrstă școlară! scandă Porumbiță ritos și oficial. Cîți'ai?

— Nici unul! Băiatul a terminat astă-vară.

— Nu-l dai în clasa a cincea? întrebă Margareta.

— Nu. N-am cu ce... Sînt femeie văduvă.

Margareta Florea iscodi ograda, nedumerită:

— Mata mai ai și o fată.

— Un băiat, atîta, am avut pentru școală.

Dar tocmai atunci, Măriuța o zbughi cu cofa goală spre fîntîna din colțul de la vale al ogrăzii.

— Cîți ani ai, Măriuțo? întrebă învățătoarea, zîmbind.

Fata se opri, mută cofa în stînga, duse dreapta la frunte, streașină vederii, că-i bătea soarele drept în față și rosti răspicat:

— Am împlinit doisprezece.

— Şi cîte clase ai absolvit ? interveni şi mai aspru Porumbiţă. Varsavia, roşie ca racul, privi crunt spre copilă.

— Cîte clase ? Fata puse cofa jos şi făcu trei paşi spre învăţători : mă cheamă Bour C. Măriuţa şi am învăţat numai trei clase.

— Ai trecut într-a patra, Măriuţo ?

— Trecut ! Acu' un an. Am învăţat bine. Da pe urmă... pe urmă, tufă ! Nu m-o mai dat la...

— Tacă-ţi gura ! strigă Varsavia scoasă din răbdări. Dracu' te-o pus să ieşi, fa, tocmai amu la vedere, ca păduchele ?

— S-aduc apă... se retrase fata spre cofă, trăgînd cu coada ochiului cînd la Varsavia, cînd la învăţători.

— Te rog, n-o ocărî, liţă Varsavia. Era firesc să răspundă la întrebări. E o fetiţă tare dezgheţată. Şi-i păcat să nu ter...

— Şi dacă-i dezgheţată, ce ? Pe vatră la Dumneata s-a dezgheţat ? Dumneata o hrăneşti ? Dumneata o-mbraci ? Ce aveţi cu copiii oamenilor ? răcni femeia la amîndoi învăţătorii, înnodîndu-şi casînca şi strîngînd buzele parcă anume ca să-şi facă un obraz mai aspru, mai îndrăcit. Nu mai poate omul răsufla de răul vostru. Cine-ţi bate-n poartă şi-ţi numără copiii să-i ducă la şcoală ? Învăţătorii ! Cine te cheamă la cărămidărie ? Învăţătorii ! Cine te opreşte la barieră ? Învăţătorii ! Cine te-ntîmpină-n uliţă, duminica şi te ispitesc : cîţi ani ai, ce-ai mîncat aseară, cîte măsele ţi-au putrezit în gură, dacă ştii carte ori nu ştii... Vă ţineţi lipcă de noi : mai rău ca rîia. Atîta faceţi ! Că, iată, cu clădirea şcolii aţi pus-o de mămăligă !... Şi schimbînd tonul : sînt femeie necăjită şi văduană, la zilele mele. Cu palmele astea ţin casa şi hrănesc trei guri. Nu dau fata din ogradă, chiar de-aţi crăpa. Na !

— Liţă Varsavia, prinse o clipă Margareta şi grăi blajin. Nu te-nfuria şi nu ne ocărî pe nedrept. Noi vrem să ne înţelegem cu vorbă bună.

— N-avem de ce ne-nţelege ! se mai domoli femeia. Scurt ! Şi vedeţi-vă de treabă.

— Treaba noastră este să recenzăm copiii de şcoală. Iar dumneata ai un copil...

— Da' ce vă priveşte pe 'mneavoastră ce şi cum? Aduceţi ceva în ograda omului?

— Aducem ştiinţa de carte!

— Hai, căraţi-vă de la poarta mea! strigă iar, dar fără hotărîre, temîndu-se chiar că se va îmblînzi de tot; ghicea că nu poate rezista Margaretei.

Socotind însă că răbdarea colegei e absurdă, Porumbiţă se pieptoşi ameninţător:

— Vorbeşte frumos, femeie, că de nu, te scuip între ochi...

— Pe mine? În ograda mea? spumegă Varsavia, năpădită de-un val de aprigă mînie. Şi, cît ai clipi, sări de pe prispă, înşfăcă un măturoi de mesteacăn de sub gard şi-l plesni pe Aurel Porumbiţă peste umăr şi obraz.

— Na! să nu crezi că eu îs Fănica lui Petrea, dezmăţatule... Milogule! Mujeraticule!

Învăţătorul îşi cuprinse capul în palme şi fugi pe poartă.

Clocotind, Varsavia ridică măturoiul s-o lovească şi pe învăţătoare. Galbenă, Margareta făcu un pas înainte întîmpinînd-o; privi, adînc, sever, fără a clipi, drept în ochii Varsaviei: strînse pumnii ca pentru a primi lupta. Aştepta ca nuielele măturoiului să-i ardă faţa şi să-i scoată dîre lungi, sîngerii, cum îi scoseseră lui Porumbiţă. Dar, sub puterea privirilor învăţătoarei Varsavia îşi pierdu şi îndrăzneala şi furia. Mîinile începură să-i tremure din coate. Capătul măturoiului căzu, amestecîndu-şi crengile cu troscotul ogrăzii. Măriuţa se apropie tiptil şi-i scoase din mîna mîne-sa coada măturoiului. Învăţătoarea o urmări cum o zbugheşte, cu măturoi cu tot, spre colniţă şi înţelese că are în copila asta un aliat.

Pe Varsavia o uluise isprava săvîrşită. Un nod de mînie amestecată cu păreri de rău îi astupa gîtul. Şopti, ca o scuză:

— Trebuia să-i plătesc. Că de multe ori a cercat să se repeadă la mine, desfrînatu' dracului!

Intoarse spatele și grăbi să intre în casă. In prag lovi oala lăsată adineaori și o sparse.

Margareta înțelese că-și regretă purtarea și porni după dînsa. Dar din drum Porumbiță o strigă deznădăjduit:

— Nu te duce! — și-și tamponă nervos obrazul, pipăind cu degetele proporțiile celor trei svîrci roșii înscrise de nuielele măturoiului, pe obrazul proaspăt bărbierit. Te ucide asasina asta!

Măriuța ieși din colniță și lămuri în șoaptă:

— Din cauza Minodorei. Toată ziua o dăscălește: „Fetele la muncă, nu la școală!"

— Măriuța, tu vină la școală! o sfătui Margareta, hotărît și tare, să audă și Varsavia.

— Vin.

— Te-am și înscris în catalog: Bour C. Măriuța, clasa a patra. La revedere! Ne-a cam mătrășit cu măturoiul, Varsavia noastră, căută Margareta să glumească, ajungîndu-l din urmă pe Porumbiță, abia în dreptul casei lui Tudose Vamanu.

— După ce m-ai expus la atentatul unei smintite, îți mai vine a rîde?

— Victimă pe frontul culturii... Ce zici: nu-i așa că te respectă femeile din sat? Ii sta pe limbă să continue cu ironiile, dar se stăpîni.

— O dau în judecată! Te iau martoră. Auzi, un învățător, într-o țară democrată, maltratat de o muiere analfabetă...

— Dar nu din pricina democrației, ci a dictaturii burgheze Varsavia-i analfabetă și bătăușă. Mi-a spus Ștefan că-n timpul războiului jandarmii au bătut-o cu patul puștii pentru că și-a apărat soțul.

— Asta-i altă poveste!

— Da? Dar ce poveste-i aceea că te face desfrînat, iar dumneata taci mîlc?

— Cum? se înroși și se învineți repede, obrazul lui Porumbiță, afară de zvîrcile lăsate de măturoi. Tot mai

susţii că poporului i-i sete de cultură? Mai îndrăzneşti să afirmi că, în patru ani, în Sohodor nu va mai fi nici un neştiutor de carte?

— Nu te mai năpusti cu vorba, drept ca Hîrlea, ca să-mi astupi gura. Susţin că patru ani e prea mult. Cum o să suportăm o situaţie ca asta timp de patru ani?

— Eşti nebună! Are dreptate Hîrlea. Plutiţi, tu şi Acatrinei, cu capul nu prin nori, ci deasupra norilor. Dincolo de orice realitate. Sete de cultură, cînd învăţătorul, ca un martir, este bătut cu măturoiul? Mi-i greaţă!

— Astîmpără-ţi revolta asta de filistin, de martir de ocazie. Mai bine evitai conflictul vorbind omeneşte, fără insulte. Oare n-ai auzit că Măriuţa vrea să vină la şcoală?

— Băiguială de copil inconştient!

— Inconştient, copilul care ştie cine-a sfătuit-o pe Varsavia să se poarte cum s-a purtat? Inconştient, copilul care smulge măturoiul şi...

— Grozavă mai eşti! se feri Aurel Porumbiţă sub umbra cireşilor de pe zoană, tamponîndu-şi mereu obrazul cu batista şi regretînd amarnic că, deşi îl ustura, totuşi nu putea scoate măcar o pată de sînge. Ar fi avut prilejul să-şi plaseze o frază grozavă: „Eu sîngerez şi dumneata pactizezi cu duşmanii!" Şi-apoi s-ar fi dus cu batista pînă la inspectorat, pînă la parchet: corp delict din lupta cu obscurantismul.

— Ce ironie — zîmbi Margareta — tocmai dumneata, cel mai... mai puţin „vinovat", ai căzut victimă în bătălia asta.

— Nu permit să rîzi de mine!

— Nici nu rîd, tovarăşe Porumbiţă. Ci vreau să discut foarte serios cu dumneata. Ia să stăm ici pe butucul ăsta... Aşa. Avem şi umbră şi soare. Eu am să-ţi vorbesc, păsările au să-ţi cînte. Ai să asculţi ce-ai să vrei. Ai să priveşti copacii şi ai să vezi că a venit toamna...

— Cîtă poezie, cîtă artă!

— Cu tendinţă, tovarăşe Aurel! îi zdrobi Margareta încercarea de batjocură. E datoria noastră să te convingem să-ţi schimbi felul de viaţă, concepţiile.

Sinceritatea tinerei fete îl cucerea. Dar interpreta stăruinţa ei în felul lui: îşi închipuia că Dragoş a decepţionat-o şi se întorcea iar la dînsul. Grăbi să-şi facă o profesiune de credinţă:

— Eu, sincer vorbind, vreau să fiu alături de voi, adică de tine, mai ales. Iţi jur. Ştii cît te... Dar să nu afle Hîrlea.

— De ce?

— Pentru că... pentru că Hîrlea vrea ca toţi s-asculte numai de el... Şi eu, totdeauna, cum ştii, n-am ieşit din cuvîntul lui.

— Nici în timpul războiului?

— Nici.

— Deci ştie şi el ce-ai făcut.

— Ce să fac? N-am făcut ni...

15. Auzind ce i s-a întîmplat lui Porumbiţă, Hîrlea începu să tremure. Fumă două ţigări una după alta, sugînd fumul cu sete şi mînie. Chibzuia, întorcea faptul pe toate feţele. Nu trebuia să se pripească Voia să judece bine toate consecinţele. La urmă îl împinse pe Porumbiţă de umăr:

— Hai la partid! Să fim mereu în ofensivă. Înţelegi? In ofensivă! Varsavia asta-i o nebună. Şi eu care-am... hm!...

Cremene aflase de la Margareta pozna Varsaviei. Acum înălţă sprînceana cu pată neagră şi grăi:

— Ne pare rău, dar vorba lui moş Grigore Axinte: spinii pe care nu-i culegi la timp, pe tine te-nghimpă întîi. Pe Varsavia trebuie s-o învăţăm carte înaintea tuturor femeilor din Sohodor. Asta-i!

— Ba s-o punem la răcoare, nu la carte! Porumbiță, dacă-i așa, adresează-te justiției!

— Nu sînt de părere, se împotrivi Cremene. O învrăjbim degeaba.

— Sigur! Nu vreți să apărați învățătorii! Îi lăsați să-i ucidă nebunii... Atentatul, da, atentatul Varsaviei lui Bour va avea consecințe dezastruoase asupra școlarizării. Zeci și zeci de mame n-or să mai lase copiii la școală. Cine ia apărarea acestei femei care a atentat la viața unui învățător eminent și cinstit e dușmanul școlii noi, dușmanul reformei învățămîntului, dușmanul clasei muncitoare!

Și ieși din birou, trîntind ușa.

Tulburat, Cremene trimise după Varsavia, chiar în seara aceea. Dar ea nu vru să coboare în sat. Se duse la dînsa Marcu Damaschin.

— Aiștea-s învățători? Unul mă face nebună, altul îmi cere să trăiesc cu el. Și eu, măi Marcule, să le zic sărumînа?

In adevăr, isprava Varsaviei ațină tare spiritele în sat. Ilie Ciocîrlan aținu calea lui Ion Axinte:

— Strînge-ți plodul acasă! Îi rupem picioarele dacă mai cheamă copiii la școală.

Stroe potcovarul venea cu un nou rînd de scoabe în spinare, pentru schelele de la școală.

— Măi cumătre Stroe — îl întîmpină Neculai Chițcop — nu-i păcat de fierul ăsta să-l pui tu la ploaie și la rugină?

— Rugina iese cu fiertură-n foc, cumătre Neculai.

— Dar ți le fură, măi cumătre Stroe! Și nu face, tu om sărac să pierzi atîtea scoabe muncite din greu, cu barosul.

— Dacă m-ai oprit în cale și te-arăți milos, cumătre Neculai, plătește-mi încaltea potcovitul cailor și al boilor.

— Mda... da... icni Chițcop.

— Îmi țipă măseaua după bani. Nu mai am nici un căuș de făină.

— Dacă ai aşa mare nevoie de parale, cumătre — mîrîi Chiţcop, printre dinţi, abia stăpînindu-şi mînia — vinde-mi mie scoabele astea ?

— Dă-mi arvună, şi-ţi arcănesc altele, îndată.

— Dă-mi-le pe astea !

— Nu ; le-am făgăduit la şcoală. Şi eu am cuvînt, nu ca matale care...

— Ptiu ! scuipă Chiţcop, într-o parte, apoi îşi apropie tare mustaţa de obrazul potcovarului şi-i şuieră printre dinţi : înapoi cu scoabele, dumnezăii şi crucea mă-tii de ţigan, că ţi le bat în cap ! Amu ! Aici ! Pe toate ! Înţelegi ? Inapoi !

Zăpăcit de ploaia sudălmilor, de privirile crunte şi de scrîşnetul lui Chiţcop, Stroe dădu doi paşi îndărăt. Cătă spre ograda şcolii şi, nezărind pe nimeni, se întoarse încet spre fierărie, zăngănind scoabele în spate. Erau grele şi-i ardeau spinarea, parc-ar fi greşit şi le-ar fi pus înroşite pe pielea goală. Tot îi venea să spună : „Al dracului Pleşcanu ista... Căutătura lui te bagă-n boală, te-nvăluie cu fiorii morţii"...

In colţul uliţei, tocmai atunci se ivi fiică-sa, Irina, cu Ana lui Tiron.

— De ce te-ai întors, tată ? întrebă fata.

— Păi... şi se opri ca pălit în moalele capului. Cum adică... m-am întors ? Fir-ar al dracului de cumătru !

Se răsuci brusc şi porni cu pas apăsat spre şcoală. In spinare, scoabele se răciră şi se uşurară ca fulgii. Zăngănitul lor îl încuraja ca tobele în marş. Le lăsă jos, lîngă schele şi trecu şoseaua la organizaţia de partid.

Cînd l-a luat Cremene la rost, Neculai Chiţcop a negat totul.

— Eu, să-i spun de scoabe ? Minte ! Ori poate o-nţeles greşit. Am vrut să i le cumpăr. Dar cînd am aflat că-s pentru şcoală... m-am închinat ! Mă jur că şi eu vreau să facem şcoală cum nu mai are nici un sat. Ce ? Eu nu-s din Sohobor ? Eu n-am inimă pentru satul ista ? Mă doare-n suflet că m-aţi dat de-o parte, pe mine care... Stroe poate crede că nu vreau

să-i plătesc potcovitul. Să fiu al dracului, Iorgule, de-am avut cu ce-i plăti. Dar acu', iote banii : mă duc şi î-i pun în palmă. Să nu mai aibă clenci de vorbă şi motiv de pîră.

16. Acatrinei a aflat abia a doua zi, cînd s-a întors de la Mesteacăn că Mihai Florea, tatăl Margaretei, a fost prin sat, însoţit de un prieten inginer, şi au fixat locul de lîngă moară, unde va fi construită mica uzină hidroelectrică. Îi părea tare rău. Dacă era aici, ar fi avut prilejul să se împace cu Margareta. Cu cît trecea timpul, cu atît se vedea mai vinovat.

Munca la şcoală lîncezea. Zidarii lucrau fără nici un zor.

Hîrlea privea din cerdac după Dragoş cum se îndreapta spre Poiana. Mergea încet, îngîndurat. Zărind-o în urma lui pe Margareta Florea, se plesni cu mîna peste frunte :

— Formidabilă descoperire ! îşi şopti. Ea, Florea-i izvorul puterii lui Acatrinei ! Cum s-au certat, fleoşc şi entuziasmul lui...

Îşi urmă gîndul, privind în jur, să vadă dacă nu l-a auzit careva. Se bucură că Virginia era la bucătărie, iar Mircea lipsea de acasă. Dar această descoperire nu era aşa de „formidabilă" cum îşi închipuia. O mai făcuse şi altă dată şi o uitase. Acuma înclina a crede şi el că Margareta ar fi o soţie potrivită pentru Mircea. Poate de asta „descoperirea" îi apărea nouă. Oricum, pe amîndoi, adică şi pe ea şi pe Dragoş, nu i-ar putea scoate, o dată din Sohodor. Deci să fie expediat el, iar ea „neutralizată".

Dragoş urca spre Poiana să vorbească întîi cu Ghiţă Lungu, apoi cu Varsavia. Îl mîna dorinţa de a lămuri lucrurile. Plănuia să se aşeze pe prispă la Lungu şi să-l ispitească la vorbă poate află cine a

răvăşit scîndurile şcolii, poate... Nu credea că Lungu a furat; dar de ştiut, s-ar putea să ştie. Se simţea chiar vinovat că l-a neglijat pe acest ţăran, e drept, ambiţios şi răutăcios, dar sincer. Deşi se burzuluise în şedinţă şi protestase, totuşi socotea fapta Varsaviei o consecinţă a greşelii lui de astă-primăvară şi-o purta în suflet ca pe o rană. Mai ales nu-şi putea ierta că victimă a fost gata să cadă Margareta.

Pe Lungu nu-l găsi acasă. Iar Varsavia, zărindu-l pe drum, îi întoarse spatele, prefăcîndu-se a privi cu luarea-aminte cum suge viţelul la vacă. De fapt, cătînd cu coada ochiului spre drum să ghicească încotro se-abate învăţătorul, Varsavia se dojenea singură, în gînd. Şi nu i-ar fi părut rău dacă Dragoş s-ar fi oprit la vorbă. Se temea că Porumbiţă şi Margareta vor da-o în judecată, şi-ar fi vrut să aibă un sfat. Dar... Duse doniţa cu lapte în casă, căută oalele de pus lapte la prins, strecură prin sitişcă şi tot se mustra pentru prostiile săvîrşite.

— Mămucă, mata dai tot laptele la motan? întrebă Măriuţa. Nu vezi că s-a umplut oala? Ce Dumnezeu? Şi, după cîteva clipe: eu i-am făcut semn învăţătorului să nu intre.

— Tu? De ce? se trădă Varsavia, fără voie.

— Eşti tot mînioasă şi mă tem să nu mai faci v-o boacănă. Pune lapte ici, în ceaun, la fiert, mămucă, că mi-i o foame.

Varsavia turnă laptele în ceaun, fără cîrtire, parcă Măriuţa ar fi poruncit în casa asta.

17. Odihnindu-se lîngă targa cu var, Brîndușa îndrăzni în sfîrşit, să se destăinuie lui Vucu Miron:

— Am vorbit cu Vichentie. M-a trimis tovarăşa Margareta.

— Şi nu te-a luat în şfichiul harapnicului?

— Nu. Mi-a povestit despre vrăbiuța albă. Știi, nu-i o năzăreală. Pe spate are pene albe, curate, iar pe pîntece e sură. De aceea, cînd zboară, n-o prea deosebești de celelalte.

— Poveste!

— Zău, măi! Am văzut-o și eu...

— Ha-ha! cercă Miron să rîdă. Dar Brînduța îl privi atît de adînc, încît băiatul șopti: mda... o ți... Dacă ziceți voi...

In schimb, Ciocîrlan Ștefan hohoti nerușinat:

— Hă-hă! A apărut vrăbiuța bălțată număru' doi!... Hă-hă!

Fata tăcu. Abia se stăpînea să nu plîngă. Miron îi luă apărarea în felul lui.

— Dacă este, eu o prind, Brînduța. Să-mi spui cuțu, de n-o prind. Dar să mai tăcem... deocamdată.

La prînz, Brînduța coti ulița spre gazda Margaretei. Intră, pe vîrfuri, șoptind bună ziua. Cînd învățătoarea ridică privirea de pe tabelul la care lucra, o întrebă, în șoaptă:

— Oare există vrăbii albe, domnișoară?

— Știu eu? se miră Margareta. Am auzit că Vichentie... Și, iaca, am uitat să mă interesez. Dar chiar dacă n-ar exista, Brînduța, plăsmuirea asta a voastră-i frumoasă. Luînd-o de mînă, mîngîindu-i fruntea înaltă, boltită, pe care se uscaseră trei stropituri de var și încheindu-i un bumb la cămașă, urmă suspinînd: că vezi tu, Brînduța, vrăbiuța albă-i așa, ca închipuirea unui vis curat și luminos. De pildă ca visul nostru de a termina școala, ca visul lui Vichentie de a învăța carte, ca visul tău de a ajunge învățătoare...

— Chiar învățătoare vreau să mă fac! Ca mata.

— Da, Brînduța, ai s-ajungi: toți avem nevoie de visuri frumoase. Și mai ales voi.

Brînduța se lăsă în genunchi, lipi încet obrazul de rochia Margaretei, ferindu-și mîinile unse de var, și șopti înfiorată de emoție:

— Vichentie nu minte, tovarăşă învăţătoare. Nu minte! Este o vrăbiuţă albă. Trebuie să fie. Altfel îi rămîne nume prost: hăbăucul care vede vrăbii albe!... Şi oamenii de la noi cînd apucă aşa, cu cîte o prostie, o ţin de una, fără leac. Nu, Vichentie şi Miron au să prindă vrăbiuţa albă. Şi-atunci, aşa cum spune bunicul, toţi poreclitorii au să-nghită găluşca şi-au să tacă molcom. Nu-i aşa? Atunci şi Vichentie o să vină la şcoală, tovarăşă învăţătoare...

18. Cunoştea casele după glasul oamenilor din ogrăzi, după felul gardurilor, după zgomotul vitelor din ocoale, după cîrîitul păsărilor din curte, după freamătul frunzelor din copaci. Mergînd, parcă-şi şoptea: „Aici e gardul lui Chiţcop, miroase a coteţ de porci... Acu' sînt în dreptul casei lui Ilie Ciocîrlan: glasul copiilor. Cel aspru e-al lui Ştefan. Îl ocărăşte pe frate-su pe Iliuţă. Răutăcios copil, Ştefan ăsta... Mereu îşi bate joc de Vichentie. Numai cu Ionel al lui Năstasă şi cu Mihai al lui Lungu-i prieten. I-aud adesea punînd la cale cîte-o năzbîtie. Acu' trec pe sub nucul lui Năstasă; foşnetul frunzelor: au început să-ngălbenească dacă sună aşa"...

Şi Alexa Axinte îşi urmă drumul spre gazda lui Dragoş. Intră în ogradă cu pas sigur, parcă n-ar fi fost orb. Dar cînd băţul, întins înainte pe cărare, întîlni oiştea căruţei aşezată pieziş în mijlocul ogrăzii, Alexa tresări, se dezorientă o clipă, apoi o ocoli pe de la vale, pipăind-o cu bastonul pînă la opritorile de lanţ.

Toderiţă îi ieşi în cale, îl luă de mînă şi-l conduse în odaia învăţătorului.

— Nu te-ai culcat, Dragoş?

— Nu încă. Mai citesc cîte ceva. Stai ici pe scaun. Aşa...

Orbul își sprijini brațul de masă, își puse bățul între picioare și grăi în șoaptă :

— Uite, ce vreau să-ți spun : dom' Hîrlea o venit azi la telefon. M-o scos din cabină : „o convorbire secretă". Dar, de alături, am auzit tot. Că acuma urechile mele-s ca microfonul. O chemat inspectoratul : „Nu-mi dai nici un răspuns la raportul confidențial trimis ?" a întrebat. Nu știu ce i-o răspuns de dincolo, dar el : „Așa cum ți-am spus și verbal : îmi trebuie neapărat ordin scris !" După ce-o ascultat ce-i grăia de la celălalt capăt al firului, iar l-am auzit : „Eu nu vreau să intru la pușcărie ! V-am avertizat. Mi-am făcut datoria !"

Dragoș înălță sprînceana :

— Ce-o fi vrînd ? De bună seamă ceva în legătură cu clasele cinci-șapte. Ori poate cu construcția.

— Așa mi se pare...

— Hm... Vrea să-și pună „cinstea" la adăpost. Dracul să-l ia... Ei, acuma, dacă n-ai de lucru, ia de ici vioara și cîntă ceva, Alexa. Să-l mai dăm încolo pe-acest domn Hîrlea, cu uneltirile lui.

— Mde... cum crezi...

Luă vioara și arcușul din mîna lui Dragoș și cercă strunele.

— Dumneata de ce nu mai cînți ? Uite, s-a dezacordat vioara.

— Cînt tare prost.

— Știi, Dragoș, am ticluit, din ideea mea, un cîntec pentru școală, zîmbi timid, clipind des din gene peste ochii scurși. Să ți-l cînt : să-mi spui dacă-i bun de ceva.

Își așeză vioara sub bărbie și începu să tragă arcușul pe strune, lin, scoțînd sunete duioase. Apoi, cu glas cald, baritonal, fredonă versuri de baladă populară, descriind școala veche și povestind strădania oamenilor de a face alta nouă. Apăreau și Tiron și Dragoș și Margareta, ca însuflețitori ai muncii. Și încheie :

— „Iar eu, cîntăreț orb, ce-amarul îl sorb, n-am putut să car cărămidă ori var : dar un cîntec plin, eu școlii închin și-l cînt celor care ne-au zidit-o mare, mare și frumoasă, naltă, luminoasă. Strunescu-mi struna și cînt într-una cum Sohodorul și-a-mplinit dorul, școală înălțînd, oameni luminînd... Vreau să-l zic la inaugurare, spuse Alexa cînd simți palma lui Dragoș, prietenească, pe umăr. Nu-i el prea bun, da-i din toată inima.

Cîntecul lui Alexa atinse un resort și răsuci un șurub necunoscut în inima învățătorului. Îl cutremură un fior nou, ciudat. „Un rapsod orb cîntă o faptă pe care eu nu-s destoinic s-o duc pînă la capăt. Are dreptate, mare dreptate Margareta. Să mă ia dracul, cu toate îngîmfările, șovăielile și temerile mele !"

In noaptea aceea, Dragoș Acatrinei n-a dormit nici o clipă. In zori porni spre oraș. Pe drum se întîlni cu un jip.

— Tocmai după dumneata veneam, tovarășe Acatrinei, opri șoferul. Te cheamă tovarășul Boboș la regiune. Hai sus !

19. Nu mai așteptă să-i amintească iar, cu reproș și insolență, de transferarea în Sohodor, ci întinzîndu-i tabachera i-o luă înainte, gudurîndu-se :

— Dragă Mircea, tu știi că în Sohodor se pune la cale confecționarea unui cuib de porumbei ?

— Florea și Acatrinei ? Parcă în ultima vreme...

— Ei, nu se știe ! Poate să fie un capriciu de muiere, nu o ceartă propriu-zisă.

— Și ce mă privește asta pe mine ?

— Foarte mult ! Nu trebuie să-i lăsăm să ne concureze. Noi aici în Sohodor să fim ca o dinastie.

— Frumos ! După Anton I, urmează Mircea...

— Nu rîde ! E foarte, foarte serios. Trebuie să i-o smulgi pe Florea lui Acatrinei. Eşti mai frumos, mai spiritual, mai de societate ca el. Ea, pentru individul în chestie, e „un stîlp moral". Ea îl duce de nas. Maiorul Andronescu i-a şterpelit-o pe Lucreţia...

— Şi el s-a consolat destul de repede.

— Totuşi l-a costat serios. A doua lovitură sentimentală, gata : prăbuşirea ! Să-l lichidăm. Intră pe fir.

— Tată ! Muierea asta mi-i profund antipatică.

— Mircea...

— Pe cuvînt de onoare ! Mi-i greaţă să mă uit la ea.

— Şi mama ta...

— Respect opiniile mamei, dar pînă aici. Şi-apoi e obraznică. M-a făcut trîntor şi porc.

— A îndrăz... Mircea, tu eşti născut anume ca s-o îmblînzeşti. S-au văzut atîtea cazuri de iubiri mari care au început prin... prin cuvinte tari. E frumoasă, cu temperament, deşteaptă.

— Prea deşteaptă chiar.

— N-o lăsa lui Acatrinei ! Foloseşte împrejurarea, acum, cînd sînt certaţi. Înfrînt a doua oară, individul se cară singur de-aici. Nu-l vezi pe Porumbiţă ? E gata să plece, după ce... Iar tu te-alegi cu două dintr-o lovitură : şi post şi soţie.

— Nu. Te rog scuteşte-mă ! O urăsc c-o ură neagră. Şi nu sînt atît de pervers încît să spun c-o sugrum din... din dragoste, ca Othello.

Anton Hîrlea vedea că încercarea nu-i reuşeşte. Coborî şi mai jos cu neruşinarea :

— Mircişor, gîndeşte-te... La urma urmei nu-i musai, cum zice mă-ta, s-o iei chiar în căsătorie ; nu mă papă-lapte, mă...

— Aha ! Crezi că asta-i calea cea mai sigură ca să-mi fac loc la Sohodor ? Nu ! Tu ai să mă aduci aici ! Tu şi nimeni altul ! Pe Acatrinei ai să-l scoţi de-aici numai pe chestia construcţiei. Ţi-i uşor. Nu vezi, şi-ai lui, comuniştii, l-au dat deoparte. Zilele as-

tea au lucrat mai mult Savu, Florea şi Petrescu decît Acatrinei.

— Da, dar mie nici asta nu-mi convine. Înţelegi?

— Nu înţeleg.

20. Cînd coborî din jip, avu impresia că a lepădat din spate un sac greu, cu lucruri netrebnice. Mulţumi şoferului şi intră în ograda şcolii. Savu îl primi bucuros şi-i arătă ce s-a mai lucrat.

— Ai fost la regiune? întrebă după ce făcură ocolul şcolii.

— Da. Haide pînă la Margareta.

— Nu-i acasă. A trecut dealul la Emilia Sandu.

— Imi pare rău.

Ajută la lucru vreun ceas: apoi, cînd înseră, îl invită pe Savu la dînsul.

— Să mîncăm împreună. Îl chemăm şi pe Cremene.

Discutară mult. Dragoş le dezvălui frămîntarea, zbuciumul lui din aceste zile. Nu ştia dacă Savu şi Cremene sînt cei mai potriviţi oameni cărora să li se destăinuie, dar nu mai putea răbda pînă se întoarce Margareta. Istorisi cum l-a primit secretarul organizaţiei, cum i-a demonstrat că furtul scîndurilor nu-i rezultatul unei simple neglijenţe, ci-i o chestiune politică.

— Oricît vi s-o părea de ciudat, abia acolo, în faţa secretarului, am înţeles că m-am supărat ca văcarul pe sat şi că sînt un caraghios cu toate ifosele mele.

— Tu vorbeşti aşa despre tine, Dragoş? Ce să mai zic eu despre mine?...

— Şi dacă-ţi spuneam eu aşa, mă făceai tot stîngist?

— Veşnicile mele îndoieli, fumurile şi răceala mea faţă de oameni trebuiesc tămăduite, ca şi patima ta, Mihai.

— Am început să beau, pe front, ca să-mi ascund frica de moarte. Am continuat apoi ca să-mi ascund mizeria interioară şi teama de toţi ce-i din jur, începînd cu Hîrlea.

Cremene îi asculta, înălţînd sprînceana pătată ori de cîte ori auzea ceva neaşteptat.

— Eu nu vă-nţeleg pe voi intelectualii. Pe dinafară păreţi grozavi: pe dinăuntru viermănoşi. Frica vă mănîncă toată măduva, cum roade putregaiul în copac şi-l lasă găunos.

— Secretarul regionalei a recunoscut că am muncit; m-a asigurat că nu pune la îndoială cinstea noastră, dar m-a acuzat c-am lucrat sectar.

— Are dreptate. Dar... Hîrlea?

— Hîrlea-i cum sîntem şi noi! interveni Cremene, supărat. L-am lăsat să ne călărească şi ne călăreşte cum îi convine.

— Cînd va veni Tiron, schimbăm noi macazul. Pînă atunci să întărim lucrul la şcoală.

— Aşa! Altfel ţineţi clasă colea-n uliţă la Ciocîrlan. Şi după mine, Hîrlea asta aşteaptă: să n-aveţi local.

— Ştii ce-a spus Hîrlea despre tine? Că fără Margareta eşti ca Meşterul Manole fără „soţioara lui", fără inspiratoarea lui.

— Şi?

— Şi bagă zîzanie, intrigi, să vă despartă. Îl îndeamnă cînd pe Porumbiţă, cînd pe Mircea să ţi-o fure. Iartă-mă, că...

— Nu! E crescută în casa unui muncitor vrednic. Avem ce învăţa de la dînsa. Şi povesti cîteva din faptele lui Mihai Florea.

Cremene plecă: avea de lucru la partid. Şi nici nu voia să-l mai ocărască pe Dragoş, deşi vorbele-i stăteau pe limbă. Abia avură timp să mai schimbe cîteva cuvinte între dînşii, cînd Margareta bătu în uşă:

— Bună! Muntele la Mahomed...

— Iartă-mă, dar...

— Nu, Dragoș. Mi-a spus Ștefana că m-ai căutat. Și-apoi nici eu nu-s mai grozavă. Stau deoparte sfioasă, îndărătnică, așteptînd să faci tu primul pas. Țîfnă caraghioasă!

— Totuși eu ar fi trebuit...

— Cremene mi-a spus c-ai fost la secretarul regionalei. Adevărat?

— Adevărat.

— Și?

— A desăvîrșit ceea ce bine începuseși tu. Am lucrat greșit. Am foit în frunte noi, doi-trei. N-am format un colectiv tare, strîns. Indată ce n-am mai fost aici... destrămarea. Nu știu cum să vă spun, dar abia acolo am văzut cîtă dreptate ai avut, Margareta.

— Dragoș... îi cuprinse ea mîinile și i le strînse aproape de piept. Piatra scumpă a ochilor se roură în lacrimi. Se stăpîni mușcîndu-și buzele.

— Și eu tot așa am spus, măi Dragoș. Porumbiță seamănă a nevrednic. Eu zic mai mult: a unealtă. Dar unde am fost eu? Petrescu? Virginia Hîrlea? Trufașu? Victoria lui Melinte? Unde? Cel mai energic dintre noi a fost domnul Neculai Mancaș, zău așa.

— Am făcut o mare greșeală plecînd și Tiron și Hîrlea și eu.

— Hîrlea zice că te-ai comportat ca un îndrăgostit care-și pierde complet capul. Că ai pus mai presus interesul personal și-ai nesocotit pe cel obștesc. Și cîte și mai cîte. Bine, ați plecat; dar dacă nimeni n-a sărit sau dacă a sărit n-a avut curaj să vă înlocuiască, înseamnă că, în fond, voi ați lucrat singuri.

— Tu, Mihai, ai văzut acest lucru?

— Da, măi! L-am simțit pe propria-mi piele. Mă vedeam dat deoparte. Anume, ca la toamnă...

— N-am folosit, tovarășe Savu, nici sindicatul, nici tineretul, adaugă Margareta cu glas tremurat. Dar, uite, cît e de modest, șantierul nostru tot ne-a învă-

ţat ceva, ceva foarte important: solidaritatea între oameni.

— Şi asta, pentru nişte oameni îndărătnici ca sohodorenii, e un lucru foarte însemnat.

— Da. Biruisem „hoarţa" lor; dar am plecat înainte de a consolida biruinţa şi...

— Ca să fi reuşit deplin aici, ar fi trebuit, Dragoş, ca tu să pătrunzi în inima oamenilor. Numai dacă-i cunoşti, înţelegi în ce ape se scaldă. Şi dacă acele ape sînt zăcute, pline de miasme...

— Ca la mine... suspină Savu.

— Da, ca la dumneata. Dar parcă eu sau Petrescu, sau Virginia Hîrlea nu avem smîrcurile noastre? De pildă: am amînat să stau de vorbă cu Varsavia. De ce? Mi-i frică de ea. Iar cînd i-am bătut în poartă, am găsit-o ruginită de ură împotriva noastră. Ba, am făcut o prostie şi mai mare: în loc să mă duc singură ori cu un om cinstit, l-am luat pe Porumbiţă. Adică tocmai pe acela care o jicneşte mereu. Dacă mă sfătuiam cu dumneata, tovarăşe Savu, ori măcar cu tine, Dragoş care desigur cunoaşteţi apucăturile lui Porumbiţă, nu săvîrşeam greşeala care ne-a stricat, pe multă vreme, cu Varsavia. Tot aşa o să păţim cu Lungu, cu Mîndrilă, cu mulţi din cei ce ne stau de-a curmezişul.

— Margareta are dreptate. Tu, Dragoş, împreună cu Tiron l-ai ajutat pe Alexa să redevină un om util societăţii. Este?

— Nu puteam să-l las!

— Ştii ce spune Ioana Tudor şi Saveta lui Tiron? Că jucînd-o în horă pe Fănica lui Petrea ai cucerit unele inimi pe care nu le cuceriseşi conducînd satul să facă un sfert de milion de cărămizi. Cred că tovarăşul Savu vede bine: de la noi învăţătorii, oamenii din sat, ca şi elevii, da, ca şi elevii în clasă, aşteaptă mai multă omenie, mai multă căldură.

— Şi oricît de paradoxal v-ar părea — se lămurea singur Savu — de cîte ori mă aşez la masă să beau, după dojana din ochii oamenilor — după do-

jamă, nu după dragoste — înțeleg că noi învățătorii sîntem figuri centrale în sat. Noi trebuie să fim pilde. Și la noi, întîi de toate trebuie să se vadă dragostea, respectul față de om.

— Hîrlea cum a stăpînit oare satul?

— Cum? Cu teroarea, Dragoș. Adică l-a supus cu armele regimului a cărei expresie a fost.

— Inspectorul-șef mi-a făcut observație că mă port urît cu Hîrlea și că încalc spiritul de armonie din cancelarie.

— Da? De aceea îl aperi? întrebă Savu, speriat.

— Să nu ne mai temem! se roti Margareta prin cameră. Știi ce spun oamenii cînd te văd demoralizat, Dragoș? Zic: și pe Acatrinei l-a încălecat Hîrlea. Auzi? L-a încălecat!

Savu lăsă ochii în jos și urmă, în șoaptă:

— Mă amenință că mă scoate din învățămînt. Mi-a arătat chiar raportul către minister. Scrie că intru beat în clasă și copii își bat joc de mine, că mă scot oamenii din șanțuri...

— Șantaj oribil! strigă Margareta, făcînd cîțiva pași energici pînă la ușă, parc-ar fi vrut să plece. Și?

— Și... asta. Ține raportul în plic, să-l trimită la prima manifestare de independență față de el. Acu' înțelegeți de ce mă poate sili să rămîn la o masă de la care vroiam să plec ori mă poate smulge de lîngă voi, ca pe-o momîie...

— În adevăr, teroare!

— Da. Și lanțul e așa încîrligat, strîns, pînă sus. De asta mi-e greu să mă dezbar de beție, iar vouă vi-i greu să mă scoateți din cutie. De asta sînt laș...

— Inspectorul trebuie convins că directorul îl minte.

— Ori trebuie schimbat!

— Oricum, aici în sat știm ce avem de făcut! hotărî Dragoș. Cînd am ieșit, într-o seară de la Hîrlea eram numai noi doi, Margareta.

— Acum sîntem trei, Dragoș. Hai să ne plimbăm!

— Să ne vadă Hîrlea, împreună? îngăimă Savu. O, iertați-mă...

Se plimbară multă vreme pe uliță, pe șosea, prin fața școlii și a casei lui Hîrlea.

— Am fost la Emilia Sandu, tovarășe Savu. Stai de vorbă cu dînsa.

— Nu îndrăznesc. Mi-a făcut impresia că... De altfel, așa cum sînt...

— Nu-i nimic. Mîine după-amiază va veni la mine. Te invit și pe dumneata.

Cînd socoti c-a devenit de prisos, Savu se retrase.

Argintie, luna se ridicase deasupra Măgurei. Fremătau, neastîmpărate, frunzele plopilor. Șoseaua apa-n scocul morii. Satul dormea adînc, ostenit. Numai în cerdacul primăriei veghea un orb.

— Bună seara, tovarăși învățători! se înclină el încetișor. Vă plimbați?

— Noroc, Alexa. Ne plimbăm că-i frumos și lună.

— Tovarășa de la centrală m-o chemat la telefon și mi-o spus: Alexa ieși în cerdac! O răsărit luna. Am ieșit. N-o văd, dar o simt... Cînd îți osteni cu plimbarea, să vă opriți pe malul gîrlei. Eu am să vă cînt de-aici, din cerdac.

Margareta se strînse aproape, la brațul lui Dragoș, fericită că-i iubesc oamenii. Porniră iar.

Învăluit de vraja din jur, răscolit de toată frămîntarea acestor zile, Dragoș își destăinui Margaretei toată viața. Simțea nevoia să-și ia trecutul în brațe ca pe-un snop, să-l curețe de spini și pălămidă și să-l așeze la picioarele Margaretei.

— ...La brutărie am lucrat aproape un an. Căram lemne, frămîntam aluatul, spălam podelele, duceam pîinea la abonați, cu spinarea ori cu căruțul. Aveam doisprezece ani și nu cercasem alte sentimente decît teama și umilința. Încasam zilnic bătaie: de la patron, de la meșter, de la clienți.

Margareta îi mîngîie mîna și și-o lipi de obrazu-i catifelat și cald.

— Acu' înțeleg mai bine de ce-ai sărit atunci să-l salvezi pe Vichentie...

— Parcă Chițcop ar fi dat în mine, așa mă durea... Un client, unul singur, se purta omenește. Era profesor de limba romînă. Îl chema Mihăilescu. Sta de vorbă cu mine, fără să găsească mereu cusur pîinii, că-i arsă ori crudă, prea mică ori turtită. Cînd a aflat că-s de la țară, că-s orfan de tată și-mi place să citesc, a început să-mi împrumute cărți. Le citeam noaptea, cînd păzeam focul, la cuptor. I s-a părut lui că-s vioi și deștept. M-a sfătuit să învăț organizat. M-a ajutat să intru la școala normală unde era profesor. „Mai bun ai să fi pentru plămădit suflete, decît aluat", m-a asigurat el, părintește, cînd a văzui că șovăi. Mi-a dat un rînd de haine vechi. Învățam cu îndîrjire și disperare. Am obținut bursă. Dar totul mă chinuia atunci. Mă chinuia de pildă teama stupidă că n-am să pot pricepe lecțiile. Apoi, ca și mulți dintre colegii mei, mă întrebam: vom găsi un post, ori ne vom întoarce la plug? Și dacă voi găsi un post, ce voi fi? Un învățător care educă prin sfînta nuia, un oropsit ori o slugă ceva mai răsfățată a potentaților politici? Mă supăra, mă revolta chiar, contradicția dintre cele zămislite în inima mea și dintre realitate. Era război. Profesorii mei mă îndemnau: șlefuiește, creează, iubește oamenii. Stăpînii îmi ordonau: urăște, distruge, ucide!

— Asta am simțit-o, în parte, și eu. Poate nu așa de acut, dar...

— Mă chinuia gîndul că aveam douăzeci de ani, că voi muri, stupid, împins într-un război absurd. Nici nu-ți închipui de cîte ori am murit pe front, cu toate că nu aveam decît douăzeci și unu, douăzeci și doi de ani. Războiul m-a îmbătrînit repede. De altfel nici nu cred c-am avut tinerețe. Am dat de-a dreptul din copilărie în maturitate. Și asta, în cazul fericit, cînd voi fi avut vreodată copilărie.

Margareta se strînse mai aproape de dînsul, atîrnîndu-i-se de braț, cu dulce alint.

— Așa de mult îmi place să te-ascult, Dragoș. Poate eu am fost mai fericită. Poate... Deși, cît tata a fost arestat și apoi trimis pe front, am dus-o greu de tot. Mama însă-i vrednică, iar noi am ajutat-o. Răbdam de foame, ne teroriza poliția, dar ne simțeam totuși tari. Eu, cînd am început să înțeleg lumea, se crăpa de ziua. Biruia dreptatea. Tata a stat totdeauna lîngă mine, cu sfatul, cu exemplul. Eu am crescut într-o familie săracă, dar încrezătoare în ziua de mîine. Tu ai crescut singur.

— Poate de aceea m-am și atașat de Lucreția, poate de aceea am iubit-o. Nu pentru că strălucea de frumusețe. Nu pentru că roiau băieții în jurul ei ca fluturii. Ci pentru că, după lecțiile practice, după serbări, mă căuta, sta de vorbă cu mine, mă ruga să-i fac planurile, mă invita la plimbare, pînă sus la Zamca. Nu se uita că eram prost îmbrăcat. Dar și-n dragoste, cumplit mă chinuia îndoiala: mă iubește, ori mă compătimește? Vine spre mine pentru că i-s drag ori pentru că știu pedagogie, metodică, matematică, literatură? Eram, Margareta, un monument de îndoieli și de chinuri. Dar am căzut prizonier. Am văzut alți oameni, altă societate. A fost începutul intrării mele în certitudine. Începutul, pentru că, vezi, mă mai poticnesc încă la fiecare pas mai greu. Și nimeni nu știe din cîtă luptă cu mine însumi țîșnește cuvîntul biciuitor, inițiativa creatoare, gestul eliberator. Pentru mine, tu ești o minunată certitudine. Și de aceea, îngăduie-mi să-mi cer iertare, să-ți fiu recunoscător și...

Îi cuprinse mîna și i-o sărută.

Ea îl privi o clipă, încruntată. Buzele și nările îi tremurau. Ochii îi rîdeau, luminați de fericire. Se înălță pe vîrfuri, îl cuprinse cu brațele și-i prinse gura într-un sărut fierbinte, lung, ca un dar și ca un rapt.

— Ce dor... Ce sete mi-a fost de tine, Dragoș... Și ce aproape mi-ai venit acum, acum destăinuindu-

mi-te... Cînd doi îndrăgostiţi îşi povestesc reciproc viaţa, am impresia că-şi zidesc soclul pentru statuia fericirilor comune.

— Fericirea... M-am temut c-am să te pierd...

— Nu! Sînt a ta!...

— Cum vibrezi, harfa mea gravă şi veselă, înlăcrimată şi optimistă totodată. Tu, lumina mea...

— Nu ştiu dacă-s aşa ; dar tu, tu Dragoş ai merita să fiu şi harfă şi lumină.

Tăcură, pentru că le cîntau inimile. Apa şoptea în vad, ţinîndu-le isonul. Cîte-un boiştean sălta din unda clară, ca un bobîrnac de argint azvîrlit de-o ştimă şăgalnică, scufundată sub apă.

Luna păşea solemn spre mijlocul cerului.

Noapte de sfîrşit de august : liniştită, odihnitoare, bună. Şi, de departe, din cerdacul primăriei, încetişor, vioara lui Alexa cînta, pe coarda de sus, o melodie înaltă, dulce, legănată ca un vis.

— Auzi ? Cînd a început ?...

Îşi cuprinseră mîinile şi merseră încet, meditativ, cu buchetele dragostei în braţe.

Făcură de multe ori ocolul iazului.

— Nu ştiu ce neghiob a spus că iubirea-i o prăpastie în care omul cade din prostie ori din bunăvoie, în nefericire. Pentru mine, Dragoş, iubirea-i cea mai mare înţelepciune. E-un nesecat izvor de acţiune, de vis, de fericire.

— Iar fericirea adevărată n-o ai, n-o poţi avea decît dată eşti în stare s-o dai... Şi ca s-o dai, nu-i nevoie s-o ai ; dar ca s-o poţi avea, trebuie să începi prin a o da. Viaţa ne cheamă. Să pornim, Margareta. Fericirea o s-o întîlnim noi, undeva, pe drum sau la capătul drumului, după ce vom împărţi altora fericire. Şi ca întîlnirea noastră cu fericirea să fie cît mai impresionantă şi mai statornică, să-i facem soclul din dărîmătura tuturor piedicilor întîlnite în cale.

— Statuia fericirii noastre poartă o făclie în mînă... Ne cheamă, Dragoş, s-o aprindem.

21. A doua zi, Cremene, Dragoș, Savu, Margareta și Marcu Damaschin alcătuiră un grup în scopul de a mobiliza iar tot satul la muncă obștească pentru școală.

— Acest grup să fie brigada noastră de șoc, dori Margareta.

Cu toate zvonurile, cu toată împotrivirea fățișă a unora, „brigada" izbuti să strîngă, în ziua de 8 septembrie, aproape jumătate de sat la școală. Unii alegeau scîndurile pentru dușumele ori ciopleau grinzile, alții urcau țencuiala pe schele, unii nivelau nisipeala, alții făceau gardul din fundul ogrăzii. Hîrlea sări:

— Bravo! Tocmai eram gata să te raportez la inspectorat Acatrinei, că te lași pe tînjeală și chiar ai abandonat lucrarea... Apoi burzuluindu-se: să vină la lucru toți învățătorii! Și doamna Hîrlea să vină!

Privind nadios asupra ogrăzii era foarte satisfăcut de voia bună cu care lucrau oamenii.

— Avem o leacă de autoritate în sat, nu?

Lui Dragoș îi venea greu să ghicească de ce directorul se agățase cu atîta interes de lucru și-i dădea atîta zor.

Auzind cîtă lume-i adunată la școală, Porumbiță se grăbi să vină și el.

— Ești dîrz, dragă Acatrinei. Nu te dai de fel. L-ai adus și pe Ilie Ciocîrlan.

— Nu eu: comitetul, satul și mai ales comuniștii.

— Dar, apropo, unde-i... dulcineea? Ei, uite-o în schimb pe Safta. Ha-ha, vrăjitoare la școală! Să punem în program și ceva descîntece.

Dragoș nu răspunse. Roti grinda la care ciuplea, o potrivi și izbi cu toporul în ea, desprinzînd așchii lungi. Aruncă apoi o privire spre lelea Safta: căra scînduri la rînd cu copiii, cu Miron, cu Brîndușa.

— Te-ai supărat? întrebă Porumbiță, crezînd că unda de tristețe ce i s-a zugrăvit pe față în clipa aceea, era pricinuită de gluma cu „dulcineea". Cică odată, un îndrăgostit...

— N-am de ce mă supăra. Iar dacă vrei să știi unde-i colega noastră, află c-a plecat la oraș s-aducă geamurile pentru școală. A plecat îndată după miezul nopții, cu căruța lui Huțan. Trebuia să te duci dumneata, dar aseară te-ai amistuit la... nu știu unde te-ai amistuit și nu te-a găsit nimeni.

— Pe Huțan îl văd aici, se muie Porumbiță.

— L-a luat numai pe Radu.

— Să nu crezi că-ți port pică!... Am renunțat la ea. E prea... pentru mine. Altminteri vrednică, harnică, răzbătoare, dar nu-i pentru mine. Parc-o văd în ușa depozitului — schimbă ironia în admirație — cu biciul în mînă, adresîndu-se trecătorilor mai voinici: tovarăși, vă rog ajutați-mi să ridic aceste lăzi, sînt geamuri pentru o școală, o școală a poporului... Am auzit o anecdotă cu... mai cercă Porumbiță să se apropie de Dragoș, vrînd s-arate, cu tot dinadinsul, că nu-i supărat.

Cînd socoti că toți sînt bine rînduiți la treabă, Hîrlea își făcu de lucru pe la primărie.

Fetele o invitau pe Irina să le cînte.

— Mai pe urmă. Amu trebuie să car scînduri.

— Cărăm noi și pentru tine, săriră cîteva fete cu vorba. Zi-i cîntecul cela cu femeia chiaburului, să te-audă Chițcop, că azi-dimineață o ocăra pe Sofia, iar acum, uite-l, își bate cîinele.

— Foaie verde lemn de brad, rău bărbat am mai luat. Intră-n casă, dă în mine, iese afară dă în cîine... cîntă Irina, mai mult în șagă. Fetele rîdeau cu hohote și cîntau și ele:

— Intră-n casă dă în mine, iese afară dă în cîne...

In ograda lui Chițcop, Ioana așeza fînul în fînărie. Retrăia bucuria de aseară cînd Mangareta a luat-o cu dînsa prin sat. La întoarcere, cumnatu-su a batjocorit-o; „Te schilodesc dacă...“ Ea s-a încuiat în chiler. Varsavia, trecînd pe drum, a strigat la dînsul: „Lasă femeia în pace! Cît ai s-o mai ții roabă?“ „Pînă și Varsavia îmi ține parte“. Deodată, înfipse furca în pămînt, își îmbrobodi casînca, mai sus, pe frunte,

să i se scalde fața de lumină, și porni spre școală. Nu-i păsa de amenințările lui Chițcop. Lumea o înconjura, o chema :

— Vină la noi, Ioana !

Irina cînta :

— Foaie verde, lemn de plop, furios îi moș Chițcop...

— Apucă ici, de targă, o îndemnă Victoria lui Melinte, cînd Ioana, ajunse între oameni. Și porniră amîndouă, bărbătește, să urce tencuiala pe schele.

Chițcop zdrobea sub potcoavele bocancilor iarba ogrăzii și crîșca de mînie :

— Căscăuna dracului...

Margareta Florea s-a întors înainte de ora unsprezece. A tras căruța chiar lîngă clădire. Și, colbăită pe umeri, pe sprîncene, se apropie întîi surîzînd de lelea Safta.

— Sărut mîna, mătușă. Bine-ai venit la noi !

Safta o cuprinse în brațe și-o sărută pe amîndoi obrajii, lăcrimînd :

— Marcu Damaschin și cu dom' Savu m-au adus.

Acatrinei și încă trei descărcară lăzile cu sticlă.

— Nu m-am lăsat pînă nu mi-au dat o ladă de rezervă, — povesti Margareta, sărind sprințară peste grinzi și scînduri. L-am tocat la cap pe președintele cooperativei pînă cînd a țipat la telefon : dă o ladă-n plus să scap de meliția asta... Pe drum m-am luat la întrecere cu poștașul. Are buni căluți bădița Huțan. Poștașul a vrut să-mi dea o corespondență pentru școală ; dar cînd am văzut că-i adresată directorului „personal-confidențial", am zis : „Du-o te rog, dumneata". El s-a uitat cam dintr-o parte la mine. Dacă-i anunță vreo... plăcintă ? Să-i servesc eu drept tavă ?

Vorbea repede și-l ajuta pe Huțan să scoată căruța din ograda școlii.

— Apropo de „plăcintă", Dragoș, mi-i grozav de foame ! N-ai o fructă ceva ?

— Colo, în buzunar la surtuc, niște pere.

După un sfert de oră, Ştefan Damaschin şi Victoria lui Melinte se înfiinţară cu o coşarcă plină de plăcinte cu poale-n brîu şi cu trei sticle de ţuică. Oamenii au întrerupt lucrul şi s-au adunat în jurul coşărcii:

— La plăcinte înainte...

Cîţiva şi-au trimis copiii acasă s-aducă fructe, pîine, băutură. Ca de obicei, în asemenea împrejurări, a sporit voia bună, şaga şi veselia. Irina cînta, sus, pe-o stivă de scînduri.

Anton Hîrlea se-ntoarse de la primărie, abătut. Mîhnirea de pe chipul lui contrasta cu voia bună a oamenilor. Scoţînd din buzunar un plic, îşi confecţionă o mutră şi mai deznădăjduită. Grăi cu voce joasă, patetică:

— Dragii mei, îmi sîngerează inima, dar trebuie să v-anunţ o veste... aş putea spune, da, o veste tragică! Pentru că e tragic să vezi că munca ta devotată nu-i înţeleasă, nu-i recunoscută. Că apar canalîile şi-ţi bagă beţe-n roate, îţi barează drumul, să te poticnească tocmai cînd...

— Ce-o tot lungeşti, tovarăşe director? întrebă Marcu Damaschin nerăbdător şi supărat: — Dă-i drumul!

— Dragii mei, vă rog să mă iertaţi că vă stric buna dispoziţie; dar... fatalitate!

— Ei, da zi-i o dată nu ne mai speria. Că ne-om stuchi-n sîn.

Voia să impresioneze şi constata că oamenii chicoteau, rîdeau, nu-l luau în serios:

— Nu vă daţi seama ce veste am...

— Haideţi, băieţi, să lucrăm! Că pînă termină tovarăşul director discursul trece ziua, interveni Cremene, batjocoritor.

— Graba dumitale-i suspectă, iar ironia deplasată! umflă Hîrlea pieptul, devenind grav şi solemn, cu exces.

— De ce învîrţi cuvintele pe loc şi le pisezi pînă le seacă toată măduva înţelesului?

— Am să te lămuresc eu, Iorgule, al'dată... Acum, chiar în acest moment, am primit o adresă infamă. Şi în calitatea mea de director, nu pot să nu v-o aduc la cunoştinţă şi să n-o aplic, oricît de dureroasă ar fi. Iată ce scrie... Ascultaţi-o toţi, cu toată atenţia...

— In sfîrşit, suspină Trufaşu, pe cînd Hîrlea desfăcea cu mult dichis plicul, ţinîndu-l anume ca să se vadă antetul inspectoratului.

— „Vă facem cunoscut — scandă Hîrlea apăsat, să simtă oamenii greutatea fiecărui cuvînt — să sistaţi — adică să opriţi imediat, tălmăci el adăugînd un cuvînt — lucrările la şcoala dumneavoastră, pînă cînd un trimis al inspectoratului va constata neregulile săvîrşite, care va să zică furturile, şi va stabili vinovăţiile."

Mulţi încremeniră cu îmbucătura de plăcintă în gură. Parcă nu mai îndrăzneau s-o mestece. Se lăsă linişte deplină. Numai sus pe schele, zidarii izbeau tencuiala şi fluierau un cîntec vesel. Cel dintîi, Ilie Ciocîrlan îndrăzni :

— Atunci nu mai lucrăm ?

— Nu ! Vreţi să intrăm şi noi la apă ?

Cîţiva, împinşi de Ilie Ciocîrlan, se-ndreptară spre poartă, să iasă repede ca dintr-un loc în care s-a ivit o neaşteptată primejdie.

— Cum adicălea, tovarăşe director, ne înecăm la mal ?

— Dragă Marcule, nu mă-ntreba pe mine. Ordin categoric de la inspectorat. Uite ici hîrtia : cu antet, iscălitură şi ştampilă. Eu nu pot decît să-l execut. Şi, executîndu-l, mă aflu în cea mai crudă, în cea mai ingrată situaţie.

— Să ne vedem de lucru, tovarăşi ! strigă Cremene. Pe tîlhari o să-i prindem noi, n-aveţi grijă.

— Ba nu ! întîi să se afle hoţii, cum zice-n scrisoarea ceea, mormăi unul de-al lui Vamanu.

— Acasă, flăcăi ! strigă altul.

Şi un grup porni spre poartă.

— Ah, cît sufăr cînd văd ce...

— Uite, tovarăşi — se dezmetici Acatrinei, întrerupîndu-l pe Hîrlea — nu ştiu care-i dedesubtul acestui ordin.

— Dedesubt ?

— Da ! dedesubt. Dar ziua de azi s-o sfîrşim lucrînd. Să adăpostim tot materialul, sub acoperiş, că-i al nostru. Dacă nu mîine, în orice caz peste cîteva zile se vor lămuri lucrurile. Toţi comuniştii să rămînă aici, să dăm exemplu.

— Dar staţi, că n-am terminat ! sări directorul cînd văzu că oamenii îl ascultă pe Dragoş Acatrinei. Deoarece nu avem local, nu se mai înfiinţează clasele a cincea-a şaptea ! Am păţit mare ruşine : ne-a găsit începutul anului şcolar fără local. Dar vinovaţii nu vor scăpa nesancţionaţi. Trase cu coada ochiului spre Acatrinei şi spre Margareta, revoltat că reîncepuseră lucrul, urmaţi de Ioana Tudor, de Damaschin, de Savu şi încă de mulţi alţii.

— Măi tovarăşi, grăi Cremene, aici e lucrătură şi duşmănie mare.

— Ce lucrătură ? Ce duşmănie ! îl înfruntă Hîrlea, semeţ.

— O să dibăcim noi, n-avea grijă !

— Ce tot bîigui, mă ? se înfurie Hîrlea. Ce vrei ?

— Ai să afli dumneata, o dată şi-o dată...

Pe uliţa lui Andronescu, apărură Ghiţă Lungu, Mîndrilă Vucu, Varsavia Bour şi alţi cîţiva. Hîrlea parcă prinse curaj :

— Ba să mă lămureşti acum ! Acum, că de nu...

— Ce vrei să faci, tovarăşe director ? spumegă Acatrinei, cutremurat de impresia că Hîrlea urmăreşte o ciocnire între cele două tabere de sohodoreni.

— Vreau să-ţi explic un proverb turcesc : mănîncă acum din ciulamaua pe care însuţi ai făcut-o ! Şi chicoti ciudat, satisfăcut.

— E o cursă vicleană ! Dumneata ai cerut inspectoratului ordin de încetare a lucrărilor.

— Eu ? Domnule, dă-ţi seama ce vorbeşti ! Nu insinua ! Respectă-mi durerea. Din pricina dumitale am rămas director fără şcoală ! Vei fi tras la răspundere ! Pentru toate ai să răspunzi !

Şi cei din drum, în frunte cu Ghiţă Lungu, începură să vocifereze, să ameninţe :

— Cine fură munca noastră ?

— Să fie arestaţi hoţii !

Oamenii din ograda şcolii se strînseră grămadă. Tăceau, înăspriţi. Privirile scăpărau. Pumnii se încleştau. Parcă două valuri de mînie se umflau, ameninţătoare. Se înfruntau, gata să se încaiere. Nu mai era nevoie de cuvinte. Glăsuiau gesturile şi încruntările de pe chipuri. Dar erau şi unii care spălau putina, repede, ascunzîndu-se după şcoală ori sărind gardul în livezile vecinilor. Printre dînşii, se fofilă şi Porumbiţă, ca un cotoi opărit.

Toţi comuniştii au apărut în faţă, ca un zid, să evite ciocnirea. Cînd Văideanu porni cu toporul în mînă, spre grupul lui Ghiţă Lungu, Damaschin îi aţinu calea. Ion Axente se repezi să-l înşface de gît pe Mîndrilă Vucu :

— Te-ai vîndut pentru un ţoi ?

Dar Acatrinei îl opri, în piept, domolindu-l.

Încordarea sporea, totuşi.

— Lungu are topor ! strigă Ioana Tudor şi spiritele parcă scăpărară scîntei. Acum Acatrinei se azvîrli în cerdac, sus :

— Tovarăşi, nu vă lăsaţi înşelaţi. Duşmanii vor să ne tragă în cursă. Vor să verse sînge. Numai prin cumînţenie le putem rupe pielea ! Glasul îi vibra puternic, ca un gong, răsunînd între zidurile goale. E adevărat. De la şcoală s-au furat scînduri şi cărămizi. Dar noi ştim că au furat cei care, făţiş sau pe ascuns, duşmănesc şcoala. Şi o duşmănesc, în primul rînd cei care n-au făcut nici o zi de muncă obştească. De pildă Lungu, Mîndrilă, Varsavia. Ei de mult ţipă împotriva noastră. Bădiţă Vucu, dă-ţi pălăria mai tare

pe ochi, să nu se mai citească în ei înrîurirea rachiului dat de Andronescu... Oamenii rîseră. Mîndrilă se ascunse în spatele Varsaviei, tremurînd şi sugînd din mucul de ţigară gălbejit, uitat pe buze. Oameni buni, vedeţi cum s-au îmbrăcat lupii în piele de oaie! Aşa, dintr-o dată, mor de dragul şcolii! Cer să fie arestaţi hoţii. Dar hoţii se găsesc tocmai printre dînşii. Chiar Ghiţă Lungu a furat cărămidă şi şi-a făcut hogeagul. Mai poate avea el obraz să se ridice şi să proslăvească cinstea?

— Nu! Nu!...

— Deci n-avem nevoie de cinstea lor. Să ne scutească! Să plece la ei acasă şi la sfătuitorii lor! Şi cu un gest larg arătă uliţa lui Andronescu. Aici e rodul muncii noastre şi-l apărăm cu viaţa noastră!

Toţi cei din ogradă se-ntoarseră cu faţa către şosea, îngroşînd parcă zidul dinaintea şcolii. Dragoş se alinie între dînşii: aproape, lîngă Cremene, Margareta; mai încolo, lîngă Damaschin, Neculai Mancaş, Savu şi Ioana Tudor.

Intre cele două tabere, Hîrlea, zăpăcit, ca un popîndău între două puhoaie.

In clipa aceea încordată, dintre oamenii din ograda şcolii ţîşni un băieţaş mărunţel, negricios, cu cămaşa peticită în spate şi în coate. Sări peste un colţ de varniţă, peste o grindă, ţopăi pe lîngă Hîrlea, se strecură printre cei care se frămîntau, nehotărîţi, în şosea, îl prinse pe Mîndrilă Vucu de mînă şi strigă, speriat şi fericit, totodată:

— Tătucă! Bine c-ai venit şi mata, tătucă!... Şi-l trase pe Mîndrilă de mînă, scoţîndu-l din ceata lui Ghiţă Lungu şi vîrîndu-l în ograda şcolii.

Luat fără veste, Mîndrilă se lăsă în voia copilului care-l dojenea, naiv:

— De cînd mă rog să vii şi mata să lucrezi la şcoală, tătucă...

— Brava, prichindelule! strigă Damaschin, hohotind de rîs.

— Ptiu! nodul pămîntului! scuipă careva dintre femei, să nu-l deoache.

— Ei, mai vreţi altă lecţie? întrebă Cremene pe cei din drum.

Dezmeticit, Mîndrilă îşi scutură furios mîna din palma copilului.

— Du-te dra... Şi, gîrbov, abătut, şovăielnic, porni la vale spre moară.

Acesta fu semnalul; Varsavia se-ntoarse spre casă, fără a se mai uita înapoi; o urmară şi ceilalţi; în mai puţin de un minut, Ghiţă Lungu rămase singur.

Palid, tremurînd, Anton Hîrlea se răsuci brusc, într-un salt, spre şcoală:

— Sigur!... Ce vor aceşti lupi în piele de oaie? Bine le-ai zis-o!... Hai, oameni buni, să adăpostim materialul. Că doar noi, cu sudoarea frunţii noastre l-am făcut. Că eu, pentru şcoală...

— Ce salt de panteră! gemu îngrozită Margareta şi, răpusă de uimire, se sprijini o clipă de umărul lui Cremene.

In timp ce oamenii strîngeau scîndurile, grinzile şi cărămizile, la adăpost, sub acoperiş, şeful echipei de zidari, împreună cu comitetul hotărîră să întrerupă lucrările pînă la limpezirea situaţiei.

— Oricum, domnule director — zîmbi Savu — scamatoria asta nu ţi-a reuşit.

— Te rog nu mă insulta! Şcoala pentru mine e viaţa. Şi eu nu mă joc cu viaţa.

— Nu înţeleg: ce-ai urmărit? întrebă Dragoş.

— Să evit un scandal, Acatrinei. Dacă nu eram eu, cu prestigiul meu, dacă nu-l înfruntam cu privirea pe Lungu, ca la hipnotism, nu alta!... Eu, ca om cinstit şi sincer, zău, numai din dorinţa sinceră de a salva cinstea...

— Cînd cineva persiflează cinstea şi sinceritatea — îl întrerupe Dragoş — foarte posibil să fie în fond un om cinstit şi sincer. Dar cînd cineva predică permanent cinstea şi sinceritatea, vorbind mai ales de

ireproşabila lui cinste şi sinceritate, hotărît lucru că-i un tîlhar şi-un escroc.

— Măi, Dragoş... tu? Pe mine... Mă jur...

Intîia oară în viaţă, Hîrlea simţi că toate cuvintele lui mari şi frazele umflate i s-au ghemuit în gît şi-l sufocă.

— In orice caz, Acatrinei a ţinut discursul de inaugurare a şcolii, surise Savu. Il felicit.

VI. Soarele nu răsare în zadar

1. Intorcîndu-se de la suhat, vitele se desprindeau din cîrd şi intrau în ogrăzi, unde le aşteptau viţeii mugind. Moş Grigore Axinte le îndemna cu vorba şi cu bîta. Zărindu-l pe Dragoş venind pe şosea, văcarul intră în vorbă :

— Ai fost în oraş, dom' învăţător ?

— Fost, moş Grigore.

— Bine ai făcut ! Să nu te laşi. Hîrlea a rămas tot cum îl ştiam : cu lingura îţi dă dulceaţă şi cu coada îţi scoate ochii. Îşi săltă cojocul pe umeri, împingînd cu bîta într-o vită : nea haram ! Nea dobitoc, nea !...

In ogradă, învăţătorul îşi dezbrăcă haina şi o scutură de colb. Scoase o găleată de apă, se spălă, apoi adăpă mînzul. Brîndușa şi Toderiţă se apropiară de dînsul, timizi.

— Vreţi să-mi spuneţi ceva, măi copii ?

— Vine inspectorul ?

— Vine.

— Şi pornim iar la lucru ?

— Sigur.

— Atunci e bine, suspină, uşurat, Toderiţă.

— Băieţii zic să copiez, totuşi, ici în jurnalul şcolii, hîrtia inspectorului, care...

— E o adresă greşită, Brîndușa.

— Tocmai de-aceea. Ce ? numai greşelile noastre să le scriem în jurnal ?

— Bine ; s-o cer de la tovarăşul director.

— Atunci las patru rînduri în caiet, anume.
— Deocamdată dă-mi mie caietul, pînă mîine.

In seara aceea, răsfoind jurnalul copiilor, Dragoş uită şi foamea şi oboseala drumului, atîtea lucruri neaşteptate descoperi.

„...9 iunie, Huţan Viorica a venit la lucru fără voia părinţilor. Mai vine şi joi, cînd bădiţa Irimia pleacă la tîrg. Şi Bour Măriuţa lucrează fără ştirea liţei Varsavia..."

Descoperi că şcolarii se întrebau de ce Mihai Savu şi Ştefan Petrescu n-au nici o responsabilitate? Ce jigniţi trebuie să fie... Da, în adevăr, am lucrat „la singular".

17 iulie: „Cînd ne vede la şcoală, Ghiţă Lungu zice: «Marş la porci, mucoşilor!»".

„Liţa Varsavia ne alungă..."

— Ai! înţelept jurnal!

Dar cînd ridică ochii, în faţa prispei, se ivi ca din senin Neculai Chiţcop.

— Bună sara!... Iaca, te-am luat cam prin suprindere, don' Acatrinei. Nici n-ai visat musafir ca mine, la vreme de sară.

Dragoş îl ţinti cu privirea şi răsfoi caietul mai departe, cercînd să se reculeagă.

— Nu mă întrebi de ce-am venit?

— Ai venit dumneata cu vreun interes, desigur.

— Ba chiar că n-am nici un interes. Absolut nici unul. Lemn să mă fac! Poftim... Da' am auzit, aşa, nişte vorbe prin sat, cum c-aş fi... că m-aş fi atins de bunul poporului de la şcoală. Asta mi-i crucea! Na! Că eu cred în Dumnezeu... Aş vrea ca măcar 'neata să nu mă bănui. Ceilalţi să trăncănească pîn' li s-o duce gura la ureche. Da' neata care m-ai văzut, în noaptea ceea, cum am alergat după... Eu sînt de-aici, de-alături, megieş: cum să cutez? Pe sufletul meu că nu... Dimpotrivă! Am păzit să nu... Eu n-am copii la şcoală şi nici n-am să am. Că ori muierea mi-i stearpă ori eu sînt beteag, c-am umblat aşa, huşmargina, prin tîrg... după marfă. Dar vreau să-ţi spun

că nu pot suferi o ruină, o hardughie, aici, în fața ochilor. Mă roade la inimă. Și de aceea m-am sfătuit cu unii oameni să-ți sărim în ajutor, să terminăm școala. Pe Ioana am... am trimis-o să... Vezi, adică și familia mea, cum să zic... Vrem s-arătăm satului că nu stăm deoparte și, mai ales, nu sîntem Doamne ferește, potrivnici. Nuuu ! Uite, de-o pildă eu, am venit așa, din ideea mea, de la inițativă, cum se zice...

— Te-ai adresat greșit, ridică Dragoș fruntea. Nu hotărăsc eu.

— Dar cine ? — se muie, nevolnic, Chițcop.

— Directorul, și-l înțepă cu privirea, pînă-l simți doborît.

— Păi el m-a...

— Dacă te-a trimis directorul, cred că-i bine să treci dumneata și pe la partid.

— Da ? Să trec prin atîtea ?... Dac-ar fi Tiron aici, cu el m-aș înțelege. Cremene... Bună sara... Da' te rog să ții sama c-am venit s-ajut, din ideea mea, de la inițiativă, cum se zice...

2. Cînd se anunță că vine delegatul inspectorului pentru anchetă, Hîrlea strînse repede toți învățătorii în odăița care ținea loc de cancelarie.

— Să ne găsească în plină și febrilă activitate. Așa : desfaceți condicile, tabelele, registrele, tot ! Să vadă că noi ne-am însușit o concepție nouă, socialistă, despre muncă...

— Ah, că nu te mai lași de scamatorii... oftă Acatrinei, ieșind afară, să răsufle aer proaspăt.

Delegatul inspectorului intră în mijlocul discuției. Hîrlea o curmă repede și trecu la problema anchetei. Dragoș a prezentat un dosar complet în legătură cu construcția. In fața colegilor, Anton Hîrlea n-a acuzat pe nimeni. Cînd a rămas însă singur cu delegatul și-a tălmăcit oful și și-a vărsat veninul, încheind :

— Te rog să-i spui tovarăşului inspector-şef că am nevoie aici de învăţători cu care să pot lucra, nu de un încăpăţînat şi un recalcitrant ca Acatrinei. Ăsta nu se împacă nicăieri şi cu nimeni. E-un element de discordie. Trimiteţi-l undeva la o şcoală cu un singur post: să fie şi învăţător şi director, să se certe doar cu sine însuşi, ca-n marele drame psihologice. Că aşa, ca dascăl, e bun şi priceput, ce-i al cezarului e-al cezarului.

— Şi, aşa, ca om?

— E băiat citit, iniţiat în probleme de pedagogie şi iubeşte copiii. De asemenea politic, foarte bine: pe linie, de mult. Însă aşa, ca om, în cancelarie, e imposibil! De-o mîndrie, de-o înfumurare, de-o aroganţă, de-o... se opri pentru că în bogatul lui arsenal de caracterizări nu mai găsi încă un adjectiv potrivit. Şi spune te rog tovarăşului inspector-şef să ţină seama de ultimul meu raport confidenţial.

Delegatul a plecat cu materialul cules, să decidă acolo, la inspectorat.

Şi zilele treceau.

Dragoş şi Cremene mai făcură un drum la regională şi la inspectorat. Aflară că Hîrlea a înaintat un raport descriind detailat întîmplările de la 8 septembrie. Alcătuit cu dibăcie, raportul arăta că, datorită lui, ca director şi ca om cu prestigiu în sat, s-a evitat o ciocnire sîngeroasă, pusă la cale de cine ştie ce unelte duşmănoase.

— Mare scamator! suspină Cremene. Lui, nu-ş de ce, da-i convine amînarea lucrărilor la şcoală.

3. — Ce păcat că nu putem şcolariza sută-n sută! Primo — localul. Secundo — din cauza celor din Ţigănie. Cum să-nveţe carte odraslele acestor sărmani lumpenproletari, exilaţii societăţii? Imposibil! Am

hotărît ca repartiția claselor să fie cea de anul trecut, adică : clasa întîi — Florea, a doua — Porumbiță și doamna Hîrlea, a treia — Acatrinei și Savu, a patra eu și Petrescu.

— De ce, tovarășe director ? întrebă Margareta. E rîndul dumitale la clasa întîi.

— Direcția solicită multă muncă și...

— Cred că, înainte de a repartiza clasele — se întoarse Acatrinei de pe prispă, auzind ordinul directorului — e bine să găsim sălile de clasă.

— Am găsit ! La mine totul merge strună. Eu nu dorm ca alții. Avem trei săli de clasă : aici la Boboc, dincolo la Bursuc și la Pavel Lungu. Am aranjat ieri. A patra, vom vedea.

Se făcu tăcere. În ogradă, baba lui Boboc ciîi o mîță. Pentru că în cancelarie, nimeni nu zicea încă nimic, Acatrinei stărui :

— Sînt și improprii pentru săli de clasă și departe una de alta : al doilea trebuie să avem clasa întîi dublă ; al treilea vor funcționa, totuși, în Sohodor și clasele cinci-șapte. Inspectoratul a și numit un profesor de matematici și unul de științe naturale.

— Și unde vrei să vîr două clase în plus ? se descumpăni Hîrlea.

— Nu două, ci patru în plus. In afară de asta ne trebuie o sală pentru alfabetizare și o cancelarie ca lumea. Vom fi zece cadre didactice.

— Dumneata ești...

— Oricum aș fi, îți atrag serios atenția că ne trebuiesc șapte săli de clasă. Și săli de clasă, nu cocioabe întunecoase și insalubre, la babe vădane, cum le-ai ochit dumneata, ca să-ți mîntui urechea.

— Da ? Ai pretenție ? Ce ți-am spus la 18 iulie ? Am fost proroc sau nu ? Acum caută săli de clasă, că tu ai dărîmat.

— Caută dumneata, care ai oprit construcția.

— Eu ? Te rog să nu... N-ai văzut ordinul inspectorului ?

— Nu vîr patruzeci de elevi într-un bordei de vădană, că-i ucid cu zile.

— Declară scris!

— Declar în scris că în sat sînt camere mari, spațioase, podite: la Andronescu, la Chițcop, la Năstasă, la preot, la director și că, pentru o jumătate de an, fiecare poate face sacrificiul de a le pune la dispoziția școlii. Asta declar!

— Extraordinar... Ce îndrăzneală!

— Îndrăzneală? Dar să înghesui într-o cămăruță ca asta, cîte treizeci-patruzeci de copii, și să-i ții o jumătate de zi, nu-i o crimă?

— Dumneata umbli cu provocări! Ești un...

— Tovarășe Porumbiță, cunoști casa lui Năstasă; spune drept, nu ți-a trecut prin cap c-ar fi bună de sală de clasă?

— Mie? Dar ce-s nebun?

— Ei, nu-i nimic! Ai să devii, dumneata, curînd, un aprig susținător al acestei propuneri nebunești. Îți cunosc filozofia: pavăza cea mai bună pentru om, ca și pentru insectă, este... mimetismul.

Porumbiță tăcu, așteptînd să vadă încotro navighează directorul. Savu, Petrescu și Virginia Hîrlea îl susținură pe Dragoș. Directorul nu mai știu ce atitudine să ia. Palid, nervos, învîrtea o foaie de hîrtie, o împăturea, o rupea în bucățele, o răsucea ciuciulete.

— Așa că, tovarășe director — urmă Dragoș — așteptăm să spui ce cameră ne dai din casa dumitale pentru o sală de clasă. Maximum pentru un an. Cu Andronescu vorbește Porumbiță. Cu Chițcop vorbesc eu. Începe dumneata, să fii exemplu.

— Ascultă, domnule! Împarți moșia lui tat-tu? Vezi că zbori acuși...

În cancelaria școlii din Sohodor se iscă iar mare furtună.

Inspectoratul trebuia să afle despre asta și trebuia să hotărască asupra reluării lucrului la clădire.

4. Inainte de a porni pe teren, desfăcu şi citi corespondenţa. Cîteva ordine de la minister. Apoi un denunţ ticluit cu scris stîngaci: „Noi locuitori satului Sohodor vă rugăm să faceţi o critică învăţătoarei Margareta Florea şi s-o alungaţi din satul nostru, pentru următorul motiv: cazul învăţătoarei M. Florea a rivoltat tot poporul din satul nostru. Părinţii elevilor cer să fie trimisă la dracu' de aici. M. Florea care a fost afişată pe toate gardurile şi a cărei păcate au fost dovedite prin martori oculari ca Varsavia C. Bour, care a văzut-o la moară bînd cu învăţătorul holtei Acatrinei ce-i este şi ibovnic. Şi asta-i rău căci copii te copiază şi totdeauna sînt mulţi în jurul mori că la moară au şi muzică (acordeon şi gură). Rugăm onor inspec. să nu mai lucreze în pas de melc. Totodată aducem la cunoştinţă că nu vom tolira ca această pirsoană să stea în faţa copilor noştri dînd lecţii, că nu ne vom da napoi de la nici un sacrifici ca s-o alungăm din Sohodor. Totuşi ar fi de dorit ca inspectorul să apere adevărul cinstea şi buna purtare şi să nu păcătuiască faţă de copii noştri şi dacă el nu binevoieşte să facă dreptate să ne comunice pe ce cale şi la cine o putem găsi". Printre iscălituri descifră două: Ghi. Lungu şi Tudose V.

Zîmbi, puse scrisoarea într-un dosar, cu alte acte şi rapoarte, iar dosarul îl vîrî în servietă, închizînd cataramele cu clinchet plăcut şi grăbi spre autobus.

Pe înserat, Dragoş întîlni în dreptul casei lui Cioranu un om cam de treizeci şi cinci de ani, scund, cu timbru bărbătesc cald. Venea dinspre oraş. L-a întrebat cum ar putea ajunge la şcoală.

— Nu cumva eşti profesor de matematici?

— Da. Asta-i specialitatea mea, confirmă călătorul, zîmbind.

— Ei, tovarăşe, bine c-ai venit! Eu sînt învăţătorul Acatrinei.

— Imi pare bine! Tocmai pe dumneata te căutam.

— Acum sînt sigur că se menţin clasele cinci-şapte! Cînd te-o vedea directorul... El e cam împotrivă.

Omul cu servieta umflată înţelese că-l confundă şi voia să-i spună cine-i: dar Dragoş nu mai prididea cu povestirea. Vorbea pe nerăsuflate, ca oamenii care au un „of" greu la inimă. I-a arătat localul cel nou. L-a suit în balcon şi, în înserare, i-a descris satul: ulmul Ilincăi, cooperativa, casa directorului, moara, iazul, Ţigănia.

— Sînt în acest sat de doi ani, dar abia acum, în timpul lucrărilor pentru şcoală, l-am cunoscut. Şi pe oameni, şi pe director şi pe colegi. Pot să te avertizez: Hîrlea e un farsor, un şarlatan, un intrigant, o făptură de bal mascat.

L-a invitat la masă: mămăliguţă, brînză cu smîntînă, scrob şi lapte dulce.

— Dormi la mine. Mîine aranjăm noi o gazdă, la un om cinstit. Bine c-ai venit! Nu-ţi închipui cît mă bucur să avem un profesor printre noi.

— Aş vrea să cunosc toţi învăţătorii din Sohodor, chiar în seara asta, zîmbi musafirul. I-am putea vizita?

— Mai bine să-i invităm pe ei aici. Toderiţă, băiatul gazdei, ni-i aduce în zece minute. Numai Hîrlea nu vine. Dar pe el o să-l vezi mîine şi poimîine, pînă ţi s-o urî. Şi cu Hîrlea nu-i greu să ţi se urască.

S-au adunat repede toţi învăţătorii. A venit de asemenea şi Iorgu Cremene şi Marcu Damaschin.

— Vă prezint pe noul nostru coleg, tovarăşul Nedelcu, profesor de matematici.

Au discutat mult, despre şcoală, despre cunoscuţi, despre viaţa satului Sohodor. Cînd veni vorba despre sistarea lucrărilor la şcoală, Cremene se-nfurie:

— Eu bag vină celor de la inspectorat. Nişte de-aiştea... nişte birocraţi, tovarăşe! Nu cunosc terenul şi se lasă păcăliţi; cred toate minciunile. Iau hotărîri fără noimă. Adicătelea de ce-au oprit lucrările la

şcoala noastră ? Cînd noi puteam s-o dăm gata la-ntîi de octombrie...

— Asta-i uneltirea lui Hîrlea.

— Nu-i adevărat... schiţă Porumbiţă o apărare.

— Am auzit că inspectorul-şef a fost schimbat, spuse Petrescu.

— Da ? Atunci se mai moaie pliscul directorului...

— Pînă l-o... invita şi pe-ăsta nou la o masă cu friptură de curcan îmbătat cu rom.

La urmă, musafirul a vrut să ştie cine-i G. Lungu şi Tudose V.

— Cum de-ai auzit de ei ? Sînt ţărani muncitori, dar...

— Duşmănesc şcoala.

— Mai rea-i Varsavia lui Bour. M-a... m-a maltratat, tovarăşe profesor, cu măturoiul !

Şi povesti cu lux de amănunte scena de la recensămînt.

Cînd s-au despărţit, cocoşii vesteau miezul nopţii.

Rămas numai cu Dragoş, Nedelcu a mai discutat încă multă vreme, întins pe laiţă, privind pe fereastră cerul înstelat al toamnei.

— Avem multe de făcut aici în sat, surîse Dragoş ; căminul, alfabetizarea, cooperativa, o mică uzină hidroelectrică, să întemeiem o gospodărie colectivă. N-ai timp să te plictiseşti. Totul e să le poţi prididi. Ţi-am cam impuiat capul, te-am năucit din primul ceas. Ştii, să nu-l prea iei în seamă pe Porumbiţă. E fudul, ţîfnos şi sec.

— Dar în chestia cu femeia aceea, cine-i vinovat ?

— El. Varsavia i-a plătit-o. E-un muieratic şi... dă-l dracului... Mîine-n zori plec la Dărmăneşti, după tîmplari. Somn uşor.

Cînd s-a trezit, Nedelcu era singur. S-a îmbrăcat şi a ieşit în cerdac. Cremene se spăla în mijlocul ogrăzii, turnîndu-şi dintr-o cană de lut pusă pe patul căruţei.

— Spală-te ici, cu coaja asta de săpun, îl învită gazda, turnîndu-i apă.

— Nu pot să-l mai aştept pe Acatrinei. Îi scriu un bileţel. Şi după ce se şterse cu prosopul lui Cremene, însăilă cîteva rînduri, pe fugă. V-am întrebat aseară cine-i Lungu şi Tudose. Uite ce scriu inspectoratului.

Cremene puse denunţul pe patul căruţei şi-l citi şoptit, ştergîndu-şi mîinile.

— Nemernici! Lasă la noi mîzgălitura asta. Bănuiesc că-i ticluită de Chiţcop. Cunosc vorbele lui pocite de fost crîşmar.

— Poftim. Şi la revedere, tovarăşe Cremene.

Seara, citind biletul, Dragoş începu să rîdă. Alergă la Margareta:

— Ştii c-am avut ieri inspecţie? Ascultă ce raport ne-a făcut:

„Iartă-mă că nu ţi-am spus cine sînt. De altfel erai aşa de bucuros că ai un coleg de matematici, încît n-am îndrăznit să-ţi risipesc imediat această iluzie. Cred că, deocamdată, va trebui să predai, totuşi, dumneata matematicile la clasele cinci-şapte; anul acesta n-am pe cine vă trimite. Reluaţi lucrul la şcoală, cum aţi plănuit aseară. Organizaţia de partid vă ajută. Ca să izbutiţi, duceţi munca paralel şi multiplu: la căminul cultural, în sindicat, la alfabetizare. Stăruiţi, de-aici încolo mai ales asupra alfabetizării.

Mulţumesc pentru primirea pe care n-o merit şi pentru critica pe care o merit.

Gh. Nedelcu, inspector-şef".

Auzind că în sat a fost noul inspector-şef, Hîrlea a spumegat, dar numai către fecioru-său şi către Porumbiţă:

— Auzi, metode! Incognito! Ce afront! Las' că-i arăt eu domnului incognito ăsta, să nesocotească direcţia care...

Dar la sosirea poştei, Hîrlea primi două ordine: unul de transferare a lui Mircea în Sohodor, semnat de vechiul inspector, iar celălalt de menţinere a tipului de şcoală cu şapte clase, iscălit de noul inspector-

şef, obligînd direcţia să se îngrijească de săli de clasă, de internat şi de înscrierea elevilor. După ce reflectă cîteva minute, directorul socoti că aceste două ordine sînt totuşi un succes al intervenţiilor şi al rapoartelor lui secrete. Se sfătui cu fecioru-su, după ce-l felicită, îl îmbrăţişă şi-i ură noroc.

— Acum cheia celui mai deplin succes este în mîna ta. Trebuie să desăvîrşeşti opera mea, însurîndu-te cu Margareta Florea. Dacă sîntem patru Hîrlea în sat, plus Porumbiţă, formăm majoritatea. Numai aşa-l putem azvîrli pe Acatrinei de aici, în modul cel mai subtil.

— Mama are o idee fixă, dar tu eşti mai...

— Ah, ingratitudine, ingratitudine...

— „Tu te numeşti fiul meu", ar zice Shakespeare. Crezi că dacă m-ai transferat aici, am să mă las dus de nas ? Eu nu-s nici Porumbiţă, nici Savu. Am cerut să vin aici, pentru că n-am chef să muncesc. Să n-aud de cămin cultural, de alfabetizare ori de predare la clasa întîi. Vreau să-mi trăiesc tinereţea !

Hîrlea ieşi mînios. La masă discuţia reîncepu.

— Dacă stărui aşa de mult, acceptă Mircea, am să joc şi eu o... scamatorie de-a ta. Intîi am să-i dau ţigăncii ăştia un şoc, tare, cum ştiu eu. Un afront, s-o zgîlţîi din toţi căprioriii inimii. Pe urmă îi ciupesc puţină curte şi-l las pe Acatrinei cu botul pe labe.

— Mircea, cum poţi vorbi aşa despre o fată ca Margareta ?

— Nu te speria, mamă, că nu ţi-o aduc noră !

5. Dar în consiliul pedagogic, programat după-amiaza acelei zile, izbucni un neaşteptat conflict între Mircea şi Porumbiţă. Acesta a refuzat să primească clasa întîi, ca să-i lase a treia lui Mircea Hîrlea.

— Sînt învățător titular cu vechime, și nu înțeleg ca un...

— Te grozăvești de-a surdia, flecușteule ? l-a apostrofat cu dispreț Mircea Hîrlea, privind printre gene și atingînd cu vîrful limbei țigara lipită de buze, în colțul gurii.

— Mă insulți ? Nici în ruptul capului nu cedez clasa a treia ! se sufocă Porumbiță de furie neputincioasă.

— Bine, bine... Lasă rățoielile ! Iacă iau eu clasa întîi, să fiu în popas cu domnișoara Florea.. Na ! Și supse fum, mutînd țigara în celălalt colț al gurii.

— Mircea, dar la clasa întîi... frecvența...

— Lasă, tată, nu mă crede fleț. Eu iau pe cei care vin la școală și fac o clasă. Îi bag în bănci și-i îndop cu învățătură, cum îndoapă mama curcanii. Dacă nu vin, să le fie de bici și de ciomag !

— Ce-s expresiile astea, tovarășe Mircea Hîrlea ?

— Așa, niște expresii... democrate, domnișoară învățătoare. Și dacă-ți trebuie post în Sohodor, n-ai decît să-ți aduci elevi ! Eu sînt mai vechi în învățămînt decît dumneata. Așa că... mai moaie-ți pliscul.

— Tovarășe Hîrlea junior — replică repede, dîrz și ironic Margareta Florea, ridicîndu-se în picioare — vorbești ca acum doisprezece ani, cînd erai doar „alintătura directorului". Îl urmărea cum își căta cu vîrful limbii țigara lipită de buză, cum se zăpăcea și nu-l cruță. Află, Mircea Hîrlea, că noi nu sîntem dispuși să-ți tolerăm impertinența cu răbdare smerită cum ți-o tolerează părintele dumitale. Nu-ți vom suporta în cancelarie acest aer de domnișor răsfățat. Nu !

În odaie se făcu liniște. Vîntul azvîrli pe fereastră o frunză de cireș galben-roșcată. Îndrăzneala și energia Margaretei îi copleși pe toți. Dragoș observă că mînia o făcea strălucitor de frumoasă.

— În timpul școlii primare, Mircea Hîrlea, ne terorizai pe toți. Ne sileai să-ți cărăm geanta cu cărți pînă acasă, să-ți ascultăm creioanele, să-ți liniem caietele, să-ți facem mingi, arcuri și bice, să-ți scriem temele ca să iei note bune și premii cu ele. Ne luai

plasele de prins peşte ori laţurile pentru păsări ; ne aţineai calea cînd veneam de la pădure şi ne şterpeleai, ca un golan, fragii sau zmeura.

— Te rog...

— Nu mă ruga nimic. Ascultă ! O dată cînd erai într-a patra, am refuzat să-ţi aduc mingea din ograda lui Chiţcop. M-ai lapucat de cozi ; ţi-am cîrpit o palmă, apoi...

— Lasă asta, Margareta, acum... se milogi şi directorul, speriat de întorsătura lucrurilor.

— Ba nu las de fel ! Să ştie că n-am uitat... În clasă, învăţătorul mi-a administrat o mustrare aspră şi-o bătaie la palmă cu varga de corn, c-am îndrăznit să mă apăr în faţa băiatului domnului director. „Voi nu vă daţi seama de fericirea că aveţi coleg pe băiatul domnului director !", linguşea învăţătorul. „De la el aveţi multe de învăţat. E deştept, bine educat... Cum îţi permiţi tu, o ţigancă, să ridici mîna"... Pe învăţătorul de atunci „bine educatul" de azi îl gratulează c-un epitet gingaş : „flecuşteţule". Ei ? Aţi amuţit ? Vi s-a stins graiul ?

— Margareta !

— Poate-aş fi uitat întîmplarea asta dacă, atunci cînd mi-am scos certificatul să mă înscriu la şcoala normală, tovarăşul director...

— Ce mai dezgropi...

— Tovarăşul director nu mi-ar fi amintit-o : „Ar trebui să te-ncondeiez la conduită că l-ai pălmuit o dată pe Mircea".

— Ei, a fost aşa o...

— Ba mi-ai dat cu greu certificatul. Nu vroiai să mă fac învăţătoare.

— Mţ ! dar nu de asta-i vor...

— Parcă te-aud : „Pentru progresul meşteşugului naţional şi pentru o ... negricioasă ca tine, ar fi mai nimerit, mai recomandabil să urmezi croitoria, de pildă. Numai aşa îţi dau certificatul. Altfel, nu !"

— Nu exagera.

— Nu exagerez de fel! Cu asemenea sfat am plecat din Sohodor. Dar acum, pentru că sînt totuşi învăţătoare aici, ajutaţi-mă să-l conving pe Mircea Hîrlea să-şi schimbe atitudinea.

— Pe mine?

— Pe tine! Şi cer acest sprijin pentru că vei începe cu mine o harţă stupidă. Ghicesc asta, de mult. Crezi că acuma, dacă sînteţi în cancelarie trei Hîrlea şi cu Porumbiţă patru, veţi putea forma o „dinastie"? Nu! Şi ca să nu se întîmple aşa, să începem cu tine Mircea: să te dezbărăm de nacafalele astea de domnişor mofturos şi alintat. Şcoala-i un loc de muncă şi nu o feudă cu servi şi privilegiaţi.

Incă-i mai părea rău că rostea atîtea acuzaţii foştilor ei învăţători. Dar semnele acestei răbufneli creşteau de mult în ea; nu le mai putea răbda.

— Tată! eşti director ori ce dracu' eşti? Cum îngădui să... şi pentru că nu găsi cuvîntul care să-l răcorească, scuipă mojiceşte jos mucul de ţigară, galben, uitat pe buză, cît a stat cu gura căscată, să prindă vad a zice un cuvînt.

— Eşti ridicol dacă ceri sprijin de la „papa"! îl izbi încă o dată Margareta. — Ai, dragă Doamne, diplomă şi post de învăţător!

... Şi vehemenţa şi ironia şi sinceritatea o fac miraculos de frumoasă, se bucură Dragoş, felicitînd-o în gînd că-l suplineşte atît de bine.

Spumegînd de mînie, tînărul Hîrlea dădu să se ridice de pe scaun şi să lovească. Dar Dragoş îl înşfăcă de mîini şi-l ţintui pe loc.

Hîrlea îl dojeni, speriat:

— Nu ţi-i ruşine, Mircea?... Margareta are dreptate: ai un caracter nenorocit.

Şi, schimbat la faţă, făcînd o piruietă de o sută optzeci de grade, ca să spulbere impresia penibilă iscată în cancelarie, ca să-l oprească pe Dragoş de a vorbi, anunţă cu emfază:

— Pun la dispoziţia şcolii, în mod gratuit şi cu dragă inimă, o sală de clasă din locuinţa mea, cu con-

diția expresă să funcționeze clasele mele și ale soției. Îl felicit pe Acatrinei că a avut această idee. Eu o accept, pentru că eu învăț de la coelctiv, de la mase. Și-și frecă mîinile, zîmbind lingușitor, mieros și satisfăcut.

Asta schimbă spiritul discuției.

Doar cînd veni vorba despre înscrierile pentru clasele cinci-șapte, Mircea Hîrlea mai cercă o lovitură:

— Nu mă interesează! Să se preocupe cine are interes. Ce? Eu s-adun elevii și dumnealor, „profesorii", să vină la de-a gata?... Duceți-vă voi care aveți stofă de apostoli.

— Dacă Mircea continuă să se comporte ca un nerușinat, mă ofer să lucrez eu la aceste înscrieri, se ridică Virginia Hîrlea. E datoria tuturor.

— Foarte bine! — aprobară ceilalți, în cap cu Anton Hîrlea însuși. Vezi, Mircea, la ce ignominii mă expui?

Mircea Hîrlea dădu să spună ceva. Dar privirile noilor colegi îl mitraliau din toate părțile. Tăcu. Era mai sănătos.

Înserase bine cînd Virginia Hîrlea bătu în ușă la Margareta.

— Dumneata?... Prima oară un Hîrlea calcă pragul unui coleg.

— Am venit să-ți mulțumesc. I-ai înfruntat pe amîndoi. Și i-ai răzbit. Mircea era pregătit să-ți dea o lovitură și, cînd colo a primit una, s-o ținî minte toată viața. Merita. Draga mea, am visat mult să fii soția lui Mircea. Ca mamă, ziceam că numai tu ai fi putut să-l îndrepți. Mircea nu-i băiat rău. E numai prost crescut, nărăvit. Fii mai departe necruțătoare cu el.

Își șterse ochii cu batista fină de olandă, parfumată cu liliac. Abia acum Margareta observă că Virginia purta o rochie de mătase și poșetă nouă. Și, cînd înțelese că în cinstea ei s-a îmbrăcat așa, ca la vizite simandicoase, se îmbujoră toată.

— Știi, continuă Virginia Hîrlea, am vorbit cu trei oameni : Cazacu, Farcaș și Toma Melinte. Își dau copiii în clasa a cincea.

— O, iartă-mă... Poftim, ia loc. Să mai vorbim.

— Mulțumesc. Anton nu m-a lăsat niciodată să mă preocup de școală ca lumea, urmă Virginia așezîndu-se pe scaun. Din comoditate și poate din invidie. Și-ai să înțelegi mai bine cînd ți-oi spune că între mine și Ioana Tudor e numai o diferență de cultură. Atît.

6. Ca să poată reîncepe lucrul la școală a fost necesară o săptămînă de alergătură. Dragoș, Savu, Damaschin, Margareta au izbutit să adune oameni, să readucă zidarii, să găsească tîmplari, să completeze materialul, să înceapă tencuirea interiorului. Inspectoratul se interesa direct de mersul construcției. Hîrlea raporta situația din două în două zile. Dar în același timp învățătorii din Sohodor pregăteau deschiderea școlii, înainte de a fi gata localul cel nou.

Cînd tînărul profesor Alexandru Vătafu intră în odaia care ținea loc de cancelarie, învățătorii discutau despre amenajarea sălilor de clasă.

— Cum? Dumneata aici? se miră el văzînd-o pe Margareta. Te știam inspectoare.

— Nu, nu sînt inspectoare, răspunse simplu Margareta.

— Tovarășul Nedelcu spunea că... se opri Vătafu, neînțelegînd de ce toți cei de față, afară de Dragoș, căscaseră prostește gurile. Ne cunoaștem de la cursurile de îndrumare.

— Am vorbit cu tovarășul inspector. Mi-a dat dreptate. Sînt prea tînără pentru inspectoare. Am nevoie de practică la catedră.

Acest banal schimb de cuvinte produse o adevărată perturbare în psihologia cancelariei din Sohodor. Din

clipa aceea, mulți și-au schimbat brusc atitudinea. Porumbiță a plecat repede să mai discute cu Năstasă pentru o sală de clasă. Anton Hîrlea deveni atent și „zîmbăreț", cum spunea Savu.

Tînărul profesor Alexandru Vătafu preda științele naturale și geografia. Era înalt, palid, cu chip prelung și grav. Purta ochelari cu rama groasă, care-i sporeau și vîrsta și gravitatea. Noii colegi de cancelarie aflară că a cerut anume să vină în Sohodor pentru că era bolnav de stomac și voia să ducă o viață liniștită.

— Aici la noi e liniște perfectă și armonie colegială cum nu există în altă cancelarie.

Porumbiță s-a întors după un sfert de oră:

— Năstasă dă casa, dar pretinde: chirie, curățenie, liniște, să nu-i sperie elevii orătăniile din ogradă, să nu-i calce puii...

— S-o dea gratis, că-i pentru școala poporului! întrerupse Hîrlea, speriat că Porumbiță îndrugă prea multe. O să-i fac și o adresă scrisă, cu ștampilă. Și lui și popii.

— Cu preotul am vorbit eu, interveni Virginia Hîrlea. Pune o odaie la dispoziția școlii.

— Admirabil! Că eu, tovarășe Vătafu, așa sînt: în primul rînd grija de copiii poporului și de cadrele didactice care instruiesc acești copii. Așa am învățat și la îndrumare... Am să-ți caut și o sală pentru muzeu. Sigur, ca profesor de naturale, ca specialist, ai să-nființezi și un muzeu. Așa cere și reforma învățămîntului. Sînt fericit că avem între noi un licențiat, alături de viitori inspectori...

Îl luă pe Vătafu ușurel de spate și-l conduse să-i arate școala nouă și să-i caute o gazdă „pe cinste".

In sinea lui, Anton Hîrlea era revoltat: „ăștia" promovează inspectori niște „mucoși fără experiență", să controleze „învățători cu decenii de experiență". Dacă Florea a refuzat, înseamnă că are bun simț. Dar dacă n-a primit azi, cine știe... mîine — inspectoare! Socoti că-i mai bine să se poarte ireproșabil cu dînsa. Îi invi-

dia norocul şi regreta că lui nu-i propunea nimeni, nimic.

Cam în acelaşi fel gîndea şi Porumbiţă, cu un regret în plus.

Privind-o cum linia un registru, şi Mircea Hîrlea se trezi admirîndu-i părul bogat, negru, ondulat, fruntea înaltă, luminoasă şi se ocărî, zîmbind. Nu înţelesese ce-ar fi putut „găsi" la o „ţigancă". Acum îi venea să rîdă, descoperind că-i gata să devină o „lichea greţoasă" ca şi tată-su care, din clipa cînd a auzit că i s-a oferit postul de inspectoare, o priveşte ca pe un boţ de aur. Ehei, dacă pe dînsul l-ar fi chemat în control, îşi aranja un post în oraş „clasa una". Nu se dumirea de ce Florea n-a primit postul de inspectoare. Din pricina lui Acatrinei? De fapt Mircea Hîrlea îi prevedea lui Dragoş o soartă tare tristă : în curînd va fi băgat la închisoare pe chestia furtului de la şcoală. Voia să se întîmple asta cît mai curînd, înainte de a se termina clădirea. Îşi imagina că dacă va rămîne aici, Margareta singură nu va avea încotro: se va îndrăgosti de dînsul. Ba, mergea şi mai departe cu iluziile, interpretînd răbufnirea din consiliul pedagogic drept un mijloc de a-i atrage atenţia. Recunoştea că-i frumoasă, dar nu-i plăceau buzele cărnoase şi ochii verzi. Plănuia : „Dacă se-ndrăgosteşte de mine, am cu ce mă distra anul ăsta. Iar dacă Acatrinei se va încăpăţîna să rămînă în Sohodor, noi trei Hîrlea îi venim de hac şi-l scoatem la covrigi".

7. Margareta Florea a avut emoţii mai mari decît Irina care s-a prezentat la examenul pentru clasa a doua. Cu toată împotrivirea, Hîrlea a trebuit să constate că ştie şi a trecut-o într-a treia. De Bucurie, Irina a cîntat Margaretei şi lui Dragoş o seară întreagă pe bancă, lîngă scocul morii.

Implinirea planului de şcolarizare dădea însă mult de lucru învăţătorilor din Sohodor.

— Scuteşte-mă de corvoada asta, se ruga Porumbiţă către director. N-am nici un succes. Sînt foarte năraviţi, toţi. De cînd Varsavia a... Ştii ce mi-a spus Floarea lui Farcaş ? „Vrei să-ţi trimit copilul la şcoală ? Păzeşte-mi dumneata vaca !" Trebuie să prezint tabelul şi nu ştiu ce să fac : mai am jumătate de...

— Nu te zdrobi ! Măsura asta drastică e anume pentru Acatrinei şi pentru Florea. Să le găsesc de lucru. Crezi c-am să dau inspectoratului o statistică exactă ? Ce-s nebun ? Le aranjez eu ! Cunosc doar o cincea operaţie care mă scoate din orice dificultate : potriveala din condei.

— Inspectorul Nedelcu îşi vîră nasul...

— Mi ţi-l învăţ eu pe domnul incognito ăsta care ţine şedinţe, face anchete şi nici măcar nu se recomandă. Păi, altădată, un inspector venea cu maşina, cu...

*

Zărindu-l pe Vichentie cu ciurda, Margareta îşi aminti şi-l întrebă pe Vătafu dacă există vrăbii albe.

— Da. La Muzeul ornitologic din Timişoara se află două vrăbii albe, confirmă profesorul, după ce căută în determinator.

— Va să zică asta ar fi a treia, conchise, veselă, învăţătoarea. Pe băiat îl cheamă Varvaroi Vichentie. Vrei să mergem pe imaş să stăm de vorbă cu el ? Dumneata faci ornitologie, iar mie îmi ajuţi la îndeplinirea planului de şcolarizare.

Din poarta lui Andronescu, Varsavia Bour grăi către Margareta :

— M-aţi dat în judecată ! Numai cu răul umblaţi.

— Tovarăşul Porumbiţă, Varsavia ; pe el l-ai lovit.

— Ştii — şopti femeia, apropiindu-se şi măsurîndu-l cu neîncredere pe Vătafu — mi-i teamă că legea... L-am lovit chiar în izerciţiul funcţiei. Nu pot spune că nu l-am lovit. Te văd suflet bun, se muie glasul şi

firea abraşă a Varsaviei sub flacăra privirilor Margaretei, aşa-i c-am făcut o prostie? Povăţuieşte-mă cum s-o dreg.

— Să spui din îndemnul cui te-ai purtat aşa.

— Păi, eu... Ai vrea să mai bag amu şi pe alţii la apă? A dracului ce-i pielea pe dumneata...

— Aveţi şi procese? întrebă Vătafu, măsurînd cu privirea femeia îndîrjită cum ezita în faţa lor: să plece sau să mai strice o vorbă.

— Da. Cînd am fost cu recensămîntul copiilor, Varsavia ne-a cam întîmpinat cu măturoiul.

— A, asta-i rău, rău de tot, spuse Vătafu cu glasul lui grav şi trist. Te condamnă, nevastă, la închisoare.

Varsavia se retrase, speriată. I se păru că ochii Margaretei se uită în inima ei ca-ntr-un izvor şi se ruşină. Învăţătoarea plănui să-i facă iar o vizită; chiar de i-ar arunca-n cap cu uncrop, tot va trebui să stea de vorbă cu dînsa. Şi se înflăcără de propria ei hotărîre.

Dar entuziasmul acesta se poticni îndată. Mai întîi Vichentie nici nu se uită la oamenii şcolii. O luă la fugă pe imaş, sudui şi pocni din hanapnic. Apoi Ioana o povăţui:

— Nu te duce încă la Varsavia. Andronescu, o sfătuieşte, adică îi porunceşte să se poarte cît mai urît cu dumneata şi cu dom' Dragoş. Mai aveţi răbdare, pîn-om prinde noi un fir.

8. In grădiniţele din faţa caselor înfloriseră gherghine şi cîrciumăriţe roşii, galbene, roze şi liliachii, ca-ntr-o rămăşiţă de primăvară, azvîrlită în acest mijloc de septembrie. Sub streşini atîrnau salbe de ştiuleţi aurii ori cununi de ceapă ca nişte uriaşe rubine. In ogrăzi se înălţau movile mari de bostani copţi, galbeni, lucitori. Prin livezi fumegau lozniţele de uscat prune, răspîndind mirozna plăcută de zahăr ars. Oamenii cu-

legeau mere rumene şi aurii, movilindu-le sub copaci. Copiii le alegeau şi le aşezau frumos în lădiţe ori în panere. Peisajul Sohodorului, începînd cu Măgura şi sfîrşind cu ulmul Ilincăi, se colora, şi întreg văzduhul se înmiresma de arome noi, puternice, pîrguite. Pe sus, spre seară, se tînguiau cocorii.

Era toamnă.

Dar şcoala din Sohodor nu-şi deschisese porţile. Copiii hălăduiau încă pe cîmpul înţesat cu pînză de funigei, prin dumbrava ruginită, pe suhatul cu păiuş uscat şi cu ciulini fumurii, rătăcitori.

La clădire mai era încă mult de lucru. Alături de echipa de zidari, Dragoş şi Savu cu o echipă de bărbaţi ajutau la turnarea cimentului pentru cele trei scări ce urcau la etaj. Nici şcolarizarea la clasele a cincea — a şaptea nu era rezolvată. Mai erau încă destui părinţi care nu se hotărîseră să-şi trimită copiii în clasa a cincea. Iar recenzarea analfabeţilor abia o începuseră.

Trecînd iar din casă în casă, pe uliţa Huţanilor, Margareta pornea vorba, de obicei, cu femeile şi copiii. La Cioranu şi la Farcaş, băieţii îi ieşiră în cale, rugînd-o să-i ceară şi pe ei la şcoală :

— Tata cică să ne ducem la oi. Dar nouă ne-ar plăcea la şcoala de mineri.

La Melinte voiau părinţii şi se-mpotriveau copiii.

— Ii greu la artimetică... Mai bine la oi...

Margareta, ca şi Dragoş, se înarmase cu multă răbdare. Cînd întîmpina împotrivire, lăsa un moment discuţia despre şcoală. Incepea alta. Despre gospodărie, despre vite, despre un model de ţesături ori de altiţă. Uneori lucra chiar alături de gospodină, la sortat mere, la ales fasole, la meliţat cînepă, ori la dezghiocat porumb. Mai spunea o glumă sau asculta o istorisire, mai da un sfat privitor la igienă ori la metodele de păstrare a fructelor. Apoi, pe nesimţite, întorcea iar vorba spre şcoală. Şi nu pleca din ogradă pînă cînd gospodarul sau gospodina nu făgăduia că-şi va trimite copilul la învăţătură sau că va veni la alfabetizare. Nu învăţase nicăieri cum să se poarte cu oamenii ; o învă-

ţaseră împrejurările şi mai ales munca în comun pentru şcoală, din toată vara asta.

Cînd a intrat învăţătoarea în ogradă, Toader Bursuc a mormăit posac, chip că răspunde la bună ziua şi a cioplit mai departe o coadă de furcă.

— Nu-ţi mai răci mata... îîî... gura degeaba... domnişoară, o întrerupse morocănos cu vorba-i grea, bolovănoasă.

Margareta depăna cuvintele repede, încălzindu-se de ce spune, de felul cum argumentează ; el tăcea, înnegurat, zgîrcind sprîncenele şi-şi vedea de treabă. Dar tocmai cînd se lupta cu sine dacă să mai continue monologul ori să tacă şi ea şi să se aşeze pe prispă, să aştepte pînă s-o dezlega limba lui Toader Bursuc, apărură Brînduşa Axinte şi Viorica lui Huţan ; una îi aducea o bucată de pîne cu unt, iar cealaltă un sîn de nuci.

— Ne-a trimis liţa Ştefana.

— N-ai mîncat nimica azi şi, iote, a scăpătat de-amiază.

— Ei, fetelor, frumos din partea voastră ! Dar să ştiţi că nu-s la prăşit, ca să-mi veniţi cu mîncare.

Toader Bursuc privi la cele două fete cum îşi hrăneau învăţătoarea. Îşi schimbă de pe un picior pe altul greutatea trupului mătăhălos, de om care ridică uşor sacul de o sută, dar trudeşte greu pînă rosteşte un cuvînt.

— Adică' lea... îîî... dumneata chiar n-ai mîncat... îîîî... azi ?

— Asta n-are nici o însemnătate, bădiţă Toadere. Important este ca Dumitru, feciorul matale, să vină la şcoală, într-a cincea.

— Hm... îîî... drăcie... Şi, cîtăva vreme, Bursuc nu-şi putu lua ochii de la Viorica lui Huţan cum spărgea nucile cu piatra pe colţul prispei, le curăţa de pieliţă şi le întindea învăţătoarei. Părea absent la vorbele repezi ale Margaretei despre însemnătatea şcolii. Parcă nici nu le pricepea. Dar, deodată strigă la Dumitru, aflat sub pătulul de păpuşoi, trebăluind ceva de mîntuială

şi mai mult trăgînd cu urechea la ce spune învăţătoarea :

— Auzi, măi ?... Să-nveţi, tîlharule !... îîî... Să-nveţi carte, că de nu, te snopesc !... îîî... Înţelegi, Dumitre ?

— Înţeleg, tată !... izbucni băiatul. Învăţ ! Învăţ !...

— Mulţămesc, bădiţă Toadere ! surîse Margareta, fericită.

— Ce ? Parcă... îîî... dumneata trebuie să-mi mulţămeşti ? Asta-i cam... îîî... cam aşa... Adică'lea eu... să-ţi sărut mîna ! Că-s prost şi nu-mi cunosc binele şi enteresul... îîî... Acu', te rog, stai aci, pe prispă, şi şterse lutul cu palma-i lată. Stai şi ospătează, în tihnă... Că dacă fetele astea te hrănesc... îîî... ca pe o soră mai mare, te hrănesc... îîî ele-s mai înţelepte ca mine... Dumitre, tîrharule, adă şi tu nişte, nişte pere... îîî... Trap !

Şi el însuşi lăsă barda jos, intră în cămară, scoase un gavanos de lut şi, cu o lingură nouă de lemn, luă din el miere şi o prelinse pe felia de pîine din care muşca învăţătoarea.

— Cu unt şi... îîî... cu nuci, e ca prăjitura.

Înghiţea în sec, dar ochii îi rîdeau de fericire că învăţătoarea gustă din mierea ştiubeielor lui.

— Dumitre, tîlharule, adă o ulcică de apă rece... îîî... proaspătă... din fîntînă... îîî... Trap ! Ia să vă dau şi vouă, fetelor... făcu semn către Brînduşa şi Viorica. Miere... îîî...

Brînduşa ducea un gealău lui tată-su, la lucru în casa lui Ilie Melian şi-o întovărăşi pe învăţătoare, privind grămezile de mere cît omul de înalte, în jurul pomilor din livadă.

— Vezi, dacă i-am curăţat de cărăbuşi ?

— Şi de omizi, Brînduşa.

— De acelea zic să-i ceri, chiar acu, lui bădiţa Vasile Melinte.

— Ce să-i cer ?

— Banii.

— Banii ? Pentru ce ?

— Pentru şcoală. N-a făgăduit atunci cînd i-am curăţat livada de cărăbuşi ? L-am scris în carnet pe el, pe liţa Ileana, pe doi dintre Urseni...

Margareta înşfăcă, entuziastă, cozile groase ale Brînduşei şi-i întoarse faţa spre dînsa :

— Eşti o minune, fetiţo !

Obrajii Brînduşei se rumeniră ca nişte mere creţeşti întoarse spre soare.

S-a vestit, repede, în tot satul, că Toader Bursuc a dat miere unui musafir ; iar acel musafir a fost învăţătoarea Margareta Florea. Pînă acum niciodată el n-ar fi dăruit nici o lingură de miere, chiar de l-ai fi picurat cu ceară.

— Cum ? Şi Bursuc şi-a scris copilul într-a cincea ? — a întrebat Mihai Văideanu. Atunci mă mai pot eu codi ? O să am cinci flăcăi în şcoală. Or să facă şi treabă, or să-nveţe şi carte. Că altminteri nu-i chip. Nu-i şi pace !

*

Domnica îi puse pe masă ceaşca de cafea cu lapte, fără ceremonialul obişnuit — o tavă de argint, unt şi zahăr cubic — ci numai cu o singură felie de pîine ghemuită alături, pe aceeaşi farfurioară. Pufni, săltîndu-şi pieptul dolofan ; era cătrănită de supărare. Ştia că Porumbiţă s-a întors obosit şi flămînd din sat, dar îl lăsase anume să aştepte. Se depărtă mai spre uşă şi grăi de acolo, aspru, cu pumnii în şolduri :

— O s-aduceţi chiar toată Ţigănia la şcoală ?

— Da, o s-o aducem... mormăi, plictisit, Porumbiţă.

— Aţi căpiat ? Vă luaţi după Acatrinei şi după Florea ? De o jumătate de veac, de cînd e şcoală în Sohodor, nu s-a văzut o goană, o vînătoare de copii ca acum. Toţi, la şcoală ! Dar cine mai păzeşte casele ? Cine se mai duce c-o vită la suhat ? De unde să-ţi mai dau, atuncea, cafea cu lapte dulce ? Nu te mai pot ţine în gazdă ! O să vedeţi voi pe dracu' !...

Ameninţă cu degetul şi ieşi trîntind uşa.

Fălcile lui Porumbiță înțepeniră. Înghițitura i se opri în gît, sufocîndu-l. Abia putu să lase ceașca în farfurioară. Clinchetul atingerii celor două obiecte de porțelan îl înțepă ca un stilet în inimă. Îl cuprinse o spaimă nemotivată, prostească. Abia după un sfert de ceas reuși să se ridice de pe scaun și să iasă în ogradă.

Amurgea.

Ar fi vrut să stea de vorbă cu cineva, cu un prieten. Dar cu cine? Hîrlea nu-i era prieten, ci stăpîn. N-avea nici un prieten. Nici unul. Descoperirea asta îl îngrozi și mai tare. Începu să tremure. Presimțea o primejdie. Nu știa de unde vine și nici cum se cheamă. Dar simțea că-i aproape. Ieși în uliță și porni în sus, la întîmplare. Prin apele amurgului, o zări pe Margareta intrînd în ograda Ilenei lui Melinte. Se feri sub zăplazul gardului lui Andronescu și ascultă ce vorbea cu gospodina.

— Va să zică îl lași pe Zamfir în clasa a cincea? Bun! De altfel eu l-am și înscris.

— Bine-ai făcut.

— Văd că ți-au rodit din belșug perjii, liță Ileană, schimbă învățătoarea vorba.

— Mulțumesc lui Dumnezeu. De altfel nu uit că mata cu școlarii i-ai curățat de cărăbuși.

— Atunci te rog să-ți amintești c-ai făgăduit pentru școală... Trebuie să cumpărăm teracotă pentru sobele de la etaj.

— Da. Am făgăduit și dau. Poimîine le duc la tîrg și...

— Mulțumesc frumos și noapte bună, liță Ileană.

Zamfir o conduse pînă la poartă.

Ferit în umbra gardului, Porumbiță strivi țigara sub talpă și pîndi clipa să-i iasă în cale. Dar, deodată, simți că mai încolo, la cîțiva pași, mai pîndea cineva. Prin întuneric nu ghicea cine-i. Se chirci de spaimă.

Margareta se depărta liniștită pe ulița cotită printre livezi și grădini cu glugi de strujeni, cu miros de nuc și de mere pîrguite. Cînd spaima i se mai ostoi,

Porumbiță se ridică, bucuros că n-a fost decît o năzăreală și porni s-o ajungă pe învățătoare. In fața îl izbi însă, deodată, o răsuflare caldă, duhnind a băutură, și o umbră uriașă se înălță de sub zăplaz, copleșindu-l. Recunoscu șoapta și ochii lui Neculai Chițcop sticlind în întuneric.

— Ți-a zburat... hulubița dom'...

Lui Porumbiță i se păru că șoptea șuierat, dușmănos, ucigaș. Zăpsind, cîinii lui Andronescu începură să latre. Chițcop îl prinse pe Porumbiță de revere și-l tîrî la deal, după dînsul. Porumbiță se lăsa ca un berbec legat de coarne. Nu se împotrivi. Doar inima i se zbătea ca un pițigoi prins între spini de măceș. In minte — noapte. Uitase să vorbească.

La vale, pașii Margaretei se stingeau în liniștea serii.

— De ce-ți clănțănesc așa de tare măselele-n gură, dom'... Vreau să te sfătuiesc, din partea unui om... a unui om mare, să nu te lași; s-o iei de nevastă pe Florea. Altminteri ți-o șparlește el... Chiar în sara asta o prinde și... și-i face felul... Ei felul și ție capătul, 'Țelegi?

Scăpat din mîna lui Chițcop, Porumbiță alergă îngrozit, pe vîrfuri, pînă ajunse la șosea. Nici nu băgă de seamă că de la cooperativă ieșise Dragoș cu o pîine în mînă și-i făcea semn să stea.

— Ce-i cu dumneata, tovarășe Porumbiță? Ești bolnav?

— Eu?... mda... Mi-i, mi-i cam rău... Am ameteli.

— De unde vii?

— De la... Am fost așa... Adică...

— Spune drept: a dat popa cu crucea peste dumneata? făcu Dragoș din sprînceană spre ulița pe unde coborîse Porumbiță.

— Nu... la dracu'! Adică, știu eu... poate crucea, adică un fel de cruce...

Dragoș surîse: „E beat"... Și, trecînd pîinea în mîna cealaltă, îl luă de braț:

— Hai acasă, tovarășe Aurel. Te culci și-ți trece.

Pe preot l-am văzut la cooperativă. Am şi discutat despre geneza religiilor. Ştii c-aşa-i popa nostru ; cînd ia un pahar mai mult devine foarte elocvent şi filozof. Altminteri e om bun. Nici nu-ţi are grija.

— Dragoş, măi Dragoş, se tîngui Porumbiţă, după cîteva zeci de paşi, bucuros că-i piere ameţeala, că nu mai tremură ca varga şi că în scăfîrlie i se mai încheagă iar un sîmbure de gînd limpede. De ce mi-ai luat-o mă, pe...

Dragoş n-avu cînd să-i răspundă. Porumbiţă se furişă grăbit spre ograda lui Năstasă. Intră şi se încuie în casă. Nu dormi toată noaptea. O năduşeală rece îi scălda trupul. A doua zi se plînse lui Hîrlea, singurul în care avea încredere, că Milică îl ameninţă cu moartea. Aşa înţelesese el din vorbele lui Chiţcop.

— Auzi, bestia ! Ce-i dă-n gînd. Fii liniştit, că-i bat eu obrazul, îi vin eu de hac. Îl denunţ ! Dar tu taci. Auzi ? Să nu te simtă că...

9. Deschiderea cursurilor n-a avut nimic festiv. In schimb au sporit necazurile pentru învăţători. Chiar din prima zi, în clasa a cincea s-au prezentat douăzeci şi opt, într-a şasea douăzeci şi şase, iar într-a şaptea paisprezece elevi, dar n-au avut săli şi mulţi au plecat acasă. La clasa întîi, din optsprezece copii, cîţi trebuiau să vină din Ţigănie, n-au apărut decît patru. Directorul i-a repartizat în clasa lui Mircea Hîrlea. Acesta însă i-a dat afară.

— Dacă vă trebuie şcoală, răpănoşilor, intraţi în clasa domnişoarei Florea. Ea-i bulibaşă peste voi.

Nici unul n-a intrat în clasa Margaretei : toţi s-au întors acasă, speriaţi şi mîhniţi.

A doua zi, veniră cinci copii din Ţigănie ; dar Năstasă Ionel şi Ciocîrlan Ştefan dintr-a cincea i-au oprit în uliţă :

— Ce căutați voi aici, baragladinilor ?

— Să-nvă...

— Să veniți cînd îți avea izmene.

— Sigur, cu izmene ! Și cu ciubotele galbene ! Altfel vă batem cu urzici pe dosul gol...

— Chiar așa ! Cu urzici... s-a veselit Năstasă Ionel, smulgînd o buruiană de lîngă gardul Broinei și urzicîndu-i pîn-au fugit, urlînd.

A treia zi, din Țigănie a venit doar Galeș Irina.

— Stăm prost cu frecvența, dragă Margareta, jălui Anton Hîrlea, după ce-și scrise raportul către inspectorat, acuzîndu-și colegii de neglijență, de lipsă de interes pentru școală și mai ales de înțelegere a „spiritului revoluționar al reformei învățămîntului". Azi ai treisprezece absenți.

— Oare de ce nu vin ?

— Altă dată te rog să ții cont și de experiența noastră. Noi muncim aici de un sfert de veac ; muncim, nu ardem gazul de pomană. Țigănia este un fel de grajdurile lui Augias pentru Sohodor. Ridică piedici insurmontabile pentru sistemul frecvenței sută la sută. Sînt niște înapoiați, niște sălbatici, niște primitivi recalcitranți din orînduirea comunei primitive. Nu vin și pace !

— Ah, dac-aș ști de ce nu vin...

— Ha-ha ! Să n-o mai faci pe grozava ! rîse Mircea Hîrlea provocator. La mine frecvență sută la sută. Numai cît a apărut un Hîrlea în fața școlii și copiii s-au și năpustit în clasă, să-i burdușesc cu învățătură.

Margareta nu răspunse. Ieși din cancelarie, clocotind de indignare. Trecu puntea peste Sohodor, în cătun.

Era seară și liniște. In știoalna de sub punte, în luciul apei, se jucau boiștenii, săltînd după musculițe și înscriind cercuri concentrice, tremurătoare în raza asfințitului. Dincolo de potcovărie, un copil trecea drumul spre căsuța lui Vasile Găinaru. Margareta îl strigă :

— Băiețaș !

Copilul se opri, privi o clipă, speriat, apoi o tunse la fugă, lipăind mărunt prin colb. Margareta cercă să-l ajungă. Văzîndu-se urmărit, copilul țipă și alergă mai tare. Apărură cîțiva copilași în praguri, pe prispe.

— Stai, măi băiețaș! De ce fugi! — încercă învățătoarea să-l oprească.

Copilul coti la stînga și, ca o veveriță, se cățără sus într-un plop, ascunzîndu-se între frunze, tocmai în vîrf.

În calea învățătoarei apăru altul, mărunțel, crăcănat, cu părul vîlvoi. Apoi, al treilea, cu mîini lungi, subțiri și cu cămeșoi de cînepă, mare, vînăt. Se iveau și o luau la fugă, lipăind desculți prin colb. Intrigată, Margareta vru să-i prindă, să le vorbească. Cel cu părul vîlvoi se-mpiedică și căzu: se lovi la nas și sîngele-i țîșni, înroșindu-i fața și cămașa. Începu să urle cît îl ținea gura. O spaimă cumplită se iscă în clipa aceea în toate căsuțele din cătun, cutremurate de răcnetul copilului. Femeile ieșiră în prag ori pe prispele înguste de lut.

— De ce ne sperii copiii, fa? strigă Parasca lui Chihai.

— Vrei să te ungem cu usturoi? întrebă alta, batjocoritor. Strigoaico!

Margareta se opri. Cercă să vorbească, dar femeile se porniră pe ocară și blesteme, iscînd vacarm îngrozitor în tot cătunul. Răcneau să spargă cerul.

— L-ai lovit pe Fulgeran!

— Aruncă, fa, apă clocotită după dînsa!

— Afumă plozii cu păr de lupoaică, să le iasă spaima din oase!...

Uimită de asemenea întîmpinare, Margareta se retrase spre potcovăria lui Stroe. „Ce prostie am făcut? De ce-am alergat după... De ce se sperie de mine? Uite-i cum se ascund după pereți, după căpițele de strînsură... Măi copilași, măi... ce v-am făcut eu, puișori de om?"

La potcovărie nu era nimeni. Nici Fănica lui Petrea nu era acasă.

Se retrase spre gazdă, umilită, ca dintr-o bătălie pierdută. Nu îndrăzni să se oprească la Dragoş. Voia să fie singură ca să-şi domolească vînzoleala gîndurilor, să chibzuiască asupra faptei săvîrşite. Abia cînd se întinse pe laviţă văzu ce obosită şi frîntă era. O pală de păr îi căzu pe frunte, grea, ca o aripă rănită. Mîhnirea i se tălmăcea în jocul genelor, în cuta dintre sprîncene şi-n privirea rourată de lacrimi, pierdută, melancolică. „Ce întîmplare stupidă... Dar, nu! Nu mă las!"

A doua zi intră în cătun întovărăşită de Dragoş, de Damaschin şi de Stroe.

— Nu ştiu cine le-a spus că la şcoală sînt strigoi care sug sîngele copiilor.

— Visează urît.

— Se tem de învăţători, se tînguiau femeile. Se tem ca de alte alea...

— Cică-i bateţi şi-i umpleţi de sînge.

— Lăsaţi să mai treacă trei patru zile, să uite.

— Aici mai ales femeile ne pot ajuta, chibzui Damaschin. Adică Glafira, Fănica, lelea Safta. Vorbeşte dumneata cu ele, tovarăşă Margareta.

— Dac-am avea-o de partea noastră şi pe Varsavia, ne-ar fi mult mai uşor, şopti învăţătoarea, văzînd-o venind de la cîmp obosită, mîhnită, cu broboada trasă pe ochi, cu pulpele picioarelor zgîriate, şi pline de colb şi tăciune de mohor. Ducea vaca de funie. Măriuţa i-o mîna încet, din urmă, cu o nuieluşă şi plîngea. Varsavia se opri în faţa primăriei, îngăimîndu-se. Vaca sta cu capul în jos, răsufla greu, gemea dureros, ca o fiinţă care cere ajutor.

Din partea cealaltă, dinspre Dărmăneşti, tocmai acuma venea Dumitru Tiron, în căruţa lui Rădoi.

— Ce bine c-ai venit! bătu copilăreşte din palme Margareta.

Tiron îşi dădu jos modestul lui bagaj, mulţumi căruţaşului, spuse bun găsit tuturor şi dădu mîna, începînd cu Varsavia care-i era mai în cale.

— Ce are vaca, Varsavia?

— Bolnavă. Mi-i teamă că piere.

Învățătoarea învălui c-o privire caldă întregul grup: secretarul, femeia, fetița, vaca. Nu rosti nici un cuvînt; intră repede în primărie, ceru lui Alexa să sune Iliseștii la telefon și rugă medicul veterinar să vină de urgență în Sohodor.

— Bine-ai făcut, tovarășă Margareta, o aprobă Tiron. Mi se pare că abia acum ai găsit clempușul cu care să deschizi inima Varsaviei. Vaca, stîlpul gospodăriei. Ca multe din femeile noastre înfrînte în luptă cu sărăcia, Varsavia socotește că-i mai de preț o vacă decît un copil. Judecă așa: vaca fără copil trăiește, copilul fără vacă, nu.

— Știu, tovarășe secretar, dac-ar muri Măriuța, Varsavia ar boci trei zile, pîn-ar înmormînta-o. Dar dacă i-ar pieri vaca ar jeli ani întregi. Uite și acum cum merg pe uliță: Măriuța-i ca o simplă anexă a vacii.

In mai puțin de un ceas, învățătoarea și veterinarul se aflau în ograda Varsaviei. Spre seară, Acatrinei, Florea și Tiron urcară în Poiană, sfătuind. Varsavia le ieși înainte, ștergîndu-și mîinile de postelcă. Vaca începuse să mănînce, bău apă.

— Ca să dea mai mult lapte — o sfătui Dragoș — hrănește-o cu cîte un căuș de uruială cu sare, de trei ori pe zi.

— Măriuța, tu s-o țesali în fiecare dimineață, urmă Margareta. Vino să-ți arăt cum... Așa, vezi? Îi place, nu?

— Și să-i lipești colnița, frumos, ca o casă.

— Da, să-i fie cald la iarnă.

— Strujenii să-i toci și să-i presari cu sare. Vorbesc eu la cooperativă să-ți împrumute tocătoarea.

Pe Varsavia o copleși sfatul cu secretarul organizației de partid și cu învățătorii. Era fericită că n-a pierdut vaca; era mulțumită, că n-au mustrat-o, că n-au pomenit nimic despre purtările ei din trecut.

A doua zi, Bour Măriuța a intrat sfioasă în ograda școlii.

— Unde-i clasa a patra?

— Ce succes! Al cui e meritul? întrebă Hîrlea.

— Al tovarăşului secretar. Am vizitat-o aseară împreună. E primul ajutor ce ni-l dă, după întoarcerea de la cursuri.

Dar copiii din Ţigănie nu veneau la şcoală. Hîrlea înainta zilnic situaţia frecvenţei la inspectorat. În dreptul clasei Margaretei scria: „In scădere: 18%... 19, 37%... 25%.." Şi sublinia procentajul apăsat, cu roşu.

— Şcolarizarea sută în sută e o utopie, zîmbea el îndurerat. Tu te lupţi cu primitivismul trogloditic al ţiganilor. Îi roade sărăcia. Sărăcia şi cultura — incompatibile. Iar Acatrinei, uite, Dragoş Acatrinei, mult lăudatul pedagog, nu-l poate aduce la şcoală nici pe Ciocîrlan Ilie, fecior de om cu dare de mînă. Vedeţi dacă nu aveţi autoritate în sat?

— Haideţi la şcoală să ajutăm la cărat tencuială, invită Margareta, amintindu-şi de rugămintea lui Dragoş.

10. După cursuri, Margareta mai stătu o jumătate de ceas la şcoala nouă, ajutînd la grunduit pervazurile de la ferestre. Oboseala, mirosul de vopsea, un nou acces de mojicie a lui Mircea Hîrlea în cancelarie, toate adunate îi provocară o ascuţită durere de cap. Plecă să se plimbe, spre moară, rugîndu-l pe Dragoş s-o ajungă din urmă. Ieri, împreună cu Irina, văruise, curăţise şi orînduise odăiţa morarului. Stroe pusese balamale şi cîrlige la ferestruica odăiţei ca să se poată deschide. Margareta aduse o muşcată şi o perdeluţă de la Ştefana. De la Dragoş a luat un covoraş şi l-a întins pe perete. Pe jos, un ţol, de la o nepoată. I-a cusut ea însăşi un mindir cu otavă moale şi mirositoare, iar pe Ileana lui Ciocîrlan, fata lui moş Pintilie, a rugat-o să-i facă o plapumă de lînă.

l-a curățat lada și l-a pus să-și toarnească din capete de scînduri un dulăpior pentru blide, rînduindu-și acolo tacîmul : cele trei strachini și trei linguri. Apoi l-a pus să astupe crăpăturile ușii cu cercevele de draniță.

— Eu văd că-i mai bine. Dar, deocamdată, nu mi-i îndemînă cu binele, zîmbea morarul.

Acum, obosită, se așează pe pragul morii să-l aștepte pe Dragoș. O rugă pe Irina să-i aducă acordeonul.

Neastîmpărate, frunzele plopilor fremătau la cea mai ușoară adiere, scînteind frînturi de raze. Mai încolo, pe un mic tăpșan, trei băieței se jucau „de-a caii". Unul, negricios, cu cămașa destrămată pe la poale, cu căciulă mare cu capace, căzute într-o parte ca niște coarne betege ; altul cu părul creț, negru, vîlvoi, cu ochii mari, lăcrimoși, cu izmenuțe rupte în genunchi ; al treilea, subțirel, paiid, cu șapcă veche soldățească, bleagă și ruptă.

— Fulgeran, pune-ți și tu o cușmă ! porunci cel cu căciula mare.

— De ce ? Doar îi cald.

— Da, dar caii au căciulă.

— Cum, au căciulă ?

— Așa, au căciulă, întări și cel subțirel, cu șapca soldățească. Au coamă.

— Da. Coama-i căciula lor.

Cel cu părul creț, Fulgeran, se gîndi o clipă, apoi alergă în casă, să-și pună căciulă, să fie „cal" adevărat.

In plopii din jur, porniră să cînte, pe-ntrecute, trei păsărele pe trei glasuri. Apa-n scocul morii murmura ca un ison prelung, monocord. Din potcovărie răsunau, în răstimpuri, lovituri de ciocan pe nicovală.

— Ce-ar fi dacă ne-am juca de-a păsările ? Trutu, tu ești motanul. Te cațări drept ca un motan.

— Eu, cu Fulgeran, păsărele !

— Facem un cuib.

— Motanul vine și...

— Da, dar nu ne lasă bădița Stroe.
— Nici moș Pintilie nu ne lasă să ne suim în copaci.
— Strigă: „Mițule, iar te-ai cățărat?..."
— Mai bine de-a caii.
— Eu nu vreu de-a caii, că nu pot alerga.
— Tu ești omul. Stai în trăsură și ții hățurile.
— Da? Stau în trăsură? Atunci mă joc.

Și porniră, „în goana armăsarului", fără să-l mai aștepte pe Fulgeran. Cel „din trăsură" alerga, strunind cu sfoara ce închipuia hățurile. Se pălea cu picioarele în pietre, dar nu-i păsa — era „în trăsură".

Margareta înregistra dialogul, măsurînd vioiciunea, inteligența și fantezia. Și-i era ciudă că nu-i în stare să-i aducă la școală. Ce fel de învățătoare-i? Ce fel de lecții face? De ce a ajuns sperietoarea copiilor din Țigănie? Îi venea să le strige: „Sînt țigancă, sînt ca voi... Uite părul, ca al Irinei. Uite sprîncenele, uite ochii"... Dragoș zice: „Fă lecții interesante, atrăgătoare; așa rezolvi și disciplina și frecvența". Dar cum? A citit ieri tot ce-și notase în caietele de la îndrumare. Nimic! Nici un cuvînt despre metoda de atras copii la școală. Îi era rușine că clasa ei deținea recordul absențelor.

„Dece n-o mai fi venind Dragoș?" se întrebă și mîhnirea îi spori. Avea lecție cu Ioana; nu mai putea aștepta mult. Voia să se sfătuiască împreună, să găsească o soluție. Nu se poate să nu existe o soluție.

Văzînd-o așa de mohorîtă, Irina lăsă acordeonul în prag și se furișă, pe vîrfuri, spre fierărie.

Cîteva minute, gîndurile învățătoarei se zbătură mai tare ca apa în bulboana de sub roata morii. Auzi pași; tresări.

Nu era Dragoș, ci bătrînul pensionar Neculai Mancaș; aducea un coștei de grăunțe la moară. Margareta se ridică în picioare și-i dădu bună seara. Pensionarul își rezemă bățul de perete, șuguind:
— Frate Pintilie, macină-mi hambarul!

Morarul se ivi în uşă, luă coşteiul din mîna pensionarului, îi probă greutatea şi-i răspunse cu vorbe de pluguşor :

— „Iară hoaţa cea de moară, cînd văzu atîta cară, puse coada pe spinare şi fugi în lunca mare“...

— Jinduieşti după copii ? întrebă bătrînul Mancaş surprinzînd privirea Margaretei către jocul celor de pe tăpşanul din coasta morii.

— Nu vor să vină la şcoală, moş Neculai. Şi cei care vin nu vor să stea.

— Nu vor ? Hm... Asta-i tare prost. A, uite, ai acordeonul aici. Ia cîntă ceva.

— N-am chef, moş Neculai ; iartă-mă, sînt prea mîhnită.

— Te rog. Mai ales că sînt şi cîntece de alean. Zi-i, şi-ai să vezi ce se-ntîmplă.

Margareta luă acordeonul pe genunchi, îl desfăcu şi începu să cînte încetişor. Melodia răsuna dulce în cleştarul serii. Copiii de pe tăpşan tresăriră. Desfăcură „trăsura“. Rupseră „hamurile“ nevăzute. Işi răsuciră „hăţurile“ după deget. Se feriră spre tulpina plopului bătrîn de pe malul gîrlei. Din fierărie ieşi Irina, se strecură iar pe lîngă peretele morii şi se aşeză jos, pe iarbă, aproape de învăţătoare.

— Vezi ? întrebă pensionarul. Se îmblînzesc. Muzica are asupra lor un efect miraculos.

— Zi-i după mine, Irina, se însufleţi învăţătoarea : „Şi-am zis verde şi una, rău mă doare inima“...

Moş Pintilie se aşeză pe scara podului ; asculta acordeonul, glasul Irinei, clipocitul apei, huruitul domol al pietrei de moară şi ciocanul sunînd pe nicovala potcovarului. Fuma şi asculta cu nesaţ, gîndind : „Dascălul ista bătrîn, ehei, are multă pricepere şi meşteşug la umblatul cu plozii“...

Irina prinse repede o melodie şi o cînta, din inimă.

Pitiţi jos, în dosul plopului, jucătorii „de-a caii“ îşi ciuleau urechile. Mai veniră încă vreo patru-cinci copii lîngă dînşii. Alţii se iţiră de după tulpini, de

după gard, ca niște spiriduși cu ochi mari cu chipuri mirate, extaziate ori comice.

In liniștea serii, acordeonul răsuna ademenitor, ca o chemare la viață și la vis. Margaretei nu-i venea a crede că, uitînd spaima, copii s-adunau în juru-i.

Înțelegînd bucuria învățătoarei, Irina se ridică si-i aduse pe toți, cît mai aproape de moară.

Neculai Mancaș fredona și el, surîzînd. Indemnați de Irina, copiii începură să cînte și ei. Din cîteva salturi, cu popasuri și regrupări, ajunseră pînă în ușa morii. Cîntau după acordeon, o dată cu Irina, cu învățătoarea, cu bătrînul pensionar care bătea încetișor tactul cu arătătorul mîinii drepte: „Du-du-du-duie tractorul, care ară cu motorul"...

Repetară cîntecul de cîteva ori, să-l învețe.

Așa de limpede, de îmbietor răsunau glasurile copiilor, că în tot cătunul femeile ieșiseră în praguri și ascultau; iar Fănica lui Petrea, abia venită de la muncă, se spăla de var în gîrlă, luptîndu-se cumplit cu sine însăși, acuși ridicîndu-și casînca de pe ochi, acuși trăgînd-o mai tare, mai cu mînie.

Amurgul se așternea domol peste sat, ca un văl moale, catifelat. Pe frunzele galbene ale plopilor izvorau mărunte bobițe de rouă. Văzduhul devenea tot mai sonor, mai cristalin, mai răcoros.

Și tot mai fără teamă copiii se strîngeau unul în altul, ascultînd și cîntînd.

— Vă place? întrebă Margareta.

— Place...

— La școală o să vă-nvăț cîntece și mai frumoase

— Cu armonica?

— Da, cu armonica.

— Nu ne bați?

— Niciodată!

Neștiind cum să-și adeverească spusele într-alt chip, o strînse pe Irina la piept și-i sărută obrajii.

— Bravo, surîse bătrînul Mancaș; ești o pedagogă înnăscută.

— Nu, moş Neculai, sînt deznădăjduită... Şi, înlăcrimată, începu un cîntec nou, îndemnînd-o şi pe Irina să cînte.

Dar fata zîmbi şi făcu semn cu capul. Un alt glas, frumos, emoţionat şi-nvăluit ca o vrajă, porni melodia după acordeon.

În spatele învăţătoarei, Fănica sta dreaptă, fără broboadă, cu părul pieptănat în cozi late, negre, frumos aşezate în jurul capului; fredona încet şi surîdea. Învăluit de farmec, moş Neculai Mancaş uită să mai bată măsura. Morarul coborî încetişor din pod şi, pe vîrfuri, se apropie de uşă. Îi venea să tragă stăvilarul la lăptoc, să oprească moara, să nu mai huruie. „Fănica lui Petrea... Cîntă iar Fănica... Minune!"

Stelele zîmbeau, mii, pe toată bolta cerului.

Margareta ghicea că în juru-i se săvîrşea o mare prefacere: copiii începeau să se apropie de dînsa; sufletul Fănicăi se dezgheţa, glasul ei prindea iar aripi. Scăpără din acordeon, o horă săltăreaţă, veselă, ca un chiot de biruinţă. Fulgeran, cel cu părul vîlvoi, alergă spre potcovăria lui Stroe şi, izbind cu două bete într-o scîndură, ţinea ritmul horei, ca un adevărat toboşar.

Bătrînul Mancaş se ridică, mîngîie părul Margaretei vălurit şi răcorit de rouă:

— I-ai cucerit, draga mea fată...

Din podul morii răzbi glasul lui moş Pintilie Găman:

— Ţi-am turnat în coş, dom' Neculai! Vin să vezi cum în covată se cerne făină curată...

11. Întoarcerea lui Tiron în sat avu urmări nebănuite. Toate parcă se înviorară. Şi oamenii au băgat de seamă că era mult mai hotărît, mai încrezător, mai luminat ca înainte. Împreună cu Mîn-

druț, cu Cremene, cu Damaschin și cu Acatrinei Ținură sfat o noapte întreagă. Era vădit acum că, la limpezirea lucrurilor în satul Sohodor, construirea școlii ajuta foarte mult. Orice victorie, cît de mărunță, îi umplea pe dușmani de mînie. Dar tocmai asta dovedea că atacul împotriva școlii nu era scopul lor numărul unu. Ținta lor era gospodăria colectivă. Acolo voiau să tragă. Dar, așa cum observa Tiron, construirea școlii, ca o acțiune de avangardă, îi descoperise. Comuniștii din Sohodor hotărîră ofensiva în toate direcțiile; o ofensivă chibzuită, fără grabă. Hotărîrile lor rămaseră tainice.

In cele trei zile care urmară, cîțiva bărbați, cu Stroe și cîteva femei în frunte cu Fănica, au adus la școală, cîte unul, cîte doi, toți copiii din cătunul Țiganca.

A patra zi, o dimineață luminoasă, liniștită, cu miros de crăițe și busuioc, cu ciripit de păsări în copacii spoiți în aur și aramă, Margareta intră în clasă, preocupată de planul lecției. Copiii se ridicară solemn în picioare. Pe învățătoare o învălui un miros proaspăt de flori și fructe. O clipă nu-și recunoscu clasa. Pe ferestre, prin colțuri, pe bănci numai flori, în zeci și zeci de fețe, parcă toată bogăția cromatică a toamnei s-ar fi revărsat în clasa întîi a școlii din Sohodor. Dar mai ales tabla și catedra erau împodobite cu ghirlande și buchete de ghergine mari roșii, albe, stînjenii, de dumitrițe crețe, de cîrciumărițe portocalii, de vîzdoage galbene ca lămîia și de busuioc mirositor. Iar din mere alese, de aceeași mărime, la fel de rumene și de aurii, alcătuiseră pe fața catedrei nouă litere: „MARGARETA".

Le plăcea și copiilor înfățișarea sărbătorească a clasei lor. Pentru ei, abia acum cînd erau toți, începea de fapt școala. Și ca la orice început de an își primeau învățătoarea cu flori.

Ochii Margaretei se umeziră de bucurie; obrajii i se-mbujorară; buzele începură să-i tremure de emoție. Abia putu mulțumi, așa-i bătea inima de tare.

Dar în desfășurarea lecției își puse tot sufletul, toată puterea și toată dragostea, făurind-o interesantă și cuceritoare, ca un poem de dragoste pentru oameni. Cu toată că nu era vorba decît de predarea literei „ă". Sau poate tocmai de aceea.

Cînd a văzut cum au împodobit copiii clasa Margaretei Florea, Anton Hîrlea a exclamat, surprins, sincer :

— Extraordinar !

Dar în clipa următoare regretă că lui copiii nu i-au adus nici o floare, niciodată. Făcu semn către clasă :

— Sînt încîntat că-i văd aici, în bănci, tunși frumos, spălați curat. Păcat însă că prezența lor e bucurie în mînă străină. Înțelegeți ?

— Cum adică ? nu se dumiri Margareta. Cine mi-i mai poate răpi ?

— Ah, ce ruptă ești de realități ! Ce romantică ! Privește — arată cu un gest dramatic picioarele desculțe cum se vedeau pe sub bănci : — desculți ! Abia dacă au cîte o rufă-n gît.

— Asta o văd prea bine, dar tocmai...

— Ei, și mai departe, în spațiu, în timp, în perspectivă dialectică, nu ești în stare să vezi ? Unde ți-i previziunea științifică ? Acum vin la școală, că-i cald. Dar la iarnă ? La iarnă nu-i mai scoatem din bordei, pentru nimic în lume ! Clar, nu ? Era subtil fericit că poate lăsa măcar o umbră asupra bucuriei învățătorilor. Lansă chiar o formulă : clienți de sezon, nu elevi !

— Tovarășul Savu organizează o serbare la căminul cultural. Valeria Petrescu face o colectă cu femeile. Va fi prima acțiune a organizației de femei pe care o înființăm tocmai acum. Vom găsi pentru cei zece-doisprezece copii hăinuțe și încălțăminte pe un an de zile.

— Mda... sigur... Atunci, dacă-i așa. Dar cărțile ? rechizitele ?

— Doar dumneata ştii, tovarăşe director, că ne vin două sute cincizeci de cărţi gratis. De ce te mai îngrijorezi aşa de mult? întrebă ironic Margareta.

Dragoş urmărea să vadă cît va mai născoci directorul piedici „insurmontabile".

— Tovarăşe director, dumneata vrei să găseşti piedici ori simple chichiţe, adică beţe în roate?

— Cum? ce? Ce beţe...

— Vrei piedici? Să-ţi spun eu. Dar piedici serioase, nu fleacuri născocite. Uite, la mine în clasă, Macovei Ion, al lui Leancă, n-are unde-şi pregăti lecţiile. Au o singură odaie şi sînt şase copii. Unul din cei mai mici i-a rupt cartea nouă-nouţă, iar caietul... ce să mai spun? Ferfeniţă.

— La mine, mama lui Fulgeran a rupt o filă din abecedar şi i-a învelit boţul de mămăligă să-l aibă la şcoală, completă Margareta.

— Şi mai departe, ştii că a lui Tololoi, văduva ceea din capul satului, are o viţică şi trei copii. Cel mai mare, Tololoi Petre, învaţă păscînd viţica de funie. Ieri, n-a băgat seamă, şi viţica i-a ros jumătate din carte şi tot caietul.

— Păi vezi?

— Vedem, tovarăşe director. Şi vom mai vedea multe. Poate şi mai grele. A munci în şcolile noastre din sate nu-i o glumă. Trebuie să facem nu numai educaţia şi instrucţia şcolarilor, ci şi a părinţilor, a familiei.

— Noi trebuie să-i ajutăm şi pe vîrstnici să vadă cum pot duce o viaţă materială mai bună. Să-i ajutăm să scape de sărăcie. Să lase copiii să înveţe şi să le creeze, măcar cît de cît, condiţii pentru studiu.

— Că nu-i totuna Năstasă Ionel, care are odăiţa şi măsuţa lui, şi Vucu Miron care scrie tema pe măsuţa rotundă pe care mănîncă, aşezînd cărţile lîngă bucata de mămăligă. Sigur, caietul lui Năstasă e curat, pe cînd al lui Vucu e pătat de mîncare, iar pe copertă, lipite firimituri de mămăligă.

— Şi totuşi Miron învaţă.

— Trebuie să înveţe !

— Da aveţi dreptate ; piedicile sînt...

— Sînt multe. Principalul este că avem copiii aici. în şcoală. O să-i învăţăm carte. O să-i deprindem să trăiască mai omeneşte. O să trecem peste orice piedici. Şi-o să facem din ei oameni, încheie Dragoş.

Dar în dimineaţa următoare, Chihai Truţu şi Cucută Parasca lipsiră iară. Copiii povestiră că Vichentie s-a aşezat cu harapnicul în poartă şi i-a alungat.

— Era tare furios. Zicea : „Lua-v-ar dracu' ! Toţi învăţaţi. Numai eu, nu !"

— Tiii ! L-am uitat pe Varvaroi Vichentie ! Toţi l-am uitat, se întristă Margareta. Şi repede îl înscrise în catalog.

12. Octombrie se sleia în dimineţi cu brumă. Galbene, frunzele nucilor se aşterneau la pămînt, foşnind încet şi golind priveliştea de încă un izvor de lumină aurie. Razele soarelui se cerneau printre crengi, topindu-se în ceţurile reci ale toamnei învecinate cu iarna.

Din cerdacul casei lui Năstasă, Dragoş privea copiii cum se jucau cuminţi, să nu sperie orătăniile proprietarului. Se simţeau străini în casa asta. Mereu întrebau :

— Cînd ne mutăm în şcoala cea nouă, tovarăşe învăţător ?

— Doar s-a terminat şi poditul la clasele de jos. De ce nu...

Pînă acum, Savu înregistrase cea mai bună frecvenţă. Dragoş avea un elev care nu venise încă nici o zi la şcoală : Ciocîrlan Iliuţă. Cînd îl ruga să-şi trimită odrasla la şcoală, Ilie Ciocîrlan răspundea duşmănos, zgîrcind din nas :

— Nu poți fără el? Vrei să mi-l faci popă?

Învățătorul a încercat toate metodele; a trimis chiar o delegație de copii din clasa a treia să stea de vorbă cu Iliuță.

— Bădița Ilie l-o speriat că dacă vine la școală, intră-n clasă și bagă cuțitul în el. Iliuță se teme și plînge.

Aseară, pe uliță, iar l-a întîmpinat pe Ilie Ciocîrlan.

— E singurul elev care lipsește din clasa mea.

— Da? Și ți-i teamă să nu-ți scadă leafa? Iaca, eu vreau să ți-o scadă. Și nu-l trimit chiar de te-aș vedea tîrîndu-te ca rîma. Na! Eu l-am făcut și pe mine-o să m-ajute la treabă.

— Nu mie, ci copilului dumitale îi faci rău cu încăpățînarea asta prostească.

— Lasă-ne deșteptule-n prostia noastră! Vezi-ți de plodurile care-ți vin la școală. Mușmulurește-le și burdușește-le de carte pe-acele, cît ai poftă și cum ți-i damblaua. Și nu te mai agăța de cei care nu vor să-i deștepți dumneata, după deșteptăciunea și învățătura dumitale comunistă!...

Acum, privind din cerdac desfrunzirea nucului din ograda lui Ciocîrlan, îl zări pe Iliuță robotind ceva în jurul căruței. Ilie ieși din ogradă, pornind la vale.

Elevul de serviciu sună intrarea în clasă. Ciocîrlan Iliuță, acolo în ograda lui, se opri din lucru și ascultă clopoțelul. Dragoș nu-i vedea fața, dar ghicea că-i amărît. Și, dintr-o dată:

— Băieți, strîngeți-vă cărțile!

— Mergem să lucrăm la școala cea nouă?

— Nu. Vom face lecțiile în casa lui Ciocîrlan.

Copiii înmărmuriră.

— Ne mutăm cu... școala acolo?

— Deocamdată.

Înșirați cîte doi, cotiră ulița și intrară în ogradă la Ciocîrlan. Fistîcit, Iliuță se prefăcu că leagă un lanț de țăpușa căruței. Învățătorul se apropie, urmat de șirul copiilor:

— De ce nu vii la şcoală, Iliuţă ?

— Nu mă lasă tata.

Fără a desface rîndul, copiii îşi întindeau gîturile, privind miraţi şi trişti la colegul lor cum clipea des din ochi, gata să plîngă.

Trezit din cuşca lui, cîinele începu să latre. Ieşi în prag Ileana, minunîndu-se de atîta şcolăret ivit în ogradă :

— Vai de mămucuţa mea !...

— Liţă Ileană — se apropie Dragoş — dacă nu vine Iliuţă la şcoală, am hotărît să vină şcoala la el. Pregăteşte-ne odaia cea curată. Vrem să facem lecţie cu toţi copiii de clasa a treia. Hai Iliuţă, intră la lecţie.

Şi fără să mai aştepte ca femeie să se dezmeticească, Dragoş pătrunse în odaia de la vale, deschise ferestrele, dînd muşcatele la o parte. Urmîndu-l de aproape, amuzaţi, elevii se aşezară care pe pat, care pe cele trei scaune din odaie, care pe jos, cu trăistuţele sub ei.

— Nu-ţi stricăm nimica, liţă Ileană, o asigură învăţătorul. Vrem numai să arătăm soţului matale că Iliuţă vrea să înveţe carte.

— Vai, dom'învăţător, al meu e iute şi... mă tem. Tare mă tem, că nu cată.

— Nu-ţi fie teamă, liţă Ileană. Cred că n-o să ne lase să pedepsim treizeci şi patru de copii pentru unul singur.

— Doamne apără, dă cu ce-apucă. Pune mîna şi pe topor...

— Imi dai voie să fac lecţiile în casă ori nu ?

— Despre mine... Vai de mămucuţa mea ! Da' eu la zilele matale mă gîndesc, că eşti tînăr şi bun.

Ca să liniştească elevii, învăţătorul se aşeză la masa de sub icoane şi începu lecţia. Ciocîrlan Iliuţă citi şi povesti la rînd cu toţi. In recreaţie, copiii ieşiră în ogradă şi-l ajutară la dezghiocat păpuşoi : o clacă

de un sfert de ceas, foarte veselă. Ora următoare — o lecție de aritmetică.

— N-avem tablă ; dar dacă Iliuță nu vine la școală, o s-aducem și tabla aici, zîmbi învățătorul.

— Doar nu-i olog, ca Tița lui Farcaș.

— Sigur ! Numai pe dînsa dom'Savu o învață carte acasă.

Pe la jumătatea orei de aritmetică, s-auziră în ogradă sudălmile lui Ilie Ciocîrlan :

— Ce-i nebun ? N-a fost vrednic să termine clădirea, și-acu' umblă cu colinda prin case ? Dumnezeii mamei lui de venetic !

Și, cu toate împotrivirile Ilenei, dădu buzna în odaie.

Tocmai în acel moment, în picioare, Iliuță se străduia să dea răspuns la o problemă. Chipul schimonosit de mînie a lui tată-su îl îngrozi. Copiii se sculară în picioare, îngălbenind, tremurînd de spaimă. Unii scăpară caietele și creioanele jos, dar nu îndrăzniră să se plece după ele.

— Băieți, ce spuneți voi cînd intră în clasă un om în vîrstă ? întrebă calm învățătorul, fără a se mișca de la masă.

— Bună-ziiiua ! strigară copiii, tare, nefiresc de tare, cutremurînd pereții. Pe masă căzură cîteva semințe negre din smocul de busuioc de lîngă icoane.

Intimidat, Ilie Ciocîrlan își scoase căciula, fără să vrea, și așteptă cîteva clipe, nedumerit, Dragoș se ridică în picioare, întrebînd cu glas grav, hotărît :

— De ce n-ai bătut la ușă, bădiță Ilie ?

— Păi... eu... în casa...

— Da, e casa dumitale. Dar aici muncim treizeci și șase de oameni și nu se cuvine să fim stingheriți. Tocmai acum Iliuță al dumitale răspundea la o problemă. Judeca frumos. Ai intrat însă, ca o furtună, și ne-ai tulburat. Stați jos, băieți ! Bădița Ilie Ciocîrlan

ştie foarte bine că nu trebuie să sperie copiii... Ei, s-auzim judecata problemei Ciocîrlan Iliuţă. Dovedeşte tatălui tău că ţie ţi-i dragă învăţătura.

Cu toate că-i tremurau buzele de spaimă, Iliuţă repetă bine judecata problemei. Se încurcă însă la socoteli.

— Ciocîrlan nu ştie înmulţirea cu un număr urmat de zero, pen' că n-o fost la nici o lecţie din ist-an, cutează un şcolar.

— Mai daţi-mi o problemă, vă rog... suspină uşurat Iliuţă, cînd înţelese cheia operaţiei.

— Mai tîrziu. Acu' trebuie să trecem la...

— Dă-i... şopti Ilie Ciocîrlan.

— Bine ! Dacă vrea tatăl tău...

Şi-i dictă o problemă asemănătoare.

Ilie Ciocîrlan stătu foarte atent pînă cînd Iliuţă rezolvă problema. Apoi ieşi în vîrful picioarelor. Se opri în mijlocul ogrăzii, ca un stîlp, îşi puse căciula pe cap şi chibzui îndelung. De cîteva ori îi dădu ghes mînia : să intre în casă, să facă mare otrocol. Ca să se potolească, meşteri la căruţă pînă cînd copiii ieşiră în recreaţie. Veni lîngă învăţător, în pragul tinzii :

— Şi ce gînd ai, cu pilda asta, dom'Dragoş ?

— Unul singur : să-l trimiţi pe Iliuţă la şcoală. Ştiu că, în fapt, dumneata, ca ori ce părinte, vrei ca băiatul să ştie carte.

A doua zi în clasa lui Dragoş toţi elevii erau prezenţi.

Şi cel dintîi care i-a mulţumit a fost Dumitru Tiron.

— Ilie Ciocîrlan a venit la mine şi a recunoscut că nu-şi dădea copilul la şcoală pentru că aşa îl sfătuia... ghici cine ?

— Neculai Chiţcop ?

— Nu. Hîrlea !

— Cum ?

— Nu crezi ?

— Măi... îndrăcită chestie !

13. După întoarcerea de la cursuri, şi viaţa din casa lui Dumitru Tiron a devenit alta. S-a încălzit, s-a înfrumuseţat. Seara, Dumitru se sfătuia cu Saveta, cu Ana, se juca, drăgăstos, cu Mitruţ cel mic. Avea timp şi pentru asta. Nu mai lungea şedinţele peste măsură. De la soţia şi de la copila lui afla multe secretarul. Era adesea surprins ce sănătos judeca Saveta şi cît de bine cunoştea oamenii. Şi pentru asta îi era şi mai dragă. Căta la dînsa cum cată grădinarul la trandafirul îmbobocit, primăvara. Era soţia lui de treisprezece ani, dar parcă abia acum o descoperise. Îi citea din ziare, din cărţi, apoi el însuşi făcea cu dînsa lecţii de citire. Adesea îl invita anume pe Savu să discute cu dînsul, s-o ajute pe Saveta să înveţe carte şi să-l abată de pe drumul crîşmei. Pe învăţător îl cucerea simplitatea, înţelepciunea şi bunul simţ al lui Dumitru Tiron.

— Dumneata ai dreptate, tovarăşe secretar. Pe mine patima beţiei m-a făcut laş. De asta sînt nefericit tovarăşe secretar: că-s singur şi ticăloşit de beţie. Şi totuşi trebuie să fiu învăţător.

Tiron încruntă privirea. Vorbele astea îl cutremurară.

— Grea meserie aveţi! Iaca, vorbiţi în clasă, la lecţie, despre cinste. Vorbiţi, nu?

— Da.

— Şi copiii ştiu că învăţătorii fură materiale de la şcoală. Ce greu vă vine să...

— Într-adevăr profesiunea ne obligă să fim cinstiţi, drepţi, fără pată. Ori eu...

— Noi zicem aşa: v-am dat pe mînă tineretul, ziua noastră de mîne. Să ni-l creşteţi frumos, plin de încredere, îndrăzneţ.

— Şi învăţătorul e fricos, gol şi amar ca o măciulie de mac cînd vîntul i-a scurtat semînţele bucuriei.

— Satul ştie cît de tare te-ai lăsat prins de patima beţiei, cît de jos ai căzut.

Atins drept în inimă, Savu cercă să se ridice în picioare, dar nu putu. Întrebă, în şoaptă, privind într-o parte, vinovat:

— Ţi-a spus... moş Grigore?

— Mi-a scris bătrînul Mancaş. Era datoria lui să-mi scrie.

— Va să zică ştii că m-a dus cu tărăboanţa? gemu, parcă şi-ar fi împlîntat însuşi cuţitul în piept. Atunci... să plec din sat.

— Ba, deocamdată să te muţi de la Ghiţă Lungu, îl întrerupse Tiron. Uite, Iancu Melinte îţi închiriază o odaie, tot aşa de bună. Ai să te căsătoreşti, ai să-ţi faci un cămin.

Savu zîmbi trist, suspinînd.

Saveta scoase furca din brîu, luă cartea şi caietul, se aşeză la masă şi începu să înveţe, clătinînd cu o mînă leagănul în care gîngurea Mitruţ. Învăţătorul trecu s-o ajute.

— Am fost alaltăieri în Valea Rece, urmă Tiron, mai tîrziu, sorbind un fum de ţigară şi apropiindu-se de masă, lîngă Saveta. Am avut treabă la partid. Am întîlnit-o pe tovarăşa Sandu şi-am grăit cu dînsa. Şi despre dumneata. Chiar m-a condus pînă aproape de marginea pădurii. Vine duminică să-i dai nişte coruri pentru cămin. Ce zici?

— Nu se uită ea la mine.

— Ei, iaca vezi? Se uită, şugui Tiron. Doar să-i citeşti şi să-i înţelegi uitătura. E o fată de nădejde.

— I le duc mîne seară... se emoţionă învăţătorul, ca un adolescent.

— Grăbeşte, c-ai cam întîrziat.

— Mi se pare, tovarăşe secretar, că dumneata ai căpătat iarba fiarelor pentru desferecat inimile. Într-o bună zi, dacă-i aşa, nici n-o să mai am de ce fi nenorocit.

— Şi cred că n-ai să jeleşti pentru asta! Ai să uiţi ce-a fost şi-ai să priveşti tot înainte.

— Am douăzeci şi nouă de ani şi...

— Dacă vorbesc aşa cu dumneata, acum, mai înainte a vorbit cu mine despre asta şi Cremene, şi Acatrinei, şi Florea, şi Nedelcu, şi secretarul regionalei. Şi Emilia Sandu tot aşa mi-a vorbit.

Mihai Savu se răsuci pe scaun. Îşi apăsă pieptul cu palma. Îl jena parcă respiraţia. Îl ardea ceva în piept. Îi zvîcnea inima prea tare. Se desăvîrşea în el prefacerea la care de mult rîvnea. Oamenii îl sprijineau. Oamenii lui Tiron, nu ai lui Hîrlea. Se elibera de sub teroarea sub care-l ţineau rapoartele, ameninţările, şantajul directorului. Pe rînd, privirile lui Dumitru Tiron, ale Savetei, ale Anei, zîmbetele lor îl învăluiră cald, îl îmbrăţişară.

— Merit eu atîţia prieteni?

— Noi contăm mai mult pe meritele viitoare.

14. O vizitase la lecţie. Şi cu duhul blîndeţei, Anton Hîrlea îi demonstra că, de fapt, se luptă cu morile de vînt.

— Ce faci în clasă, Florea? Îi pui să-şi încheie bumbii la cămăşi. Ascuţi şi împrumuţi creioane. Îi înveţi cum să-şi sufle nasurile. Într-o oră de matematici, ai ascuţit şase creioane şi-ai împrumutat trei. Uite ici, de fiecare dată am tras cîte o linioară. De ce? Pentru că fiind dumnealor de „hăi" din Ţigănie, şi le „ciordesc".

— Bine, dar conţinutul lecţiei...

— În loc de lecţii pătrunse de spiritul severităţii, al seriozităţii grave, le cînţi la acordeon, iar ei lălăiesc, afon, după tine. Aşa am învăţat la îndrumare?

— Tovarăşe director...

— Dar nu eşti tu vinovată. Vinovată-i înapoierea, trogloditismul lor nativ. Pe scurt sînt ţigani şi basta! Asta spune tot. Uite, chiar azi-dimineaţă Domnica lui Năstasă s-a plîns că Vasilică al lui Găinaru şi Ful-

geran al lui Cucută, „elevii" tăi, au încercat să-i prindă găinile cu laţul. Şi ce laţ! Primitiv! Înnoadă boţuri de mămăligă pe sfoară şi-o vîră printre scîndurile gardului. Găina înghite sfoara, iar ei o trag binişor, că nu zice nici „cîr". O inhaţă de gît şi-o trag peste gard.

— Ha ha! Ingenios!... Dar asta dovedeşte că, vorba domnului director, sînt ineducabili, îl secondă Porumbiţă.

— Nu-i adevărat! strigă furioasă Margareta. Născociri de-ale Domnicăi.

— Adică eu mint? Experienţa mea de un sfert de veac...

— Întîi mă mir cum, în atîta amar de vreme n-ai aflat cauza adevărată a unor deprinderi rele la aceşti copii! Apoi cum nu ştii că tocmai acesta-i rostul nostru aici: să înlăturăm apucăturile rele şi să creăm deprinderi bune. Copiii din Ţigănie sînt îndemînatici, iscusiţi, dotaţi cu multă sensibilitate şi vioiciune. Li-i plină inima de-o poezie...

— Na! Şi poezie!

— Da, de-o poezie proaspătă, cuceritoare. De aceea mă lupt să le deştept conştiinţa de om, să le insuflu dispreţul trîndăviei şi necinstei, să-i obişnuiesc cu munca. Şi oricît aţi cobi, tot am să izbutesc!

— Ai dreptate, Margareta! interveni Savu. Şi mi-ai sugerat o idee: să fac o orchestră cu băieţii din Ţigănie.

— Fii serios! Conga şi tananica!...

— Bravo, Mihai! Fă orchestra! strigă Dragoş. Rolul nostru este nu numai să luminăm tineretul, dar să şi salvăm de la pieire talente care pot deveni Eminescu, Luchian ori Enescu.

Văzînd că intervenţia a avut efectul contrar, Hîrlea îşi îndreptă săgeţile în altă parte:

— Vă felicit c-aţi izbutit să aveţi frecvenţă sută la sută. Dar nu aprob „metoda" extravagantă folosită de Acatrinei.

— Dar nu-i o metodă ci o încercare care...

— Care putea să provoace o catastrofă ! Să intri cu copiii în casa unui om violent, ce gest necugetat ! Ai pus în primejdie nu numai viaţa bietului învăţător, ci şi viaţa unor sărmani copii nevinovaţi. Ehei ! Dacă nu eram eu director, eu cu prestigiul meu, de cîte ori v-ar fi luat ţăranii cu reteveiul din poarta lor ! Ca să vorbesc în limbajul... clienţilor Margaretei : sfînta mărdeală era partea voastră ! Numai autoritatea şi respectul infiltrat de mine v-a salvat. Şi-apoi încă un lucru. Adică două. De ce faceţi demagogie ? De ce linguşiţi elevii ? îi mîngîiaţi, îi sărutaţi. A educa înseamnă a crea caractere, inteligenţe şi virtuţi, nu a asculţi creioane, madam ! Sîntem în clar, nu ? Şi a treia : dialectic este să vă critic că v-aţi îngîmfat ; v-aţi înfumurat şi înfumurarea...

— Chiar aşa ! Uite cine critică „demagogia" şi „înfumurarea" şi ce bine-i stă !... — grăi Savu, cu atîta umor în glas şi în mimică, încît toţi, chiar şi Mircea Hîrlea, izbucniră în hohote.

Directorul îi fulgeră cu privirea şi mormăi ca un urs încolţit de lupi :

— Eu aşa am învăţat la îndrumare că demagogia şi îngîmfarea sînt...

Dacă Anton Hîrlea ar fi fost o leacă mai puţin plin de sine, ar fi înţeles, şi din aceste banale discuţii, că atmosfera din cancelaria şcolii din Sohodor se schimba. Vremea cînd toţi îl ascultau, ca Porumbiţă, cu gurile căscate, apunea. E adevărat că Petrescu şi Virginia Hîrlea tăceau ; dar Acatrinei, Vătafu, Florea, Savu se împrieteneau tot mai mult şi manifestau tot mai multă independenţă.

— Aducerea lui Ciocîrlan Iliuţă la şcoală — reluă calm Dragoş — mi-a dezvăluit că dumneata, din nu ştiu ce interese, cheltuiai multă energie să nu fie adus la şcoală.

— Eu ?

— Dacă întrebi, spun mai multe ; spun tot ce ştiu.

Hîrlea se făcu galben ca şofranul, scoase o ţigară şi, tremurînd, o puse în gură. Nu-şi găsea chibritu-

rile, de enervare. Porumbiță sări, servil, cu un chibrit aprins.

— Eu l-am înscris și pe Varvaroi Vichentie în catalog. Trebuie să-l aducem și pe el la școală, hotărî Margareta.

— Pentru Dumnezeu, nu strica iar procentajul frecvenței pentru un hăbăuc inșcolarizabil! gemu rugător Hîrlea.

15. Ochii inspectorului străbăteau parcă și oamenii și lucrurile. Asculta cu răbdare peroraţia lui Anton Hîrlea:

— Dar cu tot devotamentul nostru nețărmurit, cu toate eforturile noastre supraumane, de a ne ține angajamentul solemn să dăm școala gata la 1 octombrie, nu s-a putut! Greutăți insurmontabile! Hoție, necinste, indolență, tîlhărie, toată gama relelor sociale aici în Sohodor s-a colectat, ca un puroi infect. Și în principal, la școală.

— Cum de n-ați descoperit încă tîlharii?

— Eu nu sînt de acord cu cei care au dispus reluarea lucrărilor înainte de a se găsi vinovații. Concentrîndu-ne atenția asupra lucrărilor, dușmanii fatal au fost neglijați. Eu sînt un om cinstit. N-am înstrăinat niciodată un capăt de ață din avutul obștesc!

— Dar cele 25.000 de cărămizi? surîse ironic inspectorul Nedelcu.

— Cără... Care? A, cărămizile care... Sîntem în... da, în clar, se bîlbîi jalnic Hîrlea. Dar cu proces-verbal! Și le dau, le dau! Am înapoiat 25.000; mai am de... Pentru școală nu mai e nevoie. Pentru căminul cultural, pentru orice edificiu public care... o rezervă...

— Nu mai întîrzia, că altfel trecem la sancțiuni. Pînă în decembrie puneți în funcțiune cinci clase.

Deschideți internatul. Angajați oameni de serviciu, conform schemei.

Măcar că primea lovituri tari Hîrlea se încuraja: „Am dus eu atîția, n-o să-l duc p'ăsta?" Și porni o nouă peroratie despre munca și devotamentul lui.

— Adu-ți aminte de fabula lui Donici, „Două poloboace" și nu încerca să umpli un gol interior cu spuma vorbelor umflate.

— Eu, vorbe um... vru Hîrlea să se repeadă, dar amuți în fața privirii lui Nedelcu, ca un bondar izbit într-un spin.

Vizitînd sălile de clasă, inspectorul ceru să vadă materialul didactic.

— N-avem nimic, tovarășe inspector! Oropsiți de soartă. Ce-am putut strînge eu, cu sacrificii, în cei douăzeci și șase de ani de devotată strădanie, s-a pierdut în timpul războiului.

— Dar in dulapul cela ce țineți?

— Niște... a, niște rămășițe care ne-au rămas, descompletate, se fîstîci directorul, parcă întîia oară ar fi văzut acest dulap.

— Deschide-l.

In timp ce directorul căuta cheița, Nedelcu intră în vorbă cu școlarii adunați în jur. Povestiră cum învață și ce-i interesează mai mult la școală.

— Aritmetica... Poveștile... Geografia...

Sosi între timp și Alexandru Vătafu.

— Mă așteptam să te găsesc aici cu un muzeu de științe naturale, Vătafule, îl întîmpină inspectorul.

— Abia l-am proiectat. Și scoțînd din buzunar un caiet îl întinse lui Nedelcu: uitați-vă cam cum am văzut noi...

Inspectorul cercetă proiectul și-l găsi bun.

In sfîrșit, tremurînd de enervare că-i inspectat ca un magazioner, nu ca un director, Anton Hîrlea descuie lacătul, trăgînd ușa, furios. Păinjenișul se rupse și o hartă flenderită, făcută sul pe jumătate, căzu. O prinse Bour Măriuța.

Speriat, un șoricuț se izbi de fundul dulapului, se

zgrepţănă pe hartă, în sus, apoi ţîşni afară, furişîndu-se printre picioarele copiilor.

— A, aveţi şi material didactic... viu ? şugui trist inspectorul.

Vătafu lăsă capul în jos ca un şcolar dojenit. Elevii alergară după şoricuţ. Vucu Miron îl găbui într-un colţ, îl prinse şi-l aduse inspectorului.

— Ce micuţ ! Şi-i foarte sperios, vorbi elevul cu naivitate, fără să-i pese de sîsîirile colegilor, de semnele aspre ale directorului. Şi muşcă, bată-l cioarele...

Inspectorul privi şoricuţul, privi şcolarul, clipi din ochi, apoi se adresă tuturor :

— Tovarăşul profesor Vătafu ştie să împăieze, măi copii.

— Dom' Pandelea are un sturz şi-un dumbravnic împăiat, sări Vucu Miron.

— Dacă voi o să-i prindeţi păsările, de pildă, tovarăşul Vătafu o să le împăieze pentru muzeu. Şi-o să aibă şi şcoala păsările, nu numai „dom'Pandelea".

— Păsările ? Păi eu li-s naşul ! se piepţoşi Vucu Miron. Dar cînd văzu în juru-i atîtea priviri, unele mirate, altele mustrătoare, se muie : adică nu, Vichentie-i mai păsărar ca mine. E foarte dibaci la sticleţi şi prepeliţe. El mi-o dat şi un mierloi, da' o murit în cuşcă. Ş-apoi el o văzut o vrăbiuţă albă. Da' noi n-am văzut-o. Numai Axinte Brînduşa mai 'ce c-o văzut-o...

Studiind reparaţia elevilor pe clase, inspectorul a constatat că în clasa Margaretei Florea erau treizeci şi nouă de elevi, iar în a lui Mircea Hîrlea, numai douăzeci şi trei.

— De ce această deosebire de tratament ? Te rog să egalezi clasele, tovarăşe director.

— Ştiţi, tovarăşa Florea i-a luat pe cei din Ţigănie şi...

— Cum adică ? I-aţi separat ? Şi nu se simte jignit tovarăşul Mircea Hîrlea că o fată munceşte mai mult ca dînsul ?

Inspecţia asta îl umili pe Hîrlea şi-l scăzu în faţa colegilor. Intîia oară, de la începutul carierei, amuţise în faţa unui superior.

— Directorul nostru e-ntr-o pasă proastă, observă Dragoş. Cît timp este director, trebuie să-l ajutăm. Să muncim şi să ne facem datoria.

Toţi erau impresionaţi de atitudinea lui Dragoş. Numai Margareta ştia că inspectorul i-a propus direcţia şi el a refuzat.

16. Intorcîndu-se din oraş, a deshămat caii, şi-a periat hainele şi-a ieşit în drum. Nu s-a întins în pat, ca de obicei, să se odihnească după zdruncinul călătoriei. A pîndit cînd în biroul organizaţiei de partid se aflau numai Tiron cu Dragoş şi a intrat. Avea înfăţişare de om frămîntat, chinuit sufleteşte.

— Am venit să stau de vorbă cu voi, cu amîndoi, începu Hîrlea, blajin oarecum milog, cu neobişnuită sinceritate în glas, după ce-şi puse pălăria în cuier. Cum era şi firesc, s-au început cercetările privitoare la furtul de la şcoală. Şi mi s-a făcut cinstea să fiu interogat. Din pricina legalismului şi a intransigenţei mele, n-aş vrea să fiu greşit înţeles. Uite, eu am strîns oarecare avere. Am condus banca şi cooperativa. Am făcut politică ţărănistă. Ticăloasă politică! De aceea acum orice nemernic mă poate judeca şi condamna, fără drept de apel. Spre pildă fostul maior Milică Andronescu. Un criminal de război! Dar iată, pun capul aici, în faţa voastră, dacă n-o fi el autorul moral al furtului de la şcoală. Are nevoie de parale. Din ce trăieşte? Din jaf, cum a trăit toată viaţa... Numai că în timpul războiului a furat în stil mare, gangsterește, iar acum ciupeşte ca un găinar ordinar. Ştiu: voi mă bănuiţi că am legături cu dînsul. Şi vinovatul tot eu sînt: n-am venit niciodată să vorbesc

deschis. Dar vă jur că sînt cinstit şi devotat. Ah, dacaş putea să-mi scot inima, s-o pun ici în palmă, să vedeţi că... Cred că Lungu, după cîte am mirosit eu, Lungu şi cu maiorul Andronescu sînt cei care ştiu de soarta scîndurilor. Asta-i părerea mea; astea-s declaraţiile pe care le-am făcut şi la tribunal. Mă simţeam dator să vi le comunic şi vouă, tovarăşii mei de muncă.

Scoase o ţigară; mîna îi tremura mărunt; flacăra chibritului pîlpîia şi abia nimerea capătul ţigării.

— Am muncit sincer pentru şcoală, cu avînt. Şi nu vreau să mă aleg cu aripile arse... Acatrinei nu uita că eşti învăţător. Iar tu, Dumitre, adu-ţi totdeauna aminte că ţi-am fost învăţător.

Făcu o pauză, învălui c-o privire cercetătoare pe cei doi şi urmă:

— Şi-acum vă las; sfătuiţi-vă şi reflectaţi. Veţi fi, sînt sigur, obiectivi şi drepţi. Obiectivi şi drepţi cu cel care şi-a deschis inima şi cu sinceritate deplină v-a vorbit.

După plecarea directorului, cei doi tăcură cîtăva vreme. Erau o leacă derutaţi, o leacă intrigaţi.

— Ei, ce zici, tovarăşe Dragoş? întrebă Tiron, cînd descifră regretul de pe chipul lui Acatrinei.

— Îmi pare rău că n-a fost şi Cremene de faţă. El îl dibuie mai uşor. Eu mereu sînt înclinat să cred că-i un simplu fanfaron, un vanitos inofensiv. Acuzîndu-l, ne bazăm doar pe afirmaţia lui Alexa că la Hîrlea în casă se strecoară noaptea oameni străini. Incolo, nimic concret. Cererea lui Hîrlea de a opri lucrările printr-un ordin al inspectoratului se poate explica prin invidia şi dorinţa de a lovi în mine şi nu de a sabota construcţia şcolii. Deocamdată sînt de părere să-l mai lăsăm.

De aceeaşi părere a fost şi Ene Mîndruţ. Numai Cremene, cînd a auzit, s-a supărat:

— Hîrlea-i tîlharul tîlharilor! O să vedeţi voi.

Şi Margareta Florea se îndoia de sinceritatea directorului.

— Deocamdată nu pot argumenta, Dragoş, dar am impresia că Hîrlea ne-ajută nu să descoperim hoţii, ci să apăsăm şi mai adînc masca miopiei.

— Bine, dar a declarat că...

— Ne-a vîndut „pontul" ori ne-a îmbrobodit ?

— Asta-i întrebarea. Totuşi, pentru cercetări, e necesar să fie cît mai aproape de noi.

Din seara aceea, Anton Hîrlea a devenit foarte binevoitor faţă de toţi. Pe Mihai Savu îl sfătui să nu mai bea şi, chiar în faţa lui, a rupt raportul către inspectorat :

— De două luni de zile n-ai mai băut. Socot că nu mai este nevoie de acest mijloc de... de constrîngere.

Dar mai ales deveni deosebit de atent cu Acatrinei şi cu Florea şi foarte grijuliu ca lucrul la şcoală să meargă repede.

— S-o terminăm pînă la-ntîi noiembrie !

17. Pe elevi i-a impresionat mult şoricuţul împăiat. Numai conteneau cu exclamările :

— Are şi ochişori !

— De mărgele.

— Şi codiţa-i o leacă bîrligată, drept ca-nainte.

— Are şi mustăţi !

— Juri că-i viu...

— Eu am s-aduc o cîrtiţă... Eu un dihor... Eu un liliac... Eu aduc o veveriţă ; o prinde tata, pe Măgura, cu laţul.

— Şi alune s-aducem, să i le punem în lăbuţe !

Şoricuţul împăiat a fost prima piesă din muzeul de ştiinţele naturii. Cu cei din clasele a patra—a şaptea, Vătafu începu să scotocească pădurea şi cîmpul, să adune „piese". Vucu Miron îşi dărui toate păsărelele din cuşti. Tot atunci, bătrînul Neculai Mancaş aduse două pile electrice — începutul laboratorului. Iar

Savu făcu o serie de corpuri geometrice din lemn şi din sticlă. Hîrlea aproba orice, încîntat. Lucra la rînd cu ceilalţi şi-l ocăra pe Mircea că nu se interesa de înzestrarea şcolii cu material didactic.

— Desenezi frumos, fă şi tu măcar nişte hărţi. Uite, n-avem nimic la geografie.

Numai cînd Acatrinei se prezentă cu o adresă către ministerul învăţămîntului prin care şcoala cerea un microscop, Hîrlea hohoti:

— Microscop? Ho-ho! N-ai simţul realităţii, dragul meu. Eu am făcut şcoala normală, am fost premiant şi n-am privit niciodată printr-un microscop. Iar tu vrei microscop la ţară, în Sohodor!

— Elevii noştri vor studia la microscop, apăsă calm Dragoş. Chiar la ţară, aici în Sohodor.

— Da, în mileniul al treilea al erei noastre...

— Ba chiar anul acesta:

De cîte ori se angajau asemenea discuţii, Porumbiţă privea ţintă în ochii lui Acatrinei. Simţea că-i mai tare şi voia să fie de părerea lui. Dar, pe de o parte n-o prea nimerea, iar pe de alta strica raporturile cu Hîrlea.

— Nu te mai gudura şi tu pe lîngă Acatrinei, lichea patentă, că te bag mesa! Am aflat unde-au dus scîndurile. Şi le-au dus cu complicitatea ta. Auzi?

— Jur că...

— Taci!

Privindu-l pe Porumbiţă cum calcă pe drum şovăielnic, îngîndurat, înfricoşat, moş Grigore Axinte îşi dădu cu părerea către Dragoş:

— S-o schimbat mult dom'Aurel al nostru. Al'dată era cel mai fercheş.

— Şi mai fudul.

— Da, cel mai fudul om ce s-o văzut pe-aici. Nu grăia cu nimeni.

— Păşea ţanţoş, mîndru.

— Aşa-i ! Parcă s-ar fi arătat : „uite-mă lume ! Nu mă vezi ?“... Acuma-i adus de spate. Straiele i-s cam boţite.

— Ai dreptate, moşnege.

— Ceea ce înainte nu se afla la el... Pe dumneata altă dată te privea de sus, iar amu îţi cată-n cinste ca unui inspector şi mai ceva.

— Ei, nu...

— Ba văd cum se poartă cînd vii aici la repetiţie, la cămin. Cere chiar sfatul lui dom'Savu, pe care, pînă amu o juma' de an, îl socotea prost şi mazac.

— Savu s-a schimbat şi el, dar în bine, nu ?

— Chiar că nici nu mai este ca-nainte dom'Savu. Işi curăţă hainele, se rade tot la două zile.

Şi către Porumbiţă, care s-a apropiat anume, parc-ar fi simţit că despre dînsul se vorbea :

— Hm... Cum se mai pitrocesc lucrurile, dom'Aurel.

— Te miri că mă vezi aşa de abătut, moş Grigore ?

— Mă mir şi nu prea, dom' Aurel. Aşa-i roata vremii. Mi-aduc aminte că în timpul războiului ai dus prietenie numa' cu oameni mari : Dorel Isăceanu, Milică Andronescu şi te-ai fi deprins cu bînele lor.

— Taci moşnege, că nu m-am de...

— Oricum, aşa-i cînd ai înghiţit spini : nu poţi nici să-i rumegi, nici să-i... nici să taci. Şi te cam ofileşti în suferinţă.

— Bravo, moş Grigore ! se bucură Dragoş. Bine i-ai zugrăvit starea cugetului.

— Da nu te supăra'neta de vorbe ca aiestea.

— Ba mă...

— Nu, nu ţine mînie. Că iaca, nici Fănica nu mai este aşa mînioasă. O dat broboada de pe ochi şi cată cu voie bună spre lume.

— Adică ce vrei să spui ?

— Că mai iartă şi ea oamenii ; de, ce să facă ?

Asemenea vorbe între şagă şi ameninţare îl înghe-ţau pe Porumbiţă. Nici nu-şi mai putea descleşta gura.

18. Simţind că Iorgu Cremene nu-l credea sincer, Hîrlea turba de furie; şi totuşi trebuia să se stăpînească.

— Mă bănuie un... un primitiv ca ăsta? Şi către Tiron: — Iorgu e un stîngist. Urăşte pe intelectuali mai tare decît pe chiaburi.

Hîrlea avea impresia că în juru-i se strîng nevăzute laţuri. Dacă în cancelarie se stăpînea şi era plin de voie bună, în clasă izbucnea tot mai nervos. Îl supăra grozav zburdălnicia şcolarilor din clasa lui.

— La mine nu merge cu „slobodna", ca la alţii. Mîinile la spate! Nici o mişcare! Smirna! Dac-aud o şoaptă, vai de mama voastră... Lungu, înseamnă-i pe cei neastîmpăraţi. Pune-le cîte o cruce de cîte ori s-or mişca. De fiecare cruce cîte două la palmă! La mine nu-i ca la Acatrinei: debandadă! La mine, disciplină!

Elevii pricepeau, după icnet şi pufnituri, că furia fierbea în inima directorului ca mustul toamna.

Se întoarse către tablă unde Vucu Miron greşise o înmulţire:

— Dobitocule! Vită-ncălţată! Ce stai? Socoteşte mai departe!

Zăpăcit, băiatul învîrtea creta între degete:

— Să vedeţi... nu ştiu cum...

— De ce nu ştii, dobitocule?

— Să vedeţi cînd... cînd răcneşte cineva la mine, eu... mă ia cu rece, aşa... dom' vă rog...

— Cine răcneşte la tine? vită! Eu vreau să vă-nvăţ carte. Asta vreau: carte, nu alte comedii!

Şi jap! o palmă. Lui Vucu i se întunecară vederile. Amuţi. Se ridică în schimb Cremene Toderiţă:

— Tovarăşul Dragoş nu ne-a bătut niciodată.

— Nu? Iaca, eu vă bat! Şi-i arse şi lui, cu sete, două palme zdravene. Na! Să nu rămîi avocat fără plată...

Lovind sălbatic, Hîrlea se răcori, parcă l-ar fi pălmuit pe Iorgu Cremene însuşi.

A treia zi, a fost chemat la inspectorat.

— Cînd s-o întoarce are ce fulgera şi tuna, în ditirambe, proroci Savu.

Dar în ciuda aşteptărilor, Hîrlea a descins în sat bine dispus, cu un car de laude la adresa inspectorului :

— Vederi largi, tact pedagogic ! Mi-a plăcut. Om cult, domnule. Ştie să pună problema principial. M-a convins de superioritatea disciplinei liber consimţite. De fapt, eu totdeauna am fost împotriva bătăii. Dar abia acum am înţeles, ce înaltă, ce umană-i disciplina liber consimţită.

19. Egalarea celor două clase întîi a iscat aprinse discuţii în consiliul pedagogic al şcolii din Sohodor.

— Dă-mi mie clasa întîi, ceru Dragoş cînd văzu că Mircea Hîrlea nu poate fi convins să accepte o parte din copii din Ţigănie. Tovarăşul Mircea Hîrlea să ia clasa a treia.

— Imi dai certificat de incapacitate ? Nu primesc !

Dar directorul n-a mai ţinut seama de răţoielile lui Mircea ; a făcut aşa cum a propus Dragoş.

— Am şi eu o rugăminte, Acatrinei : să-l şterg pe Varvaroi Vichentie din catalog. Florea a avut fantezia sau poate bunătatea să-l înscrie, ca pe un *memento mori*. Gest superflu, ilogic şi neavenit, nedialectic în definitiv, care ne face mari încurcături. Ne strică, în primul rînd, procentajul la frecvenţă. Am putea fi cea mai bună şcoală pe regiune dacă n-ar fi ăsta, care...

— Problema lui Vichentie trebuia rezolvată pînă acum. Dă-mi voie să mai încerc.

— Bine, domnule Don Quijotte redivivus. Mai încearcă. Dar eu îţi garantez că nu vei izbuti.

— Doar de asta facem şcoală nouă: ca să ne încapă toţi copiii. Toţi!

A doua zi, Dragoş, înainte de a intra în noua lui clasă, l-a chemat pe Vucu Miron şi pe Axinte Brîndușa:

— După-masă să mi-l aduceţi pe Vichentie.

Şcolarii s-au dus pe imaş după dînsul. Cît au grăit despre vrăbii, au fost prieteni. Cînd Vucu a adus însă vorba de şcoală, porcarul l-a îmbiat cu sfîrcul biciului. Mai isteaţă, Brîndușa a luat cu dînsa trăistuţa cu cărţile şi două plăcinte. Au mîncat plăcintele şi au povestit despre vrăbiuţa albă. Cînd Brîndușa i-a arătat cărţile, Vichentie s-a încruntat:

— Dă-le dracului! Mi-a dat învăţătoarea una. Am azvîrlit-o în pîrău. As'vară. Ce să fac cu ea? Dacă n-am învăţat la vreme, aleluia! Am rămas prost.

— Nu, Vichentie!

— Tu eşti ori nu de sama mea?

— Sînt, Vichentie.

— Şi te fudulești c-ai ajuns într-a cincea!

— Am ajuns, da...

— Zici că-nveţi şi ruseşte. Sigur că înveţi. Că nu eşti proastă. Şi ai şi părinţi. Înveţi. Nu porcăreşti la bă'ţa Neculai.

— Ai să-nveţi şi tu.

— Acu' şi liţa Ioana'ce să-nvăţ carte. Ea zice c-o ajuns în suferinţă pentru că nu ştia boabă.

— Chiar aşa-i!

— Să învăţ! Hm... Dar cine mă hrăneşte? Că mama-i oloagă. Bă'ţa Neculai 'ce că i-s fecior de suflet. Da-mi zice aşa pînă i-o face liţa Sofia un copil. C-o bate-n fiecare lună.

Brîndușa a depănat, aidoma, vorbele lui Vichentie în faţa lui Dragoş, adăugînd de la dînsa cîte ceva despre înfăţişarea băiatului, despre glasul lui mînios şi trist, vădind mare părere de rău şi multă ură.

— Şi trebuie să vă mai spun că Vichentie e mînios pe dumneavoastră de as'vară, de la o serbare. Că nu

l-aţi pus să cînte cu fluierul. Şi venise, aşa, de bunăvoia lui, să cînte la popor.

— Uite, cînd şi unde se răzbună clipa de laşitate... se dojeni Dragoş. Ceru apoi ajutorul Ioanei şi al lui Traian Trufaşu.

— Vă admir insistenţa, demnă de-o cauză mai mare — se rosti Hîrlea — însă mă mir cum voi, pedagogi de tip nou, vă pierdeţi în chestiuni mărunte, nesemnificative. Ce reprezintă Varvaroi? Nimic! Unul din cinci sute. 0,4%. Procent insignifiant. Ce contează? Totdeauna au lipsit 20—30%. Şi nimeni nu s-a mai sinchisit, pentru că-i normal. Un procent de pierdere, impus de natura însăşi. La voi însă, Vichentie — o problemă!

— Şi încă o problemă politică, dublată cu una culturală şi educativă.

— Auzi! Un derbedeu, un sălbatic, care foloseşte harapnicul cum folosesc papuaşii bumerangul, un hăbăuc din Sohodor, un „spaima dealurilor", problemă politică! Vi-s creierele bilă! Nici o singură circonvoluţie nu...

— Chiar epitetele cu care ne împodobeşti dovedesc că şi dumneata lupţi, foarte aprig, în felul dumitale, cu problema Vichentie.

— Eu? O ignorez com...

— Nu uita că în ţara noastră sînt patru milioane jumătate de analfabeţi.

— Ce să-ţi fac? Asta-i plaga analfabetismului.

— Şi cum o putem stîrpi dacă nu şcolarizăm toţi copiii? Închipuieşte-ţi că la fiecare din cele 16.000 de şcoli elementare din ţară ar fi cîte doi Vichentie. Aşa-i că pierdem din şcoală peste 32.000 de copii pe an? Asta înseamnă insignifiantul 0,4%. Cînd Varvaroi Vichentie va intra în clasă, noi vom fi obţinut o mare victorie, tovarăşe director!

— Ce exagerare, dragă Acatrinei! Ce atitudine, cum să zic, nemarxistă, lipsită de simţul, iartă-mă, de simţul realităţii. Un comunist ca tine... Zău, fii atent: cazi în... în idealism, dragă.

— Ce are a face scripca şi cu iepurele? întrebă Savu.

Dragoş zîmbi şi tăcu.

20. Ioana Tudor învăţa cu îndîrjire. Seara, în chilerul din spatele casei, la lumina opaiţului, repeta de zeci de ori lecţia. Cînd nu înţelegea, îşi strîngea tîmplele în pumni, îşi muşca mîinile şi-o lua de la capăt. Pe Margareta o uimea puterea, voinţa dezlănţuită în inima Ioanei. De cîtăva vreme, Chiţcop se purta cu dînsa cam ciudat. N-o mai bătea, ci se linguşea ca un cotoi pe lîngă fustele ei. Seara, tîrziu, îi şoptea, de dincolo de uşa chilerului, vorbe neruşinate:

— Deschide, fată hăi; nu căta că-s cumnat!... Dacă-mi faci copii, divorţez de sor'ta şi te iau pe tine Te iau, fa, să fiu al dracului!

Seara, după ce se întorcea de la învăţătoare, Ioana înfunda ferestruica odăiţei, să nu se zărească lumină, trăgea zăvorul, punea un ciomag la îndemînă şi continua să înveţe pînă auzea cocoşii de miezul nopţii.

După lecţia din seara asta, învăţătoarea şi ucenica întîrziară mult de vorbă în cerdac.

Era o noapte încremenită de toamnă tîrzie. Parcă şi păsările călătoare dormeau în zbor; doar aripile băteau în neştire văzduhul înalt, dens, purtîndu-le spre ţările visului.

Cînd le întristau amintirile despre faptele oamenilor din Sohodor, cele două femei priveau tăcute în noapte, ascultau liniştea ori misterioasa tînguire a păsărilor călătoare şi respirau adînc aerul mirosind a frunză de nuc şi a busuioc copt.

Pe Margareta o învălui încetişor o oboseală dulce. Rezemă tîmpla de umărul Ioanei, ascultîndu-i povestea.

— ...spuneam că Chiţcop m-o tîrît pe la mănăstiri ca să-mi citească popii. O dată m-o închis cu un călu-

găr în chilie, pentru rugăciuni. Era călugărul un om ca de cincizeci de ani, voinic, gras şi tare evlavios, după înfăţişare. Parcă-l văd. Mi-o citit cu glas cucernic cîteva rugăciuni. Apoi o pus cartea pe masă, sărutînd-o cu smerenie şi-o început să mă mîngîie foarte lumeşte. Eu, în genunchi, să intru în pămînt de ruşine, de teamă şi de scîrbă. Mi-o spus că-mi dă o iconiţă făcătoare de minuni, dacă... M-o cuprins în braţe. M-o sărutat. L-am scuipat cu greaţă ; dar asta îl aţîţa în loc să-l astîmpere. Luptîndu-mă cu el, am răcnit după ajutor. Am spart un geam şi-am sărit în cerdac. Cumnatu-meu aştepta într-o chilie, alături. O alergat şi m-o prins dincolo de clopotniţă. M-o bătut pînă m-o umplut de sînge. Zicea că-s aşa de tîmpită, că nu pricep ce mare bine vrea să-mi facă un călugăr sfînt ca acela... Asta-i numa'una din întîmplările mele. Ei, dar cine va putea, soră a mea fericită, cine va şti vreodată de ce mi-i inima ca mătrăguna ?

Cocorii scînceau, sus, în apa neagră a nopţii. Margareta îşi strînse bluza ; o cuprinse frigul. Tăcu vreme îndelungată. Apoi o luă uşor pe Ioana de mînă, o duse iar în odaia ei, ridică fitilul lămpii şi o rugă să-i mai citească o dată lecţia.

— Învaţ-o mai bine, mai bine, Ioana !...

Erau amîndouă obosite. Dar nu voiau să poposească înainte de a fi ajuns la capătul călătoriei.

— Cartea te ajută să afli că şi tu eşti om. Şi omul e frumos numai atunci cînd e slobod şi în inima lui e lumină.

21. A doua zi, la prînz, toţi învăţătorii au fost chemaţi la organizaţia de partid. Numărînd, cu privirea, cîte cadre didactice are satul, secretarul surîse şi întrebă :

— Văd că treaba la şcoală merge binişor. Peste o săptămînă vă mutaţi în casă nouă. Cum stăm însă cu alfabetizarea ? Cînd începem ?

— Aduceţi-i la şcoală şi noi îi învăţăm carte, pretinse Anton Hîrlea.

— Vă dăm tot sprijinul. Dar munca de lămurire trebuie s-o duceţi tot dumneavoastră. Vă ajută şi cei care învaţă carte : de pildă soţia mea.

— Şi Irimia Huţan, aminti Dragoş.

— Ştefana Damaschin şi Ioana Tudor, adăugă Margareta.

— Ioana învaţă carte ? Bravo, tovarăşă Margareta ! Frumoasă iniţiativă... S-o rogi să vină la mine, să stăm de vorbă.

— A început să înveţe şi Fănica lui Petrea şi Victoria Melinte, deci avem şase, numără Dragoş.

— Şi eu vreau să-l învăţ carte pe... — făcu Savu o pauză şi-l privi pe Tiron — pe moş Grigore Axinte.

— Hăhă ! rîse Mircea Hîrlea. Treanca-fleanca pe abecedar...

— Nu-i nimic de rîs în asta ! se-ncruntă Mihai Savu. E de admirat.

— Sînt unii care încearcă să ia Ceahlăul în spinare...

— Astora să le arătăm că Socola nu-i departe, persiflară cei doi Hîrlea.

— Eu mereu vă rog — se prefăcu Tiron că nu observă batjocura — să n-o uitaţi pe Varsavia.

— Întîi să se rostească legea ! strigă Anton Hîrlea. Individa Varsavia Bour este în cercetarea justiţiei pentru că a maltratat în mod barbar, în exerciţiul funcţiunii, pe unul din colegii noştri. Cu o bătăuşă, cu o sălbatică, nu vrem să avem de-a face.

— Ba noi vrem şi trebuie să avem de-a face. De cînd o hrăneşte după sfatul nostru, vaca îi dă cu două kilograme de lapte mai mult pe zi.

— Ce vîri vaca aici ?

— Varsavia începe să aibă încredere în noi.

— Aducerea ei la alfabetizare va fi primul succes de seamă după construirea şcolii.

— Eu am s-o aduc! Orice-ar fi... făgădui Margareta.

— E drept că entuziasmul şi îndrăzneala ta trece şi prin par, nu numai prin băţ. Dar Varsavia te bate! De nu te-o... mardi, să-mi legi mie zgardă, proroci trivial Hîrlea. Zgardă, ca la ciini! Auzi?

— Aud şi mi-o şi pregătesc...

— Nu fii obraznică!

— N-o lua aşa, tovarăşe director, îl potoli Tiron. Dumneata ai păreri prea proaste despre unii oameni săraci şi prea bune despre...

— Dimpotrivă, Dumitre! Numai eu ştiu ce ticăloşi sînt chiaburii... Extrem de... de primejdioşi. Păcat că Varsavia e... e sabia cea mai ascuţită îndreptată împotriva şcolii. Dar să vedem... Deocamdată vom face şi alfabetizare! E-n planul de reformă.

— Altfel construcţia şcolii nu-şi împlineşte scopul întreg.

După şedinţă, pe drum, veni iar vorba despre Vichentie Varvaroi. Hîrlea propuse să fie trecut printre analfabeţi. Ceilalţi se împotriviră.

— Are numai treisprezece ani.

Amintindu-şi că Vătafu avea un album ornitologic. Dragoş îl împrumută şi-l dădu Brînduşei:

— Arată-l lui Vichentie.

— Vai ce frumos e... suspină fata. O să-i placă.

22. La căminul cultural veneau acum tot mai multe femei. Ileana lui Farcaş şi Aglaia lui Paraschiv, măcar că sînt femei trecute de treizeci de ani, toţ învăţau un duet să-l cînte la şezătoare. Altele, ca Pro-

fira lui Vasile Andrei, au primit să joace în echipa bătrînilor, pe care o pregăteau moş Grigore Axinte şi Savu.

— Spuneţi voi, oamenii lui Dumnezeu, se indigna Domnica lui Năstasă, dacă nu-i ceasul de apoi ? Sminteala lumii ! Vremea lui antihrist ! Se zdrobesc boşorogii în hore, ici în favor de public, în loc să-şi ungă încheieturile cu alifii, să-şi hodinească ciolanele şi să se roage la maica Precista pentru iertarea păcatelor din tinereţe. Dar nu-s numai ei vinovaţi. Îi silesc unii să se scălămbăiască, aşa, de rîsul chioarei şi de batjocura tontului.

— Cum adică ?

— Adică, să nu mai fie nici bătrînii în cinstea satului, ci daţi în tărbacă. Asta vor aiştea...

— Care... aiştea ?

— Aiştea care... Eu, în locul bîtei ce-o joacă-n fruntea corăgheascăi, mai bucuroasă i-aş da o lumînare, să-şi lumineze văcarul calea pînă la mormînt, că nu mai are mult.

— Lele Domnica, vezi-ţi de cale, o întrerupse Ioana Tudor, cînd băgă seama că unele femei clătinau din cap, gata s-o creadă. Nu-ţi băga nasul unde nu-ţi fierbe oala, c-apăi ţi-i găsi beleaua cu noi !

Intîi femeile rîseră. Pe urmă se minunară :

— Asta-i Ioana ?

— Căscăuna ! Uite ce cămaşă curăţică are pe dînsa...

— Şi o înfruntă din cuvînt chiar pe Domnica lui Năstasă ?

— Ai dreptate Ioana. Lele Domnica vezi-ţi de treabă!

Domnica se uită ponciş, duşmănos. Dar nu putu răzbi dîrzenia femeilor din jur. Ar fi vrut s-o audă pe Varsavia grăind în locul ei ; dar, de cîtăva vreme, vădana asta parcă nu mai asculta de nimeni. Neavînd încotro, spălă putina din sala cea mare a lui Chiţcop, unde s-adunau oamenii pentru repetiţie.

23. Cînd s-au încredințat că învățătorii deschid cursul de alfabetizare și cheamă în adevăr pe toți neștiutorii de carte, oricît ar fi de vîrstnici și de nevoiași, Minodora și Domnica au chemat-o și-au dăscălit-o mult pe Varsavia Bour.

— Măcar pe femei să le poprim! Să nu căpieze și ele.

Și, pe furiș pornind din ograda cu zăplaz, se strecurară prin case, în urma învățătorilor.

— Ce vor să facă ăștia e-mpotriva rînduielii lui Dumnezeu. El o-nzestrat pe unii cu mai multă, pe alți cu mai puțină pricepere.

— Ce? învățătorii pot turna minte, cu leica, în căpățîna fiecărui nerod?

— Oare cartea-i ca luterna verde dinaintea vacilor cu lapte?

— Carte vă trebuie vouă, fa? Caraghioaselor! Flămîndelor! Nu vi-i rușine, fa!

— Mai de mult și primarul iscălea cu pecetea. Și erau vremi mai bune, mai fericite. Cartea-i nefericire, blăstăm!

— Dar dumneata de ce-ai învățat, lele Domnica?

— Mai nefericită ca mine nu să ezistă pe lume! Prea văd și-nțeleg multe; toate ticăloșiile, toate le văd și muuult mă amărăsc.

— Cum să te duci, tu Ileană, la școală, cînd ai copil de țîță?

— Saveta Tiron învață foarte bine, cu copilul la sîn.

— Te huiduiește satul, femeie hăi!

— Satul se deprinde. Iar de-or cîrîi cîțiva, pagubă-n ciuperci.

Era senin și soare călduț, blajin. Prin grădinițe mai surîdeau încă, mărunțele și timide, dumitrițele; pe izlaz apăruseră, stînjenii și firave, brîndușele.

Văzînd-o pe Varsavia în poartă la Ciocîrlan, torcînd așezată pe iarbă, împreună cu altele, așa cum obișnuiesc sohodorencele, spre seară, cînd mai mîntuie cele treburi. Margareta s-a oprit și a intrat în vorbă.

Şi-au amintit multe din vremea războiului. Şi mai cu seamă despre Milică Andronescu.

— Scotea oamenii din sat şi-i mîna la război, ca pe vite. Nici un sfert nu s-au mai întors acasă, săracii.

— Cît l-au mai bătut pe-al meu pentru c-o întîrziat cîteva zile. Şi doar tu ştii, Varsavia, că aveam băiatul la spital. Copilul mi-o murit acasă, bărbatul în război.

Varsavia umezi cu limba tortul sur, prinse cu dinţii din caier un fir minuscul de puzderie, dar uită să răsucească fusul. Dreapta-i căzu pe lîngă trup. Privi într-o parte, stingherită. Vorbi cu obidă :

— Parcă pe-al meu, fa, nu l-au stîlcit în bătaie? Îi răpunea Cristache cu gura şi-atunci, jap! jap! Ehei! Bărbatul meu pierea ca un cîine, rănit, într-un şanţ, fa, iar Milică trimetea cu avionul de pe front covoare, pielcele de astrahan, vase de cleştar şi cîte şi mai cîte scumpătăţi. O oprit avionul de trei ori ici pe izlaz.

— Şi fabrica i-o fost tot din furat!

Parcă le-ar fi găsit în caierul de lînă ori de fuior, în ţesătura rufei pe care o cîrpea ori în laţurile împletiturii pentru colţuni, aşa depănau şi înşirau femeile amintiri despre isprăvile lui Andronescu ori Isăceanu.

— Chiar în ziua cînd o venit ştirea că mi-o murit bărbatul, fa, la Andronescu o fost o benchetuire şi-un dezmăţ... se aplecă Varsavia să înnoade un fir destrămat din poala catrinţei. M-au silit să-i slujesc, la bucătărie .Să le frig curcani şi iepuri. Şi pentru că plîngeam, a sărit dom' Pandelea la mine: „Ce-l mai boceşti? A fost un clanţău Cristache Bour. Numai gura era de el"...

— Cîte ticăloşii, exclamă învăţătoarea.

Varsavia îndreptă spre dînsa priviri neaşteptat de calde; chipul ars de soare parcă i se lumină în raza asfinţitului.

— Mata nu grăi aşa, că te-o spune careva. După cîte am tras cu urechea, îndeosebi dumitale ţi-o pus gînd rău dom' Milică. Vrea să te „jumulească". Şi eu ştiu ce-nseamnă la el „a jumuli" .

— Ehei, multe-ar vrea Milică ! Dar nu mai poate. I-au tăiat ghearele !

— Nu se ştie. Noi tot ne mai temem de Androneşti.

— Pentru că nu ştiţi cum să scăpaţi de teama asta.

— Cum ?

— O cale-i şi asta : învăţăm carte, cu toatele, citim, ne luminăm, aflăm ce-i pe lume, înţelegem cum să facem ca să trăim mai bine.

— Ei, noi nu mai putem învăţa, cîtu-i hăul şi pîrăul...

— Ba, da, liţă Varsavia ! Numai încearcă şi-ai să vezi. Vină la alfabetizare !

— Se putea să nu te-aud cu vorba asta ?

— Stărui şi voi stărui, pentru că mata eşti femeie deşteaptă şi locul dumitale e aici, printre noi.

— Cînd se ţine scai Dumitru Tiron şi dumneata de-un om, apoi nu-i chip : omul acela ori ia cîmpii ori face cum ziceţi 'nevoastră.

— Tovarăşul Tiron te povăţuieşte numai de bine, liţă Varsavia.

— Eu văd asta. Bine m-aţi povăţuit cu vaca. Iaca, măcar că-i toamnă, am lapte şi pentru copii, fa. Dar... să mă ia dracu' !

Începutul de frămîntare şi de revoltă din inima Varsaviei sporeau nădejdile Margaretei. Porni cu femeile pe uliţă şi anume îşi căută treabă în Poiana Sohodorului, ca să vorbească între patru ochi cu Varsavia. În ogradă o ajută să culeagă surcele de la trunchi, apoi îi arătă cum să lipească, acum cît e cald, colniţa vacii. Şi mereu o urmărea cu privirea : o femeie întreagă, robustă ; o văduvă care-şi păstrase frumuseţea şi tinereţea, drămuindu-le cu grijă.

— De ce nu te măriţi, liţă Varsavia ?

— Mă cere un om din Ilieşti. Om bun, aşezat, vrednic. Dar... dar nu-l pot uita pe Cristache.

— M-da... Pînă la urmă, însă...

— N-o să am încotro... Şi zici să pun mai multe paie în lut ? Aşa ! Şi pe urmă să făţuiesc. L-am rugat pe Ion Axinte să-mi facă o uşă.

Învățătoarea surîse: sfaturile rodesc. Dădu asalt:

— Va să zică așa, liță Varsavie, te înscriu la alfabetizare.

— Scrie-mă, dar... Dar strici cerneala și condica degeaba. Nu pot veni, domnișoară. M-aș face de rîs, amu după ce...

Presărîndu-i paie peste lutul pe care-l călca, turnîndu-i apă, învățătoarea mai discută vreo jumătate de ceas.

— Dacă vii dumneata la alfabetizare, vin toate femeile. Faci un bine tuturor.

— Vin dacă... dacă stingeți procesul.

A doua zi, la rugămintea învățătorilor și împotriva voinței lui Hîrlea, Aurel Porumbiță, se duse la Dărmănești și-și retrase plîngerea împotriva femeii Varsavia Bour. Văzîndu-se singur, Hîrlea a mîrîit:

— Eticește vorbind, gestul lui Porumbiță e măreț, sublim chiar. Dar mentalitățile înapoiate ca a Varsaviei cunosc o singură etică: etica fricii. Voi o iertați, dar ea a doua oară o să vă dea în cap nu cu măturoiul, ci cu toporul.

Margareta Florea prinse momentul și nu-l cruță:

— Tovarășe director, Varsavia Bour vine la alfabetizare. Ce să fac eu... cu zgarda?

Hîrlea învineți. Așa de tare tremura ciuda în el că-i clănțăneau și dinții.

— Margareta! o dojeni Dragoș. Ce-i asta?

— Iartă-mă, tovarășe director... surîse fata, foarte jenată, apropiindu-se de Hîrlea cu mîinile împreunate. Iartă-mă, am glumit prostește.

24. Mult s-a minunat Vichentie de frumusețea păsărilor din albumul ornitologic al profesorului Vătafu. Tresărea mereu: „Aista-i cuc! Drept așa-i... Uite-un graur! Dar asta? Asta ce-i?... Uf, dac-aș ști să citesc... Sturzul! Ce frumos... Drept așa-i".

Privea cu nesaţ figurile şi prubuluia literele: „C-u-c". Nu, că-s cinci litere. Şi două cîte două la fel. Iar cea din urmă ca un băţ. „C-u-c-u-l". Aşa! Aşa trebuie să fie: „c-u-c-u-l". Cu cartea pe genunchi recunoştea pasărea şi silabisea slovele numelui scris. Seara ceru ajutorul liţei Ioana.

— Ei, mata ştii bine... Brava! Cînd o să ştiu şi eu aşa?...

A doua zi, după ce Chiţcop plecă de-acasă, Dragoş îl chemă pe Vichentie la şcoală şi-l purtă prin toată clădirea.

— Tiii, ce odăi mari!... Şi ce albi-s pereţii!

— Curînd ne mutăm aici. Vrei să înveţi şi tu în clasa asta?

— Eu?... Nu pot. Nu mă lasă bă'ţa Neculai.

Pe urmă Dragoş i-a arătat un sticlete şi un graur împăiat.

— Drept ca vii! Şi cum stau... Parcă-s chiar pe creanga lor. În copac. Păcat că... Tiii!

— Ce-i păcat, Vichentie?

— Cunoaşteţi şi toaca-n cer. Şi nu ştiţi, adică nici nu credeţi că este o vrabie albă. O vrabie albă care umblă-ntr-un stol de vrăbii cenuşii.

— Eu cred, Vichentie. Am citit într-o carte că există şi vrăbii albe.

— Da Brînduşa de ce n-a citit?

— O să-i dăm şi ei cartea să citească.

— Hm! O faci pe jmecherul?

— Vină la şcoală, şi-ţi arătăm şi ţie cartea în care scrie despre vrăbiuţa albă.

— Mă amăgeşti? Pasărea nu se prinde-n laţ, pîn' nu vede nada.

— Isteţ eşti, măi Vichentie!

— Ei, dacă mă iordăneşti, mă car...

— Mai stai, Vichentie! Nu vrei să ne prinzi şi nouă o pasăre? De pildă un cocor; să-l împăiem şi să-l punem ici, pentru şcolari. Că uite, trec cocorii.

— E greu de prins cocor. Numa' cine ştie să-i descînte cînd trec în şir numa' acela-i prinde. Ai băgat

samă cum se schimbă cocorul care merge în frunte? Uite-așa... manevră cu degetele lui groase și crăpate direcția unghiului cocoarelor.

— De ce se schimbă?

— Ce? Crezi că-i ușor să conduci? Să spangi văzduhul, tot înainte? La cocori e rînduială bună.

— Cînd vii la școală, Vichentie? reveni Dragoș la întrebarea lui.

— Ți-am spus: nu mă lasă stăpînul... Ș-apoi acu' prea-s mare. Nu face. Ditai găliganul. Rîd toți de mine, cînd m-or vedea-n clasa întîi. Mi-ar cînta: „Foaie verde potrocală, i-a crescut musteața-n școală" Și nu pot suferi să rîdă careva de mine.

— Nu, Vichentie, n-or să rîdă. Dimpotrivă, toți băieții te vor ajuta să înveți cît mai repede, să-i ajungi pe cei de-o seamă cu tine.

— Nu mă duce cu mîia. Că-i știu eu mai bine pe băieți. Și pe Ciocîrlan și pe Năstasă îi știu. Numai să rîdă și să scoată porecle-s buni... Dar să știi; am să prind vrabia albă. Și-atunci... am să le-o vîr pe git. Cu pene cu tot. Ai să vezi!

Dragoș zîmbi și trecu s-ajute la demontarea schelei interioare. Băiatul întîi vru să plece, apoi se răzgîndi. Ajută învățătorului la treabă. De vorbit însă nu vru să mai vorbească.

25. La cursurile de alfabetizare, în prima săptămînă nu s-au prezentat nici un sfert din cei recenzați. Margareta Florea era foarte supărată că nici Varsavia Bour n-a venit. Cu o seară înainte o înghesuise Minodora cu vorba și cu amenințările:

— Te-ai dat cu comuniștii, Varsavia? Ți s-a urît cu binele? Cîrtești împotriva noastră? Gîndește-te și răzgîndește-te, Varsavia!

Trei nopți s-a frămîntat Varsavia; a hotărît să nu

se ducă, deocamdată, la cursul de alfabetizare. Mai bine-şi calcă vorba decît să piară nevinovată ori să intre în cine ştie ce dandana. Îi era ruşine de învăţătoare şi se ferea din calea ei.

Margareta o căută pe acasă. Trecuse pe la Florea lui Farcaş şi-i dăduse un buchet mare de gherghine şi de dumitriţe. Intră în ograda Varsaviei cu braţul de flori, zîmbind, fericită. Soarele îi lumina faţa, îmbujorînd-o. O întîmpină Măriuţa, foarte încurcată, în prag:

— Mama... mama nu-i acasă. Dar văzînd mîhnirea de pe chipul învăţătoarei, îi făcu semn cu sprîncenele şi cu capul, că s-a ascuns în pod. Şi din gură: nu-i acasă... nu...

Amuzată de naiva complicitate a Măriuţei, fără să reflecteze prea mult, învăţătoarea sorbi din mirozna dumitriţelor strînse la piept şi urcă sprintenă fuşteii scării din tindă, şuguind:

— Aşa ne-a fost vorba? Ehei, dragă liţă Varsavia, nu scapi de mine chiar de te-ai ascunde într-o peşteră.

În pod, Varsavia se lipi de-un stîlp, încolţită, umilită... „De ce nu mă lasă în ticăloşia mea?"... Se răsuci un ghem de mînie în ea. I se păru că nu urcă învăţătoarea cu zîmbetul pe buze şi cu un braţ de flori, ci un ucigaş, cu pistolul în mînă, cum prorocise Minodora.

Cînd Margareta apăru în gura podului, Varsavia se repezi din întuneric şi-o scuipă drept în faţă:

— Ptiu!... Na! Că te ţii de mine ca scaiul de...

Margareta scăpă florile jos; le auzea cum cad pe fuşteI şi i se părea că însăşi inima ei cade, prăbuşită. Se şterse repede, cu dosul mîinii; coborî scara, tremurînd de indignare şi de ruşine. Călcînd pe flori şi ieşi în fugă, din casă, din ogradă.

Măriuţa se lipi de perete, speriată, şi-o lăsă să treacă, Nu vedea decît cum îi juca părul în vînt, ca o flacără neagră.

Pînă acasă învăţătoarea n-a plîns. Dar nici la oameni nu s-a putut uita.

26. Auzind că Vichentie a lucrat cu învățătorul la școală, Chițcop ceru sfatul lui Hîrlea.

— Vorbește cu Acatrinei. Aranjează cu el. Unge-l cu ceva, dracului!

Ieșind în calea lui Dragoș, Chițcop avea bine ticluite în minte toate vorbele:

— Eu știu că ești mai altfel decît ceilalți învățători: mai învățat, mai cinstit, mai... Adică mai altfel, ce mai calea-valea. Dar îți place și gospodăria. Văd eu, după cum îngrijești mînzul și cei doi porci, care va să zică. N-am zis nimic că mi-ai luat casa pentru...

— N-am luat-o eu, ci școala.

— Văd... Să zicem. Dar acu' ce ai cu Vichentie? De ce-l momești? Cînd singur, cînd cu ajutoare: cu Ioana, cu Brîndușa, cu balaoacheșul lui Mîndrilă... Nu-ți mai bate capul cu-mpărăția cerurilor, omule! E discalificat la mintea lui. Îi prost, hăbăuc. Se ocupă numai de lucruri, așa, extra, vede vrăbii albe, sperie copiii cu harapnicul... Ce? ăsta-i de școală?

— Vichentie poate și trebuie să-nvețe carte.

— Știi ce zic eu! Negustorește, fără tocmeală: ai nevoie de orz pentru porci și pentru mînz. Cînd să-ți trimit doi saci, acasă?

— Niciodată!

— Hai, trei! Știi, eu tratez pe față, fără pleașcă.

— Dă cui ai mai dat! lepădă Dragoș brațele a scîrbă.

— Tare ești de tîrg, măăă! Lui Hîrlea-i dădeam mult mai puțin. Poftim: patru? Patru saci de orz, mîine sară. Îngrași mînzul, purceii... Nu știe nici pămîntul.

Dragoș îi întoarse spatele și trecu drumul intrînd în sediul organizației de partid.

Rămas în drum, Chițcop plescăi din limbă... „Asta mă vinde! Nu scăpăm de el, decît dacă-i facem felul".

Cînd ieși de la partid, Dragoș o zări pe Brînduța: se ducea cu mîncare la moș Grigore. Îi grăi, într-o doară:

— Spune-i lui Varvaroi Vichentie c-ar putea termina şcoala în doi ani.

Brînduşa socoti asta o veste mare şi alergă într-un suflet la Vichentie, pe luncă.

— Auzi ce-a spus tovarăşul Dragoş !

Băiatul o ţinti cu ochii lui mari, verzi. Pe faţă, pistruii i se colorară mai tare. Îşi trecu mîna prin păr, scuturînd stroh de fîn. Trase mîneca murdară ca obiala, şi-şi şterse năduşeala brobonită pe frunte, cu toate că trăgea un vînt rece de toamnă sură.

— Adică, dacă mă silesc. Dacă mă silesc pot să te ajung cu-nvăţătura ?

— Sigur !

— Ce n-aş da să fiu în clasă cu tine, Brînduşa... Aş avea şi eu pe cineva. Un suflet de om, aproape. Că tu...

Şi întîia oară în viaţa lui, Vichentie cuteză să cuprindă, cu stîngace, dar nemărginită dragoste, mîna cuiva. Îi tremurau degetele. Şi inima îi tremura. Ar fi vrut să chiuie. Dar i se păru lucru prea sălbatic. Se uită înc-o dată la Brînduşa. Parcă abia acum văzu că ea are ochi ca mura, cozi groase, gene dese, negre, nas drept, şi obrajii ca rodia cea din poveste, rumenită de vîntul toamnei. Şi surîde cald, dulce, aşa de dulce că te lipeşti de dînsa ca de miere... „Pentru Brînduşa asta fac orice. Fug de la Chiţcop. Ridic pietrele de moară cînd le freacă moş Pintilie. Prind vrabia albă. Mă duc la şcoală. Pentru Brînduşa !"

— Hai la şcoală, Vichentie. Chiar acum.

Băiatul puse harapnicul pe umăr, o înşfăcă de mînă, şi alergară nebuneşte pînă în faţa casei lui Hîrlea, unde era cancelaria. În urmă, harapnicul se zbătea ca un şarpe turbat.

În faţa cancelariei s-au oprit, gîfîind. Lui Vichentie i s-au muiat dintr-o dată picioarele ; n-a vrut să păşească înăuntru, ferit-a sfîntul. A intrat numai Brînduşa.

— L-am adus pe... pe Vichentie ! suspină fetiţa, cu sufletul la gură.

Intrerupînd consiliul pedagogic, au ieşit în drum Savu, Vătafu, Florea şi Acatrinei. Îl înconjurară pe Varvaroi Vichentie, ca pe o ciudăţenie. Într-atîţia „domni", băiatul, îngălbeni. Părul i se zburli mai tare, iar pistruii pieriră. Dragoş începu vorba tot de la vrabia albă, îi arătă determinatorul de păsări, luat anume, în fugă, din cancelarie :

— Uite, Vichentie, aici scrie despre vrăbiuţa albă.

Intîi, copilului i se aprinseră ochii, vîlvătaie, cătînd a bucurie şi a spaimă totodată ; apoi în obraji îi înfloriră doi bujori ciudat de rumeni. Margareta îl asemăna cu un pui de cerb care lasă o clipă oamenii să se apropie de el, dar, adulmecînd primejdia, pîndeşte încotro s-o zbughească, fulgerător, cînd nimeni nu se va aştepta.

— Citeşte-i tu, Brînduşa, grăi Margareta blajin. Şi-i întinse cartea din mîna lui Dragoş.

Fata citi de două ori, cu glas tremurat, rîndurile arătate de învăţătoare.

— Hă-hă ! sări băiatul în sus. Nu-s hăbăuc ! Nici năzărelnic nu-s... Roti ochii, ca două flăcărui verzi, biruitoare. Îi opri asupra lui Acatrinei. Se vedea că dacă n-ar fi fost atîta lume-n jur, i-ar fi sărit de gît şi l-ar fi sărutat. Se frămîntă cîteva clipe, negăsind nici un mijloc cum să-şi tălmăcească bucuria. Îşi greblă părul cu degetele, scoase stroh de fîn şi-l lepădă jos, în spate. Deodată tresări, parcă şi-ar fi amintit ceva foarte important. Ceva, ca o izbăvire din lanţuri. Îşi înşfăcă harapnicul de pe umăr, ţîşni din încercuirea învăţătorilor, se feri, în fugă, vreo douăzeci de paşi mai încolo, şi cu înzecite puteri începu să plesnească în două părţi : poc ! poc-poc ! poc !... Slobozi un fel de salve festive, acrobatice, pînă i se istoviră şi plesnea harapnicului, şi răsuflarea, şi puterile. Privitorii îşi astupară urechile : copiii speriaţi de atîta urgie de huiet, se strînseră cioatcă în cerdac. Ostenit, Vichentie privi o clipă harapnicul despletit la capăt, îl răsuci ca pe un şarpe în jurul cozii, alergă spre pîrău şi-l aruncă praştie în apă. Îl privi cum îl

duc valurile la vale ; apoi se întoarse, plesnindu-şi palmele uşurat, mulţumit :

— De acu'... gata ! La şcoală !

— Te primim şi la internat, Vichentie ! se bucură Margareta, cuprinzîndu-l de mînă şi aducîndu-l mai aproape.

Oamenii, opriţi să asculte sfatul învăţătorilor cu Varvaroi Vichentie, zîmbeau bucuroşi. Numai Mîndrilă Vucu se scoiorî în brîu după tabacheră şi urni vorbă de batjocură :

— Măi-măi ! O cantelarie-ntreagă-n jurul unui porcar ! Cine l-a băgat vreodată în samă pe tanăul ista ? Ştie să zică doar „haţa-haţa" după porci şi să pocnească din harapnic, cum aţi văz't. Aista, carte ? Cîtu-i hăul şi pîrăul !

— Te încredinţăm că pînă-ntr-un an şi Vichentie şi soţia dumitale vor şti să citească, surîse Dragoş. Pui rămăşag ?

— Nevasta ? Îi frîng ciolanele, dumnezeii mamei ei, dac-o prind.

— Cu cît o asupreşti, cu atît vine mai repede la noi.

— Da ? Parcă noi nu ştim că Varsavia Bour era gata-gata să vă cadă-n laţ ? Noroc că nici... nici alţii nu dorm, se făli şi sorbi cu sete din ţigară, înghiţind fumul ca pe o lingură de miere.

— Are şi Mîndrilă dreptatea lui, închiriată de la Andronescu, — se vîrî în vorbă şi moş Grigore Axinte, lăsînd vitele să se ducă singure spre ogrăzi. Zice : dacă toţi s-ar face cărturari cine ar mai fi văcari ? Aşa mă-ntreabă şi pe mine Pandelea, dimineaţa, cînd îşi caută odolenele de ou şi mă zăreşte trecînd pe la poartă. Dar eu, să vezi şi să nu crezi, eu poate am să-nvăţ. Am să-nvăţ carte, aşa pe departe, iar condei pe la bordei, şi plaivaz pe la izlaz, că-s văcar, nu cărturar. Dar dacă domnul Savu vine şi m-ajută, pot fi ticălos ca Varsavia şi în loc să zic bodaproste că se osteneşte omul să mă lumineze, eu să stuchi în oala cu lapte dulce ?

Pilduirea moşneagului înţepă inima Margaretei. Şi sentimentul de ruşine o copleşi iar. De unde a aflat? Curînd va şti tot satul. Va afla Hîrlea şi ce-o să se mai răzbune...

Rece, soarele apunea în zarea roşie, tomnatică, tristă.

Luîndu-se cu vorba, învăţătorii nu observară dispariţia lui Varvaroi Vichentie. Intrară în cancelarie, unde Anton şi Mircea Hîrlea făceau zîmbre:

— Poate vreţi să mutăm consiliul pedagogic în drum, să-l prezideze Varvaroi, cu hanapnicul!...

Şi Anton Hîrlea continuă să-şi bată joc de „exagerările" lui Acatrinei în „chestia alfabetizării unui hăbăuc".

— Cîtă extravaganţă la un învăţător tînăr, absolvent al cursurilor de îndrumare! Cer ca minorul Varvaroi Vichentie, acest infractor la morala satului, să fie trimis într-o şcoală de corecţie. O vară întreagă a bătut copiii pe suhat cu biciul şi acu' să-l bag în clasă? Nu! Contaminează elevii cu apucăturile lui golăneşti.

Cu greu au trecut la alte probleme: socotelile şi planul aprovizionării internatului cu alimente şi cu lemne. Discuţiile dezlînate, contradictorii, neprieteneşti durară încă un ceas. La sfîrşit, Anton Hîrlea aduse iar vorba despre Vichentie:

— Acatrinei, eu nu-l primesc în şcoală! Aici e o chestie de... de disciplină, de etică, de morală, de... de administraţie! Cînd i-or veni lui dracii, ne rupe băncile, bre, ne sparge capul cu călimara. Nici Chiţcop nu-i mai poate veni de hac. Un sălbatic fără minte, fără inimă, fără suflet. Nu-i din epoca noastră atomică, ci troglodit din epoca de piatră... Şi-apoi, măi băieţi, ţineţi seama că-n chestia asta aţi mai suferit un eşec: Varsavia Bour nu vrea să vină la alfabetizare. Asta dovedeşte că eu cunosc mai bine oamenii şi intuiesc mai precis imprejurările.

Toţi erau obosiţi şi voiau să încheie mai repede şedinţa, de aceea tăceau, mohorîţi. Nu mai avea nimeni

chef să polemizeze cu directorul. Dar în clipa aceea, uşa cancelariei se deschise, încetişor. Apăru un cap zburlit, speriat. Holbă priviri stranii, ca flăcările verzi, fixîndu-le asupra lui Dragoş. Apoi, o făptură umană pătrunse în întregime în cameră şi împinse înapoi uşa cu piciorul. Cu mîinile spre spate, în lumina palidă a lămpii, părea un spiriduş al stufărişurilor sălbatice. Cu greu, învăţătorii îl recunoscură pe Vichentie Varvaroi. Era ud, din cap în tălpi şi tare vînăt de frig. Părul i se lipise pe tîmple, pe frunte. Numai în creştet un smoc îi flutura încă, vîlvoi. Se cunoştea că înotase aşa, îmbrăcat, cum era. Poalele cămăşii, flendurite, picurau ca streaşina. Pe duşumeaua roşie, tălpile-i desculţe înscriau urme negre. Ţinea ceva sub braţ şi spre spate.

Hîrlea ar fi început o tiradă despre sălbăticia hăbăucului Varvaroi; dar o frică ciudată îi priponise limba în cerul gurii. Spaima îi crescu cînd, după un moment de şovăire, Vichentie se repezi spre masa consiliului pedagogic. Noroc că se opri în dreptul lui Dragoş, altfel Hîrlea ar fi ţipat, cerînd ajutor.

Cu o mişcare bruscă, răsucită, aproape atletică, băiatul trase mîinile de la spate şi întinse spre Dragoş un cocor înalt în catalige şi mare cît un gînsac.

— Na! Ţi l-am prins... Cu Brînduşa!

Acum învăţătorii înmărmuriră, într-adevăr.

Dragoş abia putu să se ridice în picioare.

Pasărea, zdravăn strînsă în braţele lui Vichentie, cercă să bată din aripi. Lampa pîlpîi.

Dragoş era aşa de surprins că nu ştiu decît să-i strîngă mîna, bărbăteşte:

— Mulţumesc, Vichentie, şi luă cu stînga cocorul, întinzîndu-l lui Vătafu. Mulţumesc, sălbăticiune troglodită...

Toţi zîmbiră, mut, ascultînd cum picură, pe podele, apa din cămeşoiul lui Vichentie.

— Ei, ce mai spui, tovarăşe Hîrlea? întrebă Savu.

— Eu ? Ce să spun ? Isteț băiat... Bravo lui !...

— Atunci, dacă-i așa — rîse tare și porunci Margaretei — cată-i o cămașă și un rînd de haine. Să nu răcească „istețul"...

27. Început de noiembrie. Femeile îmbrăcaseră cojoacele și bondițe, dar tot se mai adunau pe scaunele de la porți, mai lucrau și mai sporovăiau ele-n de ele și de-ale lor. Învățătoarele, adică și Virginia Hîrlea de data asta, intrau printre femei, le povesteau ori le citeau din ziare, din broșuri : adevărate ședințe improvizate, cu grupuri mici. Margareta Florea se oprea mai ales acolo unde era și Varsavia Bour ; istorisea cum învață carte Ioana Tudor, Fănica lui Petrea, Ștefana Damaschin ori Saveta Tiron.

Varsavia înțelegea că învățătoarea n-a povestit încă nimănui ultima ei ispravă. Dar tăcerea asta o chinuia. Nu-i putea afla gîndul. Ar fi vrut mai degrabă să-i dea prilejul de ceartă, să se ia de cap, decît să tacă. Se temea mai ales că iar au dat-o în judecată.

Singur moș Grigore Axinte aflase că Varsavia a scuipat-o pe învățătoare. Lui i-a spus Brîndușa, iar Brîndușei i-a șoptit Măriuța, care era așa de îngrozită încît n-a mai putut tăcea, cu toate că spaima de isprava mîne-sa se îmbina în inima ei cu o copleșitoare rușine.

— Dacă mai faci voile Minodorei — o dojeni moșneagul — ajungi rău de tot Varsavia. Margareta-i aur, nu fată. Și tu ? Ce rușine, Varsavia, ce rușine...

— Lăsați-mă dracului ! Ce, voi nu știți cine-s Androneștii ? Nu știți că au arme rătezate și revolvere ? Dacă nu sînteți în gheara lor, vi-i ușor să vorbiți.

A doua zi, 3 noiembrie, toate femeile au fost chemate la școală să curețe clasele cele noi. Varsavia a așteptat să bată careva și în poarta ei. Dar nu i-a bă-

tut nimeni. A stat mult, seara, în fața focului. Torcea. Firul se rupea des. Scăpă fusul din mînă. Pisica i-l da de-a dura, pe jos.

— Ce ai, mamă? întrebă Măriuța.

— Am că sînt o proastă.

— Mamă, femeile se feresc de mata. Zic că ești unealtă de...

— Zic și zic drept, Măriuță, fa!... suspină femeia.

Măriuța a adormit amărîtă. Iar Varsavia a vegheat și a tors, toată noaptea, caier și gînduri. Dimineața, l-a căutat pe Dumitru Tiron: a stat de vorbă cu el. Apoi s-a dus să lucreze la școală. A șters geamurile la două clase. Margareta însă nici nu s-a uitat spre dînsa.

— Le-ai curățat lună, zîmbi Ioana Tudor, privind ferestrele.

— Spune-i să facă la fel curățenie și în inima ei... azvîrli Margareta o vorbă.

28. Atmosfera din cancelaria școlii din Sohodor se schimba cu cît construcția școlii, școlarizarea ori alfabetizarea obțineau succese. Acatrinei nu mai stătea retras într-un colț, împodobind cifre pe bucățele de hîrtie; Porumbiță nu mai căuta cu exclusivitate spre ochii și gura lui Hîrlea să răspundă prompt, ca un ecou imediat; și nici Savu nu mai privea visător, nici nu mai sughița din colțul lui. Se discutau cu aprindere probleme de pedagogie, de metodică, de organizare a învățămîntului; protestau cu înverșunare cînd primarul îi chema la primărie și-i punea să linieze tabele ori să conducă echipele de încasare a cotelor. Atmosfera era mult mai prietenească, mai deschisă. Totuși, mai ales Mircea Hîrlea mai cerca s-o învenineze cu înțepături și ironii adesea deplasate.

Şi pentru că Margareta Florea era cea care-l învrăjbise, colegii hotărîră ca tot ea să încerce a-l împăca.

— Dacă dumneavoastră credeţi că am influenţă asupra lui... bine. Şi, întîlnindu-l singur în cancelarie, îl întrebă direct:

— Mă urăşti tare, Mircea?

— Da. Ai răscolit satul, l-ai ridicat împotriva noastră. Te porţi ca o...

— De ce te-ai oprit? Zi-i înainte!

— La urma urmelor, nici nu vreau să stau de vorbă cu tine.

— Ba eu vreau. Lucrăm în aceeaşi şcoală. Sfada noastră contribuie la destrămarea colectivului. Moş Neculai Mancaş...

— Să nu-mi pomeneşti de ghiujul ăsta! Într-atîtea lucruri insuportabile, idioate, cîte-mi oferă viaţa în satul ăsta infect, acest ramo...

— Te rog să vorbeşti cuviincios! Am aşteptat ca tu să vii să-mi ceri scuze şi să arăţi că acum ai altă atitudine. Că, într-adevăr, te-ai mai schimbat. Munceşti mult mai bine ca înainte. Însă te schimbi prea încet, îţi lipseşte convingerea. Moş Neculai zice că tu eşti brînză bună în burduf de cîine.

— Iar mă insulţi?

— Nu; te laud!

— Nu ţi-i teamă de mine?

— Teamă?... Mircea Hîrlea, în fond tu eşti băiat bun. Semeni cu mama ta. Eşti însă, educat ca un monstru... De ce-ai rămas cu gura căscată? Du-te. Şi cînd vei simţi nevoia să vorbeşti cu mine, să vii. Eu te aştept. Am răbdare. Dar am şi nădejde că n-ai să mă laşi s-aştept prea mult.

Mircea Hîrlea a strîns din umeri şi a plecat nedumerit.

— Nu-i băiat rău, a conchis ea discuţia cu Acatrinei şi cu Savu. Îl putem sustrage de sub influenţa lui tată-su.

— Iartă-mă, Margareta, dar n-ai dreptate, se împotrivi Mihai Savu. Mircea Hîrlea nu se schimbă în

bine, ci în rău. Mentorul lui este Milică. Vorbește „apocaliptic" ca el. Ca el vrea să „dărîme lumea" că prea-i „tîmpit orînduită" și nu merită decît „să piară prin explozie atomică".

29. Virginia Hîrlea observase de mult că soțul ei devenea cu atît mai nervos cu cît clădirea școlii era mai aproape de sfîrșit. Nu-și mai păstra nici ținuta corectă cu care se lăuda atît. Cînd vorbea, de pildă, începea să ridice în chip ciudat din umeri, să se schimonosească, să gesticuleze fără rost. Vrînd să pară sincer, să convingă, nu izbutea decît să apară și mai fals.

In cancelarie se stăpînea, făcea glume, aproba pe Dragoș chiar cînd nu era de aceeași părere, acasă însă izbucnea, căta sfadă pentru orice fleac. Uneori dispărea noaptea și venea în ziuă, tiptil, frînt. La întrebările soției răspundea răstit, furios și ofta din rărunchi, ca un om deznădăjduit:

— Nimeni nu m-a înțeles, niciodată! In ce mlaștină am zăcut...

— Spune, Antoane, de ce te frămînți așa?

— Mă frămînt? Eu? Lasă-mă în pace! N-am nimic... Uite colo, experta în psihologie!...

Auzind că-l cheamă Tiron la partid, aruncă țigara, măcar că abia trăsese două fumuri din ea, și aprinse alta, nervos.

— Mîine deschizi internatul, îl invită, simplu și direct, Dumitru Tiron. Chițcop a golit toată casa cea mare, și-a pus-o la dispoziție.

— Bravo! Un succes... se bucură Hîrlea, fericit că numai despre asta era vorba. Apoi șovăi: dar paturile, vesela? N-au venit încă.

— Uite-le, chiar acum sosesc. Le aduce tovarășul Savu. Nu știi? Colectivul dumitale lucrează bine.

— Ba da... sigur!... Dar bucătari, pedagogi, de unde?

— Există o schemă de încadrare. Recomand s-o angajezi pe Ioana Tudor...

— Cum? E rudă cu... Vrei să... să facă afaceri cu...

— Da, e rudă, dar e mult mai departe de Chițcop, decît dumneata, de pildă, îl străpunse secretarul cu privirea. Noi avem încredere în Ioana. De trei zile a plecat de la Chițcop. Stă la Maranda lui Mihai Huțan.

— Bine, dar nu se putea să fiu pus și eu în curent cu organizarea acestui internat?

— Inspectorul știe că direcția l-a organizat.

Trecu aproape un minut pînă cînd Anton Hîrlea își reveni.

— Dumitre — cercă el familiar — dragă Dumitre, nu crezi tu că nu-i politic să-l amestecăm iară în chestiuni de organizare pe Acatrinei, după ce s-a compromis iremediabil la construcția școlii?

— Ce-nseamnă... „iremediabil"?

— Adică... ceea ce nu se mai poate drege.

— Da? Atunci sînt alții mai... mai iremediabili decît Acatrinei. Știi foarte bine asta.

Pînă acasă, Anton Hîrlea a călcat ca pe spini. Acuși ardea, acuși tremura de frig. Cînd îl zări pe Mircea, fumînd tolănit pe canapea, izbucni:

— Tu zaci ca un trîntor, ca un nesimțit, și nu-ți pasă că tatăl tău, nevinovatul tău tată, e ofensat în modul cel mai grosolan, cel mai jignitor! Auzi! să mă cheme și să-mi dea ordine. Ei, mie, lui Anton Hîrlea, care...

— Tirada păstreaz-o pentru fleții din cancelarie, mîrîi Mircea, fumînd mai departe, imperturbabil. Fapte.

— Au deschis internatul! Știi? O parodie! Un cuib de promiscuitate!

— De asta ești disperat?

— Da! Cum să acționez?

— Simplu: să-ți pregătești discursul de inaugurare.

— Dar prestigiul meu ?

— Vax. Parcă tu eşti director ? O pecete de iscălit acte. Aici hotărăşte Acatrinei cu suveica lui Margareta Florea.

— Aaah ! Nu mai pot ! Nu mai pooot ! Îmi înaintez demisia...

— N-o înainta că ţi-o primeşte. Fă-ţi discursul. Nu mai întîrzia. Că dacă n-ai curaj să pui dinamită, slugăreşte-i !

In acele zile, cînd a aflat că învăţătorii l-au îndemnat pe Vichentie să vină la şcoală, Neculai Chiţcop l-a trimis cu ciurda de porci la Ilişeşti, la Chiru Pană.

— Pune-l la treabă şi la muştru cît mai aspru. Şi să nu-l scapi, că fuge la şcoală.

30. Clasele înalte, largi, luminoase, albe impresionau pe toţi, şi pe elevi, şi pe învăţători, şi pe oamenii din sat. Parcă nu le-ar fi ridicat şi făcut ei aşa de înalte şi frumoase. Mulţi le cercau ecoul, strigînd, rîzînd, cîntînd. Impodobirea sălilor de clasă de la panter a fost în acele zile un prilej de mare bucurie şi pentru şcolari şi pentru cei maturi. Succesul cel mare al lui Dragoş Acatrinei a fost cînd, fără ştirea directorului, a adus două camioane de bănci noi.

— Acatrinei !... a exclamat Hîrlea şi l-a îmbrăţişat cu entuziasm. Ce ne-am face noi fără tine ? Eşti un adevărat stîlp al şcolii din Sohodor... La şcoală nouă, bănci noi, oameni noi...

In dimineaţa zilei de 6 noiembrie, toţi elevii au venit la şcoală mai devreme ca de obicei. Au urcat cele douăsprezece trepte de piatră ale cerdacului şi au stat acolo, sus, să-i vadă oamenii care treceau pe drum. Cei din clasa lui Savu au adus ieri, o dată cu băncile, potnoje de papură şi le-au aşezat pe culoar, în faţa

fiecărei uși. Au venit și mulți din cei care au cursuri după amiază. Toți așteptau cu nerăbdare să se deschidă clasele. Numai elevii de-a patra erau supărați că trebuie să țină clasă tot în casa lui Hîrlea. Priveau curioși, emoționați, clădirea cea nouă; cu toate că se înălțase sub privirile și cu ajutorul lor, tot li se părea un lucru neobișnuit. Cercetau cărămizile roșii, schelele care încă mai înconjurau zidurile, acoperișul, balconul din colț, de la etaj.

— Aici am urcat noi cărămida...

— Peretele cela a fost zidit la 23 August...

— Știți ce? — spuse Tiron Ana — hai mai bine să cîntăm. Ici, în cerdac. Grămadă toți. Așa! Facem repetiție la coruri pentru serbarea de mîine: 7 Noiembrie, în casa noastră! Irina, dă tonul!

Din ogradă, Savu auzi. „...Cîntă! Se bucură straşnic copiii... Tonu-i bun. Galeș are ureche perfectă. Dar măsura, ei! măsura! Așa"... Grăbi să ajungă mai repede la școală, să corecteze cîntecul.

Corul copiilor îi sili pe învățători să se uite la ceas, cu neîncredere. Dragoș trecu pe la poarta Margaretei și-o luă la școală. Din drum, privind clădirea nouă cu ograda plină de copii, se bucurară amîndoi:

— Vezi, Margareta, cît s-a înfrumusețat clădirea noastră? Sufletul, copiii.

— Școlarii noștri, în casa noastră.

Anton Hîrlea trimise vorba că-i bolnav și nu poate veni la deschiderea cursurilor în noul local.

— Cum? Se leapădă de sistemul muștei la arat? întrebă Savu.

Dar cînd a aflat că a venit inspectorul Nedelcu, a coborît din casă, înfofolit în fulare, cu căciula înfundată pe urechi, cu șoșoni și cu cîrjă. A intrat în ogradă tocmai cînd, de sus, din cerdac, Ioana începu să sune clopoțelul, cu multă osîrdie și solemnitate. Elevii și părinții aflați de față se uitau cu interes și cu mirare la Ioana și la clopoțelul ei. Era încredințată că îndeplinește o acțiune foarte însemnată în școală. Cînd

crezu c-a sunat destul, Ioana descuie clasele, aşteptînd în uşa larg deschisă şi îndemnînd :

— Ştergeţi picioarele ! Uite potnoja colo. Toţi, aşa...

— De unde ai luat clopoţelul, tovarăşă ? întrebă inspectorul.

— De la lelea Safta lui Florea.

— Frumos sunet are !

— Da, l-a cumpărat feciorul ei, Florea, pentru un berbece care-i era drag lui, c-o fost cioban Florea. Acu' lelea Safta l-o dăruit şcolii, să-mi fac slujba cu el. Măcar că-i mic, sunetul lui s-aude pînă-n poiana Sohodorului. Ales dimineaţa, cînd e linişte. Am probat cu Măriuţa Bour. Mi-am făcut şi un plan cum trebuie să lucrez : sun de trei ori ; de prima dată la şapte jumătate, s-audă cei mai depărtaţi, din Poiană ori din capul satului din jos ; a doua oară la opt fără un sfert să pornească şi ceilalţi mai de pe-aproape. Că n-au ceas şi nu trebuie să-ntîrzie ori să tăndălească pe uliţi. A treia oară la opt fix, cînd încep lecţiile, îşi raportă Ioana tot planul de lucru.

— De cînd eşti în serviciu ?

— De două zile. Da, de fapt, azi îmi fac întîia oară slujba.

— Nu-i bine aleasă, interveni Hîrlea, ferind fularul din faţa gurii. Nici nu cunoaşte ceasul...

— Ba îl cunosc ! Două zile s-a chinuit tovarăşa Margareta să mă-nveţe.

— Oricum, e analfabetă şi... nu merită.

— Învăţ şi carte ; de astă-vară învăţ !

— Ei, dacă-i aşa, merită, tovarăşe director ! surîse inspectorul.

Cînd toţi şcolarii s-au aşezat în bănci, inspectorul, secretarul organizaţiei de partid, sătenii au trecut prin fiecare clasă. Fetele împodobiseră toate clasele cu ghirlande de dumitriţe, muşcate şi nalbe. Pîndind cînd nu era nimeni, Varsavia Bour aşezase o muşcată deosebit de frumoasă pe prichiciul ferestrei, în clasa Margaretei Florea.

Din mijlocul culoarului, cu uşile deschise ca să audă toţi, şi elevi şi oaspeţi, au vorbit Dumitru Tiron, apoi inspectorul.

— Vă felicit ! Mai ales că n-aţi avut de luptat numai cu greutăţile muncii, cu materialul brut, ci şi cu unele piedici viclene ale duşmanului.

Hîrlea îşi feri fularul din dreptul gurii, tuşi, făcu efort să articuleze măcar o silabă, dar nu putu. Îl gîtuia nu numai faringita, ci şi un sentiment ciudat, nedefinit. Fu nevoit să facă semn lui Dragoş să vorbească. N-avu încotro.

VII. Vrabia albă

1. Dacă au poftit-o la şcoală, Varsavia s-a grăbit să vină, cu toate că nu ştia ce va avea de făcut acolo. Dar ori ce-ar fi fost, era hotărîtă să intre în rîndul oamenilor. Aici auzi, de la o tovarăşă din oraş, că se înfiinţează o uniune a femeilor, iar Ioana Tudor o propuse şi pe dînsa, pe Varsavia Bour, „în comitet". Tiron se ridică şi începu să grăiască despre dînsa. Ea a îngălbenit; îi ţîţîia inima de teamă că-i zice ceva, c-o ocărăşte aici, faţă cu lumea. Dar secretarul, din contră, îi arătă prietenie şi chiar o lăudă:

— Voi o cunoaşteţi pe Varsavia: vrednică şi isteaţă femeie. Dar nu ştie carte. Şi dacă nu ştie carte, nu ştie nici ce-i pe lume. Iar dacă nu ştie ce-i pe lume, crede ce-aude în casa cu zăplaz. Totuşi faceţi bine c-o alegeţi în comitet. Va fi mai mult printre noi şi nu va mai face voile neprietenilor noştri.

Apoi o poftiră acolo sus, la masă, să stea la rînd cu Maria lui Axinte, cu Victoria lui Melinte, drept lîngă învăţătoarea Margareta Florea. Sta pe scaun cu sfială. Simţea parfumul învăţătoarei. Şi fără voie întoarse capul spre dînsa. Ochii i se lipiră de obrajii ei catifelaţi, curaţi, înfrumuseţaţi de o undă de bunătate. Şi, dintr-o dată, îi veni să strige, cu deznădejde: „Pe aceşti obraji ca lacrima eu i-am"... Strînse pumnii. Aşteptă. Cînd sfîrşi de vorbit delegata din oraş, Varsavia privi în jur, oarecum speriată. Cinstea cu care

era încurajată o mira, o minuna, o fericea. Femeile îi zîmbiră, încurajator. Numai Margareta nici nu se uita la dînsa. Asta o îndîrji mai tare. Strînse pumnii şi, ridicîndu-se în picioare, grăi, fără să ceară cuvîntul:

— Nu ştiu ce am de făcut aici. Şi nici nu ştiu dacă merit eu cinstea ce-mi arătaţi. Dar vreau să fiu şi eu în rînd cu lumea. Vreau, fa! M-am săturat să stau horţiş, ca proasta! Na!... De-amu nu mai calc în casa cu zăplaz. Cu jurămînt! Na!

Femeile o aplaudară. Tiron rîse. Margareta rămase tot neclintită privind înainte; doar un zîmbet subţire îi împodobi chipul.

Şedinţa asta a întărit mult inima Varsaviei. Dar linişte tot n-a găsit. Se înverşuna împotriva ei însăşi: „Ei îmi caută în cinste şi eu... eu..."

Linişte nu era însă nici în inima Margaretei. Se temea mai ales să nu afle Hîrlea, că dacă află se duce pînă la minister cu raportul: „Compromisă!... Aşa păţeşte cine cîntă cu acordeonul pe scenă, la moară..." Se socotea imprudentă, lipsită de abilitate. Şi cu cît trecea timpul, cu atît întîmplarea asta o rodea mai mult. „Să intri în casa omului, să-l iei de mînă şi să-i spui: «Hai spre lumină, frate»... Şi el, omul, să te scuipe!"

Ruşinea asta începea s-o obsedeze, ca un bonzăit de bondar în ureche. Ieşind de la şedinţă i s-a părut chiar că l-a auzit pe Mircea Hîrlea, şoptind în urma ei: „Uite scuipătoarea satului..." Trecu grăbită, sfioasă spre casă. Şi-ar fi plîns, dacă nu i-ar fi ieşit Dragoş în cale, şi n-ar fi cuprins-o drăgăstos de mijloc:

— Ştiu că ţi-i greu, Margareta. Dar, nu se poate să nu-şi recunoască greşeala...

De fapt Mircea Hîrlea exclamase, aproape fără voie, către Petrescu: „Straşnică fiinţă! Am ajuns s-o admir..." Dar Margareta nu ştia asta. Ea nu-l vedea nici pe Mircea Hîrlea cum sugea adînc fum de ţigară, îşi aşeza căciula şi grăbea înainte, învrăjbit şi cătrănit.

Nu însă împotriva Margaretei, ci a lui însuşi. Ca şi Varsavia, de altfel.

Margareta se abătu pe la noua locuinţă a Ioanei Tudor. Urcă prispa şi-şi aruncă ochii pe fereastră; înăuntru Ioana, Brînduşa şi Vichentie, la masă. Fata îl dăscălea:

— Dac-ai fugit din Iliseşti, de la Pană, du-te batră la şcoală.

— Nu pot. Mă prinde.

— Atunci învaţă ceva; învaţă măcar iscălitura. Hai... Şi-i puse un creion în mînă şi o bucată de hîrtie în faţă. Uite-aşa... Nu, măi, aşa... aşa... „V", aista-i „v".

Margareta coborî de pe prispă, încet, şi plecă zîmbind. Nu vru să-i tulbure. Vichentie s-ar sfii în faţa ei şi-ar fugi.

2. Nu le era de loc uşor să predea la clasele cinci-şapte. Ca să se ajute, discutau în colectiv planurile lecţiilor, alegeau materialul didactic ori îl confecţionau, după indicaţiile metodicelor. „Cercul meşterilor" avea mult de lucru. Folosind capete de scînduri şi bucăţi de sticlă rămase de la geamuri, alcătuiau pietrare şi insectare. Vucu Miron a adus, din cuştile lui, un sticlete deosebit de frumos, iar Vătafu l-a împăiat, şi, într-o cutie specială făcută de „cercul meşterilor", a reconstituit mediul lui de viaţă.

Era toamnă şi frig. Dar elevii din Sohodor tot mai răscoleau pădurea şi cîmpul, aducînd la şcoală tot ce li se părea lor mai deosebit: insecte, pietre, cuiburi, muguri, crengi crescute în chip ciudat, bureţi de cioată.

Savu a vizitat laboratorul liceului de fete din oraş, unde profesoara i-a arătat cum să construiască, din deşeuri, unele aparate simple pentru lecţiile de fizică.

A fost plăcut surprins cînd în munca asta a început să-l ajute și Mircea Hîrlea, cu toate că nu preda la clasele cinci-șapte.

— Ești ingenios, Mihai. Și trebuie să recunosc că migăleala asta mă distrează.

Cînd lucra însă se ferea de tată-su și de Porumbiță. Ba, într-o zi, vizitînd clasele de la etaj, rămase lîngă Dragoș și așeză teracota pentru sobe.

— Să nu ziceți că nu mă dau la brazdă, că nu muncesc și eu pentru școală...

3. In adevăr, pentru învățătorii din Sohodor, alfabetizarea devenea continuarea firească a muncii obștești de astă-vară la clădirea școlii. Dar nici unul nu-și închipuise că munca asta va ridica atîtea probleme și va întîmpina atîta împotrivire. Fiecărui învățător i se repartizase cîte o grupă de zece-doisprezece analfabeți. Lecțiile erau programate din două în două zile, în clasele cele noi ale școlii. In serile friguroase se strîngeau lîngă sobele care mai păstrau încă o iluzie din căldura de peste zi. Lumina era slabă ; gazul pe sponci ; multe trebuiau suplinite prin voință, prin îndîrjirea învățătorilor. La grupa lui Dragoș se prezentară patru flăcăiandri care cerură să învețe „mai repede" :

— In primăvară noi vrem să mergem la o școală de tractoriști.

La grupa Margaretei, Viorica lui Bejan venea la lecții cu o fetiță de cinci ani ; nu avea cu cine o lăsa acasă ; învățau literele împreună sau o adormea cu capul în poală. Și Dragoș și Margareta, ca să-i poată atrage la cursuri, organizau după lecție mici discuții, ori lecturi și chiar un fel de șezători, cu anecdote, cu cîntece. Totuși, la toți, și mai ales la cei doi Hîrlea

şi la Porumbiţă, frecvenţa era tare slabă. Mulţi veneau ca să scape de gura învăţătorilor şi, mai ales, ca să arate că nu pot, că nu sînt în stare să înveţe.

Începură să umble fel de fel de zvonuri.

— Bătaie de joc! Şi învăţătorii şi oamenii pierd vremea degeaba cu alfabetizarea asta.

— Vor aiştia să-ndese-n voi cartea cum ai îndesa lîna într-un sac, cu genunchiul. Carte comunistă! Dar nu intră, mă! Voi sînteţi cei mai bicisnici din sat, neajutoraţi la minte.

— Şi din născare sînteţi aşa, adică fără leac.

— Da, aşa-i prostia voastră: fără leac!

Minodora povestea de o femeie din Valea Rece care şi-a lăsat copilul acasă, seara şi s-a dus la şcoală. Cînd s-a-ntors, copilul mort, pe plită, ars. Într-alt sat, cică doi copii lăsaţi singuri au dat foc casei. O femeie din Mesteacăn, după ce a învăţat carte, a strigat către bărbatu-său: „Sînt mai ceva ca tine"... A dat divorţ şi-a intrat în slujbă la fabrică, lăsîndu-şi bărbatul văduv, cu trei copii.

— Gîndeşte-te, fa — se ţinea Domnica de capul Varsaviei — cît timp ţi-ar mînca pustia asta de... de şcoală, degeaba, absolut degeaba. Socoteşte, tu femeie, numai cîte fuse poţi toarce în acest timp? Cît tort poţi depăna? Ce-ţi trebuie carte? Uite, îţi dau eu să-mi ţeşi vreo cincizeci de coţi de pînză. Îţi plătesc bine.

— Ştiţi de ce zoresc aşa cu învăţătura de carte? Ca să-i bage mineri, la o mie de metri în fundul pămîntului. Să nu mai vadă soarele niciodată.

Învăţătorii luptau împotriva acestor zvonuri. Cei care veneau la alfabetizare îi numeau pe potrivnici „zvonari". La cămin, Irina a cîntat o poveste cu o babă care vestea satul că „Ion al Stanei a ouat". Lumea a rîs, a răpăit din palme şi-a arătat cu degetul pe unii care răspîndeau zvonuri.

Dar frecvenţa la alfabetizare nu se îmbunătăţea.

Ca să rupă gheaţa şi plasa de intrigi din jurul alfabetizării trebuia făcut ceva deosebit. Dragoş şi Mar-

gareta simțeau asta, dar nu găseau nimic de seamă. Savu propuse să-l aducă pe moș Grigore Axinte la cursuri cu orice preț.

— Asta ar fi o adevărată victorie asupra recalcitranților. Mulți bărbați se vor ambiționa ori se vor rușina și vor veni să învețe.

Moșneagul se tînguia mereu că nu vede și tot amîna. Brînduța însă, cum o îndemnau învățătorii, scai de dînsul:

— Învață, bunicule! Te-ajută dom' Savu. De-atîtea ori ai spus că...

— Nepoată hăi, m-am lăudat degeaba; nu pot învăța carte că, uite... n-am dinți. Și dacă n-am dinți, nu pot zice literele așa cum le scrie cartea. Sînt cepeleag... na!

— Nu-i nimica, bunicule.

— Și-apoi ce? Să rîzi tu de pocitaniile mele de buchii? Că, iote, ce ciotoroase mi-s degetele. Cum pot face niște oușoare și niște cîrligașe așa de mici, de gingașe, cum le scrii tu?

— Să cercăm!

— Dac-aș putea măcar iscălitura...

— Chiar așa! Începem cu iscălitura! Hai, bunicule, învață! Facem întîi litera „G", „G" mare, de la Grigore.

— Păi da — o-ntoarse bătrînul — că dacă mă zbînțui în hore ca un flăcăiandru, acu' voi vreți să-mi perii barba și pletele iestea ca lîna laie, să-mi iau plăcuța și să mă duc la școală. Prea ar fi bălțată!...

— Bunicule, Vichentie o-nvățat iscălitura, după... după metoda mea. Într-un sfert de ceas, gata, o-nvățat-o. Cu treizeci de semne scrii toate dorințele pe care le ai, bunicule. Numai treizeci!

— Ascultă, nepoată pe mine oamenii m-or poreclit Treanca-fleanca. Dar tu mă-ntreci. Iți umblă meliția...

— Da, dar spun lucruri foarte însemnate. Zău! Vorba-i că trebuie să te-nvățăm carte. Și tovarășul Savu și Vătaful și Acatrinei, toți îm pun notă rea la diri-

genţie, la zoologie, la geografie, la matematică şi la toate obiectele, dacă pînă-n primăvară nu te-nvăţ şi pe mata carte. Vrei, bunicule, să rămîn repetentă din pricina matale?

— Nu, nepoată, nu vreau... In tot satu' ista o început aşa, ca un fel de vînt: toţi învaţă. Invaţă, parcă-s năuci. Te pomeneşti că pe cei ce nu se dau spre carte îi scot din sat. Nu pot rămîne singurul prost într-un sat de deştepţi. Adă cartea!

Se chinuia moşneagul pe abecedar cîte un ceas, pînă-şi pierdea răbdarea:

— Du-te cioarelor, cu sculele astea de canonit bătrîneţele mele! Piei din ochii mei, împieliţato! că-ţi coşesc spinarea cu bîta asta. „N-u-c — nuc!" Ptiu! La vreun staret să mă duc, molifta să-mi citească, de năpastă mă lescuiască; molifta zărghiţilor şi a zăpăciţilor...

Şi cîte o zi-două n-o mai suferea pe Brînduşa prin preajmă-i. Fata se plîngea învăţătoarei.

— Ei, ai fost la staret moş Grigore? şuguia Margareta Florea, întîlnindu-l pe uliţă ori la cămin.

— Nu, că m-am răzgîndit. Acu' m-aş duce la vreo stăreţică, aşa mai tinerică; precum că, după a mea socotinţă poate mi-o fi mai cu priinţă.

— Atunci ia o carte şi-nvaţă, că poate te-a pune stareţa la citit şi n-ăi şti... îi ţinu învăţătoarea hangul la şaga asta cam deşucheată.

— Ah, tovarăşă învăţătoare, eşti de trei ori... adică de trei ori nepoată.

— Mata îmi dai vad să fiu, moş Grigore. Dar să şti că nici eu, nici Savu, nici Brînduşa nu ne lăsăm pînă nu înveţi carte. Am căzut plocon pe capul matale şi nu scapi de noi decît cînd vei citi ca apa.

Indată după Grigore Axinte s-au prezentat la cursurile de alfabetizare doi nepoţi, o nepoată, un ginere şi doi dintre feciorii lui.

— Ride bunicul de noi; ştie să citească pînă la „nuc". L-o-nvăţat Brînduşa.

4. Margaretei îi părea rău că Varsavia Bour era repartizată în grupa ei. Știa că anume i-a repartizat-o Hîrlea și nu protesta. Se duse însă la organizație și-l rugă pe Tiron:

— Convinge-o dumneata să vină la alfabetizare. Eu nu-i pot birui îndărătnicia.

Îngîndurată, se întorcea acasă prin picla serii reci, vinete. Făcuse trei ore de limba romînă la clasa a cincea, și-acum o învăluia o dulce oboseală. O durea puțin în gît și i se asprise glasul de efortul făcut la lecție. De-abia aștepta să ajungă acasă, să bea o cană cu lapte cald și să se întindă pe pat, măcar o jumătate de oră. Pe urmă să-și pregătească lecțiile pentru a doua zi. I se părea că rezolvase problema Varsaviei și o stăpînea o bucurie simplă: „Cînd vom avea gospodăria noastră, o să ne pregătim, la vremea asta, masa de seară. În casă o să fie cald, liniște, plăcut. O să miroase a busuioc. Fața de masă albă ca omătul. Apoi eu string vasele și Dragoș aerisește. Un sfert de ceas stăm în cerdac și vorbim, de-ale noastre, în șoaptă, ori cînt la acordeon, ori spun versuri pentru „corectarea dicțiunii". După asta trecem la învățat. Cînd am ceva de lucru, el îmi citește cu glas tare, îmi explică".

Firul acestui vis se rupse, smucit, cînd în ulița îi apăru, drept în față, Varsavia. Spuse bună seara și-și trase broboada peste gură, cu un gest de sfială, nu de dușmănie, ca altă dată.

— Noroc, răspunse Margareta, tresărind și urmîndu-și calea. N-ar fi vrut să răspundă. Simți însă că Varsavia se oprește. Încetini și ea pasul; dar nu întoarse capul: „Las-o să fiarbă!".

— Domnișoară Margareta...

— Ce dorești? se opri și învățătoarea, ridicînd privirea spre nucul desfrunzit din față, anume ca să nu se uite la Varsavia.

— Doresc ca... știu eu? Tiron spune c-am făcut numai prostii, pentru că... Ce să fac, să mă-mpac cu matale?

— I-ai spus lui Tiron că m-ai... întrebă în şoaptă, coborînd privirile în pămînt, dar fără a întoarce faţa spre Varsavia de teamă să nu-i zboare din inimă un hulub alb, hulubul bucuriei, apărut aşa, dintr-o dată, fără să ştie de ce.

— Nu. Mi-i greu... suspină femeia, lăsînd şi ea ochii în jos ruşinată. Dar... dacă te-mpaci, îţi aduc nişte unt, nişte ouă...

— Atunci ne certăm definitiv, absolut definitiv! grăi aspru Margareta şi porni repede spre casă. „E-o ticăloasă! Au trimis-o anume, să mă murdărească! Ce unealtă!" Şi din inima Margaretei zbură hulubul bucuriei de adineauri. „Cît mă dispreţuieşte, cît mă urăşte dacă a cutezat să mă scuipe! Care învăţător pe lume a mai păţit o ruşine ca asta? Se va fi lăudat în faţa Minodorei. Dac-aude Porumbiţă, se sparge de rîs... măcar că de mult nu-l mai văd rîzînd. Şi ieşirea ceea cu zgarda, în faţa lui Hîrlea... Nici n-o să mai pot scoate capul în lume cînd s-o afla prostia asta. E mai tare decît mine. M-a batjocorit şi-acu' mă terorizează."

Intră în casă, tristă, amărîtă. În odaie, frig şi întuneric. Se aşeză pe pat. O usturau obrajii de ruşine şi nimeni nu-i alina usturimea. Stătu aşa cam o jumătate de ceas. Părul moale, mătăsos, rece, singur îi mîngîia obrajii. Aştepta să se mai liniştească şi să se ducă la Dragoş. În uşă bătu cineva, timid.

— Cine-i?

— Te cheamă tovarăşul secretar, glăsui Varsavia sfios, de dincolo de uşă.

Pînă la sediu, n-au schimbat nici o vorbă. Se cercetau doar, din cînd în cînd cu coada ochiului, ca doi adversari înainte de a începe harţa hotărîtoare. La amîndouă le era greu. Greu, amar şi ruşine. „Şi doar nu ne duşmănim. De ce să ne duşmănim? Şi doar nu ne urîm. De ce să ne urîm?"

— De ce nu mi-ai spus, tovarăşă învăţătoare, că Varsavia s-a purtat aşa de urît cu dumneata? întrebă cu iritare în glas Dumitru Tiron, ridicîndu-se de la birou şi întîmpinîndu-le în mijlocul odăii.

— De ruşine, tovarăşe secretar, şopti învăţătoarea. Nu-i chiar aşa de uşor să te duci spre un om cu flori şi el să te... botjocorească.

— Dacă ştiam, o lăsam pe Varsavia acolo să zacă în mocirlă, n-o scoteam în fruntea satului.

— S-a purtat cum o sfătuiesc duşmanii, îşi uşură Margareta inima, cu un suspin. Şi e vina noastră că reacţiunea...

— Nu, tovarăşe învăţătoare, dumneata n-ai nici o vină ! clocoti furios glasul secretarului. Cum ai putut fi aşa de... de nelegiuită, Varsavia ? Cum ? Uite tu, aici, femeie smintită : merită obrazul acestei fete să-l scuipe careva ? Asta merită o fiinţă care aduce lumina în mintea şi încrederea în sufletul oamenilor ? Asta merită ? Te-ai gîndit la inima ei ? M-ai năucit, vară Varsavia ! Neghiobiile tale mă scot din sărite !

— Dumitre...

— Ce vrei să facem cu tine ? Spune ?

Chipul femeii se împietri sub tunetul vorbelor lui Tiron ; ochii mari, negri, codaţi, cu gene lungi, priveau ţintă la dînsul ca la ţărmul mîntuirii. Cu toate că era mustrată cu asprime, nările şi buzele îi tremurau mărunt, a emoţie şi a plîns.

— Dumitre... şopti ea şi întinse uşor, abia vizibil, obrazul ei neted spre Tiron, aşteptînd parcă să fie pălmuită.

Cu cinci ani în urmă, cînd a bătut-o Pandele pentru că-l apărase pe Cristache, arsura obrazului îi fripsese şi inima ; acum usturimea obrazului i-ar fi răcorit inima şi i-ar fi lecuit-o din dureri fără leac.

Dar Tiron strînse pumnii şi se retrase doi paşi înapoi.

In birou, tăcerea apăsă cîteva momente, grea, nefiresc de grea.

Secretarul măsură cumpănit din privire cele două făpturi din faţa lui : amîndouă frumoase, amîndouă dîrze, pline de putere şi voinţă. Îl durea mîhnirea, amărăciunea, dezamăgirea Margaretei ; dar îl bucura vînzoleala mută, încordată şi prefacerea adîncă pe care

o simțea în inima Varsaviei. Aștepta tocmai desăvîrșirea acestor prefaceri.

— Acu' eu... ce să fac ? întrebă Varsavia Bour, cînd nu mai putu îndura nici tăcerea, nici privirea secretarului.

— Și ce vrei ?

— Vreau să mă-mpac. Asta vreau ! glasul îi sună hotărît, chipul deveni dîrz și demn ; doar în ochii scăldați în lacrimi scăpărau duioase scînteiuțe de dragoste.

— Să hotărască tovarășa învățătoare, se apropie iar secretarul, cu vorbă mai blîndă.

— Ce să fac ? se înclină ușor Varsavia către Margareta, care căta spre fereastra înnegrită de cerneala nopții. Învățați-mă ce să...

— Să vii la alfabetizare Varsavia, șopti cu buze înfiorate învățătoarea, înghițindu-și lacrimile.

Altceva nu mai putu spune. Și nici nu mai era nevoie.

— Vin ! înălță privirea și-și frămîntă pumnii, Varsavia. Vin !... Și cît oi trăi, Dumitre, n-am să mai... Iar ce-am făcut, din prostia mea și din teamă am făcut. Androneștii mă amenință cu moartea...

— Dați-vă mîna. Să fiți prietene, le apropie secretarul, luîndu-le de umeri, înduioșat și el. Sînteți două forțe în satul nostru. Dacă vă ciocniți, s-ar putea să vă nimiciți una pe alta. Dacă mergeți mînă în mînă, nu vă poate birui nimeni.

Margareta înțelese că, în fond, Varsavia-i mai stîngace decît dînsa, mai sfioasă, mai slabă. Zîmbi. Se năpusti, o cuprinse puternic în brațe și-o sărută pe amîndoi obrajii.

— Iaca, eu te sărut, Varsavia...

Varsavia Bour surîse, fericită, ca un copil. Chipul i se lumină, parcă i-ar fi răsărit soarele în inimă. Cuprinse obrajii Margaretei în palmele ei aspre și-o sărută de multe ori pe ochi, pe frunte, suspinînd și udînd-o de lacrimile năbuite, fără voie, din belșug.

— Ce bună ești ! Ce bună...

Apoi, sprijinindu-se pe umărul învățătoarei, hohoti de plîns.

— Am fost o femeie... un suflet singur între cîini... iartă-mă !

A doua zi a vuit satul :

— Și Varsavia învață carte !...

5. — În sfîrșit ! — răsuflă ușurat Dragoș cînd află că miliția a dat de urma scîndurilor furate de la școală.

— Varsavia și Ioana ne-au arătat căile hoților, urmă Tiron. Acu' totul e să dovedim că scîndurile din pod de la Chiru Pană din Iliești sînt ale noastre.

— Atunci e... Chițcop ! se bucură și se-ntristă totodată învățătorul.

— El. Deocamdată mai păstrăm taina.

A doua zi, venit mai devreme la școală, Dragoș repara compasul pentru ora de geometrie. Privind pe fereastră, zări în poartă un băiețaș cu căciula înfundată pe urechi, cu suman mare, cu opinci de gumă, tefelegoase. Copiii lăsară joaca și se strînseră fuga lîngă cerdac, speriați, parc-ar fi văzut lupul.

— Vrei să ne bați ? întrebă Vamanu Anghel.

— Pleacă de-aici, vrăbioi bălțat !

— Huo ! La porci, nu la școală !

— Huooo !

„...Cum s-au repezit asupra lui", gîndi Dragoș, ieșind repede din cancelarie. Din cerdac, strigă după Vichentie ; dar băiatul își vedea de drum, îndărătnic, surd. Apărînd în mijlocul ogrăzii, Chițcop azvîrli spre școală priviri cumplite.

La amiază, Ioana Tudor îi șopti lui Dragoș :

— Vichentie m-a întrebat cine avea pe samă scîndurile de la școală. Cînd a aflat că dumneata, a zis

că vrea să-ți spună ceva foarte însemnat. Acu-i la Iliești. Vine, cum s-o-nnopta ; doarme la mine.

Seara, îl aduse pe Vichentie la Margareta Florea. Cu toate insistențele învățătoarei, băiatul stătu mut, strîngînd căciula în pumnii lui mari și crăpați.

— Vichentie, ai încredere în mine !

— Mă tem. Dacă mă spui ?

— Cui să te spun ?

— Lui bă'ța Neculai. Că-i o chestie cu... Naiba știe ! Adic'telea, cu-ncurcătură mare. Cu arest. Mai știi ? Mai bine spun lui dom' Acatrinei. El e bărbat și...

— Ei, dacă-i așa, cheamă-l Ioana pe Dragoș aici.

N-a vrut să stea pe scaun, oricît a stăruit învățătoarea.

— Stau și-n picioare, io-s slugă. Toți așa mă țin : în picioare.

Pînă cînd a venit Dragoș, Margareta l-a ispitit cu întrebările, să afle ceva din viața și gîndurile acestui copil pe care încă nu-l putuseră aduce la școală, deși îl convinseseră să vină.

— Ce să mai spun ? Argat. Muncă de rob. Mîncare pe sponci. Bătaie din belșug. Cum 'ice moș Grigore. Acu' nu-ș ce-a face cu mine. Mă ține la popreală în Iliești. De asta n-am venit la școală. Da' fug !

Cînd intră Dragoș, făcu o pauză în povestirea vieții lui, îi măsură cu privirea pe toți cei care așteptau, curioși, și întrebă :

— Pot grăi față cu...

— Poți, Vichentie ! îl asigură învățătorul.

Băiatul mută căciula în stînga, iar cu dreapta gesticulă ușor, parc-ar fi ales cuvintele ca bobii dintr-o sită :

— Ca să am crezare, s-o iau cu povestea mai depărtișor o leacă. Să nu mă scoateți hăbăuc. Ori năzărelnic. C-am mai pățit o dată. Cu vrabia albă am pățit-o.

— Începe de unde vrei.

— Acu' mă ține Chițcop la văru-su. La Pană Chiru din Iliești. Cu porcii mă ține acolo.

— De ce? întrebă Margareta.

— Nu-ş de ce. De trei ori m-a mînat noaptea cu căruţa la Chiru, cu poruncă: „Să nu te vadă nimeni!" Cară acolo lucruri.

— Ce fel de lucruri?

— Din casă. În saci. Cred că se teme. Se teme de ceva, bă'ţa Neculai. Are el o bubă. Am achipuit sacii şi buccelele: ori covor, ori lînă, ori straie, ori grîu.

— Grîu?

— Da; şi grîu duce. P-ormă 'ce că n-are.

— Auziţi?

— Chiţcop singur încarcă. Pană singur descarcă. Eu n-am voie. Numai să mîn caii am voie. În trapul cel mai mare.

— Şi tu ce faci la Pană?

— Corvadă: rînesc la vite, le adăp, scot căruţa din şopron. La toată dîrvala mă pune.

— De ce te-a mutat acolo?

— Aici, e-aici. Că nu ştiu bine.

— Şi mai departe?

— Amu, alaltăieri m-o trimis Chiru Pană să dau de mîncare la vite. Fînu-i în pod. Acolo, scîndură-raie multă.

— Scînduri? îngălbeni Dragoş.

— Da. Geluite şi lămbuite, scîndurile. M-am uitat bine. Le-am netezit cu mîna. Am sprijinit chiar fruntea pe netedul uneia. Că mă durea capul. De osteneală. A dracului mă durea. Iar scîndura era lucie şi rece. Am stat aşa, cîteva minute de vreme. Cu ochii închişi. Spun drept, tot amănuntul. Ca să mă credeţi. Pe urmă, glasul lui Pană: „Vichentie!" Tresar. Dau să plec la poruncă. Dar văd că pe-o scîndură scrie ceva. Cu chimic. Mă uit mai bine: scrisoare cunoscută: scrisoarea Brîndueşei!

— Care Brîndueşă? se emoţionă Margareta.

— Brîndueşa lui bă'ţa Ion Axinte. Şi deodată, mi-am amintit. Zău, nu vă'olbaţi aşa la mine: nu-s zărghit! Asta vreau să ştiţi întîi: că-s teafăr şi să credeţi ce vă spun. Cînd am descărcat scînduri la şcoală ea,

adic'lea Brînduşa, o scris numele celor care le-or cărat. Pe scîndura din faţa mea scria chiar „Vichentie".

— De unde ştii că scria numele tău ? încruntă Dragoş, sprînceana, neîncrezător.

— Brînduşa m-a-nvăţat iscălitura. Uite-aşa : V-i-chen-ti-e. Că eu, vă spun, aşa, de la inima mea. Cu lacrimi vă spun : mult aş vrea să-nvăţ. Mult ! Şi Brînduşa... Îşi şterse ochii, repede, cu căciula. Se luptă cu tremurul buzelor, cu poticnirea glasului şi urmă : aşa că am cunoscut literele. Cum le face Brînduşa. Aidoma. Taman ! De zeci de ori m-am uitat. Şi m-am mai întors o dată în pod. Şi iar m-am uitat. Că să nu mă-nşel.

— Şi ?

— Şi nu mă înşel ! Mai multe scînduri sînt iscălite „Vichentie". Asta-i !

Învăţătoarea îi cuprinse obrajii în palmele ei calde şi catifelate şi-l privi ţintă în ochi.

— Vichentie, e-adevărat ce spui ?

— Adevărat ! Zău ! Şi în mintea mea am făcut socoteala aşa : nu se poate ca Brînduşa să scrie „Vichentie" pe nişte scînduri ale lui Pană. N-are cum. Nici nu-l cunoaşte pe Pană. Mai degrabă dumnealui, Pană, a haşnit nişte scînduri de la şcoală cu scrisoarea Brînduşei.

— Şi cine mai ştie că tu ai văzut în pod la Chiru scînduri cu iscălitura ta ? întrebă Dragoş.

— Numai Brînduşa. Am vrut s-o duc să-i arăt. Dar n-a fost chip. Mă simte Chiru Pană.

— Cînd i-ai spus ? vru să ştie Ioana.

— Ieri. Şi ea m-a sfătuit să vă spun'neavoastră.

— Bravo, Vichentie ! se bucură Margareta.

Nespus de emoţionat, Vichentie ţîşni pe uşă. Din cerdac se mai întoarse o dată :

— Da vă rog să nu mă spuneţi. Bă'ţa Neculai e dunăre. O-nfipt în masă cuţitul cel mare de tăiat porci. Şi-o răcnit : „Cu-aista te junghii ! Ca pe un godac te junghii, dacă spui că eu car lucruri la Ilişeşti"... Nu mă tem de moarte. Da'... da mi-i scîrbă de cuţit.

Dragoş trecu repede la partid. Dumitru Tiron se bucură :

— Bun ! Avem o dovadă în plus. Mîine dimineaţă, la nouă, miliţia-i acolo. Te rog să te duci şi dumneata, tovarăşe Dragoş, să recunoşti materialul. Ia-l şi pe Damaschin.

6. A doua zi, la orele nouă, cei doi erau în faţa casei lui Chiru Pană, cu doi miliţieni. Cînd intrară pe poartă, zăriră în uşa grajdului pe Vucu Miron şi pe Tiron Ana.

— Tîlharilor ! Umblaţi după furat ? Hai ? În bandă? De unde sînteţi, măi ? De unde ? Ai cui sînteţi, lepădăturilor ! Cu sapa asta vă crap capul, ca la şerpi !... Ai cui sînteţi ? Nu spuneţi ? îi răfuia femeia lui Pană.

— Ce-i cu voi aici ? întrebă, mirat, învăţătorul.

— Am descoperit ! strigă Vucu, săltînd deasupra celorlalţi.

— E scrisul meu ! adăugă Brînduşa, ieşind şi ea în faţă.

Din casă sări Chiru Pană, ca un hultan :

— Ei, fir-aţi-ai... De unde-aţi răsărit ? Ce căutaţi aici, mă ? Şi, înşfăcînd sapa din uşa grajdului, se năpusti, cumplit de furios. Copiii se tupilară repede în dosul pereţilor. Colţul sapei o atinse la picior pe Tiron Ana. Fata răcni şi căzu jos.

Cei doi miliţieni se repeziră şi smulseră sapa din mîna lui Chiru.

Peste vreun ceas, auzind că Pană a fost arestat, Chiţcop s-a apropiat de Sofia, gudurîndu-se jalnic :

— Tu, fa, am codălbit-o rău... Acatrinei, dumnezeii mamei lui de ticălos, mă vîră-n puşcărie, pe veresie. El îl aţiţă pe Tiron împotriva mea.

— Şi ce să fac eu ? întrebă Sofia, ridicînd speriată ochii de pe cusătura la care lucra.

— Roag-o... roag-o pe Ioana să vorbească ea cu Tiron, să mă facă uitat. O păsuire, pînă prind o legătură şi-o şterg. Imbrac-o într-o ţoală de-a ta, Dă-i şi nişte bani. Să-ncerce orice numai să... Tiron cam umblă după fustele ei. Ei, ce zici ?... Zi ceva, dumnezeii măti !...

— Ai asuprit-o şi batjocorit-o atîţia ani, că n-ar mai îmblînzi-o nici rugăminţile mamei din groapă...

— Da ? Aşa vi-i vorba ? Vă sucesc gîtul la amîndouă. Da ! ea m-a denunţat ! Ea a trimis miliţia la Chiru Pană. Comunistă ! Iar tu, căţea ! tu ştiai mişcările sori-tii şi n-ai suflat o vorbă. Cap de ţarcă !

Dar cînd dădu s-o înşface de cozi, cîinele zăpăi tare, sărind în lanţ.

Miliţienii descoperiră în şură şi în pivniţă la Chiţcop un tractor şi o batoză, desfăcute piesă cu piesă şi bine învelite în paie.

Arestarea lui Chiţcop răvăşi Sohodorul. Oamenii se felicitau, se bucurau.

— Lucra din coasta şcolii ticălosul !

Foarte emoţionat, Hîrlea îşi ceru scuză lui Dragoş că şi-a permis să-l bănuie :

— Spun drept, mi-ai luat o grea piatră de pe inimă. Nici noaptea nu mai dormeam. La fiecare două zile inspectorul mă tot ciocănea : „Ce-ai făcut ?“ „Ce-ai mai aflat ?“ L-am felicitat şi pe Tiron. A lucrat cu cap, cu discreţie. I-am văzut şi copila. A lovit-o cam rău, cîinele ! Dar dacă nu se infectează, scapă.

— Va trebui să stea cîtăva vreme în pat.

— Iar copiii, da, elevii, tăi, Acatrinei, au jucat un rol foarte pozitiv.

Cînd a auzit de felicitările lui Hîrlea, Savu a rîs :

— Dacă lichea este cel care înghite şopîrlele înainte de a fi silit să le înghită, atunci Hîrlea nu-i lichea, ci disperat. Şi încă un disperat ajuns la aman. Elogiile cu care te împodobeşte pe tine, Dragoş, sînt o formă a disperării. Crezi că-i vinovat ?

— Pentru că-i învăţător, n-aş vrea. Prea m-ar durea.

— Oricum, eu de Hîrlea mă tem şi cînd mă laudă.

Dragoş era încîntat de modul cum se desfăşurau evenimentele. Prinderea lui Chiţcop îi da atîta satisfacţie că nu mai putea de bucurie.

— Margareta, abia acum înţeleg de ce-l vedeam pe Chiţcop nu cu chip de om, ci de ghimpe. Şi-mi sta, aş zice, fizic, în coastă.

Dar impresionant era că arestarea lui Chiţcop întări şi mai mult dorinţa oamenilor de a învăţa carte. Numărul frecvenţei la alfabetizare spori. Învăţătorii hotărîră să organizeze o serbare numai cu cursiştii de la alfabetizare. Ideea a fost a lui Dragoş şi a Fănicăi.

— Trebuie s-arate lumii că şi ei sînt în stare de ceva frumos.

7 Aşa cum ceruse organizaţia de partid, consiliul pedagogic ţinut în prezenţa inspectorului a analizat munca învăţătorilor pentru construcţia şcolii. Era un moment potrivit: cursurile începuseră în noua clădire, iar hoţul descoperit. Trebuia schimbată cu totul atmosfera în şcoala din Sohodor. După raportul lui Acatrinei, au adus completări învăţătorii. Dar toate, chiar intervenţia lui Mircea Hîrlea, n-au fost decît elogii la adresa lui Dragoş Acatrinei: „Tact, răbdare, talent de organizator, de planificator, intuiţie a oamenilor, seriozitate în tratarea problemelor... Un om excepţional!"

Cel lăudat îşi aminti de procesele-verbale din condica găsită în pod: elogii... elogii... elogii...

Inspectorul vedea că Dragoş nu se simţea prea bine sub grindina acestor laude şi tot nădăjduia că va lua cuvîntul. La un anumit moment chiar, Margareta a întrebat:

— Dragoş, tu n-ai nimic de adăugat?

— Doar că mi-aţi găsit prea multe... merite, răspunse el stingherit.

— Numai atît ? întrebă Nedelcu.

— Ce-aş mai putea spune altceva ? Sînt fericit c-am biruit.

Simplificîndu-şi anume felul de a vorbi, inspectorul Nedelcu a arătat meritele satului care a ridicat o şcoală corespunzătoare nevoilor lui. Apoi s-a preocupat de colectivul învăţătorilor.

— Am început să cunosc şi satul şi pe dumneavoastră. De aceea leg necazurile pe care le-aţi avut şi pe care le veţi mai avea, le leg zic şi de atmosfera din acest colectiv, de atitudinea pe care dumneavoastră o aveţi unul faţă de altul şi toţi faţă de şcoală. Aici este o racilă veche, cuibărită de mult : nesinceritatea în raporturile dintre colegi ; o făţărnicie ciudată care a speculat naivitatea ori timorarea celorlalţi. Racila asta e hrănită de un microb vechi : microbul linguşirii. Cultivînd la colegi acest viciu social, tovarăşul Hîrlea s-a automolipsit. El însuşi a linguşit azi în mod grosolan. O atitudine nedemnă, la care i s-au asociat tovarăşii Porumbiţă, Mircea Hîrlea şi chiar Savu. Se pot releva meritele cuiva şi fără linguşire, fără „să te pui bine", exagerînd şi tratînd totul în „excepţional". Ce-aţi realizat aici ? Construcţia unei şcoli. Un lucru bun, merituos, vrednic de laudă. Şi cînd spun aşa, şi mie, ca şi dumneavoastră, mi se umple inima de bucurie. Dar să păstrăm proporţiile : e vorba de o şcoală într-un sat. Vom face mii asemenea şcoli. Azvîrlind expresia „excepţional" e ca şi cum am pune un coif cît o casă pe capul unui cavaler obişnuit. L-am turti. Aici în cancelaria din Sohodor e o tendinţă spre exagerare: în bine sau în rău. Acum, în bine. Poate de aceea tovarăşul Acatrinei însuşi s-a lăsat năclăit în linguşiri, ca fluturele-n miere, şi n-a protestat. Cineva ar zice că, dacă n-a protestat, i-a plăcut excesul de „elogii" ; ceea ce nu cred. E tînăr : douăzeci şi cinci de ani. Şi de aceea îi vorbesc aşa şi-l oblig chiar să afle, din vreme, că linguşirea e o mîncare care place numai şarlelor... Inspectorul privi spre Dragoş şi văzu cum se înveneşte. Nu regretă, totuşi, duritatea expresiei.

Cînd şi acolo unde se produce acest fenomen idiot, vinovaţi sînt şi linguşitorii şi linguşiţii, în aceeaşi măsură.

Porumbiţă cercă să rîdă. Dar Dragoş se ridică şi grăi atît de emoţionat, de sincer, că toţi amuţiră.

— Dacă are cineva merite, aici, apoi aceia-s Dumitru Tiron, Iorgu Cremene, Marcu Damaschin, bătrînul Neculai Mancaş, ori Margareta Florea, care m-au sfătuit şi m-au criticat în chipul cel mai serios, cînd am dezertat, ca un becisnic. Sînt meritele partidului care, prin tovarăşul secretar Boboş, m-a scos din marasm şi m-a învăţat cum să lucrez. Fără acest ajutor ajungeam un timorat, un fricos, cum erau şi tovarăşii Savu şi Petrescu mai acum o jumătate de an, ori un fanfaron sec, în suita tovarăşului Hîrlea. Şi-ţi mulţumesc din suflet, tovarăşe inspector, că nu m-ai cruţat, că m-ai scuturat la vreme, înainte de a mă perverti în ipocrizie. Simţeam ceva, ceva nelalocul lui. Dar nu ştiam exact ce. Deşi şi eu şi Margareta şi Savu şi Tiron, de cînd sîntem sau trecem prin cancelaria asta, cu această ipocrizie ne-am bătut, cum s-ar bate marinarii cu un val de ceaţă înecăcioasă : nu te lasă nici să vezi, nici să respiri. Voi ţine minte vorbele dumitale. Mă voi feri de a deveni o şarlă ! Sinceritatea e cel mai bun ciment în legăturile fructuoase dintre oameni.

Inspectorul i-a strîns mîna. Anton Hîrlea nu numai că nu s-a supărat, dar chiar s-a grăbit să declare :

— Sînteţi nişte oameni cum n-am mai văzut. M-aţi criticat foarte, foarte aspru, dar m-aţi cucerit. Imi pun inima în palmă şi vin spre voi !

8. Intrarea Brînduşei, a lui Vucu şi a lui Cremene • Toderiţă în clasă a fost un adevărat triumf. Toţi îi asaltau cu întrebările, îi lăudau şi-i invidiau, ca pe nişte eroi.

— Păcat că nu-i şi Ana aici, suspină Vucu. Că eu abia acum văd c-am făcut ceva grozav. Pînă acum îmi mirosea mai mult a poznă.

— Ba chiar că numai o poznă am făcut. Tovarăşul Tiron ştia de o săptămînă. Vichentie da, are merit. Să-l aducem la şcoală!

Şi Brîndușa alergă în ograda lui Chiţcop, îl înşfăcă de mînă pe Varvaroi, îl trase în ograda şcolii şi-l vîrî în clasa lui Dragoş:

— Iar l-am adus! rosti ea tare şi fugi, lăsîndu-l pe Vichentie acolo, stingher.

— Bine-ai venit la noi, Varvaroi Vichentie! îl primi învăţătorul cu vorbă blîndă, coborînd de pe catedră şi cuprinzîndu-l pe după umeri, să-l înfăţişeze clasei.

Şcolarii îl priveau încă îngrijoraţi. „Spaima dealurilor" era în faţa lor. Ce-i drept, fără harapnic. O fetiţă îl adusese de mînă, iar tovarăşul învăţător îi spunea „bine-ai venit". Dar parcă poţi să ştii? Dacă are harapnicul ascuns în sîn?... A mai făcut el de-astea.

Dar Varvaroi Vichentie era mai sfios şi mai speriat decît toţi. Privea stînjenit, în jur, clasa mare, albă, băncile noi, tabla lucie, catedra înaltă. Nu ştia ce să facă; îşi frămînta căciula jupuită.

— Copii, Varvaroi Vichentie era singurul vostru coleg care mai absenta. El vrea de mult să înveţe carte. Nu l-a lăsat însă badea Chiţcop. L-a ţinut argat, cu de-a sila.

— O fost porcar şi... sări şi se poticni Chihai Truţu.

— Vichentie-i o leacă mai mărişor decît voi. El îşi va da toată silinţa să înveţe bine, să-i ajungă pe cei de seama lui. Voi să-l ajutaţi.

— Pe mine m-a bătut, se botoşi Văideanu Niculăiţă, din banca 'ntîi.

— Şi pe mine. Cu harapnicul... învinui un altul.

— Adevărat, copii; Varvaroi Vichentie s-a purtat urît cu mulţi dintre voi. Dar de ce? Pentru că voi l-aţi batjocorit, l-aţi poreclit, aţi rîs de dînsul. Eu însă îl cunosc bine: Vichentie e băiat deştept şi bun la suflet. Cine-l primeşte în bancă?

Nu răspunse nimeni. Toţi aşteptau, cu ochii ţintă la învăţător.

— Stai colo, lîngă Chihai, îl îndrumă Dragoş.

Toată clasa se răsuci spre bancă unde se înghesui Vichentie. Pe obrajii lui pistruii înfloriră tare, amestecîndu-se cu pete roşii. Ochii îi străluciră bucuroşi ; dar chipul îi rămase aspru, înverşunat, iar părul zburlit şi roşu isca încă spaime.

Învăţătorul începu lecţia de aritmetică. Parcă niciodată n-a predat cu atîta pasiune. Îl însufleţea privirea vie, curioasă a tuturor copiilor, dar mai ales bucuria din ochii verzi ai lui Varvaroi.

In recreaţie, Acatrinei l-a lăsat anume pe Vichentie printre copii, prefăcîndu-se că uită de el. La reintrarea în clasă constată că sta tot singur, gata parcă mai mult de fugă, decît de învăţat. Căta la ceilalţi şcolari: toţi aveau caiete, cărţi, creioane. El, nimic. Şi asta îl mîhnea, nespus. „Cine-o să-mi dea ?", părea a zice.

La verificarea lecţiei în ora următoare, învăţătorul numi cîţiva elevi să scrie cîte o literă ori cîte un cuvînt pe tablă. Cînd ceru să fie scrisă vorba „cuc", prin lanul de mîini care înfloriră agitate, Varvaroi se ridică domol şi grăi sfios, cu glas nefiresc de gros în comparaţie cu glasul gîgîlicilor din clasa întîi :

— Dă-mi voie, mie... Vorba asta am mai scris-o. Cu creionul. S-o cerc şi cu crida...

— Poftim, îl invită învăţătorul.

In clasă se aşeză o linişte desăvîrşită Mîinile, una cîte una, coborîră pe bănci, aşteptînd. Toate privirile ţintiră spre uriaşul care păşea către tablă, încet şi rar, în opinci de gumă, mari, tefelegoase. Vichentie luă creta, o roti de cîteva ori, o potrivi între degete, se uită în vîrful ei, apoi se întinse spre colţul din stînga, sus, al tablei şi începu să scrie apăsat, opintit, cu litere mari de tipar. Mîna îi tremura. Tot trupul îi tremura. Se cunoştea după clătinarea peticului desprins din cot, după legănarea destrămăturilor de la poala sumanului ca forfecat de gişte. Copiii urmăreau litera

cu literă; își mișcau capetele parcă fiecare ar fi scris, în același timp, la tablă.

Cînd cuvîntul „CUC" înflori alb pe tabla neagră, Cremene strigă nestăpînit:

— Bravo, Varvaroi!... Chiar așa se scrie! Dar de tipar...

— Și „u" e bun, aprobă Melinte Petru care totdeauna îl face pe „u" prea lăbărțat.

Varvaroi Vichentie se întoarse încet, la stînga, spre clasă. Surîse blînd și trist, nefiresc de blînd pentru figura lui aspră, schilăvită de suferința bătăilor. Pistruii îi pieriră subit.

— Cine te-a învățat să scrii, Vichentie?

— Brînduța, răspunse Varvaroi, răsucindu-se spre catedră. De pe poza din carte, m-a-nvă...

Tăcu. Era leoarcă de nădușeală. Continuă însă repede:

— Bădia Traian Trufașu o zis că dacă vreau să mă fac tractorist, să-nvăț carte. Eu, tractorist vreau să...

— Foarte bine! Tractorist ai să te faci, Varvaroi! exclamă învățătorul, hotărît și părintește totodată.

Chipurile copiilor înfloreau radioase:

— Da, e bun de tractorist!...

— E voinic!

Varvaroi Vichentie își mută de două ori greutatea trupului de pe un picior pe altul, parc-ar fi apăsat, sub tălpi, pe cineva vrăjmaș și rău. Privi către Cremene care-i strigase „bravo" și acum îl încuraja mai departe. Vru să spună ceva, dar buzele îi tremurară și un nod i se puse în gît. Se întoarse brusc spre tablă și, sprijinind fruntea în cotul mîinii stîngi, așezată ca o linie groasă sub cuvîntul scris adineauri, începu să plîngă cu hohote, zbuciumat, scuturînd șumăieșul flendruit la poale și rupt în coate. Vechea lui umilință zăcută de atîția ani în el se revărsa acum, toată, slobodă, în dogoritor puhoi de lacrimi.

In clasă, liniștea deveni de piatră. S-auzi doar, departe, un hămăit de cîine, și-apoi pocnetul unui creion scăpat de emoție, pe bancă.

Chiar privirile lui Dragoş prea erau împăinjenite ca să vadă cîţi copii plîng în clasă, cu ochii ţintă la Varvaroi Vichentie.

Dar dacă obrajii li se udau în lacrimi, inimile se scăldau în bucuria biruinţei.

9 Dumitru Tiron intră în casă şi, privindu-şi familia, zîmbi înduioşat. Saveta torcea pe un scăunaş, lîngă vatră. La masa de lîngă fereastră, lelea Safta şi Ana buchiseau pe-un abecedar; mai încolo, pe un fund, sub un şervet curat, aburea uşor mămăliga. Pe plită o oală şi o cratiţă cu mîncare, acoperite cu capace smălţuite, mai sfîrîiau, potolit. Mitruţ gîngurea în leagănul atîrnat de grindă. Dumitru se apropie de Saveta, îi aşează broboada mai sus, pe creştet, că prea-i stătea pe ochi şi-i întuneca fruntea. Nevasta îi surîse, scoase furca din brîu, o rezemă într-un colţ şi pregăti masa. Lelea Safta se ridică:

— Amu mă duc. Am să vin şi mîine...

— Moaşă Safta, nu vrei să mănînci cu noi? Ce zici, Saveta?

— Îi pun o strachină în faţă.

— Bravo! şi începu să povestească despre primirea lui Vichentie în internat. I-au dat mîncare, pat. I-au adus îmbrăcăminte... Buni cartofi ai făcut, Saveta. Îmi plac.

— M-o învăţat Margareta. La alfabetizare mai vorbim şi de-ale gospodăriei, de, ca femeile.

— Asta-i bine; aţi început deci să treceţi dincolo de pragul casei. Ştii, Ana, datorită ţie şi moaşei Safta, azi au putut dovedi că vînzătorul de la cooperativă era necinstit.

— Eu, la cooperativă? se îmbujoră Ana, aşezîndu-şi mai bine piciorul bandajat.

— Da ; acum două zile, moaşa Safta mi-a spus că vînzătorul a dat pînza cu optzeci şi trei de lei şi în condică a trecut numai şaptezeci şi trei.

Şi povesti matrapazlîcul vînzătorului.

— Lui nici nu-i trăsnea prin minte că moaşa cunoştea cifrele.

— Făcea socoteala în faţa mea şi-şi freca mîinile; „îmi iese bine!“ O rupt hîrtiile şi le-o aruncat. Iar eu le-am cules, le-am lipit şi ţi le-am adus.

— Vezi că pe oamenii luminaţi greu îi mai înşală cineva ?

Şi Tiron îşi depănă în gînd o frîntură din vorbirea cu Dragoş Acatrinei : în iarna asta învăţătorii nu vor mai lucra, cu braţele, pe şantierul şcolii ; vor răspîndi ştiinţa de carte în şcoala cea nouă.

— Ştii Saveta, azi am început înscrierile pentru gospodăria colectivă. Printre cei din frunte s-a înscris Varsavia. Şi a iscălit cu propria ei mînă. Ene Mîndruţ m-a sfătuit s-o pregătim şefă de brigadă.

10. Noaptea era neagră ca păcorniţa.

Intorcîndu-se de la cooperativă, de la cămin ori de la alfabetizare, oamenii mai mult îşi ghiceau porţile decît le vedeau.

Mîndrilă Vucu urcă, încetişor, pe prispă. Voia să se strecoare în casă, să nu-l simtă nevasta că vine iarăşi afumat. Plănuia să intre în chiler, să se întindă binişor pe laiţă şi să doarmă pînă i s-o limpezi creierul. De-o bucată de vreme Tasia nu-l cruţa de fel cînd venea pe două cărări. Dar dacă-i dă Pandele de băut, ce să facă ? Să zică nu ? Că parc-au intrat în ceasul morţii, aşa de darnici s-a făcut şi el şi Năstasă. Mai ales cu băutura.

Se apropie de uşă. Apăsă clanţa. Dar în clipa aceea auzi poarta şi paşii grăbiţi ai Tasiei.

...Aiti ! m-a prins.. hîc, sughiță Mîndrilă, clătinîndu-se și trădîndu-se. I-o luă totuși înainte, răstindu-se fioros, în noapte :

— De un'e vii, fa, la oara-asta ?

Surprinsă, femeia se feri să n-o amețească duhoarea de băutură ce răbufnea dinspre bărbat.

— De un'e vii, fa ? o opri el cu pieptul, arțăgos. N-auzi ?

— De la alfabetizare, bărbate !

— De la... ? se trezi Mîndrilă sub puterea mîniei : Ce ț-am'otărît, fa ?

— Fiecare pe calea lui, bărbate : tu la crîșmă, eu la școală. Să vedem cine-o ajunge mai bine.

— Mă iei... hîc ! la vale ?... Dumnezeii !... și se răcădui s-o lovească. Femeia țîșni în drum.

— Ce-i, Tasia ? întrebă Marcu Damaschin de care se izbi prin beznă, dincolo de poartă.

— Bărbatul... S-a îmbătat și..

— Ia hai în casă, să vorbim.

Tasia îl ocoli pe Mîndrilă, intră și aprinse lampa. In odăița mică era cald, curat, bine. Copiii dormeau în patul lor. Pe masă, învelită într-un șervet alb, o jumătate de mămăligă pe un fund. O stnachină și o lingură așteptau oaspetele. Pe plită două oale cu mîncare, acoperite cu funduri de lemn.

— De ce n-o lași pe Tasia la alfabetizare, Nicanor?

— Dar de mîncare cine-mi dă ? cătă pieziș, abia stăpînindu-și sughițul.

— Masa te-așteaptă, uite-o ! Numai tu umbli huș-marginea. Unde-ai fost ?

— La... la Năstasă...

Femeia îi făcu semn să grăiască încet :

— Copiii dorm... Și urmă : de cîte ori se duce la Năstasă, Damaschine, vine beat și supărat. Strigă, suduie, zice că dacă mă duc la alfabetizare, mă taie cu custura și mă presară cu sare... Dar eu am hrănit și-am adormit copiii, i-am pus și lui mîncarea la căldură, și-apoi am plecat. Iar acu' am venit fuga, s-ajung tot înaintea lui. Poftim, ospătează-te ! Că

acolo unde ai fost numai cu venin te-or fi hrănit, bărbate.

Mîndrilă Vucu lăsă privirile în jos. Nu-l ţineau cuvintele nici să se înfurie, nici să ceară iertare.

11. In acele zile de vînzoleală, Porumbiţă simţea că-i tremură inima ca o mărgică. Se înfuria pe Hîrlea că făcea salturi de acrobat şi cădea tot în picioare. Cerea de lucru la cămin; ispitea oamenii, şi mai ales pe Alexa, despre mersul cercetărilor în legătură cu furtul materialelor de la şcoală; îşi pregătea lecţiile, de cu seară, ceea ce nu mai făcuse el niciodată.

— Chiţcop tăgăduieşte, spunea Dragoş.

— Dar sînt şi alţii amestecaţi în trebşoara asta, îl prevenea Savu.

— Cum zice şi tovarăşul Tiron: aici nu furtul a fost scopul dintîi, ci sabotarea lucrării, completa Alexa, parcă anume ca să audă şi Porumbiţă. Iar Porumbiţă se considera fericit că vorbeşte un orb care nu-l vedea cum îngălbeneşte, cum transpiră. Se străduia să respire calm, să pară indiferent. Intr-o pauză la repetiţia de dans, Alexa întrebă aşa într-o doară:

— Tovarăşe Aurel, oare de ce Fănică lui Petre, cînd aude numele lui Milică Andronescu, îi vine să se ducă la procuror?

Asemenea întrebare se înfigea în inima lui Porumbiţă ca un iatagan otrăvit. Neliniştea i se schimba în panică, atunci cînd observa că şi Hîrlea devenea tot mai nervos. Plănui să se apropie de Dragoş. Că, în definitiv, după socotelile lui, tot ce se petrecea în şcoala din Sohodor nu era decît o luptă între el şi Hîrlea. Şi acum s-a lămurit: Acatrinei triumfă. Voia să se dea bine pe lîngă dînsul. L-a rugat să-i ajute la întocmirea planurilor de lecţii. A participat la c

lecție a lui Savu, la una a Margaretei Florea și la discuțiile ce-au urmat. Pe Florea a rugat-o să țină în clasa lui o lecție de lectură cu tema „Roata morii".

După lecție au trecut repede la moară; aici moș Pintilie le-a dat lămuriri și le-a arătat construcția morii.

La critica făcută lecției, chiar Margareta a observat că morarul a spus elevilor numele și le-a explicat rostul tuturor pieselor din moară; dar elevii nu și-au notat aceste nume, deși multe le erau necunoscute.

— Povestind copiilor că boierul Isăceanu a făcut iazul și moara folosind zilele de clacă ale țăranilor, arătînd cît cîștiga Isăceanu din uium, cît de prost îl plătea pe dînsul, cum nu-i dădea nici măcar ajutor să ridice piatra de moară la ferecat, cum îi vămuia vechilul chiticii pe care-i prindea în scoc, cum tremura iarna fără foc în cămăruța lui, toate acestea, în contrast cu situația lui de acum cînd este slujbaș al comunei, morarul, după a mea părere, a ținut o lecție educativă cum n-aș fi putut-o face eu.

12. Și viața peste Sohodor curgea domoală ca și ninsoarea bogată din iarna aceea.

Cînd ieșeau de la școală, copiii se băteau cu omăt, se dădeau pe gheață și cîte o jumătate de ceas era mare larmă și veselie pe uliți. Uneori se jucau și învățătorii. Mai ales în zilele cînd ningea liniștit, cu șopot de fulgi mari. În fruntea lor, la joacă, era Margareta. Mereu mai plină de voie bună, mai zglobie, ajuta copiii să facă oameni de zăpadă și să se dea cu săniuța. La asemenea jocuri se antrena și Mircea Hîrlea. Virginia stăruia să se împrietenească, să lucreze cu Dragoș și cu Margareta.

— Și eu învăț de la dînșii. Învăț încrederea în viață.

Mircea Hîrlea tăcea. Azi, pentru că-l învitase, porni cu Dragoş, cu Margareta şi cu Savu pe Măgura.

— O chemăm pe Emilia şi ne dăm cu sania.

— Împreună cu şcolarii.

Dragoş strigă la Vucu Miron să vină şi el, cu Brînduşa.

— Să bătucim duruşul.

— Numa' să dau apă la vacă ! se bucură băiatul. V-ajungem din urmă...

In ograda lui Mîndrilă, zăpada acoperise totul. Cîinele se ghemuise în poiată, iar găinele, zbîrlite, se adunaseră pe prispă, ciocănind din cînd în cînd varul de pe pereţi şi cîrîind ca bătrînele la sfat.

Miron adăpă vaca şi, cu căldarea goală, porni spre fîntînă. Dar de pe ogrinjii de lîngă pătul zbură speriat un stol de vrăbii. Copilul tresări ; ochii îi fugiră după ele.

— Vrăbiuţa albă !.. suspină el, cu durere şi spaimă.

Lăsă căldarea în omăt şi se răsuci după stol. Păsărelele se învîrtiră pe deasupra colniţei şi se aşezară în părul cel coadeş din spatele casei lui Irimia Huţan. Vrabia albă se ţinea în mijlocul stolului, ca un bulgăraş de omăt. Miron sări un gard de nuiele şi se apropie de copac, tiptil. Zgribulite, vrăbiile începură să chiscuie.

— Chiar albă, îşi şopti băieţaşul, parc-ar fi vrut să se încredinţeze că n-are vedenii. Dădu să-l strige pe Huţan, dar se opri. „Poate-i numa'ninsă"...

Pîndi cîtăva vreme, frecîndu-se des la ochi. Vrabia era albă şi rămînea acolo, pe crenguţă, alături de celelalte vrăbii cenuşii. Auzea cum maică-sa îl striga să vină mai repede cu căldarea, dar nu se da dus. Nu se-ndura. „Ei, cîte-o pătimit, săracul Vichentie, din pricina vrăbiuţei albe... Să spun ori să"...

— Ce-ai zărit în copac, măi ? îl întrebă Huţan Radu, de dincolo de gard.

— Ni... nimic.

— Cum ni... E albă ! exclamă, înăbuşit de emoţie Radu, holbîndu-se·

— O vezi și tu? întrebă Miron, în șoaptă, tremurînd.

— Sigur! Uite-o, ciripește... Să-i spunem lui Varvaroi.

Il găsiră în internat; tăia lemne, cu alți băieți. Mut, Vichentie îl prinse pe Miron de mînă și intră în cancelarie. Împreună cu profesorul Vătafu hotărîră cum să prindă vrăbiuța albă.

Sus, pe Măgura, Miron și Brîndușa ajunseră greu și tîrziu.

— Știți... am văzut și eu vrabia albă!... Toți am văzut-o... se așeză Miron pe omăt să se odihnească după atîta alergătură și emoție.

De bucurie, Margareta iscă o mare bătălie cu zăpadă:

— N-o să mai zică directorul că Vichentie are năluciri!.

Și-l izbi pe Dragoș cu ditai bulgărul drept în față. Era așa de veselă, de zglobie, de îmbujorată, că Mircea Hîrlea simți nevoia s-o prindă și să-i frece fața cu omăt. Ea îl brînci, și-i vîrî zăpadă în sîn, dîndu-l de-a dura, la vale. În joaca și hîrjoneala asta, cînd izbuti s-o răpună, Mircea îi prinse mîinile și-o trase spre dînsul, parc-ar fi vrut s-o cuprindă la trîntă. Ea îi puse mîinile în piept și-l privi drept în față. Intîlnindu-se, privirile lor scăpărară. Și, fără voie, Mircea șopti:

— Mi-ești dra...

O clipă, inima Margaretei îngheță.

Se smuci și, prefăcîndu-se că n-a auzit, alergă la Dragoș, îi sări de gît, și-l sărută cu patimă.

— Vă văd copii... le atrase atenția Savu, apropiindu-se de Emilia și invitînd-o în săniuță.

— Adevă...

— Nu! Miron și Brîndușa, uite-i cum aleargă, la vale... Mircea, condu tu sania noastră. Numai, vezi, rîpa!

Tînărul Hîrlea nu simțea cum i se topește omătul din sîn. Se răzvrătea de mult împotriva propriilor

sentimente şi gînduri. Se răzvrătea, dar de ele nu putea scăpa.

In zilele următoare se purtă ciudat şi contradictoriu. Făcu gălăgie în cancelarie, se ceartă pentru nimica toată cu nişte oameni la cooperativă, pentru ca, peste un ceas, să-l ia de braţ pe cel insultat şi să-şi ceară iertare. Se îmbrăca elegant ori ieşea pe uliţă mai neglijent, mai nebărbierit de cum obişnuia Savu cu un an în urmă. La balul din Iliseşti n-a dansat decît cu prietenele Margaretei. La Lucreţia Gorcea nici n-a vrut să se uite. Şi oamenii din sat îl observau cum fierbe, mai cu seamă în timpul repetiţiilor la cămin, cînd erau de faţă Margareta, Dragoş şi Savu.

— Parcă-i gata să străchie — spunea Victoria Melinte — aşa se poartă.

— Nu — clătină din cap Grigore Axinte — la buhăieşul ista nu-i străchie, ci turbare. Mare lucru să nu facă vreo poznă cu zavera ce se zămisleşte în el. Eu am cam simţit încotro-i sticlesc ochii. Ei, pîrdalnica asta de inimă, cum se răzvrăteşte dumneaei, uneori, împotriva criirului... Şi la el e mai rău pentru că, spre osebire de alţii, criirul i-i cam slăbuţ, iar inima tare bicisnică.

31. Cîtă vreme copiii au răscolit satul, sărind peste garduri, trecînd peste livezi, căţărîndu-se prin copaci după vrabia albă, numai în timpul liber, Hîrlea s-a mulţumit cu cîteva ironii inofensive. Cînd i-au plecat elevii de la clasă, s-a zbîrlit în reproşuri:

— Caraghioşilor! Vă interzic să mai umblaţi ca nebunii, în bandă după închipuiri prosteşti. Şi către colegi: ne facem de rîs, dragii mei! O să ne meargă buhu ca de popă tuns: satul cu vrabia albă! Unii au şi început să spună că-i sticlete, nu vrabie.

— E firesc — îl sprijini Porumbiță — cine prinde primăvara cărăbuși, iarna să prindă sticleți.

— Tovarășe director — se apără Vătafu — elevii urmăresc un interesant caz științific.

— Mai interesantă-i buna reputație a școlii!

— Vrabia albă este un exemplar rar.

— O fi, numai că există doar în închipuirea denaturată a cîtorva hăbăuci! Caz tipic de iluzionare în masă. Știința pomenește de două vrăbii albe. Atît, două excepții...

— Sînt profesor de științe naturale și știu că...

— Te rog, mai puțin arogant cu mine! Și ce dacă ești profesor? Eu sînt director și... Înțelegi? Nu-ți da aere și nu-ți lua nasul la purtare! Vă știu eu cine sînteți dumneavoastră, profesorii. Permanent ne jigniți, ne umiliți cu diplomele voastre pe noi apostolii neamului, pe noi care ducem greul în lupta pentru cultură. De aceea interzic, categoric...

— Nu știm încă de ce te-ai dezlănțuit iară, interveni Dragoș, ca să-l salveze pe Vătafu. Faci impresia că ești un gol poleit cu vorbe sonore șterpelite din dicționar.

— Domnule!

— Te previn că nu-i bine să fii un adversar așa de... categoric al vrăbiuței albe. Cu sau fără îngăduința noastră, copii vor alerga s-o prindă. Îi împinge curiozitatea firească. Sub interdicție, s-ar putea s-o distrugă, lipsind muzeul nostru de un exemplar rar.

— Ba interzic categoric! se încăpățînă Hîrlea și făcu din acest bagatel o chestie de prestigiu. Vă invit să nu-mi subminați autoritatea cu prostii! Să nu mă insultați că...

— Ciudat ești, tovarășe director! Eu te sfătuiesc să nu iei o măsură greșită și dumneata mă acuzi că te subminez. Te-aș submina dacă te-aș sfătui: interzi-le!

Școlarii au primit cu stupefacție ordinul directorului.

— De ce să nu... a cercat să întrebe Vucu Miron.

— Băieţaş, nu există vrabie albă!

— Există! Am văzut-o noi! săriră cîţiva, agitînd mîinile.

— Năzăreală! Interzic să...

— Acu' doarme-n şura de paie a lui Ciocîrlan.

— O să-i aflăm şi cuibul...

— Nu dau voie să existe, ticăloşilor! Răcni aşa de tare, că elevii îngheţară. Şi chiar dacă există, se răsgîndi Hîrlea, dîndu-şi în sfîrşit seama că-i ridicol — eu cred că-i păcat, mare păcat s-o... s-o ucideţi. Exterminînd-o, dacă-n adevăr există, voi săraciţi natura, distrugeţi o podoabă a ei.

În recreaţia următoare s-a înfăţişat în cancelarie o delegaţie dintr-a cincea, în frunte cu Brînduşa, să ceară voie ca măcar o echipă, în care să intre Vichentie, Vucu Miron şi doi Văideni să aibă voie a căuta vrabia albă.

— Noi am zis aşa: s-ar putea s-o prindă o pisică, un uliu, ceva, ori să plece stolul întreg în alt sat. Şi atunci...

— Nu! tună către elevi, iar către colegi: măi băieţi, dragii mei, nu cultivaţi în şcoală excepţiile. Astea prezintă dificultăţi în explicare şi dau naştere la superstiţii.

— Dar oare, tovarăşe director — interveni Margareta — cînd l-au poreclit pe Vichentie „Vrăbioi bălţat" şi şi-au bătut joc de el socotindu-l hăbăuc, copiii nu erau mai superstiţioşi decît acum cînd ştiu că există o vrabie albă?

— Interzic! Şi nu pentru că, în definitiv, aş fi absolut convins că nu există vrabie albă, ci pentru că, din cauza acestei aiureli, elevii au devenit nedisciplinaţi, vagabonzi, derbedei. De asta interzic, dacă vreţi să ştiţi adevărul!

Adevărul însă nu era de fel acesta. Colegii din cancelarie nu ştiau, nici nu bănuiau de ce Hîrlea face atîta tărăboi pentru nimica toată.

— În orice caz nu de dragul vrăbiei albe... zîmbi

Dragoș către Tiron, cînd povesti asta la organizația de partid. Eu cred că Hîrlea caută „momentul" pentru o... „scamatorie", o drăcie ceva, numai de el știută.

14. Trecînd prin fața școlii, Saveta auzi elevii cîntînd și se întristă. Toți copii erau acolo, în clasă, numai Ana lipsea. Rana i se tămăduia greu : nu putea pune încă piciorul în pămînt. Din Dărmănești doctorul venea de două ori pe săptămînă și-i schimba pansamentele.

Și dacă rămîne schiloadă pe toată viața, ferească Dumnezeu, înseamnă că nu trebuie să mai învețe? gîndi femeia. Acasă se străduí să-și ascundă mîhnirea.

— Mamă, școlarii se pregătesc pentru serbare. Și eu... Douăsprezece trepte trebuie să urc... Douăsprezece! Astea-s tot greul. Încolo m-aș tîrî eu... Uite ce proastă-s : as' vară mă bucuram că școala noastră-i înaltă și-acu'... Mamă, nu-i așa că nu-i tencuită încă pe dinafară?

— Nu, Ana.

— Nu-i nimic. La primăvară, cînd s-o tencui, am să fiu și eu acolo. Bour Măriuța zice că zugrăvim pe pereți niște păuni albaștri, ca la casa lui Vamanu. Ea crede că păunii sînt frumusețea de pe lume... Mamă, colegii mei scriu o cronică a școlii. Auzi mata? O cronică, adică, așa, o carte cu povestirea întîmplărilor. Și eu sînt pomenită acolo, c-am făcut parte din ceata celor care-au prins hoții.

Saveta puse ceaunul cu apă pe foc, își șterse mîinile pe pestelcă, cercetă dacă Mitruț doarme în leagăn și întrebă în șoaptă :

— Știi lecțiile?

— Știu! Le-am învățat ieri cu Brîndușa și cu tovarășul Savu.

— Atunci pregătește-ți cărțile. Te duc eu.

După un sfert de oră, purtîndu-și copila în brațe, Saveta lui Tiron intră în școală. Elevii cei mai mărișori, adunați într-o clasă, făceau repetiție în cor. Conducea Savu. De față erau toți învățătorii, cînd intră Saveta cu Ana în spate. Copiii opriră cîntecul și spontan aplaudară:

— Bine-ai venit, Ana!

— Și-i făcură loc în prima bancă, ajutînd-o să nu se lovească la piciorul bandajat în fețe albe.

Saveta se emoționă grozav.

— Piciorul i-i beteag încă; dar de-nvățat poate, foarte bine. La prînz o iau'napoi.

Și se strecură sfioasă afară.

— Nici asta nu s-a mai întîmplat niciodată în Sohodor! se minună Hîrlea, zîmbind.

Margareta însă nu putu să nu-i șoptească lui Dragoș la ureche:

— De ce zîmbetul lui Hîrlea seamănă a rînjet?

— Mi se pare că-l roade un vierme veninos; îl roade rău și adînc.

15. S-a ținut de cuvînt și a alcătuit o orchestră de muzicuțe cu școlarii din Țigănie. Iar după ce i s-a încredința conducerea căminului cultural, Savu s-a sfătuit cu Dragoș și cu Tiron și-a întocmit un minuțios program de activitate. La serile de citit și la șezători, fiecare învățător a ținut cîte o convorbire cu caracter științific, legată de preocupările și specificul satului. Un deosebit succes a avut expunerea despre electricitate și foloasele ei, și despre mica uzină hidroelectrică, pe care organizația de partid o inițiase în Sohodor. S-a ridicat Iorgu Cremene și a arătat că ia-

zul se poate mări pînă în Valea Lupilor, cum a mai fost cîndva, după spusele bătrînilor.

— Aşa o să avem şi mai mult peşte.

Dar Tudose Vamanu a găsit un cusur : îngheţul.

— Aista-i chichirezul : rămînem fără lumină adic-'-l'ea tomai în timpul iernii. Şi lumina n-o putem împrumuta cu căuşul, ca pe făină, pînă cînd se dezgheaţă moara.

Dragoş a expus pe scurt soluţia : cînd vine gerul, se aşază un baraj pe opust, nivelul apei pe gîrlă se ridică, apa prinde o pojghiţă de gheaţă la suprafaţă. După asta, stăvilarul este înlăturat. Apa coboară la nivelul ei obişnuit şi curge sub un acoperiş de gheaţă care-o fereşte de îngheţ.

— Izvoarele după cum ştiţi, curg de una.

— Iaca s-a găsit contra-chichirezul... glumi moş Grigore, dînd din cap către Vamanu, căutătorul de „chichireze".

Pîndind un moment cînd dintre învăţători nu era în sală decît Porumbiţă, directorul s-a ridicat :

— In legătură cu şcoala, vă fac atenţi că printre elevi domneşte o debandadă de nedescris. S-au făcut nişte derbedei, nişte puşlamale patentate. Eu am declarat că nu mai întrebuinţez bătaia ca mijloc educativ. Copiii ştiu asta. Şi de aceea îşi fac pur şi simplu de cap. Ceilalţi învăţători nu se sinchisesc c-a pierit disciplina din şcoala noastră. Ba, cum face şi fecioru-meu, se dau cu sania împreună cu copiii. Dar eu nu pot! Nu mă lasă conştiinţa să cresc nişte haidamaci care umblă toată ziua după lilieci, după cucuvăi, după... vrăbii albe.

— Acum vor să fabrice spirt din ţuică, se-nchiorcoşi Ghiţă Lungu.

— Năpustindu-se după vrabia lor albă, mi-au dat jos o plasă de gard, îşi aminti, supărat, unul dintre Humeni.

— Mie mi-au spart fereastra ! strigă femeia lui Andone. Au tras cu praştia după o bufniţă. Să mi-o plătească !

— Vedeți ce de pozne fac, în loc să învețe carte? Așa v-am învățat eu pe voi? Vă sfătuiesc să mai strîngeți șurubul, dumneavoastră, acasă. Mustruluiți-i. Intrați cu disciplina în ei. Bateți-i, dacă vreți să nu vă bată ei pe voi.

— Copiii nu-s obraznici. Caută doar lucruri și vietăți mai osebite pentru muzeu, așa cum îi învață profisorii, se puse pricină moș Grigore, parcă toate le-ar fi știut de pe lumea asta.

— Și-i învață bine. Mai prindem și noi ceva știință de la cei copii școlari.

Hîrlea tăcu și se retrase: „Un văcar cutează să mă înfrunte? Nu-i încă momentul. Trebuie să-mi sporesc iar autoritatea".

Auzind ce-a spus oamenilor, Cremene iar se înfurie; ceru să fie schimbat din direcție. Tiron și Dragoș nu fură de aceeași părere:

— Satul îl ascultă încă și-l urmează.

— Ne este necesar, ca director, din două puncte de vedere: întîi ca să prindeți tot firul tîlhăriilor; apoi ca să putem înființa gospodăria colectivă. De voie de nevoie Hîrlea o să ne ajute. Măcar pe față. Dacă lucrează pe sub ascuns, o să-l dibăcim noi.

16. În ciuda gerului din prima jumătate a lunei ianuarie, frecvența la alfabetizare s-a îmbunătățit. Dar și semnele împotrivirii au sporit. Chițcop nu divulga pe nimeni și prietenii lui din Sohodor prindeau iar curaj. De după garduri ori de la colțuri de uliță, cursiștii erau stropșiți cu glume nesărate, cu vorbe de bajocură.

— Ai știut lecția, studentule?

— La atîta învățătură nu-ți dă și o lecuță de zestre, calicuță dragă?

Tasiei lui Mîndrilă i-au cîntat în poartă:

— La şcoală la-nvăţătură, acasă la calcavură: „Stai bărbate nu mă bate, că de carte azi am parte. Şi-nvăţată dac-oi fi, eu mai tare te-oi iubi, tu mai des m-ăi ciomăgi".

La horă, se ticluiau strigături:

— Vreau, Ileano, de mîncare! Sînt la alfabetizare... Vreau femeie, să prinzesc! Stai întîi să iscălesc...

Flăcăii lui Andronescu asmuţeau chiar cîinii după analfabeţi:

— Sai, Sultan că-i un şcolar, cu mintea la bricinar; prinde-l, flocăieşte-l, de carte lecuieşte-l...

Într-o seară, Ghiţă Lungu a oprit-o în uliţă pe Floarea lui Farcaş şi, rînjind cu buza lui de iepure, a întrebat-o:

— Vii de la şcoală, Florico?

— Da, bădiţă.

— Şi ce-ai învăţat acolo?

— Carte, ce să-nvăţ?

— N-ai citit despre o fabrică şi despre cum trăiesc muncitorii?

— Da, chiar despre asta.

— Ştii tu de ce vă-nvaţă tot despre fabrici şi muncitori?

— Ca să cunoaştem şi noi ce-i pe lume. Să ne deschidă capul.

— Ba nu! Or să te ia de-acasă, de lîngă copilaşii tăi, din gospodăria ta, să te bage la muncă silnică, zi şi noapte, în fabrică. Crezi că degeaba îţi tocmesc ţie învăţători la cherem? Degeaba lemnele şi gazul? Statul ista comunist ştie el ce face: vă-nvaţă care şi paşol la fabrică! Şi-acolo, ţin-te, nene, robie la cataramă şi mîncare pe sponci, la cazan.

Tiron şi Acatrinei îşi explicau pricina pornirii împotriva alfabetizării: tot mai mulţi oameni se înscriau în gospodăria colectivă, lucrau pentru lărgirea iazului şi cărau material pentru uzina hidroelectrică. Tineretul muncea chiar şi în zile geroase. Ceilalţi pîndeau vremea cu dezgheţ şi organizau, în grabă, echipe de săpători. Analfabeţii erau acum dintre cei mai har-

nici. În fruntea femeilor se ridica, tot mai mult, Varsavia.

Cărămida și țigla rămase de la școală erau luate pe seamă de comitetul de construcție a uzinei. Varsavia îl îndemna pe Cremene să ceară lui Hîrlea cele 25.000 de cărămizi.

— Acum să le dea, Iorgule! Să nu ne mai ducă așa, cu vorba. Că apoi și eu și Fănica deschidem pliscul și n-o să le fie moale!

Era în seara zilei de 14 ianuarie. Repetiția pentru serbarea analfabeților dura de mult.

Deodată sub ferestrele școlii s-auziră miorlăituri ca de pisici, scheunat ca de câini în lanț, cotcodăcit de găini, fluierături ori țipete răgușite de cucuvăi.

Dragoș a vrut să iasă, însoțit de cei patru flăcăi „tractoriștii", cum începea lumea să le spună, să gonească batjocoritorii. Dar femeile i-au oprit.

S-au liniștit singuri, plictisiți s-o mai facă pe dobitoacele. După repetiție, cursiștii au trecut în clase, împărțiți pe grupe.

Margareta Florea privea cu negrăită duioșie la elevele ei vîrstnice cum se străduiau să descifreze literele, să prindă chipul și înțelesul cuvîntului scris. Citea Floarea Huțan, cea cu unsprezece copii, își încrețea fruntea, se concentra, făcea efort și rostea sacadat cuvintele: „tra-ct-oru-l e-ste" cînd, năprasnic, o piatră mare țîndări geamul și o lovi în umăr.

Toate femeile săriră din bănci, țipînd, speriate, și ghemuindu-se în fundul clasei.

— Nu vă temeți!... Și Margareta se îndreptă spre fereastră, ca și cum ar fi putut trece prin zid și nimici tot întunericul orb de dincolo.

Dar, în clipa următoare, o izbi în piept un ghem ciudat și la picioare îi căzu o pisică moartă.

Învățătoarea se clătină, amețită.

Femeile țipară iarăși, mai speriate.

Din grupa lor, trei: Varsavia Bour, Tasia lui Mîndrilă și Fănica lui Petrea se repeziră afară. Margareta le urmă, murmurînd apăsat:

— Tîlharii !... Trebuie să-i prindem... Trebuie...

Auzind zăngănit de geam spart şi ţipăt, Dragoş şi cîţiva flăcăi din clasa vecină năvăliră şi ei afară. Într-o clipă, trei se postară în poartă, iar ceilalţi, împărţiţi în două, înconjurară şcoala, galop. Pe albul ornătului, două umbre se strecurau tupiluş spre fundul ogrăzii. Pînă să-i ajungă din urmă, unul sări gardul. Al doilea lunecă şi căzu lîngă un taraş. Cînd să se ridice, Varsavia îl pocni în cap cu o scîndură înşfăcată din şură, şi-l doborî. Doi flăcăi îl înhăţară de guler, de mîini şi-l ridicară. Abia acum îl cunoscură :

— Mîndrilă !... Mîndrilă Vucu !... suspină Varsavia.

În clasă, la lumină, cînd văzură mîţa moartă întinsă pe podea, moş Grigore, femeile nu se mai uitară la milogeala lui Mîndrilă : îl bătură cu sete. Degeaba cercau şi Dragoş şi Savu să-i potolească .

— Lăsaţi-l, măi tovarăşi, să-l judecăm... Să-i aflăm legăturile...

— Întîi judecata noastră ! Aici, la locul nelegiuirii.

Retrasă într-un colţ, Tasia plîngea de mîhnire, de ruşine.

17. Consiliul pedagogic a hotărît că ori de cîte ori obţin o piesă nouă pentru muzeu ori pentru laborator, Alexandru Vătafu şi Mihai Savu să explice elevilor importanţa ei. Povestind acasă despre cele auzite şi învăţate la şcoală, vrînd-nevrînd copiii trezeau curiozitatea şi dorinţa părinţilor de a cunoaşte, de a şti şi ei. Pentru că oamenii au cerut, învăţătorii au organizat în cadrul căminului o serie de convorbiri cu sătenii despre cultura diverselor cereale şi zarzavaturi, despre îngrijirea pomilor fructiferi, despre creşterea păsărilor de curte. Adesea convorbirile porneau de la piesele din muzeu sau de la o experienţă din laborator. La prima convorbire au venit doar şase

oameni. Dar după două săptămîni s-a ajuns la peste treizeci. Interesul pentru muzeu a cuprins satul întreg. Ghiță Boboc, trebuind să taie o scroafă a făta, a adus un fetus de o lună, pe care profesorul Vătafu l-a pus în spirt. Victoria lui Melinte a găsit în pod la bunică-sa o furcă de tors și o vîrtelniță, vechi, frumos încrustate. Cercetîndu-le au găsit însemnat pe ele anul 1821. Moș Pintilie morarul a prins anume doi păstravi frumoși, niște mrene și niște boișteni pe care Vătafu i-a disecat și i-a așezat în borcane cu spirt.

La convorbirea de astă-seară a apărut și Hîrlea. Nu mai venise de mult. Umblase, cîteva zile prin sat, mai ales seara. Stătuse de vorbă cu oamenii, în casa lor, la vatră, cum nu stătuse niciodată de cînd era învățător în sat. Știa să vorbească oamenilor și cu dibăcie să se apropie de dînșii. Și acum voia să cerce... „momentul". Vătafu tocmai își terminase expunerea. Așezat într-o bancă vizavi de Acatrinei, strîmba ușurel din nas cînd Irimia Huțan ori Neacșu Paraschiv întrebară despre viața oamenilor de pe alte continente și mai ales despre exploatarea popoarelor din colonii... Uite ce le trece prin cap ? Cum nu și-or fi văzînd de necazurile și prostia lor ? Auzi, ce probleme !... Chibzui în sinea lui, înciudat. Cînd i se lumină chipul, însemna că „a găsit sonda" pentru verificarea „momentului".

De la locurile lor, învățătorii dădeau lămuriri, citeau din cărți, din broșuri, din ziare. Convorbirea asta prietenească se încheiase, iar oamenii se pregăteau să plece, cînd Hîrlea îi opri c-o întrebare :

— Vă lăudați, într-o vreme, c-o vrabie albă ; unde-i ?

Toți întoarseră mirați capul spre director. In sală se făcu liniște.

— De ce tăceți ? Unde vi-i vrabia albă, domnilor ?

— Chiar așa ! își aminti careva. Nu mai aud nimic de ea.

— Pentru că nici nu există ! A fost de ajuns să interzic copiilor să mai umble după năluci, ca năluca să

dispară. V-am spus eu că-i un caz de iluzionare în masă ? Așa sînt unii „savanți" care, de deștepți ce-s, umblă cu... vrabia vărsită.

— Ba eu am văzut-o ! se revoltă Varsavia Bour din colțul celălalt al clasei.

— De ce n-ai prins-o, zănatico ?

— Te rog nu mă batjoco...

— Aiuriți lumea cu zvonuri și minciuni ! O să dați seama cîndva...

Se ridică și plecă scuturînd capul ca și cum ar fi triumfat. Și mai mirați, oamenii îl urmăriră cu privirea :

— Asta-i cam așa : hodoronc-tronc, la lelea-n pod ! strînse din umeri moș Grigore.

Hîrlea se convinse însă că „momentul" era tot mai greu de găsit.

18. Serbarea cursiștilor de la alfabetizare se ținea în sala de spectacol a școlii, amenajată anume pentru asta. Niciodată în Sohodor nu s-au adunat atîția oameni la un loc. Pereții erau încă netencuiți ; scena improvizată. Dar pe ea se urcaseră acei care pînă acum la asemenea manifestații abia îndrăzneau să stea umiliți în vreun colț. Cînd s-a tras cortina, Dragoș avu impresia că se deschid două porți uriașe, să năvălească lumina.

In fața coriștilor, Savu rînduise șapte copii din Țigănie, cu muzicuțele. Cu ochii țintă la dirijor, cursiștii de la alfabetizare porniră primul lor cîntec : Cîntecul vieții noi.

In sală, liniște și uimire. Doar privirile sticleau, punctînd întunericul. La sfîrșitul întîiului cîntec, de nedumerire, mulți au uitat să aplaude.

— Vezi ? Știu !...

— Au învățat și ei...

— Iar ăştia cu muzicuţele, să-i mănînci, nu alta... şopteau, bucuroşi, oamenii de toate vîrstele.

Cu cămaşă albă, cu broboadă, bondiţă şi catrinţă neagră, Ioana Tudor făcu doi paşi înainte şi începu o poezie în care-şi povestea viaţa ei în casa lui Chiţcop.

— ...Cîte flori pe Sohodor, toate plîns-au de-al meu dor, că-ndurat-am ani la rînd tot plîngînd şi suspinînd. Foaie verde, lemn de plop, cine-a fost badea Chiţcop ; cîine sur lătra la lună, spunea lumii că-s nebună. Roşă foaie stevie, pe mine şi pe Vichentie ne ţinea Chiţcop mascaţi : chip de rude, trai de argaţi. Dar partidul ne-a-nvăţat, ca duşman l-a arătat : şi cum n-am visat în vis şcoală bună ne-a deschis, să deprindem a citi, binele a-l socoti.

— Astă-vară umbla-n zdrenţe, mînjită de tumingine şi de baligă.

— Şi uite acum...

Dumitru Tiron o aplaudă din toate puterile.

Au mai urmat alte coruri ; iar între ele a spus versuri şi Varsavia Bour, apoi a cîntat Ileana lui Ciocîrlan şi Floarea lui Farcaş, acompaniate la fluier de moş Grigore ; un cîntec după inima lor. Satul le-a urmărit cu ochi înlăcrimaţi.

In primul moment, mulţi nici n-au mai cunoscut-o pe Fănica lui Petrea Linguraru, aşa-i era chipul de luminos, de surăzător, iar ochii negri îi străluceau de bucurie. Imbrăcată în cămaşa şi catrinţa Margaretei Florea, cu două flori de muşcată în păr, era răpitor de frumoasă. A aşteptat acordeonul. A clipit din ochi. A mutat batista dintr-o mînă în alta şi, cînd Margareta i-a făcut semn, a pornit cîntecul, încet, o leacă tremurat de emoţie. Indată însă glasul i-a înflorit cald, puternic, cutremurător de adînc.

Lumea asculta, vrăjită. Bătrînii şi femeile stăteau jos, pe bănci improvizate din scînduri şi butuci ; flăcăii şi fetele, mai mult în picioare : dar nimeni nu simţea oboseală. Pe scenă, Margareta Florea era fericită că-n ochii spectatorilor lucea bucuria. Atîta vedea

în sala asta arhiplină, care, măcar că nu era tencuită încă, tot suna ca o vioară.

Deodată, în fund se simți oarecare vînzoleală. Margareta privi într-acolo, făcînd totodată efort să nu încurce măsura cîntecului.

— Uite mă, balaoacheșa ! rîse cineva tare, provocator.

— Zi-i, fă, dă dor prin mohor și dă jăli pă la șăli ! strîmbă un altul, pe care Margareta îl bănuia a fi Manole, flăcăul cel mare al lui Năstasă.

— Nu-mi cîntați și mie-n particoler, fă ? rîse iar primul.

Oamenii îi țîștuiră.

— Liniște ! strigă tare moș Grigore.

— Lasă c-o să ai liniște acuși, colo-n țintirim, sub glie, taică Grigore, sub glie și sub cruce, rîse Manole Năstasă, folosind cuvinte din carte, parcă anume ca să arate că are cîteva „clase secundare".

— Ziceți-i, fa, dă inimă cătrănită și dă dor smintit...

În sală se iscă oarecare vacarm. Din culise, unul din flăcăii de la alfabetizare șopti :

— Cîntați ! Nu vă sinchisiți. Îi potolim noi... Zurbagiii dracului.

— Ce rușine, se crămălui Porumbiță făcînd zimbre și neștiind pe unde să fugă. Se întîmplă exact cum prorocea domnul Hîrlea. Cred că are o satisfacție nebună...

Lumea aplauda și cerea să mai cînte Fănica.

Margareta Florea trase prelung acordeonul, șoptind :

— Nu te speria ! Ia tonul bine... Fii atentă. Așa... Începe.

Glasul Fănicăi răsună puternic, îndrăzneț, și două-trei minute sala încremeni. De mult nu mai auziseră oamenii din Sohodor asemenea glas. Fănica lui Petrea cea de azi o întrecea pe cea de acum șase-șapte ani, cînd începea să cînte pe la hore. Vocea îi era mai plină, mai puternică, iar cîntecul mai adînc, mai răscolitor.

Cînd sala izbucni în aplauze, din fund, unul dintre zurbagii sughiță tare, ostentativ, gratulîndu-se singur:

— Așa... Mersi, și la mai mare...

— Se lasă cu chef și cu bătaie! strigă Manole Năstasă.

— Atunci... atunci zi-mi dă cuțit, balaoacheso!

— Zi-mi o corăgheașcă, să joc și eu pe podelele școlii din Sohodor! Că-s noi și nepurtate, ca și opincile tale de-mprumut, negricioaso!

— Ce te legi de podele, prietene? Tu le-ai bătut?

— Nu, le-au bătut învățătorii. Că ei, cum scrie la reglement, sînt cei dintîi slujitori ai satului.

— Atunci să mă slujească și pe mine o-nvățătoare, una tinerică și ocheșică...

— Da'ce, ești ana-analfabet?

— Nu, sînt flăcău... Și-ncă de nădejde!

— Liniște!

— Afară!

— Sînt aici niște nemernici care vor să spargă serbarea, se ridică Dragoș și sfătui: nu vă lăsați întărîtați. Fiți calmi! Și făcu semn Margaretei și Fănicăi să cînte înainte, mai cu inimă.

Cele două fete de pe scenă se găseau în acea stare ciudată, caracterizată de moș Grigore, într-o seară, la lecție: „Nu-mi pomeni de plîns, că acuși rîd cu lacrimi". „Am muncit atît de mult pentru serbarea asta... Mi-am pus atîtea nădejdi în ea... Și iată-i, sînt tot în ofensivă."

In clipa asta de șovăire, apărută ea știe de unde, Irina se alătură Fănicăi pe scenă.

Degetele Margaretei apăsară clapele cu mînie și melodia țîșni mai accentuată, mai puternică.

— Uite, bă, trei stăncuțe-ntr-o cutie!

— Huș, iha! iha!

— Să zboare ciorile de pe scenă!

— Ihaa-ihaaa! Să nu ne șparliți puișorii, ciorobîtcelor!...

— Dar cît o să-ndurăm ? sări Traian Trufaşu. Savu îl prinse de mînă şi-l ţintui pe loc.

Margareta se temea : „Sînt mulţi ? Dacă provoacă bătaie ? Dacă au cuţite ? Ne fug toţi oamenii de la alfabetizare." Totuşi teama o îndîrji. Degetele apăsară clapele acordeonului, gata să le frîngă şi melodia se rostogoli mai năvalnică.

— Fă, cîrîe cum vreau eu, că-ţi mut muzicuţa la ceafă ! mai strigă unul, batjocoritor.

Dar cîntecul celor trei fete răpise atenţia spectatorilor ; toţi înţeleseră că-i o provocare prostească şi n-o mai luară în seamă. Între timp, patru dintre cursişti strecuraţi prin mulţime, ajunseră neobservaţi lîngă scandalagii : îi înşfăcară prin surprindere, doi pe cîte unul şi cu ajutorul flăcăilor din jur, îi împinseră pe uşa din fund, le trîntiră fulgerător pe muţeşte cîte doi-trei pumni în ceafă şi cîte doi-trei în tîmple, aproape de ureche, aşa de repede că n-avură nici cînd zice „au" ! Îi aşezară ameţiţi, jos, pe sală. Îi priviră tuspatru, zîmbind. Unul făcu semn că-s prea aproape. Îi apucară, tot cîte doi şi, de pe cerdac, îi aruncară în troian :

— Dac-aveţi călduri, na ! răcoriţi-vă ! Mama voastră !

— Şi dacă mai aveţi chef, veniţi şi mîne, după supliment !...

Intrară în sală şi se pierdură printre oamenii care ascultau în tihnă cîntecul celor trei fete.

De cinci ori s-au întors Fănica şi Irina pe scenă.

— Mai ziceţi ! Inc-o dată !... Inc-o dată !...

— „De cine dorul se leagă"... şopti Fănica, iar Margareta-i dădu tonul.

Cînta frumos, degajat cu temperament şi cu înfloriturî : surîdea, mişca uşor trupul, ridica şi cobora glasul în nuanţe artistic populare. Cînta şi versuri neauzite de învăţătoare la repetiţie :

— ...Foaie verde de mohor, iubesc un învăţător. Dăscălaş cu trei inele, vin la maica de mă cere. De

m-o da, de nu m-o da, scrie-n carte că-s a ta şi eu fug cu dumneata, măi...

Anton Hîrlea încruntat şi palid clipi din ochi, ciuli urechile, şi păru satisfăcut; la sfîrşit se apropie de Dragoş:.

— „Dăscălaşule", vezi ce păţeşti dacă te-amesteci în tărăţe! Tot ce s-a întîmplat azi, aici, dovedeşte cîtă dreptate am avut atunci cînd...

Privindu-l din faţă, cum înălţa sprîncenele şi încreţea fruntea, cum rîdea muşcător, lui Acatrinei i se păru că Hîrlea seamănă cu Mefisto. Părea radios... A sosit momentul: Scamatoria asta... O opri pe Margareta care alerga prin culise să pregătească, împreună cu Savu decorul scenetei ce urma:

— Şi-a găsit Acatrinei beleaua cu dragostea ţigănească...

— De ce vorbeşti aşa ca zurbagiii de adineaori? Povestea Fănicăi...

— Povestea ei e... cu nişte ofiţeri şi cu nişte jandarmi cari i-au răpit fecioria la modul nepoetic, se înverşună Hîrlea. Vrei să ne-o cînte pe asta, acum cînd s-a... emancipat?

— O s-o povestească în faţa justiţiei! clocoti Margareta.

Hîrlea se făcu mic şi se retrase tiptil. „Fir-ar al dracului de moment că greu mai vine".

Sceneta jucată de cursiştii de la alfabetizare prindea un crîmpei autentic din viaţa satului: aducerea lui Grigore Axinte la cursurile de alfabetizare. Pe „moş Treanca-fleanca" îl intrepreta şi mai ales îl imita Mihai Bursuc.

— Ei, drăcie cu pălărie! M-aţi pus şi-n teatru acu'... Şi uite cum mă schimonosesc! Numai că barba nu mi-i nici aşa de mare nici aşa de laie. Încolo, bucăţică ruptă.

...Piesa" au ticluit-o cursiştii înşişi, ajutaţi de învăţători. Replicile, în bună parte, au fost cele auzite de Brînduşa, de Alexa Axinte, de Savu, de Margareta, la moş Grigore şi la alţi oameni din sat. Multe din

ele nici n-au fost scrise. Erau aşa de autentice încît, cînd moş Grigore cel de pe scenă spuse: „Ferice de cei care caută să se-nfrupte din lumina cărţii şi amar de viaţa celor ce fug de ea", moş Grigore Axinte cel din sală a protestat:

— N-am spus „amar" ci „haram" !... Dar poate că-i mai potrivit amar; haram se spune mai mult la vite. Că, de, eu îs văcar, nu ticluitor de piese...

Cînd unul dintre actori, pe scenă, răspîndea zvonul: „Cei care învaţă carte vor face armata cinci ani", careva din mijlocul sălii nu se putu stăpîni să nu strige:

— Aista-i zvonul lui Mîndrilă!

Tot aşa, în diferite replici, recunoşteau pe Domnica lui Năstasă, pe Chiţcop ori pe Varsavia Bour.

Cînd se trase cortina, Varsavia ceru voie Margaretei:

— Vreau să spun ceva oamenilor... — Şi îşi şi făcu vînt în faţa cortinei. Mulţimea privirilor şi spaţiul uriaş al sălii o ameţiră o clipă. Vorbesc către femei, începu ea, punînd o palmă în brîu. Fa, voi care-aţi îndurat ca şi mine, care-aţi fost argate ca şi mine, haideţi, fa! Ieşiţi din bîrlog! Că ne-am săturat să privim lumea de după zăbrelele gardurilor, de după porţi, ca roabele cele din poveştile turcilor. Să nu ne mai temem, fa! Că nu sîntem mai prejos de bărbaţi. Dar întîi şi-ntîi să-nvăţăm carte. Da, să-nvăţăm, fa! Mi-a citit Măriuţa din cartea ei vorba unei femei, mai demult, şi zicea: „Dac-oi citi puţin, mi s-o părea că văd stelele, dac-oi citi mai mult, mi s-o părea că răsare luna şi dac-oi învăţa bine de tot, atunci şi-n mintea mea va răsări soarele!"... Care dintre noi, fa! nu vrea să vadă răsăritul soarelui?...

— Învăţăm! strigară zeci de glasuri.

Atmosfera era atît de cuceritoare, încît Anton Hîrlea se crezu obligat să se urce şi el pe scenă şi, bucuros, să felicite şi să strîngă mînile, cu efuziune, în dreapta şi în stînga. Iar după masă puse caii la sanie şi grăbi spre oraş. Se consola: „Eh, scamatoria s-a cam dus

dracului. Dar se poate interpreta şi aşa : cînd analfabeţii, aceste scursori imunde ale satului, au apărut pe scena căminului cultural, publicul conştient i-a fluierat, i-a huiduit, i-a linşat, pur şi simplu... Nu ; linşat nu, c-ar fi trebuit să fie victime... Oricum, serbarea a fost un fiasco. Nici pe departe nu şi-a atins scopul de a atrage oamenii la alfabetizare. Dar e greu !... Merg către colhoz şi n-ai cum îi opri... N-ai, domnule, nici o frînă. Iaca de asta nu trebuia făcută nici şcoală cu sală de spectacol şi nici nu trebuia începută alfabetizarea în Sohodor".

19. De fapt, de cînd Hîrlea a interzis elevilor, satul întreg urmărea vrabia albă. Zilnic se ţinea la şcoală un adevărat „buletin secret" de informaţii despre locul unde a fost semnalată. Astfel copiii au aflat că în sat sînt şase stoluri de vrăbii ; iar moş Grigore le-ar arăta cum să cunoască schimbarea vremii după chiscuitul lor.

Învăţătorii constatau că această acţiune cerea tact, răbdare, perseverenţă şi dezvolta mult spiritul de observaţie al copiilor. Ca să vadă vrabia albă, mulţi răbdau frigul ceasuri întregi, pitiţi lîngă vreo şiră de paie ori în vreun pod de grajd. De aceea acest fapt, în fond fără importanţă, prezenta acum nu numai un interes ştiinţific, ci şi unul pedagogic, educativ. Mai mult ca-n alte ierni şcolarii prindeau piţigoi cu bostanul, vrăbii cu covata, se căţărau prin copaci după ciocănitori şi coţofene.

Ba, într-o după-amiază cu moină din februarie, pe neaşteptate, chiar vrabia albă a căzut în capcana Văidenilor. Dar n-au luat toate măsurile şi vrăbiuţa, sfrrr ! a ţîşnit, pierzîndu-se după şură. A lăsat doar cîteva pene mărturie. De atunci iar n-a mai apărut nicăieri.

20. Cînd Dragoş ieşind din cancelarie, Margareta strînse repede caietul şi cărţile şi porni spre Poiana Sohodorului. El n-o lăsă să umble pe viscol; dar ea făgăduise femeilor că vine să facă lecţia, acasă, cît va dura vremea asta maşteră.

— Pe-asemenea vînzoleală? se mirară femeile cînd o văzură intrînd în casa Varsaviei. Făcură lecţia; apoi vorbiră despre multe necazuri şi bucurii de-ale lor.

— Ştiţi că Sofia lui Chiţcop a cerut divorţ?

— Nu mai spune!

— Nu vorbeşte nimic, tîlharul, regreta Varsavia. Nu mărturiseşte cu cine-i legat. Acu' ia totul asupra lui. Dar eu ştiu că-n trebuşoara asta-i băgat o leacă şi Hîrlea. Aşa cum simt eu lucrurile, firele trag spre el şi spre Milică Andronescu. Hîrlea a fost cel întîi care m-a povăţuit să ridic glas împotriva şcolii.

Şi povesti Margaretei cum a chemat-o la dînsul şi ce i-a spus în prima zi cînd s-a ţinut adunarea cu tot satul.

— Tiron ştie?

— Şi tovarăşul Dragoş ştie!

— Bine. Deocamdată trebuie să plec.

Vîntul vîjîia prelung şi aspru, vălmăşind nori de zăpadă peste copaci, peste case, peste dealuri pierdute în noapte.

— Nu, tovarăşă Margareta — o povăţui Varsavia — e-o vreme prea abraşă.

— Trebuie. Mîine am clasă, la opt.

— Atunci te conduc, eu cu Floarea, măcar pînă la casa lui Vamanu.

Se încotoşmăniră repede în cojoace şi porniră. Varsavia îşi puse şi un topor pe braţ. Dezlănţuit, viscolul mugea ca o haită de fiare flămînde. In dosul gardurilor, la adăpostul cireşilor, troianul ajungea la brîu. Strînsă în palton, cu gulerul ridicat, Margareta înfrunta vijelia la braţul femeilor. In lungul drumului copacii se înşirau ca nişte vedenii, chiuind răsucite de viforinţă.

— Cînd am venit era oarecare pîrtie : acum e otova. Şi-şi reproşă în gînd că n-a rămas să doarmă la Varsavia. I s-au umplut bocancii de omăt. Toate trei înaintau greu ; viscolul izbea zăpada în rafale, înăbuşindu-le.

— Mai avem vreo două sute de paşi, o încurajă Varsavia. Acuşi ajungem la casa lui Tudose Vamanu.

— Na'! ne mai plesneşte-un val de vînt... se clătină Margareta.

— Troianul a acoperit Valea Lupilor. Dar ori de cîte ori trec pe-aici, mă mustră un gînd, se strînse Varsavia mai aproape de Margareta. Ţi-l spun amu, ca să nu mai am nimic de ascuns. Din rîpa asta am cules mătrăgună... mătrăgună pentru mata.

— Pentru mine ? se miră Margareta, întorcînd faţa ca şi cum ar fi voit să vadă de ce şuguieşte. Ca să-mi fac ochi frumoşi ?

— Ba ochii ţi-s frumoşi şi fără asta, se răsuci Varsavia împotriva vîntului. Dar mi-o ceruse lelea Safta. Zicea că vrea să curăţe satul de-o lepră... Iartă-mi cuvîntul cel ticălos, suspină ea, după ce înghiţi un val de vînt. Am cules, cum îţi spui, cîteva rădăcini, uite de ici, împunse, spre dreapta, cu coada toporului, în noaptea sură. Dar nu i le-am dat. Te-am văzut în uşa morii cum o învăţai pe Irina lui Stroe să cînte şi mi s-a muiat inima. Care învăţător s-ar fi uitat altădată la un copil de ţigan ? In clipa aceea, întîia oară m-am scîrbit de mine şi de faptele mele. Lelea Safta, ca şi mine, făcea atunci ceea ce-i poruncea Minodora. De aceea, zău, amu, dac-ar apărea amu un lup, oricît de fioros, nu m-aş teme ; l-aş hăcui cu securea.

Margareta o cuprinse peste cojoc şi o strînse puternic.

In sat, printre garduri şi livezi, vîntul era mai potolit.

— Uite, licăreşte lumina la Aneta lui Popa.

— Arde opaiţul toată noaptea ; are copil mic.

— De-acu', noapte bună! spuse Varsavia, oprindu-se și așezînd toporul bărbățește în încheietura cotului stîng.

Urmărită cîtva timp de privirile femeilor, învățătoarea înainta pe drum, lărgind prin zăpada afînată pîrtia deschisă de cineva mai înainte. Vîntul îi aduse din spate scîrțîitul pașilor pe omăt și șoaptele prietenelor. „Îndrăzneață femeie, energică Varsavia, gîndi învățătoarea ; învață, cu toate că luptă cu atîtea greutăți. În seara asta a citit chiar foarte bine. La aritmetică se cam încurcă. Cere adesea : «Dă-mi socoteli cît mai multe, mai ales înmulțiri și împărțiri, că astea nu-mi prea intră mie-n cap». ... Hm ! Și-au vrut să-mi dea mătrăgună... De-abia aștept să-i spun lui Dragoș și comedia asta."

Casa lui Vamanu rămase în urmă. Vîntul învăluia omătul pe sus. Ici, colo, rafale de viscol se strecurau printre zăbrelele gardurilor ori printre tulpinele copacilor din livezi și treceau pe lîngă Margareta, șuierînd. Un cîine lătră în ograda lui Toma Melinte. S-auzi parcă și un crîmpei de vorbă. „Vin de la cooperativă, șopti învățătoarea, bucuroasă că mai are doar o sută de pași și se întîlnește cu oameni pe șosea. Și Dragoș trebuia să se ducă la cooperativă. L-a rugat Irimia să-i ajute la registre. S-ar putea să-l întîlnesc pe drum. Nu... că mă ocărăște : Uite ce vreme vrăjmașă, și tu ai fugit la Poiana ! De-ar ajunge și femeile cu bine, acasă. Nu, pe-un viscol ca ăsta nu ies nici lupii."

Intr-o clipă de neașteptată liniște, auzi aproape, în urmă, foșnet de omăt sub bocanc. Se răsuci, speriată. Un bărbat înalt, zdravăn, cu căciula rotundă, c-o scurtă îmblănită, se ivi lîngă dînsa ca o stafie neagră din mormintele albe ale troianului. Margareta vru să spună ceva, dar bărbatul se repezi, fulgerător, o înșfăcă de piept c-o mînă înmănușată, o trase violent spre el, iar cu cealaltă îi astupa gura. Fata se zbătu, îl izbi cu vîrful bocancilor în fluierele picioarelor.

— Aaah, crîşcă vlăjganul, şoptind apăsat, cu glas aspru, răguşit. — Dai la ţurloaie, hulubiţo? Hai ici, la adăpost. Să-ţi arăt eu cît îţi plăteşte curajul...

O spaimă fără nume secătui toată vlaga din trupul Margaretei. Mîinile i se muiară. Picioarele începură să-i tremure. Cînd vlăjganul schimbă mîna care-i astupa gura, învăţătoarea răcni sălbatic, deznădăjduit.

— Taci dracului!... mormăi bărbatul, izbindu-i un pumn în ceafă şi săltînd-o pe umăr ca pe un sac. Ameţită mai mult de spaimă de cît de durere, învăţătoarea simţi în şale umărul iar în coastă căciula vlăjganului.

In ogrăzile învecinate începură să latre, minaţi, cîinii. Viscolul vîjîi puternic, răscolit, furios, şuierînd prin crengile noduroase ale nucilor bătrîni, ciumpăviţi, din livada lui Vamanu.

— La adăpost, porumbiţo...

Margaretei îi căzu căciula de pe cap, fularul îi atîrnă în jos, viscolul îi răvăşi părul, împroşcîndu-l cu omăt. Nasturii i se rupseră de la palton şi vîntul îi învăluia, rece, tot trupul cuprins de groază. Îşi dădea seama, clar, c-o duce înapoi spre şura lui Tudose Vamanu. Dintr-o dată, acolo sus, cu faţa spre cerul volburat, Margareta deveni neaşteptat de lucidă. Se lăsă moale, fără vlagă, să pară leşinată: aşteptă ca bărbatul să facă zece paşi, număraţi: unul, doi, trei... Bălăngăni larg piciorul drept şi se bucură grozav cînd simţi că ajunge cu călcîiul bocancului drept sub pieptul bărbatului, atingînd chiar cămaşa prin deschizătura scurtei. Îşi concentră toate puterile în piciorul drept, îi făcu vînt repetat, tare, ca unui ilău şi, la al zecelea pas, izbi cu sete sub lingurică.

— Ah, dumnezeii... gemu ascuţit, dureros, vlăjganul şi se clătină, descumpănit, cu răsuflarea întretăiată.

Margareta se răsuci, sări jos şi-o luă la fugă. Bărbatul scoase cuţitul să-l împlînte, dar se clătină ameţit; nu ajunse decît poala paltonului, sfîrtecînd-o.

Innebunită de spaimă, Margareta goni la vale prin livada lui Nichita Huțan. Căzu într-un troian, înghiți omăt, se ridică și alergă iar, cu deznădăjduite puteri. Se izbi de un gard de nuiele, îl sări, se strecură printr-o altă livadă, necunoscută, sări iar un gard și abia atunci recunoscu ulița Văidenilor. Auzi vorbă în dreapta, și zări două umbre.

— Ajutor! cuteză să strige cu glas zugrumat de spaimă și oboseală.

Cele două umbre se opriră. Erau mai aproape decît își închipuise învățătoarea.

— Ajutor!... Ajutor...

— Auzi? Ea-i...

Cînd recunoscu glasul lui Dragoș, Margareta avu senzația ciudată c-a înviat din morți. De pe troianul din umbra gardului, se azvîrli în brațele lui, ca-n apa mîntuirii.

— Ce-i Margareta? Lupii?

— Da... lupii...

Și abia acum o birui spaima, tremurul și hohotele de plîns.

VIII. În luna mai, cînd înfloresc trandafirii...

1. — Chiar a dat cu cuțitul? se miră în șoaptă Vucu Miron, legîndu-și o ață la opincă și aprinzîndu-și cărbunii ochilor cu scînteieri de spaimă și curiozitate.

— A dat. Uită-te la palton: sfîșiat la poale, lămurea Damaschin Mihai. L-a țesut'mneaei, dar tot se cunoaște.

— Căciula, eu i-am găsit-o, în omăt, adeveri Paraschiv Vasile. Mi-a zis, mulțumesc.

— Tata zice că vlăjganul era Milică Andronescu.

— Un ucigaș! Dacă l-aș prinde, i-aș tăia paltonul, așa! harcea-parcea!

— Ba eu l-aș cresta la nas, cum făceau mai de mult domnii, la istorie.

Satul întreg fierbea. Cîțiva părinți, în frunte cu Cremene și cu Varsavia, cerură să fie anchetați flăcăii lui Năstasă, Mîndrilă și Pandele Andronescu. Preotul însuși veni la organizația de partid și-l rugă pe Tiron să ceară ajutorul miliției din Dărmănești. În biserică rugă pe oameni să nu găzduiască pe ucigași.

Dar Anton Hîrlea era mai consternat și mai furios ca oricine. Făcu o vizită Margaretei: o felicită, în numele întregii familii, că a scăpat dintr-o grea primejdie, o sfătui altă dată să fie mai prudentă și-i dădu o mușcată de o rară frumusețe.

— Înțeleg: te-ndeamnă generozitatea, spiritul tău

de jertfă, dragostea ta de oameni, dar... Vezi cum sînt oamenii? Mircea-i aşa de afectat sărăcuţul, că nici n-a putut...

— L-am văzut la şcoală, tovarăşe director. Mi-a strîns mîna cu căldură, cu sinceritate, surîse Margareta, imitînd stilul lui Hîrlea.

— Criminalul nu poate fi altul decît Milică Andronescu. Eu însă propun să nu difuzăm prea mult asemenea chestie penibilă. Întîi pentru că e demoralizantă pentru învăţătorii care se sacrifică azi în lupta pentru cultură. Reacţiunea ar jubila de... Al doilea, discreţia e utilă cercetărilor pentru prinderea asasinului.

Pe Margareta o indispuneau, o amărau compătimirile, felicitările şi zgomotul ce se făcea în juru-i.

— De fapt, a trece noaptea prin Valea Lupilor e o nesocotinţă. Şi, cum spune Dragoş: am suferit consecinţele acestei nesocotinţe.

Nimeni nu ştia de ce, dar în sinea lui, Anton Hîrlea era deznădăjduit. Îşi aprecia elogiile aduse Margaretei drept cea mai „degradantă scamatorie" la care-l obligă viaţa. Se simţea singur şi încolţit din toate părţile. Nevasta îi era împotrivă. Mircea, la fel. Porumbiţă se gudura pe lîngă Acatrinei şi-o socotea pe Florea eroină. „Şi ce-a vrut Milică cu asta? Să creeze o diversiune? E convins că Acatrinei nu poate fi biruit decît dacă-i distruge întîi suportul moral: dragostea pentru Margareta. Şi eu am crezut în tîmpenia asta, dar acu'... E uşor de spus: diversiune! Diversiune, orice diversiune ca să nu treacă la realizarea colectivei! Dar ce dracu' să găsesc?"

Privi caricatura apărută în dimineaţa aceea la gazeta de perete: Inocenţa în luptă cu viclenia. Şi i se păru că chipul vicleniei este chipul lui. Se înfurie cumplit. Intră în cancelarie cu gînd să facă scandal. Îşi găsi însă colegii discutînd despre vrăbiuţa albă şi furia i se dezumflă. I se păru că a găsit un clenci mai bun de răfuială decît caricatura de la gazeta de perete. Lovi cu tonul răstit şi insolent de altădată:

— Spuneţi că superstiţia este o infirmitate sufletească. Dacă mai credeţi în vrăbii albe, înseamnă că sînteţi superstiţioşi, că aveţi suflete schiloade, îmbîcsite de aiureli, de minciuni mistice... Nu vă mai crede lumea nici cînd spuneţi lucruri perfect adevărate. Or să vă arate cu degetul, ca pe Varvaroi: învăţătorii hăbăuci din Sohodor! Am să rîd homeric, da, homeric, cînd o să vă scoată din învăţămînt, pentru vina de a fi creat iluzionări în masă.

Şi ca să sporească efectul acestei „lovituri", dar mai ales ca să evite o replică, ieşi trîntind uşa.

— Ei, ce să-i faci? zîmbi Savu. Vrabia albă e incompatibilă cu sufletele negre...

2. Prinşi în iureşul muncii şi al întîmplărilor neaşteptate, învăţătorii din Sohodor nici nu băgară seama c-a trecut iarna, că troienele s-au topit şi primăvara se arăta cuminte, zîmbitoare. Margareta Florea înţelese mai bine că nu mai sînt troiene, cînd Bour Măriuţa i-a adus nasturii de la palton:

— I-am găsit acolo.

Apoi pe catedre au început să apară buchetele de ghiocei, de viorele, mîţişori de salcie.

Venea primăvara. Şi, o dată cu ea, frămîntările în legătură cu colectivizarea. Abia acum aveau să se vadă roadele muncii la şcoală. Cînd se hotărî înfiinţarea gospodăriei colective în Sohodor, învăţătorii au fost invitaţi la o şedinţă în sediul organizaţiei.

— Vă rugăm să ne daţi ajutor — le ceru secretarul — cum ne-aţi dat la şcoală şi la uzină şi mai mult decît acolo. Clădind şcoala şi mica noastră uzină, noi am învăţat multe. Am cunoscut oamenii. Am dat la o parte pleava şi am ales ceva din neghină. Dintr-un sat bolnav de năravul hoarţei, am devenit un sat care iubeşte munca în comun şi respectă lucrul obştesc.

— Ne vom strădui să fim printre primele sate care înfăptuiesc colectivizarea. Şi avem posibilitatea să fim.

Hîrlea a vrut să ştie dacă învăţătorii pot deveni colectivişti. Savu propuse să se intensifice munca în cercul agrotehnic.

A doua zi, cursiştii de la alfabetizare dădură serbarea lor şi în Iliseşti ; au mers toţi învăţătorii, afară de Anton Hîrlea. Zicea că-i răcit. Dar cum a înserat, a pus calul la docar şi-a plecat, nimeni nu ştie unde. La întoarcerea din Iliseşti, Margareta, la braţ cu Ioana Tudor, cu Varsavia, cu Fănica şi cu Victoria au cîntat parc-ar fi venit de la nuntă. Au poposit la izvorul lui Toma. Boarea nopţii adia călduţă, liniştită, îmbietoare la vis.

— Mult a ţinut domnişoara Gorcea să vorbească tovarăşului Dragoş, şopti Fănica.

— Cînd vă cununaţi ?

— In mai, cînd or înflori trandafirii, Varsavia.

— Asta ar fi bine, şugui şi moş Grigore. Iote, mi-am cumpărat, zău, anume perechea asta de opinci, să le rup jucînd-o pe soacra cea mare la nunta matale.

— Şi pe mireasă n-ai s-o joci, moş Grigore ?

— Te prind la o corăghească, dacă-i învăţa o leacă mai bine pasul spre stînga, ştii, poc-poc ! drept cum zice tactul. Primeşti învăţătura ?

— Ehei, moş Grigore, nici nu ştii cîte ne-ai învăţat mata pe noi, învăţătorii...

3. Exact la aceeaşi oră din noapte, răzleţit de ceilalţi sohodoreni, Mircea Hîrlea horhăia fără rost pe uliţele Iliseştilor, urmărind în neştire conturul caselor, al gardurilor, al livezilor cu mugurii plesniţi în răscolirea călduţă a primăverii. Privea stelele, dar gîndul îi era numai la Margareta. O admira. O ura.

O iubea. Era trist. Zdrobit. Nefericit. Își închipuia mereu cum se va tăvăli lumea de rîs cînd va afla că-i îndrăgostit de... Dragoste peste și împotriva voinței lui. Și cînd își dădea seama că-i și fără nici o nădejde dragostea asta, îi venea să se spînzure.

In noaptea aceea s-a întîlnit la Gorcea cu Milică. Era deghizat „în proletar", cu șapcă unsuroasă, cu bocanci scîlciați „ca să circule".

— Poate a fost norocul tău, Mircea, că mi-a scăpat. Voiam s-o arunc în Valea Lupilor, după ce... mă-nțelegi? O găseați, acum, la dezgheț, ca o știmă a lacului pe care-l sapă satul.

Mircea a simțit în inimă un cuțit de ură împotriva lui Milică.

— Ești gelos, nu?

— Nu...

— Mircea, monșer, dacă nu-ți răcorești gelozia... dacă nu-ți suprimi adversarul, ești ori un fleac îndrăgostit ori te-a cuprins, acolo, un fleac de dragoste, neserios, pasager.

— Te rog să nu-ți bați joc.

— Nuuu... Dar orice îndrăgostit mare este și un gelos feroce și orice gelos este un asasin în perspectivă. Suprimă-l tu pe el, ca să nu-i achit eu pe amîndoi, într-o seară, cînd se giugiulesc singuri, pe malul iazului.

Trei zile după asta Mircea Hîrlea a umblat ca năuc. In buzunar purta un pistol strecurat de Milică. Îl simțea la șold ca pe-un bulgăre de jar.

Tot trei zile a stat și Anton Hîrlea în oraș. Spunea c-a fost la doctor. Se simțea rău cu ficatul.

4. Fugărite de soare, petele de omăt se micșorau și se ascundeau prin văiugi și gropi. In lunca sălciile înverzeau. Grîul de toamnă acoperea cîmpul cu o pojghiță de smarald. Aerul se limpezea. Numai

Sohodorul curgea, tulbure și zgomotos, ca un moșneag burzuluit.

O dată cu sfîrșitul iernii, reîncepu și munca la clădirea școlii — tencuitul camerelor de la etaj, bătutul dușumelelor sau așezarea și vopsirea ferestrelor. În fiecare recreație, urcînd scările la etaj, cu tărgile sau cu gălețile cu tencuială, elevii se opreau să privească.

— Uite casa mea, bătu din palme Bour Măriuța, scuturîndu-se de var. Se vede și casa mea!

— De la școala cea veche nu se vedeau decît hărdughiile lui Chițcop, rîse Brîndușa.

Secretarul organizației de partid nu se mira cum, în același timp, sohodorenii pot înfăptui și campania însămînțărilor de primăvară, pot continua și munca la uzina hidroelectrică, la iaz și pot termina și școala. Acum erau mai mulți în sat care știau să organizeze munca Învățătorii au ieșit cu copiii într-o după-amiază, la cîmp, au strîns cioclejii și pirul de pe urma grăpilor; în alta au distrus cuiburile de ciori din arinii de pe luncă, în a treia au curățat omizile din livezi. Și nu mai era nevoie să-i îndemne totdeauna învățătorii; inițiativa se zămislea și în mintea oamenilor și a copiilor.

— Arătura trebuie s-o facem acum, că-i timpul ei, spunea Victoria lui Melinte. Dar crezi că uzina sau școala n-au întîrziat prea mult?

Adiind ușor, vîntul culegea din crengile plopilor albă și ușoară scamă, plimbînd-o lin prin văzduhul asfințitului.

Roata morii se învîrtea vioaie, împroșcînd pulbere de argint. După ce turnă în coș două stamboale de păpușoi, moș Pintilie ieși în ușa morii să soarbă boare nouă de primăvară. Privi cum se-nvolbura apa-n scoc; îi ascultă vuietul nesfîrșit și îndărătnic, numără chiticii cum săltau din undă. Porni să caute cîrsnicul, să prindă cîțiva boișteni. În fața ușii un stol de vrăbii gălăgioase ciuguleau grăbite dintr-o dîră de făină vărsată.

— Femeia lui Paraschiv a părăduit... mormăi singur morarul.

Dar, deodată, ochii i se holbară spre stolul de vrăbii. Încremeni așa, o clipă. Apoi scoase un geamăt de uimire:

— Hî?! — și închise repede ochii, tare, strîns, să strivească năzăreala primejdioasă din fața-i... Mțț! Nu se poate! Am vedenii... Totuși ciripesc... Ieri l-am auzit doar pe dom-Hîrlea: Nu mai credeți în bazagonii! Nu se există vrabie albă...

Deschise ochii: aceleași vrăbii ciuguleau făina; iar printre ele una ca omătul. Morarul n-o vedea decît pe aceea. Celelalte din stol păreau doar umbrele ei. Îl cuprinse teama și-și urmă șoapta:

— Dacă n-ar zbura pîn-o trece careva pe drum, să... să am martori.

O zări pe Irina la fierărie. Îl făcu semn să se apropie fuga și tiptil. Tot pe mușteste, îi arătă cu degetul în mijlocul stolului. Irina suspină:

— Uite-o, Doamne!... și se lăsă încetișor jos, să-și hodinească emoția și să-și stăpînească năvala bucuriei. Făcu și ea semne în urmă. Se ivi, repede, Truțu Chihai cu încă doi copii. Înconjurară stolul, zgîindu-se la vrăbiuța albă. Truțu înghițea un fel de noduri de nerăbdare și bîiguia:

— Am s-o prind... Eu am s-o prind...

Moara huruia monoton, iar apa suna în scoc, parcă un glumeț s-ar fi jucat cu zeci de cofe de apă, pritocindu-le-ntr-una. Vrăbiile băteau cu ciocuri groase în fire mărunte de făină. Cea albă era mereu ferită la o parte, brîncită chiar. Lui Truțu îi venea să le strige: „Lăsați-o în pace Are și ea drept să mănînce..."

Dar, deodată, una chiscui un semnal ascuțit. Și întreg stolul sfîrîi în văzduh. Se așeză pe acoperișul morii. De acolo, cu gîturile întinse, vrăbiile priviră cîteva clipe droaia de copii din fața morii. Simțindu-se urmărite, zburară mai departe, în plopul de dincolo de gîrlă.

— Ați văzut-o? oftă moș Pintilie.

— A venit iar! Acu, hotărît c-o prind băieţii. Gata! Gata!

Pe furiş, să nu afle Hîrlea, Dragoş şi Vătafu ajutară copiii să-şi facă o plasă pentru prinderea vrăbiei albe. Formară o echipă din cei mai dibaci şi mai îndrăzneţi: Vichentie, Miron, Brînduşa şi Truţu Chihai cel care se căţăra în copaci ca mîţa. Ei descoperiră că stolul cu vrăbiuţa albă doarme în răchiţile bătrîne, scorburoase de dincolo de iazul vechi. Şi se aşezară la pîndă.

*

5. Cînd a auzit că Sofia a cerut divorţul, Chiţcop s-a înfuriat şi a hotărît să vorbească. Pentru Tiron şi pentru Dragoş totul s-a limpezit. Pentru că nu putea afla ce declarase Chiţcop, Anton Hîrlea devenea şi mai neliniştit şi mai nervos.

Dragoş l-a invitat iar, poate a suta oară, să restituie mai repede cele 25.000 de cărămizi.

— Vinde o vacă, un porc, ceva, şi achită-te mai repede. Ne trebuie cărămidă pentru o şură de lemne, în ograda şcolii.

— Acatrinei, tu mult ai să mă...

— Vorbesc în numele comitetului de construcţie.

— 'Te-te la el! A prins mămăliga coajă!

— O fi prins, dar cred c-ai aflat că Neculai Chiţcop a început să... vorbească.

— Acatrinei, dragă Acatri... tu vezi... Sînt cam... şi-mi cam ies din pepeni, dar ştii...

Dragoş nu-l mai ascultă. Rămas singur, Anton Hîrlea ar fi vrut să-şi dea palme, să-şi smulgă beregata. Avea impresia că pînă acum zăcuse în zeama unei ieftine şi false încîntări de sine şi deodată l-a ameţit o lovitură năprasnică. Ştia de mult că nu-l vor ierta şi va trebui să restituie cărămida. Şi totuşi se zgîia

prosteşte la tot ce-i în jur, ca o ştiucă scoasă din apă. Se trezi şoptind:

— Cum? Oare nu mai sînt eu Anton Hîrlea în faţa căruia tremura toată Asociaţia învăţătorilor din judeţ? Nu sînt eu cel care l-a înfruntat pe Ţoni, dictatorul învăţătorimii din Romînia? Chiar acum iau ofensiva. Cît o să mai rabd?

Şi porni să-l caute şi parcă să-l distrugă pe Acatrinei. Dar uşa se deschise şi în cancelarie intră Dragoş însoţit de Vătafu şi de copiii care prinseseră vrăbiuţa albă.

— Priveşte-o, tovarăşe Hîrlea, cerceteaz-o cu de-amănuntul şi convinge-te că-i albă. Alb natural. Să nu cumva să spui c-am văpsit-o noi... ironiză el, arătîndu-i plasa în care se zbăteau o vrabie cenuşie şi una albă.

Anton Hîrlea se zăpăci. Vru să pipăie cu degete tremurătoare plasa, dar nu cuteză. Se bîlbîi doar ca un nevrednic:

— Ştiţi eu... da... ce plină-i de surprize şi ce... ce minunată-i natura, domnule! E albă... Albă sadea...

— Ai năluciri, vrăbioi bălţat! îl întrerupse Dragoş.

Toţi hohotiră de rîs.

Hîrlea cercase şi acum obişnuitu-i salt de panteră; dar nu se mai putu agăţa de cealaltă margine a prăpastiei săpată între el şi colegi. Se prăbuşi, ridicol, în gol. Avea o mutră jalnică. Aşa de jalnică, încît Dragoş simţi nevoia să-l compătimească.

— Vezi ce poznă face o biată vrabie albă?...

6. De sub mistrie înflorea albă clădirea şcolii şi răspîndea lumină, parcă s-ar fi crăpat de ziuă în sat la Sohodor. Savu şi Petrescu cărau cu elevii nisip şi amenajau terenul de sport din spatele clădirii.

— Da, da... Sigur! Foarte bine! aprobă Hîrlea, zîmbind acru. Teama şi invidia îl îmbolnăviseră; orice realizare în şcoală i se părea un mijloc de a-i dovedi incapacitatea, de a-l zvîrli din direcţie. De la oraş veneau veşti tot mai proaste. „Prietenii", nemulţumiţi îi reproşau că şi-a pierdut prestigiul, îl acuzau c-a scăpat satul din mînă.

Văzînd-o pe Margareta lîngă Dragoş, Hîrlea începu să fiarbă. Iar îi venea să creadă că dacă n-ar fi apărut fata asta, Acatrinei ar fi rămas un biet învăţătoraş, obscur, fără personalitate. Ea-i cauza, el efectul. Ca să dispară efectul, trebuie distrusă cauza, îşi încheie el un raţionament şi se linişti oarecum c-a descoperit un adevăr vechi. Dar linişţea asta dură o clipă prea scurtă. Neastîmpărul şi nesiguranţa îl prinseră iar în gheare şi-l torturau zi şi noapte, ceas de ceas, şi în clasă, şi-n cancelarie, şi-n sat şi acasă. Viaţa îi devenea un chin. In clasă, cînd elevii citeau tare, striga:

— De ce zbieraţi, bivolilor!

Dar şi mai rău îl supăra cînd vorbeau încet:

— Ce, mormăiţi sfeştanie la mort, neisprăviţilor!

Parcă-i bonzăiau bondari năuci în ureche. Îi era lehamite de orice: de casă, de familie, de oameni, de şcoală, de lecţii. Aştepta, aştepta mereu ceva. Adesea tresărea şi privea spre uşă, spre fereastră. Îl frămînta mai ales gîndul cum să-l lovească, să-l compromită, să-l distrugă pe Dragoş. Medita mult, nopţi întregi, numai la asta. Spre ziuă i se părea c-a descoperit ceva:

— Te rog să-mi afli — îi ceru într-o dimineaţă lui Mircea — să-mi afli dacă în adevăr Acatrinei s-a legat în vreun fel de Fănica.

— Nu-i adevărat!

— Eu ştiu, Mircea, că multora le răguşeşte glasul cînd o văd pe ţiganca asta în noua ei formă, renăscută. A redevenit iară, acea frumuseţe fără cusur care te împinge la fapte nesocotite. Crezi că vine ea la Acatrinei numai pentru „alfabetizare suplimentară" ?...

— Ce mă priveşte pe mine?

— Ba să te privească! Altfel îți vine Acatrinei director. Ce-aș mai ride să-l dea afară din învățământ pentru imoralitate.

— Fugi încolo, tată! Te-ai prostit rău de tot.

— Cum, măi băiete, direcția unei școli în care am muncit atîția ani e o prostie?

Porni spre școală, mînios, parc-ar fi fost gata să-i dea foc. Pe culoar, elevii cărau scînduri la etaj; cîțiva se sfădeau:

— Vucu și cu alții mă poreclesc, dom' director, pîrî Vamanu de a patra.

— Și pe mine mă poreclesc! sări și Lungu.

— Tot Vucu? simți Hîrlea că plesnește fierea în el. Cît am să mă împiedic de ciotul ăsta afurisit? Ah, Alexandru Machedon, tu ai tăiat nodul gordian și eu nu pot nici măcar să izbesc cu piciorul în noduleț ăsta... Se poticni și săltă iar: voi, voi, mă cei cuminți, chelfăniți-i pe cei obraznici! Și pe Vucu Miron, cel dintîi. Dacă-i bateți voi, înseamnă că a reacționat colectivul. Colectivul, opinia publică e suverană! Asta-i democrația!

Din vorbăria directorului băieții înțeleseră doar că trebuie să-l bată pe Vucu. In recreația următoare, Vamanu și Lungu i-au numărat cîțiva pumni. Dacă nu-l scăpa Vichentie, îl băteau rău de tot.

— Ce-aveți cu Miron, măi băieți? se supără Dragoș, cînd auzi de isprava asta.

— Dom' director ne-a spus să-l cuminți, răspunse țîfnos Vamanu.

— Să-l cuminți, dom'le, că-i nerușinat și derbedeu de obraznic... îl susținu Lungu.

— Nu se poate! N-ați înțeles voi bine. Liniștiți-vă! Îi luă pe toți la el în clasă și le dovedi cu răbdare că săvîrșesc o sălbăticie. Apoi cu calmul și siguranța de sine care se zidiseră temeinic în el în acest an de muncă la școală și de frecuș cu satul, Dragoș intră sumțind în cancelarie și-i reproșă lui Hîrlea:

— Găsești niște soluții pedagogice năzdrăvane, tovarășe director.

— Ce soluții?
— Vrei cu orice preț să menții bătaia în școală?
— Eu?
— Să anunțăm inspectorul, față de care...
— Inspe... Tu? Dar, mă rog, cine-i director aici? Și, dintr-o dată, Hîrlea își regăsi debitul, „magia verbală" de altădată: să vină inspectorul să te raportez eu că ești un imoral. Da, un imoral! Că te legi de femei la cursurile de alfabetizare. Și geamurile sparte și mîța moartă, expresia moralei publice ultragiate, au fost pentru tine, în „cinstea" ta! Adică în... necinstea ta! Oamenii au hotărît să te prindă într-o noapte și să te piseze, domnule Cassanova redivivus, pînă ți-i pierde cunoștința. Ai amuțit, nu? Te-ai învinețit sub povara cumplitelor acuzații? Te zdrobește adevărul! Na! Dacă ai deschis iar lupta și-mi cauți iar nod în papură, apoi să-ți dau eu luptă! Ce? Crezi că mie nu-mi spun oamenii ce faci cu Fănica lui Petrea? Cu aia pe care-ai jucat-o în horă? Crezi că degeaba ți-a cîntat și-ți cîntă în public cîntece nerușinate, compromițînd toată tagma învățătorilor? Am să te scot din învățămînt! Chiar Fănica are să povestească, tot, tot...
— Păcat de dumneata: ești nu numai isteric, ci și mincinos și calomniator.
Ieși din cancelarie și se duse la moară, unde Dumitru Tiron lucra cu cei doi specialiști de la „Steagul Roșu" la montarea bazei pentru generatorul electric.
Rămas în cancelarie, Hîrlea avu impresia c-a triumfat. Plescăi din degete, satisfăcut:
— Asta ți-a fost, mister!... Ai sfeclit-o, infractor la morala proletară... Chiar de nu te-o crede lumea, Margareta tot o să te părăsească.
După cîteva ceasuri, în sat prinse să bîzîie acest zvon ca un bărzăune năuc.
— Ați auzit, fa?... Cu Fănica...
Zvonul bîzîia, dar nimeni nu-l credea.
Îndată Hîrlea fu nevoit să constate că sfada cu Dragoș îi sporea neliniștea. Își pierdu repede echilibrul iluzoriu pe care-l găsise născocind o infamie. Avea

impresia că, luptînd, loveşte cînd în gol, cînd într-un zid tare, neclintit. Zdruncinat de propriile înfrîngeri, rămînea cu senzaţia chinuitoare că-i creşte capul nemăsurat de mare şi devine dureros de pustiu, ca un hambar părăsit, în care cîţiva şoareci rod, obsedant, într-un colţ cu gozomată. Doar din cînd în cînd îi răsărea în minte chipul lui Milică Andronescu, privirea lui de lup flămînd şi şoapta apăsată, definitivă: „Fac colhoz. Pun mîna pe noi, monşer. Trebuie să dăm o lovitură, o lovitură zdrobitoare. Ori pui foc şcolii ori te desfiinţăm! Te desfiinţăm, dragă monşerule, că nu mai eşti bun de nimic. Le-ai încurcat pe toate..."

A doua zi, în clasă, o oră întreagă a zăcut pe catedră, cu pumnii în tîmplă. Elevii au aşteptat încremeniţi în bănci. A ieşit din clasă înainte de a suna de recreaţie. Începuse să afle cam ce a declarat Neculai Chiţcop. Se simţea strîns cu uşa. Şi nu-i trecea prin minte alt mijloc de apărare decît să-şi facă un dosar de autoapărare. Da, un dosar... Socoti că „referinţele" cele mai bune i le-ar putea da lelea Safta şi Ioana Tudor. Hotărî să le cheme la dînsul să le cate în cinste, să le şperţuiască dacă-i nevoie, şi să le pună să-i semneze nişte „referinţe" bune.

7 Cu toate că părea foarte calm, zîmbitor chiar, în fapt şi Dragoş era amărît şi nervos. Cercase să stea de vorbă cu Mîndrilă Vucu şi nu izbutise. Se ţinea încă de-o parte. Tasia se retrăsese de la alfabetizare:

— Mi-i ruşine de oameni, de domnişoara Margareta. Mă simt vinovată că omul meu, atunci...

Asemenea înfrîngeri îl mîhneau mult pe Dragoş. Iar acum Hîrlea mai încerca un atac infam. Nu atît împotriva lui, cît împotriva Margaretei. În dragostea şi încrederea ei voia să lovească. De aceea minciuna i

s-a părut ucigaşă. A mai venit şi Porumbiţă să toarne gaz peste foc :

— Bine, craiule, te legi de... De-acu Hîrlea se drapează în acuzator public. Nici nu mai doarme pînă cînd un imoral ca tine, care ştirbeşte prestigiul dăscălimii nu...

— Nu de asta nu doarme Hîrlea. Ci pentru că nu mai poate dormi liniştit născocește trăsnăi, tîmpenii ca astea. Şi-şi închipuie c-o să găsească nerozi să-l creadă.

— Eu nu cred. Dar, de, tu ai jucat-o în horă, tu i-ai dat broboada jos de pe ochi, tu o chemi la... alfabetizare particulară ! Crezi că degeaba ai ajuns şi... erou în cîntecele populare ?

— În orice caz ştim acum cine i-a crestat sînii cu lama.

Subit, chipul lui Porumbiţă se făcu vînăt.

— Măi, Acatrinei, eu...

— Da, dumneata !

Şi-l lăsă să plece bombănind cuvinte fără şir, cum scheaună javrele cînd s-au fript la limbă.

Dragoş se duse la Tiron. Propuse să-l scoată pe Hîrlea.

— Mahalagismul stupid cu Fănica şi cu... loveşte în munca de alfabetizare. Înţelegi ? L-am tolerat prea mult !

Tiron îl domoli :

— Nu-ţi fă sînge rău şi nici nu te pripi. Trebuie să-l mai ţinem aici pe Hîrlea, cum ţine moş Pintilie momeala în vîrşă. Iar cît priveşte satul, el ştie că dumneata ai scos-o pe Fănica iară la lumină. Dumneata ai început s-o înveţi carte. Dumneata ai ajutat-o să deprindă meşteşugul zidăriei şi-ai înscris-o la şcoala de calificare ca zidăriţă. Dumneata ai adus-o la cămin şi i-ai dat iară glasul. Satul ştie asta. Lasă-l pe Hîrlea să latre.

— Chiar cînd îl acompaniază Porumbiţă ? Nu mi-l închipuiam aşa de prost, încît să se amestece într-o infamie ca asta.

— Frica i-a prostit pe amîndoi, i-a zăpăcit ; dau din colţ în colţ.

Cam după un ceas, ieşind de la primărie, Tiron îl zări pe Anton Hîrlea coborînd treptele şcolii şi simţi că-i bate inima într-un chip deosebit. Alexa iar îi spusese că noaptea trecută au intrat pe furiş doi oameni străini în casa lui Hîrlea. Prin ogradă, directorul păşea drept, înalt, aproape semeţ. O frîntură de clipă secretarul uită c-au trecut anii. Îi venea parcă să-şi ridice pălăria şi să-i spună sacadat, cum îl învăţase în clasă : „Bună zi-i-ua !"... „Mi-a fost învăţător. Trebuie să-i spun, să-l sfătuiesc..."

— Tovarăşe Hîrlea, te rog poftеşte un moment la organizaţie.

Pe Hîrlea îl indispuse siguranţa calmă din vorba secretarului. Prea semăna cu siguranţă şi calmul lui Dragoş şi prea contrasta cu tulburarea din inima lui. Îşi confecţionă totuşi o ţinută cît mai demnă şi mai arogantă.

De fapt, Tiron se frămînta mult, întrebîndu-se cum să înceapă discuţia şi dacă nu era mai bine să se sfătuiască întîi cu Damaschin, cu Cremene, cu Dragoş. Se hotărî totuşi să-i grăiască de-a dreptul, de la inimă la inimă. Nu uita că l-a învăţat cuvintele „cinste", „omenie", „adevăr". O poruncă lăuntrică îl îndemna să caute a dibăci calea spre inima fostului învăţător, s-o abată, s-o depărteze de o primejdie mare. În birou, Hîrlea îşi scoase pălăria, o agăţă în cuier, se aşeză pe un scaun şi-şi aprinse o ţigară, ostentativ de degajat. Cu toate că-l ardea cumplit întrebarea : „Ce vrea să-mi toace şi ăsta ?"...

— Tovarăşe director — grăi Tiron, după ce se aşeză la birou — te sfătuiesc, te rog chiar să întrerupi ori ce fel de legături cu duşmanii noştri ai poporului.

În încăpere, liniştea îngheţă. Inima lui Hîrlea stătu. Răsuflarea îi secă. Îşi auzi tic-tacurile ceasului din buzunar, ca nişte lovituri de ciocan în creier. Fruntea i se scăldă în năduşeala rece. În ochi îi clipi o

mare nedumerire. Tiron înțelese și nu-l lăsă să se reculeagă :

— În vremea asta a noastră toți avem mamă, tată și învățător. Auzi ? Ca învățător crești schimbul de mîine. Ce fel ne crești copiii, dacă noaptea dumneata te sfătuiești cu Milică Andronescu.

— Eu ?

— Te strecori, pe furiș, în tîrg, pe la Dorel Isăceanu.

— Dumitre, eu ?

— I-ai trimis și un porc, pentru Crăciun.

— Porc ? Eu ?

— Cu Ghiță Lungu l-ai trimis.

Tiron replicase calm, dar apăsat, fără cruțare. Pe chipul lui aspru nu se scrise nici o umbră de îngăduință, deși inima i se înduioșase de-a binelea. Se aștepta ca, după clipa de uluire, Hîrlea să explodeze jerbe de mînie. Să urle. Să lovească. Să-și verse toată furia mosorîtă în el de cine știe cîtă vreme. Se bucură cînd auzi că intră Damaschin în camera de alături. Dar, după ce înghiți cîteva noduri seci, după ce trase un fum de țigară, Anton Hîrlea vorbi perfect stăpîn pe sine :

— Regret, măi băiete, dar ești greșit informat. Complet greșit... Ești victima calomniilor puse la cale de cei care mă sapă ca să-mi ia direcția. Dar mă jur că n-am nici o legătură cu nimeni. Absolut cu nimeni. Sînt curat, Dumitre ! Sînt devotat poporului ! Și tu știi foarte bine, măi băiete, c-ai crescut aici ; tu știi că eu cu Andronescu am fost totdeauna la cuțite. Milică ? Un bandit ! Un imoral ! Un criminal ! A vrut să-și bată joc de cea mai bună învățătoare. Dar prin acuzația pe care mi-o aduci, Dumitre, mă jignești adînc, mă lovești în cinstea și demnitatea mea, tocmai tu, fiul meu... Uite, Dumitre, eu, de astă-vară, am interzis lui Mircea de a se mai întîlni cu acest bandit. Și știi că de la arestarea lui Chițcop a dispărut. Dar îți făgăduiesc să aflu unde se ascunde și să-l denunț. Da, să-l denunț ! Pe cuvîntul meu ! Și dacă mai

ai un dram de încredere în cuvîntul unui om cu tîmplele sure, așteaptă numai o lună și-ai să vezi ce scot eu la iveală, ce uneltiri, ce mîrșăvii!

Tiron se frămîntă toată ziua. Seara îl invită acasă pe Dragoș și pe Iorgu Cremene. Saveta torcea și legăna copilul. Auzind vorbă străină, Mitruț nu voia să doarmă. Se întindea după caier, gîngurind, gata să-i apuce firul și să-l rupă cu minuțele-i pline, în veșnică mișcare.

După ce Tiron povesti pe larg discuția cu Anton Hîrlea, cei trei bărbați se priviră lung, în tăcere. Lampa sfîrîi. Saveta ridică fitilul și cercetă dacă mai are gaz.

— L-am văzut ieșind de la școală, își strînse Tiron tîmplele între pumni, și mi s-a muiat inima. Ziceam: mi-a fost învățător. Credeam că-l pot ajuta să se salveze.

8. Moș Pintilie a prins o strachină de chitici, a făcut un borș grozav, cu ceapă verde, cu pătrunjel, rar, leuștean și piper, așa cum îi place Margaretei și lui Dragoș, și le-a trimis vorbă să poftească pînă la moară. Intîi a venit Dragoș.

— Dacă dumneaei vine mai tîrzior, iaca strîng jar în jurul oalei și-o acopăr cu lespede de piatră, să ție borșul cald, chibzui morarul. Iar dacă mămăliga-i rece, cu atît mai bine. Vreți și niște ceapă verde? Am pe strat, de astă-toamnă...

Moșneagul urcă dîmbul și trecu gîrla spre peticul lui de grădiniță. Dragoș se așeză în pragul morii. Privi acoperișul nou al potcovăriei lui Stroe și căsuța lui Petrea Linguraru. Se bucura că Fănica a ajuns să cîștige binișor ca zidăriță. Acum lucrează la hambarul de la G.A.S. Alexa se interesează mult de dînsa: învață cîntece împreună. In programul pentru

concursul căminelor, el o acompaniază la cobză. Ea îl călăuzește adesea seara spre casă. Bănuia că Alexa o iubește și se întristă. Își aminti infamia lui Hîrlea și-l cuprinse grija că asta îl poate compromite în fața inspectorului. Începu să fiarbă iar mînia în el. Și mînia asta spori cînd o zări pe Domnica lui Năstasă în dreptul potcovăriei.

— Bună sară... — auzi dinspre stînga glasul Fănicăi.

Clipi des din ochi, foarte surprins și încurcat. Zîmbetul fetei îl sili să se încrunte.

— Ești supărat tare? întrebă Fănica blînd.

Dragoș își înghiți nodîlca expresiilor de ocară care-i năvăliră subit în minte și tăcu. Era bucuros că izbutește să tacă.

— Știu ce vorbe umblă prin sat de cîteva zile. Și am venit să mă dojenești, să mă sudui. De trei seri te pîndesc aici, la moară. Și-aș fi apărut, chiar dacă... chiar dacă nu erai singur.

— Pleacă de-aici, Fănica!

Și se răsuci vrăjmaș cu spatele.

Fănica dădu un pas îndărăt. Mîna dreaptă i se desprinse încet din bîrneață și se mișca lin, ușor înfiorată, par-ar fi mîngîiat părul lui Dragoș, răvășit la izbucnirea mîniei.

În clipa asta Margareta trecea gîrla. Zărindu-l pe Dragoș cu Fănica, se feri după colțul morii, așteptînd.

— Ești supărat că ți-am cîntat? urmă Fănica, vîrîndu-și mîinile iar în bîrnețe. Ehei, de-ai ști cîtă bucurie a fost în inima mea atunci!

— Pleacă! se ridică Dragoș în picioare, încruntînd și mai tare stufoșii sprîncenelor negre. Te vede, te-aude cineva și umple satul. Pleacă o dată!

— Hm... făcu fata, întorcîndu-se cu fața spre gîrla morii, ca și cum ar fi vrut să se depărteze. Mult mai ții la părerile cîtorva răuvoitori...

— Pleacă, înțelegi o dată! schimbă Dragoș glasul din poruncă în implorare.

— Mă duc. Dar să știi : meritai să-ți cînt, cu toate că acum mă alungi.

Margareta o privi cum se îndepărtează și nu interveni. O gîtuia sfiala și amărăciunea. Nici cu Dragoș nu vru să mai vorbească. O luă pe malul iazului în sus, pînă la Varsavia Bour. Mergea parc-ar fi călcat pe spini. Regreta nespus că încă se mai nasc probleme în raporturile cu oamenii, pe care nici ea nici Dragoș nu știa să le rezolve.

Pe înnoptate, cînd se întorcea de la Varsavia, în poartă o întîmpină Domnica lui Năstasă.

— Știi că se-ntîlnește la moară cu Fănica ?

— Du-te dracului ! o blefturi învățătoarea, întorcîndu-i spatele.

— Ți l-a suflat țiganca ! Haha !... rîse dezmățat, provocător.

Intră în casă. Ștefana nu se culcase. Îi dădu un bilețel de la Dragoș : „Borșul de chitici s-a răcit în spuză. Inima mi-a înghețat, așteptîndu-te. Vino la moară, oricît de tîrziu".

Nu s-a dus. S-a zvîrcolit toată noaptea întrebîndu-se de ce s-a intimidat, de ce nu s-a apropiat de dînsul, să-l dojenească, de ce se înverșunează acum împotriva lui Dragoș ? Cînd e vorba de probleme profesionale, nu-l cruță. A căpătat curaj deplin. Dar cînd în joc e dragostea lor parcă se prăbușește cerul pe dînsa.

9. Anton Hîrlea trimise un elev s-o cheme pe Ioana Tudor, iar el se instală solemn la birou, ca pentru a juca bine o scenă importantă. Toți ceilalți învățători erau în clasă. Pînă la recreație avea treizeci și cinci de minute să discute cu Ioana, fără să-l deranjeze colegii. Vizitase etajul școlii și constatase că sălile de acolo sînt și mai bune și mai luminoase. O școală ca asta n-au nici zece sate din toată țara. Abia acum

a aflat că i-au băgat și conductă electrică. O clipă se revoltă: invidia l-a orbit, l-a timpit, cum îi spunea Milică. Dar se mîngîie repede: Acatrinei e un naiv și Tiron, al doilea. Prevenirea și invitația de ieri dovedeau asta. Pe Tiron o să-l ducă el cu cîteva fraze patetice. Pe inspector îl va înșela cu cîteva referințe bune. Deci...

Sunetul clanței îi întrerupse șirul gîndurilor roze. O primi pe Ioana cu afectată bunăvoință, poftind-o ceremonios să ia loc pe scaun.

— Ești un membru însemnat al instituției noastre, tovarășă Ioana, își desfășură el o introducere mieroasă. Ai făcut un salt uimitor. Ce erai anul trecut? Argată la Chițcop. Ce ești azi? Funcționară!

— Știi, peste cîteva zile o să fete vaca, îl întrerupse Ioana. A făcut foarte bine tovarășul Dragoș cînd a cumpărat-o. Elevii o îngrijesc cu drag. Să vezi ce de trifoi i-au cules, fir cu fir...

Hîrlea o privea dintr-o parte, parcă mirat c-o aude vorbind ca oamenii. Îndreptîndu-și gulerul cojocelului, femeia povesti că, în ședința de aseară la organizația de femei, patru gospodine au făgăduit pînză pentru saltele și țoale pentru dormitoare la internat.

— Mda, da... bravo, bravo! De unde ai cumpărat bocancii? Foarte buni.

— De la cooperativă, pe cartelă, și ochii căprui îi deveniră și mai vii, mai expresivi; obrajii i se îmbujorară. Dar cînd în privirile lui Hîrlea descifră o zvîcnire nerușinată, întrebă: de ce m-ai chemat, tovarășe director?

— Așa ca să te văd, să mai stăm de vorbă... Știi că ești frumoasă?

— Nu-ți bate joc! Spune repede ce ai de spus, că am treburi multe. Nu stau de palavre.

Și privirile i se întunecară. Hîrlea făcu un efort să nu-și piardă răbdarea. O luă tot pe departe:

— Mie-mi place foarte mult cum lucrezi, Ioana. Ești harnică și conștiincioasă. Ești fată deșteaptă.

— Totdeauna ai fost de părerea asta, tovarăşe director ?

Hîrlea ameţi ca lovit cu leuca. Greu mai făcea faţă surprizelor. Nu mai avea elasticitatea salturilor de pe o poziţie pe alta. Clipi din ochi, nedumerit :

— Eu nu... Chiţcop spunea...

— Spunea că-s nebună, ca să-mi ia cele patruzeci de prăjini de pămînt.

— Păi, da... Vezi, puteam eu să mă amestec în familia voastră ?

— Te amestecai şi-l sfătuiai cum să mă-nrobească.

— Bine dar eu, în chestia asta... De ce-mi reproşezi?

— O dată priveai din poartă cum mă duceau în ghionturi jandarmii. Mă rugam : „Dom'învăţător, sînt teafără, nu-s nebună... De ce mă bat ?.., „Te bat pentru că te crezi teafără" ! ai răsucit cuvinte filozofeşti şi te-ai răzimat de stîlpul porţii, să nu te prăpădeşti de rîs. De jandarmi m-am apărat cu unghiile, cu dinţii. Iar cînd Varsavia m-a scos din secţie, dumneata ai făcut-o şi pe dînsa nebună.

— Dragă Ioana — se-ncreţi Hîrlea — poţi fi tu atît de nedreaptă, încît...

— Ca să fiu dreaptă, să-ţi mai arăt cum te amestecai. Într-o zi Chiţcop m-a trimis să torn apă în vin : zece căldări de apă într-un butoi. Am strigat către oameni în crîşmă : „Oameni buni, vă botează vinul !"... Şi-am strigat anume pentru că erai acolo şi dumneata, om învăţat. Te cinsteai cu Milică Andronescu, cu maiorul — alt om şcolit care nu se mai află. Chiţcop m-a bătut şi m-a călcat în picioare. 'Neavoastră aţi rîs cu hohote... Nu-ţi aminteşti ?

— Eu te-am apărat...

— De cîte ori m-a bătut Chiţcop, doi oameni au sărit să mă apere : Varsavia şi Dragoş. Şi acu', de cîte ori intru în dormitorul internatului şi-mi arunc ochii spre locul unde stăteaţi atunci, v-aud hohotind... Crezi c-o să pot uita asta vreodată ? Acu', gata ! am terminat. Spune : ce vrei de la mine ?

— Adevărat rechizitoriu... îngăimă Hîrlea, încet, înțelegînd că Ioana aștepta de mult clipa să-și verse focul, clipa răfuielii. Dar, în îngîmfarea lui, se socoti destul de dibaci să se reabiliteze în ochii unei femei simple. Foarte bine! mă bucur chiar că mi-ai vorbit sincer, direct, fără înconjur. Că m-ai criticat. Merit din plin! Cer iertare pentru toate jignirile de atunci Abia acum înțeleg cîtă dreptate ai înverșunîndu-te împotriva lui Chițcop.

— Dar eu nu sînt înverșunată numai împotriva lui Chițcop.

— A, tu... tu... se bîlbîi Hîrlea, din ce în ce mai descumpănit. Nu știa ce spune, nici ce face. Se vedea înfrînt și, neavînd de ce se mai agăța, intră în panică. Tu ai să fii o bună comunistă! Vezi? Eu te înțeleg. Și vreau să fiu prieten cu tine. Dar și tu trebuie să înțelegi că n-am fost niciodată mai mult decît un biet învățător... Un biet învățător care și-a făcut datoria conștiincios, cu devotament pentru popor.

— Asta n-am de unde s-o știu. Pe mine nu m-a învățat carte nici Iliescu, nici dumneata, cu toate că sînt din popor.

— Da, vezi? Tocmai de aceea, după ce ți-am ascultat critica și mi-am cerut iertare, te rog să-mi dai o... o referință imparțială, nu se putu opri Hîrlea. Adică să scrii că eu am fost și sînt un om al școlii, că mi-am văzut, absolut numai de copii. Că am condus școala bine, foarte bine chiar, mai mulți ani. Că n-am supărat pe nimeni. Că am muncit cinstit, din toate puterile să termin școala, că totdeauna m-am purtat omenește cu cei săraci... Mă rog, îți dictez eu ce trebuie să scrii. Sau, și mai bine, îți scriu eu și tu copiezi, ca să fie scrisul tău. E mai de preț, acum cînd știi să scrii... Îmi cer cei mai mari asemenea hîrtie. Poate mă avansează inspector.

— Da' nu-s eu pricepută să dau de-aista... atestat de bună purtare, se intimidă și se miră Ioana. Nu pot.

— Ba poți! Ești o femeie din popor, — se gudură

Hîrlea, bucuros c-a mers așa de ușor. Poți să-mi dai o referință obiectivă, fără nici o umbră de părtinire.

— Apăi, privitor la școala nouă, dumneata...

— Sigur! Eu am fost și inițiatorul și cel care a muncit din răsputeri. Ca vecină, tu m-ai văzut.

— Da, pe sub ascuns l-ai îndemnat pe Chițcop să fure scînduri.

— Eu? Femeie, măsoară-ți...

— Și acum urăști școala c-ai vrea să dai foc!

— Afară!

— Nu, nu ies. Că așa-i școala noastră, nu a tîlharilor.

Hîrlea își pierdu cu desăvîrșire stăpînirea de sine. Sări de pe scaun și croi două palme cumplite peste obrajii Ioanei. Amețită, femeia se rezemă de perete și cercă să surîdă, printre lacrimi:

— Ce faci? întrebă, compătimitoare. Din clica ticăloșilor numai dumneata nu mă bătuseși pînă acum.

— Ieși afară! urlă iar Hîrlea răgușit, sugrumat și nevolnic în fața calmului Ioanei, ca-n fața unui zid în care s-a izbit cu capul.

— Dacă-i pe-aceea, dumneata vei fi dat afară, nu eu.

Hîrlea amuți; o mutenie neagră. Din toată lăudata lui magie verbală nu-i mai rămăsese nimic în creier, nimic pe buze: doar gol și amar. Nici fălcile nu i se mai descleștau. Numai lumea se clătina și se învîrtea în jur. Sub privirile Ioanei, Hîrlea se simți ca osînditul între suliți. N-avu încotro; ieși frînt, parcă el ar fi fost pălmuit. Nu era în stare nici să facă un gest obișnuit: să trîntească ușa după dînsul.

Țîșnind în recreație, îndată după sunetul clopoțelului, elevii din clasa a patra îl văzură cum coboară treptele, clătinîndu-se, poticnindu-se. Se înspăimîntară. Cîțiva dădură fuga spre cancelarie. O întîlniră pe Ioana cu clopoțelul în mînă, cu obrajii roșii, cu lacrimi în ochi.

— Liță Ioană, i-i rău lu'dom' director!

— Lăsați-l; i-i foarte rău...

10. De mult Margareta evita o întîlnire cu Mircea Hîrlea. Dar acum, măcar că starea ei sufletească era destul de tulbure, primi. Prea stăruiau şi Savu şi Petrescu :

— Ai mai mult talent decît noi, Margareta, şi ştii să deschizi, să descifrezi inimile oamenilor.

— Să încercăm şi aşa, să-l salvăm măcar pe el. Că tată-su...

Şi poate tot ar mai fi amînat „înfăţişarea cu inamicul", dacă Mircea Hîrlea nu s-ar fi invitat singur :

— Vreau să-ţi vorbesc între patru ochi...

„Să nu fiu laşă, se mustră Margareta. Dacă vine, înseamnă că are gînduri bune. De altfel, în ultima vreme, e aşa de atent, de politicos cu mine că..."

Mircea Hîrlea se îmbrăcase cu cel mai bun costum pe care-l avea ; îşi pusese şi pălăria de fetru gri.

Margareta îl pofti în casă, aprinse lampa, aşeză cîteva cărţi în raft, închise caietul şi cartea cu care lucra, le tipări bine pe masă, le netezi anume ca să mai întîrzie începutul discuţiei, să-şi domolească emoţia şi să se deprindă cu prezenţa musafirului. Intimidat, Mircea Hîrlea aştepta cuvîntul Margaretei ca pe-o izbăvire. Îşi chinui pălăria pînă cînd fata i-o luă din mînă şi, zîmbind, i-o aşeză în cuierul din spatele uşii. Nemaiputînd suporta tăcerea, Mircea Hîrlea vorbi totuşi primul :

— Încă nu ştiu ce fel de fiinţă eşti. Eu...

Înţelegînd din tulburarea glasului că-i mai emoţionat decît dînsa, Margareta căpătă curaj şi chiar nădejde că izbuteşte să transforme un om. Îl lăsă să continue.

— Sînt nenorocit. Tata a luat-o razna rău de tot şi i s-a înfundat. În casă la noi e un infern. Aşa cum am trăit, nu mai are nici un rost, nu mai vreau să trăiesc. Ajută-mă să devin alt om. Dacă nu, mă si...

— Te-ajut, Mircea ! izbucni Margareta speriată de mutra lui desperată. Adică te-ajutăm cu toţii. Vrei să te vizităm mîine la clasă ?

— Da, acceptă Mircea, iar deznădejdea de pe chip i se schimbă subit în decepție. — Dar, mă rog, tu ești numai, chiar numai învățătoare?

— Nu. Pentru tine însă, în primul rînd, sînt o colegă. Și vreau să devin o prietenă.

— Numai?

— Mircea, tu știi prea bine pe cine iubesc eu!

Rostise cuvintele cuceritor de sincer, de hotărît.

— Atunci de ce... De ce-mi dai nădejdi?

— Ne cunoaștem de mult. Ne-am bătut cînd eram mici. Ne-am ciocnit acum, cînd sîntem maturi. Dar, în fapt, trebuie să colaborăm. Să fim prieteni. Asta-i toată nădejdea ce ți-o dau din toată inima. Dacă vom fi prieteni, școala noastră va înflori și mai mult.

— Școala! Dar eu?

— Tu? Tu ești pe calea cea bună. Nu mai lipsești de la clasă; elevii ți-s bine pregătiți; au început să te iubească. La cămin activezi. Și-apoi, iată, în seara asta ai altă atitudine și alt vocabular. Nu mai semeni cu cel de acum o jumătate de an. Stai lîngă noi, Mircea. Muncește cu noi.

Ceva pieziș din Mircea Hîrlea îl împingea să-i întoarcă spatele; dar frînt de năprasnică durere, se trezi grăind:

— Mi-am bătut joc de mama cînd mă-ndemna să... Te-am ofensat de zeci de ori, ca un imbecil. Acum însă te iubesc. Te iubesc Margareta, ca un smintit.

— Mircea!... îngălbeni fata. Nu-i adevărat!

Tremurînd, îi cuprinse mîna și i-o strînse, cald, emoționată.

— Te înșeli, Mircea. Ești nedrept cu tine însuți. Sînt atîtea fete mai bune și mai frumoase ca mine. Nu-s eu cea mai...

Mircea Hîrlea se smuci, cu un gest violent, vîrî mîinile în buzunarele hainei, parc-ar fi vrut să le odihnească înainte de a izbi năprasnic. Ea îl țintì cu privirea zîmbind. În toată făptura lui se arcui o pornire ucigașă. Prinse pistolul în pumnul drept, îndesîndu-l în fundul buzunarului; strînse din fălci, încruntă

sprîncenele, se încordă să-şi adune noian de putere ca să se năpustească asupra fiinţei ce-i sta în faţă, să-i stingă pe veci flacăra ochilor şi lumina zîmbetului.

Dar blîndeţea şi dragostea din ochii Margaretei îi stăteau în cale, nu ca o cetate inexpugnabilă, ci ca o pajişte minunată, plină cu flori de cicoare şi fluturaşi verzi, pe care nu cuteza, nu putea s-o treacă, deşi-l mînau furii de taur turbat. Se cumpăni. Mîinile îi înţepeniră în buzunare. Înghină printre dinţi:

— M-ai biruit... Ce ai în tine?

— Nimic! Nici pumni, nici pistol. Poftim mîinile: sînt gata să mîngîie, Mircea... Să mîngîie orice obraz cuminte, orice frunte înfierbîntată. Că mie mi-s dragi oamenii, Mircea. Şi de aceea urăsc cumplit duşmanii oamenilor. Ca să pot mîngîia pe cei dintîi, sînt în stare să lupt pînă la ultima suflare cu cei de al doilea. Atît! Atît, Mircea...

Pornirea ucigaşă din făptura tînărului Hîrlea se potiveni; taurul turbat căzu în hău, frîngîndu-şi gîtul, mugind. Golit de sentimentul urii, trupul îi încremeni, stană. Abia putu gîndi: „Ştie că am pistol şi nu se teme... nu strigă". Era înfrînt. David biruise pe Goliat.

Mircea Hîrlea lăsă ochii în jos, zdrobit. Scoase, tremurînd, pumnul drept din buzunar, înaintă un pas şi puse pistolul pe masă, şoptind:

— E de la Milică. Pentru voi!

Cu un efort suprem se răsuci şi cu ultimul strop de energie din el se năpusti pe uşă, parcă s-ar fi aruncat într-o apă mare, adîncă, dar salvatoare. Nu se opri decît la miliţie.

In urmă, Margareta căzu frîntă pe scaun şi, cu fruntea pe masă, hohoti de plîns. Ca o coardă de harfă lovită de-un ciocan, făptura ei tremura de durere, vibra de spaimă, dar şi de nădejdea, de bucuria triumfului.

Aşa o găsi Dragoş.

— Mi se pare totuşi, că în lupta asta grea, eu, care mă credeam înarmată, Dragoş, mi-am uitat zalele

acasă. Noi avem în inimi dragoste şi ei în pumni, pistoale...

O scoase la plimbare.

Pe malul iazului o luă la braţ şi cuteză s-o întrebe:

— E-adevărat că m-ai văzut stînd de vorbă cu Fănica în uşa morii ?

— Te-am văzut şi te-am auzit.

— Şi... şi mă acuzi ?

— Da. Te acuz, Dragoş. Şi mă acuz şi pe mine de lipsă de înţelegere. Întîi pentru că nici tu, nici eu n-am ştiut să evităm asemenea scene şi întîlniri. Al doilea pentru că n-am ştiut să le rezolvăm omeneşte. Aici, mai ales tu ai fost absurd de brutal.

— Ştiu, Margareta ; dar...

— Fănica-i un om. Şi încă un om care, după ce a suferit groaznic, renaşte iar. Ca să se înzdrăvenească are încă nevoie de ocrotire morală. Iar tu... Am vorbit cu Tiron, cu Cremene, cu Stroe, cu Ioana, cu Varsavia ; toţi sînt cu desăvîrşire convinşi că tu eşti cinstit. Şi ei socot dragostea Fănicăi drept ceva firesc. Milică şi Porumbiţă au batjocorit-o şi-au mutilat-o cu sadism ca pe-un lucru nu ca pe-o fiinţă. Tu ai ajutat-o să renvie. Şi-apoi... Eu am bănuit doar că Mircea Hîrlea avea pistol. Tu însă erai sigur că Fănica n-a venit cu gînduri asasine. Aşa că de ce să fii brutal ?

— Nu ştiu...

— Cum să ne purtăm, Dragoş, să nu rănim inimile oamenilor ? Inimile oamenilor pe care noi i-am făcut mai oameni ? Inimile celor în care s-a zămislit dragostea pentru noi ? Nu ştim. Adică nu ştim încă.

— Margareta, hai să-i invităm pe Tiron, pe Cremene, pe moş Mancaş, pe Savu, pe Irimia Huţan, pe Ioana, pe Varsavia, pe Ştefan... In seara asta ne logodim.

— Dragoş !...

In cinstea primăverii, plopii, mestecenii şi arinii şi-au atîrnat pe fiecare crenguţă salbe de smarald. In lunca Sohodorului cîntau neostenit privighetorile. Glasurile lor se-nginau, ca o joacă şăgalnică, din copac

în copac, din frunzar în frunzar. În trilurile lor vibrau şi petalele florilor şi inimile.

— Moş Pintilie spune că niciodată n-au poposit atîtea privighetori în Sohodor şi niciodată n-au cîntat aşa de frumos ca-n primăvara asta. Le-a atras iazul cel nou...

— Şi-acu' slăvesc dragostea noastră, Dragoş! Primul invitat să fie moş Pintilie.

— Al doilea moş Neculai Muncaş. Azi mi-a scris tata din Praga. Vine peste două săptămîni. Şi-atunci facem nuntă! În luna mai, cînd înfloresc trandafirii...

11. A treia zi, aşa cum ceruse, Mircea Hîrlea a fost mutat în Valea Rece, iar Emilia Sandu adusă în Sohodor. Savu era în al nouălea cer.

În cancelarie se stabili repede cu totul altă atmosferă: apărea adevărata armonie, bazată pe prietenia celor ce munceau pentru acelaş scop. Hîrlea parcă nici n-ar mai fi existat. Vătafu povestea despre materialul adunat pentru muzeu ori făcea propuneri în legătură cu predarea unor lecţii de ştiinţe naturale.

— Vucu Miron şi cu Chihai Truţu au adus un cuib cu două ouă de mierlă şi unul de cuc. Îl aşez lîngă cucul prins de moş Grigore.

Dragoş arăta ramele, cutiile, lădiţele, făcute de „cercul meşterilor" pentru insectare şi pietrare.

— Ieri am disecat pentru prima oară cu elevii o broască. Mi-a reuşit foarte bine, se bucura Vătafu. Astă-toamnă cei de a şaptea se-ngreţoşau de-o atare vietate. Acum parcă toţi calcă a chirurgi. Mai ales fetele.

Savu a propus ca în muzeul şcolii să fie adunate şi cîteva piese care să amintească despre construcţia clădirii.

— Să aibă şi cei care-or veni semne grăitoare despre munca noastră ca să ne facem şcoală nouă.

Brînduşa a adus un fragment din firma vechii şcoli, pe care se putea citi o parte din numele „ctitorului". Vucu Miron a adus o cărămidă cu pecete „V. M." Tiron Ana a făcut rost de un capăt de scîndură iscălit cu numele lui Vichentie. Apoi au adus caietele de la alfabetizare ale Varsaviei Bour, ale Ioanei Tudor, ale Fănicăi lui Petrea şi ale lui moş Grigore Axinte. Şi măcar că Varvaroi Vichentie n-a prea vrut, au pus un harapnic de felul celui cu care a speriat el copiii o vară întreagă.

— Dacă-i aşa — s-a rugat Vichentie — v-aduc eu ceva mai acătări.

A alergat pînă la moş Grigore şi s-a întors cu un fluier.

— De fapt, eu am venit între oameni cu fluierul. Să le cînt. Harapnicul o fost după aceea.

In sfîrşit, Dragoş a pus în muzeu şi condica de procese-verbale din 1920—1930.

Cînd vremea s-a făcut iar frumoasă, învăţătorii şi elevii din satele vecine au venit să vadă vrăbiuţa albă şi muzeul şcolii. Iar într-o după-amiază a sosit directorul muzeului de ştiinţe naturale din oraş. După ce a studiat cum este împăiată vrabia albă, a rugat pe profesor s-o doneze muzeului din oraş.

— Vă dăm în schimb o sută de piese absolut necesare unui muzeu şcolar.

A doua zi a şi trimis aceste piese şi un specialist să-l ajute pe Vătafu la orînduirea ştiinţifică a muzeului.

Tot în acele zile a sosit de la minister o ladă cu material didactic.

— Cum ? Două microscoape ? se lungi mutra lui Hîrlea, parcă a mirare şi a spaimă.

— De ce te sperii ? Crezi poate c-am sărit în mileniul al treilea, tovarăşe Hîrlea ? Nu, sîntem abia în 1949.

Hîrlea surîse silit și tăcu. De la plecarea lui Mircea era tăhui, abulic, bolnav. În cancelarie se purta servil ori grijuliu parc-ar fi avut de-a face cu niște explozivi. Dar de capitulat tot nu capitula. Mai aștepta ceva. Poate o minune, să-l salveze.

12. Zărind-o după colțul uliței Huțanilor, Margareta se întoarse din drum și-i ieși drept în față :

— Bună seara, Fănica ! Ce mai faci ? Se opri lîngă dînsa și-i puse mîna pe umăr. Îmi plac sandalele tale. Și catrința...

— Întîia oară umblu și eu încălțată. Alexa zice să mă îmbrac frumos. Măcar că... tot îi place să știe că-s frumoasă, adică îmbrăcată cuviincios.

— Așa-i bine, Fănica. Ești tînără. Cum merge lucrul la magaziile gospodăriei ?

— Bine.

— Te-am căutat, să facem repetiție la cor. Ne prezentăm cu echipa căminului la congresul de la regiune.

— M-am temut că ești supărată pe mine.

— Supărată ? Dimpotrivă. Te rog să-l ierți pe Dragoș. Nu prea știe cum să se poarte cu... cu femeile.

— Tu ?... dumneata ?

— Spune-mi pe nume, Fănica, așa cum îmi spun toate prietenele mele.

13. „Dragă Florea, află că de două săptămîni lucrez la internatul școlii. Sînt intendentă. Curăț, spăl și supraveghez hrana elevilor. Am cumpărat și vacă pentru internat. Dar grija mea cea mare este să învăț. Uite și acuma, scriindu-ți, învăț. Îmi așternpe hîrtie gîndurile, îmbrăcate în cuvintele și literele mele.

Chiar dacă-s încă stîngace şi strîmbe sînt ale mele şi ţi le trimit ţie o dată cu toată inima mea. Inima mea nouă, plină de dragoste, cum e plină primăvara asta de flori.

Dacă trec examenul, mă duc la şcoala de tractorişti, cum mă sfătuieşti şi tu şi toată lumea.

Lelea Safta e sănătoasă, oftează adesea după tine şi mereu îşi probează casînca. Niciodată n-a avut ea o casîncă aşa de bună şi nişte bocanci aşa de faini. Nici aţă de cusut n-ai uitat să-i trimiţi. Florea, aştept să vii şi să fim amîndoi tractorişti. Ioana.

Cu toate că tovarăşa Margareta m-a oprit eu tot îţi scriu aici că ea mia corectat scrisoarea înainte de a o trece pe curat să nu mă crezi tu prea-nvăţată... Dar floricelele le-am făcut absolut singură din ideia şi după gustul meu"...

14. La concursul pe regiune al echipelor din căminele culturale, echipa din Sohodor s-a impus prin costume şi prin program. Savu a condus corurile. Fănica lui Petrea, gătită acum cu catrinţa ei înflorată, cu cămaşa împodobită cu cusături roşii, a cîntat trei cîntece. Alexa Axinte şi-a executat din glas şi la vioară balada lui despre zidirea şcolii din Sohodor. Iar echipa de bătrîni a stîrnit un adevărat entuziasm. Striga moş Grigore Axinte, de-a fala :

— Foaie verde de arţar, joacă moşul cel şcolar ; cu caiet şi abecedar, face lecţii şi-n coşar, doar o scăpa de amar...

Echipei căminului cultural din Sohodor juriul i-a acordat premiul întîi : un aparat de radio şi o vioară nouă pentru Alexa Axinte. Întreaga echipă artistică a fost fotografiată şi filmată, programul înregistrat pe bandă de magnetofon pentru radio, iar cîntecul Ioanei Tudor a fost publicat în gazeta locală. La întoarcere,

în camion, erau veseli şi pătrunşi de bucurie, de simţămîntul înfrăţirii.

Cînd cîrmiră spre Sohodor, Fănica luă mîna lui Alexa, o mîngîie uşor, înfiorat. Se îmbujoră. Cînd prinse şi privirea lui Dragoş şi a Margaretei cuteză :

— Vă rugăm să ne cununaţi...

— Cum, voi ?

— Da, doi invalizi... surîse Alexa.

— Nu ! Doi oameni.

Fănica dădu glas :

— ...„Foaie verde viorea, bate Doamne lumea rea, cum ai bătut pădurea, de n-a rămas frunză-n ea... Foileană de mănar, mai rar, doule, mai rar, că sîntem pe loc amar ; mai des, dorule, mai des, că sîntem pe loc ales“...

Alexa Axinte scoase vioara cea nouă şi o acompanie. Margareta desfăcu acordeonul. Cîntară toţi. Chiar şi Moş Axinte. Şoferul încetini viteza, ducînd camionul lin. Apăsa pedalele cu grijă, parc-ar fi invitat motorul s-asculte şi el ce frumos cîntă sohodorenii. Şi aşa intrară în sat.

— Auzi ! vine echipa căminului !... ieşiră oamenii în praguri, întru întîmpinare.

Şi-n tot satul voia bună spori şi se limpezi, ca lumina în văzduhul primăverii. Opriră în faţa şcolii, în faţa casei întregului sat. Nu spuneau, dar toţi erau mîndri de şcoală şi de muncă lor.

Anton Hîrlea se ridică de pe canapeaua unde zăcea, aşteptînd o minune ori o catastrofă, se precipită spre fereastră, o închise şi trase storul.

15. Intrînd în odaie, Virginia Hîrlea îşi dezbrăcă pardesiul şi-şi anunţă soţul c-a venit inspectorul Nedelcu.

— Ce ai ? Ţi-i rău ? întrebă cînd îl văzu cum îngălbeneşte.

— Nu, dar mă... mă plictiseşte.

— E cu încă doi, din minister.

— Din minister? sări drept în mijlocul odăii. Şi ce fac?

— Acum discută cu Acatrinei despre local. L-au vizitat. L-au găsit foarte bun şi...

— Te pomeneşti că individul s-a dat drept director. De ce nu m-a anunţat?

— După cîte am înţeles, îi interesează cursurile de alfabetizare.

— Iar? Şi eu am grupă tocmai în seara asta... Cum să-i adun? Lecţia trecută am lipsit.

— Acatrinei a şi spus că ai o frecvenţă slabă.

— A îndrăznit? I-arăt eu lui frecvenţă! Am o idee... Dar pentru asta trebuie să-i duci pe Acatrinei şi pe Florea, pe... logodiţii ăştia.

— Unde să-i duc?

— Du-i la dracu'! la repetiţie la cămin, la cooperativă, îmbată-i, îneacă-i în iaz, că tot l-au lăţit pe douăzeci de hectare! Fă cum ştii, numai scapă-mă de ei pentru două ceasuri. Altfel... Ori izbutesc şi-i pun pe toţi în cofă, pe viaţă, ori mă prăbuşesc.

Inspectorul şi cei doi musafiri au asistat la o lecţie a Margaretei, la una a lui Mihai Savu şi la o oră de educaţie la clasa lui Vătafu. Au cercetat cu de-amănuntul muzeul, interesîndu-se de metodele de procurare şi de preparare a pieselor.

— În primăvara asta o să colecţionăm cuibuşoare şi o să completăm mediul ambiant.

— A, uite un şoricuţ! exclamă unul dintre musafirii din Bucureşti.

— Cînd era viu, şoricuţul ăsta ne-a cam făcut de ris, surîse Vătafu. În timpul unei inspecţii dumnealui a ţîşnit din dulapul cu... material didactic.

Apoi au urcat sus, în balconul şcolii.

— Privim adesea de aici în amurg, grăi Dragoş. Şcoala noastră schimbă mult chiar peisajul satului, aşa după cum iazul umple şi limpezeşte groapa Lupilor. Dar schimbarea cea mai mare se petrece în conşti-

inţa oamenilor. Acum sohodorenii au altă atitudine faţă de învăţătură, de carte. Dau zor să-şi termine uzina hidroelectrică. Privesc altfel proprietatea obştească. Ne ajută să punem bazele gospodăriei colective.

Cînd musafirii şi-au exprimat dorinţa de a vedea o grupa de alfabetizare, Hîrlea declamă:

— S-au pregătit foarte bine. Dar cu ce efort! Ce colosal efort! Ştiţi cît am avut de luptat aici cu reacţiunea care lucra în mod perfid, care se strecura, auziţi! pînă şi în sectorul cultural... Dar am doborît-o! Nu mai suflă nici un reacţionar.

Cînd, împreună cu inspectorii, Hîrlea a intrat în clasa a doua, luminată cu patru lămpi mari, curate, doisprezece bărbaţi, femei şi fete aşteptau liniştiţi, în bănci. Era şi o femeie cu copilul în braţe. Toţi aveau cărţi şi caiete în faţă: o grupă de cursişti model, la o oră de alfabetizare gata pentru inspecţie.

— De ce sînt în stare de sărbătoare?

— Păi, să vedeţi... i-am luat chiar de la... În cinstea inspecţiei... Îmi permiteţi?

Şi Anton Hîrlea, marţial, savurîndu-şi propria siguranţa de sine, înălţă fruntea şi începu lecţia.

Lectura merse bine. Oamenii citeau aproape cursiv. Delegaţii ministerului se uitau unii la alţii şi clătinau nedumeriţi din cap.

— Scoate un cursist la tablă, să vedem cum scrie, ceru inspectorul.

Ca să impresioneze, Hîrlea numî chiar femeia cu copilul în braţe. Plimbîndu-se cu mîinile la spate, foarte ţanţoş, îi dictă o propoziţiune cu tractorul care ară cîmpul colectivei. Ţinînd copilul cu stînga, femeia scrise cu dreapta. Făcu doar o greşeală.

— Văd că ştie binişor: de ce-ai mai venît la alfabetizare? întrebă unul dintre delegaţii ministerului.

— Pentru că... ştiu eu? Domnu' Hîrlea zice că să ne vadă o comisie dacă ştim carte sau nu.

— Ce-i asta, tovarăşe director?

— Să vedeţi... eu... ca să fie... se bîlbîi Hîrlea.

— Dumneata cîte clase ai ? întrebă inspectorul pe un flăcău din marginea unei bănci.

— Patru. Am avut şi atestat, dar l-am pierdut în timpul războiului.

— Dumneata ?

— Tot patru. Certificat însă n-am. Dar dacă trebuie, eu dau igzamen chiar amu.

— Ajunge ! hotărî inspectorul. Ne-am lămurit. Tovarăşi, sînteţi liberi, făcu semn oamenilor să plece ; apoi îşi conduse oaspeţii spre ieşire.

Anton Hîrlea rămase singur, încremenit în mijlocul clasei.

— S-a dus dracului toată scamatoria... suspină şi, clătinîndu-se, căzu pe o bancă.

Era miezul nopţii cînd inspectorul şi oaspeţii din Bucureşti ieşiră din sediul organizaţiei împreună cu Tiron, cu Dragoş şi cu Damaschin. Îngrozit de cele citite în dosarul lui Porumbiţă, inspectorul propuse îndepărtarea lui din învăţămînt.

— Un filfizon cu accese de sadism ?

— În orice caz un om slab, unealta unor sadici.

— Cît priveşte Hîrlea, ne reproşăm că l-am răbdat mult prea mult. Dar dacă dumneavoastră mai cereţi cîteva zile necesare cercetărilor, fie. Direcţia, însă, o iei dumneata, tovarăşe Acatrinei, chiar din acest moment.

Aerul proaspăt al nopţii îi învioră pe toţi. Mergeau încet, ascultînd liniştea nopţii. Undeva, spre uliţa Huţanilor, cîntă un cocoş. Altul îi răspunse din mijlocul satului. În tot Sohodorul se iscă un zvon ciudat de glasuri şi semnale.

Tiron zîmbi de-o amintire :

— N-ai avut dreptate, tovarăşe Dragoş, cînd l-ai asemănat pe Hîrlea cu cocoşul care-şi închipuie că soarele răsare numai pentru că-i cîntă el, şi-l trezeşte din somn. El credea, dimpotrivă, că prin vorbăria lui va putea opri sau acoperi răsăritul soarelui.

— Hm... ai dreptate. Cînd a văzut că nu mai poate cu „cîntecul", şanteclerul din Sohodor a folosit ghearele...

16. Vestea c-a fost scos din direcție, iar Porumbiță îndepărtat din învățămînt l-a amețit pe Anton Hîrlea. Deși se aștepta, totuși nu-i venea a crede. Mai nădăjduise ceva. Cîteva ceasuri n-a putut scoate nici un cuvînt. Mintea îi măcina doar vorbe fără șir: „Lovitură... trebuie, impenetrabil... supremă... ori-ori... ori-ori..."

Dragoș Acatrinei vru să-i facă o vizită dis-de-dimineață, dar pe drum se răzgîndi. Mai bine să discute în cancelarie, cînd s-or întîlni. Trecu șoseaua și urcă la ulmul Ilincăi. In primăvara asta, aproape în fiecare dimineață suise pînă aici. Și acum asculta trilurile ciocîrliilor înălțate spre seninul curat ca lacrima, privea satul și parcă făcea apelul oamenilor și copiilor, casă cu casă. „Rădoi a făgăduit că aduce la muzeu butucul la care băteau boierii pe țărani. Să-i amintesc... Uite-l pe Miron în ogradă. Cum de-am pierdut-o pe Tasia de la alfabetizare? Cumplit a durut-o fapta lui Mîndrilă."

Și așa, aici, sus, înviorat de prospețimea peisajului, urmărind fumegarea hogeagurilor, ascultînd și glasurile oamenilor, își amintea ce mai are de făcut în fiecare zi. „Colo în casa ceea a dormit Margareta. Acu', de bună seamă, cu fața spre soare, se piaptănă și fredonează un cîntec. Peste o săptămînă, se va pieptăna în cerdacul nostru. Pînă ne-om face un lavoar, am să-i torn să se spele și-am să-i sărut ochii uzi, reci și gura fierbinte. Dincolo Brînduța, desigur ea-i... trebăluiește ceva în ogradă... aleargă la fîntînă, după apă. Oare o fi rezolvat problema la matematică? M-a căutat aseară cu caietul și cu cartea, m-a așteptat în poartă, aproape un ceas. «Cam îndrăzneață Brînduța», a pirît-o Cremene Toderiță. Rău îmi pare c-am întîrziat la ședință și n-am putut s-o ajut." La cîțiva pași mai încolo, din ogorul cu păpușoi numai în trei frunze, zbură o altă ciocîrlie, înălțînd cîntec de slavă spre soare. Dragoș o urmări cum se pierde în nesfîrșirea albastră și ea și cîntecul." Mîine dimineață, dacă-i senin, o aduc și pe Margareta aici. Să facem amîndoi

apelul satului." Cînd îl zări pe Anton Hîrlea înhămînd grăbit calul la docăraș și ieșind din ogradă, gîndurile line îi pieriră. „Unde s-o fi ducînd?"

In cancelarie a aflat c-a plecat la București „să spulbere calomniile", „să pună ordine", să facă o curățenie exemplară în Sohodor."

Învățătorilor din Sohodor li se părea că Porumbiță nu era chiar așa de desperat.

— Găsesc eu o slujbă! Contabil, cu leafă mai mare. Indată însă a crîșcat, sălbatic: dar n-am să vă iert!... Că voi m-ați lucrat. Acatrinei, spurcata aia de țigancă și... și Margareta. Dar las' că... Și privirea lui răsfrînse o lucire ucigașă.

Pavăl Năstasă îl sfătuia să fugă:

— Dacă te-au dat afară, de-amu te și judecă. Șterge-o! Și du-te la Pandele să-ți dea o armă. Nu umbla așa!

Trei zile, Porumbiță a circulat prin oraș, pe la diverse adrese. S-a întors în a patra, anunțînd că și-a găsit o slujbă și, curînd, se mută în oraș.

17. Intr-o zi senină de mai, exact după un an, școala era gata. Sohodorenii dădură jos schelăria din jur și clădirea apăru parcă mai înaltă și mai luminoasă. Cînd ograda a fost curățită de scînduri, de piatră și var, Dragoș o luă pe Margareta la braț și ocoliră încet, ca-ntr-o procesiune, toată clădirea.

— Parcă abia acum văd limpede că avem o școală mare.

Pe peretele din spre răsărit, sus, aproape de streașină, descoperiră doi păuni zugrăviți cu albastru.

— Cine-i năzdrăvanul care...

— Știți, Bour Măriuța i-a... cercă să lămurească Brîndușa. Ea crede că păunii sînt frumusețea de pe lume.

— Şi tu nu crezi ?

— Şi eu... o leacă, se-mbujora fata. Da Măriuţa chiar ea samănă c-o păuniţă, aşa se ţine, mîndră.

Seara, spre surprinderea tuturor, cei trei muncitori puseră-n funcţiune şi mica uzină hidroelectrică. Pe uliţi şi în case se aprinseră, dintr-o dată, zeci de becuri.

Ca să-şi vadă satul luminat, sohodorenii s-au strîns pe la porţi, povestind, glumind, plănuind. Tineretul a pornit să se plimbe pe şosea şi să cînte, ca duminica după horă.

— De-amu, şi nunţile-or să fi mai frumoase în Sohodor.

— Hai sus, în balconul şcolii, să privim de acolo, grăbi sprintenă Margareta, luîndu-l pe Dragoş la braţ. Şi cînd ajunseră sus : toate livezile au înflorit, Dragoş, toate !

— Ca anul trecut şi mai frumos ca atunci...

— Ţi-aduci aminte cum am tăiat cireşul cel uscat ?

— Primul act de curaj !

— Ce mult îmi place satul acum...

— Cît te-nfrumuseţează fericirea, Margareta.

— Parcă pe tine nu, urs posac ! Deşi vrei să pari stăpînit şi sobru, uite-aşa-ţi ticăie inima... Eu trăiesc totul cu patos. Sorb văzduhul cu lăcomie de ciută şi nu mă mai satur, cum nu mă satur de viaţă, de fericire.

— Vezi, dacă am împărţit fericirea înainte de-a o avea ?

— Acum o avem şi noi, Dragoş...

Îi cuprinse mijlocul şi-şi lipi obrazul de obrazul ei. Priviră amîndoi înainte, departe, acolo unde şi visul şi frumuseţea şi fericirea sporeau, uriaşe.

— Cîte lumini punctează şoseaua, uliţele, satul...

— Numără şi pe cele din sufletul oamenilor !

— Da. Făclia s-a aprins, Dragoş ! Şi nimeni n-o mai poate stinge. Nimeni !

— Mîine seară urcăm iar sus, la ulmul Ilincăi.

— Ba urcăm chiar acum, Dragoş. Hai !

18. La ora aceea, cu storurile trase şi ferestrele înfundate, casa lui Anton Hîrlea parcă dormea, pustie. Inlăuntru însă patru oameni, strînşi în jurul mesei, puneau ceva tainic la cale. Vorbea Hîrlea şi Pandele Andronescu. Porumbiţă, tăcea, încruntat; Tudose Vamanu, cu palmele pe genunchi, gata să primească porunci, holba ochii cînd la unul cînd la celălalt, să bage-n cap tot ce auzea.

— S-au înscris v-o şaizeci-şaptezeci pentru... pentru colhoz.

— Il fac. Au ales Sohodorul ca exemplu pe Romînia.

— Aici e tare partidul, iar învăţătorii îi ajută pe comunişti.

— Hîrlea, bagă de seamă! Ştii ce spun şefii? „Chestia cu şcoala am înghiţit-o noi cum am înghiţit-o. Dar colhozul — se încruntă cumplit Pandele Andronescu — colhozul nu-l mai tolerăm!" Trebuie suprimat secretarul. Ce te holbezi aşa? Să băgăm spaimă-n ei. Înţelegi?

— Ce facem cu Chiţcop? Am auzit că...

— Lasă-l draoului.

— Cum să-l las, cînd mă bagă mesa şi pe mine?

— Nu asta-i important. Miine seară, joi, ăştia au şedinţă la partid. Ies tîrziu. Asta înainte de a porni uzina electrică, înainte de a aduce şi lumină în sat. Şi uzina trebuie să dispară.

— Cu asta e însărcinat Lungu. Am aranjat.

— Dar unde-i Lungu? Ce face Mîndrilă? De ce n-au venit aici?

— Lungu a avut de dus la moară.

— Eu, să iertaţi — interveni Vamanu, înălţînd stînga de pe genunchi — v'oi spune că nu-i bine cu Mîndrilă. Varsavia lui Bour o pus iar mîna pe Tasia. O fost într-o seară şi la partid, amîndouă.

— Ah. Varsavia asta!...

— Cîntă? tresări Porumbiţă, ciulindu-şi urechile. Ce s-a întîmplat? Cine cîntă?

— Să ne-mprăştiem, imediat, se alarmă Hîrlea, sărind la fereastră şi ferind un colţ al storului. O clipă nu înţelese: e ziuă? De ce-i atîta lumină?

— Unde-i lumină? strîmbă Andronescu. Ce urlă ăştia? Nuntă?

— Lumină ca ziua... Şi mai ridică o dată colţul storului. A, becul! Arde becul din faţa casei. Au dat drumul la uzină. Auzi-i chiuie de... se jelui Hîrlea îngrozit.

— Adică ne-au pocnit iar? — întrebă Pandele, ridicîndu-se în picioare. Spuneai c-o pornesc peste cincişase zile, că Lungu... Ce-aţi păscut? Bobocii? De ce na-ţi pus dinamită? urlă Pandele. Biegilor!

— Sss... Mai încet, vă rog.

— Ah, cum v-aş gîtui...

Pe scara din dos s-auziră paşi, apoi bătăi în uşă. Tuspatru se ridicară în picioare, clipind, înghiţind a spaimă.

— Să fugim... Pe din faţă să fugim, vă rog... scheună Hîrlea.

— Eşti nebun? Drumu-i plin de oameni... E lumină!

— Ce ne facem? îngălbeni Porumbiţă.

— Nu dai drumul la nimeni! porunci Andronescu. Nu-ţi feşteli nădragii...

Hîrlea se apropie de uşă şi întrebă în şoaptă.

— Eu sînt, răspunse cineva şi cei dinlăuntru răsuflară uşuraţi.

— Mîndrilă, idiotul...

Se aşezară repede jos, răsuflînd uşuraţi şi, ca să pară calmi, aprinseră fiecare cîte o ţigară. Cu mare precauţie, Anton Hîrlea trase zăvorul şi răsuci cheia.

— Acu' să vine, mă? şuieră el printre dinţi. Da... da ce-i? Cine mai vine?

In uşă apărură Iorgu Cremene, Irimia Huţan şi Varsavia Bour.

— Ei, ce sindrofie, de fapt şi de drept, aleasă! se miră în batjocură Huţan.

— Afară! Ce vreţi?

— A, uite-l și pe bădița Tudose, altă gazdă de ucigași! strigă Varsavia. De cînd ați vrut s-o răpuneți pe Margareta, te urmăresc pas cu pas, bade Tudose...

— Pe mine?

— Pe toți! se răsti Cremene. Chițcop a mărturisit din îndemnul cui a furat scîndurile.

— Și eu am spus cum m-ai învățat să mă ridic împotriva școlii.

— Și Mircea, că ai legături cu Milică.

Surprinși, loviți de acuzații, îngroziți, cei patru se înghesuiau unul în altul și se retrăgeau spre ușa din față.

— Nu, nu cercați să ieșiți pe acolo că, de fapt și de drept vă așteaptă și acolo alții.

— Mîinile sus!

In clipa aceea, Porumbiță slobozi un foc de revolver. Detunătura zgudui casa. Glonțul nimeri oglinda, țăndărind-o. Lampa se stinse. Porumbiță se izbi în fereastra din față, țîșni în cerdac și sări în florărie. Se furișă sub umbra gardului, trecu în livadă și, pe sub copaci, se strecură spre ulița Huțanilor.

Dar cînd escaladă gardul, drept în față, îi apărură Margareta și Dragoș Acatrinei.

— Uite-l — strigă învățătoarea — de ce fuge?

— Stai! Stai!... Săriți! se repezi Dragoș să-l prindă. Porumbiță trase în urmă trei focuri. Un glonț zbură pe lîngă urechea lui Dragoș.

Margareta răcni, desperată și se prăbuși.

In tot satul cîntecele se stinseră, uimite.

Dintr-un salt, Dragoș se izbi cu capul de coasta lui Porumbiță. Căzură amîndoi. Dar fugarul nu se angajă în luptă, jos; ci, zvîrcolindu-se ca un lup încolțit, slobozi încă două focuri de revolver, scăpă, se azvîrli peste gard, în livada lui Melinte, și, înainte ca oamenii să ajungă în uliță, pieri în întuneric. Nu lăsă în mîinile lui Dragoș decît o fișie de mînecă.

Dragoș cătă înapoi: Margareta era întinsă jos, pe un pîlc de troscot. Îngenunche lîngă dînsa. Îi cuprinse mîna cu care-și strîngea pieptul: sînge. Dragoș amuți.

Margareta îi strînse doar mîna, încetişor, şoptind stins:

— Mă doare, Dragoş... aaah !... Să te urci mîine seară pînă la ulmul Ilincăi... dragul meu. Să te urci, Dragoş...

Oamenii se adunară în goană.

Dar fiecare, cum înţelegea ce s-a întîmplat, înmărmurea. Peste sat se lăsă o linişte dureroasă. O boare de zefir, uşoară, primăvăratică, stîrnită de neştine, scuturâ din cireş o ploiţă de petale albe. Margareta însă nu le mai putea vedea cum lucesc în lumina becului din capul uliţei Huţanilor.

In cerdacul primăriei, Alexa, surprins de împuşcături şi de vînzoleala iscată ca din senin în inima satului, se străduia să ghicească după paşi pe cine aduc oamenii la miliţie.

— ...Aista-i Hîrlea ; îl cunosc, cu toate că nu-i ţanţoş. Ia !... călcătura tefelegoasă a lui Tudose, coada de topor. Pandelea calcă pe vîrfuri, face economie la bocanci. Urît trebuie să mai arate la chip dom'Hîrlea în momentul ista cînd trece prin faţa becului... I s-o fi lungit obrazul, i s-o fi scofîlcit, ca la morţi. Dar unde-i cel fudul care... Porumbiţă avea revolver ?

In murmurul mînios al satului, Alexa prinse glasul înlăcrimat al Varsaviei :

— Ucigaşilor ! Ne-aţi răpus învăţătoarea...

— Cum ? Marga...

19. Examenul de alfabetizare se ţinu în ziua de 22 mai. Ograda şcolii era plină de oameni în vîrstă şi de copii.

Cînd aflară că vine inspectorul, cursiştii se emoţionară, se fîstîciră mai tare decît şcolarii cei mici. Saveta aştepta cu Mitruţ în braţe. Ana stătea lîngă lelea Saîta, „eleva" ei. Moş Grigore Axinte, îmbrăcat de sărbătoare, venea condus de Brînduşa — parcă ea ar fi fost bunica şi moş Grigore nepotul.

Învățătorii se îngrijiseră să vină la examen toți cursiștii. Pe elevele Margaretei le pregătiseră Dragoș și Emilia Sandu. Acum îi sfătuiau cum să facă lucrarea scrisă, mai ales pe cei patru flăcăi și pe Ioana, care pregătiseră o dată amîndouă ciclurile, ca să poată merge la școala de tractoriști.

— Sună, Ioana, să intre școlarii cei în vîrstă la examen!

— Chiar! Grăbește, că prea mulți ani au întîrziat dumnealor de la școală, sunise Tiron.

Varsavia, Emilia Sandu și Savu, ajutați de școlarii cei mici, împodobiseră cu flori de liliac, de bujori și busuioc fiecare bancă, iar în jurul tablei și pe catedră așezară ghirlande de bujori albi și roșii.

Aerul proaspăt, sărbătoresc parcă-i intinerea pe toți.

E drept, școlarii aceștia vîrstnici nu prea știau cum să stea și nici nu prea încăpeau în bînci. Dar șuguiau, mai ales cu moș Grigore, o strigau pe Brîndușa să-i „sufle" la teză, și făceau haz parc-ar fi fost tineri.

Foarte mișcat el însuși, Dragoș dictă tema lucrării scrise, apoi luă copilul din brațele Savetei și-l așeză încetișor pe catedră, șoptind:

— I-i moale plăpumioara sub cap, e liniște și-o să doarmă, aici, între flori.

Privi cîtăva vreme cum se trudeau candidații să scrie cît mai frumos. Moș Grigore Axinte răsucea încet creionul după fiecare literă, privind de departe, dacă a rotunjit-o în chipul ei adevărat.

Se întoarse spre catedră: clasa Margaretei. Aici ea...

Maldărele de flori de pe catedră se asemănau cu cele pe care le găsea, proaspete, în fiecare dimineață, pe mormîntul ei. In fereastră înflorea mușcata adusă de Varsavia; o îngrijea Brîndușa. Ochii i se împăinjeniră. Și abia acum observa că pe fiecare bancă era închipuită din petale de trandafir roșu, litera „M".

Cînd sosi inspectorul Nedelcu, lucrările scrise aproape se terminaseră. Dragoș aduse din muzeu condica de procese-verbale din 1920—1930 și i-o arătă:

— Poate servi ca un început de catalog, la alfabetizare. Aici sînt calificaţi „hăbăuci" şi „atinşi de boli mintale" şi Bour Varsavia şi Huţan Irimia pe care-i examinăm noi acum.

Intîi a răspuns Saveta lui Dumitru Tiron, că avea copilul în braţe; citea răspicat, aproape cursiv. Auzind-o vorbind, Mitruţ începu să gîngurească şi să rîdă. În schimb femeile, pornind de la Floarea lui Farcaş, lăcrimară, înduioşate. Cînd inspectorul o pofti la tablă, Emilia Sanda îi luă copilul din braţe, şi-l jucă, zîmbind, pînă-şi termină Saveta examenul. Toţi erau bucuroşi: candidata ştiuse bine, vorbise corect şi judecase limpede problema. Examenul stîrnea deosebit interes şi căldură; apropia oamenii şi-i înălţa sufleteşte; îi făcea mai buni, mai înţelepţi.

In grădina cu flori din faţa şcolii, Dumitru Tiron vorbea cu oamenii, mai hotărînd unele lucruri în legătură cu semănăturile, cu stîna, mai glumind pe seama „fîstîciţilor". Din cînd în cînd, trăgea cu coada ochiului spre clasa unde se ţinea examenul.

— Ţi-i teamă că n-o să reuşească, tovarăşe secretar? întrebă Stroe, care-şi aştepta rîndul.

— Trebuia să opresc copilul la mine. E cam guraliv şi...

După Tiron Saveta, veni la rînd Axinte Grigore. Se ridică în picioare moşneagul, întoarse pagina cărţii spre fereastră, o potrivi tacticos la distanţa cuvenită de ochi şi începu să citească rar, sacadat, cu glas o leacă şăgalnic. In sală se aşeză atîta linişte, că s-auzea şi zvîcnetul inimilor în tîmplă.

— Ţi-a fost greu să înveţi, moş Grigore? întrebă Nedelcu, după ce cursistul termină bucata de citit.

— După poticneli, tovarăşe inspector, se vede că mi-i mult mai uşor să păzesc vacile decît să... Eu, după etatea mea, n-ar trebui să mă aflu aici.

— Dar de ce te afli?

— De-a puterea zice, ca o pildă. Şi mai mult din pricina unui drăcuşor de nepoată care şi-a făcut hambiţia cu mine să mă-nveţe buchea. Ea a răsturnat vrerea

şi scofala unui boier mare, învăţat prin cele străinătăţi, care zicea că cine paşte vacile şi-i văcar, nu poate paşte şi oiţele slovelor, devenind şi o leacă de cărturar.

— Şi cum de te-ai hotărît să înveţi ?

— La început am stat horţiş, cum stat-au de obicei sohodorenii, şi-am zis : Nu se poate ! Mi-i creierul bătucit de năcazuri, ca drumul de copite. Dar te pui cu dîrzenia tineretului ? Te pui cu tovarăşul Tiron, cu tovarăşul Dragoş, cu tovarăşul Savu, care acuma mi-i drag ca un fecior al meu ? Te poţi împotrivi voinţei Margaretei noastre ? Iaca, nu te poţi...

Moşneagul făcu o pauză, înghiţi un şuvoi de lacrimi, năbuit dintr-o dată, iar pe cele ce-i umpleau ochii le iepădă repede, pe furiş, cu degetele, ştergîndu-se apoi de barbă, ca să-şi ascundă tremurul.

— Şi atunci înveţi, că n-ai încotro. Te închipui, cum am zis, chiar o pildă pentru alţii tineri dar îndărătnici la firea lor.

— Bine zici, moşule !

— Păi, nu ? Mă credeam un hleab vechi. Sapa şi lopata ! Dar acu zic : chiar de-oi mai trăi un an doi, barem să trăiesc mai luminat. Pînă acum semănam prea mult cu dobitoacele pe care le ocrotesc cu bita. Acu eu cunosc slovele deplin, pe toate, dar încă nu le gîcesc repede, să pot citi ca apa, ca nepoată-mea, Brînduşa. Mă mai poticnesc.

— Cred că n-ai să te mai poticneşti de fel în curînd.

— Nepoată-mea aşteaptă afară la uşă. Mi-i un fel de profisoară. Uite, aşa-i ticăie inima de teamă c-am s-o fac de ruşine cu igzamenul.

— De ruşine ? Nuuu ! rîse inspectorul.

— Amu vreau să mai citesc o lecţie, că mi-a mai trecut sfiala.

— Citeşte ! îngăduiră învăţătorii, bucuroşi.

— Mie îmi pare rău că nu-s aici toţi cei care n-au venit încă la alfabetizare, să te audă şi cum citeşti şi cum vorbeşti.

— Apăi, dacă-i povestea de vorbă, m-ai pălit drept în pălărie, cum se zice, tovarăşe inspector. Sohodorenii mă ştiu ca pe un cal breaz, iar răuvoitorii mă poreclesc Treanca-fleanca mere acre.

— Ai înţeles lecţia pe care-ai citit-o, moş Axinte? întrebă Dragoş, după ce bătrînul termină şi a doua lecţie şi gîîîia, ostenit de multe opinteli.

— Ei, la igzamen trebuie să răspund scurt. Aşa m-o-nvăţat nepoată-mea... Apăi în lecţia asta-i vorba cum luptă clasa muncitoare împotriva esplatatorilor şi de legătura adicătelea de alianţa ce trebuie să fie, adicătelea să existe între muncitori şi ţărani.

— Şi cine conduce în această alianţă, moş Grigore? întrebă Savu.

— Clasa muncitoare! surîse moşneagul, mîndru c-a avut prilejul să răspundă foarte scurt şi mai ales că s-a abţinut să mai lungească vorba cu un: „Păi cine să conducă?"

— Dar, moşule, înţelegi dumneata de ce trebuie să conducă clasa muncitoare? îl suci inspectorul.

— De ce, tovarăşe inspector? De ce? se îngaimă moşneagul, uitînd parcă pricina bucuriei de adineauri. Păi iaca, eu să-ţi dau o pildă. A venit aici în sat muncitorul Mihai Florea, de la uzina „Steagul Roşu" şi ne-a ajutat să instalăm ghidro... nu, adicătelea hidroelectrica. Noi am făcut iazul, gîrla, casa: el a făcut motorul: inima şi creierul uzinei. Ca să răspund scurt: noi ţăranii sîntem ca iazul; motorul sînt muncitorii. Judec oare bine?

— Judeci bine, moşule, foarte bine!

— Acu să trec la tablă să fac şi-o adunare. Daţi ţifrele, adică cifrele.

— Bravo, foarte bine! strigă Dragoş, amuzîndu-se ce strîmbe ieşeau cifrele de sub vîrful cretei.

— Adică.. să nu mai tremure de grijă nepoată-mea, Brînduşa? Aşteaptă afară. Eu, spun drept, n-am învăţat încă înmulţirea şi împărţirea şi nepoată-mea zice că-i la gici dac-o să mă treceţi.

— Poftește-ți nepoata încoace să vedem și noi ce minune de om e, ceru inspectorul, iar unul din „flăcăii tractoriști" se repezi, deschise ușa și-o strigă cu șagă în glas :

— Brîndușa, vin-de-ți vezi școlarul !

Nedelcu o întîmpină cu mîna întinsă. Brîndușa se fîstîci o clipă, dar repede își reveni :

— A... a știut, bunicu' ?

— Te felicit, Brîndușa, pentru „elevul" tău. Și-i string și lui mîna, din toată inima.

— Ei drăcie... se frămîntă moș Axinte. Nu mi-am închipuit că tîrziul meu examen o să-mi scormonească inima așa de tare...

— Stai, nu te fuduli, că mai ai de învățat un an ! îi curmă sever nepoata, unda de duioasă bucurie.

Sala rîse veselă. Moș Grigore, cu nepoata de mînă, porni zîmbind spre ieșire. Ioana Tudor, Varsavia Bour și „flăcăii tractoriști" se ridicară în picioare și aplaudară. Toți îi imitară, fericiți c-au găsit cum să-și arate bucuria și dragostea pentru moș Grigore și pentru isprava lui. Tîrzia lui ispravă.

— Ira... nu mai răpăiți din palme. Că doar am dat igzamen, n-am jucat la horă... Și ieși din clasă mai emoționat ca un copil. Na ! că era cît pe ce să dau apă la șoareci. Ehei, dacă astea se petreceau acum o jumătate de veac...

Peste un ceas, ieșind din clasă, Varsavia o luă pe Fănica și pe Ioana, culeseră cîte un buchet de trandafiri, se-ndreptară tustrele spre țințirim și puseră florile pe cel mai proaspăt mormînt. Pentru că nu puteau face mai mult.

...Să știi și tu, tînăra noastră prietenă, c-am trecut examenul, că-i luna mai și c-au înflorit trandafirii...

CUPRINSUL

	Pag.
I. Din zori în amurg .	5
II. Cine face curcubeul?	70
III. Temelia . . .	163
IV. Fulgerări în noapte .	188
V. Negurile se despică .	227
VI. Soarele nu răsare în zadar . .	305
VII. Vrabia albă	394
VIII. In luna mai, cînd înfloresc trandafirii... .	448

Responsabil de carte : Crișan Toescu
Tehnoredactor : Sorina Malcaș
Corector : Cornelia Moldoveanu

Dat la cules 11.02.57. Bun de tipar 03.06.57. Tiraj 8110 ex. Hîrtie semi velină mată de 65 gr. m.p. Ft. 540×840/16. Coli ed. 24,50. Coli de tipar 31. Ediția I. Comanda 2251. A. nr. 06403. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 R—31.

Tiparul executat sub com. nr. 256 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN" București — R.P.R.

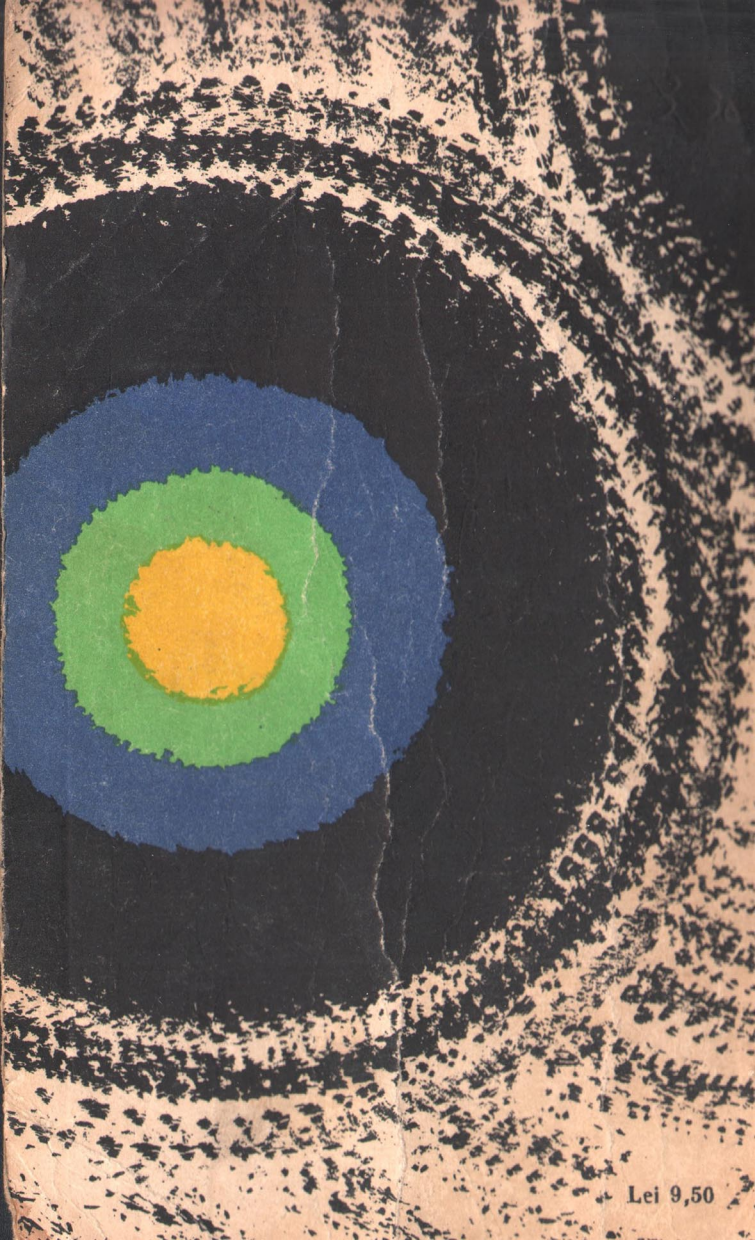

Lei 9,50